

Appendix

The Pelican in the Wilderness: Symbolism and allegory in women's evangelical songs of the Gàidhealtachd

Anne Macleod Hill

Degree of Doctor of Philosophy

The University of Edinburgh

2016

Contents

Introduction	4
Appendix 1: Glossary of Gaelic terms relating to the Church	6
1.1 Gaelic terms relating to the Church	6
1.2 Terms used of members, adherents and others	8
1.3 The Reformed Church in Scotland 1560-2015: Summary of history	10
Appendix 2: Comharraidhean Gràis	17
Appendix 3: Ainmean Cliùiteach	27
Appendix 4: The allegorical setting of evangelical song	42
4.1 Topographical features and biblical place names	42
4.2 Topography: Biblical pathways and names of Hell	47
4.3 The symbolism of topography in <i>dàin spioradail</i>	48
4.4 Symbolic topography in the songs of individual poets: women	61
4.5 Symbolic topography in the songs of individual poets: men	68
Appendix 5: Themes and motifs	72
5.1 Themes and motifs of <i>laoidhean spioradail</i>	73
5.2 Themes and motifs of <i>laoidhean soisgeulach</i>	95
5.3 Themes and motifs of <i>earailean</i>	102
5.4 Themes and motifs of <i>òrain mun Eaglais</i>	110
5.5 Themes and motifs of <i>cumhachan spioradail</i>	117
5.6 Themes and motifs of <i>marbhrannan soisgeulach</i>	122
5.7 Motifs of <i>marbhrannan soisgeulach</i> : Anna NicFhearghais	136
5.8 Motifs of <i>marbhrannan soisgeulach</i> : Catriona Thangaidh	140
5.9 Motifs of <i>marbhrannan soisgeulach</i> : Màiri Anna NicIomhair	143
5.10 Motifs of <i>marbhrannan soisgeulach</i> : Eachann MacFhionghain	151
Appendix 6: Annotated Chronology	158
6.1 Alphabetical index to Annotated Chronology	158
6.2 Annotated Chronology	164
Appendix 7: Selected texts of songs which are difficult to access	242
Alphabetical Index of poets	242
7.1 Anna NicFhearghais	245
7.2 Annie Nic Ghill-Fhionnain	255
7.3 Bean a Bharra	256

7.4	Bean Torra Dhamh	260
7.5	Bean Iain Domhnullaich	264
7.6	Cailleach à Tharasaigh	270
7.7	Catriona Thangaidh	271
7.8	Catriona an Tucsaìn	279
7.9	Effie Maclean	281
7.10	Iseabal NicLeòid	282
7.11	Jessie Macritchie	283
7.12	Mairearad Chaimbeul	286
7.13	Màiri Anna NicIomhair	290
7.14	Màiri M. NicGhilleathain	307
7.15	Màiri NicIomhair, née Ghreumach à Bhac	310
7.16	Mearraid Nice-Leain	311
7.17	Mairead Nic a' Ghobhainn	312
7.18	Margaret Camaran, Monar	313
7.19	Màthair à Scalpaidh na Hearadh	317
7.20	Mrs Camashron an Rannoch	318
7.21	Nan Eòghain	321
7.22	Peigìdh NicLeòid	324
7.23	Piuthar do Mhinistear na h-Eaglais Stéidhte	325
7.24	Raonig NicCriomain	326
7.25	Seonaid NicMhathain	327
7.26	Sine Mhàrtainn, Scalpaigh	329
Appendix 8:	Rannsachadh na Gàidhlig 7: Anne Macleod Hill	332
	‘An Cuan Nach Traoghadh: Metaphor and Reality in the Sea Imagery of Women’s Evangelical Songs’ (forthcoming)	
Appendix 9:	Rannsachadh na Gàidhlig 8: Anne Macleod Hill	346
	‘Dh’fhalbh na Gillean Grinn: Spiritual Perspectives in Women’s Songs of The Great War’. By permission of Dunedin Academic Press Ltd.	

Introduction

This appendix is provided to support discussion in the main thesis by offering glossaries of specialised terms: lists of names and epithets, lists of topographical features used as signifiers, an interpretive key explaining their symbolic significance, and analysis of their use by individual poets. Motifs specific to different categories of song are identified. Continuity of use, distribution and uniformity of interpretation are demonstrated category by category by giving examples from the songs of selected poets. This preparatory work of identification, itemisation and explication provides glossary, guide, gazetteer and thesaurus as it attempts to replicate the standard apparatus of literary scholarship for this unfamiliar field. Its aim is to bring a poetic idiom, until very recently held comfortably in communal memory, back within the range of modern literary analysis.

Areas of research, such as identifying Gaelic religious terminology specific to the Highland Protestant Churches and making a brief summary of the history of the Reformed Church in Scotland, as presented in Appendix 1, are relatively straightforward in that they depend on published sources and can be verified. The analysis of the *comarraidhean Gràis* in Appendix 2 again depends on simple research in sourcing and examining individual accounts of *Latha na Ceist*. Appendix 3, the collection of *Ainmean Cliùiteach*, is similarly verifiable, in that the names are indisputably present in the texts. Interpretation of their symbolic significance is also relatively straightforward as they are largely self-explanatory and quite clearly fall into set categories.

Appendix 4 enters different territory, literally and figuratively as it explores the allegorical setting of spiritual song. As this setting is central to the interpretation of evangelical song, particularly songs influenced by Bunyan's *Turas a' Chrìosduidh*, both before and after its translation into Gaelic, it must be examined in detail here. With at least one edition of *Turas a' Chrìosduidh* listing its place names as an appendix, referencing them to the main text so that their significance may be understood, a similar approach is taken here.¹ In the first section, biblical place names and topographical features are listed as they are named within the corpus. Analysis of patterns of use shows these names to be part of a referential system allowing biblical paradigms to be presented in short metrical phrases which, by regular usage, have become part of the infrastructure of everyday speech. The second section of this appendix explains the symbolic significance of these topographical features by re-attaching them to their respective biblical paradigms. The third section shows how this topography is used by some of the poets discussed in the thesis and by three eminent male poets whose work covers similar themes and spans the same historical period.

---

¹ Iain Buinian, *Turas a' Chrìosduidh*, ed. by Calum MacGhillinnein (London: Comunn nan Trachdannan Diadhaidh an Lunnuinn, 1929), pp. 219-21.

Appendix 5 makes a detailed analysis of the themes and motifs of the several categories of evangelical song. It identifies motifs specific to each category and demonstrates their use in the songs of selected poets. Both the survey of topographical features and the exploration of themes and motifs show a carefully mapped non-physical world with its own mountains and rivers, its own flora and fauna, some familiar, others less so. This is in no way claimed to be unique to Gaelic evangelical song, still less to be specific to women's songs – rather the reverse. It shows their songs functioning within a shared allegorical setting – a world reflected in the religious art of wider Christendom – with little that was specific to the Gàidhealtachd. Where wider Europe taught Christian doctrine through paintings and church architecture, the post-Reformation Gàidhealtachd used what cost nothing, could be created out of nothing, required no patronage and demanded only voice and memory to render it accessible. That the world which it perceives is as clearly recognisable in medieval cathedral architecture as in Gaelic song requires no further explanation than the vivid pictorial imagery of the Bible, which, however accessed, is the point of contact between them.

The Annotated Chronology in Appendix 6 is a directory of female poets in the Gàidhealtachd from the mid-eighteenth century to the present day, whose songs were to some extent evangelical. It represents the entirety of the research corpus: listing every poet of whom any record has been found and all of their known songs. First lines and excerpts from each song are included in order to allow an overview of the tradition. Historical and biographical details are given, where known, along with detailed references indicating where songs were published or, if unpublished, where they were accessed. It includes an alphabetical index, ordered by Christian name and surname or by patronymic where this is how the poet is commonly known. Where place names form part of the patronymic or appear in attributions, these have been retained as given, as standardisation and translation risk obscuring layers of information which, once lost, may be impossible to retrieve.

Appendix 7 gives the texts of a selection of songs which are unpublished or otherwise difficult to access – specifically those which are discussed in the main thesis. Appendix 8 has the text of a paper presented at Rannsachadh na Gàidhlig 2012 in Glasgow: 'An Cuan nach Traoghadh: Metaphor and Reality in the Sea Imagery of Women's Evangelical Songs' (forthcoming). Appendix 9 has the text of a paper presented at Rannsachadh na Gàidhlig 2014 in Edinburgh: 'Dh'Fhalbh na Gilleann Grinn: Spiritual Perspectives in Women's Songs of the Great War', which discusses evangelical songs composed in the Isle of Lewis and in Harris during the Great War.

Appendix 1: Glossary of Gaelic terms relating to the Church

1.1 Gaelic terms relating to the Church

The practical difficulty of reaching widely scattered populations in inaccessible areas led to the Highland Protestant Churches developing a distinctive form of worship, quite unlike that of Lowland congregations. With Gaelic-speaking ministers always in short supply, for most parishioners, their understanding of doctrine was from catechists and elders upon whom the running of Sunday services, weekday prayer meetings and pastoral visiting necessarily fell. Each parish held its own Communion season, a week where spiritual discourse would be shared by an élite group of ministers, missionaries and Men and the thousands who gathered to listen and engage in discussion.

With the Bible, the *Westminster Confession* and the *Catechism* widely used as schoolbooks, understanding of Reformed doctrine and a specialised Gaelic vocabulary describing it, grew up together. In theological terms, this vocabulary never moves far from the doctrinal texts which inform it, with concepts such as foreordination quietly coming into accord with indigenous understandings of fate and foreknowledge. It observes distinctions between those within the Church and those outside it; degrees of commitment to the Church; the progression from interest to concern to full membership; the spiritual discipline practised by Christians; the doubts and certainties which religious life necessarily involves. Many terms are purely practical, describing different types of gatherings for prayer and discussion, ranging from family worship and house meetings to the annual Communion celebrations attended by thousands.

ag aideachadh	openly professing one's Christian faith
Ainmean cliùiteach	names and epithets accorded to God, to Christ and the Holy Spirit
aiseirigh	resurrection
an ath-bhreith	the beginning of the Christian life, Conversion
an t-aon ni feumail	a reference to choosing Christ, Luke 10.42
as an uaigneas	this refers to private prayer, to what a Christian is in private
atharrachadh nan Gràs	Conversion
barrantas / seula	an intangible token of conversion
ceangal-anama	spiritual bonding between Christians
comharraidhean Gràis	distinguishing marks of the true Christian
cruinneachaidhean	fellowship meetings held in private homes
cuideachdan	fellowship meetings held in private homes
dearbhadh an Fhocail	proof offered by biblical texts
dearbh-bheachd air Gràs	assurance of Grace, certainty of Salvation
a' dol air adhart	going forward – taking Communion
dubh-chainnt	allegorical language once used by the spiritual élite

Dùsgaidhean	religious revivals
Fèill	the Communion season and services
fèin-cheasnachadh	self-examination, encouraging humility and penitence
fìor aithreachas	true contrition
Freasdal Dhé	providence
a' frithealadh na meadhanan	attending Church services as a committed Christian
gràdh bràithreil	brotherly love in the Church community
gràdh nàdurach	natural love between family and friends
gràdh spioradail	spiritual love and companionship
Là a' Bhreitheanais	Judgement Day
latha na Ceist	a service where the elders discuss the Marks of Grace
a' gabhail na Leabhraichean	family worship, 'taking the Books'
a' leantainn nan meadhanan	attending Church services as a committed Christian
a' leantainn na treud	being a committed Christian, a Church member
luchd-aideachaidh	professing Christians
meadhanan nan Gràs	Church services
nòtaichean	notes from sermons, memorised and discussed by congregations
Òrduighean	the Communion season and services
roimh-eòlas	foreknowledge
rùn diomhair an Tighearna	the power of prescience in a spiritual sense
sgoil fhonn	classes teaching Psalm tunes
na soisgeulaich	clergy/members/adherents of the Highland Evangelical churches
taigh-fhàire	a service held at home after a bereavement
taigh leughaidh	village meeting house
a' tighinn fo chùram	becoming concerned for one's soul
a' tòiseachadh a' leantainn	beginning to attend Church as a new convert

Terms used for different categories of spiritual song

dàin spioradail	spiritual verse and song of any type
laoidhean spioradail	songs which are confessional, penitential and devotional
laoidhean teagaisg	songs which teach biblical history and doctrine
laoidhean molaidh	songs whose whole function is to praise God
laoidhean soisgeulach	songs which focus on evangelism
laoidhean dùsgaidh	songs which focus on Revival
earailean	songs made up of warnings and admonitions
òrain mun Eaglais	songs dealing with discord and schism in the Church
marbhrannan soisgeulach	laments for professing Christians, ministers, elders, catechists
cumhachan spioradail	laments for children, adherents and others

1.2 Terms used of members, adherents and others

Both the Church of Scotland and the Highland Evangelical churches make a distinction between adherents and members in full communion. The larger part of the church community is made up of adherents, who are themselves generally baptised in infancy and receive baptism for their children, on the basis of affirming their own faith and making a commitment to bring the child up in the Church. Members are those who have experienced conversion, ‘*an ath-bhreith*’, have made a profession of faith before the Kirk Session, ‘*ag aideachadh*’, and are admitted to the Sacrament of the Lord’s Supper, ‘*a’ dol air adhart gu Bòrd an Tighearn*’ *airson a cheud uair*’.

Just as in biblical models, the terminology used of the church community seeks to bind the congregation as children to their Father, as a family to their Father’s House, as a flock to the Shepherd. By emphasising that they are few, it suggests that others are many, and by declaring indifference to this world, shows affinity with the next. The distinctions made between Church members and those outside the Church range from the brutally direct to terms so vague as to be easily overlooked. Seemingly non-specific, they are actually totally explicit. They tend to function by opposition rather than affinity, where the one excluded is not one of the sheep, not one of the children, not part of the family, and, by not being associated with the few, is necessarily one of the many, part of the world rather than apart from it. Each attribute accorded to a Church member implies a lack of this quality in another. Each positive has its shadowy negative, so that by commenting on the one, the other is noted without a word being spoken. Though evangelical songs can be taken at face value, recognising this relatively small number of expressions, and more importantly, the underlying system, gives an idea of what is intuitively understood in Highland and Island congregations.

Church members

an àireamh ud aig a bheil gràdh an Uain	comunn mo rùn
am beagan	comunn nam firean
as an taghadh	comunn nan naomh
na bràithrean	comann naomh neo-chrìochnach
na caoraich	an comhlan
caoraich measg nan goibhre	an creidmheach
clann a’ Chùmhnaint	a’ chuideachda dhileas
coigrich is luchd-turais	do chuid fhèin
comunn mo ghràidh	an dream a thaghadh leis o shìorruidheachd

an dream a bha seasmhach
an dream a thug gràdh dha
an dream nach fìaradh do reachdan
am firean
fireanaich
an iarmad / an iarmad dileas
an iarmaid 'ud a thagh E fèin o shìorruidheachd
luchd-aideachaidh
luchd-fàire
meud 's rinn roghainn de Phrionnsa na Sìth
na naoimh
oighre air saidhbhreas

Adherents and others

anam neo-iompaichte
na h-aingidh bochd truagh
clann chùl-shleamhnach
daoine gun chùram gun umhlachd gun chèill
an dream a dhèanadh dimeas air
an dream nach do ghèill dha

Do phobull ionmhuinn fèin
salann math na talmhainn
A shluagh (his people)
sìol Iehobhah
sluagh Chrìosd
sluagh Dhé
sluagh an Tighearna
an sluagh rinn Eàillidh
teaghlach an aon Athair
teaghlach Chrìosd air a chunntas leis mar chlann
an treud
uain measg mhadadh-allaidh

fear-casaid bhràithrean
moll gun bhrìgh
a' mhuinntir ann an dorchadas
sìol na Nathrach
sluagh gun chùram
sluagh bha mallaichte

1.3 The Reformed Church in Scotland 1560-2015: Summary of history

Since its establishment in 1560, the Reformed Church in Scotland has been subject to many disputes and divisions.² Some reflect the power struggle between Church and State, with the Crown repeatedly attempting to establish control over the ecclesiastical structure and liturgy of the Kirk. The Kirk has emphatically insisted on its independence in spiritual matters, demanding separate realms of jurisdiction for Church and Civil Courts. The question of patronage has been a constant source of conflict, with powerful landowners able to influence policy by placing candidates of their own choosing both in the General Assembly and in Church and Civil Courts. Patrons could also, to an extent, influence the teaching of the Kirk by only appointing ministers whose views agreed with their own. Divisions have regularly come about as a result of tension between conservative and progressive elements, both in the Church of Scotland and other Reformed denominations, between those who adhere rigidly to the *Westminster Confession* and those who re-interpret it in the light of changing social mores. Though the earliest songs in the research corpus date from the mid-eighteenth century, this summary covers a longer period in order to set poets and songs in their wider historical context and clarify references to opposing parties, particularly in *òrain mun Eaglais*. As the corpus contains songs from different Reformed denominations, with some poets more concerned with doctrine than others, it shows a range of perspectives on what are essentially similar beliefs and practices.

- 1560 The Papal Jurisdiction Act of August 1560 abrogating papal authority in Scotland was passed by the Reformation Parliament in Edinburgh. The first General Assembly was held in December 1560 and the Reformed Church of Scotland was established. It is known as the Church of Scotland, the Established Church, or the Kirk, and in Gaelic as Eaglais na h-Alba, An Eaglais Stèidhte and Eaglais Nàiseanta na h-Alba. The *Scots Confession*, drawn up at the request of Parliament by a group of six Scottish ministers which included John Knox, formed its first subordinate standard. The Anglo-Genevan *Book of Common Order* was adopted as its liturgical directory. The *First Book of Discipline* was prepared setting out an ecclesiastical structure of superintendents, ministers, elders and deacons; a parish-based school system; systematic funding for universities and arrangements for poor-relief – all to be funded from the disposal of church lands. This was endorsed by the *Second Book of Discipline* of 1578.
- 1582 The Scottish Episcopal Church, Eaglais Easbaigeach na h-Alba, which claims continuity with the Church established by St Ninian and St Columba, (as does the Kirk), became a distinct church when the Church of Scotland rejected episcopacy in favour of presbyterianism. It used both the *Scots Confession* and the *Westminster Confession*, before adopting *The Thirty-nine Articles of Religion* of the Church of England as its subordinate standard.
- 1584 James VI (1566-1625), against vigorous opposition, had the Scottish Parliament pass

---

² See, *DSCHT*; MacInnes 1951; Andsell 1998; Donald E. Meek, 'Church Institutions: Post-Reformation', in *The Oxford Companion to Scottish History*, ed. by Michael Lynch (Oxford: Oxford University Press, 2007 [2001]), pp. 82-8, for further details.

- The Black Acts, Na h-Achdan Dubha, bringing the Church of Scotland under royal control and appointing two bishops. He reluctantly conceded that the General Assembly should continue to run the Kirk.
- 1603 After his accession to the English throne in 1603, James VI stopped the General Assembly from meeting and increased the number of Scottish bishops.
- 1612 In furtherance of James VI's policy of establishing uniformity between English and Scottish Churches, episcopacy was re-established by the Scottish Parliament. Church lands confiscated at the time of the Reformation were recovered at the King's expense and new bishops appointed to serve under the authority of the General Assembly.
- 1617 An Act of Parliament was passed imposing tithes on landholders to support the new bishoprics. Resentment grew as a disproportionate number of bishops and Archbishops were appointed to the Privy Council, the Exchequer and the College of Justice.
- 1637 Charles I (1625-49) continued James' policy of establishing uniformity between the English and the Scottish Churches. Lands formerly held by the Catholic Church and sold at the time of the Reformation were under threat of repossession, arousing the hostility of those Scottish lairds who had bought them. Charles I commissioned a new *Book of Canons* to replace John Knox's *Book of Discipline*, and a modified version of *Laud's Liturgy*, the English *Book of Common Prayer* for use in Scotland. This new *Prayer Book* was imposed by Royal mandate in July 1637 and was to cause riots when introduced in St Giles Cathedral. It was resented as being too similar in form to the Catholic Mass and as imposing State control on the spiritual independence of the Kirk.
- 1638 In February 1638 The Scottish National Covenant was signed at Greyfriars Kirk, Edinburgh, with copies sent to the principle towns of Scotland and to Ireland for additional signatures. In November 1638 the Glasgow Assembly declared the *Prayer Book* unlawful, it not having been sanctioned by the Kirk. It annulled all acts and pronouncements of General Assemblies held between 1606-18 as they had been dominated by the King and his bishops. It voted to abolish episcopacy from the Scottish Church and declared it unlawful. All Scottish bishops were deposed and excommunicated.
- 1639 Following the Glasgow Assembly, those who supported the National Covenant, the Covenanters, Na Cùmhnantaich, became the dominant political and religious force in Scotland. Charles I attempted to impose his authority on the Kirk with military force, resulting in the Bishop's Wars of 1639 and 1640.
- 1643 The principles of the National Covenant were incorporated into the Solemn League and Covenant, A' Cho-bhoinn Shòlaimte agus an Cùmhnant. This affirmed the spiritual independence of the Kirk, promising the preservation of the Reformed Church in Scotland and the presbyterian system of governance. Those who rejected the Covenant as compromising with powerful landholders formed Covenanting Societies, which continued to assert the spiritual independence of the Kirk.

- 1643 The Westminster Parliament called an Assembly of divines and Members of Parliament at which the liturgy, discipline and governance of the Church were to be discussed in order to bring greater conformity between the Church of England, the Church of Scotland and Reformed Churches abroad. The General Assembly of the Church of Scotland nominated ten representatives, at least three of whom were to be present at the Westminster Assembly at any one time.
- 1647-9 The *Confession of Faith agreed upon by The Assembly of Divines at Westminster, with the assistance of Commissioners from the Church of Scotland*, was ratified by Acts of Parliament and approved by the General Assembly to be accepted along with the *Larger Catechism* and the *Shorter Catechism* as subordinate standards by the Church of Scotland.
- 1649 Execution of Charles I and the Abolition of the Monarchy. The Commonwealth was declared by Oliver Cromwell who became Lord Protector (1653-8), Richard Cromwell (1658-9)
- 1660 The Restoration of Charles II (1660-85)
- 1661 The Rescissory Act was passed by the Scottish Parliament, revoking all laws passed since the accession of Charles I in 1633. This annulled the Covenants and restored ultimate power to the King. The Restoration of Episcopacy was proclaimed by the Privy Council of Scotland. All ministers appointed between 1649-61 were held never to have been appointed, and expelled from their parishes. (c. 400 ministers) Patronage was restored. New Scottish bishops were ordained in Westminster Abbey and sent to take their places in the Kirk and the Scottish Parliament .
- 1662 The Church of Scotland was restored as the National Church, with all office-holders required to renounce the Covenants. Around a third of all ministers refused and were debarred. Despite being expelled from their parishes, they continued to hold services, preaching to gatherings of thousands in the open fields. These became known as ‘field conventicles’.
- 1666 Preaching at field conventicles was made punishable by death, with attendance attracting severe sanctions including fines, transportation to Barbados and summary execution. This marked the beginning of ‘The Killing Time’, with confrontations between Covenanters and government troops continuing until 1688.
- 1685 Death of Charles II, accession of James VII
- 1688 Exile of James VII, accession of William III and Mary II
- 1688 The Oaths of Allegiance and Supremacy Act required all clergy to take oaths of allegiance and supremacy to the new monarchs William III and Mary II. Some Scottish bishops and clergy refused to take this oath, maintaining their loyalty to the exiled Stewart King.
- 1689 The Scottish Parliament abolished ‘prelacy and all superiority of office in the Church in this kingdom above presbyters’.
- 1690 The Church of Scotland became Presbyterian again. The Scottish Parliament determined that Presbyterian ministers who had been debarred from their parishes in the 1660s for non-conformity to prelacy were to be re-instated. It ratified the *Westminster Confession* and declared Presbytery to be ‘the only government of Christ’s Church within the kingdom’.

- It abolished lay patronage, reserving the right of nominating ministers to heritors and elders.
- 1693 The Oath of Assurance was added to the Oath of Allegiance. This required subscribers to recognise William and Mary both as sovereigns and as having a legal right to the throne, and to maintain their right against that of the late King James VII. It also demanded that they accept the *Westminster Confession* and the presbyterian form of church government. The *Westminster Confession* was agreed between English Parliamentarians and the Covenanters as the primary subordinate standard of the Church of Scotland. Episcopalians who took both oaths and conformed to these requirements could remain in their parishes. Those who did not, the non-jurors, faced being deprived of their position and their parish being declared vacant. In practice, many Highland Episcopalian incumbents remained in office, protected by the loyalty of parishioners and quietly tolerated by the Church of Scotland, many of whose clergy had until recently themselves been Episcopalian. The Assembly could not provide cover for all Highland parishes and in many cases, Presbyterian ministers collaborated with both protected and legally dispossessed Episcopalian incumbents rather than leave parishes without spiritual and pastoral care. In Jacobite areas such as Ardnamurchan and Glenorchy non-juring Episcopalian ministers were still serving their parishes in 1724 and 1728 respectively.
- 1695 Episcopalian clergy were forbidden to celebrate marriage or baptism and could be imprisoned for doing so.
- 1707 The Treaty of Union. This secured the presbyterian structure of the Kirk and guaranteed that it would remain as the established Church in Scotland. This ended the Kirk's open opposition to the Union, though considerable hostility remained among the clergy.
- 1709 The Society for Promoting Christian Knowledge (SSPCK) was formed to 'send the scriptures to the Highlanders and teach them to read them'.
- 1712 The Toleration Act allowed Episcopalians to meet and worship using the liturgy of the Church of England, on condition of their renouncing Jacobite sympathies and declaring loyalty to Queen Anne. The Abjuration Oath, imposed on Presbyterians and Episcopalians alike, required them to swear that any successor to the throne would be an Anglican.
- 1712 The British Parliament, despite the opposition of the General Assembly, passed the Church Patronage (Scotland) Act giving landowners and patrons the right to appoint ministers to vacant charges. Appointments were regularly contested in Kirk Session, Presbytery and Synod, but most objections were eventually overruled by the General Assembly, partly because patrons, if opposed, could seek civil damages in the Court of Session. As more and more ministers came to owe their appointments to a patron, they became unwilling to challenge the system.
- 1730 The Northern Revivals of Easter Ross, Tain and Nigg, led by John Balfour of Nigg.
- 1732 Overture Anent the Planting of Vacant Churches. This restricted to heritors and elders the right of nominating ministers, where a patron had not filled a vacant charge within six

- months. This power extended to all Protestant heritors within a parish, regardless of whether they were members of the Church of Scotland or resident in the parish.
- 1733 The First Secession, led by Ebenezer Erskine. Ministers and members opposed to the 1732 Act seceded from the Church of Scotland to form the Associated Presbytery.
- 1739 The Kilsyth Revival, led by the Rev. William Burns of Kilsyth with Dr John MacDonald of Ferintosh as one of the main preachers.
- 1740 By the 1740s Church of Scotland Ministers who accepted the Church Patronage Act were in the majority and had become known as the Moderates, Na Measarraich. Moderates were seen as Establishment figures, cultured, refined, averse to religious enthusiasm, more concerned with ecclesiastical authority and their position in society than with evangelism. Those who opposed patronage, demanding that heads of families also be heard in the election of ministers, saw patronage as allowing the civil courts to exercise undue influence in spiritual affairs. Their dissatisfaction led to a deeper concern with personal religion and the growth of the Evangelical party, Na Soisgeulaich, which, though dissenting, was loyal to the Church of Scotland, hoping to restore its independence.
- 1742 The Evangelical Revival at Cambuslang. This was influenced by the Scottish Evangelical, James Erskine, and the English Methodist preachers John Wesley and George Whitfield.
- 1743 The Reformed Presbyterian Church, An Eaglais Chlàireach Ath-leasaichte was formally constituted. This was made up of the Covenanting Societies, dissenting groups who had rejected the settlement of 1690, believing that it failed to maintain the Covenants or protect the presbyterian structure of the Church, compromising its spiritual independence by allowing landowners to intrude ministers into congregations.
- 1761 The Second Secession. This was led by the Rev. Thomas Gillespie, a Church of Scotland minister who had been deposed for refusing to take part in the induction of a minister against the wishes of parishioners. He founded the Relief Church, An Eaglais Faothachaidh which differed from other dissenting Presbyterian churches in that it advocated free Communion, welcoming Presbyterians, Episcopalians and independents alike.
- 1797 Robert and James Haldane established the Society for the Propagation of the Gospel at Home. This employed itinerant lay preachers and catechists, circulated tracts, established libraries of religious books, and set up schools and Sabbath schools for both children and adults throughout the country. They devoted both their time and their considerable fortune to this work, with the aim of promoting a non-denominational form of evangelical Calvinism.
- 1799 The Haldane brothers and their associates severed connections with the Church of Scotland, and formed new churches organised on the Congregational model. By 1807 they had founded 85 churches, as well as schools, libraries and seminaries, and had trained 300 preachers to oversee the new congregations.
- 1800 The preaching of itinerant Baptist missionaries encouraged the formation of Baptist congregations, largely in Perth and Argyll. The *Baptist Confession of Faith* of 1677 was

- based on the *Westminster Confession*, modified to reflect Baptist views on baptism and church organisation.
- 1808 The Haldane brothers resolved their doubts on baptism and became Baptists. They foreclosed on all outstanding loans and repossessed all the buildings which they had funded. The SPGH folded and some Congregational churches divided to form new Baptist congregations. Under the influence of the Haldanes these were more moderate and less Calvinistic than the Scotch Baptists. The Haldanes then formed the Baptist Itinerant Society which pursued the same aims as the SPGH.
- 1811 Edinburgh Baptist minister and co-founder of the Baptist Itinerant Society, Christopher Anderson, was also instrumental in establishing the Edinburgh Society for the Support of Gaelic Schools. The Sgoilean Chrìosd, as they were known, taught through the medium of Gaelic and were ostensibly non-denominational. Though many ESSGS teachers were fervent supporters of the Evangelical movement, those engaging in public preaching risked summary dismissal.
- 1822 The Great Revival, Bliadhna an Fhaomaidh. This marked the beginning of the Evangelical movement in Lewis and Harris. Many of its preachers and ministers had initially been employed as teachers in the Sgoilean Chrìosd.
- 1834 The beginning of the Ten Years Conflict, Connspoid nan Deich Bliadhna. The Veto Act of 1834, giving male heads of families the right to veto unpopular appointments by a patron was passed in the General Assembly by an Evangelical majority. It was regularly challenged by patrons and their candidates and was declared illegal by the Court of Session. The Assembly appealed to the House of Lords, who in 1839 ruled that the Veto Act was illegal and that Church courts were subordinate to the civil courts. This was interpreted as a direct challenge to the spiritual independence of the Church.
- 1842 The General Assembly passed the Claim of Right, asserting the spiritual independence of the Church. This was rejected by the Court of Session and the Government. Appeals to Parliament failed and the Evangelicals, or non-intrusionists as they were also known, determined to leave the establishment, even at the cost of splitting the Church of Scotland.
- 1843 The Disruption, An Dealachadh. Disagreement between Evangelicals and Moderates, largely over patronage, divided the Church of Scotland. The new Free Church, An Eaglais Shaor was made up of 450 Church of Scotland ministers and the majority of Highland congregations.
- 1847 The United Presbyterian Church of Scotland was formed by the union of the United Secession Church (1733) and the Relief Church (1761).
- 1874 The Church Patronage (Scotland) Act 1874 finally abolished lay patronage in the Church of Scotland.
- 1892 The Declaratory Act, An Achd Mineachaidh, was passed by the General Assembly of the Free Church. This Act altered the terms of subscription to the *Westminster Confession* for office-bearers and was designed to give liberty of opinion to Lowland liberals calling for theological change. Opponents saw this as a betrayal of the theological position of the

- Reformation, believing it to change the Free Church constitution, reducing its adherence to the *Westminster Confession* and the *Catechism*.
- 1893 The Free Presbyterian Church of Scotland, An Eaglais Shaor Chlàireach, was formed by a group who could not accept the 1892 Declaratory Act. The Free Presbyterian Church takes the Bible as ‘the one and only supreme document for Christian belief and practice’ and the *Westminster Confession* as its official subordinate doctrinal standard.
- 1900 The Union, An Aonadh. Those of the Free Church who broadly supported the Declaratory Act of 1892 moved to join with the United Presbyterian Church of Scotland to form the United Free Church of Scotland, An Eaglais Aonaichte Chlàireach.
- The Union was opposed in many Highland congregations who felt marginalised by the ‘advanced’ Edinburgh party. Those of the Free Church who had opposed both Declaratory Act and Union continued as the Free Church. They repealed the Declaratory Act, asserting their loyalty to the original *Westminster Confession*. This is the present-day Free Church.
- 1929 The Union of the Church of Scotland with the United Free Church of Scotland. The resulting body continued as the present-day Church of Scotland. A minority did not enter the union and remain as the United Free Church of Scotland.
- 1939 The Carloway Revival
- 1949-53 The Lewis Awakening
- 1989 The Associated Presbyterian Churches, the APC, emerged as the result of a split in the Free Presbyterian Church. They ‘emphasise the importance of doctrine based on the Bible as the Supreme Standard, and the *Westminster Confession of Faith* as the Subordinate Standard’.
- 2000 The Free Church of Scotland (Continuing) emerged as a result of a split in the Free Church. It believes the Bible to be ‘the inspired, infallible and innerant Word of God’ and holds the *Westminster Confession* and the *Catechism* as its subordinate standard.
- 2014 Groups of Christians recently disjoined from the Church of Scotland are admitted as new congregations under the pastoral charge of the Free Church.
- 2015 The Acts of the General Assembly of the Free Church of Scotland, Act XL. 7.1, requires that any student applying for a licence to preach the Gospel has ‘a well-informed grasp of the whole doctrine of the *Confession of Faith* and is prepared to subscribe to it unreservedly’.
- 2015 The Articles Declaratory of the Church of Scotland, Article V, show its present position on the *Westminster Confession*. The Church claims the right to, ‘frame or adopt its subordinate standards, to declare the sense in which it understands its *Confession of Faith*, to modify the forms of expression therein, or to formulate other doctrinal statements [...] but always in agreement with the Word of God and the fundamental doctrines of the Christian Faith contained in the said *Confession*’.

Appendix 2: Comharraidhean Gràis

Introduction

The *comharraidhean Gràis* illustrate a set of expectations – what committed Christians expect of themselves and what is expected of them.³ The *comharraidhean* are a constant subject of discussion, and are often taken as a theme in evangelical songs. They are discussed formally at the *Latha na Ceist* service held on the Friday of the *Òrduighean*, where the most respected elders explain the *comharraidhean* in the light of a specific text. The texts vary from service to service, but the question is always the same, always seeking to determine what distinguishing marks set the true Christian apart from one who merely follows the forms of faith. The examples, illustrations and even the specific words used by the elders and ministers as they explained the marks were eagerly noted, and passed on to be memorised and discussed by those not present. They came to form what was in effect a blueprint for the spiritual life of the evangelical Churches in the Gàidhealtachd. Seòras Beuton, having collected *nòtaichean* of *Latha na Ceist* over many years, published a series of accounts of different meetings, both in *An Fhianuis* and as a collection.⁴ Beuton gives the text under discussion, the words in which the ‘question’ was phrased, and the actual words of individual elders, catechists and ministers speaking at *Òrduighean* throughout the Gàidhealtachd between 1877-97. This is his note of the phrasing of the question given out on ‘Là na Ceist an Sgìre Bharbhais 1878’, in Lewis, where the text was Hebrews 11.24-6.

Bha comharan an fhìor-chreidimh air an iarraidh, maille ri cuid de na dhearbhaidhean a bha 'ga leantuinn; dealaichte o 'n chreidimh mheallta leis am bheil daoine a' deanamh aideachadh air diadhachd.⁵

Elders charted the path of the Christian from consciousness of sin, to penitence, forgiveness and conversion, relating this both to their own experience and to the daily lives of the congregation. Their course was from that point marked by an inward life of prayer, self-examination, questioning, searching for deeper understanding of the Gospel, in prayer, discussion and constant study of the Bible. This brought different priorities, new friendships and rejection of any aspect of one's former

---

³ See Donald MacLeod, ‘Gaelic Spirituality’ *TGSI*, 55 (2006-9), 1-34, (22-6) for discussion of the *comharraidhean* in a modern context; See Thomas, M. Murchison, ‘Là na Ceist an Steòrnabhagh’, in *Os Cionn Gleadhraich nan Sràidean: Sgrìobhaidhean Thòmais MhicCalmain*, ed. by, Donald E. Meek (Edinburgh: Scottish Gaelic Texts Society, 2010), pp. 151-8, for an account of a service in which he opened the question.

⁴ Seoras Beuton, *Dioghlumean, 's na h-Achaibh; no Briathran nan Daoine Diadhaidh 'Labhair air 'Cheist; Aig Àmairbh Comunnachaidh, 'An Iomadh 'Aite de 'n Ghaidhealtachd, Air an Toirt Sios o Bheul an Luchd-Labhairt, le Seoras Beuton, Maighstir Sgoile Gàilig: Comharan air Iomadh Seòrsa Chealgairean Eadar-dhealaichte o 'n Fhìor-Chriosduidh o Theagaisgean Sheann Dhiadhairean* (Edinburgh: MacLachlan & Stewart, 1881); Seoras Beuton, *Laithean Ceisde ann an Leodhas mu 'n a' Bhliadhna 1880* (Stornoway: Donald M. Campbell, nd.).

⁵ Beuton nd., p. 29.

life which was not in accord with the Christian ideal. The *comharradh* most emphasised, and the one which encompassed all others was love, love for Christ, and for one's fellow Christians.

Key to names of speakers

SB Seoras Beuton, quoting unnamed men. Numbers indicate page numbers in Beuton 1881.

Là na Ceist an Sgìre Charlobhaigh; 27mh. de dhara mìos an Fhoghair, 1878. Rev. John MacRae, Duirinish, Skye, in, Beuton, *Laithean Ceisde ann an Leodhas Mu'n a' Bhliadhna 1880*, pp. 17-22.

MM Murdo MacLeod, Catechist, Lochs

AML Alexander MacIver, Lochs

KM Kenneth MacKenzie, Carloway

MMB Malcolm MacLeod, Bragar

AM Alexander Morrison

'Là na Ceist anns a' Choigeach', *An Fhianuis Eaglais Shaor na h-Alba*, October 1896, pp. 323-5.
Leis an Urr. Alasdair Dòmhnallach, Ardclach.

IML Iain MacCoinnich á Leicmelm

IME Iain MacLeòid á Elphin

MME Murchadh MacLeòid, Elphin

MMA Murchadh Mac'illeain às an Altanduth

TMA Mr Tormod MacAoidh, ministèir Assaint

IMU Mr Iain MacMhaolain, ministèir Ullapool

'Là na Ceist anns a Leodhas', *An Fhianuis Eaglais Shaor na h-Alba*, January 1897, pp. 347-9.
Leis an Urr. Alasdair Dòmhnallach Ardclach.

DMS Dòmhnall Mac a' Léigh á Siadair

DGL Dòmhnall Gràndd á Lacsda

FMS Frànnsaidh MacLeòid á Seiseadar

IMS Iain Macalinean, Steòrnabhaidh

'Là na Ceist air a' Bhac, Leodhas', *An Fhianuis Eaglais Shaor na h-Alba*, April 1897, pp. 367-9.
Leis an Urr. Alasdair Dòmhnallach, Ardclach.

IMC Iain MacLeòid às na Cuig-Peighinnean

ISS Iain Smith, Steòrnabhagh

CMC Callum MacLeòid f' air A' Chnuic
 DSL Dòmhnall Smith á Lacsdaile
 AMC Aonghas MacAulaidh á Ceòs

‘Latha na Ceisd ann an Sgìre Farr, Cataobh’, *An Fhianuis Eaglais Shaor na h-Alba*, April 1897, pp. 375-7. Leis an Urr. Alasdair Dòmhnallach, Ardcìlach.

CCM Mr Cathul Càrr, ministear Mhelness
 SMT Seòras Macleòid á Tunga
 IDP Iain Dòmhnallach á Port Skerra
 DMT Dòmhnall MacAoidh á Tunga
 DM Dòmhnall MacLeòid
 AMF Alasdair Macleòid, Misionaraidh Fàrr
 SMS Seòras MacBheathain á Srath-Halladale
 IMF Iain MacAoidh á Fàrr

‘Latha na Ceisd ann an Steòrnabhaidh’, *An Fhianuis Eaglais Shaor na h-Alba*, July 1897, pp. 396-8. Leis an Urr. Alasdair Dòmhnallach Ardcìlach.

DMN Dòmhnall MacLeòid, Ceisdear, Nis
 DMS Dòmhnall MacanLéigh á Siadar
 DDP Dòmhnall Dòmhnallach á Port-nan-Giuran
 ATT Alasdair Thomson á Tonga
 CMB Coinneach MacLeòid á Bhaltos, Uige
 DMC Dòmhnall MacLeòid as á Choigach
 RMT Ruairidh MacAoidh á Tolsta

Comharraidhean Gràis: Marks of Grace

A' tighinn fo chùram: Consciousness of sin, the first stage of conversion.

IML Tha anam a' faicinn gu bheil e ann an nàimhdeas ri a Chruithfhear. Tha sin cràiteach dha. Tha siol Dhé a' gabhail greim orra ann a' focal no ann a' smuain, a' dearbhadh dhoibh gu 'n deachaidh iad air seacharan agus gu bheil iad a còmhnaidh an dorchadas.
 MME Nuair a tha Gairm Èifeachdach a' tighinn air duine, tha e a' dearbhadh a pheacaidhean agus a thruaigh air.
 DMS Leig an Spiorad naomh dearsadh soluis a-steach do 'n anam gu nochdadh dha gu robh e fo fhearg Dhé. Rinn an Spiorad aithnichte dhoibh gun robh iad air an dìteadh leis an lagh.

- DMN Tha iad a' creidsinn gu bheil iad fo bhinn-ditidh, do bhrìgh gun do bhris iad lagh Dhé. Tha 'n inntinn air a soillseachadh ann an eòlas air.
Chreid iad nach robh sìth gu bhith eadar an anam is Dia ach troimh bàis Chrìosd.
- FMS O 'n là a thòisich an duilgheadasan tha iad mar a tha am mac struidheal, "ann an uireasbhuidh". Bhiodh eagal orra peacachadh ann an sin an aghaidh Dhé.
- AMC Tha cùram aobhar Dhé aca 'g a ghiulan air an uchd re an cuairt anns an fhàsach. Tha anmhuinneachd gràis air a cur annta anmhuinneachd coguis. Ged thug Dia maitheanas dhoibh, cha d' thug iad maitheanas dhoibh fhéin. Is e am peacadh féin a tha cuir dragh orra.
- DMS 'S e cheud obair a bhith toirt faireachadh do 'n anam cho truagh 's a tha e. Nuair a thug e so dhachaidh orra fhuair iad iad fhéin fo mhallachadh an lagha as eugmhais Dhé agus gun dòchas anns an t-saoghail.
- DDP Dhearbha Dia dhoibh ann an toiseach an deadh obair gu bheil iad caillte. Chuir sin an aghaidh dleasdanas, a' smuaineachadh gu 'n coisneadh sin fàbhar dhoibh, tre chuir suas fireantachd dhoibh fhéin; ach ann an là maith gràis Dhé chaidh sin a mhilleadh orra, agus dh'fhàs an fhireantachd ud dhoibh mar luideag shallach.
- CMB Tha eas-còrdadh ag eiridh eadar an t-anam is peacadh. Tha an aithne tighinn, agus tha an duine 'feuchainn e fhéin a thèarnadh – ach mar nach urrainn do neach streap suas do 'n ghrèin, ni mò is urrainn do neach streap suas gu Dia.
- DMC Tha e fìor gur ann le dearbhadh peacaidh a tha e 'tòiseachadh. Nuair thàinig an t-àm maith sin, mheas iad na h-uile nithean 'n an call air son ro-oirdheirceis eòlas Iosa Crìosd.
- AM Mu 'n do dhùisg Dia a' mhuinntir so, cha robh aca ach an 'sean duine'. Fhuair iad so mothachadh goirt air peacadh gin, agus air peacadh gnìomh bha féum aca air làmh Dhé nuair bha iad anns a' chor sin.

Fìor aithreachas: Penitence

- SB86 Tha am fìor Chrìosduidh ag iarraidh gu faigheadh e sealladh air a mhi-dhreach féin, gu h-àraidh na peacanna anns a bheil e a' toirt oilbheum.
- SB87 Tha e a' deanamh bròn air son peacaidh, o chridhe iriosal. Tha a bhròn na chridhe ni 's mò, na tha e na shùil.
- SB88. Tha e a' cogadh an aghaidh gach peacadh.
- SB89. Tha e a' deanamh bròn nach do rinn e aithricheas ni bu tràthail agus gu robh mòran d' a ùine' air a toirt do sheirbhis a pheacaidh.
- IML Tha e a' faireachdainn pian an aithreachais. Tha mallachd an lagha an crochadh thairis air.
- IDP Tha iad gun sgur ag iarraidh glanaidh. Is milis leò an naidheachd gu 'n glan fuil Iosa o gach uile pheacadh.
- MMA Tha iad ag iarraidh a bhith air an dealachadh o na h-uile ni annta fhéin a tha cur eas-onair air Dia.

Maitheanas pheacanna: Forgiveness

- SB77 Tha am fìor-Chriosduidh ag ùrnuigh gu spioradail [...] airson maitheanas peacaidh agus mar an cheudna airson cridhe glan.
- DSL Thèid iad ag iarraidh maitheanas air Dia air son nithibh a rinn iad ann an uaigneas.
- AMC Ged thug Dia maitheanas dhoibh, cha d' thug iad maitheanas dhoibh fhéin.
- SB27 Bheir mi aon chomhar orra. Ge do mhaith Dia am peacanna dhoibh, cha tug iad maitheanas dhoibh féin.

An Ath-bhreith / Atharrachadh nan Gràs: Conversion

- DG Chaidh an lot, agus a leighis ann an là na gàirm-éifeachdaich. “Bheir mi air falbh an cridhe cloich às am feòil, agus bheir mi dhoibh cridhe feòla”.
- RMT Tha lorg aca air an àm agus an t-àite anns an do choinnich Dia riu.
Cha di-chuimhnich iad an t-àm anns an tug Dia furtachd dhoibh.
- SB12 Feudaidd an Tighearn an cumhachd so a chur ann an aon de 'fhoclaibh, chum an dùsgadh, agus an ìompachadh, uile chumhachd na Diadhachd bhi air fhilleadh ann an aon fhocal.
- SB39 Tha cuid agus 's urrainn dhoibh a ràdh, sud an t-àite anns an do labhair an Tighearna rium. 'S e so an t-inneal, agus 's e so am focal leis and do chuir E saor mi.
- SB13 Shaoil leo an là ud gu 'n robh am peacadh air a sgrios. B' e sud là am posaidh, ach thàinig làithean duillich an déigh sin, ach cha 'n iarradh iad am posadh a bhi air a bhriseadh. Thàinig an diabhl, an saoghal agus an fheòil.
- MMA Tha comharraidhean àrd agus comharraidhean iosal a' leantuin na h-ath-bhreith.
- DM An deacha ur n-aiseag thairis o bhàs gu beatha? Bho ghainne an fhàsaich gu mil agus bainne ann am fearran a Chùmhnanta Nuadh?
- DMS Fhuair iad o 'n Athair binn-fhìreanachaidh agus thug E air falbh binn-ditidh.
'S ann an dèidh sud a chuireas neach meas air Crìosd. Dh' fhairich an anam mar gu 'm biodh an t-eallach air a thogail dheth.
- DDP Tha an t-anam a' sealltain air son saorsa ach c' aite a bheil e 'ga faotuinn? Chual' iad an guth ud “seallaibh riumsa, agus bithibh air bhur tearnadh, uile iomalla na talmhainn”.
- DMC Nuair thàinig an t-àm maith sin, mheas iad na h-uile nithean 'n an call air son ro-oirdheirceis eòlas Iosa Crìosd.
- CMB Tha e air a dheanamh deonach agus comasach air Crìosd a dhlùth-ghabhail thige 'n uair tha e air fhoillseachadh mar fhear-ionaid nan peacach.
- TMA Nuair a tha sinn air ar breith do 'n t-saoghal, tha sinn air ar breith a-steach do theaghalach Shàtain. Cha toir ni ach an ath-bhreith a-mach sinn as an teaghlach sin.
- IME Chunnaic iadsan a tha air am breith a ris iad féin neo-àiridh air tròcair sam bith.
Bi iad anns an t-suidheachadh sin gus am faic iad an t-slighe a dh' ullaich Dia air son Slàinte.

IML Chan eil mi saor o eagal nach d' thàinig an ath-bhreith orm fhéin. Cha robh breith a-riamh gun phian. Cha robh breith a-riamh gun dithis a bhi timchioll air – a neach a thug breith agus a' neach a bh' air a bhreith. Cha b' urrainn a mhàthair pian a leanabh innse, 's cha b' urrainn an leanabh fhéin a h-innse.

A' faicinn fhèin neo-airidh: Humility

SB72 Tha am fìor-Chriosduidh a' mothachadh nach eil e airidh.
 IME Chunnais iadsan a tha air am breith a ris iad féin neo-airidh air tròcair sam bith.
 CMC Chan eil dad ris an cuir e làmh nach eil e a' faicinn fhéin mi-chomasach air a shon.
 DMS 'S e faireachdainn [...] gu bheil na h-uile neach ni 's fheàrr na e féin.
 DDP Mheas iad iad féin mar seirbhisiche neo-tharbhach.

Fèin-cheasnachadh: Fear that one is deceiving oneself or is being deceived

SB76 Bithidh an Nàmhaid dòirteadh tuil de theagamhan orra.
 SB25 Tha eagal orm éirigh agus tha nàire orm labhairt. Tha eagal orm nuair a dh' éirich mi, gu 'n d' éirich an 'seann duine' maille rium. Tha mi seachd sgìth dheth.
 SB12 Tha cuid aig am bheil aoibhneas, agus àmhghairean. Feudaidh mise mi féin a mhealladh leis an aon so na 'n t-aon eile dhiubh.
 IML Chan eil mi saor o eagal nach d' thàinig an ath-bhreith orm fhéin.
 IME Faodaidh daoine comharraidhean a thoirt, ach ciod e mur eil Spiorad Dhé annta? Bithidh iad a' feuchainn, 'Am bheil a' chùis ceart maille riu?' Ach bithidh An Nàmhaid ag ràdh nach eil e ceart, ach gur e mealladh a th' aca.
 MME Bidh eagal air nach eil e air ath-bhreith.
 MMA Tha iad ag iarraidh a bhith air an toirt a-mach asda féin chum glòir a thoirt do Dhia [...] agus tha eagal orra gu tric nach e glòir Dhé a tha iad ag iarraidh. 'S e bhitheas aca gu tric gur e mealladh a th' aca.
 Chan eil eagal air a' chealgair gu bheil e na chealgair.
 IMU Tha clonadh no seargadh a' tighinn chum nan uile. Bithidh eagal oirnn fhéin – na ministearan – gu 'm bi sinn caillte.

Fèin-cheasnachadh: Examination of one's own spiritual condition

SB40 Tha dà shùil aig a' chreidimh so, aon ag amharc air an neo-airidheachd féin, agus an t-aon eile ri Criosd a tha comasach gu téarnadh chum a cheum a 's fhaide mach.
 SB41 Tha buairidhean a coinneachadh ris an fhìor-Chriosduidh, an saoghal, an diabhl agus an fheòil. Tha buairidhean an dhiabhuil a milleadh an saorsa.

- SB95 Tha peacadh a gabhail còmhuidh ann, ach chan eil e rìoghachadh ann. Aig àmaibh tha an Tighearna ceadachadh do thruaillidheachd briseadh a mach, eadhon anns a mhuinntir as fearr.
- IME Aig àmaibh, bithidh iad glè fhalamh. Aig àmaibh eile tha iad a' faotainn na bheir comhurtachd dhoibh.
- MME Gu tric tha bròn air clann Dhé. Tha e a' beathachadh a shluaigh gu lèir le aran deur is bròin.
- CMC Tha i cuir na h-uile ni a thaobh ach e féin. Tha i deanamh an anam onarach. Chan eil i cho faicsinneach anns an anam a h-uile là.
- Is beatha i anns am bheil cogadh. Is beatha i aig am bheil eòlas air falmhaidheachd.
- DM Gu cianail, brònach, dùrachdach iarraidh iad a làthaireachd. 'N uair a gheibh iad E ni an anam gàirdeachas, agus is miann leo a leanntuinn ni 's dlùithe.
- DGL Seall air a' chloich air cùl an teine. Fàsaidh e glè thioram. Thubhairt an Salmaidh 'Mar leac an teintean 's amhluidh sin mo chnàmhan loisgte ta'. Ps. 102. 3.
- RMT 'S e Dia a rannsaicheas cridheachan dhaoine. 'N uair ni E sin, cò sheasas? Ghabh iad so eagal roimh rannsachadh Dia orra air dhoibh a bhith a' faicinn a' chunnart anns an robh iad.

Ùrnuigh as an uaigneas: Private prayer and meditation

- SB77 Tha am fìor-Chriosduidh ag ùrnuigh gu spioradail [...] airson maitheanas peacaidh agus mar an cheudna airson cridhe glan.
- SB78 Tha am fìor-Chriosduidh ag ùrnuigh ann an àm soirbheachaidh mar a tha e ag ùrnuigh an àm teanntachd.
- SB81. Tha am fìor-Chriosduidh toileach coinneachadh ris an Tighearna ann an uaigneas [...] iarraidh e uaigneas o na h-uile seòrs' cuideachd, chum 's gu 'm bi comunn aige ri Fear a Ghràidh. Mar sin tha an Criosduidh so a' cuireadh an Tighearna a dh'ionnsuidh a thigh.
- MMA Tha iad an còmhnaidh g' am bualadh fhéin, agus air an cumail aig cathair-gràis.
- ISS Tha faraichdeann aige air a' bhoichdainn, agus tha sin ga chur a dh'ùrnuigh [...] gun tuigeadh iad toil Dhé.
- IMU Tha cuid de na còmharraidhean sluaigh Dhé anns an leth a-stigh.
- DMT Ma tha thu beò gun ùrnuigh, tha thu cho marbh 's nach gluais thu do lùdag. Tha Sàtan air tòir nam beò. Tha trì mucan aig an duine nàdarra ri ghleidheadh: an diabhl, an saoghal, agus an fheòil. Ach, O Thighearna, marbh Thusa na mucan, marbh na mucan dubha.

Eòlas agus tuigse: Study of the scriptures, searching for deeper understanding

- AM Ach is aithne dhomh cuid, agus dh'iarradh iad gu àite uaigneach gus am faigheadh iad focal o 'n Tighearna. Ghabhainn sin mar comhar air neach 'tha 'g iarraidh Chriosd.
- IME Bidh iad a' tagradh ris an Tighearna gum biodh na teachdaireas a tha tighinn air an deanamh 'n am meadhan air maith a dheanamh dhoibh-san a tha dorch is aineolach.

- MMA Tha iad an crochadh air an Tighearna air son an cumail air an t-slighe.
Tha iad ag iarraidh na sgrìobtuirean a ghabhail mar an riaghailt.
- IMS Faodaidh eòlas-cinn a bhi aig feadhainn air Dia, gun eòlas-crìdhe; ach chan eil ann ach nì gun bhrìgh. Tha dèidh aca eòlas faighinn air Dia, agus air a chusbair a leag sìos a bheatha air an son.
- IMC Ge air bi an t-eòlas a fhuair iad air an Athar agus a Mhac – tha iad ag iarraidh barrachd eòlas orra.
- ATT Tha mi a’ smaoineachadh gu bheil freagairt air a’ toirt dha ’n nì a dh’iarr e ann an Litir nan Romanach. ‘Oir an dream a roimh-aithnich E, roimh-òrduich E iad mar an ceudna’. Rom. 8. 29. Agus a thuilleadh air so, air deanamh an uile dìchill duibhse, cuiribh ri ’ur creidimh, deagh-bheus, agus ri deagh-bheus eòlas, agus ri eòlas stuaim, foighidinn, diadhachd, gràdh bràthaireil, seirc. II Peter 1. 5.

A’ gluasad ann an uile Aitheantaibh: Observing The Commandments

- DSL Tha iad ag iarraidh gluasad ann an uile aitheantaibh gu neo lochdach
- ATT Feumaidh iadsan anns am bheil Dia a’ deanamh na deadh obair an fhirinn a’ leantuinn ge air bith cìod a thachras.
- RMT Is sluagh iad aig am bheil speis d’ a aithnibh. ’S ann an comhairle Dhé a dh’iarradh iad a bhi, agus ann an eisimeil Crìosd gach là.
- SB21 Tha an ‘duine nuadh’ a’ gabhail tlachd ann an lagh Dhé.

Dealachadh: Separation from the world

- DMS Tha an cor air atharrachadh, tha ’n créutair a nis a toiseachadh ri cur dheth ‘an t-seann duine’, thoisich e ri dealachadh ris na seann chompanaich, chuir e culaobh riu, agus aghaidh a leantuinn an Tighearna.
- SB71 Tha am fìor-Chrìosduidh air a chèusadh do ’n t-saoghal, agus a gràdhachadh an Tighearna.
- SB73 ’S fheàrr beagan le eagal an Tighearn, na ionmhas mòr, agus buaireas leis.
- SB74 Nuair tha làmh a’ Chrìosduidh anns an t-saoghal, tha a chridhe os cionn an t-saoghal.
- SB75 Tha am fìor-Chrìosduidh mar choigreach agus fear-cuairt anns an t-saoghal so.
- IME Tha iad ag iarraidh gum biodh an casan air an cumail o shligheibh air an robh iad aon uair a’ siubhail.
- MMA Tha iad ag iarraidh a bhith air an dealachadh o na h-uile nì anna fèin a tha cur eas-onair air Dia.
- ISS Tha iad ag iarraidh nithean an t-saoghail a chumail na ’n aite fèin.
- SMT Tha peacaich a’ toirt àire do thoil na feòla, ach do chlànn nan gràs tha corp a bhàis ’n a chràdh ’us na phlàigh.

IMC Chuala sinn anns an t-sailm a bha sinn a' seinn, cuid de na comharraidhean a tha orrasan a fhuair an t-eòlas so. "Cha do shuidhe mi le daonaibh mealltach agus maille ri luchd ceilge cha tèid mi." Is beag orm coithional luchd-uilc. Ps. 25. 5.

A' leantainn an treud: Seeking the company of Christians

MM 'S e Là na Sàbaid an là anns a bheil tlachd an 'duine nuadh'. Tha cuid a chuireas feum air, air son fois, ach bochd 's mar tha thu, thèid thu mach a dh'éisdeachd focail an Tighearna.

SB28 Comhar eile, tha thu ga iarraidh ann an uile mheadhonan nan gràs, tha aomadh t-inntinn do 'n ionnsuidh, agus dh'iarradh tu na 'm biodh e comasach uile shluagh an Tighearn 'chur a' d' ghàirdeanaibh.

MM Comhar eile air an 'duine nuadh', tha meas aige air sluagh an Tighearna: 'Is e do shluagh-sa mo shluagh-sa agus do Dhia-sa mo Dhia-sa'.

IME Tha iad a' ròghnachadh companaich ùra.

AMF Thèid thu gu caitheamh beatha dhaoine diadhaidh mar do riaghailt – leanaidh tu am mearachdan, agus cuiridh tu riu. Is ann bu chòir dhuinn dol do Spiorad Chrìosd air son seòlaidh.

DSL Tha iad ag iarraidh imeachd maille ri Dia agus ann an Comunn Dhé.

A bhith beò a rèir eisimpleir Chrìosd: Setting an example of Christian life within the community

IMU Tha doigh aig na daoine air labhairt nach eil againne – na ministearan. B' fheàrrda sinne a' dol sìos thuca-san; agus b' fheàrrd iadsan a' tighinn an àrda thugainne.

IMF Gabhaidh e cùram air son a chàirdean 'us air son aitean dorcha na talmhainn. Ni e aoibhneis ann an soirbheachadh na h-eaglais.

CCM Tha na ceuman a' nochdadh na slighe air am bheil iad ag imeachd. Tha e furasda a bhi diadhaidh aig an Òrdugh, 's e chùis, cia mar a tha 'n inntinn ag obair aig an tigh agus anns a chiùl?

FMS Is aon ni a bhi 'caineadh a' pheacaidh, ach 's e ni eile th' ann a bhi ga fhuathachadh. Cha dean a bhi ga chàineadh a' chùis. Tha iad a' feuchainn sin a dheanamh am fianuis Dhé. Tha iad ag iarraidh gnè na beatha so a nochdadh agus fhaicinn anns a h-uile àite anns an cruinnich iad.

DMS Tha iad ag iarraidh a bhi naomh agus a bhi beò a-rèir eisimpleir Chrìosd.

MM Comhar eile, ma tha nàmhaid agad anns a' bhaile anns a bheil thu, bithidh tu 'g ùrnuidh air a shon, feudaidh piuthar agus bràthair cur a mach air a chéile, ach tha iad gu maitheanas a thoirt d' a chéile.

Gràdh bràithreil: Brotherly love / Gràdh spioradail: Spiritual bonding

- MM 'S e aon chomhar a bheir mi orra, cha 'n iarradh iad aon smuain nàimhdeil a bhi aca do na bràithrean.
- SB65 Tha gràdh aca do na h-uile neach a tha giùlan iomhaigh, ge b' e air bith cho bochd 'sa tha iad san t-saoghal. Tha iad a gràdhachadh fhianuisean a tha 'seasamh air taobh an aobhair gu dileas. Tha iad a' deanamh bròin 'nuair a tha na fianuisean air an toirt air falbh, agus gun neach ag éiridh suas 'na 'n àite.
- SMS Ann an Gal. 5.19-23 tha againn comharraidhean orrasan a ta 's an fheòil, agus toraidhean an Spioraid. Tha iad ro shoilleir agus ro chinnteach air son neach a bhi ann an teagamh mu 'n timchioll. 'S e toradh an Spiorad gràdh, aoibhneas, sìth, fad-fhulangas, caomhalachd, maitheas, creidimh, macantas, stuaim.
- FMS Tha iad aoibhneach, agus a' deanamh gairdeachas a thaobh na h-uile neach 'm bheil iad a' cluinntinn gu 'n tàinig iad gu Crìosd. Ma tha briseadh air bith a' tighinn air neach sam bith de shluagh Dhé tha iad a' fuileag maille ris.
- IMF Gabhaidh e cùram air son a chàirdean 'us air son aitean dorcha na talmhainn. Ni e aoibhneas ann an soirbheachadh na h-eaglais.
- SB54 Tha na comharan so orra: Tha gràdh aca do Chrìosd mar am Bràthair a 's sine; tha gràdh aca do chloinn an teaghlaich; tha iad ag iarraidh soirbheachaidh am mathar, an eaglais, air an talamh; tha iad a' miannachadh làthaireachd agus comunn an Athar; tha togradh annta air son bainne fìor-ghlan an fhocail.
- MM Mur eil gràdh agad, chan eil Dia agad [...] Tha mi ag radh ribh-se iasgairean, an cuireadh sibh 'ur lìn-éisg air son bhur gràidh do Dhia? Agus sibh-se mnathan, an reiceadh sibh dusan ubh, air son 'ur gràidh do shluagh an Tighearna?

Fàs agus torradh: Spiritual growth, encouraging others in their faith

- SB42 'S e na toraidhean a tha dearbhadh gu bheil am fìor chreideamh ann. Cha 'n e cheist cuin a fhuair thu an creideamh, ach am bheil thu a' giùlan toraidhean a' chreidimh.
- SB93 Tha e mar luibh a tha fàs ni 's mò 's ni 's mò. Chan eil aithreachas air, air son a bhi fàs, ach 's e aobhar a bhròin, cho fad 's a tha e air deireadh, ann an fàs nan Gràs.'
- SB94 Tha am fìor-Chrìosduidh gu h-iriosal ag iarraidh tuilleadh Gràs. Tha fàs muinntir eile na aobhar aoibhneis dha. Tha e toilichte gu bheil seirbhis air a dheanamh do 'n Tighearna ni 's fearr le muinntir eile'. Tha e ag amharc air toraidhean a Spioraid, ann a muinntir eile, mar eisimpleir gu a leanntuinn.
- TMA Ge b' e àite 's am bheil a' bheatha seo, thig fàs maille ri. 'S e aobhar trioblaid gu tric nach eil fàs air fhaicinn.

Appendix 3: *Ainmean Cliùiteach*

Introduction

By representing the three persons of the Deity in a vast diversity of figurations, evangelical sermons and song attempt to personify the abstract and to explain the eternal in terms of the temporal. Using verbal and visual associations, they relate the divine to the domestic, where the soldier protects, the steersman guides, the shepherd and the fisherman provide, the father, brother and husband care for the family and where – just as in Highland communities – a single individual may embody all of these. This use of honorifics and epithets is not unlike that seen in traditional Gaelic panegyric of temporal leaders, and, just as with its biblical antecedents, in acknowledging power, it seeks protection. Its function is poetic, structural and mnemonic, and at the same time, both devotional and empathetic. By proclaiming the leader, it declares allegiance; by noting the sacrifice, it accepts its terms; by addressing father and brother, it claims kinship and a share of the inheritance. Some of the names accorded to Christ show Him as being embodied in the topography of the allegorical world in which the believer seeks to approach the divine – the wells which sustain, the tree which shelters, the pathways which guide. An extension of these attributes may be seen in *marbhrannan soisgeulach*, where the names of the leader are loosely replicated in the names of His emissaries and servants – providing the model which they emulate and which their followers aspire to.

From the point of view of composition, honorifics and epithets allow biblical paradigms to be referenced in their most compressed form and in the fewest possible words, at the same time providing mnemonics and satisfying the demands of metre. Capitalisation, while not necessarily used in written texts (except in place names) is used here and in the main text of the thesis, simply to draw attention to the names themselves, and to the fact that they occur as set phrases. Once perceived as set formulations, many are self-explanatory, but where biblical texts are no longer routinely assimilated in early youth, the significance of certain names may be obscure – or may escape notice altogether. While the names accorded to Christ are linked to humanity, to plants, animals and the topography of the natural world, God, even when depicted as Father, is far above the temporal world, creating and ordering the universe, ruling the elements, exercising judgement, imposing punishment or granting reward. The Holy Spirit is ethereal, intangible, an abstract virtue, a breath, a being whose footsteps leave no mark, or, when charged with a message to man, taking the form of a dove. Satan, by contrast, is earthbound, the serpent, embodying the vices of pride, deceit, and enmity; ready to exploit every weakness, always intent on destruction.

Key

Texts are numbered in the order in which they appear in the source referenced: Ard-rìgh BBh1.1 refers to Bean a Bharra, Laoidh 1 v. 1 in Kennedy, 1786. Caiptein Treun CN59.1 refers to page 59, v. 1 in Catriona NicDhòmhnaill, *A' Chreathall, An Crann 's An Crùn* (Staffinn: Cranagan, 2010)

- A Anon. 'Mi gun suigear 's mi gun sòlas' in *Hiort Far na laigh a' ghrian*, ed. by Calum MacFhearghuis (Stornoway: Acair, 1995), p. 62.
- AF Anna NicFhearghais, NLS MS14987
- AGh Anna Ghobha, 'Laoidh le Anna Ghabh an Gleannerachie', in Mairearad Ghriogarach, *Co-chruinneach dh'Òrain Thaghte Ghaelach nach robh riamh roimh ann an clò-buala*, ed. by Donncha Mac Intoisich (Edinburgh: John Elder, 1831), pp. 108-10.
- BAMh Bean Alasdair MhicIllinnein, 'Òran air Mgst Galbraith', *MR*, (May 1948), 97-8.
- BBh Bean a' Bharra, *Co-chruithneachadh laoidhe agus chantaicibh spioradail, le ughdairean eagsamhail*, ed by D. Kennedy (Glasgow: D. MacCnuidhean, 1786)
- BC *Bàird a' Chomuinn*, ed. by Lachlann MacFhionghuin (Glasgow: An Comunn Gàidhealach, 1953)
- BDA Boireannach Dall, Athall, *AF* (1847), no. 22, [1 laoidh]
- BID Bean Iain Dòmhnallaich, *Òrain le Bean Iain Dòmhnallaich a Breanish, Uig, Leòdhas, a tha 'n diugh an Sgìre Shléite anns an Eilean Sgitheanach* (np. nd.)
- BL Iain N. MacLeòid, *Bàrdachd Leòdhais* (Stornoway: Acair, 1998 [1916])
- BTB Bean Torra Dhamh, *Mary Macpherson, Bean Torra Dhamh (Mrs Clarke) The Religious Poet of Badenoch, Her Poems and Life*, ed. by Rev Alexander MacRae (Arbroath: Herald Press, 1935)
- CC Catriona Caimbeul, *Laoidhean Ghàidhlig* (Stornoway: A. MacLeod, nd.)
- MCM Mrs Camaran of Monar, *M' Annsachd agus Rannan Eile* (Edinburgh: John Grant, 1916)
- CN Catriona NicDhòmhnaill, *A' Chreathall, An Crann 's An Crùn* (Staffinn: Cranagan, 2010)
- CeN Ceit NicLeòid, 'Laoidh na Slighe', *FG* (April 1925); *LW* (1981), no. 12.
- CR Mrs Cameron of Rannoch, *Laoidhean Spioradail le Domhnall Camashron a bha na mhaighstir-sgoil Gailig 'an Eilean Uibhist. Maille ri beagan laoidhean le ughdaran eile* (Oban: Donald Cameron, 1891), pp. 33-44. [refs are her laoidhean 1 to 3 and verse nos.]
- CS Donald E. Meek, ed. *Caran an t-Saoghail* (Edinburgh: Birlinn, 2003)
- CT Catriona Thangaidh, Barbhas, *Laoidhean agus Òrain le Catriona Thangaidh air an sgrìobhadh as a beul fhèin leis an Urr. Alasdair MacRath, M.A. Cill Chalum-an-Eala an Ceann-Tìre*, ed. by Alasdair MacRath (Edinburgh: W. F. Henderson, 1917)
- EMN E. MacLeod, Ness, 'Earail do'n Òigridh a Sheòl air a' Mhetagama', *SG* (3.1.1924)
- ER Ealasaid Ruadh, *AG I* (1871), p. 36.
- IC Mrs I. Ceanadaidh, Oransaidh, Pairc, 'Duan Spioradail', *MR* (March 1916), 11-12.

- INL Iseabal NicLeoid ‘Moladh an Eaglais Shaor’, *MR* (May 1904), 276.
- JMK Janet MacKay, Eriboll, *The Celtic Monthly*, May 1900 p. 89
- JM Jessie MacRitchie, *Gaelic Hymns by [the late] Jessie Macritchie [Sheonaid Bheag] of Orinsay, Lochs* (Stornoway: SG, nd)
- MC Mairearad Chaimbeul, *Laoidhean Spioradail air an cnuasachadh le Mairearad Chaimbeul* (Edinburgh: Mundell Doig & Stevenson, 1810)
- MCN Màiri Chamshron NicEalair, *Cascheum nam Bàrd*,
- MG Mairread Ghrigarach, Margaret MacGregor, *Co-chruinneach dh’Òrain Thaghta Ghaeleach nach robh riamh ann an clò-buala*, Leis an ughdar Donncha Mac Intoisich, ed. by Duncan MacKintosh (Edinburgh: John Elder, 1831)
- MM Mary MacLeod, Bean a’ Chlachair, 2/4 Kershader, AM, File 6 No. 89.
- MMN Màiri M. NicGhilleathain ‘Aig Cladh Chille-Mhoire’, *MR* (March 1967), 55.
- MN0 Màiri Anna NicIomhair, *Marbhrann Dhòmhnuill MacIomhair* (Stornoway: nd.)
- MN Màiri Anna NicIomhair, *Ceòl agus Deòir* (Stornoway: nd.)
- MNP Mearraid Nice-Leain, Untitled pamphlet, ed. by Sachari MacCoinich, Rosshire, 1871, bound in back of *Òrain Nuadh Ghàidhealach le Maraiead Cham’ron. Ris am bheil Coimh-cheangailte Co-chruinneacha do Shean Òrainibh Eile anns a’ Chàn’uin Cheudna* (Edinburgh: D. Mac-Phatraic, 1785) MacKinnon Coll. P 17/1;
- MNH Mairearad NicAoidh, Hârlois, ‘Laoidh Mholaidh’, *LW* (1978), no. 1
- PM Peggy MacDonald, ‘Amhran Peigi Eachainn’, *Sgìre a’ Bhradain, Bàrdachd bho Cheann a’ Loch Eilean Leòdhais* (Stornoway: Comunn Eachdraidh Cheann a’ Loch, 2010), p.79
- RN Raonig NicCriomain, *FG* (Nov 1908); [laoidh 1] (Jan. 1909) [laoidh 2]
- SB Cairstiona Chaimbeul, *Measg Sguaban Bhaois, Laoidhean*, (Glasgow: Clo-Beag, 1972)
- SM Síne Mhàrtainn, Scalpaigh, ‘Gur i an Eaglais Shaor’, *MR* (Sept. 1934), 228-9.
- SN1 Seònaid NicMhathain, *Gleann na h-Irìoslachd, Dàin Spioradail le Seònaid NicMhathain* (Glasgow: Alasdair Mac Labhrainn’s a Mhic, 1927)
- SN2 Seònaid NicMhathain, *Gleann-Dail Dàin Spioradail* (Glasgow: Alexander MacLaren & Sons, 1931)
- T *An Tuil*, ed. by Ronald Black (Edinburgh: Polygon, 1999)

An Trianaid

Trionaid	BTD 1.16
Trianaid Àrd nan Nèamh	SN2,1.12
An Trianailt Naomh is Àrd	JM. 1.
An Trianaid Ghlòrmhor	MNH. 1.1
An Triùir 'nan Aon	MNH. 1.1
Tri pearsa na Trionaid	BTD3.11

Ainmean Cliùiteach Chrìosda

Alpha agus Omega	CN33.8
Àilleagan an Athar	CN14.7
Ailleagan broilleach	BTD6.3
Àilleagan Uasail	MC1.8
An t-Aodhair	CD12.35
An Aon Beartach	BTD4.3
An Aon bha Coimhlionta	CN72.11
An Aon-ghaol	CT4.4
An Aon Mhac Dhé	BB3.15
An Aon Mhac Do Ghràidh	BBh5.13
An Aon Mhac Siorruidh Dhé	CC16.1
An Aon Mhac Glòirmhor	SN2.8.3
M' Annsachd	SB2.1
An Ard Buachaille	AF2.1
Àrd-shagart Ungta	BTD2.9
Àrd-thriath Gaisgeil Flaitheanais	CN21.5
An Armuinn sin tha treun	BID2.17
Beò-thobar a sileadh de 'n mhill	AF6.13
Do Bhràthair a 's sine	BTD6.3
Am Bràthair a tha suas	SB8.1
Buachaill' a Cheartais	ER1.4
Am Buachaille Dileas	AF8.3
Buachaill Gràdhach	CN42.5
Buachaill' Isra'l	AF13.12
Am Buachaill' nach caill a chuid fhèin	CD1.1
Buaichail' a ghleidheas mi beò	BTD1.5
Caraid as dlùithe na bràthair	R2.3
Caraid mo Ghràidh-sa	CN30.8

Caraid chis-mhaor agus pheacach	CN30.1
Caraid an euslaintich thruaigh	CN30.1
Mo Charaid 's m' Fhear-pòsd'	BTD6.3
Caomh Mhac Dhé	AF13.8
Carraig anns an Fhàsach	AF2.12
Carraig Bhuan gu Dilinn	BBh6.10
Carraig na Slàint	AF6.16
Caipin Clann Israel	BBh4.3
Caipin mo Shlàinte	BTD6.10
Caipin na Slàinte	MC32.4
Caipin Treun	CN59.1
An Ceann	SB4.7
Ceannard na rèiseamaid shuas	AF20.2
Ceannard an Slàinte	CN106.8
Ceannard Treun na Buaidh	DM1.16
Ceann-iùil luchd bròin	AF19.6
An Cèile	AF11.1
Ceòl gach Anam	AF5.5
Cibeir an treud	BTD6.1
An Ciobair Gràidh	BTD2.9
Clach-chinn anns an Àros	AF15.5
A' Chlach a dhuil na clachairean	BL315
Clach-oisinn na Luchairt	AF8.2
Companach Dileas	CN30.1
Corp na Fìrinn	BTD2.6
Crann Fireantachd Dhé	AF8.2
Crann Òla 'sa Chuir	AF13.13
An Crann 'measg nan crann	CR1.2
An Crann Ro-bhrioghair	CR1.7
An Crann Ro-luachmhor	CR1.7
An Crann Ro-thaitneach	CR1.6
An Crann as Rìomhach	CR1.9
Craobh lùb le measan a 's slàinte	AF5.4
Craobh thorrach	AF2.12
Craobh thorrach làn brìgh	AF5.7
Criosda	BTD3.12
Criosd a dhiol a cheartas	BTD4.7
Criosd an t-Eadar-mheadhonair	SN1, 6.4
Carraig-steidh	MC11.2

Do Chùl-taice	BTD4.8
An Curaidh Glòrmhor	CN6
Curaidh Treun nam Buadh	CN33.1
Cuspair Àigh	CN125.7
Cuspair do Shlàinte	AF16.1
An Cuspair Glòrmhor	SB13.4
An Cuspair thug buaidh air a' bhàs	CD6.12
Dara Pears' na Trianaid Bheannaichte	CN120
Mo Dhòchas Daighionn	AF5.10.
An t-Eadar-mheadhonair	SN1, I6.4
Eadar-mheadhanair ealant'	CN42.9
Èiric an Sluaigh	AF14.10
Emanuel Treun	AF20.2
Am Facal	CN137.4
Am Faidh a chum ar Slàinte	BBh4.4
Am Faillein gasda ùr	CR1.1
Am Faillein Sùghar	CR1.2
Fear Aiseig tron bhàs	CN42.9
Fear Àrd an Lighich	MN1.6
Fear na Bannse	CN64.11
Fear a' Bhàta	CN55.4
Fear-cobhair	SN1, 3.2
Fear-còmhlaidh	SN1, 1.1
Fear Faire	CN42.9
Fear mo Ghràidh	CN26.3
Fear-ionaid a shluaigh	CD6.10
Fear-iùil	MC7.11
M' Fhear-pòsda	BTD6.3
Am Fear Nuadh-phòsd'	AF7.12
Am Fear Rèitich	AF18.1
Fear-riaghlaidh am beatha	CN42.9
Am Fear a roinn a' chuan nach tràghadh	PM1
Am Fear a lionadh a' chuan nach tràghadh	PM1
Am Fear-stiùiridh Earbsach	CN59.5
Am Fear-gearraidh	CT3.14
Am Fear-sgiùrsaidh	CT3.14
Am Fear-shaoraidh	MG14
Fear-saoraidh Grasmhor	CD3.1
Fear-sheasamh an cruaidh 'sa mhòd	AF20.3

Fear-tagraidh	AF6.11
Fear-tagraidh a shluaigh	AF20.3
Fear-tagraidh sa Chùirt	CN42.9
Fear-teagaisg nan dall	CN42.8
Fear-tearaidh	AF18.2
Fear-tighe	SN1, 1.1
Fìor Chrann Uaine	CR1.1
Fliur o Iesse	BTD6.2
Freumh Thaitneach Thigh Dhaibhidh	AF8.5
An Gaisgeach	BTD4.7
An Gaisgeach Buadhmhòr	CN24.1
An Gaisgeach Sona	BBh1.16
Gaisgeach Mòr nam Buaidh	BL315
Gaisgeach Treun nam Buadh	CN24.6
Gaisgeach Treubh Iudah	BTD6.2
Gàrradair mo ghaoil	CN132
Gorm chrann ol'	AF20.6
Grian an Àigh	AF2.14
Grian na Fireantachd	CN124.12
Grian ro-bhrèagha' na Fireantachd	CN48.4
Grian nan Gràs	SN2, 9.14
Immanuel Dia	CD6.4
An Iobairt	CN35.3
An Iobairt ata Glan	MC11.2
An Iobairt Naomh	CN77.2
An Iobairt Reitich	AF7.9
Iobairt na Reite	AF8.2
Iobairt Shiorruith	AF19.5
Ios' ar Slànuighear	MC34.4
Iosa Crìosd o Nàsaret	SN1, 6.7
Iosa Mac A Ghràidh	MC34.3
Iosa Mac Dhaibhi	CT3.13
Iosa Ghràdh	MC34.4
Iosa na 'n Dùl	MC3.4
Iosa na 'n Gràs	MC32.2
Iosa Rìgh na Glòire	SN2, 9.16
Iosa Treun an Àigh	MC24.3
Làmh a Chuspair	BG30.6
An Làmh a tha Stiùireadh	CN55.8

An Làmh a phaigh dhomh m' àite	CN55.9
Leanabh an Àigh	CS266
Leigh da 'n leir mo lotaibh	BBh4.1
Leigh a dhuineas gach creach	AF19.5
Leomhann Treubh Iudah	AF13.10
Leòmhann Treun Thrèibh Iùdah	CN33.4
An Leomhann tha Treubhach	AF8.6
An Lighich	CI32
Lighich nam Buadh	AF6.13
Lighich na Slàinte	AF9.10
An Lili	AF5.5
Lochran Iùil	AF19.5
Lon na Slighe	AF5.4
Mac an Àigh	RN1.9
Mac a' Chùmhnaint	AF19.5
Mac Dhaibhidh	AF2.7
Mac Dhia na Glòir	MC1.8
Mac Dhè	MC17.5
Mac an Fhìrinn	BBh2.11
A Mhac Priseil	MC5.3
Mac Iehobhah	SN2, 9.10
Mac an Rìgh	CN48.3
Maise nan Rìghre	AF8.2
Am Meangan Cliùiteach	CR1.5
Am Meangan Prìseil	CR1.3
Am Meangan Uasal	CR1.1
Am Mesias	CT.4.7
An Naoidhein Ghràdhach	SM1.9
Oide-foghlaim nam beannachd	CN42.8
An t-Òigear rinn fhuil a dhòrtadh	SSS
Òighre na Glòir	IN1.8
An t-Or nach caithear	AF5.6
A' Phearsa Ghràdhach	CN64.9
Prionnsa Cuirte nan Neamh	AF9.9
Prionnsa Cuirte nan Speur	AF15.9
Prionnsa na Flaithis	CM2.5
Prionnsa na Gloir	CN18.4
Prionnsa nan Nèamh	SN1, 10.1
Prionnsa Rìgh na Glòir	BG1.4

Prionnsa na Siochaint	BTD6.1
Prionnsa na Sith	CC15.2
Rathad an Fhìrinn	CT3.4
Ràthan	BTD4.3
Reannag na Maidne	SN1, 4.1
An Reul Uil'	AF5.4
An Reul a dhuig o Iacob	AF2.5
Reult na Maidne	GD9.14
An Rìgh bheir dìon o 'n eug	AF18.10
Rìgh Imanuel	SN1, 8.7
Rìgh Imanuel an Tìr an Eorn	SN2, 6.2
Rìgh nan Dùl 's nan Aingeal	CM2.6
Rìgh na Siochaimh	BTD2.5
Rìgh Shàleim	AF15.5
Rìgh Shìoin	AF8.1
Rìgh gach Prionnsa	BTD2.9
Rìgh thar na rìghre	AF13a.11
An Ros	AF5.5
Ros na h-ur-mhaidne	AF19.6
Ròs o Shàron	BTD6.2
Mo Rùin	CN149.2
An Sagart	BTD2.4
Sagairt, Fàidh, Rìgh,	BBh4.4
An t-Sagart Shìorruidh	AF19.13
Sìol Iehobha	MC34.7
Slànuighear an Àigh	MMN1.8
Slànuighear nam Beannachd	RN1.6
Slànaighear nam Buadh	CN17.1
Slànaighear Caoimh	CC4.1
Slànaighear ro Uasail	CN21.1
Slat Rioghal Iudah	AF19.6
Solus glan nach fhàilnich	AF18.7
An Stòr-thaigh làn	AF2.11
Targaid do 'n Fhirean	AF8.3
Teachdaire 'n Àigh	CS266.5
An Teachdaire Sith	BD1.1
An Tì a ta dhuinn mar Bhuachaille	MC6.6
An Tì a bhàsaich	AF7.14
An Tì a choisinn a chòir so dhuinn	AF20.1

An Tì is Fearr	MC14.4
An Tì dh'fhuillig 'n ar n-àite	BTh 302
An Tì bheir dùlan do bharails'	AF16.4
An Tì cheannaich a 's a phàigh iad	MC26.4
An Tì le fhullangas cheannuich sinn	MC24.7
An Tì a dh'fhuillig tàmailt 's an tàir	MC32.13
An Tì ni t-ungaidh le Gràis	AF11.7
An Tì nach d' rinn tàir orm	CM1.2
An Tì nith ar sàbhaladh	MC14.6
An Tì a phàigh ar féich-ne	AF18.1
An Tì a réitich am bealach	AF13.3
An Tì teachd o Edom	AF8.6
An Tì 'thagh mi mar chéile	CM1.1
An Tì thug buaidh	AF19.11
An Tì uile-bheannaichte	MM19
Tigh-stoir a' chridhe a fhuair Gràs	AF5.4
An Tobar Meal'	AF2.11
An Tobar tha gun iochdas	AF18.7
An Tobar làn ioclaint	AF13.12
An Tobar nach Tràigh	CT3.13
Tobar Fìor-uisg' Fuar	AF5.7
Treubhaiche nan Gràs	BA1.10
An t-Uan	CS266
An Uan Chàisg	BG7.6
Uan Dhé	DM1.6
Uan gun Chiont	BBh2.11
Uan gun Ghaoid	CN77.2
Uan nan Gràs	BTD2.7
Uan na Rèite	CN6.6
An Uan a thug buaidh air a bhàs	AF6.19
Ughdair Bheannaichte	CN26.9
Ughdar ar Dòchais	CN133.10
Ughdar na Siochaint	CT1.4
Ughdar an Slàinte Mhòr	AF7.16
Ughdar na Slàinte	CD1.10
Ut-mhac na Maighdinn	BTD5.14

Ainmean agus Buadhan Dhè

An Aon Dia	BBh2.14
Àrd-rìgh	BBh1.1
Ard Rìgh na Flaitheas	BTD1.1
Ard-rìgh na Glòir	CN64.7
Ard-Rìgh nam Feart	BBh4.8
Athair air Cathair na 'n Gràs	MC1.7
Athair Geal mo Ghràidh	MC34.7
Athair na Gloireach	AG1
Athair mo Ghràidh	MC8.1
Athair nan Gràs	MC4.9
Athair na 'n Gràsan	MC32.13
Athair Nèamhaidh	CN111.8
Athair Nèimh	SN1, 7.18
Athair Shiorraidh	CN142.3
Athair na Siochaidh	MC17.3
Athair na Sith	CN133.5
A Chaomh-athair	BTD1.5
Am Breitheamh	BTD2.11
Breitheamh a Cheartais	MG8
Breithe' na còrach	ER1.3
Breithe' na Firinn	ER1.5
Breitheamh làidir	SN1, 4.5
Am Breitheamh Mòr	MR12.58
Ceann-chùmhanta	CN46.6
An Cruith-fhear	EM1.2
Cruithear a' chuain 's na speur	BID6.19
Cuspair dòchais a shluaigh gu leir	CR2.2
An Dia Bheò	IC1.29
An Dia Bith-bhuan	DM1.43
Dia mo Charraig 'us m' adharc shlàinte	CR2.1
Dia a chruthaich an saoghal	MC1.1
Dia a tha uil-fhiosrach	RN1.11
Dia na 'm Feairt	MC3.2
Dia na Glòire	SN2, 1.7
Dia na 'n Dùl	MC9.9
Dia na 'n Gràs	MC5.6
Dia na 'n Sluagh	MC18.7

Dia Treun ann an Cath san Comhrag	BBh1.16
Dia nan Uile Gràsan	MG82
Fear-ealain grinn	CN25.2
Fear rannsaich cridh is àirne	BID3.23
Fear-sgrùdaidh nan àirnean	SN1, 4.5
Grian na Firinn	BTD1.16
Iehobha	BTD1.1
Iehobha Iereh	DM1.19
Iehobhah Tsidkenu	CD6.1
Iehova Threun	MC31.15
Am Mòrachd	MMN in T p.42 v.2
An Rìgh	BTD2.4
Rìgh an Àigh	BBh6.1
Rìgh Athair	BTD1.6
Rìgh Cothromach na 'n Gràs	MC23.4
Rìgh an Domhain	A1.1
Rìgh nan Dùl	CC17.1
Rìgh nam Feartan	BBh6.7
Rìgh na Glòire	AG3
Rìgh air a' Chathair	CT1.1
Rìgh Iehobha	SN1, 7.9
Rìgh na Mara	MC2
Rìgh nan Colbh	BBh1.3
Rìgh nan Rìghrean	CR1.10
Rìgh Shelum	GI7.5
Rìgh na Siochaimh	BTD2.5
Rìgh na Sith	BD114
Rìgh nan Sluagh	BTD2.8
Rìgh Treubh Iudah	SN1, 7.8
Rìgh na Tròcair	JN. 1.11
Rìgh th' anns na Flaitheas	MG3.13
Rìogh na Greine	BBh7.1
Mo Thaic 's m' Fhear-iùl	CN44.1
An Tearna	CC16.2
An Tì as Àirde	BTD2.6
An Tì is Àirde Glòir	MC3.5
An Tì as Ro-àirde	CS266
An Tì Ceudna	IC1.11
An Tì Cheart	ER

An Tì 's Mò	MC6.1
An Tì a dh'orduich Grian a 's Geallach	MC5.1
An Tì a Riaghladh air a' Chuain	MCN
An Tì Ro-ghlòrmhor	CR3.9
An Tì a rinn riu' bàigh	MC1.3
An Tì tha lathaireachd anns gach àit'	MC31.13
An Tì tha riaghladh gu còmhnard	CM4.1
An Tì tha Uile-lèirsinneach	CN p.139.6
An Tì thug Aon-ghin Mhac mar Éiric	CR2.4
An Tì nach duilt sinn	AF2.10
Tighearna 'sa Dhia	MC3.1
Tighearna 'sa Dia na 'n Sluagh	MC10.1
Tighearna an Fhogharaidh	CN100.8
Tighearna Iehobha Dia nan Slògh	SN1, 5.10
Tighearna nan Gràsan	BC2
Tighearna tha suas air Nèamh	MC9.1
An Triath	BBh2.14
Triath nam Feart	BTD2.8
Triath nam Feartan	BTD4.4
Mo Thùr Àrd 's mo Dhidein Treun	CR2.1
Ughdar a Ghràis	CM3.8
Ughdar na Sith	SN1, 6.1

An Spiorad Naomh

Calman Naoimh	CN67.1
Calman Chaoimh	CN67.2
Calman Chiùin	CN67.3
Calman Uasail	CN67.5
An Comhfhurtair	DM1.44
Spiorad Beò	CN67.4
Spiorad Dhè	BTD5.10
Spiorad na Firinn	RN2.5
An Spiorad Furachail	CN1019
Spiorad Naomh	BBh6.12
Spiorad Naomha na Glòir	MR12.59
Spiorad Naomha nan ceum crìont'	SA1968/128/6
Spiorad Neartmhor Naomh	BBh3.18
Spiorad Uasail	SB11.4

Spiorad tha saoi bhir	BTD1.13
Spiorad na 'n Gràs	MC4.3
Spiorad nan Gràsan	MC2.5
Spiorad an Iùil	MC3.5
Spiorad Rìgh na Glòir	SN2, 1.2
Spiorad na Siochaint	BTD3.10
Treas Pearsa na Trianaid	CN103.5

Sàtan

Athair nam Breug	MC4.7
Am Buaradair	AF18.1
Am Buaire'	MG15.12
Carraich na 'n Lùb	MC4.6
An Cealgair	SA1961/10
An Diobhail	BC2
Diabhal	CT2.15
An Droch Spiorad	MC15.4
Am Fear Meallaidh	CNL1.23
Am Fear Millidh	MN1.6
An Leomhan Mòr	AF6.5
An Nàmhaid	BTD3.12
An Nàmhaid Chealgaich	CN135
An Nàmhaid Dubh	CN125.4
Nàmhaid nan Caoraich	CT1.5
Nàmhaid d' Anam	CN119.4
Nàimhde Breugach	BBh4.5
Naimhde guinneach mi-runach	AF21.8
Nàmhaid a mheall i tur	BBh3.7
Nàmhaid neo-ghlan a chaidh air fogradh	MC31.2
An Nàmhaid ro-sheolta	MC32.9
An Nathair	MC34.6
Nathair Bhàis	AF19.12
An Nàthair Lùbach	AF19.3
An Nathair Shèitich	AF19.4
An Nàthair Sheolt'	CN117
An Nathraiche Nimh	AF34
An Reubal	BTD3.8
Rìgh nan Uamhas	BID2.12

Sàtan	CT3.8
Sporad dubh na foill	BID4.2
Sporad Fuath	BID5.1
Sporad ghuineach fhuath	BID4.2

Appendix 4: The allegorical setting of evangelical song

4.1 Topographical features and biblical place names

This appendix offers empirical evidence of the existence of a shared allegorical setting for evangelical song; the presumption being that what is consistently named in the same way, is to a great extent perceived in the same way, and is both named and referred to by name for a particular purpose and with a shared understanding of what those names signify. This evidence is presented initially by listing the biblical place names and topographical features named in the research corpus. The fact that there are over 300 different names is in itself evidence of their being widely used. No attempt has been made to assess the incidence of these names across the corpus, only to record individual names. Evidence that they are used purposefully, rather than purely ornamentally, is presented by demonstrating the link between names and their associated biblical paradigms, and from this, and supporting doctrinal works, showing their symbolic significance. Their functioning is further demonstrated by showing their use in the songs of a sample of individual poets, showing individual phrases undergoing subtle changes as they are adapted into songs. The last section of this appendix takes the songs of three well-known male evangelical poets Pàdruig Grannd, Murchadh a' Cheisteir and Eachann MacFhionghain, and analyses their songs in similar terms, in order to show commonalities between their use of allegorical topography and that of the women in the wider corpus. My objective is in part to show a shared poetic vision – and in part a shared purpose in terms of the composition of evangelical song.

Abhainn Dhè	Àros ata gun phràmh gun sgios
Abhainn Iordain	Babilon
Abhainn a' Bhàis	Babilon bhreun
Abhainn uisge beò	Babilon mhòr
Abhainn làn de gach solas	Babilon thruagh
Aibhnichean solais glòrmhor fallain	Babilon uaibhreach
Àite na cnàmhan tioram	Baile na Didein
Àite na Dòruinn	Baile do Dhion
Amar na Feirg	Baile na Feirg
Àros Dhè	Baile an Léir-sgrios
Àros na Glòir	Baile mo sgrios
Àros na Naomhachd	Am Baile Nèamhaidh
Àros na Sith	Am Baile Nuadh
Àros san ar-ear luchd bròin	An Nuadh-bhaile Naomh

Beanntan seachrain is aing'dheachd
 Beanntan taitneach
 Beinn Shion
 Beinn Shinai
 Betel
 Betsaida
 Am bothan gun solus
 Bruthaich na h-aibhne dorch
 Bruthaich na h-Èiginn
 Bruthaich Iordain
 Cala an Èibhneas
 Cala nach fàilnich
 Cala nan Gràs
 Caladh tha beannaichte gu sìor
 Cala bhios maireannach
 Cànaan shuas
 Carmel Maiseach
 Carraig an Àigh
 Carraig nan Àl
 A' Charruig Àluinn
 Carruig bheò nan àl
 Carraig bhuan gu dilinn
 Carraig còmhnaidh a mhaireas
 Carruig anns an Fhàsach
 Carraig mo Shlàinte
 Carruig Chruaidh
 Carraig na Slàinte
 Carraig stéidh Do Reachd
 Cathair Dhè nan Dùl
 Cathair nan Dùl
 Cathair na Glòir
 Cathair Gràis
 Cathair nan Gràs
 Cathair Slàinte
 Cathair-thròcair
 A Cheuman Còmhnaidh
 Ceuman na Firinn
 Na ceumaibh cam seachrain
 Ceum mì-chùraim

Ceum na h-òige is na faoineis
 Cladach rèidh thar na tonnan feargach
 Cnoc Gholgotha
 Còmhnaidh a' Bhlàr
 Còmhnaidh meallta gun àite dìon ann
 Còmhnaidh Phàrrais
 Còmhnaidh Shìoin Shuas
 Criochan an Nàmhaid
 Cuan Do Dìochuimhne
 Cuan Feirge
 Cuan A Ghaoil
 Cuan A Ghràidh
 An Cuan gun ghrund, gun shore, gun phort,
     gun shoal, gun bhruaich
 An Cuan nach tràigh
 Cuan do lasraichean dearg
 Cuirtean Àrd nam Flaitheas
 Cuirteibh nam Beannachd
 Cuirtean Buan nam Flaitheanas
 Cuirt nam Flath'
 Cuirt a' Mhòid
 Cuirteibh nan Nèamh
 Cuirt an Rìgh
 Cuirt na Rìoghachd
 Cuirt na Speur
 Cuirt do Stòir
 Cuirtean Tigh an Tighearna
 An Dachaidh Bhuan
 Na dideanaibh bréig
 Doimhneachd na léir-sgrìos mòr
 Dorus A Chridhe
 Dorsan Shìoin Chaoimh
 Dorus na Tròcair
 Dorus Tròcair a' Chrò
 Dùthaich Chanàin
 Dùthaich nan Deòir
 Dùthach san dùchas am bàs
 Dùthaich as Fheàrr
 An Dùthaich gun Fhasgadh

Dùthaich am Fògraidh
 Dùthaich a' Gheallaidh
 An Dùthach tha làn de Ghlòir
 An Dùthaich Nèamhaidh
 Dùthaich tha shuas
 Emmaus
 Fàrdach a Chlanna
 Fàrdach gun chrìoch
 Fàrras
 Fairge bhuaireasach na beath'
 Am Fàsach Anrach Sgìth
 Fàsach làn de àmhghair
 Am Fàsach bho chd fhuar
 Fàsach carraideach, cianail, brònach
 Am Fàsach Iargaineach
 Am Fàsach Chruaidh
 Fàsach nan Deòir
 Fàsach nan Drisean
 Am Fàsach Fhuar
 Am Fàsach Lom
 Am fàsach làn do croisibh
 Fàsach Fhuar an t-Saoghail
 Fàsach an t-Saoghail
 Am Fàsach Sgìth
 Am Fàsach ulartach thruagh
 Am Fearann Àghmhor
 Fearann an Léir-sgrìos
 Am Fearann Sìth
 An Fhion-lios
 Flaitheas tha shuas
 Na Flaithibh is Àirde
 Frith-rathad Ifrinn
 An Fhùrnais loisgich, mhilltich
 Geataichean a' Bhàis
 Geatan cas cinne
 Geat' an Èig
 Geata na Firinn
 Geata nan Gràs
 Geataichean priseil

Gleann Baca
 Gleann a' Bhàis
 Gleann de cnàmhan tioram
 Gleann nan Deòir
 Gleann dorcha sgàil a' bhàis
 Gleann na h-Irìoslachd
 Gleann nan Sgàilean
 Gleann Sgàile a' Bhàis
 Ierusalem Nuadh
 Ifrinn shìos
 Iocshlàinte Ghilead
 Iordan a' Bhàis
 Iordan na h-Uamhas
 Ionad na Pèin 's na Dòruinn
 Leab' an Dòruinn Bhuain
 Leaba do 'n ghràdh gun ghò
 Leighis Betsaida
 An Lochan Loisgeach
 Lùchuir nach Caochail
 Lùchuir nam Flaitheas
 An Lùchuir 'sa bheil Gàbriel
 Machair fhuar an t-saoghail
 Maise Charneil
 Mara Searbh
 Mullach Pìsgah
 Muir Ruadh
 Nèamhan nam Flaitheas
 Na Nèamhan a nìos
 An Oighreachd Bheannaichte Naomh
 An Oighreachd Chiatach
 An Oighreachd Fhìorghlan
 An Oighreachd Ghlòrmhor
 Oighreachd nan Gràs
 An Oighreachd Fìor-ghlan nach sgàil
 An Oighreachd bhios maireann
 An Oighreachd Nèamhaidh
 An Oighreachd neo-thruaillidh
 Pàileas an Rìgh
 Pàrras Dhè

Pàrras gun Chrìch
 Pisgah Àrd
 Priosan a' Bhròin
 Am Priosan Piantach Farsaing
 Ramah
 An Ràthad Direach do 'n tìr far nach luidh
 a' ghrian
 Rathad Teàrnuigh
 Rìgh-chathair Dhè
 An Rìgh-chathrach
 Rìgh-chathair na mòrachd
 Rioghachd an Àigh
 Rioghachd na h-Àingidheachd
 Rioghachd an Aoibhneis
 Rioghachd a' Bhròin
 An Rioghachd ro chiatach
 Rioghachd Dhè
 Rioghachd Dhia nam Feairt
 Rioghachd Glòrmhoir Dhé
 Rioghachd na Glòir
 Righeachd nan Gràsan
 Rioghachd A Ghràs
 An Rioghachd Mhaiseach
 Rioghachd Nèimh
 An Rioghachd tha shuas
 Ròidean tha diomhair
 Ròidean Shioin
 Na Ròidean Teann
 An Saoghal Aingidh Cànranach
 An Saoghal chèin
 Saoghal nan Deòir
 Saoghal nach fhiach
 An saoghal goirid diomain
 An saoghal gràineil
 An saoghal mulladach truagh
 An saoghal tioram cruaidh
 Sgoltadh na Creige
 Sion na Maise
 Sion shuas

Siorruidheachd nach teirig gu bràth
 Sléibh Getsemene
 Sléibhtibh Àrd nam Flaitheas
 An t-Sliabh
 Sliabh na h-Àmhghair
 Sliabh Chalbhari
 Sliabh Shioin
 Sliabh an Tighearna
 Slighe nan Àithntean
 Slighe an Aoibhneis
 Slighe do Bhàis
 Slighe na Beatha
 An t-Slighe Bheò
 Na Slighean Breugach
 Slighe Chain
 Slighe na Còir
 An t-Slighe Chumhang Direach
 Slighe Dhè
 Slighe na Dòruinn
 Slighe Dhòruinn' n lèir-sgriosaidh
 An t-Slighe don Dùthchas am Bàs
 Slighe na Fèin-fhireantachd
 Slighibh nam Firinn
 Slighe Ghlan na Fireantachd
 Slighe na Foirfeachd
 Slighe nam Fulangas
 An t-Slighe Leathann
 An t-Slighe Leathan Dhòruinneach
 Slighe dh'ionnsuidh Nèimh
 An t-Slighe gun Neòil
 An t-Sligh' a bheir dhuinn misneachd
 Slighe Nua is Beò
 Slighe rèidh bho chridhe Dhè
 Slighe na Rèite
 An t-Slighe Sàraichte
 Slighe na Slàinte
 An t-Slighe Soilleir
 Slighe 'n Teàrnaidh
 Slighe na h-ùrnuigh

Slochd na h-Àmhghair
 Slochd a' Bhàis
 Slochd Domhain a' Pheacaidh
 Slochd na h-Èiginn
 Sloc na Mi-mhisneachd
 Slochd Mòr na Dùbh Èiginn
 An t-Slochd a tha gun iochdar
 An t-Slochd anns nach eil grunn
 Slochd na Pèine
 Slochd gun tàmh
 Slochd thruagh le lasair theith
 Sodom
 Sòdom 's am Babilon thruagh
 Sruthan Bhabalon
 Srutha caoimheach Bhàbilon
 Sruth Iordain
 Stol-cois Do Thròcair
 Stòr-thigh a' Chùmhnaint
 Talamh Chanàain
 Talamh nan Deòir
 Na Talmhainn Bròin
 Talla na Glòrach
 Teach a' Bhròin
 Teach na Soillse
 An Teampull Choimhlionta
 An teine nach gabh muchadh
 An teine sìorruidh cnàmhanach do
 phroinnse laidir fiathaich
 Tigh Aoigheachd Luchd Bròin
 Tigh m' Athair shuas an Glòir
 Tigh an Tighearna
 Tigh-stor gun chis
 Tìr an Àigh
 Tìr a' Bhàis gun dòchais
 Tìr nam Beannachd
 Tìr nam Beò
 Tìr Chanain shuas
 Tìr Chanain shuas
 Tìr na h-Earbsa

Tìr na h-Eiphit
 Tìr nam Flaitheanas
 Tìr far nach luidh a' ghrian
 Tìr tha sìth mar dhoimhne chuain
 Tìr gun pheacadh
 Tìr gun thruaigh
 Tìr Immanuel shuas
 Tìr Mhoib
 Tìr taobh thall a' bhàis
 Tìr taobh thall na sgàile
 An Tobar Àghmhora
 An Tobar Àluinn
 Tobair nam Beannachd
 Tobar na Fala
 Tobar Fhallain nach Fàilnich
 Tobar a' Ghlanaidh
 Tobar meala sìorruith
 Tobar Ioc-shlainte
 Tobar na Slàinte
 Tobair Slàint' aig Tigh Dhàibhidh
 Tobar mo Shòlais
 Tobar an Sòlais
 Tobar Taigh Dhàibhidh
 An Tobar nach tràigh
 An Tobar nach Trèig
 Tonnair fairg' am fireantachd
 Tràigh a' Bhròin
 Tràighean Emanueil 'shuas
 Tràigh gheal na dùthcha tha dealaicht' o thim
 Uamhasan Beinn Shinai
 Uisge Iordain
 Uisgichean Iòrdain a' Bhàis
 Uisgeachan Mhara
 Uisge Mharah Searbh
 Uisgichean Shiloh

4.2 Topography: Biblical pathways and names of Hell

Pathways

Ceum nach aithne do eunlaith	Job 28.7
Ceum an Firein	Is. 26.7
Rathad nan Aingidh	Prov. 4.14
Slighe nan Aingidh	Prov. 4.19
Slighe na Beatha	Ps. 16.11
Slighe Bhreugach	Ps. 119.29
Slighe Cham	Ps. 119.104
Slighe A Cheartais	Prov. 8.20
Slighe nan Cinneach	Jer. 10.2
Slighe Dhroch Dhaoine	Prov. 4.14
Slighe fhiar nam peacach baoth'	Ps. 1.6
Slighe fhior-ghloin t-Aitheanta	Ps. 119.2
Slighe an Fhirein	Is. 26.7
Slighe nam Firean	Prov. 4.18
Slighe na Firinn foirfe gloin	Ps. 119.30
Slighe a' Ghliocais	Prov. 4.11
Slighe Glan na Fireantachd	Ps. 23.3
Slighe a Naomh	Prov 2.8
Slighe na Slàinte	Acts 16.7
Slighean Subhachais	Prov. 3.11
Slighe na Tuigse	Is. 40.14
Slighe Tuinn	Ps. 8. 8

Names of Hell

Slochd an Dubh-eigein	Rev. 9.2
An t-Slochd gun Iochdar	Rev. 10.7
Am fion-amar mòr feirge Dhé	Rev. 14. 19
An loch theine agus phronnuisc	Rev. 20.10
Teine Ifrinn	Matt. 5. 22

4.3 The symbolism of topography in *dàin spioradail*

PP. Pilgrim's Progress, Iain Buinian, *Turus a' Chrìosduidh*, Trans. Calum MacGhillinnein (London: Comunn nan Trachdannan Diadhaidh an Lunnainn, 1929)

Abhainn Dhè	PP. 147, Rev. 22.1, Flows from the throne of God, symbolic of eternal life
Abhainn làn de gach solas	Water of life, healing and immortality
Abhainn uisge beò	
Aibhnichean Èibhneis	
Aibhnichean solais glòrmhor fallain	
Abhainn Bàis	PP. 210. Bunyan's depiction of death as the crossing of Jordan became standard in evangelical sermons and songs.
Abhainn Iordain	Geographically, Jordan divides the wilderness from the Promised Land of Canaan, hence death; the border between time and eternity
Bruaich Iordain	Approaching death and judgement
Bruthaich na h-aibhne dorcha	
Bruthaich na h-Eigin	PP. 53
Iordan a' Bhàis	Jordan as a stormy sea which souls must cross either to Heaven or to hell.
Iordan na h-Uamhas	Fear of death
Onfadh Iordain	Souls cannot cross Jordan to Heaven without Christ to steer them.
Tonnan Iordain	Jordan also symbolises cleansing, lepers were healed there, Christ was baptised in Jordan.
Uisgichean Iordain a' bhàis	Rev. 14. 19. Winepress of the Wrath of God in which the wicked are punished.
Sruth Iordain	Is. 51.17; Jer. 25. 15.
Uisge Iordain	John 14. 2. The House of God with its many mansions prepared for the redeemed
Am fion-amar mòr feirge Dhé	Heaven, the Temple in Jerusalem, the Church
Amar na Feirg	The house of the redeemed, Heaven
Amar-fiona na Corraich	Rev. 21.4. The promise that there will be no more death, pain or sorrow
Àros Athar	
Àros Dhè / Àros na Glòir	
Àros na naomhachd	
Àros na Sith	
Aros san ar-ear luchd bròin	
Àros ata gun phràmh gun sgìos	There will be neither night nor day, but souls will never grow weary.

Babilon /Babel	Israel and Judah were held captive in Babylon.
Babilon bhreun	Babylon is symbolic of wickedness, corruption.
Babilon mhòr	Babylon as a powerful oppressive kingdom
Babilon thruagh	Suffering in this world, as though in captivity
Babilon uaibhreach	in Babylon. Pride in possessions
Sruthan Bhabalon	Is. 21.1. Babylon was known as Fàsach na Fairge because it was watered by the many streams of the Euphrates. Babylon fell and became a desert when they were diverted from their course.
Srutha caoimheach Bhàbiloin	Ps. 137. The Israelites mourned their captivity and exile by the rivers of Babylon.
Sòdom 's am Babilon thruagh	Cities notorious for corruption. They were destroyed and their lands laid waste as punishment.
Baile na Dìdein	Jos. 20.6. Mosaic Law designated certain cities as Cities of Refuge where those who had committed murder unintentionally could shelter from punishment.
Baile Dhion	Christ is depicted as a refuge for those who unwittingly brought about His death.
Na dideanaibh bréig	False teaching, the illusion of safety
Baile do Dhìon	Christ as a City of Refuge
Am Baile Nèamhaidh	Heaven
Am Baile Nuadh	Rev. 21. 2. New Jerusalem as a bride
An Nuadh-bhaile Naomh	Rev. 11 .2. Holy city of New Jerusalem
Baile na Feirg	The city of wrath, the secular world where Man is liable to punishment for inborn sin
Baile an Lèirsgrios	PP. 12 The city of destruction, the world
Baile an Léir-sgrios	Jer. 28. 1. Babylon and its associated vices
Baile mo sgrios	Gen. 19. 14. Sodom and Gomorrah which were destroyed by fire for their corruption
Beanntan Taitneach	PP. 71 The hills of Heaven.
Beinn Shion	PP. 35. Mt. Sion is Mt. Hermon, the Holy Mountain above Jerusalem, a place of pilgrimage and prayer
Beinn Shion is àille fiamh	Aspiring to holiness and spiritual purity
Còmhnaid Shìoin shuas	Approach to God in prayer, as though reaching the slopes of the Holy Mountain

Dorsan Shioin chaoimh	Zion is Jerusalem, the City of David, the Temple in Jerusalem – Doors of Heaven.
tha ròidean Shioin ri caoidh	Lam. 1.4. The fall of Jerusalem, Judah in captivity. The roads to Zion weep because people no longer walk along them as they gather to pray.
an Togail Shioin is beàrn thu	I Peter, 2.5-7, Zion as the Church, Christ as its cornerstone, ministers and elders supporting it as stones in its walls, leaving a gap when they die
Sion 's àille snuadh	Zion as Heaven
Sion caomh, tìr ur dùchais 's ur gaoil	Zion, Man's original inheritance of immortality
Sion na Maise / Sion shuas	
Beinn Shinai	PP. 24 Moses received the Law on Beinn Sinai.
Uamhasan Beinn Shinai	The Israelites broke the Law and were punished by exile.
Beanntan seachrain is aing'dheachd	exile in the wilderness
Pisgah Àrd	The peak of Mount Nebo from which Moses saw the Promised Land before he died
Betel	Gen. 28. 19. A Sanctuary Town, the Gate of Heaven, hence the Church, 'Betel' is used of private homes where people meet for prayer and discussion and singing of Psalms and <i>laoidhean</i> .
Leigheas Betsaida	John 5. 2. Healing pool of Bethesda, symbolic of cleansing from sin and forgiveness
Ìocshlàinte Ghilead	Gilead, famous for herbs and spices used in healing, faith, a balm that heals the wound of sin
Am bothan gun solus	The grave
Bothan bochd a' bhròin	Ecc. 7.2, The house of mourning as a place which encourages reflection and teaches wisdom
Cala an Eibhneas	Heaven, or Christ as harbour for the soul
Cala nach fàilnich	Christ as faithful, an unfailing source of mercy, a harbour that is never inaccessible
Cala nan Gràs	Shelter for the soul
Caladh tha beannaichte gu sior	
Caladh bhios maireannach	Christ as offering a place of shelter which is eternal rather than temporal
Calbhari	The place of the Crucifixion

Sliabh Chalbhari	An approach to Christ
Sléibh Getsemene	The Garden on the Mount of Olives where Christ prayed before His death and where, when asked to watch and pray, His disciples fell asleep
Cnoc Gholgota	The place of the Crucifixion
Canaan / Canàan shuas	The Promised Land of the Israelites on the far side of Jordan, hence Heaven as the restored heritage of immortality
Talamh Chanàain	The Kingdom of Heaven
Tìr Chanàain shuas	Mount Carmel, where Elijah confronted the prophets of Baal, the triumph of good over evil
Carmel	Christ and the Church as steadfast and eternal
Carmel maiseach / maise Charmeil	1. Cor. 10. 4. Christ as a place of refuge
Carraig	The Rock of Ages, Christ
Carraig an Àigh / A' Charruig Àluinn	I Peter, 2.5-7, Christ as a rock upon which the Church is built, with men as the living stones which build it
Carraig nan Àl	Christ as the Rock which is eternal
Carraig bheò nan àl	
Carraig bhuan gu dilinn	Is. 48. 21. A spring of water which came from a rock in the desert, rescue in extremis
Carraig còmhnaidh a mhaireas	Matt. 16. 18. Peter was the 'rock' on which the Church was built. Christ, the source of Salvation
Carraig anns an Fhàsach	The Bible as a source of authority
Carraig na Slàinte	Song of Solomon, 2.14. Cleft in the rock where the soul takes refuge as a dove finds shelter on an exposed cliff face
Carraig stéidh Do Reachd	Throne of Rìgh nan Dùl
Sgoltadh na Creige	Heb. 12.2.
Cathair nan Dùl	The Throne of Grace, from which God dispenses mercy. Prayer is depicted as presenting a petition at the Throne of Grace.
Cathair na Glòir	Salvation may be given in answer to a petition.
Cathair Gràis / Cathair nan Gràs	Ps. 89. 14. Judgement and mercy
Cathair Slàinte	Is. 66. 1.
Cathair-thròcair	The way through life made safe and pleasant
Rìgh-chathair na Mòrachd	The way of life of the righteous, their example
Ceuman Còmhnaidh	A dissolute way of life
Ceuman na Firinn	
Na ceumaibh cam seachrain	

Ceumaibh gòrach allabain	Unwise, ill-considered behaviour
Ceum mì-chùraim	Living with no thought for your soul
Ceum na h-òige is na faoineis	Thoughtlessness and frivolity
Ceum nach aithne do eunlaith	Job 28.7 Ways which only God sees
Ceum an Firein	Is. 26.7 The example of the righteous
An Cladach Caillte	The shore of lost souls, Hell on the far side of Jordan
Cladach rèidh thar nan tonnan feargach	Shores of Heaven, on the far side of Jordan
Cladach an t-Siorraidheachd	Approaching Jordan, approaching death
Còmhnhard meallta gun àite dion ann	A warning that indifference is easy, but leaves the soul exposed to danger.
Còmhnhardan Phàrrais	The Plains of Paradise, after a steep rocky road
Còmhnhard Shioin Shuas	Holy Mount Zion, reaching safe ground
Cuan Do Diochuimhne	Micah 7. 19. Divine forgiveness, casting sin into the sea where it will be forgotten
Cuan A Ghaoil	The love of Christ as an endless sea
Cuan A Ghràidh / Cupa Ghràidh	God's love as a sea, a cup of love which is infinite, as impossible to drain as the sea
Cuan de ghràdh ro shòlasach	The Wrath of God as an endless sea
Cuan Feirge / Cupa Feirge	The cup of wrath which must be drunk but cannot be drained except by Christ
An Cuan gun ghrunnd, gun shore,	Eternity, Hell as a sea with no seabed, no shore or harbour
gun phort, gun shaol, gun bhruaich	
An Cuan nach tràigh	Eternity as a sea with no tide or shore
Cuan làn gun traoghadh	High tide / God's unfailing love for man
Àm traoghadh	Low tide / Loss of faith, loss of confidence
Cuan do lasraichean dearg	Hell as a sea of fire
Cuan trioblaidean	Overwhelming difficulties, practical and spiritual
Cuan buaireasach	Stormy sea / temptation and self-doubt
Fairge bhuaireasach na beatha	Stormy sea / overwhelming temptations
Cuirtean Àrd nam Flaitheas	The High Courts of Heaven
Cuirtibh nam Beannachd	The Church made perfect in Heaven
Cuirtean Buan nam Flaitheanas	Heaven
Cuirt a' Mhòid	Assembly of souls for judgement after death
Cuirtibh nan Nèamh / Cuirt na Speur	
Cuirt an Rìgh / Cuirt na Rìoghachd	The courtyards of Heaven
Cuirt do Stòir	The Church / the Bible as an inexhaustible storehouse of blessings

Cuirtean Tigh an Tighearna	The courts of God's House
Doras Creidhimh	Doors symbolise ways to Salvation / faith
Doras Ùrnaigh	Prayer as a way to Salvation
Dorus a Chridhe	The heart as the seat of love and understanding
Dorsan Shìoin Chaoimh	Setting one's thoughts and affection on Heaven
Dorus na Tròcair	Obtaining mercy by having mercy on others
Dorus Tròcair a' Chrò	The flock led to safety by Christ as An Ciobair
Dùthaich Chanaàn	Heaven as the Promised Land of Canaan
Dùthaich as Fheàrr	
Dùthaich a' Gheallaidh	The Promised Land, the lost inheritance restored
An Dùthaich Nèamhaidh	
An Dùthaich tha shuas	Heaven
Dùthaich nan Deòir	The world after The Fall, exile from Eden
Dùthach 'san dùchas am bàs [sic]	Life without faith and no hope of immortality
An Dùthaich gun Fasgadh	Living without faith as a protection
Dùthaich am Fògraidh	The world as a place of exile and separation
An Dachaidh Bhuan	Heaven, reunion with the Father and Son
Fàrdach a Chlanna	Heaven, home of the children of God
Fàrdach gun chrìoch	Heaven, with no borders or limits
Am Fàsach Anrach Sgìth	The world as a wilderness, a place of exile
Fàsach làn de àmhghair	The anguish of separation from the Father
Am Fàsach bho chd fhuar	The cold emptiness of a world without faith
Fàsach carraideach, cianail,	Living in a state of loneliness and exile having
brònach, iargaineach	lost the right to be considered as a child of God
Am Fàsach Chruaidh	The wilderness
Fàsach nan Deòir	Sorrow and penitence
Fàsach nan Drisean / Am Fàsach Lom	The earth was cursed because of Adam's
Am Fàsach Fhuar	breaking of the Covenant. It would be barren,
	growing thorns and thistles rather than crops.
Am fàsach làn do chroisibh	Suffering in the world
Fàsach Fhuar an t-Saoghail	After The Fall man was condemned to labour
Fàsach an t-Saoghail / Am Fàsach Sgìth	for his food.
Am Fàsach ulartach thruagh	
Am Fearann Àghmhor	Heaven as a land of blessing and joy
Fearann an Léir-sgrìos	The world, where one may be led into
	vices leading to destruction, damnation
Am Fearann Sìth	Heaven as a land of peace and rest

An Fhion-lios	Christ as Vine and Branch, the world as a vineyard where all are workers, with souls as harvest
Flaitheas tha shuas	Heaven
Na Flaithibh is Àirde	
Garradh nan Seud	Eden, before sin entered the world
An Gàrradh far 'n robh Eubh'	Eden, where Eve was tempted
Geataichean a' Bhàis / Geat' an Eug	Death, in expectation of Hell
Geatan cas cinne	Gate where people of all nations enter Heaven
Geata na Firinn	The Gates of Righteousness, by which the faithful enter Heaven
Geata nan Gràs / Geataichean Priseil	Only Grace will open the doors of Heaven
Gleann Baca	Ps. 84. 6. God provides wells for the Israelites as they pass through an arid valley / spiritual renewal
Gleann a' Bhàis	The world, where man is mortal
Gleann de cnàmhan tioram	Ezekiel 37.1. Resurrection, revival
Gleann nan Deòir	Sorrow
Gleann dorcha sgàil a' bhàis	The world where Man is subject to death
Gleann nan Sgàilean	The world, where God's purpose is unknown and Man must live by faith
Glean na h-Irioslachd	PP. 72 Humility, acceptance of providence
Gleann Sgàile a' Bhàis	PP. 79 The mortal world
Àite na Dòruinn	Hell, The Place of Torment
Criochan an Nàmhaid	The domain of the Enemy, Satan's sphere of influence
Doimhneachd na léir-sgrios mòr	The depths of destruction / sin
Dòrainn Shiorruidh	Eternal torment
An Fhùrnais loisgich, mhilltich	The destructive fiery furnace, Hell
Ifrinn shios	Hell
Ionad na Pèin 's na Dòruinn	Place of pain and torment
Leab' an Dòruinn Bhuain	Bed of endless torment
An Lochan Loisgeach	The Lake of Fire
Slochd an Dubh-eigein	Rev. 9.2
An t-Slochd gun Iochdar	Rev. 10.7 Hell, the bottomless pit
Am fion-amar mòr feirge Dhé	Rev. 14. 19
An loch theine agus phronnuisc	Rev. 20.10 Lake of fire and brimstone
Teine Ifrinn	Matt. 5. 22
Priosan a' Bhròin	The Prison of Mourning

Am Priosan Piantach Farsaing
 Rioghachd na h-Àingidheachd
 Rioghachd a' Bhròin
 Teach a' Bhròin

 An teine nach gabh muchadh
 An teine sìorruidh cnàmhanach
 do phroinnse laidir fiadhaich
 Tìr a' Bhàis gun dòchais
 Tràigh a' Bhròin
 Lùchuart nach Caohail
 Lùchuart nam Flaitheas
 An Lùchuart 'sa bheil Gàbriel
 Nèamhan nam Flaitheas
 Na Nèamhan a nìos
 An Oighreachd Bheannaichte Naomh
 An Oighreachd Chiatach
 An Oighreachd Fhiorghlan
 An Oighreachd Ghlòrmhor
 Oighreachd nan Gràs
 An Oighreachd Fìor-ghlan nach sgàil
 An Oighreachd bhios maireann
 An Oighreachd Nèamhaidh
 An Oighreachd neo-thruaillidh
 Pàileas an Rìgh
 Pàrras Dhè / Pàrras an Iùil
 An Ràthad Direach do 'n tìr
 far nach luidh a' ghrian
 Rathad Teàrnuigh
 Ròidean tha diomhair
 Na Ròidean Teann
 Rathad nan Aingidh
 Rìgh-chathair Dhè
 An Rìgh-chathrach
 Rìgh-chathair na mòrachd
 Rioghachd an Àigh
 Rioghachd na h-Àingidheachd

The prison of many torments
 Domain of the Wicked
 Domain of Torment
 The House of Mourning, depicts both Hell and a
 literal house where people gather to mourn,
 leading to reflection on their own deaths, hence
 to wisdom
 The unquenchable fire
 The eternal gnawing fire of strong
 savage brimstone
 The land of death without hope
 Shores of Hell, on the far side of Jordan
 Heaven, unchanging and eternal
 The Palace of the Heavens
 The Palace where the Angel Gabriel serves God
 Heaven of Heavens
 The Heavens above
 Inheritance of the Kingdom of Heaven
 where Man is restored to his place as a child
 of God and becomes immortal

 Inheritance of Heaven as a gift given freely

 The inheritance which cannot be lost
 Paradise, The Palace of the King
 Paradise
 Faith, the way to Heaven where the sun
 never sets
 Road to Salvation
 The hidden self-discipline of discipleship
 The hard narrow roads of asceticism
 Prov. 4.14 malice, self indulgence, greed
 Throne of God, City of God
 The Throne
 The Throne of Might
 The Kingdom of Joy
 The Kingdom of the Wicked, secular world

Rioghachd ar n-Athar	Our Father's Kingdom
Rioghachd an Aoibhneis	Kingdom of Gladness
Rioghachd a' Bhròin	Kingdom of Mourning, Hell
An Rioghachd ro chiatach	The beautiful Kingdom
Rioghachd Dhè	Kingdom of God
Rioghachd Dhia nam Feairt	Kingdom of the God of Powers
Rioghachd Glòrmhoir Dhé	Kingdom of God's Glory
Rioghachd na Glòir	Kingdom of Glory
Rìgheachd nan Gràsan	Kingdom of Graces
Rioghachd A Ghràs	Kingdom of His Grace
An Rioghachd Mhaiseach	The Beautiful Kingdom
Rioghachd Nèimh	Kingdom of Heaven
Rioghachd Shona Bhuan	Kingdom of Eternal Happiness
An Rioghachd tha shuas	The Kingdom above
An Rioghachd air nach dilinn thig ceann	The Eternal Kingdom
An Saoghal Aingidh Cànranach	The wicked, quarrelsome world
An Saoghal chèin	The world estranged from God
Saoghal nan Deòir	The world of tears
Saoghal nach fhiach	The world, worthless in comparison to the soul
An Saoghal goirid diomain	The vain, fleeting world
An Saoghal ghràineil	The detestable world
An Saoghal mulladach truagh	The sad pitiful world
An Saoghal muladach caochlaideach	The sad fickle world which cannot be trusted
An Saoghal tioram cruaidh	Hard dry world where the soul withers and dies
Machair fhuar an t-saoghail	The cold field where the soul cannot grow
Sìorruidheachd	Eternity
Sìorruidheachd nach teirig gu bràth	
Sléibhtibh Àrd nam Flaitheas	The approach to eternity
Sliabh na h-Àmhghair	The journey through anguish to faith
Slighe na Beatha	Ps. 16.11 Ways leading to Heaven
Slighe A Cheartais	Prov. 8.20, decency, honour, virtue
Slighe nan Cinneach	Jer. 10.2, the ways of those who are not Israelites
Slighe fhior-ghloin t-Aitheanta	Ps. 119.2 following The Commandments
Slighe an Fhirein	Is. 26.7 the way of life of the righteous
Slighe nam Firean	Prov. 4.18
Slighe na Firinn foirfe gloin	Ps. 119.30
Slighe a' Ghliocais	Prov. 4.11 following wise teaching
Slighe Glan na Fireantachd	Ps. 1.6 ; Ps. 23.3

Slighe a Naomh	Prov 2.8 following the example of the saints
Slighe na Slàinte	Acts 16.7
Slighean Subhachais	Prov. 3.11 accepting correction
Slighe na Tuigse	Is. 40.14 striving towards wisdom
Slighe Tuinn	Ps. 8. 8 mortal creatures pass as waves pass, all go the same way
Slighe an Aoibhneis	
Slighe na Beatha	Christ as the way to Salvation
An t-Slighe Bheò	The example of the elect
Slighe na Còir	Self-discipline and virtue
An t-Slighe Chumhang Direach	
Slighe Dhè	
Slighe Ghlan na Fireantachd	Virtue and righteousness
Slighe na Foirfeachd	The example set by the elders
Slighe nam Fulangas	Endurance and suffering for the faith
An t-Slighe Leathann	The easy road of indifference and self-interest
An t-Slighe Leathan Dhòruinneach	which leads to the destruction of the soul
Slighe dh'ionnsuidh Nèimh	
An t-Slighe gun Neoil	
An t-Sligh' a bheir dhuinn misneachd	Faith, which offers hope
Slighe Nua is Beò	Christ
Slighe rèidh bho chridhe Dhè	God's sacrifice of His Son out of love for Man
Slighe na Rèite	The way to Heaven opened up by Christ
	offering His life as payment of the debt incurred by Man
An t-Slighe Sàraichte	Self-doubt and temptation
Slighe na Slàinte	Faith as the road to Salvation
An t-Slighe Soilleir	
Slighe 'n Teàrnaidh	
Slighe na h-ùrnuigh	Prayer as a way towards Salvation
Slighe nan Aingidh	Prov. 4.19 Ways leading to hell
Slighe do Bhàis	
Slighean Breugach	Ps. 119.29 Following false teaching
Slighe Cham	Ps. 119.104 Deviousness
Slighe Chain	The example of Cain, who murdered his brother
Slighe a Cheartais	Prov. 8.20
Slighe nan Cinneach	Jer. 10.2 the ways of those outside the faith
Slighe Dhroch Dhaoine	Prov. 4.14
Slighe na Dòruinn	The road to Hell

Slighe Dhòruinn' n lèir-sgrìosaidh
 An t-Slighe don Dùthchas am Bàs
 Slighe na Fèin-fhireantachd
 Slighe Fhiar nam Peacach Baath'
 Frith-rathad Ifrinn

Slochd na h-Àmhghair
 Sloc na Mì-Mhisneachd
 Slochd a' Bhàis
 Slochd Domhain a' Pheacaidh
 Slochd na h-Èiginn
 Slochd an Dubh-eigin
 Slochd Mòr na Dùbh Èiginn
 An Slochd gun Iochdar
 An Slochd anns nach eil grunn
 An Slochd tha sìos
 Slochd na Pèine
 Slochd gun tàmh
 Slochd thruagh le lasair theith
 Stol-cois Do Thròcair
 Stol Do Chathrach
 Stòr-thigh a' Chùmhnaint
 Tigh-stoir gun chis
 Cuirt do Stòir
 Talamh Chanàin
 Talamh nan Deòir
 Na Talmhainn Bròin
 Talla na Glòrach
 Teach a' Bhròin
 Teach na Soillse
 An Teampull Choimhlionta
 Tigh Aoiagheachd Luchd Bròin
 Tigh m' Athair shuas an Glòir
 Tigh an Tighearna
 Tir an Àigh
 Tir nam Beannachd
 Tir nam Beò
 Tir na fadachd

The road to destruction, disobedience and sin.

Self-righteousness

Ps. 1.6

PP. 163

Depictions of Hell refer to mental and
 spiritual affliction and to Hell itself

Spiritual affliction, despair

PP. 17 Spiritual hopelessness

Pit of Death and Hell

Deep consciousness of sin

Pit of distress /despair

Rev. 9.2

The bottomless pit / depths of wickedness

The Pit of endless torment

The fiery pit of Hell

Prayer is offered at God's footstool.

God's footstool

The Covenant promise of Salvation

Christ, as freely offered Salvation

Faith as a storehouse during a famine

The Promised Land, restored inheritance

The world as a place of exile from God

Mourning and waiting for Salvation

Heaven

Sorrow and reflection leading to understanding

Heaven where Man will gain understanding

Christ as the Temple

Christ as a refuge for those in distress

House of God the Father

The House of God, Church / Heaven

Depictions of Heaven

Land of forgiveness and blessing

Land of eternal life

Wearily waiting and longing for Salvation

Tìr nam Flaitheanas	The Promised Land
Tìr A Ghràidh	PP. 71
Tìr A Gheallaidh	Moab refused to allow the Israelites access to Canaan, but was later conquered by them.
Tìr Immanuel	Either Heaven or Hell
Tìr Mhaoib	
Tìr taobh thall a' bhàis	Heaven as a reward for those who have faith and trust in God's promise
Tìr taobh thall na sgàile	Those in Heaven are beyond the power of Satan
Tìr na na h-earbsa	Heaven as a place of perfect peace
Tìr gun pheacadh	Heaven has neither darkness nor night and no need of sunlight as God gives it light.
Tìr tha sìth mar dhoimhne' chuain	Heaven as a land beyond sorrow and suffering
Tìr far nach luidh a' ghrian	Christ is depicted as a well, as necessary to the soul as water is to the body. His teaching is depicted as a well which brings spiritual renewal.
Tìr gun thruaigh	Christ as a well of joy and prosperity
An Tobar	The Bible is also depicted as a well, a source of wisdom and blessing for those who draw upon it.
An Tobar Àghmhor / An Tobar Àluinn	Christ's blood which He gave to redeem the debt Man incurred by breaking the Covenant
Tobair nam Beannachd	John 4. 14. Living water, Salvation
Tobar na Fala	Faith which brings forgiveness
Tobar Fhallain nach Fàilnich	A source of unfailing spiritual sustenance
Tobar a' Ghlanaidh	Christ as a well of mercy and healing
Tobar Meala Siorruith	Is. 12.3 Water as forgiveness
Tobar Ioc-shlainte Bheò	Christ's human descent was from the Royal House of David.
Tobar na Slàinte	Joy and consolation in faith
Tobair Slàint' aig Tigh Dhàibhidh	Fidelity and unfailing mercy, Christ as a well that never runs dry
Tobar Taigh Dhàibhidh	Truth which cannot be denied
Tobar mo Shòlais / Tobar an Sòlas	The shores of Heaven on the far side of Jordan
An Tobar nach tràigh / An Tobar nach Trèig	The shores of Hell on the far side of Jordan
Tonnan fairg' am fireantachd	The shores of Heaven, beyond Jordan
Cladach rèidh thar na tonnan feargach	
Tràigh a' Bhròin	
Tràighean Emanuele 'shuas	

Tràigh gheal na dùthcha tha dealaicht' o thim

Uisge Iordain

Uisgichean Iòrdain a' Bhàis

Uisgeachan Mhara

Uisge Mharah Searbh

Uisgichean Shiloh

The shores of Heaven, beyond time to eternity

Baptism, cleansing, healing, death

Jordan as the border between time and eternity

A well of bitter water, sweetened by contrition

Acceptance of God's will in the face of
affliction

Shiloh was a sanctuary town, the place where
the Ark of the Covenant was kept.

4.4 Symbolic topography in the songs of individual poets: women

Bean a' Bharra, Mrs Campbell Barr, in *An Laoidheadair Gaelic na Òrain Spioradail*, ed. by Duncan Kennedy (Glasgow: MacCnuidhein, 1786)

- p. 68 Àros Dè, Gleann a bhàis
- p. 71 Fearann nam beò, Carraig bhuan
- p. 76 Priosan a' bhròin
- p. 79 Cuirt nam flath', Cuirt mo Rìgh, Cuirt do stòir
- p. 81 Carraig bhuan gu dilinn

Bean Torra Dhamh, Mary MacPherson (Mrs Clarke) Bean Torra Dhamh the Religious Poetess of Badenoch, Her Poems and Life, ed. by Alexander MacRae (Arbroath: Herald Press, 1935)

- p. 44 Cuirt an Rìgh
- p. 49 an lochan loisgeach, a' chuan gun ghrunnd, gun *shore*, gun phort, gun *shoal*,
gun bhruaich
- p. 50 Teach a' bhròin, leab' an dòruinn bhuain
- p. 53 ag imeachd san fhàsach mar bha 'm bà-chroth o 'n laoghaibh
- p. 59 turas do Chanàan, am fàsach làn do chroisibh
- p. 65 Slochd na péine, Teach na soillse, Geat an éig
- p. 67 uisg' Iordain, na h-eileanan cuainteach
- p. 69 Sligh' dhòruinn 'n léir-sgrìosaidh, crìochan an Nàmhaid, fàrdach a chlanna
- p. 71 Cùirtibh nam beannachd, Àros na sìth

Cairstiona Chaimbeul, Measg Sguaban Bhaois (Glasgow: Clo-beag, 1971)

- p. 15 fàsach fhuar an t-saoghail, fairge bhuaireasach na beath'
- p. 19 Abhainn Iordan, am fàsach, slighe riamh nach b' aithne dhuinn carraig 'sa bheil sìth
- p. 21 gleann de chnàmhan
- p. 34 caladh tha 'nad ghealladh, an slighe bha dùinte, Slighe na Rèite, Rìoghachd Nèimh
- p. 35 fàsach làn de dh'àmhghair
- p. 36 ri snàmh an cuan a ghaoil
- p. 39 Slighe ghlan na Fireantachd

Catriona Caimbel, Catriona an Tucsain, Laoidhean Ghàidhlig (Stornoway: A. MacLeod, nd.)

- p. 7 tonnan fairg' an fireantachd, amhainn làn bidh 'n sìth, am fàsach,
a' snàmh an cuan do ghaoil
- p. 9 an cnàmhan tha tioram 's a' ghleann, nad fhion-lios

- p. 10 dùthaich gun fhasgadh, an tobar nach tràigh
- p. 12 an t-slighe cruaidh, an àit' far nach bi craidh no gearan ac'
- p. 13 Cùirtean Àrd nam Flaitheanas, an carraig
- p. 15 Fàsach nan deòir, Rìoghachd na Glòir
- p. 19 dorus tròcair, a' chro
- p. 21 cuan do dhiochuimhne, tìr Chànaan shuas, an àros ud tha shuas
- p. 23 an t-slighe dh'ionnsuidh Nèimh
- p. 32. Slighe nam fulangas

Mairearad Chaimbeul *Laoidhean Spioradail air an Cnuasachadh le Mairearad Chaimbeul*
(Edinburgh: Mundell, Doig & Stevenson, 1810)

- 1.6 Priosan a' Bhròin, Rìoghachd a' Bhròin
- 6.1 Saoghal mulladach, saoghal caochlaideach
- 6.2 Fàsach ata sgìth, An t-Àros ata gun phràmh gun sgios
- 7.6 An t-Àros Fèin
- 7.10 Priosan Bròin, Pàrras Dhé
- 8.1 Na Flaithibh gu h-àrd
- 8.2 Rìoghachd na h-aingidheachd
- 8.5 Rìoghachd a' Bhròin far an sgreadail an ceòl
- 17.8 Slochd gun tàmh
- 20.6 Ionad Dia nan Gràs, Slochd tha sìos

Margaret Camaran, Monar, *M' Annsachd agus Rannan Eile* (Edinburgh: John Grant, 1916)

- p. 14 Carraig nan àl, am fàsach, stiùradh gu calaidh
- p. 15 Dùthaich am fògraidh
- p. 16 Àros na naomhachd
- p. 17 san dorchadas shiorruidh, ann am piantan na léir sgrios
- p.18 bho èirigh gu laighe na grèine [eternity and infinity]
- p. 21 an taobh-sa de Iordan
- p. 24 Slighe na Slàinte, ann an cuibhrichean a' bhàis
- p. 27 Na Neamhan a nios, Oighreachd fhìor ghlan nach sgàil
- p. 28 Rìoghachd na Glòir, Dorus na tròcair
- p. 31 Ionad na pein 's na dòruinn, Priosan a bhròin
- p. 32 Fàsach nan drisean
- p. 33 Tobar a' ghlanaidh
- p. 34 Tobar na fala, air an taobhsa de Iordan
- p. 35 Tobar fhallain nach failnich
- p. 36 Slighibh nam Firinn

Mairread Ghrigarach in *Co-chruinneach dh'Òrain Thaghta Ghaeleach nach robh riamh roimh ann an clò-buala*, ed. by Donncha Mac Intoisich (Dùn Èideann: John Elder, 1831)

- p. 82 An Teine Siorruidh Cnàmhanach
- p. 83 Fàras
- p. 83 Baile mo sgrios,
- p. 89 Rìgheachd nan Gràsan
- p. 89 Geata na Firinn
- p. 90 Talla na Glòrach

Catriona NicDhòmhnaill, *A' Chreathall, An Crann 's An Crùn* (Staffin: Cranagan Books, 2010)

[she consistently depicts eternity as both place and time, so these expressions are included]

- p. 6 sruthain anns an fhàsach, claisean uisge sàmhach, fearran lom, abhainn uisge beò
- p. 27 àilleachd Phàrrais, Cùirt nam Flaitheas; nan sràidean òir, ann an sìorruidheachd gun ghrunnd
- p. 30 Tobar nach trèig
- p. 32 a' charraig nach caraich, gleann sgàil' a' bhàis, an t-sìorruidheachd mhòr, gu saoghal nan saoghal
- p. 35 Ìocshlaint an Gilead, Tobar Ìocshlaint
- p. 43 talamh tha falamh is fuar
- p. 50 Gleann a' bhàis, Abhainn Iordain nì dhomh ciùin
- p. 55 thairis Iordan bàis
- p. 60 fàsalachd an t-saoghail, a' snàmh an cuan a ghaoil-san, cuan a tha cho farsaing an t-sìorruidheachd nach lughdaich
- p. 62 'n ionad mhiannaicht' bheannaichte, san fhìon-lios 'n Gleann nan Deòir
- p. 65 Tìr an Àigh, glòir na Tìre 'm falach oirnn, Tìr taobh thall na sgàil, Tìr nam Beannachd an t-slighe soilleir, tigh m' Athar shuas an Glòir
- p. 66 's na h-aibhne beò nach gabh gu bràth a tràgh'dh
- p. 66 cruaidh cnocan tiorma, talamh clachach cruaidh, Cnoc Gholgota
- p. 68 Gur bith-bhuantachd mo thàmh, san dachaidh tha bith-bhuan, Gleann a' bhàis, an t-slighe dh'fhosgail Crìosd
- p. 70 fàsach chruaidh, mo pheacanan mar bheanntannan, tobraichean na slàinte, uisge fìor-ghlan o'n a' charraig, tuiltean ifrinn, Abhainn Dhè, a Bhith-bhuain sìorruidh o bhith-bhuantachd gu bhith-bhuantachd
- p. 72 pòg-bhrathaidh shearbh Ghetsemani
- p. 92 aiseag thar Iordain, ann an sìorruidheachd chailte, am bàt-aisig gach là dol gu Pàrras
- p. 93 Slighe na h-ùrnaigh, Slighe an aoibhneis, Slighe tha fosgailte steach a chum Glòir Àros na Glòir, Nèamhan nam Flaitheas

- p. 96 Cuan mo dhìochuimhne, san fhàsach air seachran, Pàrras gun chrìch, Nèamhan tha shuas, Sloc domhain a' pheacaidh, sa bhith-bhuantachd mhòr tha gun chrìch
- p. 102 Slighe 'n Tearnaidh
- p. 106 sireadh tron fhàsach, creagan an fhàsaich cho tioram 's cho cruaidh
- p. 130 sgoltaidh an aghaidh na creige, Carraig nan àl, tuiltean na h-ifrinn
- p. 134 Iordan na h-uamhas cho domhain, cuairt anns an fhàsach
- p. 145 Rathad tèarnaidh do m' anam, Iordain a' bhàis, Cala nan Gràs
- p. 146 an saoghal tioram cruaidh, talamh domhainn torrach

Anna NicFhearghais NLS MS14987

- 1.4 Carraig tha còmhnaidh
- 1.8 Tigh Iacob; Luth-chuirt nam Flaitheas
- 1.14 Stòr-thigh a' Chùmhnaidh; An Tobair cha tràigh ort
- 1.16 Dùthaich a' Gheallaidh
- 2.1 Gleann nan Deòir
- 2.2 Tìr Chanaain
- 2.3 beanntan iargall raiteachail mar chàch ruith sìos gu bròn
- 2.5 Tigh Israeil, am fàsach
- 2.6 'S E dh'aireamhas duslach Israeil
- 2.10 O' n Eiph't 's E bhuin le curam sinn
- 2.11 cluainibh glas; tobar meal'; stor-thigh lan 's cha traoghear e
- 2.12 Carruig anns an fhàsach
- 2.13 Tur na faire; Cuan de ghràdh ro sholasach
- 3.1 Stol cois Do throcair
- 3.6 còmhnaidh a' bhlair
- 5.4 's Tu lon na slighe; tigh-stor a' chridhe fhuair Gras [Christ as path and storehouse]
- 5.7 Tobar fìor uisg' fuar
- 5.8 mar chuan tha Do ghràdh, gun tràigh ga chumail
- 5.11 Slighe nam beò
- 6.3 Carraig mhòr; uisge beò a' 's faochaidh
- 6b1 tràighidh an tobar; dhomhla an t-slighe le iomadaidh ceo
- 6b6 Roi 'n dris a' 's roi 'n droighean ni 'n rathad dhuit saor
- 6b11 an caladh' m bheil caithream a' 's ceol
- 7.1 Tràigh a' bhròin
- 7.7 Tobar na druais; sruthan salach na gaoid
- 7.8 Slochd na truailleachd gun bhuain; Geamhraidh a' bhroin
- 7.4 Doimhneachd na leir-sgrìos mhor; Tobar ghlanas cionnt agus creachdan leont'
- 7.5 An t-slighe gun neoil
- 7.9 Baile an leir-sgrìos; Cathair Bhuan; Traighean Emanueil shuas

- 7.13 Tobar Slaint' aig Tigh Dhaibhidh; An rathad dìreach do 'n tìr far nach luidh a' ghrian
- 7.14 An Rìogha'chd a gheall Thu do 'n luchd cuirt sin a bheir buaidh
- 7.16 An dùthaich tha lan de Ghloir; an Oighreachd neo-thruaillidh
- 8.2 Cuirtibh nan Neamh
- 9a.12 Caladh tha sàbhailt'
- 10.5 An lòn tha luachmhor; Gleann nan Deòir
- 10.6 An fhuirneis; Tobar Beatha Cubhr'
- 10.8 Tigh Aoidheachd luchd bròin
- 11.5 An Àros anns an aireachas luchd bròin
- 11.9 So an Sligh' nach duilt E, frìdh ceum ùr chum an slèibh
- 11.12 Caladh nach fàilnich
- 11.13 Caladh an Eibhneis, Dùthaich nan deòir
- 13.3 Do chuir
- 13.7 an otrach shalach; an carraig
- 13a.3 Geatacha dùinte chuir Adhamh g'ar cuireadh 'sa bhealach; dh'fhosgail slighe d' ar stiùireadh dh'ionnsaidh Dùthaich a' Gheallaidh
- 14.5 suthaibh a' bhàis; Dùthaich Chanàin
- 14.9 nuair ruigeas tu 'n tràigh; sàbhailt air tìr; fàrdach gun chrìoch
- 14.10 Aibhnichean eibhneis; Eibhte; Fearan an lèir-sgrìos;
- 14.11 Talamh nan deòir; dh'èirich beanntan is slèibhten; Tobar na h-Iocshlainte Bheò
- 19.1 's a' gharaidh fhiona;
- 19.2 grain de 'n otrach
- 19.4 measg gheuga' gharaidh
- 19.12 A 's carraig fhuasglaidh Thu 'n uair ar feum; tobar fìor-uisg' gun ghrunn'd 'no iochdar, sruthaibh Iordain; fearann àghmhor a 'n tìr Emanuel; Pàras Dhé
- 20.5 Cuirt nan Speur
- 20.10 an taobh thall de gach nì 'nì breug

Màiri Anna NicIomhair, *Cuimhneachan air an t-Urramach Murchadh MacRath a bha an Ceann-Loch Leodhas, agus air Murchadh Mairtainn a Sgìre a' Bhac* (Stornoway: SG, 1968)

- p. 5 ròidean tha diomhair
- p. 6 an dùthaich as fheàrr, an Rìoghachd tha shuas,
- p. 8 Cùirtean nan nèamh, san fhàsach sgìth
- p. 9 an t-àros sam bi iad gu sàmhach beò
- p. 10 dùthaich a's fheàrr, oighreachd bhios maireann gu bràth,
- p. 11 an t-slighe troimh gharbhlaich an fhàsaich, uisgeachan Mhara, làraichean gorm ann am fàsach, taighean fasgaidh bha blàth do 'n treud
- p. 13 na ròidean teann, a cheuman còmhnard

- p. 15 na ròidean teann, an tobar sòlais, ag òl a cuan nach tràigh ann an solus grian gun neòil
- p. 16 glinn an fhàsaich fuar, aonranachd an fhàsaich lom
- p. 1. an t-slighe bha garbh, na sruthan bha searbh ri òl; slighe nuadh agus beò
- p. 23 tobraichean beò

Màiri Anna NicIomhair, *Marbhrann do Dhomhnall MacIomhair le a Phiuthar Màiri A. NicIomhair*
(Stornoway: SG, nd.)

- p.1 am fàsach
- p. 2 Slighe na Slàinte, Cuirtean tigh an Tighearna, Dorsan Shioin chaoimh, fàrdach mar Bhetel
- p. 3 do chuairt anns an fhàsach, Sliabh an Tighearna, Maois anns an fhàsach
- p. 4 cuan gun ghrunnd gun tràigh, Iordan, tigh an Tighearna
- p. 5 Abhainn fìorghlan o Rìgh-chathair Dhè
- p. 6 Tobar luachmhor de dh'fhuar-uisg san fhàsach, rinn E fardach san tìr seo
- p. 7 Rathad tearnuigh tre 'n tàinig an rèite, Slighe nuadh is bheò, sruth Iordain na h-uisgeachan bha ciùin
- p. 8 triall anns an fhàsach, cuirt an Rìgh, am fàsach air cùl aca

Màiri Anna NicIomhair, *Ceol agus Deòir* (Stornoway: SG, nd.)

- p. 8 Cathair nan Gràs, Tìr nam beò, an carraig far an cumadh an acair a greim
- p. 12 turas an fhàsaich anrach sgìth, Tobar na beatha làn uisgeachan beò
- p. 16 guth caoidh ann an Ramah, Rachel a' caoineadh a cloinn
- p. 17 san fhion-lios, carraig chruaidh, amhuinn làn de shòlasan
- p. 18 mullach Pìsgah àrd, tìr Chanaain, Tìr an Àigh tha shuas
- p. 19 dh'òl thu uisge Mharah, dh'òl thu as a chuan
- p. 20 Cùirtibh Neamh, fàsadh buan na h-iobairt, air feadh an fhàsaich chruaidh Tìr an Àigh tha shuas
- p. 23 san ghàradh ro bhrònach, ag òl as a chuan-san gu sìorruidh
- p. 24 cuairt anns an fhàsach, dileas na fhion-lios, maise Charmeil
- p. 24 làraichean aonrach, ròidean cho fàsail
- p. 26 Slighe nan Àithntean,
- p. 27 Fàsach nan deòir, Tobraichean beò
- p. 28 slighe rèidh bho chridhe Dhè, sruthan làn bho chuan a ghràidh tha taomadh sruth a' chuain, an cuan ud tha gun traoghadh
- p. 29 sruthan sèimh, uisge beò, cuan a ghràidh
- p. 31 tha ròidean Shioin ri caoidh
- p. 32 Flaitheas a nuas, àite na cnàmhan tioram, fuachd an fhàsach
- p. 35 Slighe na Fìrinn, tìr gun pheacadh, tìr gun thruaigh, tìr tha sìth mar dhoimhne' chuain

- p. 38 Carraig nan Àl, sruth fuaran nach traogh, uisgeachan beò
- p. 39 A' Chaladh tha beannaichte gu sior, tonnan a ghaoil, a ghràidh-san mar
lànachd a' chuain
- p. 40 Tobar an sòlas, Fàsach tha fuar

Catriona Thangaidh, (Catriona NicAoidh) *Laoidhean agus Òrain le Catriona Thangaidh: Air an sgrìobhadh as a beul fhèin leis an Urr. Alasdair MacRath*, ed. by Alasdair MacRath (Edinburgh: W. F. Henderson, 1917)

- p. 9 Flaitheas tha shuas
- p. 11 am bothan gun solus, Slighe do bhàis
- p. 14 Tobair ioc-shlainte, an tobair àluinn
- p. 16 Ifrinn shios, tighean-fasgaidh, na slighean breugach
- p. 18 Slighe na Slàinte, an Rioghachd tha shuas
- p. 21 Carraig na slàinte, an Tobair nach tràigh
- p. 22 dorus a' chridhe
- p. 24 tìr na h-earbsa
- p. 26 an t-slighe' a bheir dhuinn misneach
- p. 31 leabaidh na dòruinn

4.5 Symbolic topography in the songs of individual poets: men

Pàdruig Grannd, *Dàin Spioradail le Pàdruig Grannd an Strathspey, Sgìreachd Aberneich*
(Edinburgh: John Grant, 1897)

- p. 10   tìr na h-Eiphit
- p. 11   uamhasan beinn Shinai, fìor-uisge on charraig aluinn, air feadh na fasaich an tìr Iudea,
nuas a Iordan
- p. 13   sliabh Chalbhari, ait na doruinn
- p. 15   a' snamh an cuan a ghaoil-san
- p. 16   a' snamh tuille an cuan a ghaoil
- p. 18   Tìr Immanuel shuas, ag ol tuille a cuan a ghaoil, gu sìorruidh ag ol as na h-aibhnaichean beo,
an t-saoghal thruagh, dorruin bhuan
- p. 19   gleann nan deoir, an t-saoghal chein
- p. 21   sliabh Chalbhari, an fhasaich, tairbh Bhasain
- p. 23   Rìoghachd Dhè, Rìoghachd na Gloir, Pàrras Dhe, an fhasach, an teine cha dean ciurradh
oirbh, an fhurnais bheo
- p. 24   gleann nan deoir, abhuinn Iordan, an aros sin nì slàn an cridhe bruite
- p. 26   air feadh na fasach, trid gleann a' bhais, anns a Chanaan
- p. 27   saoghal nan deoir, mo chaoraich-s' air chall air na beanntaibh gu leir, bheir iad dhachaidh
do 'm chro iad
- p. 29   Slighe Chain, tobair na slainte, cluaintaibh nas fhearr, teine nach gabh muchadh
- p. 31   sliabh Chalbhari
- p. 32   carraig nan ailltean, uisge beò, abhainn làn de gach solas
- p. 33   an rìoghachd glormhor tha shuas
- p. 34   an duthaich tha shuas, fasach ulartaich thruagh, a' Mhuir Ruadh
- p. 37   saoghal truagh, an Dachaidh Bhuan, tìr nam beo, na talmhainn bròn
- p. 39   ann an doimhneachd truaigh a caoidh gu sìorruidh na piantaibh cruaidh an Dachaidh Bhuan,
Sìon shuas
- p. 43   mo shligheibh sa ghleann
- p. 44   Sìon shuas, trid ghleann nan deoir, mar bheanntan buan, an t-slighe dhomh reidh dol suas,
togaibh mise mo shuil chum nam beann
- p. 49   am fasach bhochd fhuar, an Rìoghachd tha shuas, Rìoghachd a Ghlas
- p. 50   saoghal nan deoir
- p. 54   anns an fhasach air chuairt, anns an aros tha shuas
- p. 56   an aite sam bheil caoidh, an doruinn bith-bhuan sin, an t-slochd tha gun iochdar
- p. 57   anns na lasraichean dian sin, an dorchadas shìorruidh
- p. 58   an t-slighe don dachas am bas

- p. 60 aite sleamhainn lom, air bruach a chuain a bhathas iad, bithidh an dusgadh measg nan tonn,
mar chaoraich chaillte air seachran iad 's fiadh-bheathachan na macharach, glè acrach air an
tòir, an chro, gleann nan deoir
- p. 64 an aros tha shuas, san tigh-stor sin tha shuas, na fag mi san fhasach, tir Chanain shuas
- p. 65 uisgeachan beo anns gach gleann, Ierusalem nuadh
- p. 66 san fhasach thruagh seo, an rioghachd neimh, gleann nan deoir, a chruinne-ce thall thar
Iordan, am Parras ag ullach ait
- p. 69 san t-slighe leathann dhoruinneach
- p. 76 aig braighdeanas Bhabilon sharaich iad mi, ruith sraidean Ierusalem dluth le ar fuil
- p. 78 chualas caoidh ann Ramah, tha Rachel ri bron airson a cloinne ghaoil
- p. 83 Babilon mhor, theich sinn mach a Babilon, naimhdean Shioin
- p. 84 geataichean a bhais, faondrach air aodann nan sliabh, iuchair Rioghachd Neimh
- p. 95 teine-siorruidh mo chorruidh, sruth Iordain, slochd mor na dubh eigin
- p. 97 cuan do lasraichean dearg, amair na feirg
- p. 98 abhnaichean solais glormhor fallain tighinn beo o charraig nan al, fìor uisge beo carraig
mo shlaint, cathair na gloir
- p. 99 na sleibhte carach, slighe na coir
- p. 101 'S Fear Tagraidh Thu, ann an Cuirt nam Flaitheas
- p. 102 dorus trocair, chan fhaic iad doruinn gu saoghal nan saoghal, geata nan Gras
- p. 102 le an aingidheachd a fhasach na tir, m' fhirinn ruith mar abhainn bho Rìgh-chathair Dhe,
tobair an eolais
- p. 106 Sodom 's am Babilon thruagh, thuit Babilon bhreun
- p. 111 dol tre fhasach nan deoir
- p. 114. saoghal nan deoir, aingidheachd na tir
- p. 116 ann am Parras a ghaoil
- p. 121 craobh na beatha fas am meadhon Pharaish shuas, gleann nan deoir
- p. 122 a' snamh an cuan a ghaoil, Paras Dè
- p. 124 slighe na doruinn
- p. 129 streapainn beinn Shinai
- p. 130 bha dris is droighean fas ann 's bha uisge Mhara searbh, sgith san fhasaich, tart na fasaich
chruaidh, thug thu mi don fhasaich, an slighe Dhè, sgith san fhasach
- p. 131 slighe na fèin-fhireantachd, slighe na doruinn, gun toir thu mi thar Iordan
- p. 132 san fhasach stiuir mo cheum, an uaigh na leabaidh thamh dhomh, gleann a bhais
- p. 133 slighe na doruinn, tobar mo sholais, tobar na slainte anns an fhasach bha tartmhor
- p. 134 tobar tigh Dhaibhidh, uisgeachan Shiloh, fìor-uisge, ag ol as a chuan, ri taobh na 'n
uisgeachan beo sin,
- p. 136 an t-uisge beo, theid mi thar Iordan, duilteadh 'n fhìor uisge beo so, tobar slainte nach
bi falamh, tobair a' cur thairis, gu talamh Chanaan, ag ol do 'n abhuinn tha aluinn 's i ruith
air sraidaibh na cathaireach, sligh na slainte

- p. 137   thar muir a 's cuaintean a 's rathad garbh, thar chuantainn a 's tonnaibh mor fasaich taobh
thall a chuain, sligh na firinn
- p. 150   na bagrain fiadhaich o bheinn Shinai
- p. 157   air comhnard Shion suas

Murdo Macleod, *Bàrdachd Murchadh a' Cheisdeir, Laoidhean agus Òrain* (Edinburgh: Darien Press, 1962)

- p. 44   tuil na feirg tha cho searbh 's nach gabh inns', air an fhaireg' eadar stoirm agus ràmh
na siantan an tàmh
- p. 48   Lasraichean 's pian an Sòdom, troimh 'n Mhuir Ruadh, sruth Iordain, 'S mise an t-slighe,
an t-slighe rèidh
- p. 49   slochd cho iosal
- p. 50   an t-uisge beò, cathair Dhè 's an Uain, tìr a' bhàis gun dòchas
- p. 51   bochdan tartmhor anns a' ghleann, na fan 's an Eiphit 's mallachd Dhè oirr', an t-uisge beò a
ghlanas bhuat do dhòruinn, uisge beò fallain fialaidh, deoch na Trionaid ghlòirmhor
- p. 56   an aitreibh bheil mo dhùthchas, Gleann nan deòir, Cathair Dhe nan Dùl,
- p. 57   Tìr an Àigh làn sìth is gràidh, Cathair Glòir,

Eachann MacFhionghain, *An Neamhnaid Luachmhor* (Stornoway: Stornoway Religious Bookshop, 1990)[1886-1954] [As his songs run to 230 pages and are broadly similar to those already analysed, these are random samples]

- p.1   tron fhàsach, an oighreachd chiatach, an oighreachd ghlòrmhor, gleann nan deòir seo,
an oighreachd fhiorghlan tha saidhbhir sgiamhach
- p. 5   dachaidh nan naomh, Cùirt a' Mhòid, Tìr nam beò
- p. 12   san fhàsach seo
- p. 13   an luchairt bhios cùbhraidh maireann sìor, an luchairt sa bheil Gàbriel, dachaigh
shuas nan naoimh
- p. 16   mar eun anns an fhàsach
- p. 17   còmhnanan Phàrrais, seòladh san fhàsach
- p. 18   fàsach an t-saoghail
- p. 20   uisge Mhara searbh, an fhàsach dhaibh cho fuar
- p. 21   uisge Mhàrah searbh, an fhàsach seo
- p. 22   an saoghal aingidh cànrnach, bi uisge Mhara searbh dhaibh mar mhill gu bràth nam beul,
mar sruth ann an tìr a' dol tro na glinn, dhachaidh à tìr an àraich
- p. 24   shuas o bhith-bhuantachd bhuan ro thalamh no cuan, 'n t-slighe gu Glòir a dh'fhosgail
sna neòil, an t-siorruidheachd bhuan, a-steach do Phàrras, air chuairt san fhàsach
- p. 29   Dùthach Nèimh, gleannan nan deòir

- p. 30 an rioghachd mhaiseach, thar Iordain dhachaigh, air tìr sa chaladh chaidh tuinn na mara nan tàmh
- p. 36 fuireach an Sòdom, o Phàrras shuas, on Chùirt tha shuas
- p. 41 thar Iordain a' bhàis
- p. 63 Tìr Imànueil shuas, na Cùirtean tha shuas
- p. 65 a threud-sa sa ghleann, Sàtan 's fiamh a' ghàir air a bheul, dhan an t-sloc gun iochdar
- p. 66. Cuid do dhòrainnean sìorraidh tha gun chrìoch no ceann thall, an dùnadh gu sìorraidh ann am piantan nach traogh, snàmh an cuantan a ghaoil, Pàrras tha shuas
- p. 67 Rìoghachd an Aoibhneis, fois sìorraidh nan naomh
- p. 101 thèid mi null thar abhainn Iòrdain 's ann gu dòrainn no gu mathas
- p. 102 san rioghachd sam bi aoibhneis, 'n ann an dorchadas neo-chrìochnach ann am prìosan piantach farsaing, far am bi a' cnuimh nach bàsaich 's nach mùchar gu bràth an lasair,
- p. 104. dhan dachaigh bhuain far nach till, oighreachd Chrìosda a tha sìorraidh agus maireann
- p. 105 far a thuiteas craobh san fhion-lios 's ann tron t-sìorraidheachd a laigheas
- p. 137 Cha chuimhnich iad an àmhghair, san fhàsach seo nas mò, a liuthad latha sàraichte ag àiteach gleann nan deòir
- p. 152 Ged a charaicheadh le luaths, slèibhtean cruaidh a' chruinne-chè, cha tig caochladh ort 's cha ghluais, 's tu cho buan ri Cathair Dhè
- p. 157. fàsach carraideach cianail brònach iargaineach e, gleann nan deur e, dùthcha air Nèamh, lùchairt nach caochail
- p. 163 'S ann le cogadh is strì 's iomadh nàmhaid san t-slighe', gheibh sinn dhachaigh do Thìr Chanàain, Eadar Phàroah 's Muir Ruadh
- p. 174 bruaich Abhainn Iòrdain, uisgichean Iòrdain, uisgichean Iòrdain a' bhàis, is cuan i tha beucadh gun fhasgadh, is cuan i nach tràigh
- p. 176 fhuaire thu uisgeachan Mhàrah anns an fhàsach rin òl, ged bha Pìsgah cho àrd dhut, rinn thu dìreadh air àithne, far am fac' thu o bhàrr-se tìr Chanàain fo ròs, null à fàsach nan deòir

Appendix 5: Themes and Motifs

Introduction

A primary concern of this study has been to understand the function of the biblical references which are a distinguishing feature of evangelical song, and to determine how they are grouped in illustrating specific themes. Having categorised the corpus according to the perceived purpose of individual songs, each of the six categories identified has been analysed separately, its distinguishing motifs identified, their provenance established, and examples of their use by different poets given. Though constantly recurring, these motifs are, by careful juxtaposition, seen to be productive of new understandings, of bringing personal focus to bear on a message which is essentially unchanged. As with all evangelical verse, each poet interprets Reformed doctrine as relating directly to their own experience and surroundings – the weeds which grow in spite of their best efforts – the unruly heart whose questions they can neither answer nor silence.

One difficulty in presenting this research is that of selecting representative samples of songs for analysis, while keeping it within manageable bounds. After questions of historical and geographic spread have been addressed, poets having a number of surviving songs have been preferred over those with only a single song. This is partly because survival implies a degree of public acceptance of their work, and partly because it facilitates referencing. Even so, practicality demands that each category be referenced separately. This system of selection can sometimes show a low incidence of a particular motif, even though this is widely used across the corpus as a whole. In such cases, the motif is listed, on the understanding that its use is more widespread than the specific sample shows. As with all evidence presented in this appendix, it is incomplete, an indication of what lies behind it, rather than representing the sum total of that contained in the research corpus.

Where the first section of the appendix presents evidence of the occurrence of motifs across the corpus, the second section focuses on individual poets. It analyses *marbhrannan soisgeulach* by three of the poets whose work is subjected to literary analysis in the main body of the thesis: Anna NicFhearghais, Catriona Thangaidh and Màiri Anna NicIomhair. It then makes a similar analysis of *marbhrannan soisgeulach* composed by Eachann MacFhionghain, again, simply to demonstrate continuities between men's and women's evangelical verse. *Marbhrannan soisgeulach* have been chosen as they, in common with *laoidhean spioradail*, represent the most formal register of evangelical song. They are also its most public form, often published as small leaflets for local distribution, in effect showing community response to the loss of public figures and spiritual leaders.

5.1 Themes and motifs of *laoidhean spioradail*

Numbers refer to songs as numbered in MSS or in the publications listed. [For ease of referencing, Catriona NicDhòmhnaill's songs are all taken from her retrospective anthology. As this has 134 songs, all unnumbered, CN refers to page rather than song numbers.]

- AF Anna NicFhearghais, NLS MS14987.
- BBh Mrs Campbell Barr, Bean a Bharra, *Co' chruinneachadh laoidhe agus chantaicibh spioradail, le ughdairean eagsamhail*, ed. by Duncan Kennedy (Glasgow: D MacCnuidhein, 1786), pp. 78-106.
- BTB Bean Torra Dhamh, *Mary MacPherson (Mrs Clarke) Bean Torra Dhamh: The Religious Poet of Badenoch, Her Poems and Life*, ed. by, Alexander MacRae (Arbroath: The Herald Press, 1935)
- CC Catriona Chaimbeul, Catriona an Tucsain, *Laoidhean Ghàidhlig* (Stornoway: A. MacLeod, nd.)
- CN Catriona NicDhòmhnaill, *A' Chreathail, An Crann 's An Crùn* (Staffin: Cranagan Books, 2010)
- CR Mrs Camashron an Rannoch, in *Laoidhean Spioradail le Domhnall Camashron, A bha na mhaighstir-sgoil Gailig 'an Eilean Uibhist, Maille ri beagan laoighean le ughdaran eile*, (Glasgow: Donald Cameron, 1881), pp. 37-45
- CT Catriona Thangaidh, *Laoidhean agus Òrain le Catriona Thangaidh air an Sgrìobhadh as a Beul Fhein*, ed. by Alasdair MacRath (Edinburgh: W. F. Henderson, 1917)
- MC Mairearad Chaimbeul, *Laoidhean Spioradail air an Cnuasachadh le Mairearad Chaimbeul* (Edinburgh: Mundell, Doig & Stevenson, 1810)
- MMN Màiri M. NicGhilleathain 'Ruith na Tim', *MR* (May 1958), 98.; 'Dearbhadh Peacaidh', *MR* (Dec. 1958), 249.
- MN Màiri Anna NicIomhair, *Ceòl agus Deòir* (Stornoway: SG, nd.)
- MS Mary Smith, Arnol, 'Faca sibh Lili?' on 'Gaelic Spiritual Hymns II', RCS 209, 1979, sung by Donald MacLeod, Lewis Recordings, Stornoway.
- NF Nan Ferguson, Nan Eoghain, Lacasaigh, MSA, unpublished.
- SB Cairstiona Chaimbeul, *Measg Sguaban Bhaois* (Glasgow: Clò Beag, 1971)

Abhainn / Abhainn Iordan

Ps. 46. 4. Ta amhainn ann le sruthaibh sèimh, ni cathair Dhé ro-ait, Fìor-àite naomh an Tì a 's Àird am bheil sìor-chòmhnuidh aig. Abhainn Iordain / Abhainn a' Bhàis, *Pilgrim's Progress*.

- AF7 Tha aibhnichean beo ann, do 'n leonta, tha bainne ann 's spion
- AF14 'N sin bi' aibhnichean èibhneis, 'N àite thonna glas beucach a' chuain
Iad ag iadhadh mu d' dheidhinn. On a threig thu An Eibhte le duais
- AF17 Ach thig sòlas na h-iocshlainte, S thig Do shìochaint mar abhainn

- AF21 A' sealltainn null thar Iordain air, A chòmhnhard bhoidheach rèidh
- CC2 Mar thonnair fairg 'am fireantachd, 'S mar amhainn làn bidh 'n sìth
- CN92 Gu dè idir nì thu nuair thig Iòrdan gu beul? Thèid thu fodha gun dòchas
ma bhios tu leat fhèin
- CN145 Cha ghabh mi gu bràth, Bàt-aiseig ach Iosa, Tro Iordan a Bhàis, E 'na acair 's 'na
stiùir dhomh, 'S bidh na tuinn uil' nan tàmh, Is bheir E mi sàbhailt, Gu Cala nan
Gràs
- MN1 Ri taobh aibhnichean threòraich E mi
- MMN1 Ged bheucadh 's ged bharcadh an Amhuinn, Cha 'n fhàiling thu gearradh
'sa chòmhstri
- NF10 Tro Abhainn Iordan 's E sheòlas leinn, 'S ged robh sinn leònte bidh còmhndadh
leinn, Is nì an gràdh ud na tuinn nan tàmh dhuinn, Gu ruig sinn sàbhailt an tràigh
tha thall

Aithreachas

2 Cor. 7. 9-10. A nis tha gairdeachas orm, cha 'n ann air son sibh a bhi doilich, ach gu robh sibh doilich chum aithreachais, oir bha doilgheas oirbh air mhodh diadhaidh. [...] Oir oibrichidh am bròn diadhaidh aithreachas a chum slàinte de nach gabhar aithreachas, ach oibrichidh doilgheas an t-saoghail bàs.

- AF20 C' uim am bi sinn 'cur dàil, Ann ar n-aithreachas Slàinte féin?
- MC8 Deanaibh aithreachas tràth, Ro thighinn a' bhàis
- MC25 'S ann gu luchd aithreachais a shàbhaladh, 'Chaidh ar Slànuighear roimh gach pian
- MC30 A 's mar dean sinn aithreachas, Cha 'n fhaic sinn Rìgh na Glòir
- MC33 Bu chòir dhuinn grad philleadh, Le aithreachas tràth
- MC33 B' fhearr gun tilleadh gach duine, Ri aithreachas tràth

Anam

Matt. 10. 28. Agus na biodh eagal na muinntir sin oirbh a mharbhas an corp, ach aig nach eil comas an t-anam a mharbhadh; ach gu 'm bu mò bhios eagal an Tì sin oirbh, as urrainn an corp agus an t-anam a mhilleadh araon ann an ifrinn.

- AF2 Tha stor-thigh lan 's cha traoighear e, 'S d' ar n-anam saor gun luach
- AF3 Grad mhosgail O m' anam, a 's fairich o d' shuain, A 's eirich 'chum cogaidh
's dean obair gu luath
- AF5 Cha chaill mi 'chaidh 'còir air dochas annad, 'S Tu 'threoras m' anam bochd
truagh, Air slighe nam beo
- AF6b Na fannaich O m' anam 'tha fhatast 'an glòir, Fear-tagraidh 'sa chathair 's cha lag
air a threoir

- BTD2 O m'anam, teich, mu 'm beir an tòir ort
- BTD3 Och 'us ochon! Mo threachladh! Mo léir-chreach! Mar a tha mi
'Dhiobhail lòn, agus earraidh, Do 'n anam nach bàsaich
- BTD4 M' anam, imich thusa sàmhach, Fo gach àmhghair agus leatrom,
'S e do thruaill'eachd a thaobh nàdur, Aobhar d' ànraidh mar mo bheachd-sa
- CC7 B' e sud innis nam beannachd, Do m' anam bochd-sa gach àm
- CC12 'S gum b' e glaoth gach anam, O, rannsaich mise a Dhé, 'N e mise an t-Àchan?
- CC12 'S gum biodh e d' ar n-anam, Mar mhana a fhrasadh bho nèamh
- CC12 'S cuir fadachd 'nar n-anam, 'Son comunn nach dealaich air nèamh
- CT1 O anam bi cuimhneach, Gu feum thu bhi 'g iompachadh tràth
- CT1 O anam mar tha thu, 'S nach aithne dhuit àmhghar do chall
- CT1 O anam nach dùisg thu, Bho aobhar do thùrs agus teich
- CT1 Tha m' anam gu cràiteach, 'S a' faighinn a' bhàis ann am chom, Cha 'n fhaod mi
bhi sàmhach, Mo pheacanna gràineil, 'G am leagadh gach là fo am bonn
- MN1 'S bha Comhfhurtair ri comhnuidh 'nam 'anam, Bha dùil 'am a dh'fhanadh gach ré
- MN1 Oir ciamar a bhios mi dhoibh taitneach, 'S gun Comharradh 'nam 'anam air Gràs ?
- MN1 O! m' anam, nach till thu gu d' thàmh, Gabh a nis toil-inntinn is suaimhneas

Armachd Dhé

Eph. 6. 11. Cuiribh umaibh uile armachd Dhé, chum gum bi sibh comasach air seasamh an aghaidh cuilbheirtean an diabhuil. [...] Thar gach uile ni, a' glacadh do 'ur n-ionnsuidh sgéithe a' chreidimh, leis am bi sibh comasach air uile shaighdean teinnteach an droch Spiorad a mhuchadh.

- AF3 Eirich 'chum cogaidh 's dean t-obair gu luath; Ort eideadh an t-soluis 'an toiseach
do chuairt; Dol suas trid na fasaich bithidh gras dhuit mar sgeith; Biodh t-armachd
r' a shireadh
- AF3 Mar sheas thu le seoltachd an comhnard a' bhlair, T' uil' armachd lan ordugh,
's do dhochas gu h-ard, Thig saighdean bheir leon ort, 's chan eol dhuit cia n' aird
- AF6 Lann sgaiteach gheur, cha ghearr an teud
- AF7 'N uair 'bhios claidheamh na firinn neo-dhileas 'nar dorn
- AF7 Cuir dichìoll ri faire 's bi armaichte gun dail, A 's seas air do chasan fo bhratach na
slaint
- AF7 Ma dh'fhag sinn baile an leir-sgrìos, tha feum 'nis air cathair bhuan,
Air clogad slaint 's uchd-eididh
- BTD2 'S am bàs dh'an toir sinn uile géill, Gur sgaiteach geur a lann
- CR2 Mo sgiath 's mo lann e, ris earbam féin
- CR2 'S e mo chobhair anns gach àm e, Mo thargaid dhion 'us mo dhaingneach féin

Athchuing

Ps. 4.3. Nuair dh'éigheas mi, bheir e gu beachd, sàr-éisdeachd do mo ghlaodh.

BBh4 M' athchuing oirbh a bhraithrean Criosdaidh, Aodhradh do Ard-Rìgh nam Feart

BBh7 M' athchuinge ort a Rìgh an Aigh, O n a 's i do lamh is treise

BBh7 M' athchuinge ort a Rìgh nam Feartan, Ge do tha mo pheacaidh lionmhor,
Cuir a mach iad as do lathair

BTD7 Mathanas! Mathanas! Asluichidh m' anam, Athair nan Gràs, dean rium fàbhar
ma 's àill

MC7 M' athchuing Ort air sgath Do Mhic, A 's dean mo neartachadh le gràs

MC34 'S bu chòir dhuinn bhì 'g ath-chuinge, Air Athair Geal mo ghràidh
Gu 'n cum e o' ana-creideamh sinn

Breitheanas

Rev. 20. 12. Agus dh'fhosgladh leabhar eile, eadhon leabhar na beatha, agug thugadh breth air na mairbh as na nithean sin a bha sgrìobhta 's na leabhraichean a rèir an gnìomharan.

MC3 Cha 'n aobhar eagal am bas, Ach 'm breitheanas ro cheart, Gheibh gach neach an
sin a dhuais

MC7 Suidh Britheamh orra 'n sin, 'S leabhar a chunntas fosglar E, 'S gach aon pheacadh
rinn riamh, Théid a chuimhneachadh gu grad

MC17 Thun a Bhreitheamh bheirear iad, 'S gheibh gach neach a réir a 's mar bha

MC34 Tha 'm bàs a 's am breitheanas, Na 's faigse dhuinn gach là

MMN1 Fo ghruaimenan a' Bhreitheamh a' dortadh, Ni 'n t-uamhas a bhuaileas
mar dhreag ort,

MMN2 'S dian-fhearg Iehòbhah mu m' cheann a' dortadh

MMN2 Le fearg is diombadh tha E 'gam sgiùrsadh, Mo choguis chiùrrte gu siùbhlach beò,
Gach smuain 'san eucoir, gach gnìomh neo-bheusach, O 'm bheil iad gléidhte
aig a' Bhreitheamh Mhòr, 'Nam aghaidh stéidhdhicht' 'sa Leabhar Neamhaidh
Bhios air a leughadh aig Cuirt a' Mhòid?

MMN2 Mo pheacaidh dhiomhair o 'n didean iochdrach, Bidh 'n sud 'nam fhianuis 'san
Latha Mòr

Buaireas

- CN109 Èiridh buaireas fo shaighdean Shàtain, 'S le cuimse chinnteach gun cuir e'n sàs iad
CN109 Na dh'èirich buaireas mar cheò cho dùmhail, 'S nach fhaic thu leus is gun solas iùil ann?
CN109 Na dh'èirich buaireas mar thonnann iargalt', Na gaothan sèideadh cho fuar 's cho fiadhaich?

Cealgaireachd an t-saoghail, na feòla agus an Diabhuil

Book of Common Prayer (1549) Litany: Leabhar na h-Urnuigh Choitchionn (1662) 'An Laoidh-Dhiann'. Saor sinn, a dheadh Thighearna. O strìopachas, agus o gach uile pheacadh mairbhteach eile; agus o uile chealgaireachd an t-saoghail, na feòla agus an diabhuil.

- AF12 Tha Rìgh Shìoin ag innseadh nach seinn luchd mì-rùn an Glòir, 'S nach eil
òigheachd na rìoghachasan do neach nach strìochda san fheòil, Ceannsaich àrdan is
mì-rùn, ceannsaich strì agus fuath, Dean sinn eudmhor mun Fhìrinn, Lann do sud
bheir sinn buaidh
CR3 So fois o 'n t-saoghal agus o 'n Diabhol, Us fois o 'n fheòil 'us a h-ana-miannaibh
A 's fois o 'n pheacadh 's o chiont' gu sìorruidh

Comharraidhean Gràis

- BBh1 Gabh mo chomhairle 's glac ciall, 'S biodh do mhian air a chuid is fearr, Bi tric an
comhladar Dhia, Bi tric a' thaghal do 'n t-searmoin, 'S na dean tair air duine bochd
Seachan gach droch bheairt fo 'n ghrein
CN19 'S e comharra soilleir is maiseach a gheibhear, Far am bi fìor eagal an Tighearna
CC13 A bhith gràdhachadh nam bràithrean, 'S comharr' cinnteach air Gràs e, 'S gun
deach thu bho bhàs gu beatha, 'S e chuireas tric gu caithir-gràis thu, 'S cuiridh cleòc
air iomadh failing
MN1 Oir ciamar a bhios mi dhoibh taitneach, 'S gun comharradh 'nam anam air Gràs?

Craobh na Beatha

Rev. 22. 2. Air gach taobh de 'n amhainn bha craobh na beatha [...] agus bha duilleach na craoibhe
chum leighis nan cinneach.

- AF7 Tha craobh na beatha shuas innt', toirt uaip' meas gach uile mhios
BTD2 'S bho chraobh na beatha faighibh sòlas, 'S mairibh beò gach linn
MC2 A 's craobh na beatha fo bhlàth ann, A 's meas a' fàs orra dlùth
MC32 Tha 'n amhuin mar chriostal, tighinn fo' chathair na 'n gràs, 'S craobh na beatha
ri taobh a' fàs, Gach mìos anns a' bhliadhna a 's i meudachadh blàth,

Cuan feirge / Cupan feirge

Rev. 14. 10. Òlaidh esan a dh'fhion feirge Dhé, a tha air dhortadh gun mheasgadh, ann an còpan fheirge-san, agus bidh e air a phianadh le teine agus pronnusc.

- BTD2 Bidh bhur còmhnuidh bhuan, 'San lochan loisgeach [...] A' snàmh a chuain gun ghrunnd, gun shore, Gun phort, gun shoal, gun bhruaich
- CN35 Bha fearg anns a' chupan, 'S bha Dia cho glan sùil, 'S nach b' urrainn dha amharc, Gus na thràigh E gu grunnd
- CN78 Suid an searbhadas bu duilghe, Bha 'sa chupan dhèisnich ud, Fearg do-labhairt ceartais Dhé
- MMN1 Tha crìochan na sìorruidheachd farsaing, Tha sìantan na doineann a' tochadh Tha fiadhachas cianail nam frasan, Is riasladh nan tonnan a' copadh
- MMN1 Chan eil féath, chan eil briaghachd mu 'n cala, Sin suidheachadh cianail an anam Gun Chrìosd a' dol thairis sruth Iordan
- MMN1 Am bi mi-run na fairg 'ud 'gad chlisgeadh

Cuan A ghràidh

- AF2 Tha cuan de ghradh ro sholasach, Ge d' sheol sinn deas a 's tuath
- AF5 Mar chuan tha do ghradh, gun traigh ga chumail
- AF6 An cridhe leont' o 'n chuan 'bhi 'g ol
- CC2 Nach sona dha 'n an àireamh sin, Bhios a' snàmh an cuan do ghaoil
- CT4 Seòl mo cheum a dh'ionnsuidh 'n eòlais, Chum gu 'n òl mi as do chuan
- CN60 A' snàmh an cuan a ghaoil-san, Cuan a tha cho farsaing, 'S tron an t-sìorraidheachd nach lughaich
- CN151 Tha cuan A ghràidh-san gun ghrunnd gun tràghadh, Tha meudachd bhuan ann, 's bidh shluagh a' snàmh ann
- CN151 'S ann milis blasta tha uisg' a' chuain seo, Òl do leòr as gun eagal truaillidh
- CN151 Ach thu dhol sìos ann an cuan a' ghràidh seo, Bidh e dhut mar ro-bhlàs air Pàrras
- MN6 Le òran na buaidh ri toirt Glòir do 'n Uan, 'S ag òl as a chuan-san gu sìorruidh
- MN9 An cuan tha làn gun traoghadh, An cuan tha làn bho chridhe gràidh, A dh'fhoillsich gràdh nach caochail
- MN9 O! thigibh dlùth air lot Mhic Dhé, Bho chuan a ghràidh tha taomadh
- MN9 'S ged dh'òl na mìltean sluaigh, An cuan ud tha gun traoghadh
- MN9 'S gach neach a dh'òlas saor dheth, Cha bhi air tuilleadh tart gu bràth, Tha cuan a ghràidh a' taomadh
- SB7 'S bidh gàirdeachas is sìth, Fad linntean buan na sìorruidheachd, Ri snàmh an cuan a ghaoil

Dàn Sholaimh

Dàn Sholaimh 1. 15. Feuch, tha thu àillidh, tha sùilean chaluman agad. 2. 1. Is ròs o Sharon mise, lili nan gleann 2.14. Mo choluman, a tha an sgoltaibh na creige, 1. 15. Glacaibh dhuinn na sionnaich, na sionnaich bheag a mhilleas na croinn-fhiona, 4. 10. Mar a chìr-mheala silidh do bhilean 5. 1. Tha mi air teachd do m' lios, a phiuthar, a chèile, 5. 2. Tha mo cheann còmhdaichte le drùchd, mo chiabhan le braonaibh na h-oidhche, 5. 10. Tha fear mo ghràidh geal agus dearg, sònruichte am measg deich mìle.

- AF5 'S Tu 'n Lilidh 's an Ros, 's Tu 'n or nach caithear
- AF7 Mar chir na meala Do phog, 'n uair Thu 'n t-anam an toir a d'dheigh
- BTD6 'S e an Ròs e o Shàron, 'S am Flùr e o Iesse, 'S e Gaisgeach Tréibh Iudah
- CC7 Tha Do bheul mills' ionmhuinn, 'S mar shùil chalaman Do shùil,
O nach tig Thu g'am ionnsuidh, 'S mi cho tinn le Do ghaol?
- CN26 Tha Fear mo Ghràidh-sa geal agus dearg
- CN96 Mo chalman tha falach an sgoltadh nan creag
- CN96 Is Mise d' fhear-pòst', 's tha Mo ghràdh dhut toirt bàrr, Air gràdh athar no màthar,
piuthair no bràth'r
- CN106 Aig doras dùint' d' anam gun d' sheas Mi an dùil, Gun cluinnte Mo bhualadh 's
Mi fliuch fon driùchd
- MS Na 's mìle na mìl dhomh, Tha briathran a bhilean, Am faca sibh Lilidh tha mise
ri lorg?
- MS So flùran tha maiseach, 'S dìreach na phearsa, Ma 'ni thu air amharc,
Tha e geal agus dearg
- MS Tha ungaidh na 's prìseil, Na fàile na spìosraidh
- MS Ma chì sibh e innsibh, Gu bheil mi bho thùs, As eughmhais a ghnùis,
Gu bheil e saoghal dhomh falamh, Faca sibh Lilidh tha mise ri lorg?
- SB2 Thigeadh m' Annsachd d' a lios, 'S gabhadh E cuairt do liosan nan cnò
A dh'fhaicinn nan lili, nam pomagranat 's nan ròs.
- SB2 Gu 'n glac e na sionnach, Tha cho dripeil ri milleadh gach pòr
- SB2 Thigeadh m' Annsachd d' a lios, Aon chuairt eile 'nar tìr, Guth an turtur
gu 'n cluinnte
- SB2 'S gabhadh E cuairt do liosan nan cnò, Is luathaich ar ceum, Le déidh is fadachd
bhios mòr

Dìon / dìdean

Ps. 62. 2. 'S e mhàin a 's carraig dhìdein dhomh, 'us m' fhurtachd e ro dheas, Mo thearmunn dileas e faraon.

- AF6 'S e cheannsaich am bas 's a chreach gach namh, 'S tha neart na laimh
gar dìon uaithe

- AF13 'S cian a luidh mi gun dion, 'S fo d' dhiomb gun aithn' ort
- AF13 Tha thu d' dhion dhoibh o 'n bhas, 'Sa d' luibh sgail nach fannaich
- BBh7 Dion le d' Spiorad mi o bhuaireadh
- CC16 Tha m' fheòil gu tur ri fàlneachadh, O càit am faigh mi dion?
- CN109 Na dh'èirich buaireas fo shaighdean Shàtain, Teich fo dhion far am bi thu sàbhailt
- CN109 Na seall ad dhèidh, ach ruith don t-sliabh, oir, Tha 'n còmhnhard meallta 's gun àite dion ann.
- CN113 Am fion anns a' chupan mar M' fhuil-sa cho dearg, Na dion dhuibh 's na tèarmann
san là lasas M' fhearg,
- CR2 Bidh e 'na dhìdean o gach stoirm dhoibh, 'Us 'na fhasgadh o 'n dhoinnean mhòr
- MC4 Ach 's e Athair na 'n Gràs, Ghabh truas dhuinne tràth, 'S chuir a Mhac-gràidh ga 'r didean
- MN1 Le eagal nach aithne dhomh 'n dideann, No fhasgadh na h-iobairt 'nam àit'
- MN1 Nach treòraich Thu mi chun an didein, Fo fhasgadh na h-iobairt a phàigh

Driùchd

Deut. 32. 2. Silidh mar an t-uisge mo theagasg, tuitidh mar an drùchd mo chainnt, mar mhin-uisge air an lus mhaoth, agus mar fhrasan air an fheur.

- AF5 Tha t-ainm mar as driuchd 'cur sugh 'sa chridhe, Toirt ur-bhith, misneach a 's blaths
- AF6 Ar meangan tlath fo dhriuchd o 'n aird
- AF7 'S doirt oirnn an driuchd ni dhuinn urar ar n-eideadh
- AF19 Gu 'n fhios cia 'n uine san tuit an driuchd sin, A sgapas dudlachd 'sa sguir seas fuath
- BTD1 Ur gach maduinn is oidhche 's gach tràth, Drùchd do dhealt a ni saibhir m' anam
- CR1 Meangan uasal, torrach, buadhar, 'S e gach uair fo dhriuchd

Èiric

Matt. 20. 28. Amhuil mar nach d' thàinig Mac an Duine chum gu 'n deantadh frithealadh dha, ach a dheanamh frithealaidh, agus a thabhairt anama féin mar éiric airson mhòran.

- AF19 Cha dun mo reusan o labhairt ceille, Mu 'n Ti chaidh cheusadh an eiric sluaigh
B 'e sud an dimeas air fuil na h-iobairt
- BBh1 Dhil e ar 'n ainmheach le eiric
- CR2 An Ti thug Aon-ghin Mhic mar éiric, Airson réite a mhuinntir féin
- CN106 Inns' dhaibh an èirig a phàigh Mi nan àit', Mar chrochadh air crann
Mi 's cha d' ghabh Mi dhiubh nàir'
- CT1 Dh'fheuch am faigh thu 'n éiric, An iobairt na réite fhuair càch
- MN6 So 'n éiric a fhuair E, Fear-ionaid a shluaigh E, Fear-tagraidh gu buan anns a' chùirt E
- MN9 Cha deanadh rèit' ach fuil Mhic Dhé, Mar éiric bha ro phrìseil
- MN9 Nach iongantach mar a ghabh E a h-àit', Gu fulang bàs mar éiric

Fàidh / Sagart / Rìgh

Leabhar Aithghearr nan Ceist, Ceistean 24-6.

AF19a Tre 'n t-Sagairt shiorruidh ni 's diol gach cuis, 'S Faidh 's Rìgh e cheannsuich rioghachdan

BBh4 O! 'S tu am Faidh a chum ar slainte, Na buin fein do Spiorad uainn
O! 'S tu an Sagairt thug an iobairt, Mar dhioladh air son an t-sluaigh.
O! 'S tu an Rìgh a ni ar conadh

BTD2 Bho 'n phaidh an Sagart ac' am fiachan, 'S thug E dioladh làn

BTD2 Ard-shagart ungta, Rìgh gach prionnsa, Bheir gach dùil dha géill

MC27 'S e féin is Rìgh agus Sagart dhuinn, 'S tha ri oiffig Fàidh dhuinn

Fear-pòsta

Isaiah 54.4-. Oir dì-chuimhnichidh tu nàire t-òige, agus masladh do bhantrachais cha chuimhnich thu nas mò. Oir is e t-fhear-pòsta do Chruithfhear 's e Tighearna nan sluagh as ainm dha.

AF6 Lann sgaiteach gheur, cha ghearr an teud, Tha na ceangal treun 'sa phosadh

AF Cha sgail an ceangal posaidh ud, 'S cha 'n fhograr 'chaidh sinn uaith

AF6b 'S am Meangan 'san t-Uan a thug buaidh air a bhas, D' Fhear posd' e 's cha dual dha
bhi 'n gruaime ruit gach la

AF7 Tha guth an Fhir nuadh-phosd' ann, 's air oirdheirceas cha tig crìoch

AF7 Cha 'n fhannaich sinn do bhreid sud, ach dileas bi'dh dinn 'na ghradh

CN96 Is Mise d' fhear-pòst', 's tha Mo ghràdh dhut toirt bàrr, Air gràdh athar no màthar,
piuthair no brath'r

MN9 'S E an Ti tha iomlan ann an Glòir, Thuirt pòsaidh mi rium féin thu. Seadh pòsaidh
mi rium féin gu bràth, 'S cha dean am bàs ar sgaoileadh, 'S nuair théid do shineadh
anns an uaigh, Bithidh am bann ud buan 's cha do chaochail

Feirg Dhé

Rev. 6. 17. Oir thàinig là mòr fheirge-san, agus cò dh'fhaodas seasamh?

BBh6 A t-fheirg a Rìgh, na treigse mise, 'S dean le Spiorad Naomh mo lionadh

MC3 'San t-slochd thruagh le lasair theith, 'S a bheil feirg Dhia 'n lasadh suas,
Gu'n suil a chaidh ri tighinn as

MC3 Bu choir dhuinn a bhith fo churam, An cian 's fad a bhi 's sinn beo,
Eagal a bhith oirnn a ghnath, Roimh fhearg 'na Ti is Airde Gloir

MC9 Feirg Dia cha teirig i, 'S an teine cha teid as, 'San teine ata gan loisgeadh,
Ga 'n cruachadh mar phrais

- MC9 'S eagal bhiodh oirnn daonnan, Ro fheirg an Dé as mò
- MC30 Tha feirg Dhe ro uabhasach, Os cionn gach uile ni,
Tha ghealladh buan 's e mairtheanach Gheibh gach neach a reir an gnìomh
- MC31 Tha e eagalach thar gach ni, Bhith togail fearg An Ti, Tha laithearachd anns gach ait'
- MC31 Cha 'n eagal trall'ail bhi 's air naoimh, Ach fearg Iehovah treun
- MMN2 'S dian-fhearg Iehòbha mu m' cheann a' dòrtadh, Le neart a stròiceadh gach dòchas faoin
- MMN2 Le fearg is diombadh tha E 'gam sgiùrsadh, Mo choguis chiùrrte gu subhlach beò

Fiachan

Rom. 8. 12. Tha sinn fo fhiachan, cha 'n ann do 'n fheòil, chum ar beatha a chaitheamh a réir na feòla. Oir ma chaitheas sibh 'ur beatha a réir na feòla, gheibh sibh bàs, ach ma mharbhas sibh tre 'n Spiorad gnìomharan na collain, bidh sibh beò.

- AF19b Tha 'n lagh air àrdach' 's chaill Bàs a lugh', Tha ceartas riaruichte 's phàigh na fiachan
- BBh4 'S tusa an Leigh a thig le d' iarraidh, Nach iarr fiachan ach ar gradh
- BTD2 Bho 'n phaidh an Sagart ac' am fiachan, 'S thug E dioladh làn
- BTD2 'S ged dh'fhàg am peacadh sinn fo dhiteadh, Cha bu sinne phaidh, Ach lamh ar n-urras
- BTD6 'S e fear ghabhail mo leisgeuil, 'S a sheasamh mo chòrach, A phaigheas m' uil' fiachan
- CC7 Mun robh talamh no cuan ann, No grian shuas anns na speur, Gun do rùnaich an
Trianaid, A bhith 'g iobradh Mac Dhé, Gu bhith pàigheadh nam fiachan
- CN18 Iad gu tric a bhith labhairt le chèile, 's ag aithris, Mun ghràdh a phàigh an cuid fhiachan
- MN3 Bha ceartas ri 'g iarraidh nam fiachan bhi pàight, 'San lagh a bha àrd an tòir air
- MN9 'S E giùlan ciont a shluaigh gu léir, Gu 'n phàigh E féin na fiachan

Geug agus Toradh Ghràis

Isaiah 11. 1. Agus thig geug a mach o bhonn Iese, agus fàsaidh faillean suas as a fhreumhan. Agus gabhaidh spiorad an Tighearna còmhnuidh air, spiorad gliocais agus tuigse, spiorad comhairle agus cumhachd, spiorad eòlais agus eagail an Tighearna ;

Gal. 6. 22-3. Ach is e toradh an Spiorad gràdh, aoibhneas, sìth, fad-fhulangas, caomhalachd, maitheas, creidimh, macantas stuaim: an aghaidh an samhuil sin cha'n eil lagh.

- AF2 'S ann fhuair e 'n tus mar chrionaich sibh, Gun duilleach, bhrìgh no bhlat
Ri tar-cuis agus di-measail. Air toradh Tir Chanaain, Gach geug le measaibh priseil
bh' ann, A' lubadh sìos gu lar
- AF2 Na geugan seachdaidh dhomhlaich iad, Le duilleach dhluth a 's bhlat
- AF6b Bi 'dh toradh 'ghrais 'gar lub' gu lar 'S bidh luibhean bais gam fognadh
- AF7 Am geug neo-thorrach, 's mi ghluais, giùlan measan da 'n dual ghradh
O shlochd na truailleachd gun bhuain, iogan mosgaireach fuar gun do dhriuchd

- AF7 'S gach meas air toradh do ghrais, bheir thu briseadh fo bhlat mar ros
 AF20 Gorm chrann ol' thu fo dhriuchd, 'S maiseach deadh-thorach-dluth do gheug
 'S na h-uile thi dlùth, Gheibh iad faspadh fo duibhre do sgeith
 CR1 O bhonn Iese bhris a mach Am Faillein gasda ùr, Fìor chrann uaine, taghta luachmhor

Glanadh

- Ps. 51. 2. Gu h-iomlan ionnail mi o m' lochd, glan mi o m' chiont a' d' ghràdh,
 Ps. 51. 7. Le hisop dean-sa mise glan, Is bitheam glan gu beachd

- AF7 'S tu dh'fhosgail tobar dhomh m' fheum, ghlanas cionnt agus creachdan leont
 AF21 B' e sud an tobar aghmhora [...] 'S e ghlanas dhiubh gach trillealachd
 BBh4 O! 'S tu thilg na saighde diamhair, Thig le hiosap, 's bidh mi slàn
 CC1 Tamull beag is ruigidh sinn, Air ar glanadh bho gach foill
 CC4 'S anns na lotan tha éifeachd, Airson t-eucail a ghlanadh
 CC6 O Thighearna, dèan mo ghlanadh-sa, O 'n truaillidheachd tha maille rium,
 Is ionnlaid mi am fuil an Uain
 CN35 'S ann mar thobar tha 'n iocshlaint, Airson peacannan 's neòghlaine, Ghlanadh o threud
 CN35 'S gach neach nì i ghlanadh, Cha bhi smal air a shnuadh
 CN35 Glanaidh i miltean [...] An Lighich' bheir dhuit i, Phàigh Esan gu daor
 Chaidh A sgiùrsadh 's a lotadh, Is sleagh chur Na thaobh
 CN76 An fhearg a choisinn mise air Do phearsa thaom, 'S mise faighinn glanadh
 às an fhuil ro naomh

Gràdh Chrìosd

Rom. 8. 35. Cò sgaras sinn o ghràdh Chrìosd? An dean trioblaid, no àmhghar, no geur-leanmhuinn, no gorta, no lomnochduidh no cunnart no claidheamh? v. 38. Oir tha dearbh-bheachd agam, nach bi bàs, no beatha, no aingil, no uachdranachd, no cumhachdan, no nithean a tha làthair no nithean a tha ri teachd. No àirde no doimhne, no creutair sam bith eile comasach air ar sgàradh o ghràdh Dhé a tha ann an Iosa Crìosd ar Tighearna.

- AF2 An teine ghraidh cha mhuchar i, 'S e fanntainn dluth'na choir; Ge d' bheucas ruinn
 luchd mi-ruin, Chaoidh cha diobrar sinn o ghradh
 AF6 O ghradh an Uainn cha sgar a shluagh, 'S cha'n fhannaich uaill an dochas
 AF6b Na meataich oir chual' thu nach fhuaich a ghradh
 BBh4 Leanaidh mi Caipitean Clann Israel, A ghradhaich sinn mu 'n d' intrig bas
 CC5 Leanaidh mise Fear mo Ghràidh, 'S cha sgar beatha mi no bàs, Bho Shlànuighear
 nam Flaitheanas

- CC5 'S e Iosa gu cinnteach Fear mo Ghràidh, 'S e mo chobhair anns gach càs
'S gu bràth cha téid mo sgaradh uaith
- CC6 Le Fear ar Gràidh aig deas làimh Dhé, 'S troimh 'n t-siorruidheachd cha dealaich sinn,
- CC11 'S cha sgar beatha 's cha sgar bàs sinn, Bho 'n a' ghràdh a thug E dhuinn
- CC11 'S cha tig caochladh air Do ghràdh, Oir chan ann le briathran cealgair
Ghràdhaich Thusa Do chuid fhéin, Ach le gràdh a tha neo-chrìochnach
- CR2 Cha dèan e 'n tréigsinn no am fàgail, O na ghràdhaich e iad o chéin,
Ach bidh e ghnáth leo tríd an fhàsaich, 'S cha dean am bàs an cur o chéil
- CT2 Ma cheangail Crìosda dhuit sith 'n a throcair, Cha 'n fhuasgail airgid
's cha 'n fhuasgail òr e, 'S cha 'n eil de dhaoine air an t-saoghal còmhla,
Na chuireas sgaoileadh 'n ad cheangal-pòsaidh
- MC5 Dean a choir dhomh ud cho daingean 'S nach d' theid a sgarradh uam gu brath
- MC34 Mar bi sinn air ar ceangal ris, Le còrdan altrach naomh, Le snàim nach fheudar
fhuasgladh, 'S e theannaich e le ghaol
- MN9 'S E an Ti tha iomlan ann an Glòir, Thuirt pòsaidh mi rium féin thu. Seadh pòsaidh
mi rium féin gu bràth, 'S cha dean am bàs ar sgaoileadh, 'S nuair theid do shineadh
anns an uaigh, Bithidh am bann ud buan 's cha do chaochail
- SB7 Cha dèan bàs no beath' ar sgaradh, Oir is maireannach mo ghràdh dhuibh

Gràs Dhé

Eph. 2. 5-8. Eadhon air dhuinn a bhi marbh ann am peacaidhean, chomh-bheothaich e sinn maille ri Crìosd [...] Oir is ann le gràs a tha sibh air 'ur tèarnadh, tre chreidimh, agus sin cha 'n ann uaibh féin, is e tìodhlac Dhé e.

- AF3 Dol suas trid na fasaich, bithidh gras dhuit mar sgeith, Oir buaireanna Shatain gu
laitheil ni d' theum
- AF5 'S ol ungaidh do ghradh, shruth slainte o d' bhilibh, An gras tha sileadh 'sann uait
- AF5 'S tu 'n ionmhas thar or 's tu lon na slighe, Tigh stoir a' chridhe fhuair gras
- BTD1 Le d' ghràs ath-nuadhaich-sa m' anam
- MC3 Thighearna 'sa Dhia ata, Thabhair dhomh neart ad' ghràsan pailt'
- MN2 Air an ungadh le Gràs 's ro sgiamhach le shlàint', Mar fhianuis air gràdh Fear-Saoraidh

Iobairt

Heb. 10.12. Ach an duine so, an déigh dha aon iobairt a thoirt suas air son peacaidh, shuidh e a chaoidh tuilleadh air deas làimh Dhé.

- AF3 'S tog iobairt 'bhios fallain air altair 'nam gluas'd; A dh'aiseig dhuinn a ris i,
'nuair dh'iobradh e nar n-ait

- AF6 Bidh taic 's taic gu leir san iobairt reidh, 'S e gradh ni treun an gairdean;
Fui cathair grais lan thus a 's blaths, Slan iobairt ghraidh theid suas uaip'
- AF7 Air gradh na h-iobairt-reitich, ni treun sinn le ceumaibh luath
- AF19 Thig iobairt shiorruith bheir dion san fheoil
- AF19 'S thug fuil na h-iobairt dhi dion san ruaig
- CN35 Chan eil ni anns an iocshlaint, Ach fuil air a dòrt, Fuil luachmhor na h-Iobairt
- CC35 Gun do rùnaich an Trianaid, A bhith 'g iobradh Mac Dhé, Gu bhith pàigheadh nam fiachan
- CN76 Eadar nèamh is talamh, O Iobairt Naomh, Siud an iobairt chùbhraidh phàigh
mo chiont' cho daor
- MN1 Le eagal nach aithne dhomh 'n dideann, No fhasgadh na h-iobairt 'nam àit'
- MN1 Nach treòraich Thu mi chun an didein, Fo fhasgadh na h-iobairt a phàigh
- MN3 Nach tig sinn le't n-eallach's gu faigheadh sinn dlùth, Air sealladh as ùr de'n Iobairt
- MN3 Ach riarach E ceartas is phàigh E an luach, 'S tha cùbhraidheachd bhuan 'na iobairt
- MN6 Bha fearg agus gaol ann ri deasachadh na h-iobairt, 'S bha 'n t-Uan ud cho
dileas d' a cùmhnant
- MN8 'S ro-chùbhraidh tha 'iobairt 's an t-sìth tha i 'g éigheach, Do dhaoine tha
feumach air tròcair
- MN8 O! cheangladh an t-iobairt gu dileas le còrdadh, Ann an cùmhnant thall gus
an t-àm a bha òrduicht
- MN9 'Nuair dhearcas i le iongnadh mòr, Air glòir na h-iobairt réite
- SB7 Tha 'n Uan a nis air iobradh, 'S tha sìth againn troimh bhàs, Ma dh'earbas sinn ar n-anam ris

Làithean mar cheò

Ps. 102. 3. Do bhrìgh gu bheil mo làith' mar cheò a' teireachduinn a ghnàth

- AF3 Theich treis mo latha mar aisling gun bhrìgh, Tha neoil nis tha 'g aomadh, tighinn
daonnan nas isl'
- BTD2 Mo làith' mar cheò 's mar fhaileas neòil, Dh'fhalbh thairis m' òige nuadh

Leigheas

Mal. 4.3. Èiridh Grian na Fireantachd le Slàinte 'n a sgiathaibh; Ps. 147. 3. Do 'n aitim 'g am bheil
cridhe bruid' bheir Esan slàinte mhòr. ; Job 5. 18. Oir cràdhaidh e, agus ceanglaidh e suas, lùtaidh e,
agus leighsidh a làmhan,

- AF2 Ri cridhe bhrìst ath-dhiolaidh e, 'S cha sniomh e 'm meangan as
- AF2 An lotan breun le ioc-shlainte, 'S E lionas gu leir, Cha chraidh le dheoin na fireannaich
- AF6b Dha urram tha dligheach 's e Lighich nam Buadh, A cheanglas an cridhe 'chaidh
bhriseadh ris suas

AF7 Oir fosgailt tha 'n tobar, na lotan ni slan,
 AF7 'S tu dh'fhosgail tobar dhomh m' fheum, ghlanas ciont agus creachdan leont
 AF19 Thig leigh a dhuineas gach creach 'tha cuairt, 'S a ghlanas d' ùrnuigh tre 'n tuisair òir
 BBh4 'S tusa an Leigh a thig le d' iarraidh, Nach iarr fiachan ach ar gradh
 BBh5 O! 'S tu bheir do 'n dall a fhradhar, Ni mi roghain dhuit mar Leigh
 CC10 Do bhrigh gur Tu an Rìgh, A leasaicheas gach fàiligidh, 'S gach plàigh tha annam fhìn
 CR1 Tha slàint' as ùr 'na dhuilich chùbhraidh, Dh'anam bruit fo leòn
 CR1 Tha sruthean sòlais ruith gach lò uaidh, Do 'n anam leòinte thruagh
 CN7 Tha iocshlaint an Gilead, Is cungaidh làn buaidh, 'S chan eil eucail no galair
 Chan eil tinneas no truaigh, Nach dèan a leigheas, 'S i an làmhan An Lighich
 CN35 Leighis i miltean, 'S na làithean o chèin
 CN35 An Lighich' bheir dhuit i, Phàigh Esan gu daor
 MMN1 'Sior aomadh le ùmhlachd do 'n ghalair, A chuir peacadh is dalladh 'nam phòraibh
 MN3 'S E Tobar na Beatha làn uisgeachan beò, Tha leigheas na leòin 's na chreuchdan

Long gun seòl

AF7 Mo long le sgioba gun ghras, stiùireadh thairis gu Traigh a' Bhroin
 AF2 Mar long air cuan gun seol, Gu h-udalach na gluaiseamaid, A' dìreadh chruach
 gu Gloir
 AF14 Tha do long 'call a cùrsa, 'S i dol fo' ann an suthaibh a' bhàis, Ach trid chreidimh
 a 's ùmhlachd, Theid i tearuint' gu duthaich Chanàin
 AF14 'N uair ruigeas tu 'n tràighe, 'S a bhios d' acair glè shàbhailt air tìr
 Thig an Rìgh 'chuir ort fàilte, 'S théid do long leis a chàramh a ris
 BBh4 Mar long gun seol mi ann an cuan, Doinnean mhor ri bord a' strìth, Fhir a
 dh'fhuasglas gach cas, Glachd an acair, sabhail mi. Reiteach cala do m' anam fein
 CC2 Is mise air mo luasgadh, Air a' chuan le iomadh gaoith, 'S gun neach ann a ni
 fuasgladh orm
 CC5 Bidh mi mar bhàta chaill an stiùir, Gu 'n tig Thu ruin g' am frithealadh
 CC11 Nuair bha mi òg 'san aideachadh, Mar long 's i dol fo sheòl, Bha struth is gaoth cho
 fàbharach, Cha robh sgàil 'san iarmailt ud, Na gluasad 'sa chuan mhòr
 CC11 Bha ceannard math air bòrd againn, Bha eòlach air an t-slighe, Bha 'n Fhìrinn 'na
 riaghailt' seòlaidh ann
 CN55 O bu toil leam faighinn àit', Anns an iùbhraich nì mo ghiùlan, Sàbhailt thairis Iordan bàis
 CN55 'S mur b' e 'n Làmh a tha a' stiùireadh, 'S E cho cinnteach as a' chairt-iùil,
 Cha bhiodh dòchas idir dhòmhsa
 CN59 Nach tig thu leinn air bòrd na luing, Tha seòladh null don t-siorraidheachd?
 Tha Caipitean treun againn air bòrd, 'S an stiùir fo Làmh cho riaghailteach
 CN145 Cha ghabh mi gu bràth, Bàt-aiseig ach Iosa, Tro Iordan a Bhàis, E 'na acair 's 'na
 stiùir dhomh, 'S bidh na tuinn uil' nan tàmh, Is bheir E mi sàbhailt gu Cala nan Gràs

Maitheas

Ps. 100. 5. Oir tha Dia ta maith, tha thròcair buan, is fhirinn feadh gach linn.

- AF6b 'S e gliocas gu 'n mhearachd a 's maitheas nach traoigh
BTD1 Dean fein mo sheòladh le d' mhaith, Chum d'fhirinn fhoghlum
's a ghleidheadh gun chall
BTD1 Tha mòr ionmhas do mhaith, Dhomh gach uair anns an latha cho réidh
MC1 'Sann an rioghachd ar n-Athar, Tha maitheas nach teirig gu bràth
MC17 Teirigidh gach nìth ata fo 'n ghréin, Ach maitheas Dhé théid e nì 's mò
MC32 Cha 'n fhaic sinn ach faileas do mhaith na 'n gràs, Gus an d' théid sinn thairis
air Iordan a' bhàis

An Nàmhaid

- AF19 'S i Nathair Lùbach a dhall do shùilean, 'S a dh'fhàg thu ruisgte gun tùr no cèill
AF19 An e gu d' ghèill thu do 'n Nathair Shèitich, A r' ol do cheudfaigh'nn 'sa reub
do ghlòir?
AF19 A 's Nathair Bhàis cha bhi 'n Pharas Dhé
CN135 Bidh 'n Nàmhaid 's deamhnan fan comhair gu sìorraidh, Bidh lasair pronnaisg gun
truas gam pianadh,
CN135 O Nàmhaid chealgaich, nach seòlt' do nàdar, 'S tu ceart cho tric an riochd aingil deàrrsaich
CT1 Tha Nàmhaid na caoraich cho teann, 'S e an còmhnuidh 'g am mealladh
CT1 Bu mhath leam gu 'n tàradh tu as, O chuilbheartain Shàtain,
MC1 Tha ar Nàmhaid ga 'r dalladh, 'S ga 'r mealladh le charrachd gach lò, Dh'fheuchain
an riob e na lion sibh, G' ar tarruing gu Priosan a' Bhròin
MC2 Tha ar Nàmhaid ga 'r dalladh, A 's mealladh nan céud
MC3 Bithidh ar Nàmhaid diùltach truagh, Ait thith ar buaireadh gu olc
MC3 Ach 's mòr ar n-aobhar gu bhith taingeil, Gu bheil ar Nàmhaid air slàbhraidh
MC4 Ach tha Carraich nan Lùb, G'ar mealladh gu dlùth, 'S gar dalladh air cùis na
Firinn. 'S e Athair nam Bréug, Ar Nàmhaid gu léir
MC5 Tha ar Nàmhaid tric ga 'r dalladh, A 's e ga 'r mealladh air iomadh càs
MC8 Ar Nàmhaid ga 'r dalladh, 'S ga 'r mealladh o 'n chòir
MC14 Tha ar Nàmhaid gu tric ga 'r dalladh, 'S e ga 'r mealladh air a chòir, Tha e daonnan
a' dol mu 'n cuairt
MC14 'S ann tha Nàmhaid air ar cùl, 'S cha 'n e 'm fear a chì ar sùil
MC15 Tha 'n Droch Spiorad deònach, Air ar mealladh an còmhnuidh, 'S gu 'r tarruing gu
Dòruinn Shiorruidh
MC32 Tha do Nàmhaid ga d' shireadh gu d' ribeadh an sàs
MC32 Tha do Nàmhaid ro sheòlta 's e eòlach mu d' bheus, 'S aithne dha b' àbhaist
nì 's fearr na dhuit fèin

- MC33 Tha 'n Nàmhaid ga 'm mealladh, 'S gan dalladh gach uair, 'S gan cumail o chreidsin
- MMN1 Bidh Nàmhaid le gheallaidhean seòlta, Le faoineas an t-saoghal 'gad mhealladh
- MMN1 'S tha dhùil-san gun sealbhaich e fhathast, Le cuilbheirtean carach a chòir ort
- MMN1 Ged bhiodh an Nàmhaid neo-thlusail, Am Bàs 's e gad ruiseadh le foirneart
- MN8 'S mise tha sgìth de Phiobair an aona-phuirt, Tha milleadh mo shith 's mi
sior dhol an imcheist
- MN8 Tha peacadh is Sàtan a ghnàth 'ga mo bhuaireadh, Fiachcainn an tàrr e gach là bhi
toirt buaidh orm

Oibre na feòla

Gal. 5.19-21. A nis, tha oibre na feòla follaiseach, as iad so: Adhaltranas, striopachas, neò-ghloine, macnus, iodhal-aoradh, druidheachd, naimhdeas, connsachadh, co-fharpuis, fearg, còmhstri, aimhreite, saobh-chreidimh, Farmad, mortan, misg, ruidhteireachd, agus an leithid sin

- AF6 Bha sinn mar chàch, mar clionn do 'n bhàs, Dian ruith nan sgàilean feòlmhor
- AF6 Cia lag an fheòil 'chur cogaidh beò, Cha sheas i 'n comhrag daicheil
Tha h-armachd maol 's cha ghearr a ghaoil, Tha dual do theaghlach Adhamh
- AF19 Ach feuch cia neoghlán 's a tha 'n inntinn fheòlmhoir, A dh'easbhuidh eòlais air
Glòir An Triagh
- MC5 Na 'm bu toilleach le Dia nan Gràs, E tabhairt 'uam an spiorad feòlmhor
'S a tabhairt dhomh còir air spiorad gràidh

Peacadh

Rom. 7. 15. Oir an ni a tha mi 'deanamh, cha taitneach leam e, oir an ni a b' aill leam, cha 'n e a tha mi a' deanamh, ach an ni a 's fuathach leam.

Ps. 51. 4. A d'aghaidh, d' aghaidh féin a mhàin do pheacaich mi gu trom

- AF12 Fhuair Thu mise a' m' thràill', Do 'n bhàs a 's do 'n pheacadh,
- AF13 'S ge d' shileadh mo shùil, Bha 'n cridhe dùint' le peacadh
'S 'n uair dh'fhàginn do chùirt, Philleadh sugradh peacach
- AF13 Ach tha tobar bheir òl, 'Sgapas neòil a 's deatach, 'S tha e 'n asgaidh a 's saor,
Do cheann feadhna peacach,
- AF13 'S bheir sud treòir a 's neart dhomh, Bean le iomall do chòt', 'S brisear còrd
a' pheacaidh
- BBh6 'S peacach lothar mi gun eolas [...] M' athchuing ort a Rìgh nam Feartan, Ge do tha
mo pheacaidh lionmhor, Cuir a mach iad as do lathair
- BBh6 Fuadaich mo leannanan peacaidh, Chuir mi 'n chleachdainn ann tus m' oige
- BTD2 'S ged dh'fhàg am peacadh sinn fo dhiteadh, Cha bu sinne phàidh,
Ach Làmh ar n-Urras, Rìgh na Sìothchaimh, Dh' iobradh air a chrann

- BTD3 Mo ghineadh an truaill'eachd, 'S mo ghluasad bho 'n tràth sin, Mo chiontana
lionmhor, Mo ghniomh agus m' fhàillig
- BTD3 Do pheacadh leannan an tràth sin, Nì thu fhàgail a d' dhéighidh
- BTD3 'S ann o innleachd an Nàmhaid, A thàinig am peacadh, Bàs siorruidh agus truaighe,
An gin truaillidh bha ac'san
- BTD7 'S mise air fuadan, ro uaigneach, gun dachaidh, Folach feadh chùiltean,
's mi ruisgte gun nì, Truailhte le peacadh, gun neach thig am chàradh
- BTD7 Thàinig am peacadh le thairgseachan meilis, Rinn mi dù-cheannairc,
gun deach mi an déigh,
- CR3 Dubh as mo pheacaidh tha sgreadaidh lionmhor, 'Us dean an tilgeadh an cuan do
dhi-chuimhne
- CT1 Mo pheacanna gràineil, 'G am leagadh gach là fo am bonn
- CT2 O is mis' tha gu cianail, 'S mi ruith leis na smuaintean diomhain
- CT4 Peacadh gnìomh is smuaintean diomhain, Tha iad sud mar iarunn cruaidh
An déis a leagadh anns an duine, Nì nach urrainn e chur uaith
- MC2 Tha mo pheacannan gràineil, 'Cur cràidh orm fhéin, A 's mi sir fhaicinn mo
bhràithrean, Fuidh an aon fhàillig rium fhéin
- MC11 Gu 'm bheil sinn seachranach air fad, 'S gur peacaich sinn gu léir, Ged tha ar
peacannadh ro lionmhor, 'S ar seacharan ro mhòr, Glannar le fuil Chrìosd sinn
- MC14 Tha sinn seacharanach 's gach àm, 'S e 'm peacadh a rinn sinn ann,
- MC15 Tha ar peacannadh gràineil, 'S ann uamhradh tha iad, 'S fath mullaid a 's nàir
dhuinn féin iad
- MC16 Tha ar peacannan gràineil, 'S iad uil' ad' làthair gach uair, Iad mar ghaineamh
na tràighe
- MC18 Tha sinn uile seacharanach, A's tha ar peacannan ro mhòr
- MC30 Tha sinn uile neo-churamach, 'S ar peacannan ro mhòr, A 's mar dean sinn
aithreachas, Cha 'n fhaic sinn Rìgh na Glòir
- MC32 Tha ar nàimhdean ro lionmhor, ar peacannan féin, Iad mar ghaineamh na tràigh, na
mar dhadum na gréin
- MN8 Tha peacadh is Sàtan a ghnàth 'ga mo bhuaireadh, Fiachcainn an tàrr e gach là bhi
toirt buaidh orm, Nach duilich nach fhaigh mi litir-dhealaich thoirt dha-san,
'S gum bithinn-sa glan is gun smal 'na mo nàdur

Rèite

John 5. 11 Tha sinn a' deanamh gairdeachais ann an Dia, tre ar Tighearn' Iosa Crìosd, tre an d' fhuair
sinn a nis an réite.

- AF18 'S e sholar dhuinn Fear-rèiteach 'n uair dh'eirich Bhuaireadair dhuinn
'S an Ti a phaigh ar feichne tre 'n eifeachd bha na bhas
- BBh1 'S iomadach ail leis ga reiteach, Le sith dhuinn an Aros Dhè

- BBh4 Reiteach cala do m' anam fein, Cuir trusgan nam breug so dim
- CN77 Thionndaidh Dia riut a thaobh cùil, Bu daor a phàigh Thu 'n rèite dhuinn
- MC17 'S e mac Dhé a chaidh a cheusadh, A tha rèiteachadh dhuinn àit'
- MN6 Do chumhachan na réite le aonta do ghéill E, 'Sna buadhan gu léir ann ri còrdadh,
'S bu tràth bha e seulaicht' gun tigeadh Mac Dhé
- MN9 Cha deanadh rèit' ach fuil Mhic Dhé, Mar éiric bha ro phriseil
- MN9 'S e thug E féin mar iobairt rèit' Chum ceartas Dhé a dhioladh

Saoghal caochlaideach / muladach/ carach

Matt. 13. 22. Tha ro chùram an t-saoghail so, agus mealltaireachd beartais a' muchadh an fhacail, agus bidh e gun toradh.

- CT2 O shaoghail, gur tu tha carach
- MC2 O 'n nach eil anns an t-saoghal, Ach nith caochlaideach dhuinn
- MC4 Tha 'n saoghal muladach truagh, Làn àdhmair 's gach uair
- MC5 Fàthadh mullaid leam 'n saoghal, Chan eil ann ach aobhar ghràin
- MC6 Is muladach an saoghal, Gur caochlaideach a sheòl
- MC14 Cha 'n eil 'san t-saoghal ach aobhar bhròin, Aobhar mullaid air iomadh seòl
- MC16 O nach eil anns an t-saoghal so, Ach nith diomain 's e caochladh gach là
- MC32 Tha 'n saoghal so mulladach uamhraidh tha, Do 'n neach a tha fuireach
'san t-seann duine ghnàth
- MC33 Tha 'n saoghal so diomain, Cha 'n eil solus do ghin ann, Ach do neach a tha 'n Criosd

Seachd peacaidhean rin seachnadh

Prov. 6. 16-17. Na sè nithean so is fuathach leis an Tighearna; seadh, tha seachd nithe 'n an gràineileachd d' anam: Sealladh àrd, teangadh bhreugach agus làmhnan a dhoirteas fuil neo-chiontach. Cridhe a dhealbhas smuaintean aingidh, casan a bhios luath a ruith chum uilc. Fianuis bhreugach a labhras breugan, agus esan a thogas aimhreit eadar bhràithribh.

- BBh2 Na dean uaill a barr do chinn; Ma chluinneas do chluas droch sgeul, Bheir do bheul
bhreug aris? Na dean bosd a d' phearsainn fein; Na bi tric ann tigh an osd,
Na dean bosd 's na labhair breug, Na bi sanntach le do shuil, Cur do pheacaire
fa 's cul, Le aithreachas dhi 's le bron
- MC31 Cuid ri mionnan 's cuid ri bosd, Cuid dhiubh toileach a bhi 'n caonaig,
'S cuid dhiubh gaolach air an òl, A' bristeadh Sàbaide bhitheas iad,
Ri cùl-chàineadh bhitheas pàirt, Bithidh iad di-chuimhneachadh air na h-Aitheantan,
'S cha do ghnàthachidh iad 'n reachd, [etc]

Sgàil do sgèith

Ps. 52.1. Us gabhaidh mi fo sgàil do sgèith mo thearmunn 'us mo neart,

- AF2 Fo sgail an Ti nach duilt sinn, Tha gach urachadh ni feum; 'S troimh 'n di-threabh
fo a sgail-san, Brisidh an ros a 's aillidh nios
- AF6b Fo dhubhar sgeith 'n Fhir-shaoraidh fein, Tha fas nan geug an comhnuidh
- AF6b Cia dileas a lotan 's tu 'g obair fo 'sgail
- AF7 Seinnidh 'n t-anam fo d' sgail, sud an leaba do 'n ghradh gun gho
- AF13 Tha thu d' dhion dhoibh o 'n bhas, 'Sa d' luibh sgail nach fannaich
- AF18 Bhiodh fasnadh dhomh a 's tearnadh, fo dhubhar sgail do sgeith
- CC2 Gun suidhinn sios fo D' sgàile, 'S Tu 'gam shàsachadh 'nam fheum
- CN115 Cùm mi dlùth aig Do chasan, 'S fo sgàile Do sgèith
- MN1 Bha 'iteach 'gam fholach gu séimh, Fo sgiathan bha m' earbsa gu léir
- MN9 Mar sgaoileas cearc a sgiathan blàth, Os cionn a h-àil gu deònach, 'S e cainnt a bhéil
gu'm b' aill leis féin, Le sgàil a sgèith ar còmhach

Slàinte

II Cor. 6.2. Ann an àm taitneach dh'èisd mi riut, agus ann an là slàinte rinn mi còmhach leat; feuch a
nis an t-àm taitneach, feuch a nis là na Slàinte

- BBh4 Reiteach cala do m' anam fein, O! 'S Tu cheannaich mi o 'm bhàs, A measg Do chloinne
aireamh mi
- BBh5 Sgeudaich mi le brat do dhidinn, Cuir bata na firinn am' laimh, Coinneal Do Shoisgeul
am' bhroilleach
- BBh5 A Shlanuighear dhuit is leir mo dhorainn, Cuir sgeimh na feola so dhim, [...]
Glac Fein mo lamh, Is fuasgail an sgail so dhim
- BTD1 Do thoil-sa dheanamh mo raghainn, 'S na fàg mi 'n dì-chuimhne 'n uair
thaghar Do chlann
- BTD1 'S e Do mhòrachd gun choimeas, Chuireas dòchas am m' anam is Gràs
- BTD1 'S e bhith a' lorg air Do ghealladh, Tha mi 'g iarraidh chum m' anam bhith beò
- BTD1 Le D' Ghràs ath-nuadhaich-sa m' anam, 'S dean gràdh is firinn a bhuileachadh orm
- CC2 'S gur h-e mo ghuidhe 's m' iarratas, Gun tigeadh Tu fo m' chléith, 'S mi ocrach agus
iarganach, 'S gun furtachd dhomh fo 'n ghréin,
- CC6 O 's e bhith maille riut, An cùirtean àrd nam Flaitheanas, Bidh mi le fadachd
iomadh uair, Gun toir Thu sàbhailt dhachaidh mi
- CC14 Tha ionndrainn air m' anam-sa, O 'n dh'fholuich Thu do ghnùis bhuam
Do làthaireachd tha foluicht' orm,

- CT1 Nuair shéideas na gaothan, Mu thimchioll an t-saoghail 's gach àit, Bidh anman nam firean, Ag imeachd gu sìth agus Slàint'
- CT2 Is nach eil feum agad air an t-Slàinte? Nach eil thu cluinntinn 's an tobair àluinn Gur e 'n Fhìrinn a nì do theàrnadh?
- CT3 O! Fosgail mo chridhe, Gu slighe na Slàinte, Dean na smuaintean talmhaidh A sgiùrsadh air falbh as
- CT3 O! Charraig na Slàinte, Na fàg mi gu sìorruidh, Na leig dhomh bhi subhach, A' siubhal gu diomhain
- CT4 Amhair oirne tre an Aon-ghaoil, A cheannach dhuinn gu daor an t-Slàinte
- CT4 'S Tu mo bheatha, is Tu mo Shlàinte, 'S e do ghràdh bheir dhomhsa buaidh
- MMN3 'M bheil mo theisteanas fhìn mar is còir dha? 'S nuair bhios m' fheasgar air ciaradh 'S a theid gach Freasdal as m' fhianuis, Cait am bidh seasmhachd na sìorruidheachd dhomhsa?
- NF3 O soillsich le Do Ghràs orm is sgap air falbh na neòil Gu faic mi mais' an t-Slànaighear air deas làimh Dhè na Glòir
- NF3 Saor m' anam o mo Shlànuighear as gach gabhadh is gach truaigh, Gus am bris an latha 's gus an teich na sgàilean uam

Slat

I Cor. 4. 21. An tig mi do 'ur n-ionnsuidh le slait, no ann an gràdh agus ann an spiorad na macantachd? ; Ezekiel 7. 10. Feuch an là, feuch, thàinig e, chaidh a' mhaduinn a mach, thàinig blàth air an t-slait, ùr-fhàs air an uabhar.

- AF2 Fo bhlath tha slat do rioghalachd, Le duilleach sìorruidh ur
- AF2 Cia rioghail slat a shuaicheantais, 'S e 'n t-Uan da 'n dual gach gloir
- AF19 So ros na h-ur-mhaidne, shoillseas dudlachd, Slat Rioghail Judah 's ceann iuil luchd bron
- AF20 Sud Am Breitheamh d' an dual, Slat Shuaicheantas uail 'na dhòrn
- BTD6 'S géire sgiùrsas a shlat-sa, Ach cha dealaich a chaoimhneas
- CN21 Chur iad slatag chuilec 'nad làimh, Le gàir a' dèanamh dimeas ort Bhuail iad leis an t-slatag chuilec, An ceann bha crom is sàraichte

Tobar

- AF2 'S e an tobar meal' e 's feudaidd sinn, Bhi tarruing daonnan uaith
- AF7 Mu 'n d' fhuair sinn tobar slaint' ag Tigh Dhaibhidh gu farsuing fial'
- AF7 'G ol o 'n tobar fhior-ghlan 's toirt brìgh mach o tobar shlaint
- AF7 Sud traighidh an tobar an comunn 's an ceol, 'N uair dh'aomas an cridhe ri iodhala breoit'

- AF7 Beo thobar e 'sileadh de 'n mhill a chuir gluas 'd air cuibheall gach cridhe gu Sion theid suas;
Oir fosgailt tha 'n tobar, na lotan ni slan
- AF7 'S mi 'g ol a tobar na druais, 's as na sruthain chum truaigh
- AF7 'S tu dh'fhosgail tobar dhomh m' fheum, ghlanas ciont agus creachdan leont
- AF18 'S e 'n tobar beo nach traigh
- AF18 'S tu an tobar tha gun iochdas, cha traigh, cha leon's cha taoim
- AF19 'S tu 'n tobar fìor-uisg' gun ghrund 'no iochdar
- AF20 Is tobar meala sìorruith e, A bheoth'eas ciocras graidh
- CN128 Tha 'n tobar cho làn 's tha mise cho falamh, Cha tiormaich e chaoidh,
's tha m'ìotadh-sa mòr, Fìor-uisge beò do thruaghan neo-airidh
- CT2 Ach tobar ioc-shlaint le Rìgh na Glòire. 'S e sud an tobar 's a bheil an ioc-shlaint
O bheil na sruthan glan is prìseil
- CT2 Nach eil thu cluinntinn 's an tobar àluinn, Gur e 'n fhirinn a ni do theàrnadh

Tròcair

Ps. 119. 64. A Thighearna, tha 'n talamh làn do d' ghràs 's do thròcair chaoimh,

- AF3 Aig stol cois do throcair, cum beo mi gach uair
- AF6b Tha trocair gun mhealladh 'sa ghealladh gun gho; Tha trocair a 's firinn
'nis sìochail 'na bhas
- AF19 Ge d' reub thu d' iomhaigh, cha traigh an ioc-shlaint
- BTD1 'S lionar tròcair a shil orm bho d' laimh
- BTD3 Tha a thròcair-sa glòiricht, 'S aobhar dòchais aig peacaich
- CN126 O Rìgh nan Dùl, dan léir gach neach air thalamh, Bì-sa dlùth nuair dh'iadhas
duibhre dhorch, Cum sinn dlùth fo dhion's fo sgiath Do thròcair chaoimh
- CR1 Fo sgàil a throcair thig gach seòrsa, 'S bidh iad beò gu bràth
- CT2 Air sgàth do thròcair ath-bheothaich fèin mi

Truailleachd nàdair

I Cor. 15. 40. Tha cuirp nèamhaidh ann, agus cuirp thalmhaidh [...] Cuirear ann an truailidheachd e,
togar ann an neo-thruailidheachd e.

- AF6b 'S tric truailleachd ar naduir 'gar fagail gun treoir, 'S a muchadh a' ghaoil bu choir
daonnan bhi beo
- AF10 'S tu ghlanas mi o 'n truailleachd tha dualach do 'n fheoil
- AF16 Trian de thruailleachd do naduir, Anns an sgathan cha 'n fhaic thu
Rùintean laiste le mi-ruin,
- BTD3 Mo ghineadh an truaill'eachd, 'S mo ghluasad bho 'n tràth sin, Mo chionta lionmhor
- BTD3 Thig sruth salach o 'n fhuaran, Feadh 's tha thruaill'eachd gun taomadh

- BTD3 Mar armailt' a Rúbail, Uile thruaill'eachd do nàdur
- BTD3 Bàs siorruidh a 's truaighe, An gin truaillidh bha ac'-san,
- BTD4 'S e do thruaill'eachd a thaobh nàdur, Aobhar d' ànraidh mar mo bheachd-sa
- BTD4 Tha do thoil an deis a truaillleadh, Rag ri gluasad chum do leas-sa
- BTD5 An tì a thaisgeas sìol na truaill'eachd, Cha bhi 'stòras buan gu mairsinn
- CC16 Ged tha truaillleadh ar nàdur, Is an Nàmhaid gnàth ri stri
Gu ar spionadh as Do làmhnan, O chan fhàilnich D' fhocal fìor
- MC34 'S gach neach a tha 'n staid nàdarra, 'S iad naimhdean Iosa iad
- MMN2 Air truaillleadh nàdur cha seall le fàbhar, 'S nach truagh mar tha mi 'na làthair féin.

5.2 Themes and motifs of *laoidhean soisgeulach*

Key

- BAC1 Bean Aonghais Choinnich, ‘Miann Dùisgidh’, *MR* (May 1932)
- BAC2 Banntrach Aonghais Choinnich, ‘‘S e gràdh gun iomall’, *MR* (April 1945)
- BAM Bean Alasdair MhicLeòid, ‘Laoidh’, *LW* 12 (2007)
- BCM Bean Chalum Mathanach, ‘An Rìoghachd Mhaireannach’, *AF* (March 1929)
- CC Catriona Caimbel, *Laoidhean Ghàidhlig* (Stornoway: A. MacLeod, nd.)
- CN Catriona NicDhòmhnaill, *A’ Chreathail, An Crann’s An Crùn* (Staffin: Cranagan Books, 2010)
- EN Eilidh NicComaraid, ‘Nach dùisgeadh ar sluagh a buaidh a chadail’, *MR* (Sept. 1940)
- JM Jessie MacRitchie, *Gaelic Hymns by [the late] Jessie Macritchie [Sheonaid Bheag] of Orinsay, Lochs* (Stornoway: SG, nd.)
- MM Màiri Morison, ‘Buanaichean Bhoais’, in *DIG*, 286-9.
- MMI Margaret MacIver, *Beatha Ùr* (np.nd.) LES, G. Ref. G.245.
- MN Màiri Anna NicIomhair, *Cuimhneachan air an t-Urramach Murchadh MacRath a bha ann an Ceann-Loch (Leòdhas) agus air Murchadh Mairtainn a Sgìre a’ Bhac* (Stornoway: SG, 1968);
‘Meòrachadh air Òrdaighean Bharbhais 1956’, *MR* (May 2003)
- SN Seònaid Nic Mhathain, *Gleann-Dail: Dàin Spioradail le Seònaid Nic Mhathain Eilean a’ Cheò*, (Glasgow: Alexander MacLaren & Sons, 1931)

Dh’Fholuich Thu Do ghnùis bhuam

Ps. 44. 24. Ciod uim’ am foluich thu do ghnùis? Ciod uim’ an dearmaid thu? Ar n-àmhghar is ar n-èigin mhòr, tha ’g iadhadh oirnn gu dlùth.

- CC5 Ach ’nuair cheileas Thu do ghnùis, Is nuair a bhios na sgàilean dlùth, Bidh mi mar bhàta chaill an stiùir
- CC14 Tha ionndrainn air m’ anamsa o ’n dh’fholuich Thu Do ghnùis bhuam,
Do làithearach tha foluicht’ orm
- JM6 Ach tha beantan mòr mo pheacaidh, Falach bhuam ’s Do ghnùis an tràth-sa
- MMI4 Do ghnùis bhuam air fhalach ’s an sgàile cho dorch, O Athair, nach èisd Thu ri glaothaich Do chlann
- MN3 Bho ’n a dh’fholuich an t-Athair car tamuill A Ghnùis

Gràdh Chrìosd

- BAC1 Na faigheadh m' inntinn mionaid, Dol a steach ràoin A ghràdh
Cha tuiginn, rachainn iomrall, Chan eil ann ach cuan nach tràigh
- BAC1 Chan fhaigh mi moch no feasgar iad, Gu bhi labhairt mu 'n D' ghràdh
O ullaich gu dol dhachaidh mi, Far bheil an cuan nach tràigh
- BAC2 'S e gràdh gun iomall, Gu 'n dh'fhuiling E bàs, Air sgàth nan cinneach
- BAC2 Ach tha pàilteas de Ghràs, Aig A ghràdh tha 'g ar sireadh
- CC5 Leanaidh mise Fear mo Ghràidh, 'S cha sgar beatha mi no bàs, Bho Shlànuighear
nam Flaitheanas
- CC7 'S e bhith tinn le Do ghràdh-sa, Dh'fhàg mi 'n dràsda gun fheum
- JM3 'S far am bi sinn tearuinte, 'S sinn a cuan A ghràidh ag òl

Ionndrainn

Ps. 84. 2. Tha m' anam fann, aig meud a mhiann, air cùirtibh Dhé gach lò, Mo chridh 's mo fheòil ri
scairteach chruaidh, 'n geall air an Dia ta beò.

- CC2 O thig a Thighearna Iosa, Oir tha ciocras orm ad dhéidh
- CC2 'S gur h-e mo ghuidh 's m' iarratas, Gun tigeadh Tu fo 'm chléith, 'S mi ocrach
agus iarganach, 'S gun fhurtachd dhomh fo 'n ghréin
- CC14 Tha ionndrainn air m' anam-sa, O' n dh'fholuich Thu Do ghnùis bhuam
- JM1 'N uair thàinig fuachd a' gheamhraidh, 'S am bàs a steach 's na h-uinneagan
'S ann dh'iarr mi Do làithearachd,
- JM1 'S tric Do shluagh 'nan aonar, Am fàsach nan cunnartan, 'S nach fhàirich iad
Do ghàirdean
- JM5 Tha saoghal fàs na 's falamh leam, h-uile là tha agam ann, O 's maith nach
e mo dhachaidh
- JM5 Na h-innisean bu taitneach leam, Tha iad an diugh nan innis lom
- JM5 Chan e fad mo chuairt 's an t-saoghal so, Rinn e dhomh cho buileach fàs
Ach gun do sgrìobh Thu dìomhanas, Air gach nì bh' ann dhomh le d' làimh
- JM6 Tha mi cianail, fuar is falamh, 'S mi ri 'g ionndrainn Fear mo Ghràidh
- JM6 'S iomadh neach a fhuair de D' ghràdh-sa, 'S cha tàinig traghadh air a riamh
- JM6 'S truagh nach robh mi mar a bha mi, Anns na làithean bho chian, 'Nuair bha rùin
Dhé air mo phàillinn, 'S cùir A Ghràidh 'gam chumail suas

Liosan a' fàs le deanntag

Job 31. 40. An àite cruithneachd fàsadh droighneach, agus an àite eòrna canntagach.

- AF 'S cian a luidh thu san làthaich, Gun dad fàis ort no cinneis
AF 'S an dris tha mùchadh a ghearradh, Fàsaidh measan gun sugh dhuit
AF Cha robh duilleach no blàthan, Air geuga fàillneach do chridhe
- AF Bha do ghàradh gun ruamhar, 'S do gheuga luachmhor gun mheasan
EN Ar liosan ri fàs le deanntag dathach, Pomgranad air fhalach 's a' choinneach
EN Sinn fuar ar fearran a' chòmhnaird
MN Tha 'n eaglais a' gearan gu bheil i dol fàs

Luchd-aidich 's gun iad teth no fuar

Rev. 3. 15. Is aithne dhomh t' oibre, nach eil thu aon chuid fuar no teth, B' fhèarr leam gu 'm biodh thu fuar no teth.

- BAC1 Tha an saoghal air fàs cianail dhomh, 'mo thriall an diogh ro thruagh,
Ged tha mòran de luchd-aidich ann 's gun iadsan teth no fuar
- BAC1 Chan fhaigh mi moch no feasgar iad gu bhi labhairt mu 'n D' ghràdh
- BAC1 'S gun aca ach ceuman seachranach 's bidh 'n smachdachadh a rèir, Ach tha gràdh
air bàrr na slait' dhaibh a dh'ùrachais an càl
- BAC1 Ach cha dèan slat an smachdachaidh an tarruing mar dhith fhéin
- BAC2 Ach tha mòran de 'n t-sluagh, ged is cruaidh ri aithris, Ma tha aca Gràs, chan eil
orra cur thuca, Chan eil aca de ghràdh ach na tha air am bilibh
- BCM Tha rioghachd ann tha màireannach, Nach truagh an dream a chailleas i, An diugh
chan èisd iad ri guth Dhé
- EN Tha 'n aidmheil aig tòr, ach càite bheil toradh? 'S e cheisd sin dhomhsa, 's mi fàs
mì-thorrach
- EN Ged gheibh sinn tre spuin, glè chaol ar n-anam, Chan eisimplear mhaith
sin d' an òige
- EN Air ùrnuighean chàich bhi ghnàth 'na slighe, 'S gun Ghràs ac' idir 'nam pòcaid
- EN Bha coltas air càch 'nuair thàinig cabhaig, Ri 'g iarraidh ola dha 'n lòchran

Luchd tional nan dlòthan

Matt. 9. 37. An sin thubhairt e r' a dheisciobuil, Gu deimhin is mòr am fogharadh ach is tearc an luchd-oibre. Uime sin, guidhibh-se air Tighearn' an fhogharaidh, luchd-oibre chur a mach chum fhogharaidh féin.

- AF An sheas a' chuisseag roi 'n bhuanaidh, Tha gearradh sguaid air an achadh?
- AF Theid do ghearradh o 'n fhion-lios, Mar chrann fige neo-thorach
- AF Cur an siol ud le deuraibh, Ni thu le èibhneis a ghearradh
- AF Rannsaich 'n Aithne le cùram, 'S bi sguaba dùbailt a d' achadh
- AF Gheibh thu obair 'sa ghàradh, Ged 'robh àird a' mheadh 'n là ann
- CC3 Airson gum bi aig do luchd-saorach, Toradh is sguaban bhios trom
- CC3 Na dh'fhàgadh sinn iriosal dìleas, Is gnìomhach 'nad fhion-liosa ghnàth
- EN Tha 'n aidhmheil aig tòr, ach càite bheil toradh, 'S e cheisd tha sin dhomsa,
's mi fàs mì-thorrach
- JM5 'Nuair a bhios sinn abuich, Theid an corran chuir an sàs, Bheir Thu 'n cruinneachd
do 'n taigh tasgaidh, 'S theid am moll a chuir na smàl
- MM Is truagh nach tigeadh iad tional nan dloghan
- MM Ag caoidh an luchd buain, 'leigeadh dualan thro 'meoiribh
- MM Nan dianadh sibh cabhag sna h-achaidhean geala
- MM Gu lionadh ur sgùirdean an tùs na buain eòrna
- WN Nach leig sinn le càch 's gu fàs sinn torrach, Air gluinean ar n-anam 'sa chlòsaid
- MM O nach tigeadh luchd leigeil nan dlòitean
- MM Gu 'n toireadh e siol dhuinn, 'S gun leigeadh e sìos e gu biadh dha Naomi
- MN 'S truagh nach tigeadh luchd tional na dlòth
- MN 'S a leigeadh leo dioghlum a ris measg nan sguab
- MN7 Tha 'n fhaiche 'ga buain leis 's E tional nan sguaban, Toirt dhachaidh a shluaigh
leis is oighreachd

Meadhanan nan Gràs

Matt 18.20. Oir ge b' e àite 's am bheil dithis no trì air an cruinneachadh an ceann a chèile ann am ainm-sa, tha mise an sin nam meadhon.

- BAC2 Nach mise tha truagh 's mi muigh air an iomall, Chan fhaic mi an sluagh a
ghluaisedh m' innigh, 'S cha choisich mi 'n treud far am b' èibhinn a bhithinn
- AM 'S mise tha gu cianail 's an diadhachd dol air chùl, 'S na fianaisean a b' àbhaist
bhith leam, a-nis a' tàmh 'san ùir
- AM Tha mis' an seo san fhàsach 's mi air m' fhàgail seo leam fhein, Chan fhaigh mi
neach nì còmhraidh rium air òirdhearcas Mac Dhè
- CC14 Nach tog Thu suas dhuinn òganaich, A lionadh àit 'nan déidh-san

- CN5 Tha saoghal so dalladh 's a mealladh na h-òige, Gealltuinn dhoibh mòran làithean
- CN136 'S e bhith 'n comann Do shluaigh an nì as àill leam fo 'n ghrèin
Do theachdairean dileas briseadh D' Fhacail gu rèidh
- CN136 'S e dh'fhàg mi fo mhi-ghean 's m' inntinn muldach leont', Am beagan bhith
cruinn, 's gun mis' nam measg mar bu chòir
- CN136 'S bidh Ghealladh dhaibh sin cho fìor mar bha e o thùs, Bidh Mis' anns a mheadhan
far am bi 'n dithis no 'n triùir
- EN 'Sa mhaduinn Di-luain dol suas do 'n choinneamh, Gur mise bha fuar,
'bha an sluagh cho tana
- EN Féin-ghliocas, féin uail, mì-rùn 'ga altrum, Ri 'g aicheadh tigh Dhé, nach mòr a laig e
- JM3 Chan ioghnadh ged bhiodh cianalas a' lionadh m' anam féin, Di-ciadaoin roimh
an t-sacramaid 's mi glaiste stigh leam féin, Bho 'n chomunn sin bha gràdhte leam
's gu h-àraidh bho thigh Dhé
- MN5 Tha 'n eaglais a' gearan gu bheil i dol fàs, An Tighearna toirt dhachaidh na bagaidean làn
- MN3 Gun mòran ri fhaicinn a' tighinn 'nan déidh, Do dhream tha toirt spéis do 'n fhìrinn

Miann dùsgaidh

- BAC1 Cha beag an t-aobhar mulad dhomh, mo spiorad gun bhith beò, Is an
saoghal 'gam shàrachadh
- BCM An diugh an diugh an t-àm as fheàrr, Am màireach chan eil gealladh air
- CC3 'S e dùrachd mo chridh agus m' ùrnuigh, Gum bi muinntir as ùr ri tighinn beò
- CC3 O gun tigeadh Do rioghachd, 'S gun tigeadh 'n crann ubhla fo bhlàth
- CC3 'S gun cuireadh Tu Sion an saothair, 'S bidh clann air am breith Dhuit gun dàil
- CC4 O nach tigeadh Tu féin, Gu cur seula na fol' orr'
- CC14 Is O nach tig Thu fhathast, Leis an Spiorad sin a dhùisgeas
- CC14 'S nach tigeadh àmaibh fionnaireachd, Is mòran ann ar dachaidhean
'S iad aineolach air saoradh
- CC14 'S nach lion Thu féin ar falamhachd, 'S cuir Sion ann an saothair, 'S thoir
dhuinne cridh' co-fhaireachdail
- CC14 O na fàg sinn cadalach, Am feadh 's tha Là na Slàint' ann, 'S an ùine ri dol seachad
Agus iomadh neach gun teàrnadh
- CN101 Dh'iarradh sinn gun tigeadh Tu, gum faiceadh sinn Do ghluasad
Na cnàmhan tioram dearamadach gan cruinneachadh cho fuaimneach
- CN103 O Spiorad Naomh, drùidh oirnn, na fuirich air falbh, Ath-bheòthaich Fhèin
d' obair 'nar measg
- EN Nan dùisgeadh ar sluagh a buaidh a chadail, Sinn fuar ar fearrann a' chòmhnhard,
- EN Nan tigeadh sinn beò le ghineamhuinn dligheach
- JM3 Gu 'm biodh fhocal eifeachdach mar claidheamh gleusta ruisgt', Ri dùsgadh
anama caillte

- JM6 O nach cum Thu sinn ri faire, Le ar lòchrain laiste làn, Chan eil fhios againn dé
an uair, 'S an téid 'ar n-iarraidh gu Do làimh
- JM6 'S truagh ma gheibh Thu sinn 'nar cadal, 'N deigh cho tric 's a thug Thu àithne
- JM6 Feuch a nis an àm taitneach, Feuch a nis latha na Slàinte

Neo-chùram

- BAC1 'S iomadh latha 's bliadhna ann an fhionnan nan saor Ghràs, Chuir mi seachad
diomhanach ro crìonadh 's cha b' e fàs
- EN Tha mise gu tinn gun slàinte phearsanta
- MMI Thug mi còrr 's dà fhichead bliadhn', air mo dhalladh anns a' bhàs
Ach thug Thu chun an t-solas mi, is sheall Thu dhomhsa Crìosd
- MMI Na bliadhnachan gad dhiùltadh, 's a' druideadh suas mo chridh, Ach dh'fhuasgail
Thu an doras, agus sheall Thu dhomh an t-slighe

Òrduighean

- CN113 Ìocaibh ur bòidean Nam fhianais às ùr, Sibh còmhla gu càirdeil mu thimcheall
Mo bhùird
- CN113 Thigibh le dànachd is gabhaibh gun gheilt, Ma thuig sibh na phàigh Mì dhuibh uile
fa leth
- CN113 Na tig chun a' bhùird 's tu am fearg ri do bhràth'r, Dèan rèit' ris air tùs, is an sin
thig gun dàil
- MMI2 O gur mis' tha cianail, a' cur cùl ri sgir' na Pairc, An dèidh bhi aig an t-sàcramaid
còmhla ri Do shluagh, A' conaltradh 's ag ùrnuigh, is seinn gu h-àrd Do chliù
- MMI2 Bha saorsa aig Do bhòrd air nach urrainn dhomhsa luaidh
- MMI2 Ach thig an là fhathast far nach bi sgaradh oirnn [...] A' gealltainn dhuinne comunn
air nach tig crìoch gu bràth
- MM15 O mo chreach, 's e cianalas is càch a' falbh gu 'n bhòrd, Do shluagh san Rudha
a' cruinneachadh is mise an seo leam fhìn
- MMI5 Tha bòrd agad air ullachadh is toigh leinn fhìn bhi ann, Còmhla ris ar companaich a
thug Thu dhuinn san fheòil
- MN Is ann ac' tha na laoich, An Caimbeulach caomh, Ceann-suidh' Eaglais Shaor
na h-Albainn, Le Murray tha gleusd' Agus Gillies ri chèil, Ri cumail na fèill
aig Barabhas
- MN6 Tha m' inntinn a' falbh gu làithean a dh'fhalbh mar sgéil, Làithean na h-òig 'nuair a
thòisich sinn dol chun na fèil
- MN6 Bha na féilltean mòr a' tional na slòigh as gach àit [...] 'S bha ùghdaras diadhaidh
a' riaghladh ann an taigh Dhé

- MN6 A Nis bhiodh na bràithrean a b' àbhaist tional do'n chrò, Dòmhnall Chalum an àigh,
Iain 'Smidht' is an Tàillear còir, [9 'Men' and 8 placenames listed]
- MN6 Tha féilltean ann fhathast ach càit bheil muinntir mo ghaoil

Traoghadh spioradail

Rev. 2.5. Thig mi ort gu grad, agus atharraichidh mi do choinnleir as àite, mur gabh thu aithreachas,

- CN125 O tha mi dà-rìribh falamh, Ach gu dearbh chan eil mi airidh
- CN125 'S ann a tha an fhàillinn annams', 'S mi a' trèigsinn tùr na faire, 'S tha an Nàmhaid
tuigsinn sin, 's e ga mo leòn
- CN125 Chuir an Nàmhaid Dubh mo chasan os mo chionn, 'S e Am Buairleadair is ainm dha,
Agus seòlt' nì e rium seanchas, Cuiridh e an Fhìrinn 's car innt' null 's a-nall
- JM1 Bho thog Thu leat do choinnleir, Tha teanntachd 's a h-uile h-àit, Cha chluinn mi
neach 'ga thearnadh, an àite sa siubhail mi
- JM1 Is ganntachd 's a h-uile àit, 'S mi 'g ionndrainn nam bràithrean, O Shlànuighear
cuidich leam
- MMI4 Nach cluinn thu mo ghlaodh 's an àmhghar cho mòr, Do shluagh orm timchioll
is mise leam fhìn
- MMI4 Thug mi seachdain is còrr ann an dorchadas mòr, Ach tre aon de Do shluagh fhuair
mi togail ach gann, Rinn i dhomhsa cho soilleir obair Shatain gam thaobh

Ùrachadh

Deut. 32. 2. Silidh mar an t-uisge mo theagasg, tuitidh mar an drùchd mo chainnt, mar mhìn-uisge air
an lus mhaoth, agus mar fhrasan air an fheur

- BAC1 Och! Och! Nach tigeadh ùrachadh is driùchd an Spiorad Naoimh
Nuas air clann na h-ùrnuigh, ach an dùisgeadh iad a daorsa
- BAM Ach thig a Spiorad Ghràsmhor, 's thoir dhomh Gràs as ùr
- BAM Ach thig a Dhia, 's dèan tròcair orm, is cuidich leam gu luath, 'S gun annam ach
cnuimh bhàsmhor, a thèid gun dàil don uaigh
- BAM O dèan fèin mo naomhachadh, is glan mi 'm fuil an Uain, Air sgàth an Tì chaidh cheusadh
- CC3 O gun sileadh an driùchd oirnn, 'S na frasan a dh'ùraicheadh fonn
- CC5 Gur h-E a dh'ùraicheadh mo chàil, 'S a chuireadh plast air m' anam dhomh
- JM3 'S e mo ghuidh is m' achanaich gun toireadh Dia nan Dùl, Ath-bheòthachadh d' ar n-anam
- JM6 Dèan mo nighe leis a hiosop, Bho gach nì tha 'n mo ghné
- MM Nan tigeadh an driùchd oirnn 's gu 'n réamaid a dh'ùrnuigh

5.3 Themes and motifs of *earailean*

Key

Numbers refer to songs as numbered in MSS or in the publications listed.

- AF Anna NicFhearghais, NLS MS 14987.
- BAC1 Bean Aonghais Choinnich, ‘Miann Dùisgidh’, *MR* (May 1932)
- BAC2 Banntrach Aonghais Choinnich, ‘‘S e gràdh gun iomall’, *MR* (April 1945)
- BIM Bean Iain MacRath, ‘Impidh air càirdean’, *LW* (April 1966)
- CC Catriona Caimbel, *Laoidhean Ghàidhlig* (Stornoway: A. MacLeod, nd.)
- CN Catriona NicDhòmhnaill, *A’ Chreathail, An Crann’s An Crùn* (Staffin: Cranagan Books, 2010)
- CSN Ceit S. NicDhòmhnaill, ‘Earail dùrachdach’, *LW* (Sept. 1979)
- CT Catriona Thangaidh, *Laoidhean agus Òrain le Catriona Thangaidh air an Sgrìobhadh as a Beul Fhein*, ed. by Alasdair MacRath (Edinburgh: W. F. Henderson, 1917)
- EN Eilidh NicComaraid, ‘Nan dùisgeadh ar sluagh’ *MR* (Sept 1940) 231.
- MC Mairearad Chaimbeul, *Laoidhean Spioradail air an Cnuasachadh le Mairearad Chaimbeul* (Edinburgh: Mundell, Doig & Stevenson, 1810)
- MD Morag Dhòmhnaill, ‘Laoidh’, *FG* (April 1927)
- MG Mairread Ghrigarach, ‘Òran do ’n a chuideachd cheudna’, *Co-chruinneach dh’Òrain Thaghta Ghaelach nach robh riamh ann an clò-buala*, ed. by Duncan MacKintosh, (Edinburgh: John Elder, 1831)
- MM Màiri Morison, ‘Buanaichean Bhoais’ in *DIG* 2, 286-9.
- MN Màiri Anna NicIomhair, ‘Cuireadh’, in, *Cuimheachan air An t-Urramach Murchadh MacRath a bha ann an Ceann-Loch (Leòdhas) agus air Murchadh Mairtainn a Sgìre a’ Bhac*, (Stornoway: SG, 1968)
- NF Nan Ferguson, ‘An àm taitneach’, unpublished MSA.
- SB Cairstiona Chaimbeul, *Measg Sguaban Bhaois* (Glasgow: Clò Beag, 1971)

Chan eil a-màireach air a ghealltainn

- CN68 Chan ainmich e a-màireach, Oir gealladh chan eil ann
- CN92 Na fàg e gu màireach, iarr àite gun dàil, Chan eil a-màireach do dh’aon air a ghealltainn
- MN Tha saoghal so dalladh ’s a’ mealladh na h-òig, Gealltuinn dhoibh móran làithean Ach geallaidh e tòir nach pàigh e
- CN119 ’S a-màireach, cha d’ ghealladh e riamh dhuit

Fear na Bannse / An lòchran / An dorus dùinte

Matt 25. 1. Samhlaichear rìoghachd nèimh ri deich òighean, a thug leo an lòchran, agus a chaidh a mach an còdhail an fhir nuadh-phòsda.

- AC2 Ach glaoth a mheadhon-oidhch', sud oidhche na cabhaig, Do 'n neach nach bi oladh 'n a lòchran
- EN Bha coltas air càch 'nuair thàinig cabhaig, Ri 'g iarraidh ola dha 'n lòchran
- CC9 Mus tig cabhagach am bàs dhuibh, Is gum bi dùinte dorus tròcair
- CN119 Oir am priobadh na sùl' faodaidh tusa bhi dùint' O thròcair, 's a dhoras ort dùinte
- CT4 Cum-sa oladh 'n mo lampa, 'S thoir m' anam sealltuinn suas
- MD Sluagh gun chùram, tha 'n dorus dùint' orr', 'S tha claidheamh rùisgt' air a chùl dha 'm faire
- MG Ma 'm faigh sibh samhla nan òighean, Chaidh an codhail 'n Fhir Bhainnse
- MG Air do dhruidhe an doras, O nach d' fhuaras ola na lampa
- MG Biodh ar lòchran laiste, Chum ar seachran nach téid sibh

Gadaiche anns an oidhche

II Peter 3. 10. Ach thig là an Tighearna mar ghaduiche 's an oidhche

- MC6 Tha 'm bàs a teachd mar ghadaiche, Gu 'n choisemachd thabhairt dhuinn
- MC26 Tha 'm bàs 'teachd mar ghaduiche, 'S na faigse dhuibh gach lò
- MC33 Tha e soilleir ra fhaicinn, Gur ann mar ghaduich tha 'm bàs

Gairm agus taghadh

II Peter 1. 10. a bhràithrean, deanaibh tuilleadh dichill chum 'ur gairm agus 'ur taghadh a dheanamh cinnteach

- CC9 Feuch nach fhàg sibh e ro fhada, Gun 'ur taghadh dhèanamh cinnteach,
- CN92 D' iarrainn le dùrachd – Gun dèan sibh ur roghainn 's ur taghadh le cinnt
- CSN Air sgàth an Aon Nì Feumail dhuit, Na dèan tuilleadh dàil

Gleann de chnàmhan tioram

Ezekiel 37.1-13. A mhic an duine, dean fàistneachd do na cnàmhan so, agus abair riu, O chnàmhan tiorma, éisdibh-se facal an Tighearna

- CC3 O nach cuir Thu air gluasad, Na cnàmhan tha tioram 's a' ghleann
MN7 Bu bhrònach am fàidh ri faicinn nan cnàmhan, Bha sgoilt feadh an àite gun ghluasad
Na 'n tugadh E 'n àithne do 'n anail bho 'n àirde, Bhiodh toirm measg nan
cnàmhan ri gluasad gu 'n àite
SB5 'S gu séideadh air na tha 'sa ghleann, De chnàmhan fann 'nan tàmh

Seo an t-àm

2 Cor. 6. 2. Ann an àm taitneach dh'èisd mi riut, agus ann an là slàinte rinn mi còmhnaidh leat;
feuch a nis an t-àm taitneach, feuch a nis là na slàinte

Mark 13. 32. Ach chan eil fios an là no na h-uaire sin aig neach air bith,

- AC2 Ach 's e Latha na Slàinte là nam beannachd, Is maduinn na h-òige gu Crìosd a leantuinn
AF Mur dean thu saothair 'sa gharradh, Le cur tràth anns an earrach, Gu dluthaich thu ùr e
BIM Nach gabh sibh nis ri Crìosda, Mun téirig Là nan Gràs
CC9 Dèanaibh feum de latha chothroim
CC9 Thigibh tràth a dh'ionnsuidh Chrìosda
CC14 Am feadh 's tha là na slàint' ann, 'S an ùine ri dol seachad
CN68 Gach diog a bheir an t-uaireadair, Ag éigheach, 'Seo an t-àm'
CSN 'S e seo an t-àm bhith rèidh ri Dia, Dèan feum de 'n latha th' ann
MC6 Bu chòir dhuinn bhith 'g ar crìoslachadh, 'S bhith deanamh ullamh tràth
MG Uime sin dèanamh diochail, Chum ar sith dèanamh tràthail
MN B' fheàrr na saoibhreas an t-saoghail gu lèir, Crìosd a bhith rèidh riut tràthail
NF Anam thig gu Crìosda am feadh 's tha ghrian a' deàlradh, Mun tig an latha brònach
's a còmhdaich na sgàilean

Na cruaidhaichibh ur cridhe

Mark 8. 17. Nach eil fhios agaibh fathast agus nach eil sibh a' tuigsinn? Am bheil ur cridh fathast air a chruadhachadh? Heb. 3.15 An diugh, ma chluinneas sibh a ghuth, na cruadhaichibh ur cridhe,

- AC2 Bidh 'n cridhe fàs cruaidhe 's cha ghluais e idir, Bidh 'n tuigse cho dall 's toil mall
gu pilleadh
CC4 'S cruaidh do chridhe mur a drùidh ort A dhùrachd 'san t' anam
CN68 An diugh, an diugh, ma chluinneas sibh, Na cruadhaichibh ur cridhe

Tha tìm a' ruith

- BIM Ach 's ann bhios sin cur cabhaig orr', A steach fo shàr-dhìon Chrìosd
CN68 Mar abhainn tha sruth tìm, Gach là ruith cho cabagach
CN68 Gach buille bheir ar cridhe, Gar toirt nas fhaisg' air bàs
CN68 Cho luath ri dìog an uaireadair, Gheibh fuachd a' bhàis ar céis
CN68 'S gach dìog a bheir an uaireadair, Mì fhìn 's am bàs tighinn dlùth
CN92 Chan fhaigh thu tìde gu smaoineach, teichidh dòchas gu tur
CSN Tha tìm a' ruith gu dian ma'r ceann, Cha till an dé air ais
MC33 Tha 'n ùine tìo'chd oirne, Na 's faisge gach là
SB5 Tha tìm a' ruith 'na dheann dh 'ur taobh

Na dèan tuilleadh dàil

Isaiah 55. 6. Iarraibh an Tighearna am feadh a tha e r' a fhaotainn; gairmibh air, am feadh a tha e am fagus.

Matt. 25. 13. Deanaibh faire air an aobhar sin, do bhrìgh nach aithne dhuibh an là no an uair, air an tig Mac an Duine.

- AC2 O thigibh gun dàil is am bàs a' tighinn, O thigibh is sireadh A thròcair
AC2 Ach bidh 'n Nàmhaid a ghnàth ag ràdh 'Na tigibh', Gu bheil sibh ro òg 's gur gòrach pilleadh
AC3 Na fanaibh ri aois gun sùil ri pilleadh
BIM O mo chàirdean gràdhach, Na dèan tuilleadh dàil
CC1 'S mur a d' fhuair sibh fathast Gràs, Dèanaibh gnothach Ris gun dàil, Cha bhi ùin' agaibh 's a' bhàs, Nach tig sibh tràth's nach gabh sibh ris?
CC4 Och a Shlànaigheir chaoimh, Thig le d' ghaol's na dèan maille
CC4 Carson a chuireadh tu dàil, Ann an sàbhailteachd t' anam?
CC14 Dèan Féin an cùisean soilleir dhaibh, Mus tarruing e ro anmoch
CN119 Thig is màir beò, carson nì thu dàil? Thig mar a tha, 's gun nì 'na do làimh
CN119 Na cosg mionaid de dh'ùin' ach tuit air do ghlùn, Tha gach dìog agus mionaid a' cunntas
CN119 'S mar sin thig gun dàil, tha an cuireadh an gràdh, E nas dlùith' dhut na 'm bràthair as uaisle
CSN Na dèan tuilleadh dàil, Na cosg an còrr de t' ùine 'n seo
CT3 O! anam neo-iompaicht', Cha chluinn thu le d' chluasan, Tha 'n dorchadas dlùth ort
MG Chan iompoichar san uair sin, Nuair a bhios an uine air ar fàgail
NF O anam feuch nach fannaich thu, cum an àrd do cheum

Nach dùisg sibh

Romans 13. 11. Gur mithich dhuinn a nis mosgladh o chadal, oir tha ar slàinte nis na 's fhaisge.

- AC2 'S an Spiorad bho 'n Àird, O 's truagh nach tigeadh, A dhùisgeadh an sluagh as na h-uaighibh gu tighinn
- AF16 Duisg anam neo-bhasmhor, Seall an àird dhuit as mithich
- AF16 'S tu mar thràill' anns do chadail, Bi gu h-eallamh a d' dhùsgadh
- AF16 Na tòir codal do d' shùilibh, No pasgadh ùine do d' là'an
- AF16 Dùisg o aisling do bhruadair, Dean do ruamhar 'san earrach
- CC4 O anam gun chùram, Dèan dùsgadh le cabhaig, Oir tha 'm bàs tarruing dlùth dhuit, agus tim ri dol seachad.
- CC14 O na fàg sinn cadalach, Am feadh 's tha là na slàint' ann
- CN119 Tha cabhag 'sa chùis is cum 'na do dhùisg, Tha cadal a' bhàis 'na chùis-uabhais
- CT2 O anam, ma 's maith leat dùsgadh, M' an tuit an corp so chum na h-ùrach
- CT2 O anam a tha gun dùsgadh, Tha ann am monais is neo-chùram
- CT2 Seadh, am feudadh an cridhe fallain, Bhi ri dùsgadh air a leapaidh, Bhi ri smuaintean air beagan cadail
- CT3 O! dùisg as do chadal, 'S thoir 'n aire gu 'n cual' thu,
- EN Nach dùisgeadh ar sluagh a buaidh a' chadail
- MD Tha sluagh gun chùram, An cadal ciùrrtach
- MD 'S e m' ghuidh is m' ùrnuigh, Ri Rìgh nan Dùilean, Gum faigh thu dùsgadh, Gu cùram anam
- NF Anam, feuch an dùisg thu 's an toir thu sùil an àird
- NF O anam dùisg an àrda san oidheche a' tarruing dlùth, 'S an Nàmhaid dèanamh gàire ort
- SB5 Nach dùisg sibh, 's ann 'na thràth, Ma 's tig an teachdaire-s' oirbh o nèamh

Mar thuiteas craobh 's ann mar sin a laigheas

Ecc. 11. 3. Anns an àite 's an tuit a' chraobh, an sin bidh i.

- CSN Tha 'n t-olc no math mar rinn sinn riu, Neo-atharraichte gu bràth
- MC6 'N 'ar charmar sinn 's an ùir, 'S ann mar sin a dh'èireas sinn, 'N 'ar dh'èighear sinn gu cuirt
- SB5 'S mar thuiteas 'chraobh a tha sibh ann, 'S ann laigheas i gu bràth

Pillibh dhachaigh

Luke 15. 18. Eiridh mi agus théid mi dh'ionnsuidh m' athar, agus their mi ris, Athair, pheacaich mi an aghaidh fhlaithenais, agus ann ad làthair-sa.

- AC1 Pillibh a chloinn chùl sleamhnachaidh 's mi pòsda riubh an gràdh. Pillibh 's gheibh sibh beannachd 's mise cheannaich dhuibh e daor
- AC1 'S ged bha sibhse seachranach 's gun dachaidh anns an t-saoghal Bheir caomhalachd mo gheallaidh-sa sibh dhachaidh gun aon ghaid.
- AF16 Ged' robh thusa le neo-ghloin, Mar bha mac stròghail neo-aithreach, Till a nis 's dean còrdadh
- AF17 Till a' pheacaich th' air fògradh, Till a d' dheoin a 's dean faire
- CT3 O! anam, nach till thu, Nach cluinn thu na tairgsean
- CT4 Pill air d' ais is tionndadh dhachaidh, Is gheibh thu 'n asgaidh ni nach gann
- MC33 Bu chòir dhuinn grad pilleadh, Ri aithreachas tràth,
- MC33 'S geall cinnteach mur pill sibh, Gu 'n ruig sibh prìosan a' bhròin
- MC33 B' fheàrr gun tilleadh gach duine, Ri aithreachas tràth
- MD Chuirinn impidh ort thu grad philltin, M 'am bi thu millt', o gabh suim dha d' anam

Rèite na Fala

I John 1. 7. Agus glanaidh fuil Iosa Criosd a Mhic sinn o gach uile pheacadh

- MD O anam, éisd ris, A ghuth tha 'g eughach, Is tuig an èifeachd, Tha 'n rèit' na fala
- MD O nach èisdeadh tu 'n sgeul le aire, Dh'innse an èifeachd tha 'n rèit' na fala
- MN Ann an éifeachd na fala tha glanadh gu leòr

Saoghal carach

- BIM Bidh an saoghal agus Sàtan, Ri beucach air an tòir
- CT2 O shaoghail, gur tu tha carach
- MC6 Is mulladach an saoghal, Gur caochlaideach a sheòl
- MN Tha saoghal so dalladh 's a' mealladh na h-òig, Gealltuinn dhoibh móran làithean
- SB5 Tha draosdachd fhaoir an t-saoghail mheallt', 'Gar tàladh là bho là

Seula

- Eph. 1. 13. Neach an dèigh dhuibh creidsinn ann, chuireadh seula oirbh le Spiorad Naomh Sin a ghealladh.
- BIM Bheir Esan dhuinn a sheula, Nach tréig E sinn gu bràth
- CC4 O nach tigeadh tu féin, Gu cur seula na fol' orr'
- NF Tha onfadh ann an Iordain chuireas seula ort mar an ceudna

Sluagh gun chùram

- AF16 An saoil thu, duine gun chùram, Gu meall thu lùchurt am Flaitheas?
CC4 O anam gun chùram, Dèan dùsgadh le cabhaig, Oir tha 'm bàs tighinn dlùth dhuit,
Agus tìm ri dol seachad
MD Tha sluagh gun chùram, An cadal ciùrrtach

Teachdaire a' bhàis

- AF16 Thig am bàs ort gun dùil ris, 'S tìm gu h-ùrnuigh cha 'n fhaigh thu
CC14 'S tha am bàs a' gairm gu cabhagach, Iomadh anam anns gach ceàrnaidh
CN119 Chan eil fhios agad fhèin, no aig Athair nam Breug, Cuin thig aingeal a' bhàis gad iarraidh
CSN Dèan feum de'n latha th' ann, Mun tig am bàs 'gad ghairm a null
Do 'n t-Siorruidheachd gun cheann
MC6 Gu 'n fhios nach d' tig an teachdaire, 'S gu 'm faidh è sinn nar tàmh
MC32 Mar cuir thu grad-chùl ris mu'n d' thig teachdair a bhàis, Tha do Nàmhaid
gad' shireadh
MC33 Mar cuir sinn grad cùl ris, Mu 'n d' thig teachdaire bhàis, 'M feadh bhitheas
sin aguinn
SB5 Ma 's tig an teachdair-s' oirbh o nèamh, 'S gu feum sibh géilleadh dha,
'S e 'm bàs bhios ann

Tha ar làithean mar sgàile

Ecc. 8. 13. Mar sgàile bidh esan air nach bi eagal an làthair Dhé.
Job 14. 2. Mar bhlàth thig e mach, agus gearar sios e, agus teichidh e mar sgàile agus cha 'n fhan e.

- AF16 Feuch do làithibh air àireamh, 'S iad mar sgàil a' dol seachad
MD Ach théid an saoghal, 'S gach faoineas seachad
SB5 Chan eil 'san t-saoghal dhorch-s', Ach faoineas agus sgàil

Tha tuill aig na sionnaich 's aig eunlaith na speur 's gun àite aig Mac Dhé

Luke 9. 58. Tha tuill aig na sionnaich, agus nid aig eunlaith an adhair, ach chan eil àite aig Mac an Duine anns an cuir e a cheann fodha.

- EN Nach mise tha tinn, gu bheil tùill aig na sionnaich, 'S aig eunlaith nan speur,
'S gun àit aig Mac Dhé féin nar cridhe
MC33 Bha nid aig na h-eunlaithean, Gu 'n eòin thogail suas, A 's tuill aig na sionnuich,
Gu 'n fallach o 'n ruaig, Cha robh àit aig ar Slàn'ear, Le peacadh an t-sluagh

A' chuing

Matt. 11. 29. Gabhaibh mo chuing oirbh, agus fòghlumaibh uam

AF16 Thig fo chuing a' chroinn cheusaidh

CC9 Gabhaibh a' chuing-san 'nur n-òige, Mus tig cabhagach am bàs dhuibh

CN109 Tha cuing aig Criosda, cur air do chom i, 'S le pearsa dhìreach bidh d' fhalbh cho fonnmhòr

MN Tréigibh na nithean tha dèanamh bhur call, Is gheibh sibh A chuing san aotram

5.4 Themes and motifs of òrain mun eaglais

Key

- MMh Màiri Mhòr nan Òran, in *Màiri Mhòr nan Òran: Taghadh de a h-Òrain*, ed. by Dòmhnall Meek (Glasgow: Gairm, 1977, 1988)
- AG Anon, 'Lady from Gràvir', 'S muldach mi an gleann an deòir', EA, File 6, No. 87.
- BD Bean Iain Dòmhnallaich, *Òrain le Bean Iain Dòmhnallaich a Breanish, Uig, Leòdhas, a tha 'n diugh An Sgìre Shlèite anns an Eilean Sgitheanach* (np. nd.)
- BI Bean Iain 'ic Iomhair, 'Laoidh', *FG* (February 1923), 10-11
- BN Barbara-Nin-Rob 'Cumha air Staid na h-Eaglais', *The Celtic Monthly* (1900), pp. 114-5
- CNP Catriona NicPhàil, 'MacRath a' Fagail Dhuirinis', *MR* (September 1939), 239
- IN Iseabal NicLeòid, 'Moladh na h-Eaglais Shaor', *MR* (May 1904), 276.
- MNL Mearraid Nice-Leain, untitled pamphlet, ed. by Sachari MacCoinich, Rosshire, 1871, bound in back of *Òrain Nuadh Ghàidhealach le Marairead Cham'ron. Ris am bheil Coimh-cheangailte Co-chruinneacha do Shean Òrainibh Eile anns a' Chan'uin Cheudna*, ed. by D. Mac-Phatraic (Edinburgh: D. Mac-Phatraic, 1785), EUL MacKinnon Coll. P 17/1.
- MS Maggie S. MacDonald, 'Oran do na saighdearan a bha fagail Leodhais aig ordugh na Banrigh, deireadh an Earraich, 1878', *The Highlander*, 18.5.1878
- PM Piuthar do Mhinistear na h-Eaglais Stèidhte nach do dhealaich ann an 1843, 'An Eaglais Shaor', *MR* (December 1928), 302.
- SM1 Sine Mhàrtainn, 'N tèid thu leis an Rìgh is maisich', EA, File 6 No. 101.
- SM2 Sine Mhàrtainn, 'Gur i an Eaglais Shaor leis an d' aom na seòid', *MR* (September 1934), 228-9
- SN Seònaid Nic Mhathain, *Gleann na h-Irìoslachd, Dàin Spioradail le Seònaid Nic Mhathain, Eilean a' Cheò*, ed. by Eachainn Mhic Dhùghaill (Glasgow: Alasdair Mac Labhrainn 's a Mhic, c. 1927)

Aonadh

There was a Union between the Free Church of Scotland and the United Presbyterian Church of Scotland in 1900 which formed An Eaglais Shaor Aonaichte. The present day Free Church of Scotland, An Eaglais Shaor, is that part of the Free Church which remained outside that Union. The majority of An Eaglais Shaor Aonaichte united with The Church of Scotland, Eaglais na h-Alba in 1929.

- BD Nach bu mhaiseach spiorad aonachd a bhi 'measg nan uile dhaoine
- BI 'S e ministearan an Aonaidh, Sluagh as àil leam air an t-saoghal
- BI Chluinn mi fuaim air feadh gach sgìre, iad 'n am barail féin cho fireant
- Gabhail eagail roimh an Aonadh, 's chan urrainn iad innse an t-aobhar

- SM2 Thigibh oigridh ghaoilich, na fanadh fo an Aonadh, Gabhaidh ri Fear Saoraidh
gheibh sibh saorsa mhòr.
- SM2 Cha dean Eaglais feum dhuinn, ceanglamaid ri chèile

Buachaille agus treud

John 10. 12. ‘Agus an tì nach e am buachaille, agus nach leis féin na caoraich, chì e am maduidh-alluidh a’ teachd, agus fàgaidh e na caoraich, agus teichidh e, agus glacadh am madadh-alluidh iad, agus sgapaidh e na caoraich’.

- AG Muinntir Bharbhais fhuair am buachaille, O nach suarach rinn iad oirnn
- BD1 ’S duilich leam-sa mar a dh’èirich, Tuasaid mhòr am measg an treud ud
- BD1 Saoilidh mòran gu ’r neo-fheumail, Neach air bith a dhol a dh’èisdeachd,
Aon deth theachdairean Mhic Dhé, A chionn’s nach lean e an treud bheag acas’
- BD3 Nach toir roinnean dhuinn an t-shèimheachd, A bhuineas do threud nam Flaitheas
- BI Thuirt E fhéin gu ’n chuir E mach iad, mar uain am measg mhadadh-allaidh
- SN Ach na ciobairean nach gabh suim dheth ’n cuid chaorach a chumail cruinn
Tha latha ’m pàighidh a’ tarruing dlùth dhaibh, ’Sam feum iad cunntas a thoirt
do ’n Rìgh
- CNP Nach ullaich thu dhuinn aodhaire, a dh’ionaltras na caoraich, mu ’m bi iad air am
faondradh, le aodhairean cadalach
- CNP Nach b’ e riabach cràiteach, an dràsda a thachair dhuinn, ar sgaradh bho a chèile
treud agus teachdaire
- MMh3 Tha luchd-teagaisg cho beag cùraim, faicinn càramh mo luchd-dùthcha
- MS ’S a’ leantainn gach buachaill gun speis, chuir sgapadh ’s an treud gu mór
- SM1 ’N tèid thu leam gu Crìosd am Buachaill
- SM1 An treud bheag tha lag na ’n inntinn, tionnal chaorach cho na chrò
- SM2 Bidh na caoraich bheannaichte agad anns a’ chrò

An Cùmhnant

The Solemn League and Covenant 1643, a treaty between the English Parliament and Scotland, agreed by the Westminster Assembly of Divines, for the preservation of the Reformed Church in Scotland which some felt was being compromised by new teaching; The Covenant between God and Man. Acts 3. 25. Is sibhse clann nam fàidhean agus a’ choimhcheangal a rinn Dia r’ ar athrichean

- MMh Ach tha ’n cùmhnanta cho siorraidh an Tri Pearsachan na Diadhachd ’s nach sèid
gaoth bho Ifrinn shìos a spionadh den a’ Charraig i
- MS A bhriseadh a chumhnaint mhoir. ’S a’ fagail na h-Eaglais Shaoir, A sheas bho
chionn uin’ gun ghò

Na Deich Àithntean

MMh4 Dhuin e shùilean ris an Àithne; sannt, ardan, gaol an t-saoghail

MMh1 Tha cuid dha nach aithne 'n Àithne, ghabhas orra dhol ga chàineadh

An Eaglais

AG Tha Eaglais Gleann Othairn 'na banntraich, is mòr an call a chuir sin oirnn

BD1 Ràinig mi Eaglais na h-Alba, Far an robh mi tric mun dh' fhalbh mi, Ann an sin gun d' fhuair mi dearbhadh, Air na dh' fhalbh 's an àite falamh

BD1 'S iomadh creud a tha 'san t-saoghal, 'S eaglaisean le taghadh dhaoine, Ach ged shiùbhlamaid araon iad, Cha 'n eil fiù a h-aon gun smal orr'

BD1 Dh'aindeon de na nithean cearbach th' ann an Eaglais mhòr na h-Alba, tha i fhathast seasmhach dearbhta

BD1 Shuidh mi fagaig do 'n a' chùbaid le mo chridhe trom fo thùrsa, Dh'amhairc mi mu 'n cuairt 's gach àite ach am faicinn-sa na bràithrean 's peathraichean bha suairce cràbhach

BD3 Ma their sibh gur lionmhor cearba ann an Eaglais Mhòr na h-Alba, b' fheàrr gu 'm b' urrainn dhuibh a dhearbhadh nach eil oirbhse cearb no mearrail

BN 'S e so aimsir is cianail, chunnacas riamh ri mo linn, 'nuair tha neart an lagh shiobhalta, 'cur aobhar Dhia bun os cinn

IN Sud an Eaglais Shaor, leis an aom na seoid, Cha bhi i fo dhaorsa, 'S a Fear-Saoraidh beò, Ged tha i fo thàire, Aig mòran an tràthsa, Bithidh i fathast làidir

IN Ged tha i fo dhimeas aig mòran 'san t-saoghal, Tha i milis prìseil, do 'n taobh tha còir

MMh 'S iomadh fear a chaidh dhan chùbaid nach do dh'altaich riamh a ghluinean, Is cuid dhiubh 'n Eaglais Shaoir na h-Alba 's duilich leamsa dol ga sheanchas

MS A bhriseadh a chumhnaint mhoir. 'S a' fagail na h-Eaglais Shaoir, A sheas bho chionn uin' gun ghò

PM 'Eaglais Cheann Salair, 's tu chaill an ceòl, chaill thu t' inneal ciuil, is ceann iùl nan slòigh. Chaill thu Maighstir Ruairidh, Chaill thu am pobull ùrnuigh bha agad bho na chubaid

SM1 Gheibh sibh coinneil a bhios laiste, 's bidh am mansa agaibh air dòigh

SM1 Rinn mi m' aoradh 'n àm an traigheadh, measg na 'm braithrean nach eil beò

SM1 Tha na Mhic Struidheil a' tighinn dhachaidh, Gu Tigh an Athair 's iad bho leòn

SM2 Gur i an Eaglais Shaor leis an d' aom na seòid

SM2 Bithibh 's an Tigh Leughaidh, gradhaichibh a chèile

SM2 Is ann tha 'n Eaglais againn' ceangailte am bannaibh, Cha bhi Pàp 'n a cheannard againn ri ar beò

SM2 Cha dean Eaglais feum dhuinn, ceanglamaid ri chèile

- SM2 Na bithibh fo uallach, chan fhailnich na guailnean, Eaglais Shaor nam buadhan
fhuair sibh i le còir
- SM2 Eaglais Shaoir nam buadhan fhuair sibh i le còir
- SN Tha m' àite falamh 'san Eaglais Shaoir airson geur-leanmhainn is mi bhi saor

Fòghlam dùbailte

1 Cor. 1. 19. Oir tha e sgrìobhta, sgrìosaidh mi gliocas nan daoine glìce, agus cuiridh mi air cùl tuigse nan daoine tuigseach.

- MMh4 Feallsanaich a' snìomh an dlùth 's a' milleadh cliù ar n-athraichean
- MMh4 Is iomadh fear le foghlum dùbailt 's mùsg an aineolais mu shùilean, thòisich
air a' Chreus a spùilleadh
- MNL 'S cha chum iad uat le bruighean mi air fileantachd am beil, Cha 'n urrainn am Fear
Millidh mise philleadh bho do sgeul

Gràdh bràithreil

Romans 12. 10. Bithibh teo-chridheach r' a chèile le gràdh bràithreil, ann an urram a' toirt toisich gach aon d' a chèile.

- BD1 Sin an nì a rinn mo leònadh, 'Nuair a dh'fhairich mi eas-còrdadh, Eadar dhaoine
mòr is beag ann
- BD1 Dh'amhairc mi mu 'n cuairt 's gach àite, Ach am faicinn na bràithrean
'S peathraichean bha suairce cràbhach
- BD1 'S e leòn mi mo phiuthar ghràdhach, 'S mi faicinn a h-àite falamh
- BD1 'S iomadh làtha agus bliadhna, Thog sinn ann gu càirdeil fianuis, 'S e tha uile na
chùis iongnuidh, C' uime miannaicheadh sinn teichidh
- BD1 Cha 'n eil rian gu faigh sinn sòlas, Ann an ciudeachd spiorad connspaid
- BD1 O, gur mise tha gu tursach, smuaineachadh an ghnath air Uige, sud a mhuinntir
a bha fiùghmhor 's a bha mùirneach mun do sgar iad
- BD3 B' àbhaist dhuit bhi aoibheil càirdeil, toirt di-beatha dhomh mar bhràthair, feuch a
nis bu mhòr a chràidh dhomh a bhi eadhon là a' d' chuideachd
- BD3 'S beag tha fhios agaibh mar tha mi, air mo chlaoidh gach oidhche is latha, 's sin
a chionn gun d' rinn an Nàmhaid bloighean deth an ghràdh a bh' eadrainn
- BD3 Mheudaicheadh mo bhròn 's mo chiùrradh, Bho 'n a dh'èirich an eas-còrdadh,
eadar bràithrean a bha dòigheil, 'S peathraichean bha gaolach còmhla
- BN Feumaidh mise bhi g' a fhàgail aig mo nàbuidh tha dlùth, ach bithidh mi 'g
earbsa san Àrd-Rìgh, gu 'm faic e an sgeul so duinntè
- MNL 'S cha ghradhaich am fear diadhaidh mi ma bhios e 'g iarraidh brib
- MNL a' faicinn cor chlann daoinne 's iad ro chaochlaideach gach uair

PM 'S duilich leam mar tha thu, 'S gur tu mo bhràthair, Thu bhith shìol Chanàin,
'San àireamh ro mhòr

Luchd-aideachaidh gun Ghràs

Matt. 23. 28. Mar an ceudna, tha sibhse an leth a muigh am fianuis dhaoine ann an coslas fhìreanan,
ach 's an taobh a stigh làn ceilg, agus eusaontais.

MMh1 Cha do chreid iad air mhodh Slàinteil, gu robh ac' anmannan neo-bhàsmhor,
dh'fheumas seasamh anns a ghàbhadh

MMh4 luchd-aideachaidh gun Ghràs, a ghabh am fàth air m' aineolas

MNL 'S an dream dan dòchas thu 's e th' fhaicinn ann an trocaire 'm biodh moralachd
na cuise

Ministearan

AG Chrom MacDougall às a chùbainn, 'S iomadh sùil a shìl na deòir

BI Bha mo charaid caomh MacArtuir, air a dhearbhadh le droch ceartas, Nuair a chuir
iad e Ghleann Bhaltois, gus an Soisgeul cur an céill ann. Ged a dh'fhuadaich iad a
mach e, cha do bhuail air gaoth no fras ann

CNP Bu teachdaire thu bha treubhach, 's nach géilleadh do dh'achmhasan, bhiodh agad
gun reusan bho chreutairean tarcuiseach

Ministearan gun Ghràs

Matt. 7. 15. 'Coimheadaibh sibh féin o na fàidhean brèige, a thig d' ur n-ionnsuidh ann an culaidhean
chaorach'

BD1 Ged a dh'èideamaid an Ròcais, Ann an colleir dùint is còta, Cha do cheadaich dhith
Iehòbhah, Lide beòil a thoirt gar teagaisg

BD1 Ni aodhairean daoine 'bhuaireadh, Le 'n cuid theagaisgean gun bhuannachd
Teumadh bhràithrean 's daoine suairce, 'S iomadh truaighe bheir iad seachad

MMh1 Bidh iomadh h-aon is crith nan glùinean, reic an crùn le fianais bhrèige

MMh2 Nach b' iad aoighearan gun chùram, a chum am beòil cho dùinte, a' faicinn sliochd
nan diùlnach, gan sgiùrsadh às am paraistean

MMh Tha caochladh cur air clò na cubaid, Neòil nan trioblaidean a' dùsgadh, Easbaigean
a' faotainn gnùis, A' spùilleadh cliù ar n-athraichean

MMh4 'S iomadh fear a chaidh dhan chùbaid nach do dh'altaich riamh a ghlùinean

MNL 'S cha chum iad uat le bruighean mi, Air fileantachd am beil, Cha'n urrainn am Fear
Millidh, Mise philleadh bho do sgeul

PM Mas salann asan, Chaill e bhlas is àille, Ghabh am pobull gràin dhiubh, 'S lean iad
càch san ròd

Oighreachd shaoghalta

Matt. 20. 29. Agus ge b' e neach a thréig tighean, no bràithrean, no peathraichean, no athar, no màthair, no bean-phòsda no clann, no fearann air sgàth m' ainmsa, gheibh e a' cheud uiread, agus a' bheatha mhàireannach mar oighreachd'. Mark 8. 36. Oir ciod e an tairbhe do dhuine, ged a chosnadh e an saoghal gu h-iomlan, agus 'anam a chall?

BI Ged a bheireadh riaghladh dhaoine, uatha mansachan is glioban, Cha bhith eagal
airson tìm dhaibh, 's aig a' chrich bidh Rìoghachd Néimh ac'

BI Ged a dh'fhuadaich iad a mach e, cha do bhuail air gaoth no fras ann
Bha Fear-saoraidh dlùth dha anam, 's cha do dh'fhàg E dad a dh'èis air

BI Ciod e bhuannachd tha do dhaoine, Ged a choisneadh iad an saoghal, Ma bhios an
anam a dhith orr'

IN Cha b' e òr na airgiod, As an robh an earbsa, 'S ann bha an taic 'san earbsa, Ann an
ionmhas na Glòire

IN Cha bhith dith bhi-beò orra, 'S ann tha an taic 'san dòchas, Anns an stòr tha shuas,

PM Na Moderates shaoghalt' tha iad mear dha rìreadh, chan iarr iad gu strìth ach
mans' is glib is cleoc

MMh Ach bha Mammon dlùth dha 'n càirdeas, le chuid ionmhais anns a' mhàileid
'S e gaol nam bonn a reic ar Slànaighear 's air a sgàth chaidh mise cheusadh.

MMh Ged a lion thu do shaibhlean, le fòirneadh nan daoine coibhneil, gheibh thu fhathast
duais na thoill thu, 's cha dèan saoibhreas sian de dh'fheum dhut

MNL 'S cha ghradhaich am fear diadhaidh mi ma bhios e 'g iarraidh brib

MNL Gur mòr an oighreachd shaoghalta do ghaol bhi anns gach aite

Na Phaireisich

Matt. 16. 6. 'gleidhibh sibh féin o thaois ghoirt nam Phairiseach'; Matt 23. 14. 'agus Phairiseacha, a chealgairean, oir tha sibh ag itheadh suas tighean bhantrach; agus air sgàth deagh choslais a' deanamh urnuighean fada'.

MNL 'S cha b' e taois na Phaireisich bu mhaith leam na mo bheul, 'S cha chum iad uat le
bruighean mi air fileantachd am beil'

Sgaradh

- BD1 Tha cuid ann a dh'fhalbh car ùine, 'S iomadh latha chuir sin tuirs' orr', Ghabh iad aithreachas 's cho-dhùin iad, Gun do ghabh iad stiùir neo-sheasmhach
- BD3 O nach robh na laithean fagaig, Anns nach cluinnte leinn mu sgaradh!
- BD3 Cha robh ann dhìot ach Seceder, fear a cheannardan an treuda rinn sibh féin gu léir a sgaradh.
- BI Och is och, gur mi tha tùrsach, Faicinn obair mo luchd-dùthcha, Fuadach theachdairean á cùbaid, 'S a' cur cùl riu' air bheag aobhair
- SN Tha m' àite falamh 'san Eaglais Shaoir airson geur-leanmhainn is mi bhi saor
- PM Chaill thu am pobull ùrnuigh, Bha agad bho 'n a chùbaid, Cha 'n iongnadh thu bhi tùrsach, 'S do shùilean fo sgleò

Teagasg is Aoradh

Matt. 23. 24. A chinn-iùil dhalla, a shìolaidheas a' mheanbh-chuileag, agus a shluigeas an càmhail.
(Pharisees)

- BD1 Air bhith dhaibh a slugadh chàmul, Measaidh iad mar ni ro shàbhailt, Sioladh meanmhchuileag an fhàsaich, Ni a rinn gu tràth an dalladh
- BD1 Ni aodhairean daoine 'bhuaireadh, Le 'n cuid theagaisgean gun bhuannachd
- BD3 C' uime dh'èisdeadh sibh ri faoineas, A chuir sibh 'am bannaibh daorsainn
- BD3 An d' thug iadsan soisgeul ùr dhuibh?
- BD3 Mu 'n do theich sibh uainn cho fèineil, Leibhse bha MacDhòmhnuill spèiseil Bheil e 'n diugh leibh gu tur neo-fheumail, Bho nach treug e lagh nan seanair?
- MS 'S am faicteadh diumb an Tì 's Aird, a' tighinn gu h-àraidh air Leòdhas, far an robh 'n Soisgeul a riamh ga theagasg do chiadan sloigh
- BD1 Suidhidh cuid gu subhach sòghmhor, 'G éisdeachd soisgeul aognaidh neònach

5.5 Themes and motifs of *cumhachan spioradail*

Key

- AJ Christina Ann MacLeod, Mother of Allan John, ‘Caoidh Allan’ EA, File 6, No. 86.
- ANG Annie NicGhill-Fhionain, Bearnaraidh, Uig ‘Marbhrann do dhithis chloinne’, *SG*, 19.5.1921
- CCh Catrìona Chamshron, Creagoraidh, ‘Tuireadh’ *SG*, 21. 4. 41
- CM C. MacLeòid, ‘I-u-ra-bho, sheòl gun sheòl thu’, *SG* 1. 6. 1917
- CMh Catriona Mhoireasdan ‘Jason’, in *Sheòl Mi ’n Uiridh: Òrain mun t-Sheòladh*, ed. by Màiri Nic a’ Ghobhainn (Inverness: Clàr, 2009)
- CNL Chiorstai NicLeòid, *An Sireadh* (Stirling: Aonghas Macaoidh, 1952), pp. 47-59
- CNA Caristiona NicAmhlaidh, ‘Gad Ionndrainn: Marbhrann do bhean mhic Thomais, Bhancoubhar’, *MR* (April 1963), 77
- CNR Catriona NicRath, ‘Bàthadh Chlann-a-Phi’, in Aonghas Mac-a-Phi, *Cunnartan Cuain* (Loanhead: C. MacDhòmhnaill, 1981), pp. 44-6
- CC Catriona Caimbel, *Laoidhean Ghàidhlig* (Stornoway: Aonghas MacLeod, c. 1962)
- ID Bean Iain Dòmhnallaich, Breanish, *Òrain le Bean Iain Dòmhnallaich a Breanish, Uig, Leòdhas, a tha ’n diugh An Sgìre Shlèite anns an Eilean Sgitheanach* (np. nd.)
- IN Isa Nic’ Illip, ‘Am Bàs An-ìochdmhor’, in *1899 Bliadhn’ a’ Gheallaidh: Eachdraidh Ghrèinetobht troimh nan Linn-tean* (Grenitote: Comataidh Coimhearsnachd Baile Ghrèinetobht, 2004)
- JM Jessie MacRitchie, *Gaelic Hymns by [the late] Jessie Macritchie [Sheonaid Bheag] of Orinsay, Lochs* (Stornoway: Stornoway Gazette Office, np. nd.)
- LMcL L. McL. ‘In Memoriam Charles MacLeod’ *SG*, 27. 4. 1917.
- LN Leagsaidh NicGhilleathain, ‘Mar chuimhneachan air ar piuthar ghràdhach Sionag Nic Cumais’, in *1899 Bliadhn’ a’ Gheallaidh: Eachdraidh Ghrèinetobht troimh nan Linn-tean* (Grenitote: Comataidh Coimhearsnachd Baile Ghrèinetobht, 2004), pp. 138-43.
- MCG Màiri Chalum Ghobha a Sheildinish, ‘Marbhrann airson a Bràthair Cailean’, *SG*, 15. 8. 1919.
- MCN Màiri Chamshron NicEalair, ‘Marbhrann do Theàrlach Stiùbhart Camshron’, *Poems and Songs: Gaelic and English by Mrs Mary Mackellar, Bàrd to the Gaelic Society, Inverness* (Edinburgh: MacLachlan & Stewart, 1880)
- MMI Margaret MacIver, North Tolsta, *Beatha Ùr*, Sold in aid of Bethesda Hospice, np. nd. LES, G. Ref. G. 245 p.
- MMM Mrs Camaran, Monar, ‘Cuimhnichean’, in *M’Annsachd agus Rannan Eile* (Edinburgh: John Grant, 1916)
- MNL Màiread NicLeòid, ‘An Leave mu Dheireadh’, in *Clachan Criche: Taghadh de Bhàrdachd Tholastaidh, 1850-2000* (Tolsta: Comann Eachdraidh Tholastaidh bho Thuath, 2005)
- MS Anon ‘Màthair a Scalpaidh’, ‘Marbhrann do dh’aon nighean màthar’, *LW* (June 1947)

- OD Oighrig Dòmhnallach, 'Nochd is luaineach mo chadal', 'Thàinig naidheachd do 'n duthaich', in *Na Bàird Thirisdeach: Sathair ar co-luchd-duthcha aig an tigh 's bho' n tigh*, ed. by Urr. Eachann Camshron (Tiriodh: A' Chomunn Thirisdeach, 1932), pp. 302-5.
- PD Anon. from Peigi Dhòmhnallach, 'Marbhrann do Dhonnchadh MacBheathaig Moireasdan à Tàbost, Nis, Leodhas, *LW* (February 1998)
- PM Peggy Eric MacIver, 'Marbhrann air Iain Moireasdan', <http://www.ceuig.com/archives/601>.
- RN Raonig Ni 'c Criomain, Hiort, 'Cumha Thormaid Ghillies, Hiort', *FG* (November 1908)

An t-aiseag

- AJ O, na faighinn gealladh an d' thug an Athair dhuit a làmh, Gad threòrachadh gu carraig nach do charaich aig a' bhàs
- AJ Cha chreid mi anns an fhàsach so gun deach thu air an t-sràmh
- CNL Bheireadh E gu luath thu air aiseag sàbhailt dhachaidh
- MNL Is ma fhuair thu 'n aiseag shòlasach a thug do Ghlòir thu null

Cupan tha searbh

Matt 26. 39. O m' Athair, ma dh'fhaodas e bhi, rachadh an copan so seachad orm.

Matt 20. 23. Olaidh sibh gu deimhin de m' chopan-sa,'

- ID Tha 'm banntraichean le cridhe leòinte ag òl a cupan searbh
- JM 'S tu dh'fhaodadh a dh'radh gur so gleann nan deoir, bha cupan searbh agad ann ri òl
- LN Fhuair thu cupan searbh ri òl
- MMI Thàinig buill' oirr' san fhàsach agus deoch bha duilich òl
- MNL An cupan chaidh a lionadh dhuinn [...] dh'òl mi deoch bha searbh dheth

Dòchas – Ach nam biodh tu ann an Crìosda

Eph. 1. 11. Anns an d' fhuair sinn mar an ceudna oighreachd air dhuinn a bhi air ar roimh-orduchadh a rèir rùin an Tì a tha 'g oibreachadh nan uile nithean a rèir comhairle a thoile fèin. ; John 5. 29. Agus théid iad a mach; iadsan a rinn maith, chum aiseirigh na beatha; agus iadsan a rinn olc, chum aiseirigh an damnaidh.

- Anon Tha mo dhùil a Rìgh an Domhain gun ghlac do Mhaighstir còir ort mun do phill do pheacadh mòr thu
- L.McL An dòchas gun shaor an t-Uan thu
- AJ O, na faighinn gealladh an d' thug an Athair dhuit a làmh, Gad threòrachadh gu carraig nach do charaich aig a' bhàs
- CMh Ach nam biodh tu ann an Crìosda, bhiodh sinn riaraichte leis an àmhghar

- MCG Ach tha aon nì feumail 's ma fhuair thu fèin e ghràidh
- MCG Ma bha thu den treud ud a shaoir E Féin le bhàs
- MCG Ged bhithinn tinn dheanainn aoibhneas ri do Shlàint', nam bithinnsa cinnteach gun d' fhuair thu 'n Oighreachd Àillt
- MMM Tha mo dhòchas 'na thròcair, Bho 'n ghabh iad aithne 'nan òig' air, Nach do chuir E gu bròn iad no pian
- MNL Thuirt thu nuair a dh'fhàg thu e gum b' fheàrr gun robh thu còmhla ris a' bàsachadh nam biodh d' àit air Neàmh
- AJ Nan coinnichean thu 'm Pàras, stigh fo sgàile Rìgh nan Gràs
- LMcL Le bhi 'g innse dòchas chàirdean, Gun èirich thu suas le caithream
- LMcL An dòchas gun shaor An t-Uan thu
- MCN Mo bhràthair òg gràdhach 'ga chàradh 'san ùir, Anns an fhuar leabaidh bhuain as nach gluais e 's nach dùisg gu Là Luain

Earailean – Tha ar làithean mar sgàile

Ecc. 8. 13. Mar sgàile bidh esan air nach bi eagal an làthair Dhé.

Job 14. 2. Mar bhlàth thig e mach, agus gearar sios e, agus teichidh e mar sgàile agus cha'n fhan e.

- Anon 'S tric mi smuaineach leam fhèin air grad theachd Mhic Dhè, 'S a ghiorrad gus 'n èiginn cunntas, [Anon St Kilda]
- MMI Tha ur beatha cho neo-chinnteach 's ur n' ùine cho gearr
- MMI A charaid nach èisd thu ma tha thu gun Chrìosd 's guth a' bhàis ruinn a' labhairt gach mionaid is uair
- OD Tha ar beatha neo-chinnteach air an coimeas 's an Fhìrinn mar sgail
- PM Chan eil sinn anns an t-saoghal-se ach beagan ùin' gu lèir

Fear a' Ghràidh / Fear na Bainnse / na deich h-òighean

Matt. 25.1-13. Samhlaichear rioghachd Nèimh ri deich òighean a thug leo an lòchrain

- LMcL Gun èirich thu suas le caithream, Gu na dhàibhear 's Fear do Ghràidh oir'
- MCG Nam bithinnsa cinnteach gun d' fhuair thu 'n Oighreachd Àillt', 's gu bheil thu den t-sluagh a chaidh suas le Fear an Gràidh
- MCG Ach na faighte 'nuair sin sinn air cluasag Fear a Ghràidh
- MNL O tha mis 'an dòchas nach robh do lòchran gann, Is gun d' fhuair thu measg nan òighean a steach còmhla ri Fear Na Bainnse

Freasdal Dhè / Toil Dhè

Eph. 1.5, a rèir mar a thagh e sinn ann-san, mu 'n do leagadh bunait an domhain ;

1 Peter 4. 19. An dream a dh'fhuilingeas a reir toile Dhé, earbadh iad an anama ris-san.

- CCh Feumaidh sinn striochdadh do Fhreasdail Rìgh na Ghlòir
- CNA Ach feumar bhi rèidh ri ceart-ruinntean Dhé
- ID Tha aon eile 's Freasdal Dhé ga reubadh gu ro-shearbh
- MMI Ach feumaidh neach tuigsinn gur e seo òrdugh Dhé, A bhi tosdach is rèidh ri ar Freasdal mar tha
- RN Cò 's urrainn crìoch chur roimh na rùinteann sìorruidh bh' air an suidheachadh o shìorruidheachd leis an Dia uile-fhiosrach?
- Anon O is nach b' airidh mi fein air thug Mac Dhé uam e dhachaidh
- ANG Ach an Tì thug còir dhuinn oirbh, 's E dh'òrduich 'ur toirt bhuainn
- CNL Ach ma dheònaich Dia ar sgàradh
- CNA Ach feumar bhi rèidh ri ceart-ruinntean Dhé ged nach tuig sinn iad 's an tràth so,
- CNR Ged b' e toil an Àrd-Rìgh am bàs chuir iad a dhìth
- IN Ach feumaidh sinn bhith striochte oir chan eil againn ach iasad de na thug Dia dhuinn
- JM Ach 's e an dileab fhuair sinn o Eubha chan urrainn creutair dhol as fo làimh
- MCN Bho 'n 's i toil an Athar Naoimh rinn a ghaoil do thoirt bhuainn
- MMM 'N Tì tha rioghladh gu còmharnard 's mise dh'iarradh bhi còrduidh r'a rian
- MNL B' iongantach mar a dh'òrdaich Thu 's gun deònaicheadh dhuit e
- OD B' e deadh toil an Àrd-Rìgh
- PM Tha 'n Fhirinn dhuinn a' sealltuinn nach eil ann ach gnothaich Dhé, ged 's luath na mall e gu ruig sinn ceann ar rè

Gus am bris an là

Song of Solomon 2.17. Gus am bris an là agus an teich na sgàilean

- Anon An dòchas gun shaor an t-Uan thu far' bheil d' uaigh cha bhris an là oir,
- AJ Nuair a dh'eireas a' mhaduinn 's a theicheas uainn na sgàil
- LMcL Far bheil d' uaigh cha bhris an là oir'
- CM Soraidh leat gus 'n tig a mhaduinn 's 'n teich na sgàilean tha mun cuairt, théid sinne thugad ach cha téid thu 'ghaoil o 'n uaigh
- MS Nuair theicheas gach sgàil 's a bhriseas an là le mòr shoillse bidh leanabh 's a màthair a' tàmh an Comunn nan Naomh'
- PD Gus an teich na sgàilean

Teachdaire a' bhàis / Gadaiche 's an oidhche

2 Peter 3. 10. Oir thig là an Tighearna mar ghadaiche 's an oidhche

- CC Nuair thàinig teachdaireachd le cumhachd bha thu ùmhail dh'an a' bhàs
- IN A bhàis! Tha thu an-ìochdmhor, Ge b' e dè an riochd san tig thu, Buailidh tu an tiota 's tha thu làidir, thig thu mar ghadaiche san oidhche
- LN Thàinig teachdaireachd glè luath gad ghairm a-staigh gu Pàrras
- MCG Nuair tig an èibh leis a sgeil nach eil blàth, feumaidh sinn gèilleadh 'sa dhol gu léir gu bàs
- RN Ach thàinig am bàs 's cha do dh'fhàg e thu na b' fhaide

An uaigh

- AJ 'Sann an Melbourne an Australia a' chàraich iad thu ghràidh
- AJ Mo chridh 'dol air chuaintean chun an uaigh 's am bheil thu ghràidh
- AJ Mo mhìle beannachd aig gach neach chuir ort a làmh, Gad chàradh-sa gu mùirneach anns an ùir nad leabaidh tàmh
- LMcL Cha tèid sinn a dh'ionnsuidh d' uaigh, 'S fada bh' uainn air chuan a tha i
- LMcL Far bheil d' uaigh cha bhris an là oir'
- LMcL Mo bheannachds' air a chré a ghiulan, Ged is anns an ùir a tha i
- MCN Mo bhràthair òg gràdhach 'ga chàradh 'san ùir, Anns an fhuar leabaidh bhuain as nach gluais e 's nach dùisg gu Là Luain
- MN Nam faighinn do an ùir thu is ciste dhùinte ort a ghràidh
- MN Chan fhaigh mi-fhèin gu bràth leac an àirde ri do cheann

5.6 Themes and motifs of *marbhrannan soisgeulach*

These motifs are typical of, but not exclusive to *marbhrannan soisgeulach*. Not all motifs appear in all *marbhrannan*. Where motifs are listed with few examples it is because they occur widely throughout the corpus, but do not show up in this sample. Though women's *marbhrannan soisgeulach* are not formally divided into sections, they to a large extent observe the distinctions detailed in MacDhòmhnaill 1989 (p. 179), dealing successively with the subject's life, his work, then his reward in Heaven.

The first section tends to begin with the setting, news of the death, the burial, then sympathy for his wife and children. The second has the spiritual life of the subject; his powers of prayer and teaching; the loss to the Church; panegyric depicting him in one or more biblical or allegorical settings, ie. 'teachdaire', 'buachaille', 'saighdear'. The third section deals with the crossing of Jordan and his reward in Heaven. Motifs are listed according to these three divisions.

Key

- UG Bean Uilleam Guinne, 'Marbh-rann do Shiorra MacCulloch', in, Uilleam Guinne 's a Bhean, *Marbh-Rainn air Daoine Urramach Diadhaidh a bha an Sgìre Dhornaich, an Cataobh le 'Am Pronnsuidh, 's an Sgìre Cheudna* (Dingwall: Ross-Shire Journal Office, 1887) [c. 1809]
- EM Eibhric Morison, 'Marbhrann do Mhàiri Morison' in *DIG*, 2, 283-6 [c. 1836]
- AF Anna NicFhearghais, *Marbh-rann do 'n Urramach Iain MacFhearhais, Ministear Chilinbhir agus Mheileird 'an Earraghael* (Dughall Mac-Fhearghais, 1855) [c. 1841]
- CT Catrìona Thangaidh, 'Marbhrann Aonghas MacIomhair', *Laoidhean agus Òrain le Catrìona Thangaidh air an sgrìobhadh as a beul fhèin leis an Urr. Alasdair MacRath, M.A. Cill Chalum-an-Eala an Ceann-Tìre*, ed. by Alasdair MacRath (Edinburgh: W. F. Henderson, 1917), pp. 34-8 [c. 1851]
- MN 1 Màiri Anna NicIomhair, 'Marbh-rann do 'n Urramach Iain Mhic Iomhair, Ministear Charlobhaigh', *Ceòl agus Deòir*, (Stornoway: SG, nd.), pp. 17-21. 1st pub. *MR* (Nov. 1948)
- MN 2 Màiri Anna NicIomhair, *Marbhrann Dhomhnuill MacIomhair* (Stornoway: nd.) [1960s]
- MN 3 Màiri Anna NicIomhair, 'Marbh-Rann air an Urramach Alasdair MacLeòid, Ministear a' Bhac', *Ceòl agus Deòir* (Stornoway: SG, nd.), pp. 36-40. [1954]

Section 1

Turus an fhàsaich: Man's journey through the world

Deut 8.2 'agus cuimhnichidh tu an t-slighe sin uile air an do threòraich an Tighearna do Dhia thu rè an dà fhichead bhliadhna so anns an fhàsach'.

- MN 2.16 Mar sin dol thuig is uaith bha do chuairt anns an fhàsach
- MN 2.19 Bhiodh tusa dol a thaobh mar bha Maois anns an fhàsach

MN 2.50	Tri fichead 'sa deich bliadhna ri triall anns an fhàsach
MN 1.23	Tha 'n eaglais anns an fhàsach air a sàruchadh gu mòr
MN 1.16	Do neart a réir do làithean dhuit, Air feadh an fhàsaich chruaidh
MN 3.3	'S e sinne th' air fhagail an dràsda tha truagh, Measg stoirm agus gàbhaidh ann am fhàsach tha fuar
CT 4	A' ghràdh bha e tric 's an fhàsach ri luaidh
CT 7	Tri nàimhdean is mòr iad, 'm peacadh-gin, an fheòil 's ana-mian, tha 'd so anns an fhàsach
CT 9	'M feadh bha iad 's an fhàsach, fhuair iad gibht agus gràdh agus ciall
MN 2.1	Och tha mi cianail a' triall anns an fhàsach
MN 2.9	A nuas troimh an fhàsach gum b' àillidh do cheuman
UG 14	Fosgailt do thonnann garbh na fàsaich

Teachdaire a' bhàis: Personification of death

2. Peter. 3.10. Oir thig là an Tighearna mar ghaduiche 's an oidhche.

AF 7	Gun gheilt 'thug co-dhail do 'n teachdaire, a 's a ghathan tha bàsmhor, cha robh sgàth ort r' am faicinn
CT 3	B' e teachdair a' bhàis e, 'S i faicinn gach là gu 'm b' e 'n t-àm
EM 18	'Nur fhuair thu cuireadh an aoibhneis bha ro laimh air a ghealladh

Am pàillion cré / an taigh talmhaidh: The physical body

Job 13.12. 'mar chuirp creadha 'ur cuirp'; 2 Corinthians 5.1. 'nan sgaoilteadh o chéile ar taigh talmhaidh a' phàilliuin so, gu bheil againn aitreabh o Dhia, tigh nach do thogadh le làmhnan'; II Peter 1. 13. 'am feadh a tha mi 's a' phàilliuin so [...] air dhomh fios a bhi agam gur fagus dhomh àm cur dhiom mo phàilliuin so'

AF 23	Do phailliuin creadha o 'n dh'fhàg thu
MN 2.42	'Nuair dh'aithnich thu fo làmh gu robh am pàilliuin ri sgaoileadh

An uaigh: The grave

Job 30.23 'Oir tha fhios agam gu 'n toir thu mi gu bàs, agus a chum an tighe a dh'òrduicheadh do gach uile beò'.

AF 1	Seinneam mu 'n bhuachall, Tha 'n tàmh 'san uaigh ann a chadal
AF 3	Is buan an cadal a dh'aom ort, 'San tigh chaol tha gun solus, 'S fhada t-oidhche gun saothair, Do laimh, a ghaoil, cha dean togail

AF 5	Ged 's tosdach 'san uaigh thu, A d' chlosaid fhuaraidh, cha 'n fhada
MN 1.1	Ri caoidh an teachdair àluinn ud, A chàirich iad fo 'n fhòd
MN 1.19	Is chàirich iad 'san ùir thu, Leis gach cùram agus spéis
MN 1.20	Ach thig E rithisd thoirt fuasgladh dhuit, Bho chumhachd uaigh is bàs,
MN 3.1	Tha 'n teachdaire beannaicht' bha ac' na cheann-iùil, Aig muinntir a 'Bhac air a thasgadh 'san ùir
MN 3.5	Ar teachdaire dileas air a shineadh'san uaigh,
MN 3.25	Gu cianail Di-luain thàinig sluagh bho gach àrd, Ri ghiulain MhicLeòid chum a chòmhnuidh 'san ùir
CT 1	Cha b' airidh an t-àite-s, Gu 'n gabhadh e tàmh ann car greis
CT 14	Bi caithris 's ag ùrnuigh, 'M fad 's a bhios tu 'n taobh so de 'n uaigh
EM 3	Chaidh do chàireadh san anart
EM 10	Bho na chuireadh do chòrr fodh an fhòd ann am falach
UG 13	'S b' e sud 'n aobh'r chraidh, do chuir 'san talamh

Banntrach agus clann: Sympathy for the family

AF 8	Co am pàrant 'rinn t-àrach, nach dean gairdeachas tharad (he was unmarried)
CT 3	Och, 's truagh leinn a chèile 's i 'g a ionndrainn fèin is a clann
CT 4	Sinn a' smuaintinn a chlainn 's a' faicinn a bhantraich fo ghruaim
EM	tha do phàisdean bochd truagh dheth is culaidh-thruais iad ri'm faicinn
MN 3.10	Do chèile tha sàraicht' air a cràdh's air a claidh, Do theaghlach air fhàgail an dràs' 'ga do chaoidh, Gu robh an Tighearna 'na thròcair ri deònach dhaibh Gràs, Dheanadh roghainn de 'n aon ni nach diobair gu bràth

Section 2

Fianais: A declaration of faith; the subject shows their faith in daily life

Rev 1.5. 'Agus o Iosa Criosd, an fhianuis fhior, an ceud-ghin o na mairbh'. Acts 1.8. 'bithibh sibh 'n 'ur fianuisibh dhomh-sa, araon annan Ierusalem [...] agus gu iomall na talmhainn'.

AF 4	Air a' charraig 'tha còmhnard thog thu 'n còmhnuidh do dhachaidh
AF 15	'S moch a dh'iarr thu 'm Fear-saoraidh
MN 2.14	Gu 'm beannachadh an Tighearna an fhianuis a dh'fhàg thu.
MN 2.33	Bu mhaiseach thu ri 'g innseadh mu innleachd na slàinte, An gràdh a rinn do lionadh toirt fianuis bho 'n àirde
MN 2.42	'S tu tric a' deanamh fianuis air Criosd mar do dhidean
MN 2.46	Le focal Dhé toirt fianuis, Tha 'n Tighearna air èirigh.
MN 1.10	Oir choisinn E 'nad òige thu, Is dh'òl thu as a chuan, Is dh'fhàs thu ann an eòlas
MN 1.12	Thuig thu ciall na h-iobairt ud, A shaoradh tu o 'n bàs.
EM 23	Ghiùlan thu fianuis a réir a riaghailt 's a reachdan

A' chuing: Acceptance of the self-discipline expected of a Christian

Matt 11.29. 'Gabhadh mo chuing oirbh, agus fòghlumaibh uam, oir tha mise macanta agus iriosal ann an cridhe: agus gheibh sibh fois do 'ur n-anamaibh. Oir tha mo chuing-sa so-iomchair, agus tha m' uallach eutrom'.

AF 1 Thog thu cuing an Fhir-shaoraidh, 'S mheas thu eutrom an t-eallach

An Seula: A token of acceptance as one of the elect

Eph. 1.13. 'Air dhuibh focal na firinn a chluinntinn, eadhon soisgeul 'ur slàinte, neach an déigh dhuibh creidsinn ann, chuireadh seula oirbh le Spiorad Naomh, sin a' ghealladh'.

AF Bha seul an Spiorad gu dluth ort

MN 2.15 'Nuair a dhùbhlaicheadh an neul 's nach bu leur dhuit an seula, bhiodh tusa triall fo bhròn

MN 2.49 Bha lorg 's a bhata treun dhuit mar sheul air a dhilseachd

UG 7 Cuiridh tu d' sheul ris

A' chùbaid fo bhròn: The Church and the pulpit as a widow; the pulpit personified as a preacher

MN 3.2 Culaidh bròin air ar cùbaid 's gun lùths aig an t-sluagh

MN 3.14 Do chùbaid tha falamh an diugh a' labhairt ri sluagh, 'S iomadh comhairle fallain 's iomadh earail a fhuair

MN 7.1 Tha 'n eaglais 'n tràth so air chuairt anns an fhàsach, na suidhe air an làr is culaidh bhròin oirr'

Fear-faire: Elders and ministers watching over the congregation

Is. 21.8. 'tha mi a' m' sheasamh an còmhnuidh ann am ionad-faire, air feadh am là, agus tha mi a fantuinn air mo fhreiceadan ré gach oidhche'. 21.11 'Fhir na faire, ciod o'n oidhche?';

Ezekiel 3.17-18. 'A m'hic an duine, rinn mise fear-faire dhiot do thigh Israeil: uime sin, éisd am facal o m' bheul, agus thoir rabhadh dhaibh uamsa [...] agus nach labhair thu a thoirt rabhadh do 'n chiontach o 'dhroch shlighe, chum 'anam a thèarnadh, bàsaichidh an droch dhuine sin 'n a aingidheachd, ach iarraidh mise 'fhuil air do làimh-sa'.

MN 2.40 Fhir na faire, ciod mu 'n oidhch'

Prionnsa air tuiteam: Death of a minister or preacher

2 Samuel 3.38. ‘Nach eil fhios agaibh gu ’n do thuit uachdaran agus duine mòr an diugh ann an Israel?’

MN 3.6   ’Nuair thuiteas na prionnsaibh, tha ionndrainn is bròn

Beàrn ’sa bhalla: Loss of a single member weakens the whole Church

1 Samuel 25.16. ‘Bha iad ’n am balla dhuinn araon a dh’oidhche agus a là’. I Peter, 2.5. ‘Tha sibhse mar an ceudna, mar chlachan beò, air ’ur togail suas ’n ’ur tigh spioradail, ’n ’ur sagartachd naomh chum iobairtean spioradail a thoirt suas’.

AF 8   An togail Shioin is bearn thu, Tha tigh Iacoib fo shadail
MN 1.2   O ’n dh’fhalbh Domhnall Mac Iomhair, có lionas a’ bhearna
MN 3.3   ’S a’ briseadh na callaid, O ’s farsaing a’ bhearn
MN 3.6   ’Nuair bhrisear an gàradh, leanaidh Nàmhaid an tòir
MN 3.33   Na soluis ’gar fàgail ’s an garadh dol sìos, Luchd-eallaich ri fàilneach is an Nàmhaid ri strì

Teagasg: Teaching

Coll. 1.28. ‘Neach a tha sinne a’ searmonachadh, a’ toirt rabhaidh do gach duine, agus a’ teagasg gach uile duine anns an uile ghliocas’.

AF 2   Rinn sud sultmhor ’s an Fhirinn
AF 6   Bu tu teachdair’ bha eudaicht’
AF 9   Rinn sud thu d’ theachdaire dileas
AF 10   Fhuair thu fòghlum a ’s fiosrach, ’s tric a theagaisg thu ’n t-eòlas; bha ’n Lagh ’s an Soisgeul le chèile glan r’ an èisdeachd ’o d’ bhilibh
AF 13   Sheas thu daingean ’san Fhirinn ’tarruing brìgh as an fhacal
MN 2.12   Theagaisgeadh tu ’n òige le eòlas ’s le cùram
MN 2.17   A’ rannsachadh na firinn le dichìoll ’s le dùrachd, Gu leughadh do chàch i le lànachd do chùram
MN 2.29   Bha diomhaireachd na firinn a mhìnich a bheul dhuit, A ruith mar amhuinn fìorghlan o rìgh-chathair Dhé ann
MN 2.34   Bu mhath leò bhi ri cluinntinn da chainnt bha cho òrdail
MN 3.5   Ar teachdaire dileas air a shineadh ’san uaigh
MN 3.9   ’S mar theachdaire Chrìosd bha thu dian ’na do chuairt, Agus thug thu do threis is do neart do do Rìgh

MN 3.13	Mar theachdair' dheadh-sgeul bho thìr chéin a bha 'g inns', Mu Iosa air a cheusadh rinn rèite
MN 3.17	Chum tarruing na h-òige bha thu an còmhnuidh ri stri
MN 3.18	'S tu ghnàth dol mu 'n cuairt measg an t-sluaigh 'na do dhòigh, Ri labhairt gu coibhneil ri muinntir bha leòint'
MN 2.41	Bhiodh tu ann an dilseachd cuir impidh air òigridh, Iad teicheadh gu Fear-Saoraidh 's tu 'g innseadh ma 's ghlòr-san
MN 1. 2	O 's iomadh focal beannaichte, Chuir do theachdaireachd an céil. Bha peacaich deanamh aithreachais, Fo bhuidh do theagaisg fhéin
MN 1.4	Bu theachdaire ro dhìleas thu, Bha firinneach gu bàs
MN 1.14	Dh'èisdeadh sinn gu cùramach, Do bhriathran drùiteach féin, Oir labhair thu le ùghdarras
CT 1	Dh'fhalbh oirnn an teachdaire bha ciatach is glan
CT 13	Teachdair' urramach, ciatach, glan
EM 22	Ann am fòghlum na diadhachd, gu 'm b' e do mhiann bhi ga 'n cleachdadh
UG 5	An uair dh'fhoisgleadh tu am Biobal, dh'fhuaisgileadh tu mo cheistean daorsal
UG 12	Bha ministearan laidir geur 'n toir ort, 'Bhaigh meud do sholuis agus d' eolas

Ùrnaigh: The subject's power of prayer

Mark 14.38. 'Deanaibh faire agus urnuigh, chum nach tuit sibh ann am buaireadh'.

James 5.16. 'Aidichibh 'ur lochdan d' a chéile, agus deanamh urnuigh air son a chéile, chum gu 'n tearnar sibh. Tha mòr éifeachd ann an urnuigh dhùrachdaich an fhìreinn'.

MN 2.36	Bha d' athchuing ri dol suas a leth sluagh bha gun chùram, Le eallach air do ghualainn mu 'n uachdarain saoghailt'
MN 2.40	Có nar measg cho geur is da leur mar tha cùisean, Tha cur osan suas gu ruig cluasan Iehobhah
CT 2	Nuair bhiodh e ag ùrnaigh bhiodh sìleadh o shùilean, Bhiodh e tagradh an còmhnuidh
CT 14	Bi caithris 's ag ùrnaigh

Am Meangan: Christ as The Branch, Christians as branches

Zech 6. 12. 'Feuch an duine do 'n ainm Am Meangan; agus fàsaidh e nios as àite, agus togaidh e Teampull an Tighearna'; Romans 11.16. 'Oir ma tha an ceud-thoradh naomh tha am meall naomh mar an ceudna, agus ma tha an fhreumh naomh, tha na geuga mar sin mar an ceudna'.

AF 14	Tharruing t-anam le dicheal, sùgh á fionain nam meangan
-------	---

An fhion-lios: Christ as the Vine, Christians as branches and as workers in the vineyard

John 15.1. 'Is mise an fhionan fhior, agus is e m' Athair an treubhaiche. Gach uile gheug annam-sa nach eil a' giùlan toraidh, bheir e air falbh, agus gach uile gheug a tha tabhairt toraidh, glanaidh e i, chum gu 'n giùlain i tuilleadh toraidh'.

AF 6	Bu gheug thorach thu 'lùbadh, tais le drùchd o na Flaitheas
AF 14	Tharruing t-anam le dicheal, sùgh á fionain nam meangan
AF 10	B' ait bhi suidhe fo dhuibhre do dhuillich chubhraidh 's do mheasan
AF 20	Bu gheug bha torach a d' chuairt thu, mar ùr chrann uaine'am fasgadh
MN 1.13	Bha cùbhraidheachd bho d' fhallainn-sa, A dh'fhairicheadh an sluagh, Mar fearann bh'air a bheannachadh
MN 1.38	Nuair laigh an driùchd gu saoibhir 'san am air a geugan
MN 1.1	Tha ionndrainn ort 'san fhion-lios, Bho 'n chrìochnaich thu do shaoithear
MN 1.6	Nuair sgaoileadh tu na bagaidean, Thug thu air ais o 'n tìr, 'S na pomagranatan bha fàs innte. Ri misneachadh a chéile, Gu bhi treubhach anns a bhlàr
MN 1.23	Feuch agus fiosraich Féin a nis, Am fionan so le truas

An t-achadh / a' cur sìol / buain dhlòthan: harvest of souls

Matt 6.28. 'fòghlumaibh cionnus tha na lilighean a' fàs 's a' mhachair; cha saothraich iad agus cha sniomh iad'. Matt. 13. 37-9 'An tì a chuireas an sìol maith is e Mac an duine e. Is e am fearann an domhan, agus is an sìol maith clann na rioghachd; ach is e an cogal clann an droch spiorad. 'S e an nàmhaid a chuir iad an diabhul; 's e am fogharadh deireadh an t-saoghail, agus is iad na buanaichean na h-aingil'. 2 Cor 9.6. 'An tì a chuireas gu gann, buainidh e gu gann mar an ceudna; agus an tì a chuireas gu pailt, buainidh e gu pailt mar an ceudna'. Gal. 6.7-8. 'ge b' e nì a shìol-chuireas duine, an nì ceudna buainidh e ...an tì a chuireas do 'n Spiorad, buainidh e o 'n Spiorad a' bheatha shuthainn'.

AF 5	Threabh thu 'n t-achadh le dochas, Pòr nan deòir chuir thu frasach
AF 13	Bha 'n sìol a chuir thu neo-thruaillidh
AF 15	Air an innis tha luachmhor thrèoraich sluagh bha ri faire
AF 17	air raogha nan cluaintaibh laimh ri bruachan na h-amhann, far am briseadh na ròsan
EM 25	chaidh do threobhadh us t' àiteach
EM 26	An toradh a fàs ann mar fhiar fodh bhlàth ris an dealta
MN 1.3	Is thug thu smior a' chruitheachd dhoibh
MN 3	O seargaidh am feur agus crionaidh am blàth, 'S tha sin dhuinn mar shearmoin air a dhearbhadh an dràs

An tobar / uisge beò: Minister as a source of teaching or comfort, Christ, the Bible

John 4.14. ‘Ach ge b’ e neach a dh’òlas de ’n uisge a bheir mise dha, cha bhith tart gu bràth air; ach an t-uisge a bheir mise dha, bithidh e ’na thobar uisge ann a’ sruthadh suas chum na beatha maireannaich’. John 7. 38. ‘An ti a chreideas annam-sa, mar tha an sgriobtuir ag ràdh, sruthaidh as a bhroinn aibhnichean a dh’uisge beò’.

AF 14	A choidhch’ an tobar cha tràigh ort
AF 4	Ann an earrach na h-òige, Tharruing beò-uisg o ’n tobar
AF 11	An tobar meal’ as an d’ òl thu
MN 2.35	’Se dhuit mar thobair luachmhor de fhuar-uisg ’san fhàsach
MN 3.15	‘Carraig nan Al’ Bho ’n charraig a bhuaileadh shruth fuaran nach traogh Làn uisgeachan beò as an òl iad gu saor
MN 3.1	’S e tobar an sòlais, an orain ’san cliù

Am Buachaill / an treud: The minister as shepherd, the congregation as a flock

1 Peter 5.2-4. ‘Beathaichibh treud Dhé a tha ’n ’ur measg, a’ gabhail cùraim dheth [...] Ni mò mar thighearnaibh os ceann oighreachd Dhé, ach mar dhream a tha ’n an eisempleiribh do ’n treud. Agus an uair a dh’fhoillsichear an t-Ard-bhuachaille, gheibh sibh crùn na glòire nach searg as’.

AF 1	Seinneam mu ’n bhuachall
AF 15	D’ a chaoraich thug aran, Mar sud ’s na h-uain bha neo-threubhach rinn thu treun iad le bainne
AF 17	Cha b’ ait leat bhi’ saodach caoraich shaoirt’ air an achadh
AN 47	O ’n is e toil Dhé gu ’m bi threud uile naomha, Chi iad e mar tha e ’na lànachd gun traoghadh
MN 2.48	Na h-uisgeachan bha ciùin ’s tu fo chùram a Bhuachaill
MN 1.2/3	Bha mòr toil inntinn agadsa, Bhi ’g altrumas na treud. Bheathaich thu gu fallain iad, ’S tu threòiricheadh an treud
MN 1.4	Bha buachaill math nan caoraich thu, Air raointean glan a ghnàth, Is uchd cho truasail caomh agad, A’ ghiùlaineadh na h-uain
MN 1.21	A’ mhuinntir gràidh bha uaireigin, ’Nam buachaillean ro chaomh, Thug Criosda dhachaidh bhuain iad, Gar fàgail fuar ’san t-saoghal
UG 12	Chi iad do threud ’s thu fein an tos orr’

An saighdear: The war between good and evil

2 Timothy 2.3. ‘Fuiling thusa uime sin cruaidh-chàs mar dheadh shaighdear Iosa Criosd’. Ps. 35.3. ‘Glac féin do thargaid ’us do sgiath’. Ps. 91.4. ‘Us fhirinn bidh ’n a targaid dhuit, mar sgéith do d’ dhion gach ré’. Eph. 6.11-16. ‘Cuiribh umaibh uile armachd Dhé, cum gu ’m bi sibh comasach air seasamh an aghaidh cuilbheirtean an diabhuil’... air an crioslachadh le firinn agus uchd-éideadh na fireantachd umaibh. Agus ullachadh soisgeul na sìthe mar bhrògan agaibh air ’ur cosaibh. Thar gach uile ni, a’ glacadh do ’ur n-ionnsuidh sgéithe a’ chreidimh leis am bi sibh comasach air uile shaighdean teinnteach an droch Spiorad a mhùchadh. Agus glacaibh clogaid na slàinte agus claidheamh an Spiorad, ni a ’s e focal Dhé.

AF 1	Bu tu saighdear nach strìochdadh, Sheas thu dileas fo ’n bhrataich
AF 6	Bha lann gheur ort; beo-chlaidheamh a’ d’ dhòrnaibh; rinn do chòmhnadh ’sa batailt
AF 7	Bu ghaisgeach armaicht’ thu; ged a thuit anns a’ bhlàr thu
AF 19	Bha sgiath a’ chreidimh ga d’ chòmhdach, le ’muchadh leònadh gach saighead, bha thu crioslaicht’ le firinn s uil’ armachd Ios ort
MN 1.6	Bhiodh muinntir anns an éisdeachd, Air an geurachadh ’na càil, Ri misneachadh a chèile, Gu bhi treubhach anns a’ bhlàr
MN 2.15	Mar lann a’ dol ’nad chnàmhan, bha an Nàmhaid le fòirneirt, Ag ràdh gu robh thu cealgach ’s nach sealbhaich thu sòlas

Fialaidheachd / Gràdh bràithreil / gràdh spioradail: love, generosity, hospitality

1 John 3.14. ‘Tha fhios againn gu ’n deachaidh sinn thairis o bhàs gu beatha, do bhrìgh gu bheil gràdh againn do na bràithrean: an ti nach gràdhaich a bhràthair, fanaidh e ann am bàs’.

1 Peter 4.9. ‘Agus roimh na h-uile nithean biodh agaibh teas-ghràdh d’ a chèile, oir cuiridh gràdh falach air mòran pheacaidhean. Thugaibh aoidheachd d’ a chèile gun ghearan’.

AF 16	Sgaoil thu ’m bòrd a bha fialaidh roi’ luchd-iarraidh an rathaid
AF 9	Nochd thu sìobhaltachd shuairce, Gràdh gun fhuath do gach anam
MN 2.5	Thu carthannach is càirdeil, thu bàidheil an riamh rium
MN 2.13	Bha ’n dachaidh againn blàth ’s bhiodh ar fàrdach mar Bhetel, ’Se do shluagh-sa mo shluagh-sa, ’s iomadh uair rinn thu innse
MN 2.14	B’ fhear comunn thu is companach dream a thug gràdh dha
MN 1.16	Bu chosmhuil thu ri Aser, Bha gràdhaichte’ measg an t-sluigh, Bha taitneach do na bràithrean
MN 3.11	Is tu aoidheil is càirdeil, is tu bàigheil is caomh, ’S iomadh anam bha sireadh fhuair misneachd is lùths, ’S iomadh neach a bha brònach, fhuair còmhnadh is iùil
CT 6	Chunnaic sinn na bràithrean, Gach aon diubh làn gràidh agus seirc.
UG 1	Leis ’chridh’ bha lan de ghradh ’n Fhir-shaoraidh, ’Sna lamhan bhitheadh sinte gus na daoine

An lòchran laiste: faith as a lamp always kept in readiness

Matt 25.1-14. ‘An sin samhlaichear rioghachd nèimh ri deich òighibh, a thug leo an lòchrain, agus a chaidh a mach’ an codhail an fhir nuadh-phòsda [...] ach cha d’ thug iad oladh leo [...] Deanaibh faire air an aobhar sin do bhrìgh nach aithne dhuibh an là no an uair, air an tig Mac an duine’.

AF 21   ‘Sa ghnàth do lòchran a’ lasadh

CT 11   Dheasaich iad an lòchrain

An reult: Purity of life and doctrine

Cruden, p. 471, ‘ministers who ought to shine like stars in respect of the brightness and purity of their lives and doctrine’ Rev. 1.20. nan seachd reultan a chunnaic thu ann an làimh dheis’. Rev. 22.16.

‘Is mise freumh agus gineal Dhaibhidh, an reult dhealach agus mhaidne’.

AF 3   Bu reult thu ‘shoillsich làn àilleachd, Is fìor gu ‘r tràth chaidh thu fodha

UG 13   Agus t-anam lan de ‘n fhìor sholus.

A’ ghrian: God, Christ, wisdom, righteousness

Malachi 4.2. ‘Ach dhuibh-se air am bheil eagall m’ ainm-sa éiridh Grian na fireantachd le slàinte ‘n a sgiathaibh’.

AF 14   Grian na h-ùdlachd cha ‘n fhaic thu

AF 15   ‘S i Grian an Aigh ort a dh’èirich

CT 8   Cha teid a’ ghrian sìos orr’

Stiùireadh / Fear-iùil: Christ, Church leaders offering guidance

Heb 13.7. ‘Bithibh cuimhneachail air ‘ur cinn-iùil, a labhair ruibh focal Dhé’. Heb 13.17. ‘Bithibh ùmhail do ‘ur cinn-iùil, agus thugaibh géill doibh, oir tha iad ri faire air ‘ur n-anamaibh’.

AF 16   Bha thu’ d’ mheadhan gu stiùireadh, nan dall gu dùthaich a’ gheallaidh

MN 2.31   Bha ‘n Spiorad ‘ga do sheòladh le eòlas na fìrinn

MN 3.14   ‘S iomadh neach a bha brònach fhuair còmhnaidh is iùil

Airgead is òr: Purification by suffering

Malachi 3.3. Agus glanaidh e mic Lebhi, agus saoraidh e o shal iad, mar òr is mar airgiod chum gu 'm bi iad 'n an òglaich do an Tighearna. Zechariah 13.9. Agus glanaidh mi iad mar a ghlanar an t-airgiod, agus dearbhaidh mi iad mar a dhearbhar an t-òr, gairmidh iad air m' ainm-sa agus éisdeadh mise riu.

MN 2.3   Glanaidh e mar airgiod is dearbhaidh mar òr iad, Chan fhàg e smal no cearb orr' ged searbh do 'n fheòil e

Section 3

Abhainn Iordan: an t-aiseag, passing from life to death

See *Pilgrim's Progress* p. 260, 'Na h-eilthirich a' dol thar Abhainn a' Bhàis'; 'Na h-eilthirich cia ait a tha, An aiseag suas chum glòir, An carbaid Dhé, 's tha aingil fòs, Stiùireadh an ceum air chòir'

EM 28   Fhuair thu 'n t-aiseag gu Pàras thug gu sàbhailt thu dhachaidh
MN 2.48   Bha tighinn gu sruth Iordain o d' òig dhuit 'na uallach, Na h-uisgeachan bha ciùin 's tu fo chùram a Bhuachaill
MN 3.23-4   Rinn E greim ort cho làidir 's thug E sàbhailt thu null, Tha thu nis aig do dhachaidh, aig baile do mhiann, 'S tu ait anns a' Chaladh tha beannaicht' gu sior
UG 10   Thug e saor thu 'null air Iordan

An cuan: Eternity

Psalms 77.19 'Do cheuma tha san doimhneachd mhòir, do shlighe tha sa' chuan; Ach luirg do chos cha'n aithnich sinn, tha sud am folach uainn'. Isaiah 5.30. 'Agus anns an là sin beucaidh iad 'n an aghaidh, mar bheucaich na fairge'

AF 22   'S làn a mhuir as am feud thu òl gu saor gun cheap tuislidh. Ged bha beuchdaich luchd-fuath riut mar thonaibh uaibhreach na mara
MN 2.47   Chì iad e mar tha e 'na lànachd gun traoghadh
MN 1.8   Ri mealtuinn gnùis do Shlànuigheir, Ri snàmh 'na chomunn buan
MN 3.21   Ach a nis tha thu seinn ann an aibhneas nach tràigh, 'S tu snàmh ann am foillseachadh saoihbneas a ghràidh
MN 3.30   Cuir thairis tha 'n comunn le tonnan a ghaoil, 'S iad a' mealtuinn a ghràidh-san mar lànachd a' chuain

Aiseirigh: Resurrection, the body reunited with the soul

John 5. 28-9. ‘Tha an uair a’ teachd anns an cluinn iadsan uile a tha ’s na h-uaignean a ghuthsan. Agus théid iad a mach; iadsan a rinn maith, chum aiseirigh na beatha; agus iadsan a rinn olc, chum aiseirigh na damnaidh’.

AF 5	Dhuit bidh ’n aiseiridh luachmhor
MN 1.20	’Nuair dhùisgeas tu ’na iomhaigh, Bithidh tu riarichte gu leòr
MN 3.26	’S tu dealradh ann an naomhachd is saor o gach truaigh, O feuch tha thu àillidh tighinn an àird as an uaigh
EM 12	Cha ’n aobhar tioma no bròn e ’s gur ann an Glòir a chaidh d’ anam
EM 14	’S tu maille ri Crìosda
CT 1	Thugadh dhachaidh gu Slàint e
CT 4	Thugadh gu glòir e ’s tha e mealtuinn sòlas bith-bhuan
CT 8	Thug beò e le iomhaigh nan Gràs; tre ’n chumhachd thug beò iad bidh so ac’ ’na phòrsan gu bràth
CT 13	Thugadh gu glòir e ’s cha bhi Nàmhaid m’ a chòir am feasd
UG 7	Cha ’n fhaic mise agus thus a cheile, Gus an tig latha na h-aiseiridh

Ceòl: Praising God in Heaven and on earth

Rev. 5.9. Agus sheinn iad òran nuadh, ag ràdh, Is airidh thusa air an leabhar a ghlacadh agus a sheulachan fhosgladh’. Rev.14.3. Agus sheinn iad mar gu ’m b’ òran nuadh e an làthair na rìgh-chaitheach’.

AF 29	Tha thu ’cantainn an òrain bha thu fòghlum air thalamh
MN 4	Tha ceòl agus deòir ann an òran na h-oighreachd. Tha cuimhneachad a thròcair toirt ceòl anns an oidhche
MN 8	Gu ’n seinn thu le òran, B’ e do thlachd a bhith seinn le guth binn air a thròcair, Fhuair thu ceòl anns an oidhche ’s thàinig aoibhneas an lò leis
MN 2.10	Oir sheinneadh tu a bhriathran cho tiamhaidh ’s cho drùiteach
MN 2.11	Mar sheinneadh tu gu sòlunte déidh òran nan naoimh ud, O b’ iongantach do cheòl
MN 2.12	Theagaisgeadh tu ’n òige le eòlas ’s le cùram, Gu seinn cliù Iehòbhah
MN 2.27	’S cha bhi sinn tuilleadh cruinn ann ’s mi seinn cliù Iehòbhah
MN 3.20	’S tu ’g éisdeachd a’ chiuil aig an òigridh gach taobh, Bha seinn dhuit ’na shòlas ’s ’na còmhnaidh do d’ chridh’
MN 3.21	Ach a nis tha thu seinn anns an aoibhneas nach tràigh, ’S tu snàmh ann am foillseachadh saoihbneas a ghràdh

MN 1.10	O 's fhada bho 'n a thòisich thu, A' seinn air glòir an Uain
CT 5	'S cha sguir an 'hosanna', Ach seinn air an clàrsaichean féin
UG 9	Oir thug E mach thu bho gach sar'chadh, Gu bhith seinn anns an Tigh a 's airde

Trusgan geal: symbolising the pure soul after death; the reward for those who attain Heaven

Rev 6.11. 'Agus thugadh do gach aon diubh trusgana fada geala'. Rev 7.9. 'feuch, sluagh mòr nach robh neach sam bith comasach air àireamh ... 'n an seasamh an làthair na rìgh-chaithreach, agus an làthair an Uain, air an sgeadachadh le trusganaibh fada geala agus pailm aca 'n an làmhnan'.

AF 22	'S cha chaith an t-siorrachd do thrusgan
CT 11	Fhuair iad trusgan na bainnse
UG 10	Dh'eid E thu le or na h-Oipheir

Crùn na Glòire: Reward for those who attain Heaven

1 Peter 5. 4. 'Agus an uair a dh'fhoillsichear an t-Ard-bhuachaille, gheibh sibh crùn na glòire nach searg as'. 2 Tim 4.8. 'O so mach tha air a thasgadh fa 'm chomhair crùn fireantachd a bheir an Tighearn' am breitheamh cothromach dhomh 's an là ud'.

AF 8	'S tu 'nis mar rìgh air do chrùnadh, Ann an lùchuart nam flaitheas
UG 11	Chrun E thu 'am measg na 'n rìghrean
MN 3.28	'S E féin a ni aireamh ged an dràs' tha e dùint', Na dhealras gu soillseach ann an aoibhneas do chrùn

An Rìoghachd /an oighreachd: The Kingdom of Heaven

Col. 3.24. 'Gu 'm faigh sibh o an Tighearna duais na h-oighreachd'.

AF 8	Air do chrùnach ann an lùchuart nam Flaitheas
AF 22	'Nis 'san oighreachd neo-thruillidh, Chaidh' cha ghluaisear le duin' thu
CT 4	Ach thugadh gu glòir e, 'S tha e mealtuinn sòlas bith-bhuan
CT 5	Ach thugadh gu glòir iad, 'S tha iad mealtuinn sòlais gach rè
CT 6	Ach thugadh gu glòir iad, 'S cha bhi Nàmhaid 'n a tòir orr' am feasd
CT 7	Ach thugadh gu glòir iad, 'S cha d' amhairc iad beò air an dìon
CT 10	Ach thugadh gu glòir iad, Chaidh nàimhdean chur còmhla air chùl
CT 13	Ach thugadh gu glòir e, 'S cha bhith Nàmhaid m' a chòir am feasd.
UG 11	Thug E steach thu do an Rìghreachd

Fear Pòsda: Christ as the Bridegroom, union between Christ and the Church

Rev 21.9. ‘Thig an so, nochdaidh mise dhuit a’ bhean nuadh-phòsda, bean an Uain’.

Isaiah 54.4-5. ‘Oir di-chuimhnichidh tu nàire d’ òige, agus masladh do bhantrachais cha chuimhnich thu nas mò. Oir is e d’ fhear-pòsda do Chruithfhear, is e Tighearna nan sluagh a’s ainm dha; agus is e d’ fhear-saoraidh Ti naomh Israel; goirear Dia an domhain uile mar ainm ris’.

AF	’S tu a’ feitheamh thoirt còmhail, Do ’n Fhear-phòsda ’n uair b’ ait leis
MN 3.16	Do bhunait nach diobair ’s tu ag innseadh do ’n t-sluagh, Ag cur impidh orra còrdadh ann am pòsadh nach sgaoil

Gus am bris an là: The hope of meeting again at the Resurrection

Song of Solomon 2.17 ‘Gus am bris an là agus an teich na sgàilean’

AF 5	Gus am bris ort an fhàire, Solus àigh air do leabaidh
MN 1.9	Ach theich a nis na sgàilean, Agus dhealraich ort a ghlòir
MN 3	Tha thu gabhail ann fois gus an tig maduinn na Glòir, ’S an dùisg thu ’na iomhaigh
UG 7	Cha ’n fhaic mise agus thus a cheile, Gus an tig latha na h-aiseiridh

5.7 Motifs of *marbhrannan soisgeulach*: Anna NicFhearghais

Anna NicFhearghais, ‘Marbh-rann do ’n Urramach Iain MacFhearghuis, Ministear Chillinbhir agus Mheulaird an Earra-ghael’, in NLS MS 14987, c. 1841. Published in 1855 as, ‘*Marbh-rann do ’n Urramach Iain MacFhearghuis, Ministear Chillinbhir agus Mheulaird an Earra-ghael le Anna NicFhearghais ’an Sgireachd a’ Chlachain ’an Ceanntire*, Clobhuilte airson agus r’ an reic le Dughall Mac-Fhearghais 1855. The numbers indicate verse numbers in NLS MS 14987.

Section 1

Teachdaire a bhàis

- 7   Gun gheilt ’thug co-dhail do ’n teachdaire, a ’s a ghathan tha bàsmhor, cha robh sgàth ort r’ am faicinn

Am pàillion crè

- 24   Do phaillion creadha o ’n d’ fhàg thu, fhuair thu àrd ann an urram, Fhuair thu ’n comunn righ Da’bhaidh, Mhaois, ’s na fàidhean gu h-uile:

An uaigh

- 1   Buachall tha ’n tàmh ’san uaigh ann a chadal
3   A ’s buan an cadal a dh’aom ort, ’san taigh chaol tha gun solus, ’s fhada t-oidhche gun saothair, do làmh, a ghaoil, cha dèan togail
4   Ge buan do chadal tha sgeul ort ’n laithibh feum rinn thu obair
5   ’N diugh ged ’s tosdach ’san uaigh thu, a d’ chlosaid fhuaraidh, cha ’n fhada, gus am bris ort an fhaire, solus àigh air do leabaidh

Banntrach agus clann: Sympathy for the family

- 8   Co am pàrant ’rinn t-àrach, nach dean gairdeachas tharad (he was unmarried)

Section 2

A’ chuing

- 1   Thog thu cuing an Fhir-shaoraidh, ’s mheas thu eutrom an t-eallach

An seula

19 Bha Seul an Spiorad gu dluth ort

Am beàrn

8 An togail Shioin a 's bearn thu, tha Tigh Iacob fo fhadal, bho 'n là 'gheàrradh le bàs thu

19 Seud chaidh ' cheannach le luach thu, Clach ro luachmhor san togail.

Teagasg

2 Mar Iacob fhuair thu a' bheannachd, rinn sud sultmhor 'san Fhìrinn

4 'N làithibh feum rinn thu obair, ann an earrach na h-òige, tharruing beò-uisg' o 'n tobar

6 Bu tu teachdair' bha eudaichte, Bha lann gheur ort an tarruing:

9 'S ann bha 'n aonachd neo-chrìochnach, eadar Crìosd agus t' anam, rinn sud thu d' theachdaire dileas, bhri 's an Fhìrinn gun d' fhan thu

10 Ann an rùntaibh Iehòbha fhuair thu fòghlum a 's fiosrach 's tric a theagaisg thu 'n t-eòlas dh'fhuadach bròn 'sa thug misneach / bha 'n Lagh 's an Soisgeul le chèile glan r' an èisdeachd 'o d' bhilibh

11 le mais an Soisgeul na bhuidhean 's tu dh'fhosgail suas e do 'n aithreach'

12 'N Lagh cha d' leig thu air di-chuimhne', bha e priseil a d' shealladh

12 'N cluas an t-sluaigh nach d' ghabh rabhadh, Uile mhallachd Shinài, Sgaoil gun bhaigh iad nan sealladh: Thug thu dul an do uaislean, A 's cha robh fuath 's ort r' am bagraibh.

13 Sheas thu daingean 'san Fhìrinn 'tarruing brìgh as an fhacal

Ùrnaigh

16 Bha thu d' mheadhon gu stiùireadh nan doill gu dùthaich a' gheallaidh a 's tric a neartaich na glùinean 's do chridhe bhrùite thug athais

21 Ged robh gainn' air an lòn ac' bha 'm Mana beò dhuit làn aithnichte

An fhìon-lios

6 Bu gheug thorrach thu 'lùbadh, tais le drùchd 'o na Flaitheas

10 B' ait bhi suidhe fo dhuibhre do dhuilleach chubhraidh 's do mheasan

14 Tharruing t' anam le dìchioll, sùgh à fionain nam meangan 'mach à stòr-thigh a' Chùmhnant

21 Bu gheug 'bha torrach a d' chuairt thu, mar ùr-chrann uaine 'am fasgadh

An t-achadh

- 2 Mar bhláth a' dìreadh gach latha, 'S dh'èirich tuilleadh 'us buaidh leat
5 Threubh thu 'n t-achadh le dòchas, pòr nan deòir chuir gu frasach
13 Bha 'n sìol a chuir thu neo-thruaillidh
15 Air an innis 'tha luachmhor threòraich sluagh bha ri faire
22 Do 'n Fhear-phòsda 'n uair b' ait leis, teachd d' a lios as a sheòmar

Am Buachaill, an treud

- 1 An dàn so seinneam mu 'n bhuachall tha 'n tàmh 'san uaigh a chadal
15 'S moch a dh'iarr thu 'm Fear-shaoraidh, a 's d' a chaoirich thug aran, mar sud 's na h-uain
'bha neo-threubhach, rinn thu treun iad le bainne,
17 Riamh cha b' ait leat bhi 'saodach, caoraich shaort' air an achadh, air an rogha nan
cluantaibh, laimh ri bruachan na h-amhainn
21 Ged robh gainn' air an lòn ac' bha 'm Mana beò dhuit làn aithnichte

An saighdear

- 1 bu tu saighdear nach strìochdadh, sheas gu dìleas fo 'n bhrataich
6 bu tu teachdair' bha eudaichte, bha lann gheur ort an tarruing, le beò chlaideamh
a d' dhòrna, rinn do chòmhnadh 'sa bhatailt
7 bu ghaisgeach armaichte' thu an còmhnuidh / as gathan tha bàsmhor, cha robh sgath ort r' am
faicinn, Ged a thuit anns a' bhlàr thu / sann an carbadaibh slàinte fhuair glè shàbhailte thu
dhachaidh
18 sud rinn t-armachd cho luachmhor / ort bha clogaid na slàinte
19 bha sgiath a' chreidimh gad' chòmhdach, leath' mhuchadh leonadh gach saighead, bha thu
crioslaicht' le firinn, 's uil' armachd Ios' ort ga chaitheadh
20 thog thu 'bhratach bha buadhar, am fuil an Uain chaidh a dathadh / am muigh do 'n champa
's tu fuaradh / bu tu gaisgeach an dòchais, ghlac le seoltachd an claidheamh

Fialaidheachd agus gràdh bràithreil

- 9 Fhuair thu urram nam braithrean anns gach àit' rinn thu thathaich, nochd thu do
shìobhallachd shuairce gràdh gun fhuach do gach anam
16 Sgaoil thu 'm bord a bha fialaidh, Roi' luchd-iarraidh an rathaid: Bha thu 'd' mheadhon gu
stìùradh, Nan dall gu dùthaich a' gheallaidh

An lòchran laiste / Fear na Bannse

- 22 Do thaigh bha deasaicht' an ordugh 'sa ghnà do lòchran a' lasadh, 's tu a' feitheamh thoirt
cò-dhail, do 'n Fhear-phòsda 'n uair b' ait leis
2 Do chèilidh dhiombuan mar chuairtear, 'San tìr 's cha d' fhuair thu ach tamull

An reult

- 3   Anns an doilleireachd ùdlaidh, las gu h-ùror do sholus, bu reult thu 'shoillsich làn àilleach,
a 's fìor gur tràth chaidh thu fodha

Section 3

An cuan is abhainn lordain

- 4   Ged tha beucach luchd-fuath riut mar thonnaibh uaibhreach na mara, air a charraig tha
còmhnard, thog thu 'n còmhnaidh do dhachaidh
- 23   'S làn a' mhuir as am feud thu òl gu saor gun cheap tuislidh

Aiseirigh

- 5   Dhuit bidh 'n aiseiridh luchmhor, Le gràdh 's tu buanaich ri faire
- 14   Neoil tha nis air do chul-thaobh, 'S grian na h-ùdlachd cha 'n fhaic thu
- 15   'S i Grian an Àigh ort a dh'èirich, chuir solus eibhinn a d' anam

Ceòl

- 25   Tha thu a' cantainn an òrain, bha thu 'fòghlum air thalamh

Trusgan geal

- 23   Cha bhith acras no ìot ort, 's cha chaith an t-siorr 'achd do thruscan

An crùn

- 8   'S tu 'nis mar Rìgh air do chrunadh, Ann an luth-chuirt nam flaitheas

An Rìoghachd

- 22   Shuidhe sìos aig a bhòrd-san 'mhealltainn sòlais a gheallaidh
- 23   'Nis 'san oighreachd neo-thruaillidh chaoidhch' cha ghluaisear le duin' thu
- 24   Fhuair thu 'n comunn rìgh Da' bhidh, Mhaois 's na fàidhean gu uile, ghiulainn aingle thu
sàbhailt' gu uchd Abraham tuilleadh

Gus am bris an là

- 5   Gus am bris ort an fhaire, solus Àigh air do leabaidh

5.8 Motifs of *marbhrannan soisgeulach*: Catriona Thangaidh

Catriona Thangaidh, *Laoidhean agus Òrain Catriona Thangaidh, air an sgrìobhadh as a beul fhèin leis an Urr. Alasdair MacRath M.A. Cill Chalum an Eala an Ceann Tìre* (Edinburgh: W. F. Henderson, 1917)

1. ‘Marbhrann do ’n Urr. Uilleam MacRath a bha na mhinisteir am Barbhas o 1813 gus an do chaochail e an 1856 aig aois ceithir fichead bliadhna’, pp. 28-32.
2. ‘Marbhrann air Aonghas MacIomhair, a bha na Cheistear an Uig, air a’ Bhac, agus am Baile-Mhàiri, Ionmhar Pheotharan’. Chaochail e an 1851, pp. 34-8. This marbhrann includes Iain Màrtainn, Iain ’ic Aoidh and ‘an dithis a thàinig a Uig’.

Section 1

An fhàsach

- 2.4 The e beò air a’ ghràdh bha e tric ’s an fhàsach ri luaidh
- 2.7 Trì nàimhdean is mòr iad ’m peacadh-gin, an fheòil ’s ana-miann, Tha ’d so anns an fhàsach an toir air na càirdean cho dian
- 2.9 ’M feadh bha iad ’s an fhàsach fhuair iad gibht agus gràidh agus ciall, E féin is Iain Màirtinn, Bu taitneach na bràithrean ’n an triall

Teachdaire a’ bhàis

- 2.3 B’ e teachdair a’ bhàis e, ’s i faicinn gach là gu ’m b’ e ’n t-àm

An uaigh

- 1.2 Na chuir sinn ’s an uaigh ud Di-luain air an fheasgar, tha cuid as gach ceàrna ’g a fharraid le fadachd
- 1.4 O ’n chàireadh ’s an uaigh e Di-luain air an fheasgar
- 1.5 ’N a laidhe ’s an t-siaban gu h-ìosal ’s a’ mhachair ann an cist a chinn-chaoil
- 2.1 Cha b’ airidh an t-àite-s’ gu ’n gabhadh e tàmh ann car greis

Banntrach agus clann

- 1.4 A nis tha a chèile i féin ann an laigse, cha ’n eil e ’n a ioghnadh a ciabhag a ghlasadh
- 1.13 Am faca tu àlach cho àluinn ’s cho taitneach, bu tearc anns an dùthaich luchd-giùlan am maise
- 2.3 Och ’s truagh leinn a chèile ged bu leath’ Dun-éideann ’s na th’ ann, i muldach deurach ’S i ’g a ionndrainn féin, is a clann, biodh i nis ri ùrnuigh gu ’n tig cumhachd dhùisgeas na th’ ann
- 2.4 Sinn a’ smuaintinn a chlainn ’s a’ faicinn a bhantraich fo ghruaim

Section 2

Teagaisg

- 1.10 Bha farsuingeachd mhòr ann gu seòladh neach eile, nach cual thu bhi 'g innseadh b' e 'm Biobull a roghainn
- 1.11 Bha facal na Firinn ri inntinn gu gnàthach
- 2.1 Dh'fhalbh oirnn air a' bhliadhna-s' an teachdair bha ciatach is glan
- 2.13 Teachdair' urramach ciatach, glan

Earailean

- 2.14 O! anam neo-bhàsmhor, Bi cuimhneach gach là air a chuairt; Cha'n eil là air a ràitinn, Chan eil mionaid, no tràth, no uair; Bi caithris 's ag ùrnuigh, 'M fad 's a bhios tu 'n taobh so de 'n uaigh

Ùrnaigh

- 1.11 B' e chleachdadh 's a dhùrachd bhi 'g ùrnuigh gach tràthan, air leabaidh na dòruinn ged bu mhòr bha chràidh air
- 2.2 Nuair bhiodh e ag ùrnuigh bhiodh sileadh o shùilean gu pailt, bhiodh e tagradh 'n còmhnuidh

An saighdear

- 1.7 B' e sud am fear-dùthcha 'nuair dhùisgeadh a' chòmhstri a ghnàth air an cùlaibh cur chùisean an òrdugh
- 1.12 Cha b' ann coltach ri càch a, Bha àbhaist an duin' ud, Cha chuireadh e diù ann an diombadh luchd-lagha

Fialaidheachd agus gràdh bràithreil

- 1.2 An gabh thu ort ràitinn nach robh gràdh ann am falach ri bochdan, 's ri feumaich 'n an éigin 's 'n an airce
- 1.12 'S ann a bhiodh e 'n còmhnuidh a' còmhnaidh gach duine, ri bochdan 's ri feumaich 'n an éigin 's an trioblaid
- 1.14 'S iomadh bochd is diol-déirc thàinig feumach gu dhorus le 'm poc is le 'm balgain 's cha'n fhalbhadh iad falamh
- 2.6 Chunnaic sinn na bràithrean, Gach aon diubh làn gràidh agus seirc
- 2.10 Bu taitneach na bràithrean, An dithis a thàinig an Uig; Bha 'n imeachd cho còmhnaidh, Nach faicte dhiubh sgòd a dh'aon taobh

An lòchran laiste / Fear na Bannse

- 2.11 Dheasaich iad an lòchrain, Fhuair iad cumh'chd is treòir agus neart; Fhuair iad trusgan na bainns',

Section 3

Aiseirigh

- 2.8 Cha tèid a' ghrian sìos orr' no air Aonghas MacIomhair gu bràth, Cha bhi oidhche no bliadhna, Cha bhi eagal roimh riasladh nàmh

Ceòl

- 2.5 'S cha sguir an 'hosanna' ach seinn air an clàrsaichean féin

Trusgan geal

- 2.11 Fhuair iad trusgan na bainns', Cha bhi crìoch air 'n aoibhneas am feasd.

An Rìoghachd

- 2.1 Thugadh dhachaidh gu Slàint' e le cumhachd na h-Airde 's mòr mais'
2.4 Ach thugadh gu Glòir e 's tha mealltuinn sòlas bith-bhuan
2.13 Ach thugadh gu Glòir e 's cha bhith Nàmhaid m 'a chòir am feasd

5. 9 Motifs of *marbhrannan soisgeulach*: Màiri Anna NicIomhair

Màiri Anna NicIomhair, *Marbhrann do Dhòmhnull MacIomhair le a Phiuthar Màiri A. NicIomhair* (Stornoway: np. nd.) Other texts from Màiri A. NicIomhair, *Ceòl is Deòir* (Stornoway: np. nd.); *Cuimhneachan air an t-Urramach Murchadh Macrath, bha an Ceann-Loch Leòdhas agus air Murchadh Màirtinn a Sgìre a' Bhac*, (Stornoway: np. nd.); *Marbh-rann do Raonaid Moireasdan a Sgìre a' Bhac*, (np. nd.); *Marbhrann do Pheigi Màiri*, (unpublished)

Marbhrannan

- 1 *Marbhrann do Dhòmhnull MacIomhair.*
- 2 'Marbh-rann do 'n Urramach Iain Mhic Iomhair, Ministear Charlobhaigh', pp. 17-21.
- 3 'Ruairidh Mac Aoidh' (elder), pp. 30-2.
- 4 'Marbh-rann air an Urramach Alasdair MacLeòid, Ministear a' Bhac', pp. 36-40.
- 5 'Marbhrann do Pheigi Màiri'.
- 6 'Cuimhneachan air an t-Urramach Murchadh Macrath, bha an Ceann-Loch Leòdhas', pp. 4-9
- 7 'Marbhrann do Mhurchadh Màirtinn a Sgìre a' Bhac', pp. 13-16.
- 8 *Marbh-rann do Raonaid Moireasdan a Sgìre a' Bhac.*

Section 1

An fhàsach

- 1.1 Och tha mi cianal a' triall anns an fhàsach
- 1.9 A nuas troimh an fhàsach gu 'm b' àillidh do cheuman
- 1.16 Mar sin dol thuig is uaith bha do chuairt anns an fhàsach, Ach Ceannard Treun na Buaidh chum e suas thu le 'ghàirdean;
- 1.19 Bhiodh tusa dol a thaobh mar bha Maois anns an fhàsach, Ri faicinn sealladh mòr ann an glòir innleachd tearnaidh.
- 1.50 Ràinig thu an aois a thuirt Maois bha ri àireamh, Tri fichead 'sa deich bliadhna ri triall anns an fhàsach
- 2.16 Do neart a réir do làithean dhuit air feadh an fhàsaich chruaidh
- 2.23 Tha 'n eaglais anns an fhàsach air a sàruchadh gu mòr
- 3.10 Tha fuachd an fhàsaich 'fàs nas duilghe
- 4.33 'S e sinne th' air fhàgail an dràsda tha truagh measg stoirm agus gàbhaidh ann am fàsach tha fuar
- 5.2 'S nach b' àill leis am fàgail ann an fàsach nan deòir
- 7.26 Rinn E glinn an fhàsaich fuar dhuinn, 'g ionndrainn comunn suaire ar gaoil
- 7.30 Ochan! Mar a chaochail làithean, aonranachdan fhàsaich lom
- 8.8 Am fàsach cho fuar 's luchd-aitich fo chruas
- 8.15 Ann am fàsach nan gleann a dh'fhàg iad cho fann bha E togail an ceann le dòchas

Teachdair a' bhàis

- 3.1 Thàinig teachdaireachd luath 'Suidh suas a charaid, tha 'n duais a tha feitheamh ort mòr'

Am pàillion crè

- 1.42 Nuair dh'aithnich thu fo làmh gu robh am pàillion ri sgaoileadh
6.9 Ach tha am pàillion a' sgaoileadh 'san taigh-talmhaidh ri aomadh gu làr
7.12 Tric ri osnaich anns a' phàillion miannachadh gach là bhith saor

An uaigh

- 1.12 Roinneadh tu ri càch de na tàlan a fhuair thu, 'S tha sin ri labhairt fathasd ged chàradh
'san uaigh thu
2.1 Ri caoidh an teachdair àluinn ud a chàirich iad fo 'n fhòd
2.19 Is chàraich iad san ùir thu leis gach cùram agus spèis
2.20 Ach thig E rithisd thoirt fuasgladh dhuit bho chumhachd uaigh is bàis
3.5 'S nad shineadh 'san uaigh ged is fuar a cumhachd, chan fhuasgail i bannaibh a' ghràidh
3.6 Nad laighe ann an sìth fo dhèidein beannaicht'
4.1 Tha 'n teachdaire beannaicht' bha ac' 'na cheann-iùil aig muinntir a' Bhac air a
thasgadh 'san ùir
4.5 Ar teachdaire dileas air a shineadh, 'san uaigh
5.10 Gabhail fois anns an uaigh ann a' suain 's ann a sìth, an duslach cha ghluais gu 's an
fuasgail i ris
6.2 MacRath a bha beannaicht' tha e nis 'na chadal 'san ùir
8.17 Ged thèid iad gu fuar a luidhe anns an uaigh, an duslach tha luachmhor priseil

Banntrach agus clann

- 3.8 Ach tha 'n teaghlach fo leòn 's tha bròn air a bhaile
4.10 Do chèile tha sàraicht' air a cràdh 's air a claidh do theaghlach air fhàgail an dràs 'ga
do chaoidh
6.14 Ach O 's ann a tha 'n ionndrain tha mòr aig a companach gaoil, a dh'iarraidh sinn fhàgail
le a leòn air a' ghàirdean tha caomh

Section 2

Fianais

- 1.6 Ann an làithean na h-òige fhuair thu eòlas bha slàinteil, tharruing e le Ghlòir ann an còrdaibh a ghràidh dhuit
- 1.14 Gu 'm beannaicheadh an Tighearna an fhianuis a dh'fhàg thu
- 1.22 Thàinig e le fianuis na Trianaid aig Iordan
- 1.42 'S tu tric a' dèanamh fianuis air Crìosd mar do dhidhean
- 2.10 Oir choisinn E 'nad òige thu is dh'òl thu as a chuan, is dh'fhàs thu ann an eòlas
- 3.2 Mu lethcheud bliadhna gu gnìomhach toileach toirt fianais air cumhachd a' ghràis
- 5.4 Chaidh do chosnadh na d-òige le eòlas Mhic Dhé

A' chuing

- 7.5 Ghiùlain e a' chuing 'na òige, roghnaich e na ròidean teann

An Seula

- 1.15 Nuair a dhùbhlaicheadh an neul 's nach bu lèir dhuit an seula
- 1.48 Bha lorg 's a bhata treun dhuit mar sheul air a dhilseachd
- 6.26 Bidh ainm-san 'nan aodann le seula tha sgrìobht' ann gu bràth, mar chomhair air naomhachd 's air ceangal nach sgaoilear le bàs

Féin-cheasnachadh

- 1.15 Mar lann a' dol 'nad chnàmhan bha an Nàmhaid le foirneart ag radh gu robh thu cealgach 's nach sealbhaich thu sòlas
- 2.9 Fhuair thu aimsir chianail' nuair dheigheadh a' ghrian fo neòil, fhuair tho oidhchean cràidh ann is fhuair thu làithean bròin, is dh'òl thu uisge Mharah

Culaidh bròin

- 4.2 Culaidh bròin air ar cùbaid 's gun lùths aig an t-sluagh

Luchd-faire / Fear-faire

- 1.1 'S luchd-faire cho gann anns an àm so tha lathair
- 1.40 Fhir na faire, ciod e mu 'n oidhch, cò nar measg cho geur is da lèir mar tha cùisean, cò tha faighneachd le dùrachd, tha cur osan suas gu ruig cluasan Iehobhah

- 3.8 'S tha iad faicinn cho fann 's cho gann 's tha luchd-faire 's cho brist' 's tha 'm balla le beàrn
- 6.5 Fear-faire ud a b' àbhaist bhith seasamh an àird air a thùr, is dh'fhaidhte bhith faighneachd dheth, 'Ciod e mu 'n oidhche 'san uair'
- 6.6 'S tha feum air fear faire do shluagh tha nan cadal gu trom

Na prionnsaibh

- 4.6 Nuair thuiteas na prionnsaibh tha ionndrainn is bròn
- 6.5 O guilibh, a chàirdean, tha prionns' air a chàradh 'san ùir

Beàrn 'sa bhalla

- 1.1 O 'n dh'fhalbh Dòmhnall MacIomhair có lionas a' bheàrna?
- 3.2 Cò lionas nise dhaibh d' àit?
- 3.8 'S tha iad faicinn cho fann 's cho gann 's tha luchd-faire 's cho brist' 's tha 'm balla le beàrn
- 4.3 'S a' briseadh na callaid, O 's farsaing a' bhearn
- 4.6 Nuair bhrisear an gàradh leanaidh Nàmhaid an toir
- 6.11 Bha aca fìor dhiadhair is cò nise a lionas dhaibh 'àit?

Teagasg

- 1.10 B' e facal naomh an Tighearna e a riamh 'na do shùilean
- 1.12 Theagaisgeadh tu 'n òige le eòlas 's le cùram, gu seinn cliù Iehobha, gu deònach ga stiùireadh
- 1.17 A' rannsachadh na Firinn le dichìoll 's le dùrachd gu leughadh tu do chàch i le lànachd do chùram, a' faighinn boinne fìor-ghlan bha simplidh do 'n òige, is fhuair thu fion ro-aosd ann nach mìneachadh còmhraidh
- 1.32 Mar pheann an làimh fear-sgrìobhaidh tha 'g innseadh gu seòlta, mar do theanga a' luaidh air an luach tha 'na thròcair.
- 1.33 Bu mhaiseach thu ri 'g innseadh mu innleachd na slàinte
- 2.1 Rì caoidh an teachdair àluinn ud
- 2.2 O 's iomadh focal beannaichte chuir do theachdaireachd an céill / bha peacaich dèanamh aithreachais fo bhuidh do theagaisg fhéin
- 2.4 Bu theachdaire ro dhìleas thu
- 2.14 Dh'èisdeadh sinn gu cùramach do bhriathran drùiteach féin oir labhair thu le ughdarras
- 4.5 Ar teachdaire dìleas air a shineadh 'san uaigh
- 4.9 'S mar theachdaire Chrìosd bha thu dian 'na do chuairt
- 4.8 'S tu sgaoileadh gu farsuing dhaibh bratach na sìth mar theachdair' dheadh-sgeul bho thìr chéin a bha 'g inns'
- 4.14 Do chùbaid tha falamh 'n diugh a' labhairt ri sluagh 's iomadh comhairle fallain 's iomadh earal a fhuair

- 4.18 'S tu ghnàth dol mu 'n cuairt measg an t-sluaigh na do dhòigh ri labhairt gu coibhneil ri muinntir bha leoint'
- 6.5 Is chuireadh e an céill uile chomhairle Dhé do 'n t-sluagh
- 6.11 A theagasg bha diomhair 's bha inntinn ro ghnìomhach is geur
- 6.15 Bha e treun ann an teagasg 's a' leughadh na sgrìobtuirean naomh
- 6.16 Fhuair esan mìlseachd a' rannsachadh brìgh gach sgeul

Earailean

- 1.36 Bha d' athchuing ri dol suas a leth sluagh bha gun chùram, Le eallach air do ghualainn mu 'n uachdarain saoghailt'
- 1.37 Bha aobhair naomh an Tighearna bhi iosal 'na bhròn dhuit, Clò-chadal air an t-sluagh is gun uallach air mòran;
- 1.39 'S bha eagal ort gu dearbh gu robh fearg ris an àite.
- 4.15 'S tu 'g iarraidh orr' cabhaig 's gun stad ann an àit, Gus an ruig iad am fasgadh ann an Carraig nan Al
- 4.16 Mun a' Chuspair ro òirdhearc 's a' ghlòir tha 'na ghnùis, Ag cur impidh orra còrdadh ann am pòsadh nach sgaoil.

Ùrnaigh

- 1.36 Bha d' athchuing ri dol suas a leth sluagh bha gun chùram
- 1.40 Cò nar measg cho geur is da lèir mar tha cùisean, cò tha faighneachd le dùrachd, tha cur osan suas gu ruig cluasan Iehobhah
- 6.10 Bha ùrnaigh dol farsuing a' sgaoileadh a mach air gach àit'
- 7.8 Fhuair e àit bho phobull Dhé, 'nuair a dh'èireadh Murchadh Màirtinn, dh'èisdeadh càch le móran spèis
- 7.9 Bha e treun air ceann na h-ùrnaigh, dùrachdail aig Càthair Gràis, 'Cha robh sinne riamh cho feumach', 's tric a dh'éigheadh e le spàirn

An fhìon-lios

- 2.1 Tha ionndrainn ort 'san fhìon-lios bho 'n chrìochnaich thu do shaothair
- 2.23 Feuch agus fiosraich Féin a nis an fìonan so le truas
- 6.6 Oir am foghar tha farsaing 's luchd-obair ri fhaighinn cho gann

An t-achadh

- 2.13 Bha cùbhraidheachd bho d' fhallainn-sa a dh'fhairicheadh an sluagh, mar fearann bh' air a bheannachadh le beannachadh bho shuas

- 3.4 'S am measg an luchd buain 's nan sguaban torrach bhiodh Ruairidh a' tional nan dlòth
- 4.2 O seargaidh am fear agus crionaidh am blàth 's tha sin dhuinn mar shearmoin air a dhearbhadh an dràs'
- 4.3 Tha 'n Tighearna ri tional nan lili 'san àits'
- 5.1 Tha an Tighearna ri tional nan liligh 's an ait-s'
- 5.6 Bha thu làithean na h-òige mar an ròs tighinn fo bhlàth
- 7.1 Tha E tional leis na lili chan eil aon ac' nach téid suas

An treud

- 1.47 O 'n is e toil Dhé gu 'm bi threud uile naomha
- 2.2 Bha mòr thoil inntinn agadsa bhi 'g altrumas na treud
- 2.3 Bheathaich thu gu fallain iad, gu amhainn làn de shòlasan 's tu threòiricheadh an treud
- 2.4 Bu bhuachaill math nan caoraich thu, is uchd cho truasal caomh agad a' ghiùlaineadh na h-uain
- 2.21 A' mhuinntir gràidh bha uaireigin nam buachaillean ro chaomh, thug Criosda dhachaidh bhuaib iad
- 6.3 Nuair a dh'fhalbhas luchd-ùrnuigh, a' mhuinntir ghabh cùram d' an treud
- 8.4 O b' easgaidh do cheum ri leantuinn na trèud ri falbh chun na féilltean móra

An saighdear

- 1.16 Ach Ceannard Treun na Buaidh chum e suas thu le 'ghàirdean
- 2.6 Bhiodh muinntir anns an èisdeachd air an geurachadh nan càil ri misneachadh a chéile gu bhi treubhach anns a bhlàr
- 6.4 Mar charbaidean lionmhor a bha aca 'nan dìon bho 'n Nàmh, mar mhòran de mharc-sluagh mu 'n cuairt orr' a' seasamh gach làmh
- 6.9 Cha do chuir e dheth arm gus an tàinig a' ghairm air bho shuas
- 7.4 O b' e an t-ionracan gu dearbh e air a dhearbhadh ann an strìth

Fialaidheachd / gràdh bràithreil

- 1.5 O b' iongantach do ghràdh dhomh mo bhràthair ro chiatach, Thu carthannach is càirdeil, thu bàidheil an riamh rium
- 1.13 Bha 'n dachaidh againn blàth 's biodh ar fàrdach mar Bhetel
- 1.13 Nuair thionaileadh na càirdean air gràs bhiodh do sgeula. 'S e do shluagh-sa mo shluagh-sa,' 's iomadh uair rinn thu innse,
- 4.11 Is tu aoidheil is càirdeil is tu bàigheil is caomh
- 5.7 Ann an tigh 'Peigi Màiri' a b' abhaist bhith cruinn bha fàsgadh is blàths ann, bha càirdeas, bha dìon, 's bha òigridh nan Ghràs faighinn àit' fo do sgeith

- 8.6 O bhitheadh tu le deòin ag ullachadh lòn, nuair a thigeadh an t-Ordugh Naomha, tu fialaidh is còir ri lionadh do bhòrd

An reult-iùil / a' ghrian / an lòchran

- 2.17 'S e féin 'na ghrian 's na sgàile dhuit air feadh an là gun chrìoch
3.2 Nach e Griaies a tha dorch bho 'n dh'fhalbh an solus bha dealradh mar choinneal 'na lath'
4.1 Tha 'n teachdaire beannaicht' bha ac' 'na cheann-iùil aig muinntir a' Bhac air a thasgadh
4.33 Na solus 'gar fàgail 's an garadh dol sìos
5.1 Dh'fhalbh lòchran as a' bhaile bha laiste na cùrs', bha na solus bho h-òige toirt seòladh 's iùil
6.13 Is dealradh na firean mar ghréin anns an rìoghachd tha shuas, gu saoghal nan saoghal mar reultan a' sgaoileadh le buaidh
7.17 Bidh a làmh dhoibh làn de iongnadh ann an solus grian gun neòil

Ceòl

- 1.4 Tha ceòl agus deòir anns an òran na h-oighreachd
1.8 'S a dh'fhosgail e do chuibhreach gu 'n sheinn thu le òran, B' e do thlachd bhi ri seinn le guth binn air a thròcair, fhuair thu ceòl anns an oidhche 's thàinig aoibhneas an lò leis
1.10 sheinneadh tu a bhriathran cho tiamhaidh 's cho drùiteach
1.11 Mar sheinneadh tu gu sòlumte déidh òran nan naoimh ud, b' iongantach do cheòl
1.27 Chan fhaic mi tigh an Tighearna bu mhiann leam an còmhnuidh 's cha bhi sinn tuilleadh cruinn ann 's mi seinn cliù Iehobha
2.10 O 's fhada bho 'n a thòisich thu a' seinn air Glòir an Uain
3.4 Is tric bhiodh sibh cruinn air oidhch 's maduinn a' seinn 's a' labhairt m' a chliù
3.5 Fhuair thu sealladh de Ghlòir chuir ceòl 'nad chridhe
3.6 Air maduinn gun neòil le ceòl bhios maireann toirt glòir agus moladh do 'n Uan
4.20 An uair a bhiodh sinn cruinn air an oidhch' an tigh Dhé, na soluis cho soillseach is an seinn a' dol réidh, 's tu 'g éisdeachd a' chiuil aig an òigridh gach taobh, bha seinn dhuit 'na shòlas
4.21 Ach a nis tha thu seinn ann an aoibhneas nach tràigh
4.32 'Se 'Slàinte do ar Dia-ne' bhios gu sìorruidh 'nan ceòl
6.27 Bidh seinn anns an àit' sin 's cha chroch iad an clàrsach air geug, 'Dhasan a ghràdhaich' so an t-òran gu bràth a bhios ùr
7.23 Cha tig crìoch air òran nuadh ann is àiridh an t-Uan air Glòir
8.11 'Ga mholadh le ceòl 's le aoibhneas ro mhór oir chì iad a Ghlòir gu sìorruidh

Airgead is òr

- 1.3 Glanadh mar airgiod is dearbhadh mar òr iad, chan fhàg e smal no cearb orr'
6.24 Nì E an glanadh mar airgiod 's e Féin nì an dearbhadh mar òr

Section 3

An cuan / abhainn Iordain

- 1.21 Tha cuan gun ghrunnd gun tràigh anns a ghràdh rinn an rèite
1.22 Thàinig e le fianuis na Trianaid aig Iordan
1.48 Bha tighinn gu sruth Iordain o d' òig dhuit 'na uallach, na h-uisgeachan bha ciùin 's tu fo chùram a' Bhuachaill
3.7 Ged tha onfhadh Iordain an comhnuidh le cabhaig 's gu tric 'na chùis-eagail 'sa chrich, le fàsghadh na h-àirc chaidh thu sàbhailte dhachaidh
4.24 'S tu ait anns a Chaladh tha beannaicht' gu sìor
4.30 Cuir thairis tha 'n comunn le tonnan a ghaoil / 'S iad a' mealtuinn a ghràidh-san mar lànachd a' chuain
6.12 Mar a dhearbhadh aig Iordan 'nuair a thill e gu brònach leis fèin
6.25 cha bhith fairge ann na 's mò
7.19 Iad 'nan suidhe aig tobar sòluis gu bhith 'g òl a cuan nach tràigh

Trusgan geal / crùn Ghlòir

- 6.13 Oir thaisgeadh crùn Glòir dha le soibhreas de shòlas nach tràigh

An Rìoghachd

- 1.51 Oir tionaillear d' a ionnsuidh an dream rinn e naomha
1.52 Thèid iad gu cùirt an Rìgh agus chì iad mar tha E
2.5 Oir rinn E fèin do threòireachadh gu mullach Pisgah ard, an Tìr Chanaain gum b' eòlach thu
5.9 Ach 's ann thuit dhuit do roinn anns an oighreachd 's feàrr
6.27 'N sin chì iad a Ghlòir 'nuair theicheas na neòil gu léir
8.9 Tha thu nis ann an sìth nach faighear air inns'

5.10 Motifs of *marbhrannan soisgeulach*: Eachann MacFhionghain

Eachann MacFhionghain, *An Neamhnaid Luachmhor* (Stornoway: Stornoway Religious Bookshop, 1990). MacFhionghain has 19 *marbhrannan*, 1 *cumha*, 1 *teist*. All of these are effectively *marbhrannan soisgeulach*. They commemorate ministers, elders and church members. ‘Cliù an Urr. Murchadh Moireasdan’, p. 87, composed 2 years before Moireasdan’s death, shares these motifs.

An fhàsach

- p. 90   cho fad ’s a bha e air chuairt san fhàsach
- p. 106   ruith e rèis leinn san fhàsach gus ’n do dheàrrs’ e an Glòir, gun do chrìochnaich e a thuras
- p. 132   a gleannan nan deòir thar Iordain thairis le lòchran laiste na làimh
- p. 146   ghearradh às à gleann na deòir
- p. 148   gun d’ fhuair i dhachaigh sàbhailt tro àmhghairean bha cruaidh, tro thonnann cuain an fhàsaich, gan ionndrainn anns an fhàsach
- p. 159   fhuair thu aiseag bha ciùin a-null à gleannan nan deòir
- p. 164   chaidh e dhachaigh às a’ ghleann
- p. 194   tamall beag san fhàsach seo is fàgaidh sinn gu lèir
- p. 210   mar long air cuan thu air chuairt san fhàsach, bho ’n thug thu ’n stiùir dha bha ’n cùrsa sàbhailt, ’s bhon dh’fhàg thu ’m port seo nas bochda tha sinn

Teachdaire a’ bhàis

- p. 169   b’ teachdaire fuar gun truas gun chanas am bàs,
- p. 210   bhon sgaoil Di-dòmhaich na còrdan gràidh sin, leis an teachdair chruaidh ud gun truas a thàinig

Am pàillion crè

- p. 148   bhon sgaoil am pàillion crè
- p. 180   bha pàillion na crè dol sìos le cabhaig, bha ’n taigh-talmhaidh a’ fàs neo-shàbhailt umad, is dual gun tuit i gu lèir

An uaigh

- p. 85   nach tachair sinn a choidh gu ’n càirear anns an anart mi
- p. 90   a chlainn uasal a-nis cha ghluais i ’s e tosdach fuar anns an uaigh le chèil’, fon ghlas tha buadhach
- p. 106   chaidh ar teachdaire gràdhach ’s ann a chàradh fon fhòd

- p. 132 ged laigh thu san uaidh, tha cruaidh ri aithris, cha dual gu fan thu fon fhòd, chan fhàgar leis thu san ùir fo ghlasan
- p. 143 ged a laigh thu san ùir seo tosdach, sàmhach gu 'n dùisgear bhon fhòd, rinn na càirdean do ghiùlain, dust an fhìrein bha cliùiteach gun ghò
- p. 146 ged a chàireadh anns an uaigh thu fo 'n a' chluain mar leabaidh tàimh
- p. 159 's ged laigh iad san ùir bidh an cliù gan leantainn gu bràth
- p. 164 nuair a thèid mi chun na h-uaigh cha bhi 'n sin ach leabaidh fhuar, bhon a thaisgeadh thu fon fhòd a bha seòladh dhuinn na dachaigh, thèid ar sìneadh anns an uaigh tosdach sàmhach fo 'n a' chluain
- p. 169 b' teachdaire fuar gun truas gun chanas am bàs, bhon laigh thu fon fhòd
- p. 203 bhon chaidh do chàradh fon an fhòd 's a chaidh san fheòil nach tachair sinn
- p. 203 gur e do chàradh anns a' chill a dh'fhàg iad sgìth is airsnealach
- p. 210 oir chaidh do ghiùlain a-null le càirdean is dh'fhàgadh shuas thu san uaigh gu sàmhach

Banntrach agus clann

- p. 146 an trusgan chulaidh-bhròin air mo chòmhdach gu mo shàil [speaking as his widow]
- p. 174 leis an trusgan a gheall E, leis a' culaidh tha glè-gheal, do pheathraichean giùlan èideadh a bhròin
- p. 180 le èideadh a' bhròin, gur còmhdaich uile mi sìos, chaidh a' chulaidh a b' fheàrr a chàradh umad, le trusgan na h-òig' as boidhche lannir ga chòmhdach thairis gu sàil
- p. 205 an teaghlach le èideadh a' bhròin gan còmhdach thairis, bidh trusgan geal ùr ga ghiùlan
- p. 210 do chèile fo thrusgan leònte a' bhròin gu sàilean

Section 2

Fianais

- p. 90 gu 'm b' fhianais làidir e 'n eaglais Bheàrnaraigh
- p. 132 's na fhianais e fhèin na threud air thalamh làn eud mu Cheannard a ghràidh
- p. 133 sluagh nam beannachd a ghluais na reachdan gu lèir, na fianaisean còir bha 'g òl air thalamh mun bhòrd an talla Mhic Dhé
- p. 143 bi teist 's iomradh gu sìorraidh air an t-sluagh bhios nam fianais dha Fhèin
- p. 147 thog thu fianais ann an Crìosda
- p. 159 an fhianais gun fhoill
- p. 174 leis an fhianais tha luachmhor san do ghluais thu nad òig', leis an fhianais bha fàs riut
- p. 178 an fhianais làidir bha cliùiteach 's ann na ghiùlain 's na dhòigh
- p. 180 thog thu fianais nad là air Ard-Rìgh Shìoin

- p. 190 's duilich leam an diugh bhith togail fonn, air fianais bha ro urramach 's bha cubhaidh aig gach àm, 's do theisteachas aig na nàbaidhean a dh'fhàg thu air do chùl, bha maise chaomh na diadhachd ort bhon thog thu 'n fhianais mhòr
- p. 203 an luchd-àitich' cha bhith tinn
- p. 210 's e Aonghas Dhòmhnaill mu 'm b' eòlach bha sinn an fhianais dhileas
- p. 210 thig thu na fhianais gun fhiamh san là sin, bhon thog thu fianais 's do ghrian ag èirigh
- p. 215 an fhianais bha luachmhor a shuidh leis na h-uain aig a' bhòrd

Seul' an Rìgh

- p. 148 le ainm is seul' an Rìgh oirre cha diobair i gu bràth, cha chaith i tro na linntean
- p. 210 bha seul' an Triùir ort
- p. 217 gad chòmhdach thairis le trusgan sìth le seul' an Rìgh

Am beàrn

- p. 143 beàrna as ùr an taigh Dhé
- p. 146 's mòr am beàrn a thàinig oirnn 's cò a lìonas dhuinn an àird i?
- p. 236 's bheir a' bheàrna th' anns an fhion-lios ud deur cianalais bho 'm shùil
- p. 245 Tì as àird a rinn am beàrn tha mòr

Teagasg

- p. 85 dhearbha thu anns gach cùis a bhith ùmhlaichte dhan àithne', 's tu breithneachadh na Firinn dhaibh 's am Bioball na do làimh
- p. 106 b' e fear-teagaisg na Firinn a bha dileas gu bàs, nì sinn dealbh dheth nar n-inntinn leis a' Bhioball na làimh, b' e fear-teagaisg ro mhòr e ann an eòlas na slàint'
- p. 148 bidh iomradh ort is cuimhne gu 'n tèid ar linn fon fhòd air d' earailean bha priseil 's do chòmhradh leinn bha blàth
- p. 174 bha thu feumail air Sàbaid gu bhith teagasg nam pàisdean, dh'fhàg thu eisimpleir ghràdhach gu bhith leantainn do làraich
- p. 180 bha briathran do bheòil nan ceòl cho milis air glòir nan nithean as àird, ag innse do chàch a-mhain mun t-sonas on d' fhuair thu comhfurtachd threun, do bhriathran 's do dhòigh cur glòir air uile
- p. 189 bu tu fear-mìneachaidh na Firinn leis a' Bhioball na do làimh, fear an tagraidh is na h-ùrnaigh a bha grunn-dail, drùidhteach, blàth
- p. 203 dh'fhàg thu eisimpleir nad dhèidh gu bhith leantainn do chois-cheum

Ùrnaigh

- p. 85 bu dileas air do ghlùinean thu ag ùrnaigh air ar sgàth
- p. 90 b' e fear na h-ùrnaigh bha drùiteach blàth
- p. 132 cur ghearairean ùr do Chuir mam Flaitheas le ùrnaighean 's tagraidhean blàth
- p. 146 d' ùrnaighean bha blàth 'n àm bhith tagradh air do ghlùin
- p. 159 cò 's urrainn a luaidh gach ùrnaigh chaidh suas san uaigneas thuige leat fhèin, bidh làrach do ghlùin sa chiùil a' tagradh ri Neàmh
- p. 178 gu bheil Beàrnaraigh gad ionndrain, taigh na h-ùrnaigh 's an sluagh
- p. 203 pearsa cliùiteach anns gach ceum, fear na h-ùrnaigh a bha treun, bha do mhiann oirre gach là gum bi d' ùrnaigh moch is tràth leis an tùisear na do làimh
- p. 205 bhiodh ùrnaigh bhlasda na bheul, bhiodh cuimhne aig air càch gach là na thagradh, gach nàbaidh 's caraid na fheu, le ùrnaigh charthannach rèidh
- p. 215 cha chluinn sinn an ùrnaigh a tha sinn ag ionndrain gach là
- p. 210 air ceann na h-ùrnaigh bu dhrùidhteach treun thu, mar bholtradh cùbhraidh fo dhriùichd nan Neàmh

An t-eun gun sgiathan

- p. 146 bidh mi leònte fad mo là, mi mar eun air sliabh nam aonar caoidh a' chomain chòir bha blàth
- p. 166 dh'èirich thu air sgèith an eòin 's chaidh thu itealaich le ceòl, air m' fhàgail le àlach òg
- p. 180 mo chompanach còir, a dh'fhàg mi mar eun air sliabh nam beannan, on bhristeadh a sgiath cha dèan i astar
- p. 210 mar eun gun sgiathan 's ro chianail tha mi, tha guth a' chalmair air falbh on fhàrdaich

An lòchran laiste

- p. 87 's gun diobradh ola 'n lòchrain air 's e an còmhnaidh làn gu bheul
- p. 90 na lòchran àillidh a' deàrsadh suas, an lòchran deàrsach a bha leinn fhèin
- p. 132 le lòchran laiste na làimh; na reult a' deàlradh gu h-àrd
- p. 143 na lòchrain bha sgiamhach a bha deàlradh mar ghrian anns an speur
- p. 148 an lòchran soilleir
- p. 179 le do lòchran bha làn
- p. 180 bu tu lòchran gun foill trom boillsgeadh solas, gu bhith deàrsadh gu fìor mar ghrian nam Flaitheas
- p. 189 's tu an reult a bha cho deàrsach, mar a ghrian an àird na h-iarmailt soillseachadh gun neul le do lòchran na do làimh
- p. 215 far nach tuit ort an oidhch' ach a' deàrsadh mar choinnleir cha b' ann le lòchran bha falamh a ghabh thu an t-aiseag
- p. 217 gu Tìr nan Glòir a-steach le lòchrann laiste
- p. 240 le lainntir laiste nad dhòrn

Reult-iùil

- p. 85 Bha Criosda na reult-iùil agad 's tu stiùireadh
- p. 145 chaill i rionnag bha sgiamhach
- p. 148 reult cho geal ri grian nan speur, an lòchran soilleir
- p. 179 chaill i rionnag bha mùirneach
- p. 205 a' deàrrsadh thairis mar reult
- p. 210 a' caoidh na rèilt ud a threig mar ghrian a' deàrrsadh 's sibh a reultan mar rionnag
fiorghlan bha ciatach

An Fhion-lios

- p. 90 b' e gheug san fhionan a dh'fhàs cho sgiamhach, a dhuilleach fiorghlan bu chiatach blàth
gun chrion, tòradh ùrmhor na chois ga ghiùlain, cinneadh cùbhraidh le driùichd on àird
- p. 106 bhon a nochd e san fhion-lios bha e ciatach a' fàs, cha robh dhuilleach a' crionadh ach gu
sgiamhach fo bhlàth, bha cud gheugan a' sgaoileadh
- p. 132 sibh geugan dhen fhionan fhiorghlan, fhallain, ur toradh 's ur blàth a' fas, measg crìonach
greannach gun sùgh
- p. 146 anns an fhionan tha do thàmh, chaidh do bhuain ro fhuachd a' gheamhraidh 's tu fo bhlàth
san àm mar ròs
- p. 178 nach cluinn iad a bhriathran anns an fhion-lios nas mò fhuair thu aiseag dh'ionnsaigh
fhion-lios a b' àird', thu mar gheug anns an fhionan a bha ciatach fo bhlàth giùlan toradh
gach bliadhna, cha b 'e crìonadh ach fàs
- p. 180 cha bu chraobh thu dh'fhàs suas neo-shultmhor air nach d' fhuair ach duilleag a mhàin
'se toradh gach uair a fhuair E umad uile fo bhlàth, mar ròs san Iuchar a' fàs
- p. 189 's tu a' gheug a dh'fhàs cho cùbhraidh le duilleach a bha ùr gach là, air a suidheachadh san
fhionan, cha do chrion i anns a' gheamhraidh, meangain samhraidh oirr' a ghnàth
- p. 192 bhon suidheachadh san fhionan thu mar lili, miann gach flùr
- p. 205 mar lili fo dhriùichd bu chùbhraidh sealladh, nach fhaic sinn a' gheug bha feumail dhuinne
- p. 217 's tu gheug a dh'fhàs gu sultmhor blàth, bha giùlain blàth na machrach, flùr sa chluain a
gheàrr E nuas gu bhith le shluagh sa ghàrradh shuas
- p. 240 nuair ghearradh a' gheug bha treun, iomadach sùil gu tùrsach sìleadh gu làr, nam meanglain
air craoibh nach fhaodar ghearradh gu làr

An treud

- p. 87 ag innse mun a' Bhuachaille tha 'g altram uan na Làimh, 's na caoraich mu 'n a bhòrd bhon
fhuair e steach an àireamh sin cho sàbhailte dhan chrò
- p. 90 's e eudmhor daonnan airson nan caorach bha mach air faondradh san aonach àrd
- p. 106 b 'e fear àraich na treud e, gu bhith tional nan caorach a bh' air faondradh bho chàch

- p. 148 chì thu ann an thriall bhuainn le Iosa ceann an trèid
- p. 164 i ri gealltain dhan an treud a rinn roghainn dhith san rèis, rinn thu roghainn dhen an treud

An saighdear

- p. 85 bu dileas deas fo 'n d' armachd thu, bu shaighdear anns a' chùbaid thu
- p. 87 gur saighdear gaisgeil iongantach e, bu shaighdear anns a' chùbaid e
- p. 159 tha luaidh mun gaisgeach bha treun, an fhianais gun fhoill, an saighdear sin nach do ghèill, cur blàr an gleannan nan deur, 's a choisinn a' bhuidh

Section 3

Jordan, an t-aiseag

- p. 132 a gleannan nan deòir thar Iordain thairis le lòchran laiste na làimh
- p. 148 gun d' fhuair i dhachaigh sàbhailt tro àmhghairean bha cruaidh, tro thonnann cuain an fhàsaich
- p. 159 fhuair thu aiseag bha ciùin a-null à gleannan nan deòir
- p. 159 nad oighre mun bhòrd 's tu'g òl à abhainn nach traoigh, fhuair thu rioghachd bhios buan
- p. 178 fhuair thu aiseag dh'ionnsaigh fhion-lios a b' àird'
- p. 192 carson a tha sibh brònach gun d' fhuair i null thar Iordain gu glòir is fois nan naomh a' giùlean bean na bainnse mar oighrichean na saors'
- p. 215 cha b' ann le lòchran bha falamh a ghabh thu an t-aiseag

A' seinn / a' chlàrsach òir

- p. 90 fear-seinn cho òrdail le fonn cho sònraicht' / cha chualas ceòl na bu bhoidhch' le cluas
- p. 106 a' chruit-chiùil bhith na tàmh
- p. 143 's guth na seinn a bha àlainn nì nach cluinn iad gu bràth o do bheul, gu bhith seinn air a' chlàrsaich air Neàmh, gu bhith seinn air a' chlàrsaich tha shuas, gu bhith seinn oirre ghnàth cliù an Uain
- p. 146 clàrsaichean an Uain nan làimh
- p. 148 tha clàrsach air a gleusadh a' seinn le spèis is luaidh 's cha lagaich fuaim a teudan
- p. 164 's ann a ghleus thu do chruit-chiùil 's bha na teudan ruith gu ciùin
- p. 174 chaidh do chlàrsach a ghleusadh seinn laoidh èibhinn an Uain

Trusgan geal contrasted with èideadh feòil and culaidh bhròin

- p. 87 bidh trusgan geal na Glòrach sin ga chòmhdachadh gu shàil
- p. 132 le trusgan na Glòir ga chòmhdach/tha trusgan a phòsaidh ordheirc umad na èideadh maiseach

- p. 143 chaidh do chòmhdach leis na trusgan nach dìobair
- p. 148 le trusgan geal, fhuair i culaidh rìomhach a chòmhdachas gu grinn i
- p. 159 èideadh geal is grinn, trusgan na Glòir gad chòmhdach thairis do thrusgan as àillidh thug bàrr air culaidh gach rìgh
- p. 174 leis an trusgan a gheall E, leis a' culaidh tha glè-gheal, do pheathraichean giùlan èideadh a bhròin
- p. 178 leis an trusgan glan oirdheirc nì do chòmhdach gu làr, culaidh rioghail na Glòir
- p. 189 's tu bha maiseach air do chòmhdach, fhuair thu culaidh sgiamhach àlainn
- p. 203 fhuair thu seilbh air trusgan ùr
- p. 205 an teaghlach le èideadh a' bhròin gan còmhdach thairis, bidh trusgan geal ùr ga ghiùlan
- p. 215 chan e èideadh na feòla tha nis ga do chòmhdachadh shuas, ach trusgan na Glòir, a' chulaidh as boidheche na snuadh
- p. 217 chan èideadh feòil no culaidh bhròin tha 'n diugh ga còmhdach thairis, ach trusgan sìth

An oighreachd / An Rìoghachd

- p. 85 ag innse mu na beannachdan, an dileab sin a ghealladh dhuinn
- p. 87 Gu bhith na oighre cinnteach air an rìoghachd sin
- p. 90 dh'fhàg e 'n dràsda dhen àireamh shuas na oighr' air slàinte san rìoghachd àghmhoir e nise shuas anns an oighreachd buadhaich
- p. 106 dh'ionnsaidh rìoghachd a shòlais steach do sheòmar an Rìgh, gu fois siorraidh nan naoimh
- p. 143 fhuair thu sealbh air an rìoghachd
- p. 146 mhiannaich thu bhith tàmh anns an rìoghachd sin tha shuas far an còmhnaich sluagh a ghràidh
- p. 159 fhuair thu rìoghachd bhios buan
- p. 164 tha thu nis san oighreachd shuas
- p. 176 fhuair thu sealladh dhen oighreachd
- p. 180 gheibh e sealbh air a' chrùn
- p. 189 fhuair thu seilbh air Tìr a' Ghràidh
- p. 203 leis na h-aoghean aig a' bhòrd a chum an t-sòlais ghealladh dhuit, fhuair thu seilbh air Tìr an Aigh, Tìr nam Firean, Tìr a' Ghràidh
- p. 215 fhuair thu sealbh air an oighreachd bha thu tagradh

Appendix 6: Annotated Chronology

Introduction

The Annotated Chronology is effectively a Who's Who of female evangelical poets in the Gàidhealtachd from the mid-eighteenth century to the present day: a directory from which one may assess the strength of the tradition at any particular time and gain a broad view of who was composing what, where and with what intention. It represents every poet of whom any record has been found and all of their known songs.⁶ It is arranged in the form of a chronology in order that those who are well known act as markers for the lesser known, and the anonymous support the recognised. This makes it possible to set poets in their historical context and to gain a fuller understanding of their work by seeing it in relation to that of their contemporaries. Where historical and biographical details or critical discussion of a poet's work are available, these are summarised and referenced. Sources of songs, details of publication and recordings are given. Any introductory information is included, particularly where poets are only known from a single source. This may be nothing more than a note of where the song was heard, or, in the case of Maireraid NicCallum, 1821, an unflattering comment that her brothers' songs would have been of more interest. Such fragments are in themselves informative in a study such as this, hinting at the poet's education or her social standing, occasionally indicating connections which serve to date or place poet or song.

First lines and excerpts from each song are also included, longer where songs are little-known, shorter where they are more accessible. These are intended to give a flavour of individual songs, making it possible to take an overview of the tradition as a whole, identify trends in composition or in the themes addressed, or to identify songs of interest for any specific purpose in a way which simple listing of first lines would not allow.

6.1 Alphabetical index to Annotated Chronology

The Annotated Chronology has been divided by decade and an alphabetical index provided to render it accessible either by date or by name. This index is ordered by Christian name and surname or by patronymic where this is how the poet is commonly known. All place names included in patronymics or in attributions have been retained, partly as a means of identification, partly as an extra layer of contextualisation indicating the geographical spread of both poets and songs. For the purpose of the index, each poet has been assigned a *floruit* relating to the first year of the decade in which her songs appear, even where her exact dates are known. The merit of this system is that searches can be confined to a decade, rather than a lifetime.

---

⁶ Catriona NicDhòmhnaill, 2010, which is a retrospective collection of 128 of her songs, has not been covered in detail as it is readily available. Seventy of these songs are listed in her earlier collections.

A	Page
Anon. 'As-creideamh', <i>fl.</i> 1930	210
Anon. Bean àraidh, air bàs a fir, St Kilda, <i>fl.</i> 1830	178
Anon. Boireannach à Sgìre Charlobhaigh, <i>fl.</i> 1910	197
Anon. Boireannach dall ann an Sgìreachd Mhuilinn, an Athall, <i>fl.</i> 1750	171
Anon. 'by a woman who got water near the house by praying for it', <i>fl.</i> 1940	217
Anon. Cailleach à Tharansay, <i>fl.</i> 1910	201
Anon. Harris, Evangelical waulking songs <i>fl.</i> 1920	217
Anon, Harris, possibly Morag Dhomhnallach, <i>fl.</i> 1920	205
Anon. 'Lady from Gravir', <i>fl.</i> 1900	192
Anon. L. McL. Ballantrushal, <i>fl.</i> 1910	199
Anon. Màthair à Scalpaidh na Hearadh, <i>fl.</i> 1940	214
Anon. from Peigi Dhòmhnaillach, Nis, <i>fl.</i> 1890	209
Anon. Piuthar do Mhinistear na h-Eaglais Stèidhte, <i>fl.</i> 1840	183
Anon. 'Rinn tè a bha sa Bhaghaidh sin thall e', <i>fl.</i> 1940	217
Anon. Seann bhoirionnach diadhaidh rathad Loch Inbheir, <i>fl.</i> 1910	197
Anon. 'Seann Laoidh', <i>fl.</i> 1920	204
Anon. St Kilda, 1876, <i>fl.</i> 1830	178
Aileas NicLeòid, Nis, <i>fl.</i> 1950	218; 228
Anna Chamaran, Aird-nam-murachan, <i>fl.</i> 1900	195
Anna Ghobha, Berneray, Harris, <i>fl.</i> 1920	202
Anna Ghobha / Anna Ghabh, an Glennerachie, 1788- c.1850, <i>fl.</i> 1820	173
Anna NicEalair, <i>fl.</i> 1820	175
Anna NicFhearghais, Ceanntire, 1796-1879, <i>fl.</i> 1840	181
Anna NicLeòid, Lacasdale, Leòdhas, <i>fl.</i> 1980	231
Anne Mackenzie, Balone, <i>fl.</i> 1810	172
Annie NicGhill-Fhionain, Kirkibost, Bearnaraidh, Uig, <i>fl.</i> 1920	201
B	
Banntrach Aonghais Choinnich, Lacasdail, <i>fl.</i> 1940	214
Banntrach Dhomhnuill Moraidh, Siabost o' Dheas, <i>fl.</i> 1940	214
Banntrach Dhomhnuill Uilleam, Vancouver, <i>fl.</i> 1930	210
Bantrach Iain MhicIomhair, Geiseadair, Uig, Leòdhas, <i>fl.</i> 1920	204
Barbara-Nin-Rob, Barbara-Nin-Ghilbert, Reay Country, <i>fl.</i> 1840	180
Barbra Frìosal, Dhùinidh, <i>fl.</i> 1810	173
Bean Alasdair Mhic'Illeinein, Ratharsaidh, <i>fl.</i> 1940	214
Bean Alasdair MhicLeòid, Cinn-tìre, <i>fl.</i> 1840	183
Bean Aonghais Choinneach, Bein-a-Sidhe, <i>fl.</i> 1930	209
Bean Aonghais Choinnich, Lacasdal an Leòdhas, <i>fl.</i> 1930	210
Bean a Bharra, Anna Campbell, Mrs Campbell Barr, <i>fl.</i> 1750	164
Bean Chaluim Dhomhnuill Alasdair, Balallan, <i>fl.</i> 1910	200

Bean Chalum Mathonach, ‘Sankey’, <i>fl.</i> 1920	208
Bean Chalum Matson, Scalpaidh, <i>fl.</i> 1920	204
Bean a’ chlachair, Mrs Mary MacLeod, Kershader, 1878-, <i>fl.</i> 1900	192
Bean Domhnuill Stiùbhart, Scotstown, Quebec, <i>fl.</i> 1920	203
Bean Iain Dòmhnallaich, Breanish + Uig, Leòdhas, <i>fl.</i> 1900	193
Bean Iain ’ic Iomhair, Géiseadair, Uig, <i>fl.</i> 1920	204
Bean Iain MhicRath, Tabost nan Loch, Leòdhas, <i>fl.</i> 1960	221
Bean a’ Mhinister ’ic Aoidh, Arain, <i>fl.</i> 1830	179
Bean Torra Dhamh, Mary MacPherson, Badenoch, c. 1740-1815, <i>fl.</i> 1750	165
Bean Uilliam Guinne, Janet MacKintosh, Kildonan, <i>fl.</i> 1800	171
Bellag Chaimbeul, Leòdhas, <i>fl.</i> 1970	226
C	
C. MacLeòid, piuthar Dhomhnuill MacLeòid, Pabail Iosal, <i>fl.</i> 1910	200
Cairistiona Mhoireasdan, Scalpaigh, <i>fl.</i> 1930	211
Cairistiona NicAmhlaidh, <i>fl.</i> 1960	223
Cairistiona Stone, Col Uarach, Sgìre a’ Bhac, <i>fl.</i> 2000	236
Cairistiona Chaimbeul, Leòdhas, <i>fl.</i> 1970	225
Catherine Òg, St Kilda, <i>fl.</i> 1830	178
Catriona Caimbel, Catriona an Tucsan, Barbhas, <i>fl.</i> 1950	222
Catriona Ceannaidh, <i>fl.</i> 1970	230
Catriona Chaimbeul, Leòdhas, <i>fl.</i> 1970	226
Catriona Chamshron, Creagoraidh, <i>fl.</i> 1940	213
Catriona Dhùbhghlas, Peighin-òra, Thròndairnis, <i>fl.</i> 1920	208
Catriona Dòmhnallach, Sgìre na Pairc, Leodhas, <i>fl.</i> 1960	224
Catriona Fionnghal Urchadan, <i>fl.</i> 1930	210
Catriona Mhoireasdan, Brèinis, Uig, <i>fl.</i> 1910	199
Catriona NicDhòmhnaill, Staffin, Skye, <i>fl.</i> 1970/2000	228; 231; 233; 236
Catriona NicGumaraid, Ròdhg, Skye, <i>fl.</i> 1970	230
Catriona NicLeòid, Lewis, <i>fl.</i> 1910.	196
Catriona NicPhàidein, Tìree, 1819-1913, <i>fl.</i> 1910	195
Catriona NicPhàil, Gearraidh, Eilean Sgiathanach, <i>fl.</i> 1900	191
Catriona NicRath, Heàrrlois, Loch Bracadale, <i>fl.</i> 1880	190
Catriona Thangaidh, Catriona NicAoidh, Barbhas, c. 1800-71, <i>fl.</i> 1850	184
Catriona an Tucsaìn, Catriona Caimbel, Barbhas, <i>fl.</i> 1950	222
Ceit Anna Chaimbeul, Tiriodh, <i>fl.</i> 1930	212
Ceit Anna Domhnullach, Ceann a muigh a’ Bhaic, <i>fl.</i> 1910	200
Ceiteag NicGriogair, Inbhir Nis, <i>fl.</i> 1990	236
Ceit S. NicDhòmhnaill, Tairbeart na Hearadh, <i>fl.</i> 1970-90	230; 232; 235
Ceit NicLeòid, Saighdeanais, Loch Euphairt, Uibhist a Tuath, <i>fl.</i> 1910	196
Ceit Nic Leòid, Loch Euphort, Uibhist a Tuath, <i>fl.</i> 1920	196; 204

Ceit an Tàilleir, Ceit Dics, Ceit Dix, Harris, <i>fl.</i> 1950	218
Ciorstaidh Anna NicLeòid, <i>fl.</i> 1940	213
Chiorstai NicLeòid, Upper Bayble, 1880-1954, <i>fl.</i> 1950	212
Chrissie Ann MacLeod, Leurbost, <i>fl.</i> 2000	236
Christian Gillies, St Kilda, <i>fl.</i> 1830	178
Christina Ann MacLeod, Grabhair, <i>fl.</i> 1940	215
Cristina NicDhòmhnuill, Càrlabhaigh, <i>fl.</i> 1920	207
D	
Diorbhail Urchardainn, Gairbh an Siorramachd Rois, <i>fl.</i> 1940	214
Diorbhail Urchardan NicCoinnich, Little Loch Broom, <i>fl.</i> 1970	228
Dolina MacDonald, Luerbost, <i>fl.</i> 1970	229
E	
Ealasaid NicLeòid, Port Nis, 1851-1937, <i>fl.</i> 1920	202
Ealasaid Ruadh ni 'n Donnachai, Raineach, <i>fl.</i> 1870	187
Effie MacLean, Knockaird, Ness, <i>fl.</i> 1950	217
Eibhric Morison, Tairbeart na Hearadh, d. 1855, <i>fl.</i> 1830	176
Eilidh NicComaraid, <i>fl.</i> 1940	212
Emili Dhonullaich, Badenoch, <i>fl.</i> 1860	186
G	
Gormal MacIver, Borbhe, <i>fl.</i> 1910	201
Grace MacLagan, Atholl, <i>fl.</i> 1790	170
I	
Isa Nic' Illip, Grèinetobht, <i>fl.</i> 1970	229
Iseabail NicIlleathain, Tiriodh, <i>fl.</i> 1920	208
Iseabal NicLeòid, <i>fl.</i> 1900	194
J	
Janet MacKay, Eriboll, <i>fl.</i> 1800	171
Janet MacKenzie, Bean Choinnich MhicCoinnich, Sildinis, c. 1850-1910, <i>fl.</i> 1880	191
Janet MacKintosh, Bean Uilliam Guinne, Kildonan, <i>fl.</i> 1800	171
Janet MacPhail, Bràgair bho Thuath, <i>fl.</i> 2000	237-9
Jessie MacRitchie, Orinsay, 1922-48, <i>fl.</i> 1940	215
Johanna MacKay, Achmòr, <i>fl.</i> 1940	213
K	
Katherine Whyte Grant, 1845-1928, <i>fl.</i> 1900	193
L	
Leagsaidh NicGhilleathain, Grèinetobht, <i>fl.</i> 1950-70	218; 229
M	
M. Nic Ghille Mhìcheil, Leumrabhagh, <i>fl.</i> 1960	224
Mabel Matheson, Edinburgh, <i>fl.</i> 1900	192

MacKinnon Collection, St Kilda, 1830-43	177
Maggie S. MacDonald, Carloway, <i>fl.</i> 1870	187
Mairead Anna NicAoidh, Tolastadh, <i>fl.</i> 1970	227
Mairead NicDhòmhnaill, Tolastadh, <i>fl.</i> 1960	223
Mairead Nic a Ghobhainn, Mrs Smith, Arnol, <i>fl.</i> 1940	216
Mairead NicIlleathain, 1891-1978, Cnoc Àrd an Nis, <i>fl.</i> 1920	203
Mairead Nic-Illeathain, Nis, <i>fl.</i> 1960	221
Màiread NicLeòid, Banntrach Sheonaidh Choinnich, Tolastadh, <i>fl.</i> 1910	197
Mairead R. Carrick, Inbhir Nis, <i>fl.</i> 1990	235
Mairearad Chaimbeul, Inverlochy, <i>fl.</i> 1780 (Marairead Cham'ron)	167
Mairearad Ghriogarach, Mairearad Ghobha, Blair Athol, d. 1820, <i>fl.</i> 1790	169, 170
Mairearad NicAoidh, Hàrlois, An t-Eilean Sgitheanach, <i>fl.</i> 1920	203
Mairearad NicAoidh, Gleann-dail, An t-Eilean Sgitheanach, <i>fl.</i> 1920-1950	205; 219; 230
Maireard / Mararad Smith as na Buirgh 's na Hearadh, <i>fl.</i> 1920	207
Maireraid Nic Callum aig taobh Lochfine, <i>fl.</i> 1820	173
Màiri Anna NicIomhair, 1894-1978, Vatisker, <i>fl.</i> 1960	220
Màiri Chalum Ghobha, Sheildinish, <i>fl.</i> 1910	201
Màiri Chamshron NicEalair, Edinburgh, 1836-90, <i>fl.</i> 1880	187
Màiri Mhòr nan Òran, Màiri Nic a' Phearsain, Skye, 1821-1898, <i>fl.</i> 1880	188
Màiri M. NicGhillEathain, Uibhist a Tuath, <i>fl.</i> 1950-2000	218-219; 222
Màiri Morison, Berneray, Harris, d. 1836, <i>fl.</i> 1830	177
Màiri NicDhòmhnaill, / Màiri Dhughallach, Mull, 1789-1862, <i>fl.</i> 1820	174
Màiri NicDhòmhnaill, <i>fl.</i> 1970	230
Màiri Nic a Ghobhainn, <i>fl.</i> 1980	233
Màiri NicIomhair, née Ghreumach, a' Bhac, 1868- c.1929, <i>fl.</i> 1920	207
Màiri Ni' Mhic Mhuirich, <i>fl.</i> 1870	187
Màiri Nic a' Phi, Uig, An t-Eilean Sgitheanach, <i>fl.</i> 1990	235
Màiri Nic an t-Saoir, Lios-mór, <i>fl.</i> 1930	212
Màiri NicSuain ann an Gearraidh, <i>fl.</i> 1880	190
Màiri Ni 'n Shomhairle, St Kilda, <i>fl.</i> 1840	178
Màiri Yardley, <i>fl.</i> 1990	236
Mairsil NicCoinnich, Eiligin, <i>fl.</i> 1860	186
Maletta NicPhail, Siabost, <i>fl.</i> 2000	239-41
Marad Ni 'n Ruairidh Mhòir, St. Kilda, <i>fl.</i> 1830	179
Margaret MacIver, North Tolsta, <i>fl.</i> 1960	223
Margaret MacLeod, Aird, Point, Stornoway, <i>fl.</i> 1940	213
Mary MacPherson, Bean Torra Dhamh, Badenoch, c. 1740-1815, <i>fl.</i> 1750	165
Mary Nicolson, Eilean Tighe, <i>fl.</i> 1910	199
Màthair Mhorchadh MacPharlain, Cross, Leòdhas, <i>fl.</i> 1920	206
Mearraid Nice-Leain, Taobh Tuath Sgìre Pouleue, 1791-1861, <i>fl.</i> 1850	185
Morag Dhomhnallach, Leadavoth, N. Harris, <i>fl.</i> 1920	205

Mor Dhòmhnullach, Tiriodh, <i>fl.</i> 1850	185
Mòr Nic Amhlaidh, Toronto, <i>fl.</i> 1910	197
Mrs Camashron, Rannoch, <i>fl.</i> 1820	174
Mrs Camaran of Monar, Margaret, 1824-1918, <i>fl.</i> 1910	198
Mrs Campbell Barr, Bean a Bharra, Anna Campbell, <i>fl.</i> 1750	164
Mrs. I. Ceanadaidh, Orainsaidh, Pàirc, <i>fl.</i> 1910	198
N	
Nan Eòghain, Nan Ferguson, Christina MacDonald, Lacasaidh, <i>fl.</i> 1970	226
Nighean Aonghais Choinnich, Vancouver, ex Lacasdale, <i>fl.</i> 1930	211
O	
Oighrig Dhòmhnullach, Tiriodh, 1842-1936, <i>fl.</i> 1910	195
P	
Peigi Eachainn, Margaret MacDonald, Lacasaidh/ Cromòr, <i>fl.</i> 1910	200
Peggy Eric MacIver, Kneep, Uig, <i>fl.</i> 1970	225
Peigi Màiri NicNeacail, Coll/Back, <i>fl.</i> 2000	236
Peigidh NicLeòid, Càrlabhaigh, <i>fl.</i> 1920	203
R	
Rachel MacLeod, Bragar, <i>fl.</i> 1890	191
Raghnailt Mhòr, Bragar, <i>fl.</i> 1890	190
Raonaig NicFhearghuis, Eilean Tarasaidh 's na Hearadh, 1833- <i>fl.</i> 1910	196
Raonig / Raonailt Ni 'c Criomain, Hiort, <i>fl.</i> 1900	194
S	
Seònaid Chaimbeul, Leòdhas, <i>fl.</i> 1970	226
Seonaid NicDhomhnuill, Clachan Ghlinn-da-ruil, <i>fl.</i> 1830	179
Seònaid Nic Mhathain, Glendale, Skye, <i>fl.</i> 1920-1930	206; 209
Sine Mhàrtainn, Sine Ruadh, Scalpaigh na Hearadh, <i>fl.</i> 1920	208
T	
Tè à Lacasaidh, Nan Eòghain, Mrs MacArthur, <i>fl.</i> 1970	226
U	
Uilleamina MacAoidh, <i>fl.</i> 1900	194

6.2 Annotated Chronology

1750-79

Bean a Bharra, Anna Campbell, Mrs Campbell Barr, Seven songs, a mixture of *laoidhean teagaisg* and *laoidhean spioradail*, were included in *Co' chruinneachadh laoidhe agus chantaicibh spioradail, le ughdairean eagsamhail* (Glasgow: D MacCnuidhein, 1786), pp. 78-106. Abridged versions of 3 poems also appear in *An Laoidheadair Gaelic na Òrain Spioradail*, ed. by Duncan Kennedy (Glasgow: Duncan Kennedy, 1836) Extracts from two of her songs appeared in *An Laoidheadair*, ed. by Calum MacLeod and R. M'Leod (Edinburgh: Church of Scotland Committee on Publications, 1935), pp. 19, 111. Background information on the social and economic history of Morvern, its re-settlement by Campbell tacksmen, maps of Barr, etc. can be seen in: Philip Gaskell, *Morvern Transformed: A Highland Parish in the Nineteenth Century* (Cambridge: Cambridge University Press, 1996 [1968]). Discussion of the architecture of the new type of houses developed and details of Barr House, etc. can be seen in: Daniel Maudlin, 'Tradition and change in the Age of Improvement: A study in Argyll tacksmen's houses in Morvern', *Proceedings of The Society of Antiquaries of Scotland*, 133 (2003). The fact that she was in a large, modern stone and slate house while the original tenants were in black-houses partly explains Mac Mhaighstir Alasdair's accusation that she had enriched herself at their expense. (359-374) Details of her father's and her brother's business transactions can be traced in Duncan Campbell, Notary, Argyll, in *The Clan Campbell: Abstracts of entries relating to Campbells in the Sheriff Court Books of Argyll at Inverary*. The 1779 Census of the Argyll Estate shows Barr as 4224 acres, with no tenants, a resident tacksman with a household of 13 people, and a total population of 72. In February 1746 Morvern had been sacked by Cumberland's direct order. 400 houses were burned, along with all byres, all boats, forests, crops. Cows, horses, meal and other provisions, linens, woollens and clothing were seized. Argyll protested and undertook to 'banish all the rebellious tenants from Morvern so as to have a new sort of people here'. In 1754, the majority of Morvern tacks were reset, largely to Campbells – which was when Duncan Campbell took over the tack of Barr. (Gaskell 1996, pp. 3-5) Mac Mhaighstir Alasdair's vituperative reaction to her songs can be seen in J. L. Campbell, 'The Expurgating of Mac Mhaighstir Alasdair', *SGS* 12, 59-76, (pp. 68-74). 'In 1786 Kennedy printed anonymously a small volume of Gaelic Hymns by several authors which was reprinted with additional matter in prose and verse and recommended at Kennedy's request, dated Glasgow, 11 April 1834, by the Rev Norman MacLeod of Campsie and the Rev Mr Maclaurin of the Gaelic Chapel, Glasgow'. 'Na Bana-Bhaird', *An Gaidheal*, 5 (1876), 177-9, comments on her poems: 'Nam biodh na laoidhean a sgrìobh i air fuinn a bu thaitniche bhiodh barrachd dèigh orra gu coiteachan am measg nan Gaidheal', etc.

1. p. 65. 24 vv. Geilleadh do lagh an Ard-rìgh / Do reir iomhaidh rinn na sloigh / Ge do pheacaich Adhamh sa gharradh / Cha do threig e riamh 'n t-al og. [Tracks Adam, Moses, Egypt, Red Sea]

2. p. 69. 14vv. Ciod as t-uaille a dhuine bhorb / An ann le d' stor a sheolas tu? / Suil air an talamh fo d' bhonn / Do chom a rinneadh da smur. v. 4 Thig o' d' chridhe tonna fuar / mar shiab shneachda falbh le gaoith / Ag iomain do smuaintean faoin / Nach fheudar a chuir ann gnìomh. Rebuke and advice delivered to 'a dhuine bhorb', possibly Mac Mhaighstir Alasdair after his attacks on her.
3. p. 72. 18vv. Com am bhuil mo theang na tost / Ag cluinntin osnachain mo chridh / Gu 'n bhui' eachas agus gloir / A thoirt do 'n Ti a dh'orduich mi. vv. 3-4 Na planaidhean le mildidh reull / Shuithich tu gach te na teach / 'S tu rinn an domhan 's a lan / Sleitibh canaich is beanntaibh cas.
4. p. 75. 13vv. Gloir do 'n leigh da 'n leir mo lotaibh / Tha mo shochdair ann a d' laimh / O! 's tu thilg na saighde diamhair / Thig le hiosap 's bidh mi slan. vv. 1-4 praise of Christ as Leigh, Captain Clann Israel, Faidh, Sagart, Iobairt, Rìgh, v. 11, Mar long gun seòl mi ann an cuan / Doinnean mhor ri borda' strith / Fhir a dh'fhuasglas air gach cas / Glachd an acair, sabhail mi.
5. p. 77. 14vv. 'S fada a codal ort a cholann / T' uine ruith mar ghlaine gainimh / Mar ealuinn ri craoibh an doire / Tha do choire rut a leanail. v. 6, Sgeudaich mi le brat do dhidinn / Cuir bata na Firinn am laimh / Coinneal do shoiseul a m' bhroilleach / 'S gluaisidh mi coron do ghràidh,
6. p. 78. 13vv. M' athchuinge ort a Rìgh nan Aigh / O 'n 's i do lamh is treise / Dh'fhuasgail thu Maois ann san fhasach / 'S ann gach cas gu d' rinn thu sheasadh. Thug thu aran as na neamhaidh / Agus burn a aodann chreagan / Sgoilt thu mhuir na rathad reidh dhoibh
7. p. 81. 8vv. Cuidich mise Rìogh na Greine / O 'n san duit is leir mo chas / A dh'fhuasgal le beul na h-Asail truagh / 'N tra' bhuaileadh i leis an fhaidh. v. 5, Sinntin an adhair ge borb / Smachduichidh tu iad le sith / 'S ni thu clach da 'n uisge 'mhain / 'S an uair is aill leat bla 's aris.

Mary MacPherson, Màiri NicMhuirich, Bean Torra Dhamh, c. 1740-1815. Her 6 surviving *laoidhean spioradail* appear in *Mary Macpherson (Mrs Clarke) Bean Torra Dhamh, The Religious Poetess of Badenoch, Her Poems and Life*, ed. by Rev. Alexander MacRae, (Arbroath: The Herald Press, c. 1935). Two *laoidhean* were published anonymously in 1785 by Alexander Fraser, Inverness. Nos. 3 and 6, appeared in John Rose, *Metrical Reliques of 'The Men' in the Highlands, or, Sacred poetry of the North; by MacKay of Mudale (anno 1700); Matheson, Sutherlandshire (1747); MacLauchan, Abriachan (1760); Mrs Clarke, Badenoch (1880); W. MacKenzie & D. MacRae, Inverness (1830), with introduction and brief memoirs in English*, (Inverness: MacKintosh & Co., 1851), pp. 101-8, along with a brief biography.

By her own account she published thirty poems, but, to the reproach of her country, for want of means she failed to publish them for the edification of future generations. The two following poems of hers were taken down by us from oral recitation thirty-seven years ago from a pious girl who learned them from the poetess.

Extracts of two *laoidhean* appear in Calum MacLeòid and R. M'Leod, *An Laoidheadair* (Edinburgh: Church of Scotland, 1935). They also appear in *Laoidhean Bean Torra Dhamh, Gaelic Hymns of Mrs Clarke including three never before published*, ed. by Thomas Sinton, Dores (Inverness: Northern Chronicle Office, 1902) and in Thomas Sinton, *Poetry of Badenoch* (Inverness: 1906), pp. 326-30.

‘Na Bana-Bhaird’, *An Gaidheal*, 5 (1876), 178-9, compares her *laoidhean* with those of Bean a Bharra:

Tha iad le chèile soisgeulach ’nan laoidhean agus a’ gabhail tlachd anns na h-aon fhirinean; ach ’nuair a tha Mrs Caimbeul Bar a’ seinn mu ’n fhirinn lom, tha Mrs Clarc a’ toirt dhuinn barrachd do shugh an fhein fhiosrachaidh Chriosduidh. Tha an dara te a’ riochdachadh faireachduinn shoisgeulaich na Gaidhealtachd mu Thuath ’nuair a tha an te eile a’ riochdachadh teagaisg luim soisgeulaich na Gaidhealtachd mu Dheas.

There is a recording of ‘Togarrach a bhith maille ri Criosd’, sung by Annie MacKinnon on, *Mo Dhuthaich ri Tighinn air m’ Aire*, Lewis Recordings, RCS 252, 1997. ‘Tha m’ inntinn-s ’an geall, A bhi thall air uisg’ Iordain’ and ‘Togarrach a bhith maille ri Criosd’ are both on BBC Bliadhna nan Òran, sung by Iseabail Nic an t-Sagairt.

1. 16vv. ‘Ard-Rìgh na Flathais’, A Iehobha Ard-Rìgh na Flathais / Cia binn an ceòl leam bhi labhairt air d’ ainm, / ’S mo smuaintean iompaich gu teangadh gach gràis / Do thoil-sa dhèanamh mo raghainn / ’S na fàg mi ’n dì-chuimhe ’n uair thaghar do chlann. v. 7, ’S tusa dhealbh mi le cnamhaibh ’s le feòil / Le cord airgid ’g a cheangal / A chum nach salaichinn na h-eathraichean òir
2. ‘Beatha na Buaidhe’, 16vv, Ceòl cha ’n àill leam, piob no clarsach / Binneas ghall-thromp ’s theud, Air ùrlar àrd cha dèan mi danns / ’S cha ghluais mi eangaidh air sléibh. v. 12, Bidh bhur còmhnuidh bhuan / ’S an lochan loisgeach mar ri deamhnaibh / Caoidh ’s a’ bròn ’s a’ gruaim / A’ snàmh a’ chuain gun ghrunn gun shore / Gun phort gun shoal gun bhruaich.
3. ‘Truailleachd Nàdur’, 14vv. Och ’us ochan! mo threachladh / Mo lèir-chreach, mar a tha mi / Dhìobhail lòn agus earraidh / Do’ n anam nach bàsaich. Mi an dòruinn fo chumha / ’S neo-shubhlach a ta mi / Air tulaich am aonar / ’S luchd mo ghaoil an dèigh m’ fhàgail. bochdan ’s an fhàsach, v. 4 Tha do bhràthair as sine, / ’G a d’ shireadh gu fhàbhair. v. 5 Tha ’n seann duine cho làidir / ’S nach tàir mi dheth aomadh,
4. ‘Beatha nan Gràs’, 8vv. M’ anam, imich thusa sàmhach / Fo gach àmhghair agus leatrom / ’S e do thruailleachd a thaobh nàdur / Aobhar d’ ànraidh mar mo bheachd-sa. v. 2. Gheibh thu ’m bàs a ’s duais do ’n pheacadh. v. 4, Amhairc suas ri Triath nam Feartan, v. 6, ’Nuair bhios fiaradh ann ad crannchur / Creid gu’n tionndaidh e gu d’ thaitneachd / Bheir seillein math o lusaibh searbha.
5. ‘Beachd Gràis air an t-Saoghal’, 15vv. ’S mile marbhaisg ort, a shaoghail, ’S carach, baoghalach, do chleachdadh, v. 1, ’S tric am bàs le shaighbhibh dùbhlanaich / A’ tionndaidh mùirn gu airtneal / ’S a’ toirt aoibhneis mhòir gu bròn, v. 3, ’S fèrr am beagan buain le gràs / Na oighreachd ’s achanna chaich thoirt dhachaidh.
6. ‘Togarrach bhi Maille ri Criosd’, 11vv. Tha m’ inntinn-s ’an geall / A bhi thall air uisg’ Iordain, v. 2, ’S e an Ròs e o’ Sharon / ’S am Flùr e o Iesse / ’S e Gaisgeach Trèibh Iudah / Cha chlaoidhear a neart-sa. v. 3, ’S e mo charaid ’s m’ Fhear-posd’ e / ’S e mo Bhràthair a’ sine / ’S e fear gabhail mo leisgeul / ’S a sheasamh mo chòrach / A phraigheas m’ uile fhiachain / ’S ni mi dhion o gach dòruinn.

Mairearad Chaimbeul, Inverlochy, She had a collection of 34 *laoidean soisgeulach* and *earailean* published as, *Laoidhean Spioradail air an cnuasachadh le Mairearad Chaimbeul* (Edinburgh: Mundell, Doig & Stevenson, 1810). Some words are italicised, presumably perceived as loanwords: *geard; pàrladh; pillaran; graftadh; chost; oiffig; fabhor; caiptein; stàbul; fhùrnais*. Mairearad Chaimbeul is believed to be the poet Maraiead Cham'ron, daughter of Peter Campbell, tacksman of Clashgour, Glenorchy. She had published a collection of panegyric poems in 1785, the year after the restoration of confiscated Jacobite-owned estates; '*Òrain Nuadh Ghàidhealach le Maraiead Cham'ron, ris am bheil comh-cheangailte, Co-chruinneacha do shean oranaibh eile anns a chan'uin cheudna*, (Edinburgh: D. Mac-Phatraic, 1785), 2nd edition (Inverness: Eoin Young, 1805). There are 6 English hymns which bear no resemblance either to her earlier panegyric or to her evangelical songs. Introduction to *Laoidhean Spioradail*:

It was once the intention of the Author of the following Gaelic Compositions to have got several of them translated into English to gratify the wishes of such subscribers to her performance as do not understand the original. That intention however has since been departed from, in consequence of the suggestion of some friends who, notwithstanding their partiality for the Author, did not judge it expedient to hazard a literal version of effusions which, at one period, were never intended for publication [...] the most striking ideas and sentiments which are interspersed throughout the whole, have been selected and made into English and are arranged in the form of paraphrases.

1. 9vv. Dhia, chruthaich an saoghal / 'S tha faicinn gach aon ni 'ta ann/ Dean taingeil le sté mi / 'S na fàg mi leam fhéin air aon àm.
2. 9vv. 'S beag mo chion air an t-saoghal / 'S beag mo ghaoil a bhith ann / Tha mo chion air an Rioghachd / Air nach dilinn thig ceann.
3. 6vv. Thighearna 'sa Dhia ata / Thabhair dhomh neart ad' ghràsan pailt / 'S dean mi cuimhneach ort a ghnàth, Gu bheil am bàs orm faisg
4. 9vv. Tha 'n saoghal mulladach truagh / Làn àdhhmair 's gach uair / 'S mairg bheireadh dha luaidh dha g' a rìreamh / Beartadh meadhon a b' fheàrr
5. 10vv. Thà dh' orduich Grian a 's Gealach / 'S a rinn dhealachadh 'n an tràth / Dean mi taingeil leis gach cùis / A dh'orduich thu dhomh anns gach càs
6. 7vv. Is mulladach an saoghal, Gur caochlaideach a sheòl, Cha'n eil ann ach carruicheadh, Do 'n neach is motha doigh,
7. 12vv. Nuair a sheallas mi gu h-ard, 'S a chì mi na neòil gu luath; Bithidh mi cuimhneachadh a Dhè, Gur làidir treun do bhuidh
8. 7vv. 'S anns 'na Flaithibh gu h-ard / Tha Athair mo ghràidh / 'S gu 'm b' fheàrr leam na 'n saoghal / Bhiodh daonnan ad' phàirt

9. 9vv. Thighearna tha shuas air Nèamh / 'S tha air thalamh bhos / Anns gach àite 'n iarrar thu /
Gheabhar thu air gach toisg
10. 5vv. Thighearna 'sa Dhia na 'n sluagh / Gabh truas dhiom, a 's dean mi ceart / Tabhair dhomh
neart a' d' ghràsan caomh / 'S do spiorad namh gun airc
11. 5vv. Thighearna thog mo chridhe suas / Ri t-àras buan gun airc, / Dean mo shocrachadh dhuit fèin
/ Air carraig sté do reachd
12. 5vv. Mo Dhia, Mo Dhia, 's tu fèin mo neart / 'S tu mo thaic 's mo threòir / Oibrich annam cridhe
glan / 'S ath-nuaidhaich spiorad ceart
13. 7vv. Dhia 'sa Thighearna ata / 'M Phàrras o 's ar cionn / Rinneadh nèamh a 's talamh leat /
'N fhairge 'sna bheil annt',
14. 6vv. Cha 'n 'eil 'san t-saoghal ach aobhar bhròin / Aobhar mullaid air iomadh seòl / Tha ar
nàmhaid gu tric g'ar dalladh / 'S e gar mealladh air a choir
15. 6vv. Dhia tha faicinn mar tha mi / 'S tha fiosrach air m' fhàilliong / Thoir dhomh neart gu bhi
ghnàth an sith riut / Gu bhith 'n sith ris an Athair
16. 6vv. Dhia, chruthaich 'sa dheilbh sinn / 'Sa faicinn ar seacharan truagh / Tha ar peacannan gràineil
/ 'S iad uile a d' làthair gach uair
17. 8vv. Tha na firinnich daonan beo / Ann an èibhneas a 's an glòir / Cha 'n 'eil an saoghal leo ach
mar aon là / An samhlachadh air sìorruidheachd buan
18. 7vv. Tha sinn uile seacharanach / A 's tha ar peacannan ro-mhòr / 'Le 'r smuaintean 's le 'r
labhairtean / 'S leis na rinn sinn 'n aghaidh còir
19. 5vv. 'Sa mhaduinn 'nuair a dhùisgeas tu / Thoir buidheachas do Dhia / A thug gu toiseach latha
thu / 'Sa thug duit fois fo' sgiath
20. 6vv. Cò 's urrain gluasad trèibdhhireach / No idir labhairt ceart? / Tha 'n neach a tha daonan / A'g
iarraidh Dia mar neart.
21. 5vv. Ged' ni do nàmhaid tailceas ort / Na gabh sin gu h-olc / Tha 'm buaireadh a 'g iarraidh / Dol
anns an duine borb.
22. 3vv. 'Stu fèin, a Dhia, a bhuillich oirnn / Gach maitheas a fhuair sinn / 'Stu ga 'r riaghladh / 'Sa
tabhairt gach freasdal dhuinn
23. 4vv. 'Sann dhuit fèin a naomhaich thu / Gach Sàbaid a fhuair sinn / Ged a chost sinn uile iad /
Neo-bhunailteach gun suim
24. 7vv. Dhia, neartaich mi gu dusgadh / 'S gu faireachadh gu ceart / Gu faicinn maitheas Chrìosd /
'S na chuir e 'n ghnìomh le feart
25. 4vv. Dlùth theann mi Dhia an taice riut / Tabhair dhomh do neart gu 'm dhian / 'Socraich m'
inntinn daonan ort / A 's cum do ghaol am' chridh'
26. 5vv. Tha toiseach na Bliadhn'-ùir aguinn / 'Scuid agaibh 'nar seann seòl / 'Nùine a sior theannadh
oirbh / 'Nteannar sibh fo 'n fhòid
27. 4vv. Dhia, Sòillsich fèin an rathad dhomh / 'S thabhair dhomh neart gu fhaicinn rèidh / 'N t-slighe
a ni mo threòrachadh / Gu Rìoghachd ghlòirmhor Dhé
28. 4vv. 'S muldach an neo-churam / A dh'fhàs 'm pàirt do shluagh / Cha bhi cuimhne air
sìorruidheachd / Ach air saoghal goirid truagh

29. 6vv. Dhuine, dhuine, smuainich / A 's cuimhnich air do chrich, / Co-dhiu 's fearr leat bhi toirt seirbhis / Do mhammon no do Dhia
30. 4vv. 'S mulladach an gealladh sin / Tha aig na h-àing'ich thruagh / 'Seagalach dhoibh siorruidheachd / Gun diocladh air péin chruaidh
31. 15vv. Tha è ra fhaotainn anns gach àit / 'N Ti d' an d' thug mi 'n gaol thar chàch / 'San gaol a thug e féin, cha tréig e / Ged chaidh a chéusadh 's chur gu bàs
32. 13vv. 'Se sud ghabh mi beachd air 'se thug aiteas dom chridh' / 'N gaol thug ar n-athair, do 'na peacaich a phill / Coimeas a ghaol cha tuig sinn a chaoidh / Gu 'n canadh e mic agus nigheanan ruinn
33. 12vv. Tha 'n saoghal seo diomain / 'S math 'n ghnòthuch gur fìor / Cha 'n 'eil sòlas do ghin ann / Ach do neach a tha 'n Crìosd
34. 10vv. Chunnaic agus chuala / Buachaillean na 'n treud / Na mìltean do na àinglibh / Rì moladh binn gu lèir.

1790-1800

Mairearad Ghriogarach, died c. 1820. She had 34 poems (7 of which had a number of spiritual verses) included in *Co-chruinneach dh'Òrain Thaghta Ghaeleach nach robh riamh ann an clò-buala*, ed. by Duncan MacKintosh (Edinburgh: John Elder, 1831). Mackintosh introduces her; 'The following songs are chiefly the composition of Margaret M' Gregor, wife of Donald Gow, Auchinrie, Parish of Blair-Athol, and of Duncan M'Gregor, Braes of Foss'. She married Dòmhnall Ruadh Ghobha, 18 June 1775. For biographical details and discussion of her secular songs see Michel Byrne, 'Mairearad Ghriogarach: Sùil thòiseachail air bana-bhàrd air diochuimhne', *SGS* 23 (2007), 85-122. BBC Bliadhna nan Òran also has a short biography and 'Òran na Tulchainn' sung by Griogair Labhruidh.

1. pp. 3-7. 'Oran do braithrean bha an cog America', Ged tha sinne an seo an dràst', Gun trioblaid gun ànradh', vv. 1-12 secular, brothers in America v. 13, Ach a Rìgh th' anns na Flaitheas, / Dh'ordich plaigh leis a chlaidh / Chum an t-alach a scadh / Bha brais dan air dhroch labhairt / 'S nach do chuimhnich a mhaitheas / S meud sa rinn thu dhuinne roimh gar tearna. v. 14, Ma chuir thu mach do shlat sgiùrsaidh / Chum an t aitim chiurr, / Na lean do dhioghaltas gu chulthaobh / Ma d thig am bas thoir dhoibh uine gu tionnda.

2. pp. 12-15. 'S mi bhith ri smuaintean gòrach, 's mi m' ònair anns an uair seo, vv. 1-4 secular, brothers away, v. 5 cleas na h-iolaire, v. 7 on thachair dhomh bhith m' bhoireannach, vv. 8-10 secular, v. 11 mo ghuidhe-s' air an Ardrìgh gum bi ghràsan-sa ma cuairt duibh, ar n-anam buan neo-bhàsmhor thoirt gu Phàras

3. pp. 16-20. 'Òran do 'n a chuideachd cheudna' 'Ged 's fada an tost seo, cha do shocraich mi m' inntinn', vv. 1-6 secular. v. 7 Ach ma thearnar an t-anam / Choidh cha mheallar nan cis iad, v. 8, Ann an tim na h-aiseirigh / Gach neach a gheibhear san Fhìrinn / Chaoidh cha dibinear am breig e / O 'n 's e Breitheamh a' Cheartais / A nì gach sentence a leubha v. 9, O 'n 's e feartan o 'n Àrd Rìgh /

O 'm bheil Slàinte chum ar stiùra / Mar bhi an Rèite air a dhèanamh / Chan iompoicher san uair sin / Nuair a bhios an uine air ar fàgail / Nuair thig leabaidh no h-as-shlàint / Agus acain a bhais oirnn / Gun chomas tionndadh na ceartach.

4. pp. 20-24. 'Oran do Thuath an t-Shlis Mhin', Tha m' aire ri rainneach / 'S mi teanna na choir, vv. 1-7 secular commiseration with friends on loss of land, *sèist*, 'S nach fhaodar leam aithris / Mo bharail air doigh v. 8, 'S troimh fheartain 'n Fhir Shaoiridh / Gheibh sinn saorsa aig a' bhàs, vv. 9-14, Clann Israel san Eiphait, sgaoilte e mhuire na clar re, Maois agus Aaron gan stiùire trid an fhasach, plaighean, uisge gu fuile, losgain 's cuileagan, tart orra, bhuail a chreag is uisge thainig, iodhala breig, 5. pp. 60-4. Latha na Feill Uileam, Cha neil mi ro gheanail / Ged tharla dhomhsa / Bhi monar aig baile. vv. 1-9 secular complaint about loss of cattle etc. v. 10 Ba mhòr triobalaid nam Faidhean / Gach la air an talamh / Cha chualas riamh iads' / Dèanamh tair air 'n earras / Ged ba beartach Rìgh Dàibhidh / Bu mhor amhghar a charaid,

6. pp. 82-3. 'Laoidh' 5vv, A Dhè nan uile ghrasan / Seal oirnn bha 'n le iochd, / O tha sinn ann am bruadair / Mar dhuine truagh a misg, v. 2, Nam pàigheadh dhuinn nam fiach / An teine siorruidh cnamhanach / Do phronnse laidir fiathaich v. 4, 'S e aithreachas na h-oige / Air an deoinich Dia / Mo thruaigh 's bochd tha mise dheth / 'S mi cor is fichead bliadhna / Gach là a' dol a miosad / 'S nach d' fhuair mi idir srian

7. pp. 87-90. Ged tha mi neo shundach ridulach an t-sheasain / Cha choir dhomh bhith dum ach ma gach cuist cuir eis orm, vv. 1-3 complaint of toothache, Le goimh na cnuimh ghacail 's i ro lionar an drast / Gar i eugal cho piantach 's bha riamh air Siol Adhamh, Thuirt am fir dhuine coir b' fhearr folum 's geir / Gu bheil tuigse ag as eolas 's pairt a dh'ordugh na cleir. Tha ni araidh 'm bheachd 's b' anns eam fhaicinn air mo chairdain / Iad a' threigsinn am peac' a ma 'n glacar le bas iad / 'S bhi dealra ri maise fo ard bhrata ar Slanear v. 12, Chan eil dorainn na piantan ann an Rìgheachd nan Gràsan / Ach tha solas a sith ann nach gabh innse gu brath dhomh / Stigh air Geata na Firinn choidh cha inntrig ar Namhad.

Mairearad Ghobha /nèe Mairearad Ghriogarach, Ach-an Ruidhe teann air Socach-Shrùthainn an Athull, 'Cronan, Baidh, baidh, bà mo ghràdh', in Paul Cameron, *The Gaelic Songs of Perthshire and their Composers* TGS1 17 (1890-1), 126-70.

1. p. 127. Fà-ill ile na ho rù, A-ill o na hi ri ù, Fà-ill ile na ho rù, 'S i mo rùn mo leanabhsa. Cronan, Baidh, baidh, bà mo ghràdh, Meigeag bheag a chinnein bhain, Gur i annsach Mamaidh i. Cha'n ann an saibhreas mor an t-saoghail / Tha sonas buan a chinne daoine / 'S mairg a bheireadh moran gaoil / Do nithean faoin faileasach. / Ged a chairnemide stòr, / Chumeadh saibheir sinn ri 'r beo / 'N uair a chairear sinn fo 'n fhoid / Cha mhor a theid an talamh leinn. / Mar stiùirear leis a chuis gu ceart / Gur fhearr an neach tha aimbeartach.

Grace MacLagan, Atholl, 1794 'Marbhrann do Chaiptein Donull Stiùart, a bha 's an 78th Reiseamaid Mhic Choinnich: 'S a chaochail anns na h-Innseannan an Ear', in The Rev. Dr Stewart, 'Nether Lochaber, Some Unpublished Gaelic Poems', TGS1 13 (1886-7), 301-12, (302-4).

The following *cumha* or lament was composed by Grace MacLagan, an Athole bardess, of some note in her day, on the death of Donald Stewart, of the family of Shierglass, captain in the 78th Highlanders, who died of fever in the East Indies about the year 1794. It may be crooned to the beautifully plaintive triplet air of Màiri Nighean Alasdair Ruaidh's 'An Talla bu ghnàth le MacLeòid.

1. 22 vv, 'N sgeul a chuala mi 'n dé, Sgar mi buileach o m' chéill'.

vv. 19-20. Tha mo dhòchas 's an Tì / 'Roimh-orduich gach ni / Gu bheil mo Chaiptin-sa 'm pris gu leoir / Gu bheil &c. Ann am Parris nam buadh / Mar ri Slànuighear 'n t-sluaigh / 'S tu gun trioblaid, gun truaigh, gun bhròn / S tu gun trioblaid &c.

Anon. Boireannach dall ann an Sgìreachd Mhuilinn, an Athall, ann an Siorramachd Pheart,

'S mòr an toil-inntinn do na naoimh', *AF* 22 (1846), 351-2. This has a brief account of her conversion under the preaching of Mhr. Stiùbhaird in 1799. She was apparently middle-aged at the time.

1. 31vv. 'S mòr an toil-inntinn do na naoimh / An latha prìseil a chuir thu thaoibh / Bidh 'm beusan 's an cleachdamh, a rèir do reachd-sa / A' gabhail tlachd annt' le 'n uile smaoin. / v. 9. 'S a chum ar fuasgladh a mach o dhaors' / Chaidh 'n t-sleagh a shàthadh a stigh a thaobh / Bha neart 'g a fhàgail, 's a chridhe càirdeil / Le saighdibh cràiteach gu trom fo chlaoidh.

1800-09

Janet MacKay, wife of Donald Mackay alias 'Abrach' in Eriboll. Eulogy composed on Rev. John Kennedy leaving the Parish of Durness to go to Red Castle, 1808, and the Rev. William Findlater coming to the Mission of Eriboll. Findlater was later inducted to the Parish of Durness, 1812.

The Rev. Adam Gunn, Durness, 'Unpublished Songs of the Reay Country', *The Celtic Monthly* (May 1900), 62-4; 87-9; 114-5; 137-9; 155-7. Also in *TGSI* (1898-1901).

Findlater and Kennedy both composed Gaelic elegies. Kennedy wrote up the New Statistical Account for his parish and was the subject of an elegy by Dr Iain Domhnullach.

1. p. 89. 6 vv. Tha Ministear na Sgìre so, a fàs gu h-aosmhor liath / Tha e mar na craobhan pailm, tha bho 'n talamh 'g èiridh suas. v. 2, Nach iongantach do riannan ris an fhearainn fhiadhaich bhorbs' / Thug t' fhacal ann do liubhraigeadh an guthan mìn is garbh, v. 3, Am fear mu dheireadh dhealaich ruinn bu shoilleir air a ghràs / Fhuair e gibht' gu liubhraigeadh o 'n Trianailt Naomh is Aird / Maighstir Ian Ceannadaidh, a dh'imirich as an àite-sa / Fhuair comunn-làithreachd t-inntinn, cho cinnteach ris a'bhàs.

Janet MacKintosh, Bean Uilleam Guinne, 'Marbh-rann do Shiorra MacCulloch' in

Uilleam Guinne 'sa Bhean, *Marbh-Rainn air Daoine Urramach Diadhaidh a bha an Sgìre Dhornaich, an Cataobh le 'Am Pronnsuidh, 's an Sgìre Cheudna* (Dingwall: Ross-Shire Journal Office, 1887).

[This copy is from the Senate Library] Sheriff MacCulloch was drowned in the Meikle Ferry Disaster of 16 July 1809, when 99 people were lost. Uilleam Guinn, her husband, also composed a *marbhrann*

for MacCulloch. ‘Marbh-rann do Shiorra MacCulloch bha ’n Dornach’, (pp. 7-9) Sud an sgeul a bha ciuirteach / Sgaoil a mach feadh n’ an duth’chan / Fear na seinn ’us n’ an h-urnuigh thoirt bhuainn. There is another *marbhrann* on MacCulloch, Samuel Mathanach, ‘Marbh-rann do Shearra McCulloch bha ’n Dornoch a bhathadh ’sa Phort-mhòr’, *Laoidhean Spioradail le Domhnall Mathanach, Duine urramach diadhaidh a bha ann an Sgìre Chìl-Donnain an Cataobh* (Bal-Dhuthais: Coinnach Dughlas agus a chuideachd, 1825). See Hugh F. Campbell, ‘Donald Matheson and other Gaelic poets in Kildonan and Reay’, *TGSI* 29, 134-43, p.142, ‘William Gunn, Proncy (near Dornoch) a native of Kildonan, who died about 1840, and who, as well as his wife, Janet MacKintosh, was noted for piety, composed several *marbhrainn*.’ Donald Sage gives biographical details on MacCulloch in *Memorabilia Domestica; or Parish Life in the North of Scotland*, ed. by Donald Fraser Sage (Edinburgh: Menzies, 1889). *The Inverness Journal*, (Aug 18th, Sept. 1st 1809) report on the Meikle Ferry disaster; *Inverness Courier* (18 Aug, 1 Sept. 1809), pp. 24-5 report on the Meickle Ferry Drownings; *Northern Times* (8 Aug. 1910) Meickle Ferry Fund and Memorial: www.historylinksarchive.org.uk/picture/number3096 1811; Committee Report on distribution of Fund listing names and amounts; Inscription on McCulloch’s memorial stone ‘he was a man unsurpassed in his day for loftiness of Christian character, mighty in the scriptures, fervent in prayer, pre-eminent in piety etc’

1. 14 vv. ‘Marbh-rann do Shiorra MacCulloch’,
Meudail agus mo run an aodainn / Nach faic mi ’leithid ’measg na mìltean / Leis ’chridh ’ bha lan de
gradh’n Fhir-shaoraidh / ’Sna lamhan bhitheadh sint’ gus na daoine. / v. 4, Cha b’ionngantach dhomh-
sa ’bhi bronach / Ann an am cruinneachaidh ’na comhail / Faicinn do shuidheachans’ na aonar / Is tus
gu brach nach tig ’n ar comhail, v. 5, Dh’fhuasgileadh tu mo cheistean daorsal / Is gu cuir solas air an
fhirinn, v. 8 Oir fhuair an cuan thu ’s rinn e t-aicheadh / ’S fhuair e rist thu ’us chaidh do bhàthadh

1810-19

Anne Mackenzie of Ach na h-Àirde in Còigeach, Mrs. Mackenzie of Balone, 2nd wife of John Mackenzie (1738-1829) 6th of Ballone beside Loch Broom in Wester Ross

See: Hector H. Mackenzie, *The Mackenzies of Ballone*, (Inverness, 1941, pp. 61-2. Reference taken from *The Elizabeth Ross Manuscript, Original Highland Airs collected in Raasay, 1812*, ed. by Peter Cooke, Morag MacLeod, Colm Ó Baoill, for the University of Edinburgh School of Celtic and Scottish Studies on-line publications series 2011, pp. 31-2; p. 90. ‘Ealaidh Ghaoil’, is mentioned in *Sàr Obair nam Bàird Gaelach: or The Beauties of Gaelic Poetry and Lives of the Highland Bards: With historical and critical notes, and a comprehensive glossary of provincial words*, ed. by John MacKenzie (Edinburgh: MacLachlann & Stewart, 1872 ed.), p. 338.

Tune, chorus and a single verse survive, and that only because they were incorporated into a love song ‘Ealaidh Ghaoil’, composed by Eòghann MacLachlainn. He acknowledges having copied them from a religious song popular among his students.

1. Air fàillirinn illirinn ùilirinn ò, Gur bòidheach an comann th’ aig Coinneimh ’n t-Srath-mhòir

Gur gile mo leannan nan eal' air an t-snàmh / Na cobhar na tuinn 's e tilleadh gu tràigh / Nam làth-bhainne buaile 's a chuach leis fo bhàrr / No sneachd nan gleann dosrach ga fhroiseadh mu 'n bhlàr

Barbra Friosal, Dhùinidh, 'Gu bheil mise gun tàmh', in *Comhchruinneacha do dh'Òrain Taghta Ghaidhealach nach robh riamh roimhe clo-bhuailte gus a nis, air an tional o mheodhair, air feadh Gaidhealtachd a 's Eileine na h-Alba*, le Paruig Mac-an-Tuairneir (Edinburgh: An ughdar, 1813), pp. 276-8. 'Òran le Barbra Friosal, Dhùinidh, an uair chaidh a cuir air imrich a Dùinidh, do dh'Achanaclaidhe, am braighe Aird Mhic Shimidh, an deigh bàs a fir agus a mic bu shine.'

[12 vv. secular, 2vv. spiritual]

1. 14vv. Gu bheil mise gun tamh, Gach aon oidhch agus là, O 'n chuir iad gu braighe bealaich mi (repeat 1st line) Ach a' Chrìosd ud tha shuas / Gabh ro mo leithid-sa truas / O 'n is bean mi a fhuair a carachadh. Ma 'sa teann rium am bàs / Gabh ri m' anam-sa tlaths / 'S cuir mo pheacaine 'n aite falaich uam.

1820-9

Anna Ghobha / Anna Ghabh, an Glennerachie, 1788-c.1850. She has 4 secular poems and a *laoidh spioradail*, in *Co-chruinneach dh'Òrain Thaghta Ghaeleach nach robh riamh roimh ann an clò-buala*, ed. by Donncha Mac Intoisich (Dùn Èideann: John Elder, 1831), pp. 99-110. Anna Ghobha is the daughter of Mairearad Ghobha, née Ghriogarach discussed in Michael Byrne, *SGS* 23 (2007), 85-122. (p. 86).

1. pp. 108-110. 8 vv. 'Laoidh le Anna Ghabh an Glennerachie',
Athair na gloirach / Deoinich dhomh 's gach am / M 'aigin a 's mo dhochas / Shorach a ghna / Air aire thoirt do d'sholas / H aig na sloigh sin gach la / Tha gabhail tlachd an Crìost, / 'S do bhriathara gabhail suim. 'S airidh gairm an Uain / Air cluas thabhairt da / 'S airidh e air gloir / Agus onair mor thar chach / Thàinig anns an fheol / Sa dhoirt uile air ar sga.

Maireraid Nic Callum aig taobh Lochfine, 'Laoidh' in *Laoidhean Spioradail le Ughdairean Eugsamhuil* (Inbhirnis: Dealbh-bhuailt le Seumas Friseal, 1821) Part of NLS Ms. SP.621(2) Shelfmark Hall. 195. j2(4) This is one of a collection of 8 *laoidhean* in a pamphlet bound in with a collection of pamphlets, poems by Bochanan, tracts etc. and a set of letters on religious subjects sent to lady friends by Hannah Nic na Ceard, nighean is sine a Cheart Urramach Sir Iain Mac na Ceard, who died young from 'an caitheamh'. The editor comments briefly on Maireraid:

Margaret McCallum is a woman of ordinary education but of exemplary piety. It is to be regretted that several hymns composed by two brothers of hers have not been preserved as they were much esteemed, and the authors had the advantage of a liberal education.

1. 15vv. 'S tric mi smaointeach gach aon uair / Air meud laithean a fhuair mi uat / Caomh a 's cairdean g' an sgatha la' rium / 'S gun fhios an tràsa cia mhead ar cuairt / Tha mo dhòchas anns an

Uain / A dhoirt fuil prisail airson a shluaigh / Ge b'e àm a thig crìoch orm / Gur ann a D' Rìoghachd-sa bhios mi buan. / 'S bochd! 'S cruadalach bha ar cor! / Gus an do dhioladh air ar son / Chuir E Aon Mhac fein d' ar fuasgladh / Ghabh E truas dhinn 'n uair bha sinn lag.

Mrs Camashron an Rannoch, Her *laoidh molaidh* and two *laoidhean spioradail* appear in *Laoidhean Spioradail le Domhnall Camashron, A bha na mhaighstir-sgoil Gailig 'an Eilean Uibhist, Maille ri beagan laoidhean le ughdaran eile*, (Glasgow: Donald Cameron, 1881), pp. 37-45; NLS Mf.SP. 295(13) pp. 44-51. 'Cha 'n eil a bheag de chuntas againn, ach gu 'n robh i na ball de 'n Eaglais Bhaisteach ann an Raineach'. Rannoch Baptist Church, fl. c 1820. [NLS dates her c.1820] 'Cliù a' Mheangain' also appears in *Laoidhean agus Dàin Spioradail air an tional, agus aireamh mhòr dhiubh air an eadar-theangachadh leis an Urramach nach maireann Gilleasbuig K. Mac-Calum*, ed. by Iain Whyte (Glasgow: Archibald Sinclair, 1894), pp. 451-3. An extract from 'Am Meangan' appears with an English translation in Lachlan MacBean, *The Songs and Hymns of the Scottish Highlands: With translations and music* (Edinburgh: MacLachlan & Stewart, 1888), no. 26. It also appears in *MR* (December 1929).

1. 10 vv. 'Am Meangan Cliuiteach' O bhonn Iese bhrìst a mach / Am Faillein gasda ùr / Fìor chrann uaine, taghta, luachmhor / 'S airidh e air cliù / Meangan uasal, torrach, buadhar / 'S e gach uair fo dhriùchd / A gheugan dosrach sìnte suas / 'S iad tarruing uaithe sùgh. So an Crann am measg nan crann / Air àrdachadh gu mòr / Faillein sùghar, maiseach, cùbhraidh / Taitneach, ùror, òg / Aluinn, ciatach / 'S e ro sgiamhach / Miannaicht' air gach dòigh.

2. 10vv. 'Muinghin a Chreidich', 'S e Dia mo charraig 'us m' adharc shlàinte / Mo thùr àrd 'us mo dhidhean treun / 'S e m' Fhear-saoraidh e o gach ainneart / Mo sgiath 's mo lann e, ris earbam féin / 'S e mo chobhair anns gach àm e / 'S e an Ti anns am bheil mo dhòigh-sa / Cuspair dòchais a shluaigh gu léir.

3. 11vv. 'An t-Sàbaid Shiorruidh', Cìod i an fhois tha co mòr r 'a miannach / D' an goir am Biobull an t-Sàbaid shiorruidh? / Is ceist ro chruidh sin 's chan eòl dhomh briathran / A labhras sòlas na Sàbaid shiorruidh / Cha bhuin an fhois so do mhuinntir dhiomhain / Tha leis an t-saoghal so air an riarach / Nach eil a ceusadh na feòl le miannan / 'S e bhuineas dhaibhsan dian-pheanas shiorruidh.

Màiri NicDhòmhnaill, /Màiri Dhughallach, Bean Neill Dhòmhnullaich, Àrd Tunna, Mull, 1789-1862.

Her most famous *laoidh*, 'Leanabh an Aigh' is discussed in *Caran an t-Saoghail*, ed. by Donald E. Meek (Edinburgh: Birlinn, 2003), pp. 266-9. Biographical notes and analysis are on pp. 438-9.

It was sung to the traditional tune 'Bunessan'. It was translated and abridged by Lachlan MacBean into what has become known as a carol. It can be heard on Màiri NicDhùghaill / NicDhòmhnaill, *Bliadhna nan Òran*, BBC Alba. See notes on 'Leanabh an Aigh', BBC Radio nan Gàidheal 25.12.12.

Tha e coltach gu robh i eòlach air Niall Dòmhnallach bho bha i na nighinn bhig. Bha a' chiad dachaigh a bh' aca mar chàraid phòsta aig Cnoc nan Gobhar ann an Siaba far an robh beagan fearainn aca air an robh iad a' cumail beagan sprèidh. Bha am fearann ann a' Siaba a dhith air

an oighreachd agus thòisich an t-strì agus an allaban air an robh Màiri Dhòmhnullach cho eòlach mun d' thàinig deireadh a làithean. Dh'fhàg i fhèin agus Niall Cnoc nan Gobhar agus ghabh iad còmhnaidh ann an Àrdalanais. Bha am fearann beartach an seo gun teagamh ach cha robh am fearann math acasan. B' ann an seo a sheinn i mòran de na laoidhean agus na cumhachan a bha air an sgeadachadh cho loinneil, dùrachdach.

Typographia p. 206. 'Laoidhean Spioradail' etc (Glasgow: John Niven, 1841) has hymns composed by her brother Rev. Duncan MacDougall, Balephuill, Baptist minister from Tíree.

'Màiri Nic Dhùghaill, Bean Nèill Mhic Lachlainn Dhòmhnullaich', *LW* (Feb. 1954), 3-4, has stray verses and a short biography written by D. M. MacGuaire, a great nephew of her son.

Trath na beatha [...] bha a bhàrdachd aice geur sgaiteach' etc. [...] Cha robh eòlas aice air cànan sam bith ach a' chainnt a chuala i aig leac an teintein, agus mar sin, sheinn i mar a bha a cridhe a' gairm ann am briathran sìtheil, gun ùpraid mhóir sam bith.

SA 1953.106 Tobar an Dualchais has recording of both her *laoidhean* and her secular songs.

1. 'Thugaibh rùn don Fhear Ùr' Seist + 5 vv. [not transcribed]
2. Ciamar a bhitheas mi gun labhair air [*laoidh*; 2 quatrains sung, not transcribed]
3. '14vv. S e leanabh an àigh an leanabh bh' aig Màiri / A rugadh an stàball, Rìgh nan Dùl / Thàinig don fhàsach, dh'fhuiling nar n' àite / Is sona don àireamh bhithear dha dlùth. v. 7. Ged a bhios leanaban aig rìghribh na talmhainn / Le greadhnachas garbh 's le anabarr mùirn / 'S geàrr gus am falbh iad, 's fàsaidh iad anfhann / An àilleachd 's an dealbh a' seag san ùir.
4. Chaidh thu tùs an Dùdlachd, 'Se sunnd agus cridhealas, Do Glaschu nam bùthan, An dùil a bhith na b' fheàrr. B' e sin an geamradh tùrsach, anns gach àite sa chruinne seo tha dhaithean ann an sàs an slìochd Adhamh, gheàrr e meanglan cùbhraidh. This was composed during her son's wife's illness.
5. Dèan faire gu mòr gu beò gu duineil, gu treun, Bi iorasail, stòlda, còmhnhard, Faiceallach, sèimh, 'nuair a chaidh an eaglais Bhaisteach a thogail aig Glac a' Bhodaich ann an Ardachadh'.
6. Guidheam Àrd Rìgh nan Dùl, Bhi ga stiùireadh gu cala, 'Siomadh tè bha fo leòn, Cloinn òg a chur san talamh 's e dì-chuimhne is mò gan cur fo chòmhdach na mara.
This was composed after a Mull emigrant ship to Canada was lost, pre-1854.
7. 'Sioman donn beag' – a satirical song on her husband's addiction to tobacco – he had once been desperate enough to sail over to Rathlin to get supplies.

Anna NicEalair, 'Luinneag Anna NicEalair', in *Caran an t-Saoghail*, ed. by Donald E. Meek (Edinburgh: Birlinn, 2003), pp. 270-2. Notes and analysis on pp. 440-1. The first known publication was in, *An t-Oranaiche*, ed. by Gilleasbuig Mac-na-Ceàrdadh (Glasgow: Archibald Sinclair, 1876). It was also published in *An Gàidheal* (Treas mios an t-earrach 1876), 117.

Meek tentatively dates the song to the first quarter or the first half of the 19th century, noting that she uses direct quotation from the 1807 translation of the Bible, particularly Song of Solomon and Psalm 68.18. Her 'bothan bochd a' bhròin' imitates Paraphrase 14, Ecclesiastes 7. 2-6.

1. 7 vv. and *sèist*. Is ann am bothan bochd a' bhròin / A chuir mi eòlas ort an toiseach / Is thug mi thu gu taigh mo mhàthar / San d' rinn mi d' arach car tamaill. v. 3, 'S ann a thug thu dhomh do ghaol / Fo dhubhar craobh an aiteil / Is co-chomann do rùin / Ann an gàrradh nan abhall.

1830-9

Eibhric Morison, (died 1855) 6 poems, in *Dàin Iain Ghobha, the Poems of John Morison, the Songsman of Harris*, ed. by George Henderson (Edinburgh: Norman Macleod, 1893). Eibhric was from a long line of poets which included Màiri nighean Alasdair Ruaidh and Màiri Ghobha. Her brother Iain Gobha is acknowledged as one of the greatest of the evangelical poets, and both Eibhric and her sister Màiri were well-known poets in their own right. Eibhric was clearly well-known for her sharp tongue, as she herself acknowledges in her 'Òran aoraidh'.

1. pp. 98-100, 9vv. 'Dàn le Eibhric a phiuthar dha 'n Ghobha air dha bi aiseag air ais chum slaint', 'S ann leam a b' ait an sgeula sin / Chluinntinn gu na dh'eirich thu / 'S an duil o bh' agam fhein ris / Gur e 'n t-eug a thainig teann ort.

v. 4, Nur bhiodh tu tinn 's a dh'eireadh tu / Le barrachd grais chum treubhantais / Gur aithnichte' san tigh-leughaidh ' Gu 'n a dh'eirich Gobha Shrannda. v. 7, Iain interrupts; Nur theid thu suas dha 'n t-Obbe leis / 'S nur chluinneas Murchadh Leodach e / Faighnichidh us feoraichidh e / Co 'n òinseach rinn an t-amhran? v. 8 Eibhric replies; An deigh dhut sin a dh'radh rium / Cha bu tusa bhi mi 'g ardachadh / Ach an Ti a bhairic ort / Dheth ghras an ni nach gann dhut.

2. pp. 283-6. 32vv. 'Marbhrann do Mhàiri Morison', 1836, Is cianail muldach tha mi / Bho 'n is gnàth dhomh bhi galach / O fhuair mi naidheachd à Beàrnarai / Nach robh thu, Mhàiri, san t-sealladh. B' e mo mhiann a bhi làthair / Nur chaidh do chàradh san anart / vv. 9-11, Gad robh ar cridheachan leòinte / Thaobh na feòla's na fala / Bho na chuireadh do chòrr / Fodh an fhòd ann am falach / Far nach cluinn sinn do chòmhrag / Cho fad 's is beò sinn air talamh. v. 20, 'S an uair a chriochnaich an t-seinn leat / Bha na h-ainglean ga t-fhaire [Ps. 49. 14-15] v. 29, Tha do phàisdean bochd truagh dheth / Is culaidh-thruais iad ri 'm faicinn / Caoidh an fhòghlum a fhuair iad / 'S gu 'n thog thu suas iad an altrum v. 32, Ri tacsas gairdean us gualann / An Ti thug uatha cho lag thu.

3. pp. 290-8. 23vv. 'Rannan do 'n mhisg', Gur trom a ta mi smaointinn / An aon ni seo an comhnuidh / Cho toileach 's tha clann daoine / Air faoinndreadh gu dò-bheairt. v. 14, Chaidh aithris dhuinn ma 'n d' thainig / An Slànaighear glòrmhor / Nach faigheadh Moire a mhàthair / Leis àite san tigh òsda.

4. p. 299. 10vv. 'Tàladh', Chuirinn air an dân sin dhi / Is e gaol a màthar Màiri Bell / Thug iad ainm na càraid ort / Bha do ghnàth na 'n òighean, v. 5, Bhiodh tu cluich an teud bhinn / Is binne fuaim an cùirt an Rìgh / Bhiodh tu maille ris na naoimh, A' seinn gu binn nan òran / Fhuair Sion lot le d' bhàs / Bu mhor ionndruinn ort a ghnàth, v. 9, Thogainn fhìn thu air mo ghlùn / A h-uile àit' am faicinn thu / Nighean an fhir bu mhor cliù / Ciataibh, iùil us eòlais.

5. pp. 301-2. 8vv. 'Òran aoraidh', O gu math slàn a Chaluim / O 'n 'se 'chuid is fheàrr dhe 'n ealainn / Is cinnteach leam nach eil mi am mearachd / Gur luchd fanoid rinn an seinn / Gad bhiodh Colum agus Eoghan / Am muigh air druim na muice mòire / Gum bu chomasach Iehobha / Air bhi seòladh leo gu tìr. / Rinn E barrachd air Ionah, v. 4, Ach nan d' readhainn-sa 'chur tòrachd / Mach air-son an cuid-sa

òran / Biodh cuimhne ac' air mo chòmhradh / Fhad 's a bhiodh duine beò san linn. / Gad a chruinn'headh iad dha's seòrsa / H-uile aon a dhianadh òran/ Eadar seo agus crìch Leòdhais / Sheasainn fhìn a' m' onrachd ribh. v. 6, Cha bu diol leam air mo rhàsar a shalach 'n ur fiasaig làidir, nam bu mhinisteir sa chlàir mi / 'S a bhi'toirt tàire dha mo chlàireach / Bheirinn leantuinn air ur leinidh v. 8 Bha mi uaireigin dhe 'm aimsir / Ged nach eil mi an diu ach seanabhean.

6. pp. 303-4. 9vv. 'Luinneag do 'n mhisg', Tha buaireadh san uisge bheath' /Tha truaillachd nach còir a chleith / Mo thruaigh e do dh'fhir 's do mhnathan / Tha e faighinn buaidh orra. Nur dhuiseas fear na' ròmhanaich / Cha ghairm e Dia 'g 'a threòrachadh / Is e their e thoir mo dhòirneag dhomh / 'S mo sgornan air dol bhuaithe.

Màiri Morison, Bearnarai na Hearadh, d. 1836. 'Buanaichean Bhoais', in *Dàin Iain Ghobha, the Poems of John Morison, the Songsmith of Harris*, ed. by George Henderson (Edinburgh: Norman Macleod, 1893), p. 286-9. Màiri is another of Iain Gobha's sisters [see above]

She was the mother of a young family and died in childbirth in 1836. Eibhric's *cumha spioradail* gives some details of her life. This is her only surviving song, but shows the same authoritative tone as Eibhric's songs – an assumption of spiritual authority tempered with wit and humour. The Men she calls to account were all well-known evangelists, among them the poets Ceistear Mòr nan Loch and her brother Iain Gobha.

1. pp. 286-9. 18vv. Buanaichean Bhoais', O nach tigeadh ead, b' fheàrr gu 'n tigeadh ead / Is truagh nach tigeadh ead is sinne bhitheadh deònach, Tha sinn' ann san àm-sa fo dhubhar nam beanntan / Us reòthadh a gheamhraidh 'teachd teann air ar còmhdach / Tha sinn ann am Beàrnarai mar lòchran bho Shàdoim, v. 3 Tha 'n t-àite-sa duai'didh, cha taghail daoine uaisl' e / A bheath' aca cho truagh ris an t-sluagh a bha 'n Sòdom, v. 4 Us Iain an gobha a' fàs umainn coma / Murchadh an Ceisteir, Murchadh an Tàiller air gabhail dubh ghràin air / Iain MacCoinnich, cha tig e nar goire / Eoghain MacAmhlaidh us Iain à Strannda,

MacKinnon Collection, St Kilda, collected between 1830-43

These are from a group of largely anonymous and undated *marbhrannan*, collected in St Kilda between 1830-43 by The Rev. Neil MacKenzie. MacKinnon Collection, EUL, C10 1948, Mic Dup 1235/1 has 15 texts in MS. MacKinnon takes some poems from copies handwritten by St Kildans, whom MacKenzie had taught to write. He comments on their orthography as representing local pronunciation and dialect, detailing specific instances. He further comments that the songs 'are all of one type, elegies for friends and relatives who have nearly all of them, perished by falling over the rocks'. Extracts from some of these *marbhrannan* are published in, Calum MacFhearghuis, *Hiort: Fàrna laigh a' ghrian* (Stornoway: Acair, 1995), pp. 60-3. MacIain's 'St Kilda', *The Celtic Magazine* 11 (Jan 1886), 124-6, describes Dr Iain Domhnullach's 1822 visit to St Kilda, giving Donald MacKinnon's childhood memory of witnessing Dr Domhnullach composing 'Tobar nam Buadh' to the sound of running springwater.

1. Màiri Ni 'n Shomhairle, St Kilda, 'The ensuing elegy was composed by Màiri ni 'n Shomhairle to a man who went out to waylay the Lamhaigh (razorbills) and was precipitated into the sea and drowned'.

4vv. 'S tric mi 'g amharc 's gur cruaidh leam / Far na sguabadh a mach thu / Far na choinnich an t-aog thu / 'S nach do fhaod thu tighinn dhachaidh. v. 3. B' fheàrr bhì tric air na gluinibh / Gul an ùrnuigh bheir ceart leis / Na bhith le moit no le ardan / Chuir Dia mu làr e 's bu cheart sin. / Fhuair mi roimh 'n tùs m' òige / 'M Fhleasgach a bha tapaidh / Is o nach b' airidh mi fèin air / Thug Mac Dhè uam e dhachaidh.

2. Anon. St Kilda, 12 lines.

These verses were composed on the following occasion. A man and his son went to the Dùn in spring to waylay the Lamhaidh. The son was below on the rock and the father on the end of the rope above. Being encumbered by the rope he put it off. These birds come in a body, and in his eagerness to catch one going away, he overbalanced himself and fell into the sea. His poor father saw him struggling with the billows till his struggle failed when he sunk to rise no more. His mother made the poem.

'S mi gun suigeart 's mi gun sòlas / 'S mo leanamh uam feadh na fòluibh / Ach tha mo dhuil a Rìgh an Domhain / Gun ghlac do Mhaighstir còir ort / Mur do phill do pheacadh mòr thu. / Mo cheist! A ghruaidh a bha boidheach / Gus na rinn an t-aog do leònadh / Dh'fhàg thu t' athair dubhach brònach / Cha dirich cas-bhuin an fheòir e,

3. Anon. Bean àraidh, air bàs a fir, St Kilda, 7vv. secular 2vv. spiritual. 'Rinneadh am Marbh-rann sa leanas le bean àraidh air bàs a fir'.

'Gur mis' tha fo ghruaim / 'S tric snidh' air mo ghruaidh / Cha chadail mi uair gun dùsgadh / vv. 8-9. Ach a Thì as mòr glòir / Neartaich fèin a shliochd òg / Tha gun taic, gun sgorrach cùil / 'S tric mi smuaineach leam fhèin / Air grad theachd Mhic Dhè / 'S a ghiorrad gus 'n èiginn cunntas.

4. Christian Gillies, St Kilda, 6vv. 'Composed by Christian Gillies on the death of Mr McLeod, missionary, St Kilda, the grandfather of the present proprietor'. Angus MacLeod died in 1788, his son, also a missionary in St. Kilda, died in 1821.

'S mòr am briseadh a dh'èirich / Dh'fhairich sinne gu leir e / Ceann ar creidimh air eugadh / 'S nach eil slàn e. [short last lines are indented in the MS as though to be repeated] Is ann bhiodh thu sa chlosaid / A' leughadh 'n ad aonar / Thug thu t' uidh d' Tì Mhòr ud / B' e ro fhearr leat / Sud m' athchuing air Criosd / Do chlann dhol air èirigh / 'S gun dèan iad toilinntinn / Do do ghràdhaig.

5. Catherine Òg, St Kilda, 3vv. secular 1v. spiritual 'The following fragment was composed by a female called Catherin Òg (elsewhere said to be the woman who composed the verses on MacLeod, above), about sixty years ago'.

Is olc leam mar thachair / Ceile mo leapa / Air a ghlasadh gun eiridh / v. 3. Cha dean leighis slàn mi / Ged bhiodh làmh rium na ceudan / 'S ann tha mo dhùil a dhol dhachaidh / Gu meachnais an Dé Mhòir

6. Marad Ni 'n Ruairidh Mhòir, [24 lines secular, 2 lines spiritual] 'The following elegy was made by a woman here to her husband and brother who were lost together on the rocks. Her name is Marad n' in Ruairidh Mhòir'.

Bheir mi toiseach mo thuiridh / Dha mo chuileana gaolach / An dithis bha tapaidh / 'S a bha air leacaig 'nan sineadh / Chan e clann rinn mi fhagail / Ach fir dhaichail dheas dhireach / Gu math geal a gheibh 'n anam / Ann gleannan na saorsa.

Seonaid NicDhòmhnuill, bean Dhomhnuill Mhic Ille-dhuibh, Clachan Ghlinn-da-ruil, 1836

'Marbhrann', *An Gaidheal* (Treas mios an fhogaraidh, 1873), 247.

Do Peigi Nic-Illeathain, nighean do Dhonnachadh Mac-Illeathain, Thamh-aithe, agus Ealasaid Nic-an-Uidheir, a bha comhnuidh ann an Dail-Lic ann an Gleann-da-ruail. Shiubhail an nighean chluiteach, eireachdail so goiridh romh Nollaig anns a' bhliadhna 1836, air an latha 'bha i ri bhi air a pòsadh. Bha na rannan a leanas air an deanamh le Seonaid NicDhòmhnuill de naisinn Bhun-Atha, bean Dhomhnuill Mhic Ille-dhuibh a tha comhnuidh, e fein agus a bhean chaoimhneil, ionnsaichte agus mhodhail, gus an la an diugh, ann an Clachan Ghlinn-da-ruail.

1. 5vv. 'S ann an drast tha 'n sgeul craiteach ri chluinntinn 's an aite / Tha 'n nigh'nag is aille 's is maisiche gnuis / Air a righeadh 's a caradh an ciste chaoil chlaraidh / 'S i an diugh air a fagail le 'cairdean 's an uir. v. 5, A nis sgair 'g a bron, thu fein a 's a cairdean / Tha ise gu h-ard ann am Paras nan Dul / 'S tha sinn uile an dochas gu bheil i 'n diugh posd' / Air ar Slanaighear glormhor 's a ghnath seinn a chliu,

Bean a' Mhinister 'ic Aoidh an Arain, in *Laoidhean Spioradail le Domhnull Hendri a bh' ann an Sanaig 's an Eilean Arannach* (Glasgow: Neil Campbell, 1855), p. 16. 'Chuir Bean a' Mhinister 'Ic Aoidh an Arain na rannan a leanas ann a litir a dh'ionnsuidh Dhomhnuill Hendri 'nuair a chual' i gun robh e air a chur a mach a shearmonachadh an t-Soisgeul'. Her poem is a farewell, and follows Hendri's own laoidh 'An t-Iasgair' (pp. 14-16) in language and feeling. Hendri 1774-1847.

1. 1v. Mo bheannachd chum an iasgair a nis o 'n fhuair thu t' iarrtas / Thoir t' aghaidh air an Iar a tha cianail a 's fàs / Gach àit' am faic thu daoine bi 'g innse mu 'n Fhear-shaoraidh / 'S bheir eòlas air a ghaol-san dhoibh saorsa o 'n bàs / Air leam gu 'r misneach àrd dhuit an turus bhith do àghmhor / 'S an gealladh riamh nach d' fhailnich do Abr'am 's da chloin / 'Bhi cur an t-sil a 's feàrr 'measg eileanan na Gaeltachd / 'S thig frasan o na h-àrdaibh bheir fàs dha 'n àm.

Barbara-Nin-Rob, Barbara-Nin-Ghilbert, Reay Country, Marbhrannan, *The Celtic Monthly* 1900, p. 114-5 She was a daughter of Robert MacKay, Rob-Mac-Iain-mac Uilleam-mac Neill, a contemporary and fellow Elder of Rob Donn. ‘If Rob Donn’s mantle fell on any one in his native parish, it was upon Barbara-nighean-Roib’. She ‘composed on all subjects, both elegies and satires’. See: *The Hugh Barron Papers*, (Inverness: TGSi 2011), p. 262. ‘Barbara, daughter of Gilbert Donn, a brother of Rob Donn, Janet MacKay, wife of Donald MacKay, alias Abrach in Eriboll who commented in song on the coming to the parish in 1808 of Rev Wm. Findlater’.

1. Marbhrann le Barbara-nin-Rob air cluinntinn bàs Pheggie Nic-Diarmaid, bean uasal dhiadhaidh an Duthaich ‘Ic-Aoidh, agus Mhr. Ceannadaidh a’ Chaisteal Ruadh’. (Kennedy died in January 1841)
See: Janet MacKay, Eriboll, 1808 for a eulogy on Kennedy.

8vv. Bu chomaradan fìrinneach / A mhuinntir chaidh thoirt uainn / Bha air an gairm gu cabhaigeach /
Gu cairtealan tha buan / Maighstir Iain Ceanadaidh / Chaidh chruinneachadh gu ‘shluagh / Is Peigidh
Mhòr nic-Diarmaid / ‘N tìr na dì-chuimhne anns an uaigh. / Nach mòr an dithis fhianuisèan / Chaidh
spionadh uainn anns ràidh? / Bu mhor an call do dh’Alba / Gun dh’fhalbh iad as cho tràth / ‘S iomadh
neach a dh’iarradh dhoibh / Bliadhnaichean de dhàil / Ach thug mionaidean iad gu sìorruidheachd /
Gu ‘bhi ‘an gnìomhra pàidhte.

2. 7vv. ‘Marbhrann do Mhrs. Scobaidh, bean uasal dhiadhaidh an Cealldal, Sgìre Dhùiranais’.
‘Se mo thìr a chaidh gu h-uillinn / Cha’n eil filidh no bàrd ann / Iad a dh’easbhuidh ‘n ceann-cinnidh /
Cha do chuir duine ann an dàn e. v. 7, Ach c’ arson chuirear an teagamh / Na’m faigheadh sinn
creidimh a dh’iarradh / Air A Gliocas, gun mhearachd / Bho ‘n Bhith tha neo-chrìochnaichte / Gu
bheil a gheallaidhean seasmhach / Anns na fireasdaibh diamhair / Gu ‘m bi ‘fhianuis air thalamh /
Fhada ‘s bhios gealach no grian ann?

3. Marbhrann do Chaiptein Uilleam Scobaidh, Ardbhàr, Sgìre Assint.

Chaiptein Uilleam bha ‘n Assint, Co b’ urr’ dhol a dh’aithris, na h-uile buaidh bha mar riut, fhada ‘s a
mhair thu an tìr? / Gaol do Dhia ‘s do d’ nàbuidh, suim nan àitheantan gu lèir.

4. Secular song with biblical references, complaining of the Sutherland family’s ordering the death of
all the dogs in Durness. Chithinn dà chuilean / Tighinn m’ ionnsuidh gu luath / ‘G iarraidh gach aonan
diubh / Cairtealan uam / ‘S an Achd aig an darus / Bha labhairt riu cruaidh. v. 4, Cha chuala tu leithid
do dh’achd anns an duthaich / O ‘n uair sin bha Hàman ag àiteach na cùirte.

5. Song composed on her minister holding a Temperance Crusade Soirée.

Tha bliadhna ùra air tighinn orra / Chuir iad cùl ri cridhealas / Cha d’ thoir iad deur de spioradan / Do
‘n fhear a bhios g’ am frithealadh / Olaidh iad gu cridheal leis / Dheth duilleaga nan geuga.

6. 2vv. extract. ‘Cumha air Staid na h-Eaglais le Barbara Nin-Rob’. This relates to the lead-up to The
Disruption of 1843, the ‘Ten Years Conflict’ – which she claims not to understand.

‘S e so aimsir is cianail / Chunnacas riamh ri mo linn / ‘Nuair tha neart an lagh shìobhalta / ‘Cur
aobhar Dhia bun os cinn. Feumaidh mise bhi g’a fhàgail / Aig mo nàbuidh tha dlùth / Ach bithidh mi
‘g earbsa san Àrd-Rìgh / Gu ‘m faic e an sgeal so duinntè.

7. ‘Marbhrann do Mhitchel Scobie’, in *Comhchruinneachadh Ghlinn-a-Bhaird, The Glenbard Collection of Gaelic Poetry*. (Charlottetown, Edinburgh: Haszard & Moore, Thin, 1890), pp. 197-9. 9vv. ’S tric tha bais a cur an geill dhuinn / Gur ni nach feudar do sheachnadh / Eadar islean is uaislean / So an uair ’rinn thu creach oirnn. v. 7, Thi a thanaig le gradh dhuinn / ’Cheannach slainte dha ’r n-anam / Is a dh’fhosgail gach seula / ’N uair ’bha feich air an agairt / Fosgail tuigs’ agus reusan / ’N tha ’chreutairean dalla / ’G eisdeachd fuaim a ghuth gheir sin / ’Ni na seudair a ghearradh. v. 8. N guth ’tha crathadh nan sleibhtean / Nach doir eisdeachd do ’n fhacal / ’S air fineachain fiadhaich / ’Thoirt an iodhalan seachad.

Anna Nic-Fhearghais, an Sgìreachd A’ Chlachain ’an Ceanntìre, Marbh-Rann do ’n Urramach Iain Mac-Fhearghais, Ministear Chillinbhir agus Mheileird ’an Earraghael (Clobhuailte airson, agus r’ an reic le Dughall MacFhearghais, 1855) [Iain MacFhearghais died in 1841]

1. 25vv. *Marbhrann soisgeulach*. An dàn so seinneam mu ’n buachall / Tha ’n tàmh ’san uaigh ann a chadal / Leam gu ’r duilich a’ chuis ud / Do chlann a’ Chùmhnaint r’ a h-aithris / Bu tu an saighdear nach strìochdadh / Sheas thu dileas fo ’n bhrataich / Thog thu cuing an Fhir-shaoraidh / ’S mheas thu eutrom an t-eallach. v. 3, Anns an doilleireachd ùdlaidh / Las gu h-ùrar do sholus / Bu reult thu ’shoillsich làn àilleachd / A ’s fìor gur tràth chaidh thu fodha / A ’s buan an cadal a dh’aom ort / ’San tigh chaol tha gun solus / ’S fhada t-oidhche gun shaothair / Do laimh a ghaoil, cha dean togail.

2. ‘Laoidh’, 7vv. Tog dealradh do ghloir air deoraidh’ th’ air chuairt / Neo-aithridh air comhnadh trid goraich mo ghluas’d, v. 2, Theich treise mo latha mar aisling gun bhrìgh / Na neoil ’nis tha ’g aomadh, tighinn daonan ni ’s isl’ / Tha ’m feasgar air ciaradh, ’s mo ghrian a’ dol sìos

Anna NicFhearghais, Ann Ferguson, Kintyre, 1796-1879, NLS MS 14987 c. 1841

Anna NicFhearghais was the daughter of Duncan Ferguson (1775-1803), missionary and farmer in Tayinloan Kintyre. She married Duncan MacMillan, 23 December 1820, and went to live in Clachan, Kintyre. The *marbhrann soisgeulach* and the *laoidh* above are believed to be her only published works. NLSMS 14987 is a handwritten notebook containing 21 *laoidhean* attributed to her. Her notebook has undergone conservation at different periods and has three different systems of page numbering, none of which appear to relate to its most recent conservation, and none of which can safely be used to identify songs. She herself has marked her songs 1st, 2nd 3rd, etc and it is this numbering which will be used in identifying them here. Her orthography and handwriting show her to have been accustomed to writing. She uses apostrophes much as in modern texts. Accents are used in the first song, are entirely absent in the 2nd to the 10th, then are used consistently from the 11th to the 21st, but have been superimposed, possibly all at the same time. There are various signatures and addresses on spare leaves and half-pages.

1. 25vv. ‘Marbh-Rann Do ’n Urramach Iain Mac-Fhearghuis Chillinbhir agus Mheulaird; an Earraghael’. [he died in 1841, see above for publication details]

An dàn so seinneam mu ’n buachall / Tha ’n tàmh ’san uaigh ann a chadal / Leam gu ’r duilich a’ chuis ud / Do chlann a’ Chùmhnaint r’ a h-aithris

2. 16vv. Tha caoraich an ard Buachaille / Dol 'suas tre ghleann nan deoir / A seinn le gradh neo-ghluasadach / 'San Uan o 'n fhuair iad coir / 'S e shaor iad tur o 'n truaigh / 'S an lagh 'bha cruaidh nan toir.
3. 7vv. Tog dealradh do ghloir air deoraidh th' air chuairt / Neo-aithridh air comhnadh trid goraich mo ghluas'd [vv. 1-6 and the 10 verses of MS Text 5 were published as 'Laoidh' in NicFhearghais 1855. v. 7 was not included]
4. MS has no No. 4.
5. 11vv. Tha morachd an Uain do-luadh, co 's urr e? / A bhuidhean uile cia h-ard / A ghealladh tha saor, cha'n fheud sinn fuireach / Fo dhaors', tha cuireadh lan graidh. [no accents]
6. 9vv. 'S luchd turais sinn chaill tus ar tiom / Luidh sinn fo 'n diomb gun dochas / Bha sinn mar chach, mar cloinn do'n bhas / Dian ruith nan sgailean feolmhor
- *Unnumbered text which is combined with vv. 1-6 of text 3 to form the 'Laoidh' published in 1855. Sud traighidh an tobar an comunn 's an ceol / 'N uair dh'aomas an cridhe ri iodhala breoit' / 'N uair dhomhla an t-slighe le iomadaidh ceo / Thig caoil mar gun fhios ort 'bheir sileadh air deoir.
- *Unnumbered 8 line verse on a page by itself: Fo dhubhar sgeith 'n Fhir-shaoraidh fein / Tha fas nan geug an comhnuidh /
7. 18vv. Mile sonas a 's faith do 'n cheud mhadainn a tha thu m' choir, / Leis an t-saighead bha geur chum mo tharruing fo dochleas / B'fhad' a chadail mi m' thriall 's m' anam mianna gu bas fo sheol / Mo long le sgioba gun ghras / Stiuireadh thairis gu traigh a bhroin
8. 14vv. 1st version 'Rìgh Shìoin' Rìgh Shìoin gur h-eibhinn 'bhi eaidicht' le d' shith / 'S ro thaitneach an cèil' thu fo d' sgeith-sa tha dion / Cia maiseach air sleibhtean fear-eigheach na sith / 'S i 'n fhìrinn' uchd-eididh, bi'dh e treubhach 's gach gnìomh.
- 9 10vv. Thoir neart dhomh 's gu 'm b' urrainn le h-urram mi luadh / Air t' oibre 's mi beuileach mar dhuslach 'us luath' / Bi dluth dhomh d' fhear cuididh, cha'n urrain mi gluas'd / A's aogais a chumhachd bheir tuilleadh 'us buaidh.
10. 8vv. Bha neoil gu tiugh ga 'm chuartaich' / Neo-shuaimhneach do m' chre / Bha dalla cheo mu 'n cuairt dhomh, do bhuidhean cha b' leir / A' choguis bha gun chùram 's bha 'n t-inneal ciùil gun teud / 'S cha do sheinne mi a chliù-san, thug dùlan do 'n eug.
11. 14vv. 2nd version 'Rìgh Shìoin', Rìgh Shìoin gur h-eibhinn 'bhi eaidicht' le d' shith / Ro thaitneach an Cèile thu, fo d' sgeith-sa tha dion
12. 3vv. B' fheàrr leam là ann do chuirt / Shuidhich dlùth a 's tairis / Ort 'bhi faighinn sgeul ùr / 'S mi nach duilteadh aithris
13. 9vv. 'S cion a luidh mi gun dion / 'S fo d' dhiomb gun aithn' ort / Ge d' chuireadh an siol / Cha robh brìgh 'san achadh / Chum gu freumhadh e sìos
- 13a. 16vv. B' fheàrr gu b' urrainn mi 'n fhìrinn / 'S brìgh o 'n bhiobull a tharruing / Chum gu cuirinn an ceille i / Do na càirdean tha ma' rium / Dh'fheuch an cuirinn an òrdugh / Laoidh bhoidheach 'chur m' fhadail
14. 12vv. B' e mo mhiann air do Mhòrachd / 'Bhi 'cur rainn ann an òrdugh gach là / O 'n tha d' fhearg mar an leomhann / Co an tì chuireas ort comhail a' m blar

15. 12vv. 3rd version of Rìgh Shìoin with the title, ‘Laoidhean Spioradail. Dhoibhsan a chreideas tha e luachmhor’. Rìgh Shìoin gur h-èibhinn bhi èidicht fo d’ shith / ‘S ro thaitneach an Cèil’ thu, fo d’ sgèith-sa tha dìon,
16. 13vv. Duisg anam neo-bhàsmhor / Seall an àird dhuit as do ’mithich / Dh’ionnsuidh cuspair do shlàinte / Thain’ do ’n fhàsach gu d’ shireadh / Dh’fhàg e aoibheasaibh phàrois / Chum do thearnadh ma shireas
17. [this number is pencilled in, but spacing, paper and text read as a continuation of no 16]
4vv. Tha do cheumaibh neo-dhireach / Mar neach le fion as an rathad / Ach thig sòlas na h-iocshlaint / ‘S thig do shìochaint mar abhainn / Thig fo ’n bhrataich ’bheir dìon dhuit / Blais de chirean na meala / Chum gu briseadh ’mach t-fhirinn / Mar thonna liontach na mara.
18. 10vv. Nach taitneach a bhi ’g èiridh fo ghathan grèin an àigh / Bhi seinn air glòir an Dè rinn nar n-eiginn chum ruinn baigh / ‘S e sholair dhuinn fear rèiteach ’n uair dh’èirich bhuaireadair dhuinn / ‘S an Tì a phaigh ar fèich-ne tre ’n èifeachd bha na bhàs
19. 13vv. Cia maiseach èibhinn bha Adhamh air èideadh / Mar shoillse grèine ’na cheud tra nòin / Ach dh’fhàs e truailidh le meas a’ bhuairidh / ‘Sa chomunn uasal dh’fhàs fuar le dheoin
20. 10vv. Moch ’sa mhaduinn ’n uair ’dhuig / Chinn mo smuaintean gle dhubhal car tìm / A’ gabhail ioghnaidh a’s iuil / De ’n mhadainn a b’ ùire grinn.
21. 11vv. Mo mhiann ’bhi tarruing fìor-uisge / O ’n tobar iòcshlaint bheò / A dh’fhàsas gràdh neo-chrìochanach / A mhàireas feadh na siorruidheachd

Bean Alasdair MhicLeòid, Cinntìre, LW (Dec. 2007), ‘Bha am Fear-deasachaidh a’ cumail seirbheis air Tairbeart, Loch Fin. An dèidh na seirbheis thug fear de na h-eildearan, Iain Mac an t-Saoir, laoidh Ghàidhlig dha a chaidh a chur ri chèile le tè a bha càirdeach don eildeal, ann an linn anns an robh a’ Ghàidhlig làidir ann an Cinntìre.’

1. 6vv. ‘S mise tha gu cianail ’s an diadhachd dol air chùl / ‘S na fianaisean a b’ àbhaist bhith leam, anis a’ tàmh san ùir / An teachdair diadoch [sic] gràdhach sin, a b’ àirde thogadh cliù / ‘S fhada nis on dh’fhàg e sinn, on tha e tàmh san ùir. / Ach thig, a Spiorad Ghràsmhoir, ’s thoir dhomh Gràs as-ùr,

Anon. Piuthar do Mhinistear na h-Eaglais Stèidhte nach do dhealaich ann an 1843, ‘An Eaglais Shaor’, *MR* (Dec.1928), 302. ‘Tha an t-òran so air a chur sìos mar chualadh air a sheinn e leis an t-Urr. Neacail Macneacail anns a’ bhiadhna 1875. Tha e air aithris gu ’m b’ e ùghdar an òrain piuthar do mhinistear na h-Eaglais Stèidhte nach do dhealaich ann an 1843’. The Disruption of 1843 was largely a result of congregations refusing to accept landowners’ right to impose ministers of their choice, rather than those which congregations felt would best serve them. This caused considerable hardship as the Church of Scotland lost ministers and congregations and the new Free Church was set up with neither Church buildings nor income.

1. 12vv. *Sèist*: Sud an Eaglais Shaor / Leis an do dh’aom na seoid / Cha’n iognadh thu bhi faoilteach / Is d’ Fhear Saoraidh beò. Eaglais Shaor na h-Alba / ‘S fhad bho chaidh do leanmhuinn / Chaidh thu null air fairge / Is shoirbhich thu gu mòr. ‘Eaglais Cheann Salair / ‘S tu chaill an ceòl / Chaill thu t’ inneal ciuil / Is ceann iùl nan slòigh. Chaill thu Maighstir Ruairidh / Fear seasamh a’ chruadail, v. 8

Chaill thu am pobull ùrnuigh / Bha agad bho na chubaid, v. 9, 'S duilich leam mar tha thu / 'S gur tu mo bhràthair, v. 12, Na Moderates shaoghalt' / Tha iad mear dha rìreadh / Chan iarr iad gu strìth / Ach mans' is glib is cleoc.

1850-9

Catriona Thangaidh, Catriona NicAoidh, Barbhas, 6 poems, *Laoidhean agus Òrain le Catriona Thangaidh air an sgrìobhadh as a beul fhèin leis an Urr. Alasdair MacRath, M.A. Cill Chalum-an-Eala an Ceann-Tìre*, ed. by Alasdair MacRath (Edinburgh: W. F. Henderson, 1917) [internal dating 1851, 1856, Catriona died 1871]. Catriona Thangaidh was a prominent figure in the early days of Evangelicalism in Lewis, c 1822-40. She was known for her ability to engage in religious discussion with the foremost evangelists of her day, her gift of second sight, her reputed powers of malediction, her ready wit, her beautiful singing voice and her poetry. Anecdotes regularly appear in Church publications, for example: *Tormod Sona Gleanings of early days of Gospel power in Lewis* (Stornoway: Bethesda, 2006), pp. 26-38; 'Mu Chatriona Bhain Bharbhais', *MR* (April 1915), 15-16; Norman C. MacFarlane, *The Men of the Lews* (Stornoway: Gazette Office, 1924), p. 46; Murdo MacAulay, *Aspects of the Religious History of Lewis up to the Disruption of 1843* (Stornoway: np. 1980), p. 154; A recording made by John MacInnes, SA1963. 022 A5 describes Catriona laying a curse on An Ciobair Mòr, the local factor who had struck her. This was popularly supposed to have brought about his death and ensured that, even a hundred years later, no child had ever again been born in the manse at Barvas.

1. 10vv. 'Laoidh', O Rìgh air a' chathair / Tha riaghladh flaitheas tha shuas! / Thoir dhomhsa bhi sireadh / Nan smuaintean glic le buaidh, v. 2 O anam bi cuimhneach / Gu feum thu bhi 'g iompachadh tràth / v. 3 Bu mhath leam gu'n tàradh tu as / O chuillbheairtean Shàtain v.4, Tha mo chòiran briste / Cha'n urrainn mo mhisneach bhi slàn / Ma tha 'm fear tha 'n tòir orm an dòchas gu faigh e mo làmh, v. 7, Nuair shèideas na gaothan mu thimchioll an t-saoghail ga sgrios / Bidh anman nam firean / Ag imeachd gu sìth agus fois.

2. 17vv. 'Ionndrain is Earail'. O is mis' tha gu cianail / 'S mi ruith leis na smuaintean diomhain / Tha na glinn ud a cheart cho fiadhaich / Ri muir a' gheamhraidh 's e toirt gu lionadh. / O cha'n urrainn mi bhith sàmhach / Cha'n eil m' inntin a' leieadh tàmh dhomh / Tha na neòil so cho dorch an dràsda v. 12, Ach 's lionmhor nathair tha anns a' ghleann / Am bun an fhraoich is an sruth na h-aibhne / Tha iad air sgaoileadh air feadh nam beanntan / Tha gobhan mòr orr' 's is leòr na th' ann dhuibh.

3. 16vv. 'Òran air Droch Cridhe', Tha mo chridh' air mo mhùchadh / Le dùmhlaichd a' gheamhraidh / Cha 'n urrainn mi èirigh / Tha lèir-sgrios cho teann orm. v. 3, Ach Ughdar nan Gràsan / Bha ullamh gu m' thearnadh v. 4, 'S E Buachaill nan caoraich / 'S E ghnàth ar Fear-saoraidh / 'S E 'n Rathad 's an Fhìrinn / v. 8, Cha'n urrainn mi ràitinn / Nach d' shàruich thu m' inntinn / Mar fhear is bean-phòsda / Bhiodh an còmhnaidh 'g a dhiteadh

4. 12vv. 'Òran a' Toirmeasg Cuideachd Diomhain' Na toir do làmh dhaibh is bidh tu sàbhailt / Ged tha do Nàmhaid ort cho teann / Lean an seòladh is cluinn an ceòl so / Tha aig na h-òganaich nach

fann. Na lean na daoine' ud is na toir gaol dhaibh, v. 6, Fuachd a gheamhraidh is teas an t-samhraidh / Cha'n eil sud 'n a shamhla faoin

5. 'Marbhrann do 'n Urr. Uilleam MacRath a bha na mhinistear am Barbhas o 1813 gus an do chaochail e an 1856, aig aois cheithir fichead bliadhna.'

16vv. Gur sinne tha cianail / O 'n thriall iad o 'n bhaile / Cha 'n urrainn mi innseadh / Mar tha m' inntinn le fadachd. v. 4, A nis tha a cheile / I fèin ann an laigse, / O 'n chàradh's an uaigh e, v. 5, 'N a laidhe's an t-siaban / Gu h-iosal 's a' mhachair / Ann an cist a' chinn-chaoil, v. 9, Ged bha mise gun mhàthair / Gun bhràthair'n taobh shuas diom / Nach faca sibh an gràdh ud / Thug bàrr air na h-uaislean,

6. 'Marbrann air Aonghas MacIomhair, a bha na Cheistear an Uig, air a' Bhac etc. Chaochail e an 1851'.

14vv. Dh'fhalbh oirnn air a' bhliadhna-s' / An teachdair bha ciatach is glan / Thugadh dachaidh gu slàint e, v. 2, Nuair bhiodh e ag ùrnuigh / Bhiodh sìleadh o shùilean gu pailt, v. 6 Ma tha thu ri faighneach / C' arson tha m' aobhar a nis / Ma nì mi dhuit innseadh / 'S nì duilich dhuit cinnteach a chreids' / Chunnaic sinn na bràithrean / Gach aon diubh làn gràdh agus seirc / Ach thugadh gu glòir iad / 'S cha bhi Nàmhaid 'n tòir orr' am feasd.

Mor Dhòmhnullach, Tiriodh, 'Do Dhòmh'ull Dhòmhnullach (Griasaiche) a Bhaile Phuill', in *Na Bàird Thirisdeach: Saothair ar co-luchd-duthcha aig an tigh 's bho' n tigh*, ed. by Urr. Eachann Camshron (Tiriodh: A' Chomunn Thirisdeach, 1932), pp. 406-7 c. 1856.

Donald was on his way to Canada when, at the Tail of the Bank, he fell into the hold of the emigrant ship. He was fatally injured and died in a Greenock hospital a few days later. These sad verses were composed by his sister Mòr.

1. 5vv. secular cumha, 1 v. spiritual, Anns a' mhaduinn mhoich Di-domhnaich / 'S litir leonaidh a fhuair mi 'm laimh / Gun d' thug na dotairean duil bhith beò dhuit, v. 6 Ach nam fiosraichimid 's a Bhiobull / Mar tha an Fhirinn a cur an ceill / Gur h-ann 's an uaigh a theid uil' ar sìneadh / O guidheam Criosda a bhith rium reith

Mearraid Nice-Leain, Taobh Tuath Sgìre Pouleue, 1791-1861, Two of her poems were published as an untitled pamphlet, by Sachari MacCoinich, Rosshire, 1871. The pamphlet has been bound in the back of *Òrain Nuadh Ghàidhealach le Maraiead Cham'ron. Ris am bheil Coimh-cheangailte Co-chruinneacha do Shean Òrainibh Eile anns a' Chàn'uin Cheudna*. Clò-bhuailt ann Dun-Eidin le D. Mac-Phatraic airson an ughdair (Dun-Eidin: D. Mac-Phatraic, 1785) MacKinnon Coll. P 17/1. MacCoinich's introduction describes Mearraid as having had no formal education and never having found anyone able to write her songs down for her. These two surviving songs, which were all that she could then remember, were taken down when she was on her deathbed.

Finlayson, the subject of her *marbhrann*, had died in Bun Illidh on his way to the Communion at Loch Bhraoin. Mearraid was with him at the time. *Typographia* p. 263, 'Orain le Mearraid Nice-

Leain bha chomhnuidh ann an Taobh Tuadh Sgire Pouleue. (Printed for the author, 1871), 11pp. The second song was composed during a time of famine, and describes her humiliation at being unable to pay Church dues and having to turn beggars away from her door because she had nothing to give them.

1. 8vv. ‘Òran, do Mghr Finlaysan, Ministear an t-Soisgeul’, *Sèist*: Air failirinn, ilirinn, uilirinn O, Gur boigheach an Comunn th’ aig Coinneamh ’n t-Sraghmhoir, v. 2, ‘S cha bhi buaireadh na truailleadh / Na gruaim air do ghnuis / ’S fearr leat taladh na fuadach / ’S gur buanach sud dhuinn v. 3, Cha b’ e an gaol luideach traileil / A bh’fheàrr leat bhi ann / Ach an gaol thug na càirdean / Gu bràch do ’n a’ Cheann

2. 8vv. Cha ghràdhaich am fear beartach mi / Cha ’n aine dha co mi / Cha ghràdhaich am fear bochd mi / Le phoca ’g iarraidh bidh / Cha ghradhaich am fear crosda mi / Nach dh’fhag na osnan sgìth ’S cha ghradhaich am fear diadhaidh mi / Ma bhios e ’g iarraidh brib. v. 2, ’S gu ’m bheil mi so na ’m aonar / Mar chaora chaillte thruagh, v. 3, ’S e suela bho na Flaitheanais / Dh’fhàgadh m’ anam saor

1860-9

Emili Dhònnullaich, 1866, ‘Cumha’, *An Gaidheal*, Ceud mhios a’ gheamraidh, 1887, p. 339. ‘Cumha air Miss Seàrlot agus Miss Sine NicPhearsain, an dithis mu dheireadh de theaghlach Lachainn, Fear an Ràth-léith am Bàideanach, a chaidh a losgadh gu bàs na ’n tigh fhéin ann an Crùbainn-bheag, an uair a chaidh e na theine air 16mh latha de Thoiseach a’ gheamraidh 1866: Le Emili Dhònnullaich a thug ochd bliadhn’ diag nan seirbhis’. Thomas Sinton remembers the sisters and describes them in *The Poetry of Badenoch*, (Inverness: Northern Counties Publishing Company, 1906), pp. 308-9.

Air fonn ‘An fhéisd mhór a rinn d’ athair.’ Aithris gach treas sreath dà uair.

1. 17 vv. ’S mi bhi ’dreadh nan stùcan / ’Cur mo chùil ri tigh Chrùbainn / ’S mòr mo mhulad am mùthadh a thà air. ’S ann ’an clachan na créathach / Mu choinneimh na gréine, ’Dh’fhàg mi Miss Séine na ’smalan. v. 4, Ach, Fhir a chruthaich an saoghal / Agus anmannan dhaoine / Tha mi ’n dùil gu’n d’ thug Thu saors’ ann an Glòir dhaibh. / Thàinig breitheanas timeil / Oirne uil’ anns an àm ud / A dh’fhàg sinn mar chaoraich air àilein.

Mairsil NicCoinnich, Eiligin ‘Oran le Caileag Araidh, Mairsil NicCoinnich’, in *Oranan Nuadh Spioradail le Iain Mac-Intoisich a bha ’n Torr-Spardan, Strath-Spe, Eiligin* (Elgin: Clo-bhuailte aig Seomar Gnothuich ’n *Courant* le Seumas Blac, 1869) This is followed by ‘Tri Rainn a Rinn Alasdair Caimpeil ’Chuir Ris’, which comment on Mairsil’s *laoidh*.

1. 8vv. Tha ’n samradh dol seachad / ’San geamradh tighinn dlu / ’S tha mise ’mo chadal / ’S mi coma co-dhiu / Ach na ’m bithinn dhe ’n aireamh / Thug dhasan bho thus / Cha bhithinn mar tha mi / ’S mi gun aith’n Air ni ’s mo. v. 3, Cha ’n eil annam ach nadur / ’S naimhdeas ’s fuath / ’S irisleachd thrailleil / Nach tar mi chuir uam,

1870-9

Elasaid Ruadh ni 'n Donnachai, e Raineach, 'Laoidh air Cor an Duine' in *An Gaidheal* 1 (Darna mios an Fhoghair, 1871), 36, Le Elasaid Rhuadh Ni 'n Donnachai e Raineach, a bha thuineadh, ri seann laithibh, an Croit Lhabhrainn, os-cionn Lhearagan.

1. O 's mithich dhuinn dùsgadh / Tha sinn fada neo-shurdail gun stà, Nam bu lheid duinn an gnothach / Cha bu choir dhuinn bhith gabhail na dàil / Gum bi'n obair ri fheuchainn / Nuair thig teachdair g' ar d' eigheachd bho 'n bhàs. / Ciamar lhabhras sinn facal / Nuair a bheir an Tì Cheart sinn na lath'ir, v. 3, Theid an cruinne gu leir bun osceann / Ma bhios marbh ni iad dusgadh / 'S bheir an cuan an sin cunntas nach gann / v. 4, Bidh neul ruadh air a ghealaich / 'S culaidh bhroin a cur falach mu 'n ghrèin / Theid an saoghal na smùraich / Agus leoghaidh gach dùthaich mar chéir.

Màiri Ni' Mhic Mhuirich 'Fridh 's Feidh 's Fir', in *The Highlander* (8 August 1874), 'The following verses were composed with reference to the allegations made some time ago in regard to the benefit conferred on the Highlands and the Highland people by deer and the deer forests.' *Air fonn*; 'Thug mi gaol do 'n fhear bhan.'

1. 12 vv secular, 2 vv. spiritual, O 'n tha Camashronach Lochial / 'Cur a' sgiala bho 's aird / Gur e fridhean nam fiadh / Tha 'cur dion air ar n-al. 12 vv. of protest, v. 13, Ach cha d' fhàgadh mi cho dall / 'S cho mi-thaingear fo làmh / An Tì dh'fhuasglas gach snaim / Chuir iad teann air an t-snath. Bho 'n chum E mo chial / Rium fo riadhladh A Ghràis / Bheir mi cliù Dha gu sìorruidh / Le strìochdadh dha aithn'.

Maggie S. MacDonald, Doune Cottage, Carloway, ex Calbost Dated 4 May 1878. 'Oran do na saighdearan a bha fagail Leodhais aig ordugh na Banrigh, deireadh an Earraich, 1878', *The Highlander* (18 May 1878). Keith Norman MacDonald, *MacDonald Bards*, (Edinburgh: Norman MacLeod, 1900), pp. 71-3, has a biography and shorter version of her song, editing out 2 verses. Her song blames the call-up of the Militia and the Reserve in 1878 on 600 members of An Eaglais Shaoir Uige having left to join An Eaglais Stèidhte in 1875.

1. 16vv. v. 5, Tha neul tiugh dorcha co dhuibh / Is coltach ri diumb air Leodhas / 'N uair tha daoine bha soilleir bho thus / A bhriseadh a chumhnaint mhoir. 'S a' fagail na h-Eaglais Saoire / A sheas bho chionn uin' gun gho / 'S a' leantainn gach buachaill gun speis / Chuir sgapadh 's an treud gu mór. 'S am faicteadh diumb an Tì 's Aird / A' tighinn gu h-àraidh air Leòdhas / Far an robh 'n Soisgeul a riamh / Ga theagasg do chiadan sloigh. v. 17, O Rìgh na Glòire tha shuas / Nach cronaich Thu sluagh na thrath / Bho dhortadh fala m' an cuairt / 'S bho bhuaireadh caisg an lamh.

1880-9

Màiri Chamshron NicEalair, 'Gearan an Anma' etc. *Poems and Songs: Gaelic and English by Mrs Mary Mackellar, Bàrd to the Gaelic Society, Inverness*. (Edinburgh: MacLachlan & Stewart, 1880)

Màiri NicEalair was well-known as a writer on Highland history and folklore, and as a secular poet in both Gaelic and English. There is an obituary in *The Celtic Monthly* 1(1892-3), 117-8; The Clan Cameron Archives has general background information. www.locheil.net/archives/arch115.html Màiri NicEalair's position as a woman writer and poet is discussed in Priscilla Scott, 'With heart and voice ever devoted to the cause': Women in the Gaelic Movement, 1886-1914' (unpublished doctoral thesis, University of Edinburgh, 2013), 147-55.

2. 'Air Latha Òrduigh Dhuneideann'. *Sèist*: Air failirin, illirin, uillirin ò, Mo rùn air a' chomunn 's mo thogradh ' bhi leò.

8vv. Ged tha mi 's an Fhraing 'g èisdeachd srannraich na gaoith / 'S e baile Dhunèideann 'n diugh m' èibhneas 'us m' ùigh; v. 5, A nigheanan Shioin co geal is co dearg / Ged 's dubh mi seach sibhse, na gabhaidh rium fearg / Bidh mise thar chuaintean ga' m' bhualadh le grian / U 's sibhse gu muirneach le bùthaibh ga 'r dìon. v. 7, Ged 's ciatach leam searmoin nan garbh-thonnan mór / Mu uamhas Iehóbbah, mu mhórachd 's mu Ghlòir / Cha chluinnear a' luaidh iad air Uan Chalbhari / 'S a chaoidh cha toir cunntas mu Chùmhnant na Sith.

1. 16vv. 'Gearan an Anma', Gur h-e dh'fhàg an diugh fo chràdh mi / Miad a' pheacaidh tha na m' nàdur, v. 3, Tha mi 'n diugh 'am chrionaich shuaracich / Mi gun mheas, gun dhuilleach uaine / Mi gun sùgh, gun rùsg gun smuaise / Craobh gun snuagh mi 'measg na craobhan. Saluinn mi a chaill a shàillteachd / Lili 'shaltradh anns a' chlabar / Ciod an aon nì a nì stath dhomh / 'S mòr an cràdh a tha air m' anam. [Dispute between An Anam, Rèusan and Creideamh] v 10, 'S math an companach thu Rèusain / Ach 's tric a bhitheadh tu 's an èucoir / Mur diannainn-sa dhut iùl 'us lèirsinn / 'S nach leiginn do cheum 'am mearachd. / Ach 'n uair bhios As-chreideamh còmhla riut / 'S coltach leam ri luing 'an ceò sibh / Gun chairt-iùil, gun stiùir, gun lòchran / Gun fhear-eòlach a nì an rathad.

3. 'Marbhrann do Theàrlach Stiùbhart Camshron' (Mo bhràthair a b' òige) He was drowned, aged 21. 10vv. 'S beag ioghnadh ged dhoirteadh mo dheòir-sa gu dlùth / 'S mo bhràthair òg gràdhach ga' chàradh 'san ùir / Anns an fhuar leabaidh bhuain as nach gluais e 's nach dùisg / Gu Là Luain 'n uair a luaisgear an saoghal.

Màiri Mhòr nan Òran, Màiri Nic a' Phearsain, 1821-1898, *Màiri Mhòr nan Òran: Taghadh de a h-Òrain*, ed. by Dòmhnall Eachann Meek (Glasgow: Gairm, 1977, 1988) Màiri Mhòr's work as a land activist and poet is discussed in Priscilla Scott, 'With heart and voice ever devoted to the cause': Women in the Gaelic Movement, 1886-1914' (unpublished doctoral thesis, University of Edinburgh, 2013), 211-22. Màiri Mhòr regularly uses biblical paradigms to prove her point, particularly in complaining of her treatment when unjustly imprisoned, and the fact that her minister offered no support. She also complains of literary/historical analysis of the Bible, feeling it to be blasphemous.

1. 41vv. 'Luchd na Beurla', 1875, v. 5, Nuair a thig Latha Mòr a' Chunntais / 'S a thèid gach cogais a dhùsgadh / Bidh iomadh h-aon is crith nan glùinean / Reic an crùn le fianais bhrèige / Cha do chreid iad air mhodh Slàinteil / Gu robh ac' anmannan neo-bhàsmhor / Dh'fheumas seasamh anns a ghàbhadh / An Là a nì E' àird a sheudan. Ach bha Mammon dlùth dha 'n càirdeas, le chuid ionmhas anns a' mhàileid, v. 21, Bha mi seachd is fichead bliadhna / Fo èisdeachd an duine dhiadhaidh /

'S nuair a thàinig uair mo dheuchainn / 'S ann a dh'fhiach e nach robh feum ann. v. 38, Tha iad coltach ri Balàam / Thug an t-asal àithn' dha eucoir.

2. 15vv. 'Clò na Cùbaid I', Tha caochladh cur air clò na cubaid, / Neòil nan trioblaidean a' dùsgadh / Easbaigean a' faotainn gnùis / A' spùilleadh cliù ar n-athraichean.

2a. 9vv. 'Clò na Cùbaid II', Tha caochladh cur air clò na cubaid / Neòil nan trioblaidean a' dùsgadh / Feallsanaich a' snìomh an dlùth / 'S a' milleadh cliù ar n-athraichean / Is iomadh fear le foghlum dùbailt / 'S mùsg an aineolais mu shùilean / Thòisich air a' Chreud a spùilleadh / Bhon là a chuinneadh fallain i / Ach tha 'n cùmhnanta cho siorraidh / An Trì Pearsachan na Diadhachd / 'S nach sèid gaoth bho Ifrinn shìos / A spionas den a' Charraig / 'S iomadh fear a chaidh dhan chùbaid / Nach do dh'altaich riamh a ghlùinean / Is cuid dhiubh 'n Eaglais Shaoir na h-Alba / 'S duilich leamsa dol ga sheanchas,

3. 16vv. Och-òin a Rìgh, 's gura mi tha muladach / Airson na tàmailt 's na tàir a dh'fhuiling mi / Le droch luchd-riaghailt, gun Dia gun duinealas / v. 13, 'S ged tha thu'n-dràs' ann an slàinte is seasgaireachd / 'S do shàibhlean làn de na dh'fhàs san Easaich thu / Ma thig am bàs, mur dèan Gràs do theasraigan / Bidh a' chogais làidir a-ghnàth ga teasachadh / Ach tionndaidh tràth gus an Slàint' a dheasachadh / Mun tig am bàs ort nach tàr thu teicheadh uaith'

4. 17vv. Bha mòran a dh'eudòchas / A' leantainn rium bho 'm òige / Ach thugadh deoch ri òl dhomh / Le dòrlach luibhean searbha / Ach rinn Dia na thròcair / Mo chiall a chumail còmhnhard / Bho 'n gheall e sin le bòid / Do na chuireas dòigh is earbs' ann / Thugadh mi do 'n fhàsach / Is dh'òl mi uisge Mhàrah / Ach chumadh suas trè Ghràs mi / Ged shàrachadh gu searbh mi.

5. 17vv. Duilleag bho Bhealach nan Cabar', 1877, v. 3, Nuair chuireadh an t-slat-sgiùrsaidh / Fo chruthannan Mhic Uisdein / 'S ann shin e air cur cùl ribh / Is dh'fhàg e Uige falamh dhibh. v.6, 'S chaidh innse dhomh le càirdean / Nach cuireadh breug air nàbaidh / Gur ann air an t-Sàbaid / A rinn e 'n àird a phlanachan / Nach b' iad aoighearann gun chùram / A chum am beòil cho dùinte / A' faicinn sliochd nan diùlnach / Gan sgiùrsadh às am paraistean. [

6. 'Fios gu Clach Ard Uige', 1877, 'S muladach mi 'n diugh 's mi 'g èirigh / Chaidh mo dhùthcha o luchd-reubainn. v. 7, Ged a lion thu do shàibhlean / Le fòirneadh nan daoine coibhneil / Gheibh thu fhathast duais na thoill thu / 'S cha dèan saoibhreas sian de dh'fheum dhut. v. 9, Tha luchd-teagaisg cho beag cùraim / Faicinn càramh mo luchd-dùthcha / 'S iad cho balbh air anns a' chùbaid / 'S ged bu bhrùidhean bhiodh gan èisdeachd.

7. 5vv. 'Marbhrann do 'n Urramach Alasdair Macgriogair', [1881] Nam faighinn ciall leis an taghainn briathran / Gun cuirinn sìos dhuibh iad an dàn / Mun theachdair' fhiachail tha nis air triall uainn / Gu tìr na dìochuimhne' le àithn' a bhàis. v. 3, Tha thus aig suaimhneas taobh thall gach truaigh / 'S gach saighead fhuar bho luchd-fuath do ghràidh / Gur tric a chual mi le mo chluasan / Bho bheul nan uaibhreach nach d' fhuair an Gràs

8. 19vv. 'Freagradh Màiri gu Gàidheil Ghrianaig', 1886, v.8, Tha d' eachdraidh air a sgriobhadh sìos / Le peann nach crion gu bràth / Mar bha an Cardinal o chian / A' pianadh clann nan Gràs, Tha do theiste fìor am Firinn Dhia / Do chainnte is gnìomh do làmh. v. 9, Bha Achan truagh aige na champ,

v. 10, Tha mallachd dhaoine 's mallachd Dhia / A' lionadh suas do stòir / 'S mur faigh thu tròcair ann ad ghniomh / Cha chrìochnaichear do bhròn. v. 13, Tha 'n Fhìrinn fhèin a' cur an cèill / Mar dh'èireas dhan a' chòir / 'S gun teich an t-eucoireach leis fhèin / Gun chreutair air a thòir /

Màiri NicSuain ann an Gearraidh, 'anns an naoidheamh linn deug', 'Ceud oidhche na Bliadhna ùr', *MR* (April 1981), 90-1.

1. 13vv. Ceud oidhche na Bliadhna Ùir / 'S mi air mo leabaidh gun sunnd, / Chuir an cadal rium cùl / 'S cha teannadh e. / v. 4, C' ait a nis a bheil an triall / Chaidh iad thairis mar neul, v. 5, Chaidh iad seachad gu lèir / Mar fhear dian-ruith nas reis, v. 9, 'S e their an creidmheach man uaigh / C' aite a nis bheil do bhuaidh,

Catriona NicRath, Heàrrlois, Loch Bracadale, 'Bathadh Chlann-a-Phi', c. 1889, in Aonghas Mac-a-Phi, *Cunnartan Cuain* (Loanhead: C. MacDhomhnaill, 1981), pp. 44-6. 7vv. This is a lament for Aonghas Mac-a-Phi and his son, fishermen of Harlois who were drowned in Loch Bracadale in November 1889. Aonghas' great grandson got the words from 'Bhean Choinnich 'a' Channaich', ban-Leòdach a Ròag, ach bha i òg, boidheach air an latha a thachair seo do Chlann-a-Phi'. The poet belonged to Harlosh by Loch Bracadall, Skye, and the words were recovered from Bean Choinnich a' Chanaich who had known the victims when young. This version is 'Bàthadh Clann-a-Phi' from *The Clarion of Skye* 29 (June 1953), 14. 5vv. Her conviction that the boy's body will be restored to its original state is backed by teaching in Boston's *Nàdur an Duine*, which by this time had been a standard textbook of SSPCK schools for generations: Tomas Boston, *Nadur an duine 'na staid cheithir-fhillte: no staid ceud ionracais: staid truaillidheachd iomlan: staid saorsa air tòiseachadh: staid sònais no truaigh iomlan: ann an cinn theagaisg f'a leth*, trans. G. Mac Dhonuill (Edinburgh: John Grant, Norman Macleod, 1894)

1. B' i sud an naidheachd mhuladach a chualas feadh na sgìr' / Thachair ann an Heàrrlois – gun do bhàthadh Clann-a-Phi / Nach b' e siud na ràmhachan air bàta dol bho thìr / Ged b' e toil an Ard-Rìgh am bàs chuir iad a dhith. v. 7, Ach mar tha 'n dàn ag innse dhuinn / Mar a dh'èireas dhan an sluagh / Ged bhiodh iad nam bideagan / Gur chruinneachar iad ri uair / Ged b' ann am bròinn an èisg bhiodh iad / Tha cumhnaich feadh a' chuain / Gun tèid gach cnàimh ri chèile dhiu / Là dh'èigheas guth An Uain.

1890-9

Ragnailt Mhòr, Bragar, 'Tha fadachd orm, O Thigh', SA 1965/145 Waulking song.

1. 11 lines. *Sèist*: Tha fadachd orm, o Thith.

S ann a bha na suinn a 's a' luìng' nuair a ghluais i / Bha creideamh agus gràdh ac' innte bha m' bhràthair ri 'm ghuaillan / Saighdean teinnteach Shàtain gach là ri cur crùb orm / 'S iomadh là dhaibhsan air beanntan do 'm ghuaillan/

Rachel MacLeod, Bragar, [this is possibly Raghnailt Mhòr] ‘Marbhrann for Mhaighstir Duncan MacBeth, Nis, (died 9 August 1891) *SG* (18 April 1932).

In no other place, however, was the sense of loss and sorrow so delicately expressed as in the weeping lament composed by Rachel MacLeod of Bragar, who was herself, in that generation, considered a jewel of the first water [...] sung by an old woman with the tears running down her cheeks.

1. 'S e muinntir Nis a fhuair an leagadh / Maighstir MacBeth air a thoirt uath / 'S iomadh suil tha 'n diugh ri sileadh / 'S fear togail an cridhe anns an uaigh. Bha iad ag radh nach robh agad foghlum / 'S nach deanadh tu feum do 'n t-sluagh / Ghabh muinntir Nis thu mar a bha thu / Leis a' ghras a tha o shuas.

Catriona NicPhàil, Gearraidh, Eilean Sgiathanach, ‘MacRath a’ Fagail Dhuirinis’, c. 1900’ *MR* (September 1939), 239.

Rinneadh na rainn a leanas le Catriona NicPhàil a bha an Gearraidh anns an Eilean Sgiathanach air do a ministeir, an t-Urr. Iain MacRath, a bha rè mòran bhliadhnachan am mòr mheas agus fo dheagh chliù an Sgìr’ Dhiùirinis a bhi a’ fàgail na sgìre goirid roimhe àm Aonaidh 1900. Ghleidheadh air mheomhair iad leis an t-sean Mhnaoi Uasail Màiri Hendry an Gearraidh agus air a iartras-se chuireadh an sgrìobhadh.

1. 14 vv. Eaglais an Lòin-mhòir / Gur brònach do shealladh leam / O 'n chaill thu an lòchran / An còmhnuidh bha dealrach! v. 3 A' dìreadh do an chùbaid / Bu dhrùidhteach do shealladh oirnn / A' gul le cridhe bruite / Mu chùisean ar n-anam-ne.

Janet MacKenzie, née Martin, Bean Choinnich MhicCoinnich, Sildinis, Baile Ailein, ‘Laoidh’, in *Bardachd Leòdhais*, ed. by Iain N. MacLeòid (Stornoway: Acair, 1998), pp. 315-6. She was born in 1850, died 8.8.1910, married 4.10.1870, and had 13 children. ‘Amhran Jasper’ is for her son Dòmhnall Choinnich Eachainn, who was in Cairo while serving in the 2nd Boer War 1899-1902, in Maggie Smith and Annie MacSween, eds. *Sgìre a’ Bhradain, Bàrdachd bho Cheann a’ Loch, Eilean Leòdhais* (Stornoway: Comunn Eachdraidh Cheann a’ Loch, 2010), p. 133. Hebridean Connections has her under ‘Òran Jasper’ as Janet Martin, 2 Sheildinish, dating her song to 1899. Her son Donald survived, came home and married in Baile Ailein. www.hebrideanconnections.com

1. ‘Laoidh’: 'S e ciad pheacadh Adhaimh rinn tràilleann dhinn cho mòr / Chuir an dèidh Shàtain sinn, tha fainn' aig air ar meòir / Ach O, bris na bloighdibh i, 's thoir dhuinn loinn a ghlòir / 'S fosgail dhuinn na geataichean far nach bi peacadh beò.

2. ‘Amhran Jasper’: 'S truagh nach robh mi air do chùl / Leis a' bhùrn chaidh nach tràghadh / 'S truagh nach robh mi air do bheulaibh / Leis a' bhiadh nam làmhnan, 'S nam biodh agam sgiathan peucaig / Dhan an Èipheit gun snàmhainn

1900-9

Mabel Matheson, 3 Chalmers Crescent, Edinburgh. ‘An Crann Ceusaidh’, Ease Archive File 6 No. 107.

1. ‘Se an Crann Ceusaidh a tha buan fa chomhair sluaigh an t-saoghal-sa / Tha meadhon slàinte do gach seòrs’ air thoirt bho Ghlòir gu saor thugainn, / Tha Sliabh Chalbhari cho làn tha cumhachd gràidh ri fhaotainn ann

Bean a’ chlachair, Mrs Mary MacLeod, Mrs Mary MacDonald, 1878- , 2/4 Kershader, ‘Òran Bean a’ Chlachair do Niall Mòr’, Ease Archive, File 6 No. 89. Mary MacLeod was the daughter of Iain Òg of 2/4 Kershader and was married to Donald MacDonald, a stone mason from Laxdale. They lost three sons in WW2 and another son aged about 7. ‘The mother was an unusually intelligent and devout Christian lady. She was an accomplished Bardess with many spiritual compositions to her name.’ See biographical notes, Mary MacLeod, Mrs Mary MacDonald, 1878-, in *Kershader Croft Genealogy* (Comunn Eachdraidh na Pairc, 2007), pp 7-8 and in the Ease Archive, Series E File 2, *Genealogical Records of the Townships of Pairc, Sheildinish, Habost, Kershader* etc. pp. 53-5, There is a reference to her having lost three sons: ‘Mrs Mary MacDonald was an accomplished Bardess with many spiritual compositions to her name and we hope these will be noted/preserved before they are lost to posterity. We would like to quote from the Gospel song she composed after she lost her three sons in the armed forces’. No quotation was found in either of the versions of this text, though space has been left for it in both. She was a first cousin of the poet Ceistear Mòr na Loch (1811-98), of 4 Kershader, later 51 Luerbost, father of the poet Murchadh a’ Cheisdeir (1837-1914). Iain Òg (1827-83), her father, and his brother Alastair, were my grandfather, K. K. Macleod’s, uncles. They were among the *Men of the Lews* mentioned by Rev N. C. MacFarlane (Stornoway: n.d.)

1. 15vv. Na faicinn fhèin ri tighinn thu / Gum bithinn air mo dhòigh / Gu faighinn ann am fagus dhuit / Gun fhios do dhuine beò / Gum biodh Gràs an Tighearna / Ri riaghladh oirnn cho mòr

Anon. ‘Lady from Gravir’, ‘S muladach mi an gleann an deòir’. This was given by Ciorstag MacPharlain, 10, Marbhaig in Nov 1983. Ease Archive File 6 No. 87. 5 has incomplete versions possibly mixing two different songs, three handwritten by Ease and his daughter, two typewritten with erratic spelling. Texts have pencilled-in dates for the Men mentioned: Murchadh Bàrd 1823-1907; Eachain Choinnich 1836-1916; Aonghas Bàn, Cromòr 1873. See also: ‘Eaglais na Lice Bhàin’ attributed to Ceistear Mòr nan Loch at the time of the establishing of the Park Free Church congregation. There was controversy over the site of the proposed church. Ease Archive File 6 No. 90.

1. 16 lines. ‘S muladach mi an Gleann an deòir / Gleann a’ mhulad is a’ bhròn / Eaglais Gleann Othairn ’na banntraich / Is mòr an call a chuir sin oirnn / Muinntir Bharbhais fhuair am buachaille / O nach suarach rinn iad oirnn / Chrom MacDoughall às a chùbainn, / ‘S iomadh sùil a shìl na deòir
2nd version. 14 lines. S muladach mi an gleann an deòir / Glean a mullad agus glean bron deor / Bidh Eaglais na lice a bàine / A tighean bho bhlàth mar an ros / Deichnear de luchd dreuchd a Gravir / Is mor a beannachd a tainig orn’

Katherine Whyte Grant, 1845-1928, *Aig Tigh na Beinne* (Oban: Hugh MacDonald, 1911) This is a collection of her stories, poems, translated hymns, and two religious poems. ‘Am Fardoch Obed Edom’ appears in *LW* (August 1931), 5. Biographical details, can be found in, Ronald Black, *An Tuil*, p. 709. Katherine Whyte Grant’s work and her role in society is discussed in Priscilla Scott, ‘With heart and voice ever devoted to the cause’: Women in the Gaelic Movement, 1886-1914’ (unpublished doctoral thesis, University of Edinburgh, 2013), 155-66.

1. 9vv. ‘Am feasgar roimh ’n cath’ v. 3, Dh’ èirich o mhltean mar o ghuth aoin bheòil / Tùis ghlan na h-ùrnuigh air son neart is treòir / Moladh is cliù o dhaoine’ gu Rìgh nan Nèamh / v. 9, A Bhuachail’ Israeil, Rìgh na Sìth ’s a Ghràidh / A chuir gu buadhmhor neart gach Nàimh fo ’d bhonn / Sguab Thusa às do chruitheachd comharradh Chàin!

2. 11vv. ‘Briseadh na Faire’ 7. 12. 1900. Empire and foreign mission – Oigh an òr-fhuilte mar eala / ’Na sgèimh-èididh geala, / Oigh nan Innsean le sùil mar an reul / Isean mear an dubh-aogaisg / Le sìor-ghàir’ air a bhraoisgein / Uile ’mireag le chèil’ ’nan aon treud.

3. 6vv. Am fàrdoch Obed Edom / Fhuair àire an Tighearn’ tàmh / Am feadh, air uchd nan sléibhte / A chuireadh iomadh blàr.

Bean Iain Dòmhnallaich, Breanish, Uig, Leòdhas, *Òrain le Bean Iain Dòmhnallaich a Breanish, Uig, Leòdhas, a tha ’n diugh An Sgìre Shlèite anns an Eilean Sgìtheanach* (np. nd.) There is a photocopy in Leabharlann nan Eilean Siar, G783. 6p. pp. 7-25. Her songs deal with Church discord over Union / Secession / divisions in the congregation.

1. p. 1. 49vv. ‘Duan air Sgìr Uig an Leodhas’, Maduinn Dùbhlachd ’s mi neo-ionnsaichte / Thàinig teachdaireachd a’ m’ ionnsuidh / A thuirt rium bhi ealamh suimeil / Chum na rainn so chur ’nan altaibh v.4, O, gur mise tha gu tursach / Smuaineachadh an ghnath air Uige / Sud a mhuinntir a bha fiùghmhor / ’S a bha mùirneach mun do sgar iad. v. 10, Shuidh mi fagaig do ’n a’ chùbaid / Le mo chridhe trom fo thùrsa, v.13, Dh’amhaire mi mu ’n cuairt ’s gach àite / Ach am faicinn-sa na bràithrean / ’S peathraichean bha suairce cràbhach, v. 14, ’S e leòn mi mo phiuthar ghràdhach / ’S mi faicinn a h-àite falamh.

2. p. 7. 18vv. A shliochd mo ghaoil nach càirich sibh / Mo mhànan ri bhuir cridh? / Is tuigibh uam gur gnàthach leam / Bhi tagradh gràis is sìth.

3. p. 11. 37vv. Sèist: O nach robh na laithean fagaig, Anns nach cluinnte leinn mu sgaradh! O nach robh na laithean fagaig! v. 4, B’ àbhaist dhuit bhi aoibhneil càirdeil / ’Toirt di-bheatha dhomh mar bhràthair / Feuch a nis bu mhòr a chràidh dhomh / A bhi eadhon là a’ d’ chuideach. / Ach mu dheireadh thuig mi ’n reusan, / Cha robh ann dhìot ach Seceder / Fear de cheannardan an treuda / Rinn sibh fèin gu lèir a sgaradh.

4. p. 16. 16vv. Sèist: ‘Spiorad Gràidh’, Och mar tha mi air mo chlaoidh / Ann an cath gach latha is oidhch’ / Eadar spiorad dubh na foill / Is spiorad grinn a charthanais. A spiorad uasal ’s tu tha caomh / Nì mi luaidh ort ri gach aon / Tha thu uile làn de ghaol / Is tha do chliù neo-mhearachdach.

5. p. 19. 17vv. ‘Spiorad Fuath’ Bha mi eòlach ort bho ’m òig’ / ’S tric a chuir thu mi far seòil / Tha thu lùbach, cùilteach, seòlt / Is ni thu mòran mhearachdan. A satire addressing Satan putting

traditional names into verse; tha thu cuilbheartach, tha thu salach agus breun, ughdar dubh na uile bhreug, also names of Hell; slochd an dubh èiginn 's a bhròinn, an toll nach fhosgladh.

6. p. 21. 27vv. 'Cumha', Och 's deurach mar a shil ar sùil / 'Nuair thùirling oirnn an sgeul / A sgaoil am mionaid bhig na h-ùin / Gu driùiteach mar a néul: v. 1 chaill sinn fearaibh ciùin an tonnaibh bùireach treun, nach robh ach Dia a mhàin nan làthair 's a cheart àm, chan fhoillsich Esan dhuinn gu bràth mar thug e 'm bàt gu ceann, Tha 'm banntraichean le cridhe leòinte ag òl à cupan searbh,

7. p. 25 'Dùthaich MhicAoidh' Air tionndadh mo chùl dhomh, Rì glinn 's beannaibh Uige, Shuidhich mi mo chùrsa [secular/spiritual]

8. p. 30. Dhòmhnuill, bho 'n is curaidh treun thu, Deasaich t-inntinn 's gèill do m' àithn',

9. p. 33. Canaidh cuid gun rinn mi 'n cràidh, 'S cha 'n fhàg mi sin an uaigneas, Their iad gur e ceòl nach pàidh

Uilleamina Macaoidh, 'Teanntachd na h-Eaglais Aonaichte' / 'Òran o Throm-inntinn a Bhàird air Suidheachadh na h-Eaglaisean' (np. nd.)

Iseabal NicLeòid, 'Moladh na h-Eaglais Shaor', in *MR* (May 1904), 276. 'Sud an Eaglais Shaor leis an aom na seoid'. This shares a *sèist* with 'Sud an Eaglais Shaor', by 'Piuthar do mhinistear' 1843 in *MR* (Dec 1928) and with Sìne Mhàrtainn, Scalpaigh na Hearadh, 'Gur i an Eaglais Shaor leis an d' aom na seoid', *MR* (September 1934), 228-9.

1. 9vv. Sud an Eaglais Shaor, Leis an aom na seoid, Cha bhi i fo dhaorsa, 'Sa Fear-Saoraidh beò, Ged a tha i fo thaire / Aig mòran na tràthsa / Bidh i fhathast làidir / 'S Fear a Ghràidh na còr / Ged tha i fo dhimeas / Aig mòran 'san t-saoghal / Tha i milis prìseil / Do 'n taobh tha coir / v. 6, Muinntir Eilean Leòdhais / 'S bi iad fhèin na seoid

Raonig Ni 'c Criomain, Hiort, 'Cumha Thormaid Ghillies, Hiort', *An Fhianuis Ghaidhealach* (Nov. 1908), 84-5. This has an account of how Tormod fell from the rocks and was drowned, in 1906 aged 13 and of how Raonig made this 'laoidh bhroin' for him. J. Sands, *Out of the World: Or Life in St Kilda*, (Edinburgh/London: MacLachlan and Stewart), p. 135-6 gives biographical details, as does David A. Quine, *St. Kilda Portraits* (Frome: Downlands Press, 1998), pp. 40-1, 142, 257. Alastair Alpin MacGregor, *A Last Voyage to St. Kilda*, (London: Cassel & Co., 1931), p. 224-5 mentions her and has a photograph of her at her spinning wheel. This photograph is held in the Archive of the School of Scottish Studies. *The Northern Advocate* (29 July 1914), p. 11, mentions her as having died the previous winter and as having been the last surviving member of the McCrimmon family, pipers to the Clan MacLeod. 'Raonig' rather than 'Raonaid' reflects local pronunciation, also surviving in some areas of Lewis. A song by 'Seann Bhoireannach Diadhaidh rathad Loch Inbheir', in *MR* (April 1916), 15-16, has an instance of God taking the place of two lost brothers: 'Thig Fèin a-nis a stigh 'n an àite', as in Raonig's 'Mac an Àigh airson a mhic a chaill iad'.

1. 11vv. 'S ann leam is goirt an sgeul / Man a dh'eugh iad chon a' bhaile / Gu 'n robh Tormod anns a' chuan / Air a luasgadh measg na mara. v. 9, Ach gu 'n tugadh Rìgh nan Gras / Faghaidin do d' phàrantan / 'S gun tugadh e dhaibh Mac an Aigh / An àite a' mhic a chaill iad.

2. 'An Ath-Bhreith', *An Fhianuis Ghaidhealach* (Jan 1909), 6-7

17vv. Cha dean ath-bhreith dhi fhéin ar tearnadh / Ach rìgh nan gràs o 'm bheil i tighinn / 'S cha 'n urrainn sgoileireachd dhaoine / An t-aonadh so fhaicinn.

Anna Chamaran, Aird-nam-murachan, 1907, 'Laoidh', *LW* (Jan. 1908), 4.

1. 6vv. *Sèist*: Seinnidh sinn le luathghair, Moladh binn 'us buan Dha, Oir dh'èirich E on uaigh ud, Le buaidh o na marbhaibh. Gur bochd tha sinn an tràsda / Air thurus 'dol troimh 'n fhàsach / 'S an t-slighe troimh Ghleann Bhaca / Gar fhàgail glé anmhunn. v. 5, Cha bhuail orr' teas na gréine / 'S air gealach cha bhith feum ac' / Mar sholus bi'dh E fhéin dhaibh / 'S gach deur bheir E air falbh uap'.

2. 'Mi 'g imeachd seachad neo-shunndach', *LW* (Sept. 1909), 36; also in *LW* (Oct. 1909), 40.

Mi 'g imeachd seachad neo-shunndach / Glé dlùth do na h-uaighean / Mi gu tosdachd ann am aonar / 'S mo smuaintean glé luaineach / A' gabhail beachd air an t-saoghal / Le caochladh gach uair.

Iad air astar gu siubhlach / chum dùthaich is buaine / 's am mealar samhradh gun gheamradh.

1910-19

Catriona NicPhàidein, Mrs Archibald MacDonald, Mathair Dhòmhnall Dhòmhnallaich, 's a' Chaolas, Tìree 1819-1913

'Am Pension', in *Na Bàird Thirisdeach: Saothair ar co-luchd-duthcha aig an tigh 's bho' n tigh*, ed. by Urr. Eachann Camshron (*Tiriodh: A' Chomunn Thirisdeach*, 1932), p. 288. Biographical details in *An Tuil*. Her family had three generations of poets, herself, her daughter Oighrig Dhòmhnallach, her son Dhòmhnall and grandsons Alasdair and Joseph. The Old Age Pension was introduced in 1908.

1. Tha mi mall ann am choiseachd / 'S fad air ais ann am' lèirsinn / Tha mo chlaisteachd gam fhàgail, tha 'n Tighearna dluth dhomh aon ungta na neamhan 's bheir e sabhailte mi dhachaidh, fhuair mise crun airgid, an Tì a dh'fhuiling nam àite, oighreachd shuas ann an Sion.

Oighrig Dhòmhnallach, Euphemia MacDonald, Oighrig nì 'Illeasbaig, 1842-1936, 'Nochd is luaineach mo chadal', 'Thàinig naidheachd do 'n duthaich', in *Na Bàird Thirisdeach: Saothair ar co-luchd-duthcha aig an tigh 's bho' n tigh*, ed. by Urr. Eachann Camshron (*Tiriodh: A' Chomunn Thirisdeach*, 1932), pp. 302-5. She came from Caolas in Tìree where her mother, Catherine MacFadyen and her brother Donald were also respected poets. All three, as well as Oighrig's son and her nephew are featured in *Na Bàird Thirisdeach*. Catherine MacFadyen's short reflection on the introduction of the old age pension (1908-9) is in Black's *An Tuil* – see above. See also Dorothy McMillan, Michel Byrne, eds. *Modern Scottish Women Poets*, (Edinburgh: Canongate, 2010), p. 270.

1. 'Marbhrann' 'Rinneadh am marbhrann so do dha ghille òg, dheachail, mic Dhughail 'Ic Fhionghain, a shiubhail anns a' Chaolas ann an Earrach 1911'

Nochd is luaineach mo chadal / Tha m' aigne fo phramh / Tha bron air a bhaile / 'S nach maireann na bha; O 'n b' e deadh thoil an Ard-Rìgh / Leis a' bhas ur toirt uainn / Gu bhith mealtuinn a lathaireachd / 'S an Aros tha shuas / Deonaich dhuinne th' air ar fagail / Anns an fhasach air chuairt / A bhith daonnan ri faire / Gu faicilleach stuam.

2. 'Cumha do Iain Dòmhnallach a mharbhadh 'san Fhraing 'sa bhliadhna 1917', Thàinig naidheachd do 'n dùthaich, Dhùraich mulad as ùr dhuinn is bròn, Nach bu mhaireann am fluran, vv. 1-4 cumha, v. 5 Ach cliu do 'n Tì chaidh a cheusadh / 'S a choisinn dhuinn rèite le bhàs / Gun do shaor E dha fhein thu / Le chorp naomh thoirt mar eirig'na d' ait'.

Ceit NicLeòid, Saighdeanais, Loch Euphairt, Uibhist a Tuath, 'Marbhrann do Eachann

Dòmhnallach', *LW* (May 1972), 8. For her brother who died in an industrial accident in Glasgow, aged 23 c. 1912. 'Tha faisg air trì fichead bliadhna bho thachair sin. Fhad 's is aithne dhomh, cha tugadh am marbhrann riamh am follais, ged tha e fhathast air chuimhne gu mùirneach le cuid de na càirdean an Uibhist'.

1. 10vv. Theid sinn bhar na crann seilich / Leis a' chlarsaich uair eile / 'S ann bho 'n Airde tha i sileadh / Drùchd an Spiorad gu ro-chaomh / Is grinn a sheinneas tu a' chlarsach / Leis a Bhràthair as sine v. 10. Cùm-sa ola 'nar lòchrain, Is sinn an còmhnaidh cho gealtach / Is nuair thig am Fear-pòsda / Gum bi ar lòchranaibh laiste.

Catriona NicLeòid, Lewis. 'Mar cuimhneachan air Murchadh MacIllFhinnein', *Cuimhneachan*

(Stornoway: Acair, 2015), pp. 320-3. 'Chaidh Murchadh MacIllFhinnein a mharbhadh aig Blàr Loos san t-Sultain 1915. Chaidh am marbhrann seo a dhèanamh le a leannan'.

1. Thug mi gaol, thug mi gaol, Thug mi gaol agus gràdh. Final verse; Tha mi tinn, tha mi tinn, Air gach oidhche agus là, 'S chan eil nì a tha fon ghrèin, A nì feum dhomh ach Gràs.

Raonig NicFhearghuis, Eilean Tarasaidh 's na Hearadh, 'Is laithean brònach a th' ann', *The Celtic*

Annual, Yearbook of the Dundee Highland Society, 5th year of issue, 1915. Air fonn: 'Buaidh le comunn mo ghaoil'. This *sèist* attaches to songs dealing with The Disruption, The Temperance Movement and the Boer War. Both son and grandson returned, the grandson badly injured.

Rinneadh an t-òran seo le Mrs NicFhearghais a tha ceithir fichead 's a dhà bhliadhna dh'aois. Rugadh i an Eilean Tarasaidh 's na Hearadh; agus tha i a chòmhnuidh an sin aig an àm so. Tha mac agus dà ogha dhith leis an Arm Bhreatannach 'san Fhraing.

1. Is laithean brònach a th' ann / Dh'fhannaich gach cosnadh a bh' ann / Cha 'n fhaic mi an diugh tighinn do 'n àite / Ach eallaich de phàipearan Galld' / Cha bheathaich sud mnathan is clann / Feumaidh sinn Creideamh 's an àm / 'S iad innleachdan mallaichte a' Chésair / A tharruing gu lèir oirnn an call. [*Cuimhneachan* describes her as 'boireannach beannaichte aig an robh an dà shealladh]

Mòr Nic Amhlaidh, Toronto, Canada, ‘Buaidh bhi le ar sluagh gu leir’, *The Celtic Annual, Yearbook of the Dundee Highland Society*, 5th year of issue, 1915, p. 59.

1. Buaidh bhi le ar sluagh gu leir / Leis na Allies gach treubh / 'S furtachd a bhi aca o nèamh / Anns gach ceum an gluais iad. v. 7, Chuir e mar Herod, do 'n aog / A chlann 's na pàistean, gràdhach, maoth / Chlaoidh e màthraichean caomh / 'S gu bràth bidh saoghal truagh dha.

2. ‘Na Gillean Gleusda’, *The Celtic Annual, Yearbook of the Dundee Highland Society 1918-1919*, ed. by Malcolm C. MacLeod. p. 47. Tune in sol-fa. 15 vv secular, 2 vv spiritual. *Sèist*: Hò na gillean / Hè na gillean / Hò na gillean gleusda. Am fuil, ma chaidh a dòrtadh / Bidh glòir dhaibh ann d’ a réir sud / Nuair gheibh an saoghal sìochaint / 'S an innsear ceart an sgeula / 'S tha 'n Tì 'na chathair suas / A bhios truacanta gun éis riu / Ach gus an teich na sgàilean ud / San là an dèan iad èirigh.

Anon. Boireannach à Sgìre Charlobhaigh, ‘O cho dubh, cho dubh, cho dubh’, *MR* (August 1916)

1. 18vv. *Sèist*: O cho dubh, cho dubh, cho dubh, O cho dubh 's a tha sinn, Ged tha 's an fhuil a theàrnas: O tha cogadh duilich ann / Ach buinidh e dha 'n fhàsach-s' / 'S ann tha 'n t-aobhar duilgheadas / A feirg an Tì 's àirde / O tha 'n coire air Caesar / Ach feumaidh sinn fhàgail / Gur ann aig an Tighearna / Tha 'n riaghladh 's àirde. v. 10, Bho thòisich na carriagean 's na motor cars / A ruigh air feadhna rioghachd / Gu 'n dh'islich iad Do Shàbaid, v. 13 Tha mòran do luchd-aidich ann / Dha nach aithn' gràs ac'.

Anon. Seann bhoirionnach diadhaidh rathad Loch Inbheir, ‘Bha i mu 80 bliadhna an uair a thàinig na rainn a stigh air a h-anam mar thuil’. ‘Och is och is mi fo bhròn’, *MR* (April 1916), 15-16.

1. Och is Och is mi fo bhròn, 'An àm na daighead' chur air seòl / 'Se dh'fhàg mo chridhe-sa leònte, vv. 1-6 do chathair chòir bhi falamh dhìot / 'sa chaoidh gu bràth cha tig i uat / 's fuachd cha ruig na gaillion thu, Bha dithis bhràithrean agam fèin / 's chan eil gin an diugh 'san àit / dh'fhàg sud an taigh ud bàn / oir chan eil neach an diugh 'san àit / a thèid leis fèin do 'n eaglais, vv. 7-11 Cha b' e dith do chòmhradh thlàith / dh'fhàg mi fèin cho falamh / ach 's gun d' thug Thu uam iad cho tràth, Ach uele, 's ann a tha thu shuas aig an dachaidh fada bhuan,

Màiread NicLeòid, neé Murray, Bantrach Sheonaidh Choinnich, 1875-1971 ‘Òran air a’ Chogadh 1914-18’ and ‘An Leave mu Dheireadh’, in *Clachan Crìche: Taghadh de Bhàrdachd Tholastaidh, 1850-2000*, (Tolsta: Comann Eachdraidh Tholastaidh bho Thuath, 2005), pp. 87-9.

1. 14vv. ‘Òran air a’ Chogadh 1914-18’, O nach mise tha sgìth ag èirigh 's a laighe leam fhìn / 'S nach urrainn dhomh gun a bhith 'g ionndrainn / Gu h-àraid mo chompanach fhìn. / O nach cianail ri aithris 's an latha 's am bheil sinn beò / Cha chualas a-riamh air an talamh a leithid de chogadh cho mòr / v. 13 Is truagh nach tigeadh an latha às am bitheadh gach baile' ann an sìth / Is gun cluicheadh an leòghann 's an leanabh aig toll na nathrach 's an raon

2. 7vv. ‘An Leave mu Dheireadh’, B' iongantach mar a dh'òrdaich thu, 's gun deònaicheadh dhuit e, Is tu sealltainn air do charaid, 's tu aig an taigh air ‘leave’ / Is e thuirt thu nuair a dh'fhàg thu e gum b' fheàrr gun robh thu fhèin, / Còmhla ris a' bàsachadh nam biodh d' àit air Nèamh. v. 7, O tha mis' an

dòchas nach robh do lòchran gann / Is gun fhuair thu measg nan òighean steach còmhla ri Fear na Bainnse

Mrs Camaran, a bha uair-èiginn an Monar, Margaret MacRae, Maolbhuie, Lochalsh. 1824-

1918, *M' Annsachd agus Rannan Eile* (Edinburgh: John Grant, 1916) There is a short biography in the introduction written by her son. She is also mentioned in 'Notes on Bards', in, *The Hugh Barron Papers* (Inverness: TGSi, 2011), p. 275. She was ninety-two when her songs were published. Five of these six surviving songs are *cumhachan spioradail*, apparently retrospective, for three of her children, each of whom had died in their early twenties. [16 out of 18 quatrains of 2 also appear in 6.]

1. 15vv. 'M' Annsachd', Gur e m' Annsachd 's mo roghainn / An Tì 'thagh mi mar chèile / Ged bu bhreun agus salach / 'S ro pheacah mi 'nam eideadh. v. 4. Ach tha mise cho aotrom / 'S gu 'n cuir gach gaoth mi dhe 'n rathad ? Mur bi na gairdeannan siorruidh / Ga mo dhion bho gach mealladh / Cha'n eil m' earbs' ann am ghràsan / No aon nì a th' agam,

2. 9vv. 'Caoidh A Ceud-ghin'. B' e sud griùrach mo sgèile / Rinn am beum a bha cràiteach / Bhuin i bhuam mo cheudghin / 'S mi gun t' èile v. 2. Ach tha Iosa mo charaid / Air a' chathair as àirde

3. 9vv. 'Nighean nam Beus', Gur e mise th' air mo chràdh / Bh'on a dhealaich rium am bàs / v. 5. Ach bidh mo dhòchas-sa gu bràth / Gur spiorad àrd an Glòir i / Bho 'n ghabh i eòlas glè thràth / Air Iosa mar shlighe na Slàinte / v. 9. M' Athair Caomh E ann an Ios' nach d' rinn ormsa eucoir riamh

4 36 lines. 'Cuimhneachan', Ged is socrach mo leabaidh / 'S ann tha 'n oidhche leam fada / 'S mi ri cuimhneachdainn creuchdach / Air an t-srac thug an t-eug dhomh / Mar chuir e mo cheud-ghin 'na chill / 'N Tì tha rioghladh gu còmhnaidh / 'S mise dh'iarradh bhi còrduidh r' a rian

5 17vv. 'Samhradh mo chràidh', B' e sud samhradh mo chraidh / Bhuin e bhuam-sa mo ghràdh / 'S e na laigh fo 'n fhad gun èirigh / Far an cadail e 'n suain / Gu là as-éirigh an t-sluaigh / Anns an éirich e suas le aoibhneas,

6. 33 vv. 'Gilleannach till', Sèist: O, cha till na gilleannach, Gu fàsach nan drisean, 'S cha b' fheàrr gu 'n tilleadh, Ged tha mise fo bhròn leo. 'S gur e mise a mhàthair / A dh'altrum'sa thàladh / Na fìr a bha gràdhach / Nan nàduir 's nan dòighean.

Mrs. I. Ceanadaidh, Orainsaidh, Pàirc, 'Duan Spioradail, Tha mi tinn, tinn, tinn' *MR* (March 1916), 11-12. See: Elizabeth Ross MS, 1812 for tune and *sèist*, John MacLennan, 'Brisbane Bard' 1861-1948 and John MacRae, Kintail, SA1980. 026. All three use this *sèist* in love songs.

1. 47vv. *Sèist*: Tha mi tinn, tinn, tinn / Tha mi tinn gun bhith slàn / 'S chan eil lighich fo 'n a' ghrèin / A nì feum dhomh ach gràs:

Dh'fhàgadh mis' an seo air tuath / Am baile aig gualainn na Pàirc / 'S mar tig Thu Rìgh nam Buadh / Cha bhith suaimhneas an càil. / Thugadh taobh mo leapa bhuam / Bha mi lomannan àit' / Ach nam biodh e chum ghlòir Chrìosd / Bhithinn riarichte le làimh / Tha mi 'g ionndrainn Do shluagh / Tha cuid sgapt' ac anns a' chuan / 'S cuid aig cruadal 's a' bhlàr, v. 5 Tha iadsan 'nis an sonas buan / 'Snàmh 's a chuan 'tha gun tràigh, v. 7 Mar robh 'n àm Hosea 'm Fàidh / Thug mòr aingidheachd an t-sluaigh / Rìgh nan Sluagh mach as àit. v. 39, 'S ann tha ceannardan ar sluaigh-n / Ann an suain cadal bàis / Suil ri Breatainn airson buaidh / 'S air Rìgh nan Sluagh 'dèanamh tàir,

Anon. L. McL. Ballantrushal, 1917 ‘In Memoriam, Charles MacLeod, Ballantrushal’, (Killed in Action) *SG* (27 April 1917). We know from Charles MacLeod’s great nephew in Edinburgh that this was composed by a girl from the village who did not want her name known. There are two other versions, one of which was discussed on Radio nan Gàidheal, *Seachdain ’sa Chogadh*, (20 Dec. 2014).

Bha gille eile aig athair Theàrlaich ’s a bhean Cèit Anna. Bha e pòsda trì tursan agus thugadh Teàrlach air-san as dèidh a leth-bhràthair a chailleadh. Bha an dàrna Teàrlach Iain Phiobair na mhaighstir-sgoile ann an Siabost, agus sgrìobh e dà leabhar: ‘Devil in the Wind’, am Beurla, agus ann a’ Ghàidhlig, ‘Is fheàrr do Dhuine Gàire.

1. 10vv. *Sèist*: Tha sinn duilich, tha sinn duilich / Tha sinn duilich O a Thearlaich / Tha sinn duilich bho nach till thu / Is ann am Belgium tha do chnàmhan. v. 8. Chan fhaic iad tuilleadh thu sa chlachan / Suidhe faisg orr’ air an Sàboind. Sguiridh mi a nis dha m’ òran / Le bhi innse dòchas chàirdean / Gun dh’eiridh thu suas le caithream / Dhan an adhar ’s Fear do Ghràidh orr’.

Mary Nicolson, first Mrs McPhie, then Mrs Forbes, a daughter of Seonaidh Mòr, Eilean Tighe, in *Duanagan, Dàin is Dualchas a Eilean Ratharsair is Eilean Tighe* (Raasay: Raasay Heritage Trust, c. 2001) [composed during WW1 for her brother John. [secular, using a *sèist* common in spiritual songs]

1. 9vv. *Sèist*: Tha mi duilich, duilich, duilich. Tha mi duilich bho latha a dh’fhàg thu, Tha mo chridhe tùrsach brònach, Chan eil gillean òg air fhàgail. ’S iomadh dachaidh a tha falamh / Agus baile tha gun àrach / Bho’n a thug iad air falbh na daoine / Chaidh a sguapadh null air sàile

Catriona Mhoireasdan, 13 Brèinis, Uig (a’ Bhean-phòsta NicÀidh) ‘Jason’, *Sheòl Mi ’n Uiridh; Òrain mun t-Sheòladh*, deasaichte le Màiri Nic a’ Ghobhainn (Llandysul: Gomer Press, 2009), p. 74. His obituary in the *SG* describes him as being a man who, ‘by his wit and humour, would keep any company he happened to be in in merry mood. In his dealings with his fellow men, he was said to be as straight as a die’. He left a widow and an elderly widowed mother.
<http://lewislostww1.blogspot.co.uk/search/label/morrison>. She had no family, and when widowed moved to be near her brother at 8 Mangersta.

Rinn Catriona ’Ain Mhoireasdain an t-òran ann an 1921 dha bràthair Dòmhnall. Chaidh a chall ann an 1917, aig aois dà fhichead ’s a naoi, nuair a chaidh an *Jason* a chur fodha. le torpedo, an iar air Alba. Chaochail Catriona mu mheadon na linn a chaidh.

1. 7vv. *Sèist*: Tha mi duilich, duilich, duilich, Duilich airson mo bhràthar, Tha mi duilich tùrsach cianail, Làn de chianalas a tà mi: Ach cha tèid sinn dh’ionnsaigh t’ uaigh / Fada bhuainn sa chuan a tà i / Ach nam biodh tu ann an Crìosda / Bhiodh sinn riarachaidh leis an àmhghar.

C. MacLeòid, piuthar Dhomhnuill MacLeòid, 37 Pabail Iosal, ‘I-u-ra-bho, sheòl gun sheòl thu’, *SG* (1 June 1917). Private Donald Macleod, 1st Seaforth Highlanders, was killed in action on 9 June 1915, aged 20 at Hill 60, Ypres.

1. 9vv. *Sèist*: I-u-ra-bho, sheòl gun sheòl thu / I-u-ra-bho sheol thu ghaoil / I-u-ra-bho, sheol mo bhràthair / Do ’n an Fhraing, ’s cha till an tùs. B’ ann feasgar dubhach Sàbaid / ’Leig m’ aon bhràthair slàn leam fhìn, v. 9, Soraidh leat gus ’n tig a mhaduinn / ’S an teich na sgàilean tha mun cuairt / Soraidh leat, theid sinne thugad / Ach cha till thu, ghaoil on uaigh.

Ceit Anna Domhnullach, Ceann a muigh a’ Bhaic, Leòdhas, ‘Tha mo mhallachd air a Caiseir’ *SG* (10 Aug 1917). This describes the call-up of the Militia and the Reserve in 1914 and is the only secular wartime song in this group, cursing the Ceisear rather than accepting war as a punishment as virtually all of the others do.

1. 7vv. Tha mo mhallachd air a Caiseir / Choisin an ‘Reserve’ thoirt uainne / ’S am ‘Militia’ mar an ceudna, / Gu ‘brigade’ a chuir thar chuain.

Peigi Eachainn, Margaret MacDonald, Bantrach Choinnich Mhurchaidh Bhàin, 1854– Margaret MacDonald was from 18 Laxay. She married Kenneth MacLeod, Coinneach Mhurchadh Bhan of 11 Cromore in 1874 and lived at 14 Cromore. She is listed under 18 Laxay in *Gleanings: the Genealogy of Kinloch, Isle of Lewis, and History in the Area* ed. by John MacLeod (Stornoway: Comunn Eachdraidh Cheann a’ Loch, 1997). Amhran Peigi Eachainn is in *Sgìre a’ Bhradain, Bàrdachd bho Cheann a’ Loch, Eilean Leòdhais* ed. by Maggie Smith and Annie MacSween (Stornoway: Comunn Eachdraidh Cheann a’ Loch, 2010), p. 79. There is a 2nd slightly different version on www.hebrideanconnections.com Her song is described as a WW1 lament for her son John who never returned from Cairo. There is also a version on www.tobarandualchais.org MOD1976 GR00705. ‘Is coltach mi ri craobh gun duilleag, air a cur an oisean ghàraidh’.

1. 6vv. ‘Amhran Peigi Eachainn’; *Sèist*: Tha mi duilich duilich duilich / Tha mi duilich dol tròn fhàsach / Tha mo chridhe briste bruite / ’S cha b’ e an aois a liath cho tràth mi.
v. 2 Nuair a chì mi post ri tighinn / Bidh mo chridhe fhèin gu sgàineadh / Cha bhi dùil ’am ri do litir / Fon an lùb ’sa chist a tha thu. v. 5, Dh’fhàg sibh mi mar chraoibh gun duilleach / Air a cur an oisean gàraidh / ’S math an taic a tha ri ’m ghualainn / Am Fear a roinn an cuan ’s nach tràigh e.

Bean Chalum Dhomhnuill Alasdair, a Balallan ‘Caoidh air Iain Macleòid’, *SG* (30 Nov 1917). His obituary in the *Stornoway Gazette* describes him:

He was one of the model young men of the village, of an inoffensive retiring disposition [...] of an intensely religious temperament. He was never very robust [...] those of us who knew him well wondered how such a shy delicate lad would endure the full-blooded life of camp and field, but whatever he suffered, he made no sign. etc.

1. 3vv. *Sèist*: Tha mi tinn, tha mi tinn / Tha mi tinn gun bhith slàn / Cha 'n eil ni tha fo 'n ghrein / A ni feum dhomh ach gràs. Cha dean duine chuir an cainnt / Mar tha Fhraing air ar cràidh / Thug i 'n òige thaghte bhuainn / 'S tha iad fuar fo 'n a bhàs. v. 3. Leig iad sìos a chré gun fhoill / Leis an ainneart 's a bhlàr / Ach bha esan ghabhte shuas / 'S thug e buaidh air a' bhàs.

Gormal NicIomhair, 18 Borve, ‘‘S ann an toiseach mìos October’. *Dol Fodha na Grèine: Buaidh a’ Chogaidh Mhòir – Nis gu Baile an Truiseil* (Stornoway: Acair, 2014), p. 75. *The going down of the sun: The Great War and a rural Lewis community*. In memory of her husband John, Iain a’ Phunch, acting Leading Seaman, who was lost on HMS Main, sunk by the U-boat U75 in the North Channel, Tuesday 9th October, 1917. HMS Main was sailing between Belfast and Liverpool, lost in Luce Bay.

1. 16vv. ‘S ann an toiseach mìos October / Fhuair mi an naidheachd a leòn mi / ‘S tu ri thighinn air fòrladh / Ach cha robh e òrdaicht’ dhut tighinn dhachaigh / O mar chuir mi ‘n geamhradh seachad / Às do dhèidh an dèidh na bh’ eadrainn. Ach is sona dha mo ghràdh-sa/ Bhon a thug e faineair àithntean / ‘S bidh A shith mar an àmhainn / Is fhìreantachd mar thonn na mara. ‘S ann tha thu a’ snàmh an cuan A ghaoil-sa, Cha robh thu mar a bha na h-òighean / Cha robh ola aca nan lòchrain, An cupan a chaidh dhòmhsa dhòirteadh / An e gun òladh tè eile e?

Màiri Chalum Ghobha a Sheildinish, Sgìre na Lochan, Eilean Leòdhais, ‘Marbhrann airson a Bràthair Cailean’ (Late Signaller Colin Smith, 27 Balallan a chaidh a mharbhadh anns a Chogadh) *SG* (15 Aug 1919). An obituary in the *Stornoway Gazette* (12 July 1918) shows that he was with the Seaforths and died in France 28 June 1918, leaving a widow and children.

1. 10vv. ‘S mise gu muladach san tulach so leam fèin, v. 7, Ach tha aon nì feumail ‘s ma fhuair thu fèin e ghràidh / Tha ‘n Iobairt Reitich a thug E Fèin nur n-àit / Ma bha thu den treud ud a shaoir E Fèin le bhàs / Sona thu ‘s cha chluinn thu de cho tinn ‘s tha luchd do ghràdh, v. 10, Ach na faighte ‘nuair sin sinn air cluasag Fear a Ghràidh / Bhiodh sinn ann an suaimhneas nach tugta uainn gu bràth.

Anon. Cailleach à Tharansay, ‘Thèid is gun tèid mi null’, SA 1961/10, refers to men lost in WW1. See versions by Donnchadh Macasgail, ‘Thèid mi ‘s gun tèid mi null’, *Bean mo Rùin* (Inbhir Nis: Cruisgean, 1987) and Eachann MacFhionghain, ‘An Dachaidh Bhuan 1927’, *An Neamhnaid Luachmhor* (Stornoway: Stornoway Religious Bookshop, 1990), pp. 101-5.

‘‘S e cailleach mhath à Tarasaigh a rinn an laoidh a bha seo ‘gan a’ chogadh. Bhiodh a clann-nighean a bhiodh a luaidh na cloimhe ga gabhail’. This text is from Maggie Smith, Achmore.

1. 15vv. O thèid is gun tèid mi null / Chan eil suil agam ri fantainn/ Dh’ionnsaigh oighreachd mo shòlais /Fhuair mo còir oirre air an talamh / v.10, ‘S tha mi duilich ma mo chàirdean / A mharbhadh ‘s am blàr ‘s an teine / v.13 ‘S ciadan dhuibh nach tog an cunntais / Gus an seinn an trump air n’ anam.

1920-9

Annie NicGhill-Fhionain, Bearnaraidh, Uig, 1877-1957. ‘Marbhrann do dithis chloinne’ *SG*, (19 May 1921). See: <http://www.hebrideanconnections.com>

This *cumha spioradail* is by Annie MacIannan née Macleod, of 10 Kirkibost, Bernera. The children, Jessie aged 5 and Alec John, 3 died two days apart in the influenza epidemic of 1919. An Cnàtan Mòr epidemic was being reported on weekly in the *Gazette* at the time. Hebridean Connections has a photograph of Annie with Jessie, Alec John and an older boy, Neil John, all of whom died in early childhood. Six of her seven children predeceased her, as did her husband Norman. Her obituary in the *Stornoway Gazette* (Sept. 1957) describes her as ‘a kind and peace-loving woman. She made known at an early age her faith in Christ and lived a life consistent with her faith’.

1. 7vv. Na ’m biodh teanga bhairead agam / Chum dàin a chur air loinn / Dh’innisinn do mo chàirdean /
Mar a rinn am bàs mo chlaoidh. v. 3, Ach an Tì thug còir dhuinn oirbh / ’S e dh’òrduich ’ur toirt
bhuainn, v. 7, Nach math gu bheil e sgrìobhta / ’Nad Fhìrinn nach eil ceàrr, / Gu bheil Thu cuireadh
leanabaidh / ’S nach teart Thu iad bho chàch / ’Nuair bhios mo dhridhe tinn / ’S mi ri caoidh na
chaidh gu bàs / ’S e D’ fhocal fhèin bheir faochadh dhomh / ’S a chuireas mi ’n am thàmh.

Anna Gobha, Berneray, Harris SA1977. 099 A9, ‘O gur sinne a tha air ar cràdh’.

‘O gur sinne a tha air ar cràdh’ is Anna Gobha’s *cumha spioradail* for her brother, who had been lost while lifting creels. There is an account of the loss of the boat and the crew on Tobar an Dualchas. The boat had left Berneray and was setting creels off Lochmaddy. Five crew were lost.

Sgrìobh Anna, piuthar athar an fhiosraiche (Neil MacAskill) laoidhean [...] An cuala sibh a-nis an d’ rinn i bàrdachd sam bith eile [...] an robh i ri bhith a’ dèanamh bàrdachd? Cha bhiodh, oh, cha bhiodh, ’s e laoidhean a bhiodh i a’ dèanamh. Cha d’ fhuair mi gin aca. Chan eil cuimhne agam orra.

1. 5vv. Och gur e sinne a tha air ar cràdh / Na shàrachaidhean ’s na h-atharrachaidhean / Dh’fhalbh Di Mairt a thogail cliabh / ’S cha d’ fhuair eadh sgeul càit’ an deach iad. / Ach an Tì a riaghladh shuas / An t-saoghal a nuas chan atharraichear / A stiùireadh àrd air bharr nan toinn / A dh’ ionnsaidh fon nach faicear sibh. v. 4 Chruinnich E a chuid Fhèin / ’S chan eilear beud ri dhèanar dhuibh / Chruinnich E dhachaidh an còmhlan / A dh’ionnsaigh ’n crodh gun dealachadh.

A’ Bhean-phòsta Ealasaid NicLeòid à Port Nis an Leòdhas, 1851-1937 / Mrs E. Macleod, Port of Ness ‘Earail do ’n Òigridh a’ Sheòl air a’ Mhetagama’, dated April 1923, *SG* (3 Jan 1924). It is also in *Sheòl Mi ’n Uiridh; Òrain mun t-Sheòladh*, ed. by Màiri Nic a’ Ghobhainn (Ness: Clàr, 2009), pp. 96-7 for photos of Ealasaid. ‘Earail do ’n Òigridh a’ Sheòl air a’ Mhetagama’.

Bha sin sa Ghiblean 1923, is rinneadh a’ bhàrdachd air an tritheamh latha den Fhaoilleach, 1924, leis a’ bhean phòsta Ealasaid NicLeòid (1851-1937) à Port Nis an Leòdhas. B’ i seanmhair clann nighean Gordan aig an robh Oifis a Phuist ann am Port Nis.

1. 6vv. 'Sann a mach a Steòrnabhagh, A sheòl a' Mhetagama mòr, 'S bha mòran innt' de dh'òighridh,
'S bha mòran aca a Leòdhas. v. 2 'S bha an Cruith-fhear cho fàbharach, Cha deach aon neach a chall,
v. 4, Cuimichibh an t-Shàbaid naomh / Oir 's e sud aithe Dhè, / 'S na leanabh cuideachd amaideach,
v. 6, Cuimhnichibh ur Slànuighear, 'S bithibhse dileas fìor,

Mairead NicIlleathain, 1891-1978, 1 Cnoc Àrd an Nis an Leòdhas, 'Òran a' Mhetagama' *SG*, (28 June 1923); *Sheòl Mi 'n Uiridh; Òrain mun t-Sheòladh*, ed. by Màiri Nic a' Ghobhainn (Ness: Clàr, 2009), p. 98-9 for photos of Mairead. The Metagama was one of the emigrant ships which seemed at the time to be emptying the island of its entire population, particularly the young people.

1. Nuair nochd am Metagama mòr / Làn chàirdean suas mu 'n Àird / Bha iomadh sùil a' sìleadh dheur / O! 'n till iad so gu bràth! Ach tha iad 'n làimh an Tighearna, A riaghlas mar as àill, Is bithidh sinn beò an dòchas mòr, Gu faic iad Leòdhas fhathast. v. 5, Nach cuir Thu ùrnuigh uaigeanach / An sluagh tha innte gun ghràs / 'S nach gabh Thu Fhèin truas mòr dhuibh sud / An suaircearachd Do ghràidh

Peigidh NicLeòid, Carlobhaigh, 'Marbhrann air an t-Urram. Dòmhnall MacLeòid', *MR* (April 1924), 63.

1. 10vv. A mhuinntir Charlobhaigh ud shuas / Ur teachdair' àluinn chaidh thoirt uaibh / 'S bho'n uair a chuireadh e 's an uaigh / Dh'fhàgadh brònach falamh sinn. / Tha muinntir Charlobhaigh ag radh / Gum ghoirt a bhuille dhoibh do bhàs / Is iomadh fear de chlann nan Gràs / A dh'fhàg sin cràiteach muldach. / Ar leam gun cluinn mi sean is òg / 'S iad ri caoidh 's ri gul 's ri, v. 8, Is e m' iartas fèin a ghràidh / A bhith maille riut gu bràth / A chum gu faighinn fois is tàmh / 'S gun bhi gu bràth ann dealachadh, v. 10, Och a Phàdrùig Iain an Bhàin / Bhiodh thu còmhla ris gach là / Is bithidh thu còmhla ris gu bràth / Ged rinn am bàs bhuir dealachadh.

Mairearad NicAoidh, Hârlois, An t-Eilean Sgitheanach, c.1895- 'Laoidh Mholaidh', *LW* (Jan 1978) 'Buinidh M. Nic Aoidh do Ghleann-dail. Bho 1925 air adhart dh'fhoillsicheadh laoidhean leatha anns an *Fhianais* agus na *Duilleagan Gaidhlig*'.

1. 7vv. An Trianaid ghlòrmhor, an Triùir 'nan Aon / Le ainglean òrdaicht' le 'n Athair naomh / Toirt biadh do 'n acrach, is deoch do 'n tartmhor / 'S le coibhneas buan tabhairt cluais da 'n glaoth.

Bean Dòmhnuille Stiùbhart, Scotstown, Quebec an Canada, 'Dan air an Urr. Mr. Donnchadh, á Cuibec, Canada', *AF* (April 1923), 16. The Rev. Donnchadh had left to take up a post in Tarbert, Harris.

1. 9vv. Och, mar tha sinne an so 'g ad ionndrainn, A measg nan Gàidheal bho 'n latha sheòl thu! 'S ged a chaidh beàrnann a lionadh làmh ruinn, Bidh againn bàigh riutsa fhad 's is beò thu. v. 4, Air là na Ceisde bhiomaid a' sealltuinn / Am measg na labhradh air obair gràis ruinn / Ri d' bhriathraibh soilleir, a bheireadh seadh dhuinn / A focail dhoilleir bhiodh aig na bràithrean.

2. 'Dan', *An Fhianuis Ghaidhealach* (Jan. 1925), p. 7.

17vv. *Sèist*: Buaidh le cuideachd mo ghaoil,

O Chalum mo bhràthair / 'S mi cuimhneachadh briathran do bheòil / 'Nuair a dh'èireadh tu suas gu bhith 'g ùrnuigh / Bu drùidhteach a' sìleadh do dheòir. v. 8, Tha mi mar ghealbhonn 'n a aonar / Air mullach tighe leis féin / A' feitheamh ri teachd an Fhir-shaoraidh / Bheir beath' agus sìth chugam féin

Bean Ian 'ic Iomhair, an Géiseadair, Uig an Leòdhus. 'Laoidh' *AF* (Feb 1923), 10-11. This is an *òran mun eaglais* supporting The Union of 1900, An Aonaidh.

1. 22 vv. Och is och, gur mi tha tùrsach / Faicinn obair mo luchd-dùthcha / Fuadach teachdairean á chùbaid / 'S a' cur cùl riu air bheag aobhair. / 'S e ministearan an Aonaidh / Sluagh as àil leam air an t-saoghal / Nuair a chàineas cuid de dhaoine iad / 'S ann a chaidh mo ghaol am meud dhaibh

Bantrach Iain MhicIomhair, 5 Geiseadair, Uig, Leòdhas, 'Cumha', *AF*, (May 1926), 40.

'Rinneadh am marbhrann so air Calum Griasaiche a bha am Bearnaraidh an Leòdhus, le phiuthair, bantrach Iain MhicIomhair, 5 Geiseadair, Uig'. Though titled 'Cumha' this follows the characteristic pattern of a *marbhrann soisgeulach*.

1. 20 vv. Och, gur duilich mar tha mi / Ag ionndrainn a' chinn-iùil bu bhràthair / A rinn anns an Eaglais bearna / Thug am bàs uainn 'n a dhuin' òg. v. 4, A' chomain a chuir Fear do Ghràidh ort / Thug e cuibhrionn dhùbailt Gràis dhuit / Rinn e toileach thu so fhàgail / Lìonadh thu le gràdh ro mhór. v. 15, Is sona an sluagh a rinn E theàrnadh / Ged is daor a chosg iad dhàsan / Dh'fheumadh E 'n cupan a thràthadh / Thug An Athair dhà ri òl.

Ceit Nic Leòid, Loch Euford, Uibhist, /Loch Euphort, Uibhist a Tuath, 'Laoidh na Slighe', *AF* (April 1925), 32-3. + *LW* (Dec 1981), 'Chaidh a clò-bhualadh an toiseach anns a' Ghiblean, 1925, ann am mìosachan na h-Eaglais Shaoir Aonaichte, *An Fhianuis Ghàidhealach*'.

1. 24vv. 'S e fulangas an uain ud / A ghluais mi o m' chridhe / 'S e mo chridhe bha gruamach / Nach buannaich mi 'n t-slighe,

Bean Chalum Matson, Misionaraidh, Scalpaidd, 1925. 'Marbhrann air Lachlainn Grannd a bha à Bhàllaidh, a chaochail an Achillidh, Cunndainn, 17 Ianuaraidh, 1925', *AF* (May 1925), 39. There is another *marbhrann soisgeulach* for Grannd on the same page, composed by D. I. MacCuis, as though by a woman. 'Marbhrann air Lachlann Grannd a bha à Bhàllaidh, mar gum biodh e air a dhèanamh le mhnaoi'. MacCuis also has a *marbhrann* for Matson, 'Marbhrann air Mr Calum Matson', *AF* (Jan 1927), 6.

1. 11vv. Och, mar tha sibh, a mhuinntir Bhàllaidh / 'S ann oirbh tha beàrn nach càirich òr dhuibh / An caraid gràdhach a bha gur stiùireadh / 'S e 'n a chairt-iùil dhuibh gu tìr na glòire. v. 9, O a mhuinntir a tha gun chùram / Nach dèan sibh dùsgadh an latha tròcair / 'S nach téid sibh dh'ionnsaigh na h-Ìobairt-réiteach / Far bheil na treubhan gu léir a' cordadh.

Anon. 'Seann Laoidh', *AF* (Dec 1925), 95-6. 'a Mr Iain Domhnullach, a bha 'n a Mhisionaraidh an Bhaternis agus an Culnancnoc 'san Eilean Sgiathanach. Tha e ag ràdh

gun thàinig i gu làimh o chionn fhada.’ This is composed in a woman’s voice – but is unlike anything else in the corpus – and unconvincing in the context of evangelical song.

1. O! ’s aoibhinn an obair leam, Bhi snìomhadh an lìn, Cha dragh leam ach sòlas, Bhi toinneamh gu grinn. O! ’s beannaicht mo chuigeal, Is beannaichte mo làmh; ’S i obair Iehobhah, Dhomh sniomhadh an t-snàth.

Morag Dhomhnullach, Leadavoth, N. Harris, ‘Laoidh’, *AF*, (April 1927), 32. This may well be related to ‘O nach èisd thu ri sgeul le aire / is tuig an èifeachd tha ’n rèit’ na fala’, as it fits time, place and tune. Donnchadh MacAsgail has a similar song ‘O nach sèideadh bho Nèamh an anail’, in *An Dòchas Beò* (Furnace: Cruisgean, 1990), pp. 28-30.

1. 11vv. Tha sluagh gun chùram / An cadal ciùrrtach / Gun suim gun diù ac’ / Do chùis an anam. / ’S e naidheachd chianail / Ma tha thu riarachd’ / Bhi bàs gu sìorruidh / Aig namhaid t’ anam.

Anon, Harris, Harris Waulking song, possibly part of Morag Dhomhnullach’s song. SA1968/10A2

1. 6vv. Sèist: O nach èisdeadh tu ’n sgeul le aire / Dh’innse an èifeachd tha ’n rèit na fala / O nach èisdeadh tu ’n sgeul le aire. Chuirinn impidh ort / Thu grad philltinn / M ’am bi thu millt’, O gabh suim dha d’ anam. / Sluagh gun chùram, Tha ’n dorus dùint’ orr’ / ’S tha claidheamh rùisgt’ air a chùl dha ’m faire.

Mairearad NicAoidh, Hamara View, Gleann Dail, Skye, ‘Laoidh’, *AF* (Nov 1925), 84. Air fonn St Anne. Setting *laoidhean* of any sort to Psalm tunes is confined more or less to this poet. [see also Mairearad NicAoidh, Harlois, *Life and Work* 1978, 1959, ‘Long an

t-Soisgeul’ *MR* (April 2002), 20. ‘Faic i marcachd air an fhaig’, Ri doinninn gharbh ga riasladh ann.’

1. 6vv. Tha ghnìomharan Dhé ro iongantach / ’S a mhìorbhuilean gu lèir / Tha chosan marcachd nan tonn bras / ’S an doinionn gharbh nan speur. / Oibrichidh E gu h-òrdail grinn / Gach cathair àrd is beag / ’S gach gnìomh air bith do nithear leis / ’S E ’s cumhachd air le treis. / v. 5, Tha reachdan ’g abachadh gach uair / Mar nì na cluain ’n an àm / ’S an ròs a thig a mach o’n dris / Nach teagaisg dhuinn a t’ ann? / An t-amadan nach tuig e so / Nach smuainich air a Dhia

2. 6vv. ‘Laoidh’, *AF* (Feb 1926), 16. Air fonn Evan. This looks like a translation of ‘O God our help in ages past’.

‘’S e Dia ar neart ’san am a thriall, ’S ar dòchas ’n am ri teachd; Bha thu mar ionad-tàimh ’g ar dìon, O chruaidh chàs agus ghleachd.

3. 6vv. ‘An Crìosduidh’, *AF* (April 1926), 32.

6 vv. Urram is aoibhneas tha le chèil’ / Air ainm a’ chrìosduidh dèanamh cliù / An sealladh soilleir glan mar ghréin / Lionadh cor a bheatha san t-saogh’l. v. 5, Cia sgiamhach e le Ghlòir o néimh / A’ dealradh Slàinte air a ghnùis / Tha eudach geal mar shneachd nan speur / ’S a cheumannan ’n solus iùil.

4. 8vv, ‘Laoidh’, *AF* (July 1926), 56. Air fonn Sanctuary.

Là is bliadhna gu luath dol seachd / Cur nam beò gu staid nam marbh / ’S goirid ’n ùin’ bì gach neach dhinn / Tosdach sìnt’ far bheil na dh’fhalbh. / Dia thug dhuinn ar n-anam prìseil / Bheir E uainn e ’m

priobadh sùl / Troimh A Ghràs gheibh sinn saorsa / Comunn gràdhach Rìgh nan Dùl. v. 5, Mar an sgàil tha beatha duine / No mar dhuilleig thuit 'san fhonn

Seònaid Nic Mhathain, née Campbell, Glendale, Skye, *Gleann na h-Irìoslachd, Dàin Spioradail le Seònaid Nic Mhathain, Eilean a' Cheò*, ed. by Eachainn Mhic Dhùghaill (Glascho: Alasdair Mac Labhrainn 's a Mhic, c. 1927)

Her book is reviewed and recommended in *LW* (Feb 1927).

Bu mhaith leam an leabhar beag so nach eil a' cosg ach tasdan a mholadh air an duilleig so, a chionn gu 'n gabh na laoidhean a tha ann seinn. Ged nach d' fhuair mi ach sùil a thoirt air, thachair rud no dha rium ann a chòrd rium.

1. p. 1. 'S tu m' fhear-tighe 's tu m' fhear-còmhlaidh, 'S tu is ceòl dhomh, 's tu m' fhear-iùil; Thig a nis à rèir do gheall'
2. p. 3. Ged tha mis' an seo nam aonar, Is mi gun mhòran chàirdean gaolach, 'S leòr dhomh gràsan an Fhir-Shaoraidh
3. p. 5. O nach milis tha mo smuaint' sa, Air na cluaintean glasa sèimh, Nuair a gheibh mi thar na h-aibhne,
4. p. 6 Mar reannag na maidne tha m' Fhear-Saoraidh-sa dhealradh, O nach glòrmhor 's nach maiseach a bhi mealltainn
5. p.7. Cùm m' imeachd suas a Thighearna, O so a mach 's gu bràth; Deònaich dhomh do chòmhlaichadh, 'S mo lochran
6. p. 10. Sibhse tha nur bantraichean, 'S nur bantraichean da rìreadh, Togaibh suas bhur sùilean, Chum ùghdar bhur sith,
7. p. 13. 18vv. *Sèisd*: An neamhnuid luachmhor a fhuair mi fhìn, Cha toir neach uam i airson aon nì, Tha m' àite falamh 'san Eaglais Shaoir / Airson geur-leanmhainn is mi bhi saor, v. 2, Ma thig am bàs orm 's gun neach 'nam chòir, / Bidh E còmhla rium a' dol troimhe Iòrdan, v. 3 Ach tha na ciobairean nach gabh suim / Dheth 'n cuid chaorach a chumail cruinn / Tha latha 'm pàighidh a' tarruing dlùth dhaibh, v. 13, Ma fhuair me tàlant o 'n Rìgh is Aird' / Chan ann a chum a chur anns an làr / Ach a chur gu feum tre gach uile deuchainn / Gus an tog E fèin e fo mo làimh
8. p. 16. Ged bhiodh an saoghal so bun os ceann, Chan eagal leamsa 's e air mo chùl,
9. p. 17. O, ma fhuair thusa Crìosda, 'S gun d' thug thu gaol dha thar gach nì, Nì a ghaol-san cho làn thu,
10. p. 18. O thigibh, O thigibh ga ionnsaidh, 'S thugaibh ùmhlachd do Phrionnsa nan Nèamh, 'S e fhèin a thug dioladh
11. p. 19. Tre chreideamh 's dòchas fògraidh mi, 'N t-as-creideamh so tha cruaidh, Oir tha mo shùil 's mo dhòchas

Màthair Mhorchadh MacPharlain (Nach maireann) Cross, Leòdhas, 'Rainn á Marbhrann do Mhorchadh MacPharlain (nach maireann), Cross, Leòdhas, a Rinn a Mhàthair', *AF* (Aug 1927), 60-1.

1. 17 vv. Cha b' iognadh mi bhi brùite / Is Mo shùil bhi sìleadh dheur / 'N uair chuir mi riut mo chùlaibh / Is a dhùin do shùil 's an eug, v. 2, 'S e mise dh'fhairich fada bho 'n / A' mhaduinn rinn mo chràidh / 'S a rinn am bàs ar dealachadh / 'S ar sgaradh anns an àits' / Thubhairt thu rium cho cianail, is / Do bhriathran 'ga mo chràidh / Gun robh thu faicinn Chrìosd a' tighinn / G' a iarraidh as gach cas v. 15. 'N uair thigeadh àm nan leabhraichean / Do lòchran bhiodh e làn / 'S 'n uair thòisicheadh tu 'g ùrnuigh / Bhiodh tu dùrachdadh an sàs

Maireard Smith as na Buirgh 's na Hearadh 'Laoidh', *AF* (June 1928), 47-8. Air fonn: Tha deoch as fheàrr na boinne chruidh do bhrìgh gur uisge beò e.

1. 11vv. Gur tric mi 'g ionndrain anns a' ghleann / Na bh' ann o 'n d' fhuair mi còmhnaidh / An teachdair gràdhach chaidh thoirt uam / Chaidh dhachaidh suas gu ghlòir uainn. v. 3, Chrìochnaich thu d' obair 'san fhionlios / A thug Dia le còir dhuit / Bha 'n t-Uan 'g ad feitheamh leis a' chrùn / 'S tu dol a null thar Iordan.

2. 'Thig gu Iosa', *AF* (July 1929), 55-6.

12vv. Sèist: Eirich anam thig gu Ios' / O 'n 's e fhéin a ni do dhion / Eirich anam thig gu Ios' / Ni do dhion 's do neartachadh: 'S tric a thàinig thu dhaibh dlùth / 'Nuair a bhitheadh iad ro bhrùit' / 'S tu 'g a neartachadh as ùr / Le d' ghùth tha ciùin labhairt riu.

Cristina NicDhòmhnuill, Càrlabhaigh, 'Gràdh chum na criche', *MR* (July 1928), 182-3.

1. 4vv. *sèist*; Sud an Aon neach a tha maiseach, Cha'n eil neach ri luaidh ris, Cha dèan aon ni dhuinn seasamh, Gus am faigh sinn Uat 's i.

Bu mhòr do ghràdh do 'n àireamh mhòr / A chaill an còir air naomhnachd / An uair a dh'fhuiling Thu san fheòil / 'Sann fhuair Thu còmhlaidh saor iad. / 'S e t' fhirinn fèin 'thug sgeul do theisteis / Thug an Eaglais cliù Ort / v. 4, 'S Tu bheir fuasgladh saor o 'n bhàs doibh / 'S Tu bheir sàbhailt suas iad / Cha sgar beatha, cha sgar bàs iad / No nì gu bràth o 'n Uan iad,

Màiri NicIomhair, Màiri Ghreumach, Bean Dhòmhnaill an Chuill air a' Bhac, 1868 – c.1929

'Och, ochon a Rìgh gur nì ro Iongantach Gràdh', <http://www.bbc.co.uk/alba/oran/orain/air> accessed 8.12.10; Sung by Cairistiona Mhoireasdan, Scalpaidh, SA 1974.119 + SA 1968. 012.21

'Nach mi tha gu tinn', on CD, Annie MacKinnon, 'Mo Dhùthaich ri Tighinn air m' Aire' Lewis Recordings, RCS252

1. Och, Ochan, a Rìgh, gur nì ro iongantach gràdh / Ghlac e mi fhìn 's chan fhaod mi fuireach nam thàmh / Bhreis e mo chridh ' is sgaoil e m' aignidh fo bhlàth / 'S mise 's tu fèin 's cha tràig an comann gu bràth,

2. Nach robh mise tha tinn / 'S an oidhche cho faisg' us' / Na chaidh mi air seinn / Na rainn ud a bh' agam, v. 3, Nach robh mise tha trom / Dol a' ionnsaidh an aiseag – Chan fhaigh ar thoirt thairis gun thròcair, Dòchas is gràidh / B i Do làimh air gach fear ac', v. 8, Ach bi toradh A ghràidh / Gu bràth ri fhaighinn Cho fad 's an tèid tràigh / Bi muir-làn ga leantuinn / 'S tha tonnan a' chuan ud / Cho buan 's cho maireann / 'S gun cum i am maraiche seoladh.

Catriona Dhùbhghlas, Peighin-òra, Cille-Mhoire Thròndairnis, Eilean Sgitheanach, ?-1966

‘Tuireadh Eaglais an Druim-bhuidhe’, *LW* (March 1967) Article giving background to the abandoning of the church at the time of the Union of 1929. There is an article giving further details of Eaglais an Druim Bhuidhe 1778-1929 and 5vv. of ‘Tuireadh Eaglais an Druim Bhuidhe’, *LW* (April 2006)

1. 5vv. B’ e sud an sealladh chràidh mo chridhe / An eaglais mhòr ri làr / Far ’n chleachd mi fhèin ’s mo dhisleam riamh / Bhith ’g adhradh aig a clàr.

Iseabail NicIlleathain, composed by Donald Sinclair’s grandmother’s sister Iseabail. SA 1970. 011. Eric Cregeen and Donald W. MacKenzie, *Tiree bards and their Bàrdachd, The Poets in a Hebridean community* (Inverness: Soc. of West Highland & Island Historical Research, Breacachadh Castle, Isle of Coll, Argyll, 1978), pp. 14-15. Text referenced as SA 1968/144A ‘Widow MacLean, observing a bird singing on a rock on the shore was moved to meditate on human life. And contrasts her own destiny with the bird’s, in a spontaneous and touching song.’ [3 vv. given, v. 2 repeated as *sèisd*]

1. 3vv, ‘Laoidh na Smeòraich’, ‘S a smeòrach bheag air bhàrr nan creag / Gur taitneach leam do chòmhradh / Cha chluinnear olc ’na ghnìomh na cainnt/ A bhios ’na nàimhdeas dhomhsa / Ach smaointean dlùth air Rìgh nan Dùl / ’Gam stiùireadh is ’gam sheòladh / Glòir do ’n Athair ’s cliù do ’n Mhac / A mhath an tìr nam beò mi.

2. Bha mi a-raoir air mo ghlùinean ’s mi ’g ùrnuigh ri m’ Athair, thàinig caraid gam ionnsaidh

Bean Chalum Mathonach (‘Sankey’) ‘An Rioghachd Mhaireannach’ AF, (March 1929), 24.

1. 9vv. *Sèist*: Tha rioghachd ann tha maireannach, [3 times] ‘S nach dean sinn spàirn ’s gu faigh sinn i. Tha rioghachd ann tha maireannach / Nach truagh an dream a chailleas i! /An diugh chan éisd iad ri guth Dhé / ’S thig là na h-éigin fhathast orr’.

Sìne Mhàrtainn, Sìne Ruadh, Aird na Cille, Scalpaigh Na Hearadh, 1845- ‘An cuala sibh gun d’ thàinig naidheachd’, [Free Church established in Scalpaigh, c. 1929] SA 1965/145. See: Sìne Mhàrtainn, Scalpaigh, ‘N tèid thu leis an Rìgh is maisich’, Ease Archive File 6 No. 101. Handwritten text dated 5th November 1932. A version of SA 1965/14. MacRath served in Kinloch from 1927-61.

1. 5vv. An cuala sibh gun d’ thàinig naidheachd / Calaman Noah fhathast beò / Gheibh sinn coinneal a bhios laiste / ’S gum bidh mans’ againn air dòigh.

2. ‘N tèid thu leis an Rìgh is maisich, / ’S bidh na Flaitheas leat le còir / ’N tèid thu leam gu Criosd am Buachaill / ’S gheibh sinn suaimhneas shuas an Glòir. / Tha MacRath a’ tighinn le beannachd / Liobhrigadh an ’n aran beò / ’S bidh a chupan a cuir thairis / Blàs na meala air ri òl. v. 4, Rinn mi maorach ’n am an traigheadh / Measg na ’m braithrean nach eil beò.

3. ‘Gur i an Eaglais Shaor leis an d’ aom na seòid’, *MR* (Sept 1934), 228-9. ‘Chaidh na roinn a leanas a dhèanamh le Sìne Mhàrtainn, Scalpaigh na h-Earradh, an uair rùnaich mòr shluagh Scalpaigh nach rachadh iad do Eaglais Albainn, ach gu leanadh iad Eaglais Shaor Albainn. Chaidh na roinn a’ sgrìobhadh bho sheinn na mnà còire a tha 84 bliadhna a dh’aois, Oct. 1929’.

21vv. *Sèist*: Gur i an Eaglais Shaor leis an d’ aom na seòid / Chan iongnadh i bhith faoilidh ’s a Fear Saoraidh beò. Thigibh oigridh ghaoilich, na fanadh fo an Aonadh / Gabhaidh ri Fear Saoraidh, gheibh

sibh saorsa mòr. / Thigibh chum na fala, 's hìsop nì bhur glanadh / Bidh na caoraich bheannaicht',
 Agad anns an Chrò / Bithibh 's an Tigh Leughaidh gradhaichibh a chèile, tha sinn anns an fhàsach is
 tha droighean fàs ann, v. 5, Gheibh sinn Coinnleas fhathast, solus a bhitheas laiste,
 4. 'Cuimhneachan air feadhain a chailleadh anns a' Chogadh Mhòr', in *Bàrdachd Scalpaigh*, ed by
 Mòrag NicLeòid (Tarbert: Adhartas Na Hèarradh, 2014), pp. 192-3.

1930-9

Anon. from Peigi Dhòmhnullach, Nis + Partaig, 1897-

'Marbhrann do Dhonnchadh MacBheathaig Moireasdan à Tàbost, Nis, Leodhas, *LW* (Feb 1998),
 continued in (March 1998). MacBheathaig died 9 August 1891. Peigi was a servant in Partick,
 working with many Lewis girls.

'Chuir mo mhàthair, Peigi Dhòmhnullach, no Peigi Fhearchair Iain Mhòir, a rugadh ann an
 1897, seachad àireamh bhliadhnachan 'na searbhant agus 'na còcaire an Glaschu, bho 1913
 gu 1930 nuair a phòs i. Thog i fianais an Eaglais Ghàidhlig Ghardner Street am Partaig aig
 aois sia-bliadhna-deug, agus anns a' choitheanal sin fhuair i eòlas air mòran nigheanan
 Leòdhasach. Bhuapasan bhiodh i a' togail agus a' sgrìobhadh sìos laoidhean is marbhrannan
 Gàidhlig agus tha feadhainn dhiubh sin fhathast air sgeul anns na paipearan a dh'fhàg i às a
 deidh. 'Nam measg tha am marbhrann seo do Dhonnchadh MacBheathaig Moireasdan. Bidh e
 coltach gu robh an duine òg seo air ainmeachadh air Donnchadh MacBheathaig a bha 'na
 mhinistear ainmeil aig an Eaglais Shaoir ann an Nis anns an naoidheamh linn deug. etc'
 Coinneach Dòmhnallach, Glaschu.

1. 15 vv. Och! 's cianail mi 's aonranach, Tha 'n saoghal dhomhsa fuar / M' Athair is mo mhàthair /
 Air an càradh anns an uaigh. Bho dh'fhalbh mo bhràthair gràdhach / Mo chridh' air fhàsgadh cruaidh /
 Ach is cofhurtachd an àmhghair/ Gun tug iad gràdh don Uan.

Bean Aonghais Choinneach, Bein-a-Sidhe 'Mu Mhaighstir Camshron', *SG* (26 Dec 1930)

1. Tha mise duilich, duilich / Tha mi tuiream mar tha cach / 'S Maighstir Camshron beannaicht / Dol
 dha aisig bhuain thar sal. / Tha sinn mar threud gun bhuachail, air ar luaineadh am measg chaich / Ach
 gu 'n ullaicheadh dhuinn aodhair am Buachail caomh nach treig gu brath.

Seònaid Nic Mhathain, Glendale, Skye, *Gleann-Dail: Dàin Spioradail le Seònaid Nic Mhathain* *Eilean a 'Cheò*, (Glasgow: Alexander MacLaren & Sons, 1931) [née Campbell]

1. p. 3. 5vv. 'Dàn moladh do 'n Urramach Eachann Mac Ghilleathain, Ministear Sgìre an t-Srath',
 Mhic Ghilleathain, tha thu uasal agus suairce 'na do dhòigh/ Cha do chaomhain thu dhòmhsa mo
 chùisean chur air dòigh.

2. p. 4. 6vv. ‘Ho ho an ho an urraidh’, Thoir dhomh mo leasraichean bhi crioslaichte mu ’n cuairt gach là / ’S mo lochran deas agus i laiste nuair thig Criosda mhàin,
3. p. 5. 4vv. Tha ’n ath-bhreith ro chiatach don anam iotmhor / An uair thig piantan cruaidh a’ bhàis,
4. p. 6. 6vv. Tha na corrbharaigeachan air fàs lionmhor / ’S a’ sìor dhol am meud gach là / Ach ’s treise gu mòr tha Dia na iad /n’S gun cuir e iad fo smaig,
5. p. 8. 5vv. A Chaimbeulaich bi treibhdhireach is dileas gu ’n a’ bhàs / Ag obair anns an fhìon lios do ’n Tì thug do t’ anam,
6. p. 9. 4vv. A bhràthair dhichealach agus dhileas / ’S tu aon de sheirbhisich Rìgh na Glòir / Gu ’n tugadh e slàinte dhuit a chum bhi’g àiteach
7. p. 10. 6vv. Tha ’n t-earrach nuadh teachd oirnn a ris / ’S gach craobh a’ tighinn fo bhlàth / ’S na h-eoin bheaga seinn gu farumach
8. p. 11. 6vv. An d’ thug thu gràdh dha an Fhear-Shaoraidh /An d’ thug thu gaol dha le t’ uile chridh’
9. p. 12, 19vv. Tha sluagh aig an Fhear-Shaoraidh / Anns gach cearn de ’n t-saoghal / ’S tha meanglanan bho craobh-san,
10. p. 15. 14vv. Leig chuige mi ’s mi nam èiginn /’S gun neach ann a nì feum dhomh / Ach Ios’ a chaidh a cheusadh; v.7, O Mhoire, bu thràth a dh’èrich thu air maduinn an treas là / ’S tu falbh a chum na h-uagha / A dh’fhaicinn Fear do Ghràidh

Bean Aonghais Choinnich à Lacasdal an Leòdhas, ‘Miann Dùsgaidh’ *MR* (May 1932), 117-8. See: Nighean Aonghais Choinnich 1935 and Banntrach Aonghais Choinnich 1945.

1. 11vv. Cha bheag an t-aobhar mullaid dhomh mo spiorad gun bhith beò / Is an saoghal ’g am sharachadh ’s mo chàl bhi dha cho mòr / v. 4, Pillibh ’s gheibh sibh beannachd ’s mise cheannach dhuibh e daor / ’S cha lugha na fuil mo bhroilich thug mi seachad airson saorsa’, v. 6, Ged tha mòran luchd-aidich ann ’s gun iadsan teth no fuar / O ullaich mi dol dhachaidh far bheil an cuan nach tràigh,

Anon. ‘As-creideamh’, *LW* (May 1932), 3. ‘Tha creideamh aig na eòin nach eil agadsa’ – seann-fhacal’

1. 2vv. Feuch eòin nan speur a’ seinn gu binn / Cha chuir iad sìol ’s cha bhuain / Gidheadh, tha Dia a’ freasdal dhaibh / Le choibhneis càirdeal buan / An Dia a dh’èisdeas gairm nan eun / ’S a chòmhachais gach blàth / Nach solair e do Chrìosduidh chaomh / A mhaoin o là gu là?

Banntrach Dhomhnuill Uilleam, Vancouver, ‘Fadachd’, *SG* (1 Dec 1933 and 8 Dec 1933)

1. 6vv. Is mise tha sgìth dhiom fhein gach là agus uair / Ag èisdeachd ri sgaoth an t-saoghail tha dhomhsa cho fuar / Nach fhaigh mi dhe shith na dhireadh m’ anam le buaidh / Gu cuideachd is feusd air sleibhtean Shìoin ud shuas.

Catriona Fionnghal Urchadan, 1923-51, ‘Soillse agus Sgleo’ in *Bàird a’ Chomuinn*, ed. by Lachlann MacFhionghuin (Glaschu: An Comunn Gàidhealach, 1953), pp. 45-8. She won the Bardic Crown at the An Comunn Gàidhealach Mod in Oban in 1934 with this song.

1. 15vv. A com na h-oidhch' tha combaist Dhè, v. 4, Gach faileas uile a' teicheadh uat / Na reultan fhèin do chùirteanan / Toirt ùmhlachd duit nan cùil, v. 12, Ged bhriseas còrd na beath' a dhual / 'S na chlàir an copan òir, v. 13, Ged thig am bròn, gur tearmann freasdal Dhè, v. 15, Tha creideamh agus misneach / Ga mo ghluasad-sa mar ràmh / Is iobairt Chiosd na churaich dhomh / 'S A ghaol na stiùir gach là,

Cairistiona Mhoireasdan, The Village, Scalpaigh, b. 1884, Mother of D.R. Morrison, Scalpaigh; 'Tha an Gràdh seo cho làidir', <http://www.bbc.co.uk/alba/oran/orain/> accessed 8.12.10. also attributed to 'Mnaoi chòir ann an Scalpaigh na h-Earradh', 'Gràdh Dhè', *MR* (Nov 1934), 277. 'Gràdh Dhé', on *Gaelic Spiritual Hymns IV*, sung by John Morrison, South Dell, Ness, Lewis Recordings RCS 216. 1978. Text of 'Gràdh Dhè' in *MR* (Dec 2008), p. 22.

'Tha 'n gràdh so cho làidir', is also on SA 1969.084. The informant heard it in 1950 from Coinneach MacLeòid, missionary in Berneray. 'Tha 'n gràdh seo cho làidir', by Christina Morrison, Scalpaigh, sung by Cairistiona Mhoireasdan (not the composer) can be heard on SA 1974.119]

1. Tha 'n gràdh so cho làidir / Bàs chan fhaigh làmh air no buaidh / Na tuithean cha bhàth e / Oir 's cuan e tha lànachd bith-bhuan, v. 2, Bha E aig Dia mas robh talamh no griann ann no cuan / Bhuaith rùnaich an Trianaid / Gu tigeadh am Mac Siorruidh a nuas / A phàigheadh nam fiachan / 'S a gabhail air iomhaigh a shluaigh. v. 3, Is fhuair mnathan an còir air / Chuir Moire gu sònraichte e an cèill / Is E thug Rut is Naomi / A mach a tìr Mhoib le chéil' v. 7, Dùisgidh tu suas i / Is thèid i gu gluasad air ball / A' dol mu chuairt anns na sràidean / A' feuchainn de phàirt a bhios ann / 'Am faca sibh m'ailleachd? / Tha cuspair mo ghràidh-sa air chall' / 'S e freagradh thug càch dhi / 'Carson tha do ghràdh as a dhèidh? / Cò tha sibh ag iarraidh?' / 'Tha e geal agus dearg / 'S ro ionmhuinn 's ro mhillis a bheul'

2. Cairistiona Mhoireasdan, Scalpaigh, 'An Iolair', *MR* (Jan 2003), 20.

Nach amharc thu idir air eunlaith na speur / Tha seòladh cho àrd air sgiathan iad fhèin / Gun slabhraidh gan ceangal, gun uallach fon ghrèin / Gun beachd air na strithean a bhuineas dhuit fhèin.

3. Anon, Scalpaigh, possibly Cairistiona Mhoireasdan, 'Saibhreas Chrìosd', *MR* (Nov 2004) These two songs were sent in by her niece along with a group of her songs, but are not directly attributed to her. Spelling has been revised for publication in *LW*.

6vv. An Tì a bh' ann o shiorraidheach / Le saibhlean làn de dhìomhaireachd / Tha chèile Fhèin a' biathadh air / An dìomhaireachd tha beò ann.

4. 11vv. 'Mar Chuimhneachan air Ordaighean Gharaboist, am Mairt 1933', Leamsa togaibh suas an duan / Air cliù na h-òighreachd a tha shuas / Cliù do Shlànaighear nam buadh / Thug a bhuaidh air Calbharaidh.

Nighean Aonghais Choinnich, Vancouver ex Lacasdail, 'Nam biodh agam gibht na bàrdachd', *MR* (Nov 1935), 286.

1. 10vv. Nam biodh agam gibht na bàrdachd / Is gum faighinn gràs da rèir, / Is ann a chuirinn rann an òrdugh / Is dh'innisinn dhuibh mu mhòrachd Dhè. / Bheir e clàistneachd do na bodhair / Leighisidh e lobhair breun / Bheir e teanga do na balbhain / Gus an cuir iad Ainm an céill.

Ceit Anna Chaimbeul, Tiriodh, 'Cliu an Uain' 1937, *LW* (Sept 1987). Her married name is Gee. She later moved to Prestwick.

Bha dèidh mhòr aice air dàn spioradail a dhèanamh – bhiodh i tric a' seinn na laoidh seo anns an Eaglais Bhaistich ann am Baile Mhàrtainn [...] Tha sinn a' tuigsinn gu robh na searmoinean aig Spurgeon a bhiodh i a' leughadh mar mheadhan air iompachadh na bàna-bhàird.

1. 8vv. Sèist: O nach tig sibh dh'ionnsaigh an Tì / A chaidh iobradh 'n ar n-àit / Gheibh sibh beatha, slàint' is sith / San tobar priseil nach tràigh. Sibhse uil' nach aithne Crìosd / 'S tha ga dhimeas gach là / 'S goirid gus an tig ur crìoch / 'S sibh ur dìteadh gu bràth.

Màiri Nic an t-Saoir, an Lios-mór, 'Marbhrann air an Urramach Mgr. Bell, Ministear an Lios-mór', *LW*, (Oct 1937), 8.

1. 4vv. Tha Lios-mór an diugh fo bròn / Mu 'n teachdaire àillidh thugadh bhuainn / 'S e bhi 'g ad chàradh anns an uaigh / Thug sgeula chruaidh ri aithris dhomh. Car son ma ta, bhios sinn fo bhròn? / Bha d' fhuil le d' Athair a b' fheàrr còir / 'S nuair ràinig thu an abhainn mhór / 'S ann thug Iehobhah thairis thu.

1940-9

Eilidh NicComaraid nach maireann, 'Nan dùisgeadh ar sluagh a bhuaidh a' chadal', *MR* (Sept 1940), 231.

1. 'Sa mhaduinn Di-luain dol suas do 'n choinneamh / Gur mise bha fuar, bha 'n sluagh cho tana /
v. 2 'S e caileag gun bhuaidh mar shluagh a th' againn / Fèin-ghliocas, fèin-uail mi-run 'ga altrum,
v. 3, Bha Rhudh na h-Aird gu Ard Cìrc Phabuil / An Cnoc ri dol bàs le clo do chadal, v. 4, Chan eisimplear mhaith sin dha 'n òige e,

Chiorstai NicLeòid, 1880-1954, Upper Bayble, Point, 'Sith agus Saorsa' 1940, 'Ceist Mathar', 'Cumha nan Gilleann 1945', *An Sireadh* (Stirling: Aonghas Macaoidh, 1952), pp. 47-59.

An Tuil, pp. 732-3 has biographical notes and comments on the texts: *TGSI* 49 (1974-6), 97-134 There is a detailed thematic study of her work by her great-niece Catherine MacDonald (unpublished masters dissertation, Aberdeen 1972), Bill Lawson, *Croft History, Isle of Lewis*, 2, (Northton: 1992)

1 'Sith agus Saorsa' *SG* (16 Feb 1940)

2. ‘Ceist Mathar.’ A mhic, a Mhic is cruaidh do cheist, a freagairt dhomhs’ tha searbh, Dùrachd màthar ’s dùrachd mic gu tric bi fight le cearb. A bhreith, a leanabachas is òig’ bidh ’n còmhnaidh dhi-s na shealbh, ach ’s leasan rogha ceum a ròid ge cam no còir a dhealbh. Nuair sheasa tu aig àm na Breith’, toirt fianuis air do dhreuchd, cha chunntar dhuit na chrìochnaich thu ach mòralachd na dh’fheuch.

3. ‘Cumha nan Gillean 1945.’ Dh’fhalbh na fir gu cruadal cogaidh, Tùr is croit cur mac gu strì, Mac na banntraich ’s oighre ’bheartais, leum gu grad air gairm an rìgh. Shiùbhlainnsa a tuath ’s a deas leat, fuachd no teas cha bhacadh mi, Spiorad m’ ùrnuigh gad leantuinn, till gu d’ dhachaidh, gràidh mo chridh. Ach ma dheònaich Dia ar sgaradh, d’ àite falamh duais na sìth, bheir E thu gu luath air aiseag sàbhailt dhachaidh luaidh mo chridh.’

4. ‘Cuimhnichean 1914-1918’, *An Sireadh* pp. 18-19; *An Tuil*, pp. 96-8.

v. 4 As-chreideamh gun stàth cha sheas iad sa chàs, their dòchas na slàint’, v. 8 Moladh don Tì a dheònaich dhuinn sìth / ’S a theasraig ar tìr bho dhaors ’na madraidh. v. 9 Ach spiorad gach tréin a dh’ìobair e fhéin / Bidh ’n cuideachd a Dhé gach ré sna flaitheas.

Catriona Chamshron, Creagoraidh, ‘Tuireadh’ *SG* (21 April 1941)

1. Bho ’n dh’fhalbh thu bhuainn thar sàile dha ’n Eipheit fada thall,

Margaret MacLeod, 4 Aird, Point, Stornoway ‘Tha sinn duilich, duilich, duilich’, *SG* (4 Aug 1944)

‘Composed in appreciation of Rev. R. MacLeod who was translated last spring from Garrabost to Dunoon.’

1. Sèist: Tha sinn duilich, duilich duilich, Tha sinn duilich mar a tha sinn, Tha sinn duilich tùrach cianoil, Gun duin’ air sgial a lionas t’ àite.

Na ’m bu rud a ghabhadh deanamh / Drochaid iarruinn gu Caolàcuinn / ’S ann agad féin a bhiodh na ciadan / Air do bheulaibh h-uile Sàboid. v. 3 Chan eil Eaglais Shaoir an Leòdhas / Nach eil ri bròn air son gun d’ fhàg thu / Is iad féin a chaill an gaisgeach / A’ sheasadh tapaidh anns gach àite.

Johanna MacKay, Achmòr, ‘Their duine gur e Hitler’ (unpublished, c. Sept. 1942) This is in the collection of Maggie Smith, Achmore.

1. 8vv. Their duine gur e Hitler / ’S adhbhar don sgrios tha seo / Ach b’ fheàrr dhuinn a bhi tilleadh / Ris an Tì thug tric a’ bhuaidh dhuinne. v. 3, ’S ann measg sinn tha fineachan / ’S aoradh thoirt do iodhalaibh / Bha sin na lion ’s na ribi dhuinn v. 5, Thàinig cadal air a’ mhinistear gun fhios aig gu bheil suain air, v. 8, Co-dhùnadh mi le earal / Thoirt do’n òigridh bho chd air seachran / Iarraibh chum ’n taigh sholais / Bheireadh rabhadh dhuibh air chuaintean, [there is also a 2nd version]

Ciorstaidh Anna NicLeòid (Ciorstaidh Anna Chaluim Shòrais), c. 1942 on BBC *Bliadhna nan Òran*,

1. O chridhe na sgàin ri fàgail Eilean an Fhraoich / Is cuideachd mo ghràidh ri tàmh ann am fearann mo ghaoil / Tha sinn dol gu sàl ’s tha an nàmhaid tighinn oirnn air gach taobh / Tha còrr is trì bliadhna

bho dh'èigh an cogadh seo th' oirnn / Is b'fheudar dhuinn triall a dhion ar dachagh 's ar còir / Bho ghinealach bhiastal gun Dhia gun cheartas no còir / 'S mur tèid stad air gu dìon, glacaidh iad riaghladh bho na th' oirnn.

Banntrach Aonghais Choinnich à Lacasdail an Coimhthional Steòrnabhaigh, ‘‘S e gràdh, ’se gràdh, ’se gradh gun iomall’, *MR* (April 1945), 62.

1.12 vv. *Sèisd*: ‘S e gràdh, ’s e gràdh, ’s e gradh gun iomall / gun d’ fhuiling E bàs air sgàth nan cinnich etc.

Nach mise tha truagh ’s mi muigh air an iomall / Chan fhaic mi an sluagh a’ ghluaisleadh m’ inigh / v. 2, Tha mòran den t-sluagh, ged is cruaidh ri aithris / Ma aca de Ghràs chan eil orra cur thuige / Chan eil aca de ghràdh ach na tha air am bilean / ‘S bidh sud ’n a chùis-mhillidh do mhòran.

Diorbhail Urchardainn an Acha-do-Dhòmhnuill, Gairbh an Siorramachd Rois, ‘Fear mo Ghràidh’, *LW*, (June 1943), 8.

1. 5vv. Tha mo lios cho tioram cruaidh / Dh’easbhuidh driùchd bhi tighinn anuas// Cha téid fàile cúbhraidh uaith’ / Gun Fear mo Ghràidh bhi fantuinn ann. Thig do m’ lios-sa Fear mo Ghràidh/ Thairis air na beanntaibh àrd/ ‘S bidh an fhionainn tighinn fo bhlàth/ Ma bhios mo Ghràidh-sa fantuinn ann.

Anon. Màthair à Scalpaidh na Hearadh, ‘Marbhrann do dh’ aon nighean màthar’, *LW* (June 1947), 8.

1. Tha doilgeas mo chridh’ a’ sior dhol tharam gach là / ‘S cha ruig mi a chaoidh air an t-sith ’s an t-sonas a bha / Oir chaill mi mo ghaol ’s chan aotramaich m’ eallach gu bràth / Gus an téid mi do ’n chill ’s an sinear mi mar riut a ghràidh. / ‘S ann falamh is fuar tha ’n saoghal dhomhsa a ghnàth / Bho ’n thugadh thu bhuam, mo luaidh do ’n tug mi mo ghràdh / ‘S ged bhithinn ga innse le sgèths a dh’oidhche ’s a là / Do ’n an neach nach tuig mi, cha bhith brìgh air bith dha ’n am chàs / v. 7, Nuair theicheas gach sgàil ’s a bhriseas an là le mòr shoillse / Bidh leanabh ’s a màthair a’ tàmh an Comunn nan Naomh.

Bean Alasdair Mhic’Illinnein, a bha uair na èildear an coimhthional Ratharsaidh, ‘Òran air an Urr. Mgst. Galbraith’, *MR* (May 1948), 97-8.

1. 20vv. Tha ’n eaglais againn an diugh bàn / Is tha i ’g èigheach ri càch / ‘S a h-uile aon duibh ag radh / ‘Is sinne an dràs’ a dh’fhairich e’. Gur e sinne tha dheth truagh / Ar Teachdair àluinn a thoirt uainn / Cha do chreid sinn e ’na uair / Gun robh cho luath an dealachadh.

Banntrach Dhomhnuill Moraidh, Siabost o’ Dheas, ‘Marbhrann Do ’n Urr. Murchadh MacIomhair, Ministear Shiaboist, An Leòdhas a chaochail anns a’ bhliadhna 1949’, [received Dec 1951] *MR* (July 1952), 151.

1. O nach robh mi thall ’sa chuideachd / Theich bho chunnartan an t-àm / Far am bithinn caoiteas tuireadh / O nach mise tha fo thùirse / ‘Faicinn cùrtair dubh mun cuairt / Air do chùbainn tha dhomh falamh / ‘S do bhilean maiseach’s an uaigh. / Nuair a rachadh thu gu ’n a’ chùbainn / Bhiodh ar sùil

ort ri dol sìos / Solumtachd do cheum ga dìreadh, v. 4, 'S ged bhitheadh do chùban làn / De
 mhinistirean Gràis mu 'n cuairt, v. 5, O, bu lili anns a' ghleann thu / Dol a mach air ceann do
 shluagh, v. 6, Bu lochran laiste a' measg chàich thu / As gach àit' sam bitheadh sinn cruinn / Iain Smit
 is Iain MacLeòid / 'S cha tarr mi 'n corr dhiubh aithris dhiubh

Christina Ann MacLeod, neé MacMillan, 'Caoidh Allain'.

Christina Ann MacLeod from 6 Calbost and 8 Sandwick Park was born in 1893 at 20 Gravir. She was married in 1923 to John MacLeod of 6 Calbost. He was born in 1878, and was the skipper of the fishing boat 'Honour Bright'. Their son Allan John MacLeod was born 30 April 1924. 'Caoidh Allain', (Ease Archive File 6, No. 86.) 'This was composed by his mother for Allan John MacLeod, who drowned in Melbourne, Australia in 1947 when he was a member of the crew of the SS Mahia'. He served in the Merchant Navy in WW2. There is a separate English lament.

1. 9vv. 'S ann an Melbourne an Australia a' chàraich iad thu ghràidh / Bu mhùirneach aig do mhàthair thu, 's b' e fiùran thu ar sràid / A 'n lot a rinn do bhàs dhomh, 's an fhàsach-sa cha bhith slàn / Na 'n coinneachan thu 'm Pàras, stigh fo sgàile Rìgh nan Gràs. v. 4, Nuair a dh'èireas a' mhaduinn 's a theicheas 'uainn na sgàil / Gach nì tha 'n diugh fallaichte, thig e am follaiseachd gun dàil.

Jessie MacRitchie, Sheònaid Bheag of 8 Orinsay, Lochs, 24. 5. 1922 - 48. *Gaelic Hymns by [the late] Jessie Macritchie [Sheonaid Bheag] of Orinsay, Lochs* (Stornoway: Stornoway Gazette Office, np. nd.) Comann Eachdraidh na Phàirc has a school photo, from Lemreway in 1934, and a photo of herself and her brother John in Naval uniform, possibly just before her death. My auntie Iseabail Macleod, Stornoway, remembers her as having died of TB in the Stornoway sanatorium in 1948, 'when they were all dying of it'. Jessie composed these *laoidhean* while she was a patient there. Murdo MacLennan was fishing out of Stornoway at the time and used to visit regularly. He visited her on the day she died and says that she was in good spirits. The miserable conditions in the Sanatorium, where fresh air was the only available treatment, mortality rates high, and the buildings decrepit, with no running water in some wards, are described in *The Lewis Association Reports No 3 Public Health*, Section V: Tuberculosis. These records are held in Stornoway Library 330.94114085. Jessie was involved in *Dùsgadh Ghearraidh-Bhard* of 1938. This is described in a song by Kenneth Nicolson, 32 Gravir. A typewritten text of No. 3 in the Angus MacLeod Archive, File 6, No. 104 ; There are handwritten texts of some of her songs in the Portnaguran notebook and the second notebook held by Maggie Smith, Achmore.

1. pp. 5-7.11vv. O tha mi muladach / Is ganntachd 's a h-uile àit' / 'S mi 'g ionndrainn nam bràithrean / O Shlànaighear cuidich leam. Nuair thàinig fuachd a' Gheamhraidh / 'S am bàs a steach's na h-uinneagan / 'S ann dh'iarr mi do làithearachd / Bho thog Thu leat do choinnleir / Tha teanntachd 's a h-uile àit', v. 11, O teichibh mach a Sodam / 'S a Gomorrah cuideachd sibh / Dh'ionnsaidh Rìgh na Tròcair

2. pp. 8-11. 15vv. 'S e an gràdh, 's e an gràdh, 's e an gràdh tha fallain / The tighinn bho 'n àrd 's e ghnàth cuir thairis, v. 5, Bho rugadh an t-uan bha buaidh ga leantainn / Ged bha sgàil air a ghlòir 'na

fheòil cha robh peacadh, v. 7, Bha aige ri cupan na feirge ghabhail / Dhuilt a' ghrian anns an speur 's gach reult an solus,

3. pp. 12-15. 10 vv. Cha 'n ioghnadh ged bhiodh cianalas a' lionadh m' anam fèin / Di-ciadaoin roimh an t-sacramaid 's mi glaiste stigh leam fèin / Bho 'n chomunn sin bha gràidhte leam, 's gu h-àraidh bho Thigh Dhè, v. 5, O cuimhnich air na h-anamaibh tha cho ana bhuinn annta fèin / v. 6, Feuch nach dèan sibh dearmad air a' mhuinntir tha ri snàmh / Troimh theine is uisge dhachaidh agus eagal orr' 's a' chas,

4. pp. 16-17. 8vv. O 's cianail tha mi a mhàthair chaomh / O sgar am bàs sinn gu bràth an tìm / Tha saoghal fàs dhomh o rinn thu m' fhàgail / Tha 'n cridhe bha blàth dhomh 'na thàmh 's an ùir. v. 4, Bha cupan searbh agad ann ri òl / Ach ma tha thu sàbhailt' ann an cùirt an Àrd Rìgh / Chaidh crìoch gu bràth air gach cràidh is leòn. v. 6, Ach is truagh an sgeul leam, thu bhi na do thàmh / Fo ghais an eug an cladh na Lice Bàin / Ach 's e an dileab fhuair sinn o Eubha / Chan urrainn creutair dhol as fo làimh,

5. pp. 18-21. 11vv. Tha saoghal fàs na 's falamh leam / H-uile là tha agam ann/ O 's maith nach e mo dhachaidh, v. 5, Cha robh beannachd fhuair mi nach robh am Buairreadair 'na thoir,

6. pp. 22-24. 15vv. Tha mi cianail fuar is falamh / 'S mi ri 'g ionndrainn Fear mo ghràidh / B' àbhaist dhomh bhi suidhe fo fhasgadh / B' i a bhratach tharam an Gràdh v. 5, Is truagh nach robh mi mar a bha mi / Anns na làithean bho chian, Is math do 'n fheadhainn fhuair an t-aiseag / 'S a tha ga fhaicinn mar a tha / Cha dorchnaichear tuilleadh an geallach / 'S an grian cha tèid i sìos gu bràth.

Mairead Nic a Ghobhainn, Margaret Smith, Arnol, 'An Lily' From Margaret John Murdo, Achmòr in a notebook of her father's with the name Annie Mary MacLeod, 4, Portnaguran, Point. 'Faca sibh Lili?' is on *'Gaelic Spiritual Hymns II'*, RCS 209, sung by Donald MacLeod, Lewis Recordings, P.O. Box 2 Stornoway. It is also in the Portnaguran notebook. It is a *laoidh dùsgaidh*, inspired by the Song of Solomon. This song is well-known locally and belongs to the Carloway Revival c. 1949. This is described in Colin and Mary Peckham, *Sounds from Heaven, The Revival on the Isle of Lewis, Scotland, 1949-52*. (Fearn: Christian Focus, 2004) It quotes Mrs Chirsty Maggie MacLeod, née MacPhail, Arnol:

My sister Maggie wrote thirty Gaelic hymns. She had no such gift before the Revival and her songs have gone on tape to Gaels all over the world. In fact five people in this village received the gift of poetry and wrote spiritual songs. That was just part of the Revival.

1. 9vv. Bha mise nam-chadal / Ann an duthaich gun fhasgadh / 'S chuir e a theachdair / Le cabhaig gam shealg / Faca sibh Lìlidh tha mise ri lorg.

2. Mairead Nic a Ghobhainn, Arnol, 'Sibhs' tha mach à Crìosd'

<http://www.bbc.co.uk/alba/oran/orain/air> also sung by Annie MacKinnon on, *'Mo dhùthaich ri tighinn air m' aire*, Lewis Recordings, RCS 252. 1997.

Sibhs' tha mach à Crìosd / Tha suaimhneach nar cadal / Nach dùisg sibh gu ur ciall / 'S tha'n t-siorraidheachd cho fada.

Anon. ‘Rinn tè a bha sa Bhaghaidh sin thall e’, ‘Mo ghràdh air an Spiorad Naomha’ SA 1968/125/6 waulking song composed by a woman from the Bays of Harris, sung by Cairistiona Sheadha, conversation with Oighrig Choinnich, Scadabay, within Cairistiona Sheadha’s memory.

See: *Tocher* 41, Christina Shaw and Peigi Morrison, two sisters from Harris; *Tocher* 6, 190-91; 28; 256-7; 30; 378-81. *Gairm* 98 (Spring 1977)

1. Sèisd: Mo ghràdh air an Spiorad Naomha, Rinn ar saoradh o gach dòrainn:

’N Spiorad Naomha ’s E bha uasal / Thug E ’n sluagh a mach à Sodom / Spiorad Naomha nan ceum crìont’ / Air achaidhean brèagha Mhòraib / ’S math nache e oir na airgead / Théid a dhearbhadh abhainn Iòrdan

Anon. ‘by a woman who got water near the house by praying for it’, ‘O nach èisdeadh tu sgeul le aire’ SA 1968/121/13, sung by Donald John MacDonald. Background information from Annie Kate MacKinnon. It is also sung by Mrs Christine MacLeod and a group of women on *Harris Tweed, Òrain Luaidh*, The Harris Tweed Association, 1986. See: Donnchadh Macasgail, ‘O nach sèideadh bho Nèamh an anail’, *An Dòchas Beò* (Furnace: Cruisgean, 1990), pp. 28-30. Also Morag Dhòmhnaillach, Leadavoth, N. Harris.

1. Tha sluagh gun chùram / An cadal ciùrrtach / Gun suim gun diù ac’ / Do chùis an anam / O nach èisdeadh tu sgeul le aire?

Anon. Harris evangelical waulking songs SA1961/10

1. Sèist: Bidh na h-uile seòrsa aig pòsadh an Uain / Seinn air an òran aig pòsadh an Uain. Bidh Ministear MacLeòid ann / A Thàinig air a loidse / Gabhaidh e air phòsadh / Le òrdugh an t-sluaigh. Bidh Tormod is e òg ann / Man tèid e ’null air Iordan / Seinn air an òran aig pòsadh an Uain

2. Sèist: Tìr an Aigh, Tìr A ghràidh / Tìr an Aigh tha i maireann / Tìr an Aigh, Tìr A Ghràidh / Dhan a càirdean thèid dhachaidh. ’S iomadh anam a tha dall, agus mall ann an claisneach / Dhan thug Esan solas iùil biodh a srùthan gus A leantainn.

1950-9

Effie MacLean, Knockaird, Ness, ‘Tribute to the late Rev. A. MacLeod, Back’, on *Gaelic Spiritual Hymns IV*, sung by John Morrison, South Dell, Ness, Lewis Recordings RCS 216. 1978. Most of these recordings were taken from BBC Glasgow. Effie was John Morrison’s mother in law.

See also: Màiri Anna NicIomhair, ‘Marbhrann air an Urramach Alasdair MacLeòid, Ministear a’ Bhac, *Ceòl agus Deòir*, pp. 36-40. The Rev. MacLeod died in 1954.

1. O Mhaighstir Alasdair ’ic Leòid, nach brònach a tha mi / O chuala mi nach eil thu beò, ’s gun deach thu a Thir na Saors’ / Anns a Nis tha còr ri Crìosd an comann blàth a ghràidh / Is cha bhith àmhghar ann no pian ach sonas buan gu bràth. / Tha do choimhthional fo bhròn is O, chan ionghnadh e

Aileas NicLeòid, Nis, ‘Cuimhneachan air An t-Urramach Alasdair MacLeòid a bha na mhinistear air a’ Bhac’, [He died in 1954] *MR* (Dec 2003), 20.

11vv. Cò thuigeas dè cho falamh / ’S a tha am Bac an diugh dhomh fhèin / An teachdaire bha mùirneach leam / Air a ghairm a-mach à tìm. v. 3, Bha mise òg am bliadhnachan / Is mi triall ann an-dèidh càch / Gun tlachd agam san t-saoghal-sa / Is mi aineolach air Gràs. v. 10. Bha do bheath’ na bheannachd dhomh / Is gach coinneachadh a bh’ ann / Na do bhàs is e comhfurtachd / Mo làmh a chur air do cheann.

Ceit an Tàilleir, Ceit Dics, (Dix) ‘Marbhrann do dh’Eachann Fhionnlaigh Bhàin’ 1954, This is for Eachainn MacFhionghain, whose evangelical songs are published as *Òrain Eachainn MhicFhionghain, Bàrd Bheàrnaraigh, Cruinneachadh dhen bhàrdachd aig Eachann MacFhionghain* (Stornoway: Acair 2013), pp. 11-12. ‘As dèidh a bhàis rinn a nàbaidh Ceit an Tàilleir air neo Ceit Dics (Dix) marbhrann dha. Bhitheadh e aig àmannan ga comhairleachadh agus ga h-earalachadh. B’ ise piuthar màthair Dhòmhnaill ’Ic Illip a sgrìobh ‘Coille an Fhàsaich.’

1. 5vv. ’S ann air feasgar Diciadain / ’S an iarmailt fo sgleò / A dh’fhalbh thu bhod chàirdean / Gud Phàrras an glòir / Baile a choisinn thu cinnteach / Le dicheall bha mòr / Gus ’n do ràinig thu ’n t-àite / Nach fhaigh nàmhaid nad chòir.

Leagsaidh NicGhilleathain, Leagsaidh an t-saoir, 10 Grèinetobht, 3 Cuimhneachan, in 1899 *Bliadhn’ a’ Gheallaidh: Eachdraidh Ghrèinetobht troimh nan Linntean* (Grenitote: Comataidh Coimhearsnachd Baile Ghrèinetobht, 2004), pp. 138-43. [1952,1975] [3rd text 1975]

1. p. 138-9, 14vv. ‘Mar Chuimhneachan air mo phiuthar ghràdhach Ciorstag, a chaochail air an deicheamh Latha den Fhaoilteach, 1952’

Och mar tha sinn, ’s cianail tha sinn / Caoidh ar piuthar gaolach, Ach tha thu nis a’ seinn am Pàrras / v.3, Cha d’ ruith thu riamh a dh’ionnsaidh uilc / Cha d’ shuidh am measg luchd-spòrsa / Ach bha thu mar a’ chraobh fo bhlàth; v. 5, Bha do chòmhradh riamh a’ claonadh / Dh’ionnsaigh Fear do ghaoil-sa / Is thug thu spèis do leabhar Dhè / Do shluagh ’s do lagh ’s do naomhachd. v. 12, Tha sinn taingeil don an Triath / Nach robh thu ’m pian neo ciùrrte / Gun d’ fhuair thu d’ aiseag null gu sèimh / Thar Iordain is i tràighte

2. p.140-1.15vv. ‘Mar Chuimhneachan air mo Mhàthair Ghràdhach’, Tha mo chridhe trom ’s mulad air / ’S chan iongnadh mi bhith brònach / A’ caoidh mo mhàthar chaoimh gun ghruaim; v. 4, Thàinig teachdaireachd glè luath / Gad ghairm a-staigh gu Pàrras; v. 5, Thachair trioblaidean is bròn riut / Rè do chuairt san fhàsach; v. 6, Fhuair thu cupan searbh ri òl; v. 7, Bha ’n Nàmhaid tric an tòir / Gad chumail sios an dòchas; Ach tha thu nis le pailm nad làimh / Le trusgan fada na bean-bainns’,

Màiri M. NicGhilleathain, Mary Margaret Maclean, 1921- Grimsay, N. Uist.

‘Do Bheinn Eubhal’, ‘Glòir no Dórainn’ in *An Tuil*, ed. by Ronald Black (Edinburgh: Polygon, 1999), pp. 438-45 + biography. The spiritual version of ‘Do Bheinn Eubhal’ is in *Bàird a’ Chomuinn*, ed. by Lachlann MacFhionghuin (Glasgow: An Comunn Gàidhealach, 1953)

See also Timothy Neat, John MacInnes, *Voice of the Bard*, (Edinburgh: 1999) for biography which quotes her as saying, 'I do not see myself as a religious poet [...] much of my poetry has always been frivolous'. She won the Bardic Crown in 1951 for 'Do Bheinn Eubhal'. Her evangelical poems have been published in *An Gaidheal*, *Stornoway Gazette*, *The Scotsman*, *Am Paipear* (Uist), *The Monthly Record*, *Gairm* etc.

1. 11vv. 'Do Bheinn Eubhal', A spiorad bhuadhmhor na bàrdachd / Nach tig thu nuas leam an-dràsta, v. 4, Bho'n chruithich Tighearna nan Gràsan 'nad òig thu / v. 6 Nuair thàinig dìl air an t-saoghal / A rinn an Diòbhail air daoine v. 11, Ach on thùsaich an saoghal, ged shiubhail ùin' agus daoine, cha tàinig mùchadh no caochladh nad chòir-sa.

2. 6vv. Glòir no Dórainn?' Ged as greadhnach an saoghal / 'S ged as dripeil clann-daoine / 'Sireadh mire is maoin agus eòlas, v. 5, A' chuid tha 'n taca ri Crìosta / Ged as lapach gu fìor iad / Cha bhris nàmhaid no diabhal na còrdan / A tha gu sàbhailt' gan aonadh.

Màiri M. NicGhillEathain, 'Ruith na Tim', *MR* (May 1958), 98.

1. Gur luath gu uchd-bualadh na mara / Tha alltan mo bheatha a' dortadh / Far an luaineach a' sguabadh ri carraig v. 2 'S e tim nì do chirein a ghlasadh / 'S e dh'islicheas maise na h-òige / 'S e threabhas 'nad aodunn na claisean, vv. 3-4 Bidh Nàmhaid le gheallaidhean seòlta / Le faoineas an t-saoghail gad mhealladh / Tha dhùil-san gun sealbhaich e fhathast / Le chuilbheartan carach a chòir ort, vv. 5-7 Tha crìochan na sìorruidheachd farsuinn / Tha sìantan na doineann a tòchadh / Riasladh na tonnan a' còpadh / Suidheachadh cianail an anam gun Chrìosd / A' dol thairis Sruth Iordan,

Màiri M. NicGhillEathain, 'Dearbhadh Peacaidh', *MR* (Dec 1958), 249-50.

1. 7vv. Tha cudthrom smuairan an diugh 'gam bhuaireadh / Tha luchd 'nam smuaintean nach dual bhith sèimh, An lasair bhàsmhor tha goil 'nam chnàmhan / Tha sud ro ghràineil an sealladh Dhè, v. 2 'S dian-fhearg Iehòbha mu 'm cheann a' dortadh, v. 3, Le fearg is diombadh tha E gam sgùirseadh, Gach smuain san eucoir gach gnìomh neo-bheusach / O 'm bheil iad glèidhte aig a' Bhreitheamh Mhòr,

Màiri M. NicGhillEathain, 'Iosa mo Chuibhreann', *LW* (May 1959), 8.

1. p. 8. 7vv. 'S e Iosa mo chuibhreann / Thar ionmhas an t-saoghail gu lèir / 'S e cuspair mo chiùil e; / Rinn E m' anamn a shaoradh / O pheacadh gu daor le fhuil fèin, v. 4, Tha mi bochd agus falamh / Mar choigreach air aineol san tìr / No mar dheirceach mì-fhallain / Air astar o dhachaidh 's e sgìth

Màiri M. NicGhillEathain, 'An Ierusalem Nuadh', *MR* (Dec 1959), 237-8.

1. 11vv. Ged bha 'n t-Abstol an daorsa, An Eilean Phatmos 'na aonar, Air astar o dhaoineibh air fhògradh, 'S e Aingeal Dhè an lathair 's e 'còmhradh, v. 2, 'S mis Omega is Alpha / A chrìoch san ceud neach mi / 'S mise Dia a tha dìleas gu fhòtus, v. 4, Aingeal Dhè 'n sud le cuilc-shlat ghleust' aig na làmhnan,

Mairead NicAoidh, Gleann-dail, An t-Eilean Sgitheanach, 'Innsibh do dh'Alba', *LW* (April 1959), 8.

1. 8vv. Innsibh do dh'Alba tha triall ann am maoin / Nan carbadan àlainn gun Dia anns an t-saogh'l, /

Tha briseadh na Sàbaid an diomhaireachd spòrs /Tha 'm Biobulla Naomh air stealladh le dimeas is
tair air gach taobh / Na h-aoghairean dian tha le cumhachd a' Spioraid ag aoradh do Dhia, Gu bheil
tim agus uair do gach nì tha fo 'n ghrèin / 'S nuair thuiteas a' chraobh gur ann dhearbhar a freumh /
Innsibh do dh'Alba an cunnart bhith beò / Measg innleachdan cogaidh 'gan stòradh gach lò,

1960-9

Màiri Anna NicIomhair, Vatisker, a' Bhac, 1894-1978, Cuimhneachan air an t-Urramach
Murchadh MacRath a bha an Ceann-Loch Leodhas, agus air Murchadh Mairtainn à Sgìre a' Bhac
SG (1968) [MacRath died in August 1961]

1. p. 4. 27vv. 'Cuimhneachan air an t-Urramach Murchadh MacRath bha ann an Ceann-Loch
Leòdhas', O gairmibh mnathan tuiridh an diugh / O' n is duilich ar sgeul / Chum gu sìleadh ar sùilean
/ 'S gum bruchdadh ar rasgan le dèir,
2. p. 10. 13vv. *Sèisd*: Tha dèidh ac' air dùthaich a 's fheàrr / Oir chaidh E a dh' ullachadh àit' / Cha
bhi nì ann gu milleadh an suaimhneas / Bidh 'n Cuspair thug buaidh 'nan làth'r.
3. p. 13. 30vv. 'Marbhrann do Mhurchadh Mairtinn', Tha E tional leis na lilidh / Chan eil aon ac' nach
tèid suas;
4. p. 17. 13vv. 'Meorachadh air Soisgeul Mhare', Thigibh faicibh an t-àit 's na chuir iad an
Slànuighear Naomh / Fo chumhachd a' bhàis 'na laidhe fo thàir aig daoine',
5. p. 20. 13vv. 'Cuireadh', 'S truagh nach tigeadh a nis air an àit' / Spiorad nan Gràs 's na naomhachd
6. p. 22. 16vv. 'Laithean bho chian', Tha m' inntinn a' falbh gu làithean a dh'fhalbh mar sgèil /
Làithean na h-òig 'nuair a thòisich sinn dol chun na féil

Màiri Anna NicIomhair, bhon a' Bhac, 'Sliabh an Tighearna', MR (Dec 2002)

1. Ann an sliabh an Tighearna chì sinn / Iongnadh mòr Iehobhah-Iireh / Far an d' fhuair e uan gu
iobairt / An àite Isaac air an altair.
2. 10vv. Meòrachadh air Òrdaighean Bharbhais, MR (May 2003), p. 20. ' Le deagh sheann bhana
charaid nach maireann, agus i air tilleadh à Òrdaighean Bharbhais san t-Sultain 1956'. [*fèill* was the
older term for na h-Òrduighean, see MacLeod, *The Living Past* (Stornoway: Acair, 2006), p. 172]
Is ann ac' tha na laoich / An Caimbeulach caomh / Ceann-suidhe Eaglais Shaor na h-Albainn /
Le Murray tha gleusd' / Agus Gillies ri chèil' / Ri cumail na fèill am Barabhas.

**Màiri Anna NicIomhair, Marbhrann do Dhòmhnull MacIomhair, (Stornoway: Stornoway Gazette,
nd.)**

1. Och tha mi cianail a' triall anns an fhàsach / Gu muladach nam aonar a' caoineadh mo bhràthair

Màiri Anna NicIomhair, Marbhrann do Raonaid Moireasdan a Sgìre Bhac (np. nd.)

1. O Raonaid a ghràidh 'se d' aoibhneas tha làn / Bho 'n fhuair thu do 'n àit' bu mhiann leat / Tha
d' anam a' snàmh ann an saobhreas nach tràigh / 'S tu mealtuinn ann Sàbaid shìorruidh.

Màiri Anna NicIomhair, *Marbhrann do Pheigi Màiri*, unpublished.

1. Ceud soraidh, ceud soraidh leis an dorus tha duint' / Dh'fhalbh lochran às a' bhaile bha laiste na cùrs' / Bha na solus bho h-oige toirt seoladh is iuil / 'S bho chaill sinn a comhnadh tha sinn bronach fo thuirs'.

Màiri Anna NicIomhair, *Ceòl agus Deòir* (Stornoway: Stornoway Gazette, nd.)

1. p. 7. 21vv. 'Dol thige is uaith', O! 'S mise tha cianail fo èis / Mar aon bhiodh air faondradh o 'n treud,
2. p. 10. 6vv. 'Dèigh air sluagh Dhè', Tha m' inntinn ri snàmh a null thar an t-sall / A dh'ionnsuidh an àit is caomh leam,
3. p. 11. 9vv. 'Dèidh air naomhachd', Och! nach robh mi gu h-iomlan naomh / Gun chamadh no gaoid 'nam nàdur,
4. p. 13. 15vv. 'Cogadh Hitler', Och gur mise tha sgìth, Ri faicinn mar thachair do 'n tìr, 'S gu faod an tì ruitheas a leughadh,
5. p. 17. 23vv. 'Marbhrann do'n Urramach Iain Mhic Iomhair Ministear Chàrlabhagh',
Also in *MR* (Nov 1948), and on SA 1965/144/6.
6. p. 22. 14vv. 'Calbhari', Tha Calbhari ag èigheach ri daoine bhi 'g èisteachd, 'Se 'g innse dhaibh sgeula ro ghlòrmhor,
7. p. 24. 16vv. 'Luchd caoineadh Shioin', Tha 'n eaglais tha 'n tràth so air chuairt anns an fhàsach, Na suidhe air an làr
8. p. 26. 10vv. 'Imcheist', 'S mise tha sgìth de phiobair an aona-phuirt, Tha milleadh mo shìth 's mi sior dhol an imcheist,
9. p. 28. 16vv. 'Lànachd Chrìosd', An cuan tha làn, an cuan tha làn, an cuan tha làn gun traoghadh,
10. p. 30. 10vv. 'Ruairidh MacAoidh', Chaidh Ruairidh MacAoidh an t-eildear dhachaidh, Chaidh a ghairm ann an cabhaig
11. p. 33. 21vv. 'Sgeul air sgeul', Dh'eubh e ruinn le sgeul air sgeul; Is còir dhuinn bhith ri cnuasachd ghèir,
12. p. 36. 35vv. 'Marbhrann air an Urramach Alasdair MacLeòid, Ministear a' Bhac', O 's trom tha an t-eallach 's chan fhaigh sinn air inns', Cho falamh 's tha 'n t-àite a b' àbhaiste bhith lionte,

Mairead Nic-Illeathain, Nis, 'Marbhrann do Dòmhnall Dòmhnallach', *MR* (Dec 1961) 249-50.

1. 15vv. Nan cuidicheadh Iehòbha mi / Gu òran a chur cruinn / Mu thimchioll Dòmhnall Dhòmhnallach, v. 2, Bhiodh d' fhocal-sa le urram ann / Ri cuideachadh na treud / v. 7, Fhear ùrnuigh thu bha taitneach 'sa neartachadh na fann / v.11, Coinneach Moireasdan 's Iain Domhnallach / Is mòran de 'r luchd gaoil / San sud bha chuideachd alainn, Aonghas Moireasdan an solus / Bh' ann an Cros, Tha sibh sona sàbhailt 's cha tig Nàmhaid as ur dèidh,

Bean Iain MhicRath a bha an Tabost nan Loch, Leòdhas, 'Impidh air Cairdean', *LW* (April 1966)

1. 11vv. ‘O mo chàirdean gràdhach / Na dèanaibh tàir air Chrìosd / ’S ann air bhrìgh son a bhàsaich e /
’S a dh’èirich e a ris.

Màiri M. NicGhillEathain, , ‘Aig Cladh Chille-Mhoire, Uidhist-a-Tuath’, *MR* (March 1967), 55.

1. Gur tosdach fo ’n fhod so ’s fo ’n choinnich cho fuar / Tha muintir ar luaidh ’na sineadh / A’
feitheamh na trompaid a dhuisgeas iad suas / ’Nuair ghairmear gach sluagh ’thoirt binn orr’.
v. 3, Ach an t-aon tha mi caoidh bha i aosmhor ’san rèis / Bha iairsneulach eisleanach sgìth ann /
’S an diugh fo na leacan seo tìsgte gun fheum / Tha a choluinn bha eudmhor dileas,

Màiri M. NicGhillEathain, ‘Is Dòcha gur e seo a Bhliadhn’, *MR* (January), p. 18.

1. Is dòcha gur e seo a’ bhliadhn’ / Air an tig crìoch air laithean bròin / Co aig tha fios nach tig ar
Triath / Na neart ’na bhriaghachd is na Glòir?

Catriona Caimbel, Catriona an Tucais, Siadar a’ Chladaich, Barbhas, *Laoidhean Ghàidhlig*

(Stornoway: Aonghas MacLeod, nd.) ‘O Mo Chlann’, is on BBC *Bliadhna nan Òran* which also has a
brief biography + SA/1965/145; O Mo Chlann, SSS recording MOD 2002.006 Torquil MacLeod,
All 3 Bethesda CDs, Alec John MacAulay; John Morrison; Allan Gun; Pordy CD

Catriona describes her conversion at the time of the Lewis Awakening in, ‘Mrs Catherine Campbell,
Barvas, Sandwick Stornoway’, in Colin and Mary Peckham, eds. *Sounds from Heaven, The Revival on
the Isle of Lewis, Scotland 1949-52* (Christian Focus) pp. 223-5,

1. p. 5. 7vv. An iongnadh leibh ged bheirinn gràdh, Is ged a bhiodh mo chridhe blàth,
2. p. 6. 7vv. O! Thig a Thighearna Iosa, Oir tha ciocras orm ad dhèidh,
3. p. 8. 8vv. ’S e dùrachd mo chridh’ agus m’ ùrnuigh, Gum bi muinntir as ùr ri tighinn beò,
4. p.10. 6vv. Och! a Shlànaigheir chaoimh, Thig le d’ ghaol ’s nach dèan maille,
5. p. 12. 9vv. O! ’S e Iosa Fear mo Ghràidh, ’S bidh E ionmhuinn leam gu bràth,
6. p. 13. 8vv. O ’s e bhith maille riut, An cùirtean àrd nam flaitheanas;
7. p. 14. 9vv. ’S e bhith tinn le do ghràdh-sa, Dh’fhàg mi ’n dràsda gun fheum, SA 1965/145
8. p. 17. 8vv. ‘Marbhrann do Ishbel NicLeòid’, Sud a bhuille, sud a bhuille, sud a bhuille a bha
cruaidh, [Ishbel died 16 Jan. 1963]
9. p. 19. 8vv. O mo chlann tha ’n diugh air m’aire, O mo chlann tha ’n diugh air m’ inntinn,
10. p. 20. 7vv. Nam biodh agam tàlantan, Do chàch gun dèanainn inns’,
11. p. 22. 9vv. Gur tric a bhios mi cuimhneachadh, Air aoibhneas làithean m’ òig, Nuair bha mi òg
’san aideachadh
12. p. 24. 7vv. A chuspair nam beannachd, Nach tig thu a steach fo ar clèith, ’S a chuideachd cho
falamh,
13. p. 26. 11vv. ‘O! nach mise bha ort fagus’, O ’S ann anns a’ ghràdh tha lìonadh, SA 1965/145
14. p. 28. 11vv. Tha ionndrainn air m’ anam-sa, O ’n dh’fholuich Thu do ghnùis bhuam, Do
làthaireach tha foluicht’ orm
15. p. 30. 8vv. ‘Do Iain MacChoinnich’, Tha thus’ a Thighearn’ toirt dhachaidh Do shluagh,

16. p. 32. 10vv. 8vv. Tha cianalas 'gam lionadh-sa, Air cromadh bhon an t-slèibh,

17. p. 35. 'Teachdair a bha ainmeil', Tha teachdaire bha ainmeil, Air falbh 's cha till e 'n taobh-s'

Cairistiona NicAmhlaidh, 'Gad Ionndrainn, Marbhrann do bhean mhic Thomais, Bhancoubhar', *MR* (April 1963), 77.

1. 9vv. A bhean mhic Thomais mo ghràidh/ Tha do bhilean nan tàmh / 'S cha chluinn mi air Sabaid do cheòlsa, v. 2, 'S thu thogadh na fuinn gu subhach 's gu binn / B' e do thlachd a bhi cuideachach càch leò / Chualas tu ag radh nach robh laoidhean gu 'd chail / Gu 'm b' iad Sailm Dhàibhidh a b' fheàrr leat / Nuair a bhiodh sinn cruinn anns an sgoil-sheinn / Bhiodh tu nar meadhan ri dealradh,

Mairead NicDhòmhnaill, Tolsta, 'Aonghas MacAoidh nach maireann', 'Marbhrann do Uilleam Dòmhnallach', 1964 in *Clachan Criche, Taghadh de Bhàrdachd Tholastaidh –1850-2000* (Tolsta: Comann Eachdraidh Tholastaidh bho Thuath, 2005), pp. 84-6.

See: Also in *Beatha Ùr*, by Margaret MacIver North Tolsta, This booklet was published and sold in aid of The Bethesda Hospice, np. nd. There is a photocopy in Leabharlann nan Eilean Siar G. Ref. G245p

1. p. 84. Na 'm biodh teanga bàrd agam, gun dèanainn dàn chuir cruinn / 'S nam biodh agam tàlantan a chàrainn ann an roinn / B' e aon e d' ar luchd-faire bha air a' bhalla dh'oidhch' is là, Banntraichean is dillichdean cha dhìochuimhnichheadh e, 'S e sin an diadhachd fhiorghlan is fìor am fianais Dhè

2. p. 85. Laigh bròn agus gruam air an t-sluagh air madainn Dimàirt / Nuair chualas an sgeul bha 'm beul gach neach anns gach àit' / Bha thu coiseachd na treud gu fèillean bhos agus thall / Tre mhonadh is slèibh le èigin iomadach àm / Gun ghearan no sgios a dh'aindeoin gach mìle bhiodh ann / Oir Criosd air a cheusadh sgeul a bhiodh air a cheann.

Margaret MacIver, North Tolsta, *Beatha Ùr*, sold in aid of The Bethesda Hospice, np. nd.

Leabharlann nan Eilean Siar, G. Ref. G.245 p. She is the daughter of Mairead NicDhòmhnaill, North Tolsta.

1. 9vv. 'Marbhrann do Sheònaid Eachainn', v. 3, Thug thu fo do sgiath mi / 'S mi òg am beath' nan gràs / Gu bràth cha dèan mi dìochuimn' / Air ar ceangal ann an Criosd,

2. 6vv. 'Beatha Ùr', v. 2, Fhuair mi togail beannaichte bho seanmhair ghràdhach chaomh, v. 3, Thug mi còrr is da fhichead bliadhn' air mo dhalladh anns a' bhàs / Is mi riarichte gu leòr le mo chùisean mar a bha,

3. 6vv. 'Òrdaighean Ghrabhair', O gur mis' tha cianail, a' cuir cùl ri sgìr na Pàirc / An dèidh bhi aig an t-sàcramaid còmhla ri do shluagh / A' conaltradh 's ag ùrnaigh, is seinn gu h-àrd do chliù, v. 4, Tha gràdh agam air Grabhair air nach tig fuath gu bràth / Na dachaidhean cho àlainn, 's na cridheachan cho blàth / Toirt aoi gheachd dha do shluagh, is na dachaidhean cho làn/ Is mar as moth' tha annta, 's ann as àird' a tha do chliù.

4. 6vv. 'Do Anna Nic'IlleMhaoilean', Thàinig buill' ort a charaid a bha cruaidh agus gort / Agus duilich a giùlan do d' fhuil is do d' fheòl, / Ach feumaidh neach tuigsinn gur e seo òrdugh Dhè / A bhi

tosdach is rèidh ri ar freasdal mar tha. v. 6, Anna a charaid, ged bha buille seo cruaidh / Fhuair thu togail bho d' Athair air nach urrainn dhuit luaidh

5. 6vv. 'Marbhrann do Aonghas MacLeòid (Shugaidh)', Thàinig naidheachd do bhàis gu tràth air madainn Diluainn, v. 6, O chàirdean nach èisd sibh ma tha sibh gun Chrìosd / Cuir do thaigh ann an òrdugh mas tig E gad ghairm

6. 8vv. 'Smuaintean Piuthar', Tha mis' an seo gu cianail, duilich / Ri caoidh mo phiuthar anns an fheòl / Thug am bàs i as mo shealladh / 'S tha mo chridhe nis fo bhròn, v. 4, Thàinig buill' oirr' san fhàsach / Agus deoch bha duilich òl / Nuair a chaill i nighean ghràdhach / A bha muirneach aic' na cridh'

7. '7vv. Turas san Fhàsach', Nach cluinn Thu mo glaoth 's an àmhghar cho mòr ' Do shluagh orm timchioll is mise leam fhìn / Do ghnùis bhuam air fhalach 's an sgàile cho dorch, v. 2, Thug mi seachdain is còrr ann an dorchadas mòr / Ach tre aon de Do shluadh fhuair mi togail nach b' ghann, Rinn i dhomhsa cho soilleir obair Shàtain gam thaobh, v. 3 Catriona a charaid bheir mi sùil ort gu bràth, Airson an togail thug sibh dhomhsa le briathran ur bèil,

8. 8vv. 'Òrdaighean a Rudha', O mo chreach, 's e cianalas is càch a' falbh gun bhòrd / Do shluagh san Rudha a' cruinneachadh is mise an seo leam fhìn / Ach cò a thuigeas freasdal no rùintean Dhè dh' ar taobh,

9. 6vv. 'Ionndrainn Seanmhair Ghràdhach', v. 2, Thug mi beannachd le' 's a mhadainn 's mi air sguir do m' obair oidhche' / 'Thig a ghràidh ga do leabaidh', 's e sin a thuirt i rium / 'S beag bha dùil aig an àm nach abrainn rithe gu bràth / 'S ann bha ise aig a sonas beagan uairean an dèidh ar cainnt'. Ged tha dusan bliadhna an diugh bho chaidh do ghairm gu Glòir / 'S tha beàrna na mo bheatha 's a bhitheas rè mo là,

10. 9vv. 'Smuaintean m' Òige', Tha mise an seo an tac an teine / Dol air ais ar làithean m' òige v. 5, Mi air glùn na bodaich diadhaidh / 'S iad ri sliobadh air mo cheann / 'S m' beag an uairsinn bha mi tuigsinn / A' bheannachd mòr a bha air mo cheann. v. 7, 'S e mo ghuidhe agus m' ùrnaigh / Airson mo chompanach 's mo mhac / Gum bi Thusa riutha gràsmhor / Mas tig crìoch an là seo.

M. Nic Ghille Mhicheil, Leumrabhagh, 'Marbhrann do 'n Urramach Iain Dòmhnallach a bha ann an Sgìre na Pairc, leis a' Bhean Phòsda M. Nic Ghille Mhicheil, Leumrabhagh' Ease Archive, File 6, No. 92. (Printed by *Stornoway Gazette*, nd.)

11vv. Air feasgar Di-Luain fhuair sinn buille bha cruaidh / Ar teachdaire àluinn aig a' bhàs air thoirt uainn / Bha sinne cho cràiteach is t' àite' falamh fuar / Thàinig tostachd neo-àbhaist air gach àit' bha mu 'n cuairt.

Catriona Dòmhnallach, Sgìre na Pairc, 'Marbh-Rann do an t-Urramach Iain Dòmhnallach, Sgìre na Pairc, Leòdhas, a chaochail 10 November 1969. Le Bhana-Chompanach Catriona Dòmhnallach'. Ease Archive File 6, No. 93. (Leaflet published by Aonghas MacLeòid, 'Ease')

1. 20 vv. Tha mise an seo air m' fhàgail le cridhe sgàinte bruit / Mo chompanach bha gràdhaichte
leam a ghearradh bho mo thaobh / D' àite gu bràth cha lionar dhomh no 'n ionndrainn tha nam chridh'
/ Cuir m' aghaidh air an fhàsach seo, gu muladach leam fhèin.

1970-9

Peggy Eric MacIver, Kneep, Uig, 'Marbhrann air Iain Moireasdan, Uig agus Lunnainn, a chaochail an Canada', Comann Eachdraidh Uig <http://www.ceuig.com/archives/601> accessed 2 March 2013.

'An elegy for Iain Morrison, son of Angus Morrison of 13 Reef, who was a policeman in London. Iain emigrated to Canada and was killed in a mining accident in 1970'.

1. 5vv. Iain 's mòr an àmghair rinn do bhàis a chur mu 'n cuairt, v. 5, Tha 'n Fhirinn dhuinn a'
sealltuin nach eil ann ach gnothaich Dhè / Ged 's luath na mall e, gu ruig sinn ceann ar rè / Chan eil
sinn anns an t-saoghal-se ach beagan ùin' gu leir / 'S nuair bhios ar turus crìochnaichte bithidh sinn
uile triall ad dhèigh.

Cairstiona Chaimbeul, *Measg Sguaban Bhaois: Laoidhean le Cairstiona Chaimbeul* (Glasgow: Clò-Beag, 1971), pp. 9-31. This collection has *laoidhean* by Anna, Bellag, Catriona, Seònaid and Cairstiona Chaimbeul.

1. p. 9. 11 vv. 'Bha Esan'na chadal an deireadh na luin', Bha deisciobuil chòir ann / Leis bu mhiann a
bhith còmh' ris, v. 2, 'Sann dh'èirich an doineann, v. 3, Le onfhadh na fairge / Bha cùisean fàs searbh
dhaibh / Gu ìre 's gu 'n d' fholuich / Na tuinnean an long, v. 6, 'S e bh' orra nis eagal / Gum biodh iad
sa ghrunnd, v. 9, Sin dh'èirich E 's chronaich / E 'n fhairge 's an doineann

2. p. 12. 9vv. Thigeadh m' annsachd d' a lios / 'S gabhadh e cuairt do liosan nan cnò / A dh'fhaicinn
nan lili / Nam pomagranat 's nan ròs, v. 3, 'S gabh truas ri d' eaglais féin, v. 5, Gabh truas ri oibre do
laimh, v.6, Seall air d' eaglais 's i sgith, v. 8, Thoirt sinne fo cheansal mar 's còir,

3. p. 15. 5vv. Cò iad so tha snàmh mar cheò / 'S mar eòin gu 'n ionad tàimh / Reubadh slighe troimhe
na neòil, v. 2, 'S ann troimh fhàsach fhuar an t-saoghail / A dh'fheumas iad bhith triall, Mur biodh an
làmh a th' air an stiùir, v. 3, Tha fairge bhuaireasach, / Ga treabhadh là bho là / Tha tonn bho thonn
dhith ri dol seach',

4. p. 17. 11vv. Tha ceist oirnn's chan iongnadh sin / A riamh gu 'n tug Thu sùil / Air peacaich bho chd
bha riarichte / Gu h-ìosal anns an ùir, v. 5, O 'n dùil robh dìon ann dhuinne / No robh sinn idir de an
dream / A thaghadh leis o shìorruidheachd?

5. p. 21. 5vv. O sibhse tha fhathast beò gun Chrìosd / Nach iarr sibh nise gràs / Nach teich sibh as o 'n
fheirg ri teachd / M'an dùin ar sùil'sa bhàs? / v. 2, Tha tim a' ruith / 'S mar thuiteas 'chraobh a tha
sibh ann / 'S ann laigheas i gu bràth,

6. p. 23. 6vv. O 'n iongnadh a th' ann a riamh gu 'n d' amhairc / O Nèamh gu talamh Thu nuas / Gu 'n
ràinig Do thruas air sluagh bha mallaicht' / 'S iad ìosal, glaiste fo 'n fheirg.

7. p. 25. 6vv. Chan fhàg mi sibh 'nur dilleachdain / Thig mi rithist d' ur n-ionnsuigh / Tha mi dol a
dh'ullach' àit' dhuibh,

8. p. 27. 10vv. Na 'm biodh agam sgiath a' chalumain / Shiubhlainn, O 'n dùil càit' a falbhainn!
'N ann gu sgoltadh na creig aibhean / Far na gabh an caluman fasnadh? v. 3, Eaglais Chrìosd ri triall
an fhàsaich / 'S dripeil timchioll orra an Nàmhaid / Leagail liontan air gach làmh dhith / Ach an toir
iad uath' a casan, v. 4, Gun deach i às a riob' an Diabhail / A bha 'g iarraidh gus a milleadh,
9. p. 29. 8vv. O, 'n gràdh a bh' ann, O, 'm bàs a bh' ann! / An naoidhean bha 'san stàbull ud / 'S e
Crìosd Dhè an nàdur dhuinn, v. 4, 'Nuair dh'òl E 'n cupan searbh gu ghrunnd / Dol fodha an grunnd
na dòruinn ud.
10. p. 31. 9vv. Nan robh sinn thall / Anns an àm bho chèin ud / Na 'n robh sinn thall / Mas robh grian
no reult ann / 'Nuair bha 'n Trianaid / 'S ann cruinn le chéile / Feuch robh rian / Air bhith deanamh
réite.

Bellag Chaimbeul, 'Sona dhan aireamh' *Measg Sguaban Bhaois: Laoidhean le Cairstiona Chaimbeul* (Glaschu: Clò-Beag, 1971), pp. 36-8.

1. 6vv. Sona dhan an àireamh ud / Aig a bheil gràdh an Uain / A fhuair an creideamh slàinteil ud / A
phàirtich E ri shluagh, v. 5, Bu mhath a bhith dh'an àireamh ud / Aig a bheil gràdh an Uain, v. 6, Fad
linntean buan na sìorruidheachd / Ri snàmh an cuan a ghaoil,

Catrìona Chaimbeul, 'Tha ar làithean ri dol seachad' *Measg Sguaban Bhaois: Laoidhean le Cairstiona Chaimbeul* (Glaschu: Clò-Beag, 1971), p. 38-9.

1. Tha ar làithean ri dol seachad / Mar tha sgàil is faileas luath / Tha iad 'gar toirt na 's fhagaisg / Air
an t-sìorruidheachd tha buan / Ni h-uile nì ar fàgail ach am Bràthair tha shuas, v. 3, Thoir dhuinn an
Spiorad Uasal / A dh'fhuasgail sinn o thùs / A ceanglaichean an Nàmhaid,

Seònaid Chaimbeul, 'Thì na Tròcair, na dèan maille' *Measg Sguaban Bhaois: Laoidhean le Cairstiona Chaimbeul* (Glasgow: Clò-Beag, 1971), pp. 34-5.

1. Thì na tròcair, na dèan maille / Mu 'n tèid ar n-anam bochd a dhith / Gu ruig sinn caladh tha 'nad
ghealladh / 'S an tèaruinteachd tha na do thìr / Saoghal 's a Sàtan tairgse làmh dhuinn, v. 2,
Dh'fhuilinh E fèin's na dearbh ceuman / Thràigh E cupan bha searbh ri òl, v. 3, 'S e beatha shìorruidh
a' ruith bho chreuchdan,

Nan Ferguson / Nan Eoghain / Christina MacDonald, 30 Lacasaidh, 1928- 'Na faighinn fois car
tamuill', on *Gaelic Spiritual Hymns IV*, sung by John Morrison, South Dell, Ness, Lewis Recordings
RCS 216. 1978. This song is also attributed to 'Tè à Lacasaidh', and is titled 'Laoidh na Tuba-nighe',
in *A Chuideachd mo Ghaoil: Laoidhean air an Seinn le Cairstiona Sheada*, (Stornoway: Acair, nd.)
[Leabharlann nan Eilean Siar G245, G5396] Other songs are published in *Sgìre a' Bhradain:
Bàrdachd bho Cheann a' Loch, Eilean Leòdhais* (Stornoway: Comunn Eachdraidh Cheann a' Loch,
2010). Maggie Smith, Achmore, has an unpublished text of 'Na faighinn fois car tamuill', which is
attributed to Nan Eòghain, and also unpublished songs as listed below.

1. p. 11. 6vv. Na faighinn fois car tamuill / Chuirinn rannan ann an òrdugh / Is dh'innsinn ma 'n a' ghràdh th' ann / Am fàbhar Iehòbhah / Mar chuir E mhac do 'n t-saoghal / A chosnadh saorsa dhomh-sa / 'S chan iongnadh gad a luaidhinn rè na cuairt a bhithinn beò air.

2. 'Gràdh Fear Saoraidh', 'Chan Fhàg 's cha Thrèig E 'm Feasd', 'An t-Àm Taitneach', in *Sgìre a' Bhradain: Bàrdachd bho Cheann a' Loch, Eilean Leòdhais* (Stornoway: Comunn Eachdraidh Cheann a' Loch, 2010), pp. 92-6.

'Gràdh Fear Saoraidh', 'S e gràdh an fìr saoraidh shaor E mis' on an uaigh / Gràdh an fìr saoraidh shaor E mis' on an truàigh,

3. p. 94. 'Chan Fhàg 's cha Threig E 'm Feasd', O dùisg an tàlant an-àird à grunn / 'S gun cuir i 'n dàn dhuinn an cànan grinn / 'S gun innseadh i 'n dràs' do gach neach tha 'n làthair / Mun ghnè gràidh thug thu mhàin don chloinn,

4. 10vv. 'An t-Àm Taitneach', Anam thig gu Crìosda am feadh 's tha ghrian a' deàlradh / Mun tig an làtha brònach 's a còmhdaich na sgàilean / 'S a thèid thu sìos don ghleann ud, gleann dorcha sgàil a' bhàis e / Gun solus na do lochran, v. 3, Anam, feuch an dùisg thu 's an toir thu sùil an àird / Mus eil thu de na caoraich làn faondradh 's an fhàsach.

Nan Ferguson /Nan Eòghain/ Lacasaidh, 8 unpublished poems, in the collection of Maggie Smith, Achmore.

1. 18vv. Tha dà bhliadhna nise slàn / Bho dh'altraim mise Fear mo Ghràidh / Na mo chridhe rinn e àit' / Nach dean gu bràth rium dealachadh.

2. 7vv. Nam faighinn fois car tamall / Chuirinn rannan ann an òrdugh / Is dh'innsinn mu na gràdh, Bha am fàbhar Iehòbhah [recorded as Laoidh a' Tuba Nighe']

3. 15vv. 'Fein Uaill', Sgeula fhuair mi 'n diugh ri luaidh / Mu chuid de fhairichean sluaigh / 'S mun a ghlaodh tha ri dol suas / Bha chridhe fuar an Pharisich,

4. 10vv. 'Bruadar', Air mo leabaidh anns an oidhche / Thachair dhomh bhi bruadair / Chuir e mi gu trioblaid throm / Is gann gu faighinn uan e. / Chual mi gùth ri tighinn bho'n àrd / Ag èigheach rium mi gluasad / Air eagal is gu faighinn bàs / An grainealachd na truaighe.

5. 6vv. 'Buairleadh', Dhia mo Dhia nach èisd thu rium, 's mi 'g èigheachd riutsa suas / 'S mi ann an staid cho iosal 's g eil an Diabhul ri toirt buaidh;

6. 6vv. 'Cha spion neach air bith as mo làmh iad', 'S e tha mi luaidh air gràdh nach dèan bàrdachd chur an cèill / Air Iosa Crìosd an Slànaighear a thàinig chum ar leighs', v. 3, Bidh uairean bhios sinn cràiteach saighdean Shàtain gar leòn,

7. 12vv. 'Staid Peacaidh', Gu innis mi dhuibh mar thàrr' e mi / Seadh mar a mheall an Nàmhaid mi / Mun rinn e mi a shàrachadh / 'S chan fheàrda mi rim bheò e.

8. 11vv. 'Teich le d' Anam', Le cuideachadh mo Shlànuighear chaidh an dàn seo chuir air ghleus, v. 2, O anam dùisg an àrda san oidhche a terruing dlùth / 'S an Nàmhaid dèanamh gàire riut 's cuir sgàilean air do shùil,

Mairead Anna NicAoidh, ‘Bàs mo Mhàthar’ and ‘Làithean a dh’fhalbh’, in *Clachan Criche, Taghadh de Bhàrdachd Tholastaidh –1850-2000*, ed. by Aonghas MacLeòid (Tolsta: Comann Eachdraidh Tholastaidh bho Thuath, 2005), pp. 32-3, 22-23. [1926-2000]

1. p. 32-3. 9vv. Ghnog am bàs aig an doras is chàrach e thusa ’n a sgùird / Chaidh thu dha ionnsaigh gun eagal, bha thu deiseil ’nuair thàinig an glaoth / v. 3, Tha ’n Fhìrinn ag ràdh gun tèid di-chuimhne’ air bàs le ùin / v. 9, ‘Fosgail gu farsainn na dorsan, gu geata ionracais treòirich Thu mi / Is racham a-steach ann an sonas, Iehòbhah, molaidh mi Thu.’ / Sud na briathran mu dheireadh mus do dhùin an cadal do shùil

2. p. 22-3. 7vv. ‘Laithean a dh’Fhalbh’, Nuair a sheallas mi null thar bhliadhnaichean fada, Chì mi muinntir mo bhaile ’n an treun neart ’s nan slàinte, v. 3, Chì mi aosmhor, chuid mhòr ac’ ’n an Criostaidh / Stampa na Diadhachd ’n a laighe air an gruidh / A Shàbaid ’s a’ sheachdain ’falbh cho eudmhor a dh’èisdeachd / Bha ’n t-àm òrdaichte bho thoiseach cha robh maille ’s a chùis / v. 7, Cha chluinn mi MacAoidh cur mach loidhne air fonn Torwood / ’S na guthan binn bha ’g a leanntainn ’cur mais air an t-seinn,

Aileas NicLeòid, Alice Thomson ‘Am Bioball’, *MR* (Jan 2004), 20-1. See: ‘Mar Chuimneachan air an Urramach Caimbeul’, [d.1954] *MR* (Dec 2003), 20.

1. 14vv. ‘Am Bioball’, Is e iarrtas tha aig na naoimh / Bhith cuimhneach air Facal Dhè / Thug E mar bharant dòchais dhaibh / ’S mar lochran ac’ don ceum. v. 10, An t-slighe fhiar nì E dìreach dhaibh / Is an garbh na chòmhnard rèidh / Is am Bioball baile tàimh A shluagh / Is cha mhill iad oirr’ a gnè.

2. ‘Curs an Fhàsaich’, *MR* (March 2004), 21.

12vv. Nach iomadh cor tha aig do shluagh / Anns an fhàsach seo air chuairt / Aon là mar eun le cloich ri’ sgiath / ’S là eile ag èirigh suas. Chaidh iad mun cuairt an t-saoghail fhuar / Ag iarraidh bail’ as fheàrr / Cha d’ fhuair iad ann aon iochd no truas / Bu choigrich iad san àit,

3. ‘Mar Chuimhneachan air an Urramach Murchadh Caimbeul nach Maireann, Ministear na h-Eaglaise Saoire an Ruigh Sholais’, in Murchadh Caimbeul, *Tobraichean Sòlais, Gaelic Religious Poems with translations by Kenneth MacDonald and notes by David Campbell* (Kilkerran: Covenanters Press, 2013), pp. 94-6. Caimbeul died in 1974.

20vv. Tha mise feitheamh nis car ùine / ’S dùil agam gun tigeadh bàrd / A dhèanadh iomradh air do chliù dhuinn / ’S a chuireadh loinn air dhuibh na b’ fheàrr. v. 3, Chaidh Maighstir Caimbeul a thoirt uainne / Thug sinn air an fhion-lìos beàrn / An sìol a chuir e sìos le dùrachd / Mar ùr-chrann bidh e tighinn fo bhlàth. v. 10, Mhiannaich mi a bhith den àireamh / Bha dol an taobh a-muigh den champ / Ach thàinig teachdaireachd bhon Nàmhaid / Nach b’ e mo sheòrsa bhiodh dol ann.

Dìorbhail Urchardan NicCoinnich, Little Loch Broom, ‘Laoidh Mholaidh’, *LW* (March 1974)

1. Do ’n Tì rinn nèamh is muir is tìr ’s gach aon nì annta ann,

Catriona NicDhòmhnaill, Stafainn, An t-Eilean Sgitheanach, ‘Dàn Sholaimh; Rannan mu ’n Ghràdh a tha thar tuigse’, *LW* (Aug 1974) Catriona NicDhòmhnaill née MacLeod, born Staffin 1925.

She was a member of the Church of Scotland, Staffin, and began composing hymns in both Gaelic and English in 1972. Her first collection, *Sgeul na Rèite*, was published 1981, *Na Bannan Gràidh*, followed in 1987. She also composes hymn tunes, some of which are in use in the Church of Scotland. Ronald Black, *An Tuil*, pp. 790-1 has biographical details.

1. Mo cholman tha 'm folach an sgoltadh nan creag / v. 2, 'S mise t-fhear-pòsda / 'S tha mo ghràdh dhuit toirt bàrr / Thar gràdh athar no màthar / No peathar no bràthar; v. 3, Ged chaidh thu air seachran / Chan fhàs mi dhiot sgìth,

2. 'Marbh-Rann do Ruairidh MacLeòid', *MR* (Feb 1975), 31. This is on the Bethesda CD made by Alex John MacAulay, Breasclete. See *Sgeul na Rèite* 1981, *Na Bannan Gràidh*, 1987, *A' Chreathall, an Crann 's an Crùn*, 2010, includes earlier collections making a total of 138 *laoidhean*.

Dh'fhalbh thu uainn am priob na sùile / Thàinig teachdaire o' n bhàs / 'S goirt an larach dh'fhàg a bhuile / Fuar is falamh an diugh d' ait. v. 2, 'S tu dh'innseadh dhoibh mu Shligh' na Slàinte / 'S an t-slighe leathann mar an ceudn' v. 8, 'S ann an Leòdhais àite d' àraich / Tha do chorp na luidhe tàmh / Feitheamh gus am bris an latha,

Dolina MacDonald, Luerbost, O Slànuighear a thàinig air ar tòir', Unpublished, dated 1974, held by Maggie Smith, Achmore.

1. 6vv. O Slànuighear, O Slànuighear, a thàinig air ar tòir / Chuir e teachdair bàigheal a ghuidhe ri ar seòrs', v. 2, Tha namhaid cho seòlta cuir innleachdan air toir oirnn / A bh' aige anns a' gharadh le Adhaimh is Eubh / Tha Crìosd cho gràs-mhor ia mòr a th' aige gràdh dhuinn / Thàinig E 'nar nàduir gum biodh sgàth agam fo sgèith.

Leagsaidh NicGhilleathain, Leagsaidh an t-saoir, 10, Grèinetobht, 3 Cuimhneachan, in 1899

Bliadhn' a' Gheallaidh: Eachdraidh Ghrèinetobht troimh nan Linntean (Grenitote: Comataidh Coimhearsnachd Baile Ghrèinetobht, 2004), pp. 138-43. [1952,1975]

1. p.142-3. 8vv. 'Mar chuimhneachan air ar piuthar ghràdhach Siomag NicCumais, a chaochail an treas latha den Ghiblean, 1975'.

Tha an saoghal seo làn àmhghairean don t-sluagh as leat le còir / 'S e sud a gheall an Slànaighear nuair bha E anns an fheòil, v. 3, 'S iomadh là bha eagal ort mu do chòireachan an Crìosd / An Nàmhaid a' toirt ionnsaigh ort, ga do thilgeadh iosal sìos / Ach beagan mus do chaochail thu sgap Crìosda fèin an neul; v. 4, 'S e dh'iarrainn do na càirdean 's do 'n òigridh bha mu 'd chuairt / Gun tuit d' fhallainn dùbailt' orr 's gu lean iad fhèin an t-Uan,

Isa Nic' Illip, Ogha Sheumais 'ic Ruairidh, 14, Grèinetobht, 'Am Bàs An-ìochdmhor', in 1899

Bliadhn' a' Gheallaidh: Eachdraidh Ghrèinetobht troimh nan Linntean (Grenitote: Comataidh Coimhearsnachd Baile Ghrèinetobht, 2004), p. 144. 'Rinneadh seo nuair a bhàsaich Ruairidh Sheumais, a nighean Rhoda agus a piuthar, Siomag, glè fhaisg air a chèile'.

1. 7vv. A bhàis! tha thu an-ìochdmhor/ Ge b' e dè an riochd san tig thu / Buailidh tu an tiota, 'S tha thu làidir /Thig thu mar ghadaiche san oidhche; v. 3, Fhuair fear dhiubh aois a' gheallaidh/ 'S a

phiuthar sineadh beatha, [the age of 70] v. 4, Ach feumaidh sinn bhith striochdte / Oir chan eil againn ach iasad / De na thug Dia dhuinn;

Màiri NicDhòmhnaill, Gur ann air tùs an Dùbhlachd, SA 1976/ 054 A1, Marbhrann

1. Gur ann air tùs an Dùbhlachd

Catriona Ceannadaidh, ‘Iosa nam Beannachd’, *MR* (Sept 1975)

1. 8vv. O Iosa nam beannachd nach tigeadh Thu fèin / A steach n’ ar crìdhe a dèanamh ann rèite / A ghlanadh a-mach às gach salachair is breun, v. 2, O Spiorad nam beannachd gun doirteadh Thu nuas / Mar bi e againn cha bhuin sinn d’ a shluagh / Cha sealbhaich sinn beannachd tha sruthadh bho ’n àird / Ach tha dorchadas bibhuan tre shiorruidheachd bhuan.

Mairearad NicAoidh, Gleann-dail, ‘Laoidh Mholaidh’, *LW* (Jan 1978)

Buinidh Mairearad NicAoidh do Ghleann-dail, far am biodh i a’ togail an fhuinn ann an seirbhisean-aoraidh. Bho 1925 air adhart dh’fhoillsicheadh laoidhean leatha anns *An Fhianais* agus na *Duilleagan Gàidhlig*. Tha sinn toilichte aon eile a chur an clò. Tha i nis greis seachad air ceithir fichead bliadhna a dh’aois.

1. An Trianaid ghlòrmhor. An Triùir ’nan Aon / Le ainglean òrdaicht’ le ’n Athair Naomh / Toirt biadh do ’n acrach, is deoch do ’n tarmhor / ’S le coibhneas buan tabhairt cluais da ’n glaoth.

Ceit S. NicDhòmhnaill, Taobh Siar Tairbeart na Hearadh, ‘Earail Dhurachdach’, *LW* (Sept 1979)
There are *earailean* by ‘CN’ in *LW* 1979; 1981; 1983; 1992.

1. 5vv. Nach duilich leam bhith cuimhneachadh, v. 3. Ma rinn thu cearr an dè air càch / ’S e ’n oidhch’ tha ann a nis / Tha ’m facal ceàrr thuirt thu an dè / Mar pheilear caol nach till / Air ais gu àit’ chur an cèill, v. 5. Air sgàth an Aon Nì Fheumail dhuit / Na dèan an tuilleadh dàil / Na cosg an còrr de t’ ùine ’n seo / A’ caoidh son mar a bha

Catriona NicGumaraid, Catriona Montgomery, 1947- Roag, Skye, Rè na h-Oidhche (Edinburgh: Canongate, 1994). ‘Sireadh’ and ‘An Ceusadh’ are also in *An Tuil, Anthology of 20th Century Scottish Gaelic Verse* ed. by Ronald Black, (Edinburgh: Polygon, 1999), pp. 622-5, which has biographical notes on pp. 807-8. ‘Ùrnaigh na Ban-Tigrich’ and ‘Gun Stiùir’ are discussed on *Làrach nam Bàrd, BBC Alba*. Accessed 5 Dec. 2012.

1. 9vv. ‘Shireadh’, v. 5, Ruigeadh m’ anam mach gu Eilean Chanaigh, thar na ulbhagan gun smaointean, a’ flotadh suas mun an Taigh-Sholais [...] a’ lorg m’ anam is mi a’ sireadh / mi fhèin air chall le tacadh amhaich / deòir neònach’ na mo bhroilleach / nach tuit gu bràth / gu Là na Cruinne
2. 1v. ‘An Ceusadh’, Thusa ’n sin a’ deuradh na fala / mis’ an-seo a’ sileadh nan deur / a mhàthair a’ caoidh a cuid cloinne / a tha fhathast ’na cuideachd ’s a dh’fhalbh.

3. 5vv. ‘Ùrnaigh na Ban-Tigrich’, Athair ’s mo Dhia, dèan Tus’ ar dìon / mi fhìn ’s mo naoidhean beagan mhios / gur gann an t-uisg ’s gur gann an sìol / sinn acrach, creuchdach, bruite, piant’ v.5, Cheus riaghaltas eile Crìosd air crann / ’s tha luchd-brèig gar biathadh ’s sinn gu gann. / Doirt nuas Do mhathas caomh, a Dhè / na leig le olc buannachadh gu lèir.

4. 14 lines. ‘Gun Stiùir’, Uair ’s am bruillean na bu teatha, chaidh mi iomrall anns a’ cheothaidh, m’ uilebheistean ag èirigh na mo choinneimh [...] Thionndaidh mi a-bhos is tharam / cha d’ fhuair mi Dia no fiù ’s Dia coimheach. / Ochoin a Rìgh ’n e sabaid fhalamh / a bhith sgriobadh na firinn às an talamh?

1980-9

A Bhean-phòsda Anna NicLeòid nach maireann, Lacasdale, Leòdhas, ‘Feumaidh sinn bhi toirt ceum’, *MR* (Dec 1980), 225.

1. 13vv. Feumaidh sinn bhi toirt ceum/ Gheall E amhgharan de threud / Ach so an t-slighe ghabh E fèin / A dheiridh Slèibh Getsemene. / Ghabh e ar nàdur air thall / Mar robh grian no talamh ann, v.3, Chì sibh diomhaireachd na ghràdh / Bho latha bhreith gu latha bhàis, v. 5, Gu Golgota chaidh E suas / A’ gùilean peacaidhean a shluaigh,

Catriona NicDhòmhnaill, Skye, *Sgeul na Rèite, Laoidhean Catriona NicDhòmhnaill* (Stornoway: Stornoway Religious Bookshop, 1981) Catriona began composing laoidhean in 1971

1. 9vv. ‘Mo Chalman’, Mo Chalman tha falach an sgoltadh nan creag, v. 2, Is Mise d’ fhear-pòsd’ ’s Mo ghràdh dhut toirt barr / Air gràdh athar no màthar no piuthar no bràth’r,
2. 6vv. ‘Tha fios agam gu bheil m’ Fhear-saoraidh beò’, Chan eil mi mar a dh’iarrainn / Chan eil mi mar is còir
3. 9vv. ‘An t-òran ùr’, Togaibh fonn do ’r Slànuighear / Is seinnibh dha-san cliù,
4. 10vv. ‘An t-aoibhneas a tha romhainn’, Sann leam bu mhiann a dhol dhachaidh, null thairis gu Glòir,
5. 9vv. ‘Iadsan a tha an lathair Dhè’, Cò iad sin ’s do-àireamh iad, tha ’n lathair Cathair Dhè?
6. 6vv. ‘Nuair thuiteas an taigh talmhaidh’, Nuair thuiteas an taigh talmhaidh seo, tha m’ àit ’sna nèamhan shuas
7. 10vv. ‘Neo-chinnteach ar là’, Gach dìog a bheir an uaireadair, ag èigheach ‘Seo an t-àm’ / Chan ainmich e a-màireach / Oir gealladh chan eil ann,
8. Criosda ’na Aonar (listed in contents but no text)
9. 9vv. ‘Tìr an Aigh’, Càite bheil an t-àite sin, an dùthaich Tìr an Aigh?
10. 9vv. ‘Ailleachd Fir-saoraidh’, Togaibh fonn leam ’s thugaibh moladh, Do ’n Tì troimh ’n fhuair sinn saors’
11. 7vv. ‘Am bàs’, O bhàis, tha thu cho fuar is gun truas do dhuine beò / Cò ’m fear a chumas bhuaith’ thu nuair thig thu air a thòir,

12. 7vv. ‘Nuair thig Iordan gu beul’ Gu dè idir a nì thu nuair thig Iordan gu beul? / Thèid thu fodha gun dòchas ma bhios tu leat fhéin,
13. 6vv. ‘Fear mo ghràidh’, Fear mo ghràidh Criosd a mhàin / ‘S ann aig’ tha ’n t-àit’ as àird’ nam bheatha
14. 8vv. ‘An ceangal diomhair’, Tha m’ aigne ’s mo mhiann air an tàladh ’s an tarraing
15. 3vv. ‘Chan ann mar bha mi’, Chan ann mar bha mi a-nis a tha mi / Is mar a tha mi chan ann a bhios,
16. 8vv. ‘Ged tha mo thriall cho diblidh’, Ged tha mo thriall cho diblidh a’ dol troimh ’n fhàsach chruidh,
17. 6vv. ‘Calbhari’, O Chalbhari, ged ’s cruaidh do chnocan tiorma / Nì mi ort luaidh thar àite fo ’n a’ ghrèin
18. 9vv. ‘O, na fhuair dhachaidh’, O na fhuair dhachaidh de chàirdean gu Glòir / Tha cuidhteas gach eucail is galair ’san fheòil
19. 6vv. ‘Sgoltadh na creige’, Ann an sgoltadh na creige, ionad-fasgaidh o ’n doinneann, ghabh mi tàmh agus dìon
20. 8vv. ‘An t-ait ’s a bheil m’ Fhear-saoraidh’, Tha fadachd orm, tha fadachd orm, tha fadachd orm ’s chan iongnadh,
21. 8vv. ‘Dimeas an t-Soisgeul’, Tha fonn an t-Soisgeul Shiorraidh air a sheirm gun tàmh ’nar cluais,
22. 6vv. ‘Nam biodh ar lèirsinn mar bu chòir’, Nam biodh ar lèirsinn mar bu chòir / Cha bhiodh ar cridh’ cho cianail
23. 8vv. ‘Stiùireadh a’ Bhuachaille’, Mar chaora rinn mi ionaltradh, gun suim air fearann crìon
24. 5vv. ‘Gàradair mo ghaoil’, Ged fhuair mi aithn’ air Gàradair / Tha dileas agus grinn,
25. 6vv. ‘An Gaisgeach Buadhmhor’, Chaidh Ios’ ar Slànuighear do ’n uaigh / A’ giùlan eallach pheacannan
26. 9vv. ‘Slànuighear beò, Ughdar mo mholaidh’, Slànuighear Beò, seo Ughdar mo mholaidh / Chaidil ’sa bhas ach dhèirich ’n treas là,
27. 9vv. ‘Caraid nam Peacach’, Caraid chis-mhaor agus pheacach / Caraid an euslaintich thruaigh
28. 6vv. ‘Eagal is teagamh’, Bidh eagal is teagamh mar bhioran / An sàs anns a’ chridhe cho dian,
29. 12vv. ‘Gealladh fois is dachaidh blàth’, Chan fhaca suil, cha chuala cluas, cha d’ ràinig cridhe duine air,
30. 6vv. ‘Riarachadh ann an Criosd’, Molaidh mi mo Shlànuighear / O ’n fhuair mi blas d’ A ghaol,
31. 14vv. ‘Dara teachd Criosd’, Nuair thig Criosda ’na Ghlòir, / ’S ann an sin a bhios an sealladh,
32. 8vv. ‘Luaidh air an Uan’, ’S ann air an Uan a dh’iarrainn luaidh / Ro fhad’ tha mi nam thàmh,

Ceit S. NicDhòmhnaill, Taobh Siar Tairbeart na Hearadh, ‘Earail Dhurachdach’, *LW* (Feb1981).

There are *earailean* by CN in *L&W* 1979; 1981; 1983; 1992, and a secular song ‘Cuibheal an Fhreasdail’, in *LW* (Feb 1992).

1. 4vv. ‘Cuibheall an Fhreasdail’. Cha bheir sinn air an uair chaidh seachad / Cha seachain sinn an uair tha teachd / ’S ann thig am bàs gu h-aithghearr / ’S ar soluis shaoghalta dol as /

v. 3. Coigrich 's luchd-cuairt air thalamh sinn / Falbhaidh sinn mar a dh'fhalbh càch / Cuibheall an Fhreasdail sìor chur char dhith / Ar n-ionadan talamhaidh 'gan cur fàs / 'S e' n rùn as àirde tha nis air m' aire / Gràs teàrnaidh bhith 'nam anam làn / Greim chur air an t-Slàint' nach teirig / Mun dùin mo shùilean anns a' bhàs.

Màiri Nic a Ghobhainn, 'An Taic Nach Diobair' and 'A Bhuadhan Priseal', *MR* (April 1982), 90-1.

1. 12vv. Cha bhith grinneas oirnn no sgiamh / Mur a h-eil ar n' anam rèidh / Ris an neach a chaoidh nach tràig, v. 2, Tràigidh athair mac a ghràidh / 'S cuiridh màthair cùl ri h-àl / Ach cha tràig a chaoidh 's chan fhàg / An Slànuighear na sheallas ris, v. 3, 'S cha ghlac Nàmh a chaoidh 'na lion / Na bhios a' triall 'na thaice-sa,

2. 3vv. Nach math gun d' fhuair sinn Fìrinn Dhè / 'Nar cànan fèin gu snàsmhor / Is dileab mhòr sin do na Gaidheil / O 's breagh' a bheir a Ghàidhlig luaidh / Air buadhan Rìgh nam Flaitheas, v. 3, Is tobair leighis E nach tràigh / Do 'n dream sin tha le taic a ghràis / A' sireadh plàsd da 'n galair / Oir 's Faidh, Sagart E is Rìgh,

Màiri Nic a Ghobhainn, 'Cor a' Chriosduidh', 'Direach mar tha sibh', *MR* (Dec 1982), 271-2.

1. O nach priseal tha cor a Chriosduidh, Aig tha oighreachd tha saoi bhir siorruidh, vv. 1-4 nach leig leis aomadh gu raoitean fiara, là an àigh dha fhuair e eòlas air doimhn' a chiont' ach air meud an stòrais a choisinn Iosa, air crann an dòruinn, bha e dall ach a nis is lèir dha, bha e caillt' ach a nis de 'n treud e, bha e buairte le eagal tràilleil, Eagal Dhè tha e nis a' tàladh, an t-eagal fìor tha toirt glòir do 'n Ard-Rìgh

2. 5vv. *Sèist*: Thigibh thigibh chun an Athair, Thigibh thuige-san gun dàil, 'S bheir E Slàinte dhuibh a mhaireas. Their fear, tha mise cho gòrach / Fhathast a' tadhal tighean òsda Chan eil dòchas sam bith dhomhsa / Fear a dh'òl na rinn e chosnadh. v. 2, Thubhairt tè òg tha suairce saothrach / Fuirich mi gu 'm fàs mi aosda / 'S dòch' gun ruig mi staid cho ionnraic / Is gun goill mi gaol an Athair,

Catriona NicDhòmhnaill, *Skye, Na Bannan Gràidh* (Stornoway: Stornoway Religious Bookshop 1987)

1. 7vv. 'Cianalas'. Tha cianalas na dachaigh orm / Is O, bheil sin 'na iongnadh?

2. 7vv. 'Stòras an t-Soisgeul'. Tha D' àros air talamh cho àlainn 'nam shealladh / 'S tha D'fhacal nas priseil na 'n t-òr leam,

3. 10vv. 'Buairas is Sòlas', Na dh'èirich buairas fa chomhair d' inntinn / A' tighinn gad phianadh mar shaighdean teinnteach,

4. 16vv. 'Dealbhan Beaga air Sluagh Chrìosd'. Gheibh thu dealbh a' Chrìosdaidh / O Fhacal fìorghlan Dhè,

5. 15 vv. 'Urnaigh'. Slighe na h-ùrnaigh, slighe an aoibhneis / Slighe tha fosgailte steach a chum Glòir,

6. 11vv. 'Na Bannan Gràidh'. Seo na bannan iongantach, tha ceangal dlùth ri chèil',

7. 9vv. 'Iocshlaint Ghilead'. Tha iocshlaint an Gilead, Is cungaidd làn buaidh,

8. 6vv. ‘Cum Sinn Dlùth’. O Rìgh nan Dùl, dan lèir gach neach air talamh / Bi-sa dlùth nuair dh’iadhas duibhre dhorch,
9. 6vv. ‘Stiùireadh’. Cum sinn tric air ar glùinean / Shlànaighear chaoimh / Cum sinn shìos aig stòl Do choise,
10. 10vv. ‘An Toigh Leat Mi?’ A mhic is a nighean, thoir dhomhsa do chridh’ / ’S mi sireadh tron fhàsach gad iarraidh
11. 6vv. ‘Tog Do Chrann-ceusaidh’. Tog do chrann-ceusaidh is lean E gu dlùth / Oir gun chrann cha bhi crùn gu sìorraidh,
12. 14vv. ‘Getsemani’. Tha m’ inntinn-sa cho aoidhionach / ’S tha m’ eòlas beag gu lèir / Na smaointean dhùisg Getsemani
13. 10vv. ‘An t-Aoibhneas a Tha Staigh sa Chridhe’. An t-aoibhneas seo tha staigh mo chridh’ / Cha dealaich nì air talamh rium,
14. 7vv. ‘An Caraid as Dlùithe a Leanas na Bràthair’, O cha till mi, cha till / Cha till mi gu bràth / Gu na sòlasan saoghalt’,
15. 8vv. ‘Oran Molaidh’. O is toigh leam bhith ri luaidh / Air an Tì a thug a’ bhuaidh / M’ anam gun do shaor on bhàs,
16. 11vv. ‘Cuireadh’. Nach tig thu leinn air bòrd na luing / Tha seòladh null do ’n sìorraidheachd?
17. 6vv. ‘Trusgan na Fèin-fhireantachd / ’S ann agam a bha ’n trusgan / A bha comhfurtail mu ’m dhruim,
18. 10vv. ‘Sgiths na Slighe’. O gur mise tha cho sgith, tha mi sgith air mo thuras,
19. 9vv. ‘Am Bat’-aiseig’. O bu toigh leam, seadh, bu toigh leam / O bu toigh leam faighinn àit’ anns an iùbhrach
20. 5vv. “An Diugh, Ma Chluinneas Sibh Mo Ghùth”. Crìosd ag èigheach riut a pheacaich
21. 11vv. ‘Fàire air Fear-saoire’. A bheil mo chridhe-sa cho cruaidh / ’S nach gluaisear mi le d’ fhulangais?
22. 9vv. ‘Falmhachd’. O, tha mi da-riribh falamh / Ach gu dearbh chan eil mi airidh,
23. 7vv. ‘Slànaighear nam Buadh’. O, a Shlànaighear nam buadh / ’S Tu as gràdhaich leam air talamh,
24. 15vv. “Faic Mo Làmhnan is Mo Thaobh”. Thus’ tha ’g iarraidh sìth o ’n t-saoghal / O tha d’ iarraidh gòrach claon,
25. 8vv. ‘Am Fear-stiùiridh’. O, tha m’ Athair aig an ailm / Caidlidh mi gu socaireach / Stoirm no gaillean cha chuir orm,
26. 8vv. ‘Olaibh, A Chàirdean’. Olaibh a chàirdean, seadh, òlaibh gu pailt / Mo luchd-gaoil is mo chàirdean,
27. 7vv. ‘A’ Bheart’. Air dhomh bhith smaoinich leam fhìn / Air oibre dìomhair Dhè, gach gineal thàinig is falbh,
27. 9vv. ‘Rìgh-chathair nan Gràs’. Thig is màir beò, carson nì thu dàil? / Tha ’n cuireadh cho simplidh ’s cho fialaidh,
28. 11vv. ‘Nach Sona ’n Aireamh’. Nach sona ’n aireamh tha nise sàbhailte / Chaidh steach do ’n Aros ud sa bheil Crìosd,

29. 6vv. ‘Ann an Làimh a’ Chrèadhaidair’. ‘Na Do làimh tha mi ri feitheamh / Gus an cur Thu cumadh orm,

30. 12vv. ‘A’ Ghlòir a Tha Thall’. Tha glòir a tha neo-chrìochnach / San àit’ a tha ion-mhiannaicht’,

31. 10vv. ‘Cuiridh Treun nam Buadh’. v. 2, Cò a chunnacas teachd o Edom / Foillsicheadh gun tug E buaidh / A chlaidheamh lìomht,

1990-9

Ceit S. NicDhòmhnaill, Taobh Siar Tairbeart na Hearadh, ‘Cuibheal an Fhreasdail’ [secular version], *LW* (Dec 1992). This relates to the spiritual version, *LW* (Feb 1981). *Earailean* by CN are in *LW* (1979; 1981; 1983; 1992).

1. 6vv. Tha Cuibheal an Fhreasdail cur char dhith gun truas / A’ bhriseadh a’ chomainn far am b’ eòlach mi uair / Abhainn Suidhe nan àrd bheann an sealladh a’ chuan / Far an òg a chaidh m’ àrach ann an cuideachd gun ghruaim.

2. ‘Guth nan Eun’ *LW* (April 1993). See: Her short article on birds as messengers of death ‘Thug Dia dhaibh eòlas agus ro-aithne a chum E air ais bho na daoine. Is ann tro theachdaireachd nan eun a fhuair mise a-mach air iomadh uair gun robh rud a’ dol a thachairt.’

Bhuail eun beag glas le bhroilleach ciùin / Uinneag an taighe air an taobh chùil / Fhuair mise fios ro cheann na h-uair / Nach robh mo bhràthair tuilleadh beò,

3. ‘An naidheachd a b’ fheàrr a chualas’ *LW* (Dec 1995).

Tha ’n Nollaig mar a bha i riamh, Na h-aimsir shubhachais gach bliadhn’, Cur cuimhne air nuair rugadh Crìosd, Naidheachd a b’ fheàrr a chualas riamh.

4. ‘Cor nam Beathaichean’, *LW* (May 1996). This is in support of an anti blood-sports campaign, bringing biblical arguments to bear on John Major who was Prime Minister at the time.

6vv. Tha smaointean tric gam shàrachadh / Nach urrainn mi chur bhuam / Mu thimcheall cor nam beathaichean / Tha fulang iomadh uair. v. 2, Tha ’m Bioball fhèin toirt fianais dhuinn / Gu bheil sùil Dhè gach là / Air beathaichean na talmhain seo / Is àit aca ’na ghràdh, v. 6. ‘Se dh’iarrainn air a’ Chruthaidhear / E fios a chur an dràs’ / A dh’ ionnsaigh cinn na Parlamaid / Ar cuideachadh sa bhlàr.

Màiri Nic a’ Phì, Uig, An Eilean Sgitheanach, ‘Laoidh’ *LW* (Sept 1994)

1. 5vv. Nuair a thig àm gabhaidh / Bi làidir ’s bheir thu buaidh / Tha Crìosd fèin le ghàirdean/ Gach là gad chumail suas / Na biodh geilt no sgàth ort / Gum fàg E thu gu sìor / Bhratach-san mar sgàil dhut / Gach là chum do dhion.

Mairead R. Carrick, Inbhir Nis, ‘Laoidh Nollaig’, *LW* (Dec 1995)

1. 4vv. Tha an Nollaig a’ tighinn / Dèan deiseal a bòrd / Bi coibhneil is còir / Tha ’n Slànaighear beò

Ceiteag NicGriogair, Inbhir Nis, ‘Reul an Aoibhneis’ *LW* (Dec 1995)

1. 4vv. Am Betlèhem an tìr Iudia / Dheàrrs reul sna speuran gu bràth bhios ùr / ’S nuair thàinig draoidhean a shireadh naoidhein / ’Se Reul an Aoibhneis bha dhaibh na stiùir.

Màiri Yardley, nighean Proifeasair Aonghas MacMhathain, ‘Eaglais Dhiuranais’ *LW* (Jan 1997)

‘A’ smaoinichadh air seirbhis adhlacaidh bràthair a h-athar, an t-Urr. Uilleam MacMhathain 1996’.

1. Is toigh leam eaglais bheag chruinn / far a bheil an aimsir tiugh garbh / seann chainnt aig na daoine / bha làidir is teann / de chathan aig muir’ s air tìr. O Rìgh nan Dùl ’s Tu ann.

2000-15

Peigi Màiri NicNeacail, Col, a’ Bhac ‘Anns an toiseach bha am Facal’, *MR* (Sept 2002), 21.

1. 5vv. Mus robh grian neo gealach ann / Mus robh là neo oidhche / Mus robh reult neo rionnag / Sùil a chitheadh, neo duine a bheireadh fairear. / Bha inntinn, gliocas, fèin-fhiosrachadh / Gràdh agus toileachas gun toiseach neo crìoch / Nach leigeadh a leas nì sam bith cruthaicht’ / Airson leasachadh a dhèanamh / Air siorraidheachd de ghàirdeachas.

Catriona NicDhòmhnaill, Skye, A’ Chreathall, an Crann ’s an Crùn (Staffin: Cranagan Books, 2010) This has 128 laoidhean and includes her 1981 and 1987 collections which are detailed above. As her book is readily available, just three songs which are of specific interest are listed here.

1. p. 54, Am Bàs – tha thu cho fuar ’s gun truas do dhuine beò, tha do chorrann sgaiteach geur na do làimh gun bhith na thàmh, tha mòran dh’fhàg thu achrach, bu bheag agad là’n àmghair nuair a ghoid thu luchd an gaoil, tha ’n dreach ’s an snuadh gam milleadh leat

2. pp. 72-3, Getsemane – nan labhairadh na craobhan ud, is iad bhiodh làn de thruas, nam bruidhinneadh am feur ud no ’n talamh tioram cruaidh

3. pp. 70-1, Ged tha mo thriall cho diblidh a’ dol tron fhàsach chruaidh, tha agamsa le barantas gum faigh mi fhathast suas

Cairistiona Stone, Col Uarach, Sgìre a’ Bhac, now Baile Chaisteil, Siorrachd Ghallaibh, ‘Bàthadh Mòr a’ Bhac’, *Bàthadh Mòr a’ Bhac: Aithris Mòr-thubaist 1894 ann an Loch a Tuath, Leòdhas* (Perth: Cairistiona Stone, 2011), p.11. This is a booklet with an account of the Back drownings.

1. 4vv. Thug Thu bhuainne fìr ar gràidh / athraichean, bràithrean agus cèile / gaoth neo-thròcaireach a’ stialladh / fairge beucach, agus gèile / gan slugadh sìos gu bàs v. 4, O Rìgh nan Dùl nach glèidh Thu sàbhailt’ / neart tha lag is earbs’ neo-chinnteach / gabhail ris, ged nach eil tuigse / Eòlas Agads’ air nach ruig sinn / freastal, àite sòlais

Chrissie Ann MacLeod, 89 Leurbost, ‘Dearcadh air Gràdh Dhè Troimh ’n Ionndrainn Beò’, and Dearcadh air Gràdh Dhè trè nan smachd’, in *Laoich nan Òran, Heroes of Song, A collection of*

bardachd from North Lochs, Isle of Lewis. (Stornoway: Comann Eachdraidh Cheann a Tuath nan Loch, 2011), pp. 139-42

1. 18vv. B' e mo dhùil an toiseach beatha gràis / Nuair dh'fhàs gach nì cho falamh dhomh / Na faighinn a luach bha orm air chall / Gum biodh a' chuis mar neamh air thalamh dhomh.
2. 11vv. 'Dearcadh air Gràdh Dhè trè nan smachd', Tha mi fo chiont 's fo aimheal airson cho beag 's a rinn mi / Don Tì rinn gnothaich rum na thròcair / Tha peacadh gin is truaigh 's leisg spioradail toirt buaidh orm / 'S tha m' fheanalachd tighinn eadar mi 's do ghlòir-sa.

Janet MacPhail, Seònaid NicPhàil, Bràgair bho Thuath, 'Air Geugan Seilich' in *Bliadhna nan Òran*, <http://www.bbc.co.uk/alba/oran/orain/air>, accessed 8.12.10. There is a brief biography and discussion of her poetry on www.bbb.co.uk/alba/oran/people/janet-nicphail

1. Air geugan seilich chrochadh leinn ar clàrsaichean an sin, Oir iadsan a rinn braighdean dhinn, dh'iarr òran oirnn is gean,
2. 'Marbhrann Aonghas MacLeòid, Eildear na Pairce, Siabost'
'S tosdach nise beul na h-ùrnaigh on chiad là a-riamh bha boltrach chùbhraidh 'g èirigh suas le lànachd dhrùiteach, can be seen on www.freechurch.org/resources/gaelic/gaelic7.htm

Janet MacPhail, These poems are largely unpublished, and are dated from 1986-2009. The texts and background information were recorded in 2009 for the purpose of this study only. First lines are given as an indication of the range and diversity of her work, but no full texts will be given.

1. Dh'fhàg an aiseag na cabhaig 's i a' falbh a-null dhachaidh, Muir fèathach le cladach bha socair is sèimh, 1986
2. Cò bheir còmhairle, Cò bheir soillse, Cò nì dhomhsa nithean coibhneil? Air mo shaoghal dorch' is neoileach 1986
3. Tha cladach na siorraidheachd nise nam shealladh, 'S chan fhada gun dh'fhairich mi grunnnd, 2002
4. Fhad 's a tha nad cheum an tìr nam beò, Tha a' mharaiche glic a' stiùireadh a deagh chùrs, Biodh agadsa acair, 2008
5. Nuair thuiteas an oidhche air mo là san t-saoghal, 'S nuair a thig guthan greannmhor à àite gun ghruam (trans)
6. Nuair thig crìoch air là mo bheatha, 'S nuair thuiteas oidhche dorch' le bròn, Cluinnidh mi aig astar guthan, (trans)
7. Air ais gu mo dhaoine don a bhaile far nach dùisgear, Aon teaghlach gu là a' chruinneachadh mhòir, 2009
8. Chuir e dheth a bhuaireadh is togaidh e a ghlòir, Chuir e dheth a laigse is èirigh e le spionnadh mòr, 2009
9. Gum faigheabh sibh misneach 's nach biodh sibh gu bràth air ur clisgeadh, Mu bheatha nar aonar 's gun esan nar còir
10. Là mòr air thoiseach oirnn, nar cabhaig sinn ar triall, a' ruith mu choinneimh siorraidheachd
11. Gliocas mu choinneamh gach freasdal tha roham, ciall agus sian mu thimcheall gach àm

12. Fuar an là, fuar mo chridhe, Fuar mo bheatha is gun thu ann
13. ‘Dr. Annie’, Chuirinn clach air càrn an dràsda, Bean-teagaisg uasal gràdhaichte,
14. ‘Iain Fhìbhig’ An dùil na rinn E diochuimhne orm / ‘S a ghealladh gun do thrèig E / Tha an aiseag aig a chala cho fada / is mise air mo thrèigsinn
15. Rugadh mac an duine gu àmhghar / A Choinnich Isaac is tu an dràsda’ a thuigeas / B’ olc ’s bu tearc mo làithean
16. Is tosdach nise beul na h-ùrnuigh / On chiad là riamh bha boltradh chubhraidh / Ag èirigh suas le lànachd chùbhraidh
17. Do chòmhradh, do ghàire ’s do thuigse cho geur, Tu iriosal bàigheil nad chùisean gu lèir
18. Cho h-obann ’s mar a sgaoileas ceò às a’ ghleann
19. Thug Thu bhuainn ar teachdaire dileas
20. Air bruthaich Abhainn Iordain ’s mo shùil air an dùthaich tha thall, mi fàgail nan càirdean ’s nan dàimhean
21. Astar uamsa tha a’ chuan, Air nach seòl bàt’ le ràimh no siùil, Tha thu aig do chala sona
22. Bha iad còmhla às gach ceàrn, Ag ràdh gun do dh’fhairich iad do bhàs, ’S e an aiseag shocair fhuair an àite
23. ’S ann a dh’fhàg thu am baile sin an cabhaig, Bha do cheuman a-mach às cho sèimh
24. A-màireach chì sinn tòrradh is cruinnichidh na fir mòra, A-chaidh gu bràth chan fhaic sinn gàire
25. Ged a tha thu balbh an dràsda, gun smuid còmhradh, tostach, sàmhach,

Janet MacPhail, These extracts from Janet’s poems have been published in *The Monthly Record*, at intervals between 2002 and 2009. Again, no full texts have been published, nor will they appear in this study.

1. ‘Àite iosal anns an dachaidh, strìth is aimhreit air mo chùl, is tro chluaintean nèamhaidh glasa, sruthaidh abhainn sìth an Glòir. *MR* (Aug 2009, 22). This is part of Janet’s translation of a poem which Greenleaf Whittier asked his daughter to sing to him on his deathbed. See Patrick C. Simpson, *Life of Principal Rainey*, (London: Hodder & Stoughton, 1909), p. 499 for the English original.
  2. ‘Murchadh Dòmhnallach and Dòmhnall Caimbeul, Col Uarach’, *MR* (April 2009), 22.
- O sgìre Chuil Uarach tha an talamh fo ghruaimean, O sgìre Chuil Uarach tha an talamh ri bròn:

Anns a’ Ghiblean an-uiridh chaill an sgìre-sa, Col Uarach, dithis a bha glè fheumail ann an iomadh dòigh. B’ iadsan Murchadh Dòmhnallach air an sinn uile eòlach (mar eildear), agus Dòmhnall Caimbeul a bha a’ fuireach an ath dhoras. (D.C. Motors)

This was composed 16th April on passing Col Uarach on the way home from the wake and seeing the sign for the garage. They were neighbours and died within a fortnight of each other – it seemed that the land itself was in mourning for them.

3. ‘Neamh’, Chì mi fa chomhair m’ inntinn / Tir le luchd-còmhnaidh tha aoibhneach / A’ moladh le òran / Mar fhuaim uisgeachan mòra / A’ tearnadh gu sìor / Ann am meadhan an sòlais, *MR* (May 2008), 19. This was composed on hearing of the death of a neighbour whom she had been in the habit of taking to Church. It is framed as a direct opposite to the sight of the burning city of Bisearta.
4. An còmhraidh bu bheannaicht’, Bha a-riamh air an talamh, Criosd a’ bruidhinn’s ag iarraidh, Air Athar ’s na Flaitheas, *MR* (May 2007), 20. ‘Meorachadh air na chuala sinn Disathairn’ aig Òrduighean Chàrlabhaigh’.
5. ‘Nehemiah’, *MR* (Nov 2007), 20. O tog suas am balla tha a’ tuiteam gu lár, ’S e glè bheag bhios am buidheann, bidh cuimhn’ orr’ gu bràth,

Seo an smuaintean a bha againn ann an Eaglais Shiaboist Oidhche Luain an-dèidh Sàbaid Comachanachaidh. B’ e an t-Ollamh Urramach C. MacIlleathain a bha a’ teagasg, agus fhuair sinn deagh mhisneachd [...] ged a bhiodh sinn tearc an àireamh, le beannachd Dhè nì E Fhèin obair mhòr le buidhean glè bheag.

6. ‘Aiseiridh’, *MR* (Sept. 2005), 20. Aiseirigh dhomhsa toirt misneach is dòchas / Aiseirigh dhomhsa toirt dòchas dom chridh’ / Aiseirigh dhomhsa ag innse an tròcair / Gu bheil nithean glòrmhor ann dhuinn an dèidh tim.
7. ‘Calum Dòmhnallach, Siabost’, *MR* (Nov 2003), 21. Tha thu nise air imeachd, A shaoghal nan spiorad / Tha thu a-nis far an tric bha do mhiann / Bha ’n aiseag glè aithgheàrr / ’S gach là tighinn nas fhaighe / Air an dachaidh a ghràdhaich thu shios.
‘Seo rann no dha a chaidh a sgrìobhadh an-dèidh do Chalum Dòmhnallach à coithional Shiabost a bhith air a ghairm dhachaidh’. (The village meeting-house was known as the Taigh sgoile).
8. Mi a’ fàgail na dachaidh rinn mi loinneil is spaideil / Is a’ fàgail mo dhàimhean gu lèir, *MR* (Feb 2003), 20. This was for a friend of Janet’s mother who died of cancer at the age of 52 and is one of a group of poems on the same subject.
9. Air geugan seilich chrochadh leinn ar clarsaichean an sin, oir iadsan thug am braighdeanas sinn dh’iarr òran oirnn’ is gean, *MR* (Nov 2002), 20. The Rev. Alasdair MacLeod, Am Bac, often quoted this psalm with the comment ‘nuair a chroch iad nan clàrsaich, cha do bhris iad [...] on a bha iad an dùil gum biodh iad ga sheinn là eile a-rithist’. This favourite expression of his was quoted in turn by Màiri Anna NicIomhair to Janet as a teenager.
10. ‘Meòrachadh’ *MR* (Jan 2005), 20. Reothadh dian is talamh socair / Sleamhainn geal fom chois gu fìor / Fuachd a’ gheamhraidh ’s gathan samhraidh / Fad o ’m chuimhn’ ’s mi caoidh an triall.

Maletta NicPhàil, Siabost, 1945- *Culaidh, Bàrdachd Ghàidhlig agus eadartheangachadh Beurla* (Stornoway: Maletta NicPhàil, 2008) A collection of spiritual poems with her own English translations. In some cases, the English translations obscure the spiritual content or biblical phrasing: p. 59 ‘tioram tartmhor teth’ and ‘ath-nuadhaich an òige’, for example, are biblical, while ‘arid and hot’ and ‘years were renewed’ are not. See also Maletta NicPhail, 2000, ‘Culaidh’, *MR* (Aug 2002),

20. Maletta spent most of her working life teaching at the Nicholson Institute, SY. She was joint author of, Iain MacIlleathainn and Maletta NicPhàil, *Seanfhacail is Seanchas, Proverbs and Folklore in Gaelic and English* (Stornoway: John MacLean, Maletta MacPhail, 2005)

1. 22 lines. ‘Culaidh’. Chàradh i, cùbhraidh le caomhalachd athar, mu chnàmhan, claidhte, a choisich gach ceum, bho achaidhean aineolach, an allabain. Cha lorgar i an lùchairt is cha cheannaichear i an caisteal. O chridhe làn gràidh a-mhàin a gheibhear i. Culaidh dhealrach gheal. A’ chulaidh as fheàrr.
2. 5 lines. ‘Mo Leanabh’, Cha do chumhainn Esan A Mhac Fhèin ach an cluinnin-sa na facail as àillidh fon ghrèin: Mo leanabh.
3. ‘Faochag’ Bhuail urchair an Fhacail faochag stàilinn mo cheilg, ga smùideadh gu luaithre is lomnochd lom.
4. 25 lines. ‘Adagan’. Dh’ aithnich esan aisling nan adag, Ach cha do dh’ aithnich iadsan e is e air èideadh an eireachdas uaisleachd na h-Èiphit le iuchraichean stòras an t-saoghal sin fo a smachd. Is mar nach do bhreithnich iad am brùadar an-dè cha do dh’ aithnich iad an-diugh gun robh latha an dearbhaidh air teachd.
5. 10 lines. ‘Sùil’, Phog A shùil Peadar glaiste am prìosan a’ pheacaidh, Chaidh urchair a’ ghaoil chun chridhe bha ri ceannaire, Chrom an teanga bha air àicheadh a beul ri talamh is thaom tuiltean a dhòrainn mu chasan a chogais.
6. ‘Moladh’ An robh thu a-riamh air taobh a-muigh an taobh a-staigh far a bheil peileaganan agus cailleachan oidhch’; fithich aos do cheann agus feanntagan mud chasan?
7. 7 lines. ‘Buinn’ Dh’ ith iad a’ Chaisg is bonn-bhrògan mun casan, an sùil ri falbh, cha b’ ann ri fuireach, Am bu mhath nach b’ urrainn na buinn ud labhairt mu bhliadhnachan fàsaich is tionndaidhean Freasdail?
8. 24 lines. ‘Cluaran’, Chunnaic mi thu a’ crathadh do chirein sa ghaoith, àrd, eireachdail, uaibhreach, suaicheantas na mallachd a ghairm Dia air an fhearann. Is chuimhnich mi gun do dh’ ullaich cridheachan cruaidh is làmhnan leathair crùn de thoradh an duslaich do Chruithear na Cruinne. Athair, maith dhomh.
9. ‘Deatach’ Do làmh nam làimh is tu seòladh bhuam – tha caile-bianan do bheatha a’ sìoladh à sealladh ’s an deatach a dheàraich is a bhlàthaich mo làithean ga siabadh chun aiseig – ach air oirthir do ghloire guidhean sìth dhut is sòlas
10. ‘Eathar Bheag’, Chaidh mi a sheòladh nad shùilean is ghlac an làn mi, m’ eathar bheag bha fada dìonach a’ cur nan car dhith nad làmhnan
11. ‘Eiseir’, Tha cladaich corrach is fairge gairg a’ cuairteachadh an eisir bhàin; glaiste muigh gach dìomb is beud, seasgair a-staigh an neamhnaid àigh.
12. ‘Eilean’, Bidh àradh aig àmannan bhon eilean dhan adhar chun Athar; agus corra oidhche dhuirch, nam frasadh fhathast am mana, chuireadh e suarach an sruth is tàireil na tonnan a sheulaich mo sgaradh gu eilean gun aiseag, gun armachd, gun ainm
13. ‘Fàilte’, Facal fàilte air latha do bhreith – Comann Iosa dlùth nad chois ’s an saoghal mar ’s miann leat cruinn nad bhois

14. ‘Frasgan’. Leugh mi m’ fhaileas nad shùilean ’s mi cumail do chinn os cionn an tuil dhan do
sgìùrseadh thu air leth bhon treud leat fhèin leis an leathad – Co an làmh a ghlac mise?
15. ‘Comharra’. Chomharraich an cìobair cluasan na caorach ach am bu lèir dhan t-saoghal cò bu
leis i. Agus nuair a ghabhadh sginean a’ ghaoil rim chrìdh-s’ cha robh ceist cò bu leis mi.
16. 24 lines. ‘Lean mise’. Loch is latha sèimh, lìn rin nighe agus rin càradh. Ach le facal mìn beòil
bhon Iasgair eile chaidh dubhan na anam a tharraing a shaothair gu cuan mòr farsaing. ‘Lean Mise’
ars Esan, ‘dhan doimhneachd mhòr nach aithne ach dhomhsa is dham Athair’.
17. ‘Nead a’ Chreideimh Bhig’. Is fhad’ on chuala sinn mu Bhean a’ Chreideimh Mhòir, Feumar faire
agus ùrnaigh gus nach creachar Nead a’ Chreideimh Bhig
18. ‘Oasis’. Bha am fàsach falaamh tioram tartmhor teth – dh’ath-nuadhaich an òige is shiubhail iad air
sgèith gu saoghal làn sòlais le coluadar gràidh is aoibhneis òige
19. 15 lines. ‘Camanach’. Moch maidne gu ciaradh feasgair ’s tu gun ùrnaigh. Fadachd orm gus an
èirich fathann d’ èiginn agus gun soilleirich an camanach anns nach bi fiamh ron chiaradh.
20. ‘Òr is airgead’, Gealach airgeadach san adhar, tè bhòidheach òir sa chuimhne. Rinn Esan iad mar
rinn E sinn ’s tha ar n-aimsirean na làimh-san.
21. ‘Rionnag is cutag’. Ann am fànas na falmhachd air iomall eu-dòchais nochd craoladh caol ciùin
mu dhìomhaireachd tròcair. Le cungaidhean coibhneil chòmhdaich ciùine a’ chalmair ciùrradh a’
chràidh.
22. ‘Saor’. Laigh làmh an t-saoir air a’ ghuitheas lom – dh’fhuadaich iad daorsa na deuchainn is na
dùbhlachd
23. ‘Scàrlaid’. Bha an snàithlean sgarlaid mar do chliù – agus chreid thu gum bu Lèir-sgrìos a b’ ainm
don bhaile – is e ag aithris gun athadh gum faighear fasgadh ann fhathast do gach Rahab air talamh.
24. ‘Slighean’. Shiubhal mi air rathad mòr nan iomadh slighe eadar Siabost is Shanghai – is dhearc mi
air crann air a thogail eadar neàmh is talamh agus sgrìobhte os a chionn ann am faclan fala: “Is Mise
an t-Slighe”
25. ‘Taigh-Òsta’. Eadar Ierusalem is Dàil nan Sgeul Iericho is Cnoc Firinn – coma leibh na cholainn
tha brùite na bhroinn – ach bha Samaratanach fialaidh a’ siubhal an rathad – thog a bhochdainn a shùil
is tro thuaineal chion-dòchais leugh e sloinneadh na fàrdaich – Taigh-òsta na Tròcair.

Appendix 7: Selected texts of songs which are difficult to access

This appendix provides texts of songs discussed in the main thesis which are unpublished or otherwise difficult to access. Orthography and the use of accents are as they appear in the originals.

Index

7.1 Anna NicFhearghais, Ceanntire	245
NLS MS 14987	
MS 1 st ‘Marbh-Rann Do ’n Urramach Iain Mac-Fhearghuis’ 25vv.	245
MS 13 th ‘B’ fhearr gu b’ urrainn mi ’n fhirinn’ 15vv	248
MS 19 th ‘Cia maiseach èibhinn bha Adhamh air èideadh’ 11vv.	250
MS 15 th ‘Rìgh Shìoin gur h-èibhinn ’bhi èidicht’ fo d’ shìth’ 14vv.	253
7.2 Annie Nic Ghill-Fhionnain, Bearnaraidh, Uig	255
SG (19 May 1921)	
‘Marbhrann do Dhithis Chloinne’ 7vv.	255
7.3 Bean a Bharra, A’ Mhorairne	256
<i>Co’chruithneachadh laoidhe agus chantaicibh Spioradail, le ughdairean eagsamhail an d’a leabhar</i> , ed. by D. Kennedy (Glasgow: D. Mac Cnuidhein, 1786)	
Laoidh I: ‘Geillibh do lagh an Ard-rìgh’ 22vv.	256
Laoidh VI: ‘M’ athchuinge ort a Rìgh an Aigh’ 13vv.	258
Laoidh IV: ‘Gloir do ’n leigh da ’n leir mo lotaibh’ 13vv.	259
7.4 Bean Torra Dhamh, Badenoch	260
<i>Mary Macpherson (Mrs. Clarke) Bean Torra Dhamh, The Religious Poetess of Badenoch, Her Poems and Life</i> , ed. by Rev. Alexander MacRae (Arbroath: The Herald Press, c. 1935)	
‘Beatha na Buaidhe’ 16vv.	260
‘Beachd Grais air an t-Saoghal’ 15vv.	262
7.5 Bean Iain Domhnullaich, Breanais, Uig	264
<i>Òrain le Bean Iain Dòmhnallaich a Breanish, Uig, Leòdhas, a tha ’n diugh An Sgìre Shlèite anns an Eilean Sgitheanach</i> (np. nd.)	
‘Duan air Sgìr Uig an Leodhas’ 49vv.	264
‘Mo Thuras gu Mangersta’ 37vv.	267
7.6 Cailleach à Tharasaigh	270
SA 1961/10A2	
‘Thèid is gun tèid mi null’ 14vv.	270
7.7 Catriona Thangaidh	271
<i>Laoidhean agus Òrain Catriona Thangaidh: Air an sgrìobhadh as as a beul fhéin leis an Urr. Alasdair MacRath</i> (Edinburgh: W. F. Henderson, 1917)	
‘Marbhrann do ’n Urr. Uilleam MacRath’ 16vv.	271
‘Marbhrann Aonghas MacIomhair a bha ’na Cheistear an Uig’ 14vv.	273
‘Ionndrain is Earail’ 17vv.	274
‘Laoidh’ 10vv.	276
‘Òran air droch cridhe’ 16vv.	277

7.8 Catriona an Tucaìn	279
Catriona Caimbeul, <i>Laoidhean Ghàidhlig</i> , (Stornoway: A. MacLeod, nd.); SA1965/145	
‘O nach mise bha ort fagaig’ 11vv.	279
‘Marbh-Rann do Ishbel Nic Leoid’ 8vv.	280
‘O! Mo chlann’ 8vv.	280
7.9 Effie MacLean, Knockaird, Nis	281
<i>Gaelic Spiritual Hymns</i> , sung by John Morrison, Lewis Recordings, RCS 216, 1978	
‘Tribute to the late Rev. A. MacLeod, Back’ 9vv.	281
7.10 Iseabal NicLeòid	282
<i>MR</i> (May 1904), 276.	
‘Moladh na h-Eaglais Shaoir’ 9vv.	282
7.11 Jessie Macritchie	283
<i>Gaelic Hymns by [the late] Jessie Macritchie [Sheonaid Bheag] of Orinsay, Lochs</i> (Stornoway: SG Office, nd.)	
‘O tha mi muldach’ 11vv.	283
‘Tha mi cianail, fuar is falamh’ 15vv.	284
7.12 Mairearad Chaimbeul	286
<i>Laoidhean Spioradail air an cnuasachadh le Mairearad Chaimbeul</i> (Edinburgh: Mundell, Doig & Stevenson, 1810)	
‘S beag mo chion air an t-saoghal’ 9vv.	286
‘Tha ’n saoghal mulladach truagh’ 9vv.	287
‘Is mulladach an saoghal’ 7vv.	288
‘Chunnaic agus chuala’ 10vv.	289
7.13 Màiri Anna Nic Iomhair	290
Màiri A. NicIomhair, <i>Ceòl agus Deòir</i> (Stornoway: SG Office, nd.)	
‘Cogadh Hitler’ 15vv.	290
‘Marbh-Rann air an Urramach Alasdair Macleoid, Ministear a’ Bhac’ 35vv.	293
‘Sgeul air Sgeul’ 21vv.	297
‘Marbhrann do Pheigi Màiri’ 11vv.	299
‘Marbhrann do Dhomhnall MacIomhair le a Phiuthar Màiri A. NicIomhair’ 52 vv. (Stornoway: SG, nd.)	300
7.14 Màiri M. NicGhilleathain	300
Dearbhadh Peacaidh, <i>MR</i> (Dec. 1958), 249-50; ‘Ruith na Tìm, <i>MR</i> (May 1958), 98.	
‘Dearbhadh Peacaidh’ 7vv.	307
‘Ruith Na Tìm’ 7vv.	309
7.15 Màiri NicIomhair, nèe Màiri Ghreumach à Bhac	310
Annie MacKinnon, <i>Mo Dhùthaich ri Tighinn air m’ Aire</i> , Lewis Recordings, RCS252	
‘Nach mi tha gu tinn’ 8vv.	310
7.16 Mearraid Nice-Leain, Pòl Iù	311
Pamphlet ed. by Sachari MacCoinich, Rosshire, 1871	
‘Cha ghràdhaich am fear beartach mi’ 8vv.	311

7.17 Mairead Nic a' Ghobhainn, Arnol	312
'Faca sibh Lili?', on 'Gaelic Spiritual Hymns II', RCS 209, sung by Donald MacLeod, Lewis Recordings, Stornoway	
'An Lily' 9vv.	312
7.18 Margaret Camaran, Monar	313
<i>M'Annsachd agus Rannan Eile le Mrs Camaran A bha uair-éiginn am Monar</i> , ed. by A. D. Cameron (Edinburgh: John Grant, 1916), pp. 19-22.	
'Caoidh A Ceud-ghin' 9vv.	313
'Cuimhneachan' 12vv.	314
'Samhradh mo Chràidh' 17vv.	315
7.19 Màthair à Scalpaidh na Hearadh	317
<i>LW</i> (June 1947), 8.	
'Marbhrann do dh' aon nighean màthar' 7vv.	317
7.20 Mrs Camashron an Rannoch	318
Domhnall Camashron, <i>Laoidhean Spioradail le Domhnall Camashron, A Bha 'n a Mhaighstir- Sgoil Gailig 'an Eilean Uibhist: Maille ri Beagan Laoidhean le Ughdaran Eile</i> (Oban, 1891)	
'Am Meangan Cliuiteach' 10vv.	318
'Muinghinn a Chreidich' 10vv.	319
'An t-Sabaid Shiorruidh' 11vv.	320
7.21 Nan Eòghain, Lacasaidh	321
Unpublished, Collection of Maggie Smith, Achmòr	
'Tha dà bhliadhna nise Slàn' 18vv.	321
'Teich le d' anam' 11vv.	322
7.22 Peigidh NicLeòid	324
<i>MR</i> (April 1924), 63.	
'Marbhrann air an Urram Dòmhnall MacLeòid, a shaothraich anns a' Chòigich agus ann an Carlobhaigh' 10vv.	324
7.23 Piuthair do Mhinistear na h-Eaglais Stèidhte nach do dhealaich ann an 1843	325
<i>MR</i> (Dec. 1928), 302.	
'An Eaglais Shaor' 12vv.	325
7.24 Raonig NicCriomain, Hiort	326
<i>FG</i> (Nov. 1908), 84-5.	
'An Ath-bhreith' 18vv.	326
7.25 Seonaid Nic Mhathain, Gleann Dail	327
<i>Gleann na h-Irioslachd, Dàin Spioradail le Seonaid Nic Mhathain, Eilean a' Cheò</i> , ed. by Eachainn MhicDhùghaill (Glasgow: Alasdair Mac Labhrainn 's a Mhic, c. 1927), pp. 13-15.	
'An Neamhnaid Luachmhor' 18vv.	327
7.26 Síne Mhàrtainn, Scalpaigh	329
<i>MR</i> (Sept. 1934), 228-9 ; <i>SA</i> 1965/14	
'Gur i an Eaglais Shaor' 21vv.	329
'N tèid thu leis an Rìgh as maisich' 15vv.	331

7.1 Anna NicFhearghais

‘Marbh-Rann Do ’n Urramach Iain Mac-Fhearghuis’

1

An dân so seinneam mu ’n Bhuachall
Tha ’n tàmh ’san uaigh ann a chadal;
Leam gu ’r duilich a’ chùis ud
Do chlann a’ Chùmhnaint r’ a h-aithris;
Bu tù an saighdear nach strìochdadh,
Sheas thu dileas fo ’n bhrataich;
Thog thu cuing an Fhir-shaoraidh,
’S mheas thu eutrom an t-eallach.

2

Do chèilidh dhiombuan mar chuairtear
’San tìr ’s cha d’ fhuair thu ach tamull;
Bu tu ’n gleachdair an uaigneas,
Mar Jacob fhuair thu a’ bheannachd:
Rinn sud thu sultmhor ’san fhirinn,
Mar bhláth a’ dìreadh gach latha;
’S dh’èirich tuilleadh ’us buaidh leat
Trid an Uain ’rinn do cheannach.

3

Anns an doilleireachd ùdlaidh
Las gu h-ùrar do sholus,
Bu reult thu ’shoillsich làn àilleachd,
A ’s fìor gur tràth chaidh thu fodha;
A ’s buan an cadal a dh’aom ort:
’San tigh chaol tha gun solus;
’S fhada t-oidhche gun saothair,
Do lamh, a ghaoil, cha dean togail.

4

Ge buan do chadal tha sgeul ort,
’N làithibh feum rinn thu obair;
Ann an earrach na h-òige
Tharruing beò-uisg’ o ’n tobar;
Ged bha beuchdadh luchd-fuath riut,
Mar thonnaibh uaibhreach na mara,
Air a’ charraig ’tha còmhnard
Thog thu ’n còmhnuidh do dhachaidh.

5

Threabh thu ’n t-achadh le dochas,
Pòr nan deoir chuir gu frasach;
’N diugh ged ’s tosdach ’san uaigh thu,
A ’d’ chlosaid fhuaraidh, cha ’n fhada
Gus am bris ort an fhàire,
Solus aigh air do leabaidh;
Dhuit bidh ’n aiseiridh luchmhor,
Le gràdh ’s tu bhunaich ri faire.

6

Bu tu ’n teachdair ’bha éudaicht’
Bha lann gheur ort an tarruing:
Le beo-chlaidheamh a’ d’ dhòrna:
’Rinn do chòmhnadh ’sa bhatailt:
Bu gheug thorrach thu ’lùbadh,
Tais le drùchd ’o na flaitheas;
Ort bha iomhaidh Fir-saoraidh
’Dhoirt fhuil chraobhach gu d’ cheannach.

7

Bu ghaisgeach armaicht’ thu ’n còmhnuidh,
Gun gheilt ’thug co-dhail do ’n teachdair’,
A ’s a ghathan tha bàsmhor,
Cha robh sgàth ort r’ am faicinn:
Ged a thuit anns a’ bhlàr thu
Rinn an gradh dhuit cul-taice,
A ’s ann an carbadaibh slàinte
Fhuair gle shabhailt’ thu dhachaidh.

8

An togail Shioin a ’s bearn thu,
Tha tigh Iacob fo fhadal;
Bho ’n là ’ghearradh le bàs thu,
’S gun do làith’ reachd bhi mar riu.
Co am pàrant ’rinn t-àrach
Nach dean gairdeachas tharad,
’S tu ’nis mar Rìgh air do chrunadh
Ann an luth-chuirt nam flaitheas?

9

'S ann bha 'n aonachd neo-chriochnach,
Eadar Criosd agus t-anam;
Rinn sud thu 'd' theachdaire dileas,
'Bhri 's an fhirinn gu 'n d' fhan thu;
Fhuair thu urram nam bràithrean:
Anns gach àit 'rinn thu 'thathaich:
Nochd thu do shiobhaltachd shuairce,
Gràdh gu 'n fhuath do gach anam.

10

Ann an rùntaibh Jehòbhah
Fhuair thu fòghlum a 's fiosrach':
'S tric a theagaisg thu 'n t-eòlas
D' fhuadaich bròn 'sa thug misneach;
B' ait bhi suidhe fo dhuibhre
Do dhuillich chubhraidh 's do mheasan,
Bha 'n Lagh 'san soisgeul le chéile
Glan r' an eisdeachd 'o d' bhilibh.

11

Le mais, an soisgeul na bhuaidhean,
'S tu dh'fhosgail suas e do 'n aithreach',
'S na thuig le taitneachd an fhuaim ud
Ghrad aom an cluas le làn aire;
'Uile gheallanna glòrmhor
Do 'n anam leonta rinn aithnicht'
'N tobar meal' as an d' òl thu,
D' a ionnsuidh threoraich an t-aithris.

12

'N Lagh cha d' leig thu air di-chuimhn,
Bha e priseil a' d' shealladh;
Sheid thu 'bhagraidhean uamhainn
'N cluas an t-sluaigh nach d' ghabh rabhadh,
Uile mhallachd Shinài
Sgaoil gun bhaigh iad nan sealladh:
Thug thu dulan do uaislean,
A 's cha robh fuath 's ort r' am bagraibh.

13

Sheas thu daingean 'san fhirinn,
'Tarring brìgh as an fhacal,
Bha 'n siol a chuir thu neo-thruaillidh:
'S na thuig an fhuaim rinn ris aiteas,
Ghiulain Spiorad na firinn,
'O d' bhilibh sìochail am facal;
A dh'ionnsuidh cridhe nan uaibhreach,
Sgoilt, ge b' chruaidh iad nam blaghean.

14

Tharring t' anam, le dichìoll,
Sùgh á fionain nam meangan:
'Mach á stòr-thigh a' chùmhaint,
'S tric fhuair thu urachadh beatha:
Neoil tha nis air do chul-thaobh,
'S grian na h-ùdlachd cha 'n fhaic thu,
A choidhch' an tobar cha tràigh ort,
'Us Uan a' ghràidh riut an taice.

15

'S i grian an àigh ort a dh'éirich
Cuir solus eibhinn a' d' anam;
'S moch a dh'iarr thu 'm Fear-saoraidh,
A 's d' a chaoirich thug aran;
Mar sud 's na h-uain 'bha neo-threubhach
Rinn thu treun iad le bainne;
Air an innis ' tha luachmhor
Threòraich sluagh bha ri faire.

16

'S tric an lannachd a chómhdaich,
A 's do 'n deòraidh thug aran,
Sgaoil thu 'm bord a bha fialaidh
Roi' luchd-iarraidh an rathaid:
Bha thu 'd' mheadhon gu stiùradh
Nan doill gu dùthaich a' gheallaidh,
A 's tric a neartaich na glùinean,
'S do 'n chridhe bhrùite thug athais.

17

Riamh cha b' ait leat bhi 'saodach
Caoraich shaort' air an achadh;
Ach air rogha nan cluantaibh,
Laimh ri bruachan na h-amhainn;
Far am a bhiodh an driuchda
'Luidhe dlù air gach badan;
'S far am briseadh na ròsan
'Mach le 'n oirdheirceas dhathan.

18

Bha 'm Fear-saoraidh leat luachmhor,
Be 'n neamhnuid luachmhor a shir thu;
Sud rinn t-armachd cho luachmhor,
'S riamh an ruaig ort cha bhitheadh;
Sheid thu gall-truimp na firinn,
Gu tairis dileas mar 'shireadh;
Ort bha clogad na slainte
'Rinn do thearnadh gu minic.

19

Bha sgiath a' chreidimh ga d' chòmhdach,
Leath' mhuchadh leonadh gach saighead;
Bha thu crioslaicht' le firinn,
'S uil' armachd Ios' ort ga chaitheadh:
Bha seul an Spioraid gu dluth ort
Toirt dhuit rùintibh chum soluis;
Seud chaidh ' cheannach le luach thu,
Clach ro luachmhor san togail.

20

Thog thu' bhratach bha buadhar
Am fuil an Uain chaidh a dathadh:
Am muigh do 'n champa 's tu' fhuaradh
'Giulan uallach a mhaslaidh,
Bha t-uile mhiannaibh fo t-ordugh,
'Bhrigh gu 'n d' ol thu o 'n charruig:
Bu tu gaisgeach an dochais
Ghlac le seoltachd an claidheamh.

21

Bu gheug 'bha torach a' d' chuairt thu,
Mar ùr-chrann uaine 'am fasgadh:
Dh'òl á seimh uisg' an fhuarain
'N uair bha cruaidh-chas 'us tart ort;
'S ged robh iot air na h-oighean
Do chupan òir-s' a' cur thairis;
Ge d' robh gainn' air an lòn ac'
Bha 'm mana beò dhuit làn aithnicht'.

22

Do thigh bha deasaicht' an ordugh,
'Sa ghna do lòchran a' lasadh,
'S tu a' feitheamh thoirt cò-dhail
Do'n fhear-phòsda 'n uair b' ait leis
Teachd d' a lios as a sheòmar
'Thional ròsan leis dhachaidh,
'Shuidhe sìos aig a bhòrd-san
'Mhealtainn sòlais a' gheallaidh.

23

'Nis 'san oighreachd neo-thruaillidh
Chaidh ch' cha ghluaisear le duin' thu;
'M feasd cha choinnich thu leòman
Anns an rod 'thoirt dhuit tuisleadh:
Cha bhi acras no iot' ort,
'S cha chaidh an t-sìorr'achd do thruscan,
'S lan a' mhuir as am feud thu
Ol gu saor gun cheap tuislidh.

24

Do phailliun creadha o 'n d' fhàg thu
Fhuair thu àrd ann an urram,
Fhuair thu 'n comunn rìgh Da'bhaidh,
Mhaois, 's na fàidhean gu h-uile:
Ghiulain aingle thu sàbhailt'
Gu uchd Abraham tuilleadh,
'S na prìomh aithr 'ean cha 'n àicheidh
'Nis do làireachd 'nan cuideachd.

Tha Halleluiah na mòrachd,
 Le mais an glòir an ad' shealladh:
 Tha thu a' cantainn an orain
 Bha thu 'fòghlum air thalamh:
 “ 'S beannaicht iadsan da-rireadh
 Ann an Ios' a rinn cadal,
 Fhuair iad fois 'o an saothair,”
 S chaoidhch bidh 'ghaol-san dhoibh maireann.

'B' fhearr gu b' urrainn mi 'n fhirinn'

1

B' fhearr gu b' urrainn mi 'n fhirinn,
 'S brìgh o 'n bhiobull a tharruing;
 Chum gu cuirinn an cèill i,
 Do na cairdean tha mar rium:
 Dh'fheuch an cuirinn an òrdugh
 Laoidh bhoidheach 'chur m' fhadail;
 Sud a bheireadh dhomh sòlas,
 Seach aon phorsan air thalamh.

2

B' e mo mhiann a 's mo dhùrachd,
 A bhith 'sgrùdadh an fhacail;
 Chum gu caithinn le cùram,
 Pàirt de 'n uin' th' anns an amharc;
 Seal mu 'n gearrar as m' àit mi,
 'S nach bi m' àireamh air fhàgail;
 Tùs a ghliocais bhi sgàthach,
 Mu 'n tig am bàs ann ar caramh.

3

'S ann bu chòir dhuinn bhi 'sleuchdadh,
 Do 'n Tì a réitich am bealach;
 'S e a thocraich an ceum dhuinn,
 'S rinn e tèithleach de 'n charraig;
 'S geall geatacha dùinte,
 'Chuir àdhamh g' ar ciureadh 'sa 'bhealach;
 Dh'fhosgail slighe d' ar stiuradh,
 Dh'ionnsuich dùthaich a gheallaidh.

4

'S tu 'n Tì 'shaltair a' d' aonar,
 An t-amar fion le buaidh chaitheam;
 'S dh'òl thu deasgain na cuaiche,
 'Bha ro uamhann r' a ghabhail:
 Fuil a chrathaidh mu 'n cuairt ort,
 'Toirt an nuadh dhreach o' d' earridh;
 Sud an là a bha cruaidh ort,
 Dh'òl thu cuach feirge t-Athar.

5

Sud an làtha dubh brònach
 Dh'iath a mhòr chuideachd umad;
 'S iad 'ga d' ghabhail mar òran,
 'Deanamh dhiot fearas-cuideachd:
 Ge d' b' urrainn do mhòrachd,
 Na slòigh 'shiabhach mar dhuslach;
 Bha d' fhad-fhulangas deonach.
 Thoirt dhoibh còmhnaidh a 's furtachd.

6

Dhiult a' ghrian anns na speuran,
 'S chuir i 'n cèill le nach b' ait e;
 Chaidh a' ghealach fo 'sgéith-se,
 Cha robh 'n sgeul ud le taitneach:
 Aon fhear cuididh cha d' fhuair thu,
 Sheall mu 'n cuairt a 's cha'n fhaca;
 'S ge d' a ghearradh o 'n t-sluagh thu,
 Làn bhuadhaich an cath leat.

7

Thug thu buaidh 's rinn thu dioladh,
'S dh'ìoc thu 'n iobairt bha taitneach;
Fhuair thu ceartas làn riaraidh,
Do 'n dream nach fiaradh do reachdan:
Iadsan 'ni dhiot bòn dòchais,
Bi'dh thu 'n t-òran ro thaitneach,
Chaidh t-fhuil luachmhor a dhòrtadh,
Air son deòir do luchd aidmheal.

8

Ge d' a 's cruaidh a bhi 'leubhadh,
Caomh Mhac Dhé 'n uair a dh'fhuiling;
B' e sud là an deadh sgeula,
Fhuair gach reusan làn chuireadh:
Teachd am fagus an t-slèibhe,
Dh'fhaicinn beusan neo-chumant';
Aon Mhac Dè air a cheusadh,
Thogail féichnibh o 'n tuiteam.

9

Ge d' a luidh thu sìos strìochta,
'N leabaidh iosail mar dhuine;
Cha robh 'n cadal ud sìorruith,
Dh'èirich 'nìos a 's cha d' fhuirich:
Làn choilìon thu 'n sgrìobhadh
'Bha fàidhean 's rìghre 'toirt umad;
'S fhuair thu uachdranach sìorruith,
'N uair a dhìrich gu d' thulaich.

10

Bu tu leomhann treubh Judah,
'S moch a dhùisg as do chadal;
Bhris thu cuibhreach na h-ùrach,
'S thug thu dùlan do d' leabaidh:
Bha na mairbh air an dùsgadh,
'S air an stiùireadh do 'n bhaile;
Chum gu faicte le daoine
Nach rìgh saoghalt' a bh' aca.

11

Bu tu 'n Rìgh thar na rìghre,
Co dh'innseas brìgh t-eachdraidh;
Cha 'n urrainn fàidhean a' Bhiobuill,
Teachd a nìos le làn bheachd orr':
Tha 'phìnn cha dean sgrìobhadh,
Meud na h-ìomhaidh 'tha d' phearsa,
Co 'n rìgh dhuit nach strìochdadh;
'S urrainn brìgh thoirt o d' eachdruidh.

12

Tha thu 'd' thobar làn ioclaint,
Fuaran fìor-ghlan 'cur thairis;
Iadsan dh'òlas da-rìreadh,
Cha bhi iot' dhoibh 'nan caithris:
Ni thu tearmun a 's didein
Ni thu dìon a 's cul-taic dhoibh;
Cò dh'fhaodas an dìteadh,
'S buaichail' Isra'ì a fair' orr.

13

Ge d' tha thu a' d' lùthchuir,
Tha thu 'd' ial' do luchd turais;
Is Crann ola 'sa chùirt thu,
Tha 'mhill chìrr 'uait a' sruthadh:
Geuga torach 'thig dluth dhuit,
Crann nach fìu ni thu mhilleadh;
Iadsan uile nach lùb dhuit,
Ann a' d' chuirtibh cha'n imich.

14

A 's feumail mosgladh luathreach,
Coran buan cha dean caitheadh;
Tha ar càirdean neo-fhuathach,
An dèigh am buain leis a cheana:
Fad a' cadal 'sna h-uaighibh,
Gabhail suain o gach ainneart,
'S gearr an t-àm gus an fheudar,
Teachd gu géill do 'n fhear-amhairc.

15

Dh'fhagadh sud oirnn fiachaicht',
Bhi 'sior iarraidh an rathaid;
Dh'ionnsuidh baile na didein,
'Bheir sàr dhion d' a luchd tathaich:
'S ge d' robh coganna lionmhor,
Èighear sìth ri luchd caithris;
'S buailidh freiceadan Israel,
Sìos gach rìgh ni orr' ainneart.

16

Còmhairl' bheirinn le dùrachd,
Do cheann iùla nan dalla,
Teachd fo cheangal a' chumhnaint,
'M feadh tha dùil ris a' ghealladh:
Mu 'n tèid an dorus a dhùnadh,
'S nach bi ùin' ann ni 's faide;
'S an cuir ar càirdean san uir sinn,
Tigh gun ùrnuigh gun aidmheal.

'Cia maiseach èibhinn bha Adhamh air èideadh'

1

Cia maiseach èibhinn bha Adhamh air èideadh,
Mar shoillse grèine, 'na cheud trà nòin;
Ach dh'fhàs e truaillidh le meas a bhuairidh,
'Sa chomunn uasal dh'fhàs fuar le dheoin:
A chaidreamh dileas ri Rìgh nan rìghre,
Grad chaidh air dì-chuimhn' a dhiobhail treoir:
A 's dh'fhàs e diblidh 'sa ghàraidh fhiona,
'Sa mhiannaibh ciocrach an Tì air lòn.

2

O mianna tràilleil thu 'bhi 'gan àrach,
'N e sud a' b' àbhaist mu 'n d' ghrà' i thu 'bhreug;
Ni sud an fhìrinn tha umad sgriobhta,
O 'n d' rinn thu dìmeas air iomhaidh Dhé:
Ge d' fheum thu 'ghlòir-san air gràin de 'n òtrach
Le d' mhianna neo-ghlan 'toirt lòn do 'n chreidh;
Feuch 'nis thu ruisgte fo lagh an sguirsidh,
A 's èideadh ùr ort de d' chùmadh fèin.

3

Fuar èideadh truaillidh an ionad suaimhneis,
O 'n chraobh neo-bhuadhach sann fhuaras sgeul;
An ubhall bhàsmhor, mar mhill fo d' chàrain,
A bhrùith do shàil, 'sa thug bàs a' d' dhèigh;
'S i 'nathair lùbach a dhall do shùilean,
'S a dh'fhàg thu ruisgte gun tùr no cèill:
Tha egal 's uamhann a' nis 'g a' d' chuartach,
A 's ceuma buadhach cha dual uait fèin.

4

Cia maiseach bhà thu 'measg gheug a ghàraidh,
Cia uine dh'fhàs thu mar thàir an t-slògh;
An e gu d' ghèill thu do 'n nathair shèitich,
A r' ol do cheudfaigh'nn 'sa reub do ghlòir:
Do chrun bha fìor-ghlan làn smal air lionadh,
'S d' cheum neo-dhìreach, 's neo-dhìleas dòigh;
Tha bagradh ditidh a' nis an tì ort,
O 'n reub thu 'n iomhaidh so dhiot le d' dheoin.

5

Ge d' reub thu d' iomhaigh, cha tròigh an ioc-shlaint',
Thig iobairt shiorruith bheir dion san fheoil;
Thig leigh a dhunas gach creach 'tha ciurrte,
'S a ghlanas d' ùrnuigh, tre 'n tuiseir oir;
So Mac a chùmhnaidh a dh'èideas ùr thu,
A 's meas cha ruigs thu, 's cha spuill do ghlòir;
A 's lochran iuil e, do 'n dream nach diult e,
Do 'n dall bheir sùilean, a 's lùgh do 'n leont'.

6

So rosg na h-ùr-mhaidne, shoillseas dùdlachd,
Slat rioghail Judah, 's ceann iuil luchd bròin,
So guth nam fàidhean; toirm Beinn Shinai,
Rìgh Shìoin 'ghràdhaich sliochd Adamh gun threoir:
So an siol neo-bhàsmhor o theaghlach Dhà'bhìdh,
A thaghas àireamh bheir gràdh dha 's glòir;
'S a phronnas Sàtan le 'ghathan bàsmhor,
So 'n aithridh ghràidh, thug o 'n bhàs a chòir.

7

Ach feuch cia neoghan, 's tha 'n inntinn fheòlmhor,
A dh'easbhuidh eolais air glòir an triagh;
A 's làthaich fhuar i, o 'n duisg gach uabhar,
Sruth-chlais gach truailleachd, 's e 'dual 'sa miann:
Cha tug i ruintean do lagh na dùcha,
Tha thall de 'n dùdlachd san dùthaich fhial';
Chluinntinn Dhàibhidh a' seinn air clàrsaich,
Na laoidh a 's àill' bha san fhàsach 'riamh.

8

Cha 'n fhann mi stòlta, mar neach gun dòchas,
Ach iarrainn sealladh a 's còmhnaidh uait,
Cha dun mo reusan o labhairt cèille,
Mu 'n Tì 'chaidh cheusadh an èiric sluaigh;
B' e sud an dìmeas air fuil na h-iobairt,
[...] 'ceilltinn d' fhirinn o 'n chrionaich chruaidh,
Ge d' tha mosgain iogain 'sa duilleach crionta,
Gun fhios cia 'n lin anns an cinn iad uain.

9

Gun fhios cia 'n ùine, san tuit an driuchd sin,
A sgapas dudlachd, 'sa sguir seas fuath;
Là sgaoileas ùrar a blatha cùbhruidh,
Le geuga lùbta 's le ùbhla buaidh;
Ni sinn toise' ùirsgeul na h-alelujah,
Le binn ghuth ùrnuigh nach diultas uaithch',
Searbh luibh ge d' òl e, an tùs a h-òige,
Tha nis a ceul tre na neoil 'dol suas.

10

Cha 'n e 'n crann fige a mhallachd Iosa,
Searg san tìm sin a dhiobhail buaidh;
Ach is geug i dhìrich fo lagh an ditidh,
'S thug fuil na h-iobairt dhi dion san ruaig;
Dh'fhàs i iotmhor, a 's dh'òl gu'm dioladh,
De 'n t-sruthan phriseil a dh'ìrich suas:
O 'n tobar bheò sin, o 'n sruth gach dòchas,
'Sa lasas sòlas aig bòrd na h-uaigh.

11

Ma shlugadh dòchas na crionaich neo-ghlan,
Le seilbh de 'n ghlòir sin tha 'chòmhnuidh shuas,
Cha d' lag do threoir-sa, 's nach urr' thu còmhnaidh,
Le dream le 'n deoin 'bhi teachd beò do 'n uan:
Cha d' fhàilluich d' fhirinn, 's cha cheil thu d' iomhaigh,
Air neach gu siorruith nach ioc dhuit fuath;
Mar sheudar dìreach bi fàs an fhìrean,
Fo bhrataich Ios', o 'n 's e 'n Tì thug buaidh.

12

Bi d' fhocal buadhach, do 'n dream 'chur luach air,
A 's carraig fhuasglaidh thu 'n uair ar feum;
'S tu 'n tobar fìor uisg' gun ghrùnd 'na iochdar,
A bhaisgeas iota luchd dìre an t-slèibh:
'San dream le 'n deoin e, bheir thu fo d' sheol iad,
Thar sruthaibh Jordain, gu còmhnaidh rèidh;
Gu fearann àghmhor, a 'n tìr Emanuel,
A 's nathair bhàis, cha bhi 'n phàras Dé.

13

Tha cumhnant grasmhor, ni 's naisgte 's cha 'n fhailich,
Tha 'n lagh air àrdach, 's chaill Bas a lugh,
Tha ceartas riaruichte, 's phaigh na fiachan,
'S na geatan iarunn 'nis fial bha duinnt'.
Tha samhlaidhean 's iobartan a choidhch air di-chuimhn'
Tre 'n t-sagairt shiorruidh, ni 's diol gach cuis,
'S faidh 's rìgh e, 'cheannsuich rioghachdan,
'S fo bhratach dìon, gheibh luch-diridh stuic.

'Rìgh Shìoin'

1

Rìgh Shìoin gur h-èibhinn 'bhi èidicht' fo d' shith
'Sro thaitneach an cèil' thu fo d' sgèith-sa tha dìon;
Cia maiseach air slèibhtean, fear-èigheach na sìth;
'Si 'n fhirinn 'uchd-èididh, 'se treubhach 's gach gnìomh:

2

So Prionnsa na sìochainnt' so iobairt na rèit',
So maise nan rìghre, crann fireantachd Dhé:
Clach oisinn na lùthchuir, chaidh dhuilteadh gun chéill,
Feuch a nis e crùnta ann an cùirtibh nan speur.

3

So am Buachaille dileas nach dìobair a threud,
Bheir deoch dhoibh de 'n fhìor uisg', gun iota 'na dèigh;
'Se 's targaid do 'n fhìrean 's ni dhion mar le sgèith',
'S fo chuing-san cha 'n fhailnich, 'sann dh'fhàsas leis treun.

4

Feuch maitheas na mòrachd a dòrtadh a nuas,
Na h-iòcshlainte bheo air ceann-feadhna luchd-fuath;
'Se thogas an deoradh o 'n òtrach le buaidh,
'Sa shuidheachas còir dha 'measg òirdheirceas sluaigh.

5

So an Ti bh' aig na fàidhean, 'nam faisneachd do 'n t-slògh,
Freumh thaitneach 'thigh Dhà'bhaidh Rìgh Shàleim fadheoidh;
Clach chinn anns an àros san ar-ear luchd bròin,
Craobh thorach 'san fhion-lios toirt brìgh do na meoir.

6

So an Ti teachd o Èdom, dearg èideicht' mu 'n cuairt,
So 'n leomhann tha treubhach dh'fhosgail seulan cruaidh:
Rìgh Shìoin na mhòrachd feuch a ghlòir 'tha do luadh
So an ròs o Sharon 's an lilli 's àill' snuadh.

7

So a pheacaich gun chùram ol' ungaidh nan gràs,
So gheug a tha 'giulan meas cùbhraidh na slaint',
Thoir dha urram a 's ùmlachd 's biodh t-ùrnuigh na là 'ir;
'Sa stòr-thigh a' chùmhaint gheibh ùr-ni gach là.

8

Dean mosgladh le cùram, faic t-ùin' a ruith luath,
Do chopan a lionadh gun sìth tigh 'nn mu 'n cuairt,
Tha 'm bàs ann an tòir ort 's tu 'còrdadh ri d' uaigh,
'Stu d' sheasamh a d' chrionach fhéin fhìreanta suas.

9

So an t-sligh' na duilt i, ceum ùr chum an t-slèibh,
'Chaidh 'fosgladh le ùghdar, Phrionnsa cùirte nan Speur;
Thig fo chuing a' Chumhaint, thoir umhlachd a 's geill,
'S ged' fhailnich thu d' chùrsa tha 'n stiur na laimh fein.

10

Tarruing sinn o 'n lathaich san d' fhagadh sinn shios,
Mu 'm measar ar gòraich mar òighean gun phrìs,
Ach seasamh a' còmhrag chum mòrachd do riogh'chd,
'S chum nach caill sinn dòchas fadheoidh aig a' chrìoch.

11

Thoir furtachd an fhìrean, do dhiobrachain leoint',
'Ni aidmheil air t-fhìrinn, chum disleachd do mhoid,
Rìgh Shìoin ag innseadh, nach seinn iad 'sa gloir,
'S nach eil oighreachd 'na riogh'chd dhoibh mur strìochd iad san fheoil.

12

Ceannsaich ardan a 's mi-run, ceannsaich strìth agus fuath,
Dean sinn eudmhor mu 'n fhìrinn 'sann d' a' trid bheir sinn buaidh,
Bi' d' stiuradair dìon dhuinn, tre thìr ar cuairt
Thoir do 'n chaladh shabhailt', 'n uair bheir bas oirn buaidh.

13

Dh'ionnsaigh caladh èibhneis, nach èidear le bròn,
Ach a seinn air theuda a 's èibhinne ceol;
'S clarsaichean ùra, haleluia 's boidhch',
Do Rìgh Shìoin dhuilteadh, so 'n duthaich nan deoir.

14

B' fhearr gu 'n aomadh do chluas, chum duan mo lag-threòir,
Thigeadh fìor-uisg' 'san uair, sruth buadhach 'nar beòil;
Sgapadh sud uainn gach truaigh, gach buaireadh fadhaoidh,
Bhi'dh ar 'n-ionmhas ni b' uaisl,' taisgt' shuas ann an glòir.

7.2 Annie Nic Ghill-Fhionnain, Bearnaraidh, Uig

'Marbhrann do Dhithis Chloinne'

1

Na 'm biodh teanga bhaird agam
Chum dàin a chur air loinn
Dh'innsinn do mo chàirdean
Mar a rinn am bàs mo chlaoidh.
'S ann am mìos na Màirt
Dhealaich e na pàistean ruinn;
Ach tha mi 'g altrum dochais
Gu bheil an t-òran ac' 'g a sheinn.

2

An camhanaich na maidne
'S mi trom airsneulach troimh 'n oidhch',
Laigh mi air mo leabaidh leat
'S cha tug thu freagradh dhuinn.
Phlosg mo chridhe is dh'fhàilnich e
Le meud mo chràidh an raoir,
Cò dh'innseas meud mo dhoruinn
'N uair bha Seònaid 'g a toirt bhuainn.

3

'N uair thug sinn thun an teine thu
Is a chunnaic mi do shnuadh,
'S a chreid mi gur e am bàs a bh' ort
A ghràidh bha sin cho cruaidh.
Bha na deòir a' sìleadh bho
Mo chridhe air mo ghruaidh;
Ach an Ti thug còir dhuinn oirbh
'S E dh'òrduich 'ur toirt bhuainn.

4

Thionndaidh mi car tamuill bhuat
'S tu teannadh ris a' chrich,
Is phill mi chum na leapa
Far an robh mo bhalach tinn.
Bha mi call mo dhòchais dhuit
'S bu bhrònach cor mo chridh,
Chaidh esan a thoirt dhachaidh uainn
Mus do chaidil thu 's a chill.

5

'N uair a dh'eireas mi 's a mhaduinn
Chun an teine bheir mi sùil
Air an àit 's na chleachd sibh
A bhith cleasachd ri mo thaobh'
Cha chluinn mi fuaim bhuir gaire
'S bidh sud 'g am fhàgail sgith
Ach tha mi ghràidh an dòchas
Gu bheil sibh còmhla ris an Rìgh.

6

'N uair sheasas mi 's an dorus
Oidh mi 'g amhairc anns gach àit
An dùil gu faic mi tighinn sibh
'N ur dithis mar bu ghnàth.
Air làimh a chéill chitheadh sibh,
'S a dh'aindeoin de bhiodh cearr
Cha dealaicheadh sibh ri chéill
Gus an d' ghéill sibh do 'n bhàs

7

Nach math gu bheil e sgrìobhta
'Nad Fhirinn nach eil cearr
Gu bheil Thu cuireadh leanabaidh
'S nach teart Thu iad bho chàch.
'N uair bhios mo chridhe tinn
'S mi ri caoidh na chaidh gu bàs,
'S e D' fhocal fèin bheir faochadh dhomh
'S a chuireas mi 'n am thàmh.

7.3 Bean a Bharra

'Geillibh do lagh an Ard-rìgh'

1

Geillibh do lagh an Ard-rìgh,
Do reir iomhaidh rinn na sloigh;
Ge do pheacaich Adhamh sa gharradh,
Cha do threig e riamh 'n t-al og.

2

Am fearran a gheall e do dh'Abraham,
Cha d' fhàilnich a shliochd na dheidh;
Thug e do dhuthaich Chanaan iad,
Ge b'fhad an dail b' fhior an sgeul.

3

'N tra' chaidh Clann Israel sìos do' n Eipht,
Bha iad fo phein ann 's fo chis;
Thug Rìgh nan colbh roi 'n Mhuir Ruadh iad,
Ach dh'fhàg Rìgh Pharaoh 'sa shluagh shios.

4

Chula sibh Maois an duine còir,
A bha's comhrag cruaidh 's on Eipht;
Mòr theachdair thàinig a Dhia,
'S nìor chreid iad riamh smid da sgeul.

5

'S iomadh plaigh dh'fhuiling am por ud,
'S iad a ruigh le dòchas breug;
Cha roibh in Maois lea' ach fear chleas,
Beagan bu treis' na iad fèin.

6

Thàinig aingeal oi'ch o Dhia orr',
'S mharbh e 'n ciad ghin fad na h-Eiphte;
'S a mhadain bu chruaidh an gabhadh,
"O! leigibh as clann Israel."

7

Do ghluais Maois leis a chlainn,
Gan tabhairt a broinn na h-Eipht';
Thug e gu cois na Muir Ruaigh iad,
'S dh'fhosgail Dia suas na clar rè dhaibh.

8

Ghluais Rìgh Pharaoh's b'aithreach dho,
An deidh sloigh Clainn Israel;
Thàinig le stoilbh trid a' chuain ud,
'S dhuin a muir mòr suas a beul air.

9

Da-fhichid blià'n ann san fhàslach,
Do bha pobull araid Dè;
Aran mana'nuas o neamh orr',
A bheathachadh an da-threimh-dheug.

10

Bhuail e 'n t-slat sna creagan cruaidhe,
'S bhruchd an t-uisge fuar anios;
'S ùr a thog e fèin an t-àl ud,
Gar 'n do chreid a dha chlàr sgrìobht'.

11

An cumhnanta rinn e ri Abraham,
Bha a làmhnan leis an treud;
Thiormaich e ropa sruth Iordan,
'S thug e steach iad dhan coir fèin.

12

Dh'èirich na fineachan fiathaich,
Bu dian ann an cath na ceud;
Sheas a' ghrian leis suas sea uaire,
Gus an do bhuaidheach leis gu lèir.

13

B' iomad cath cruaidh agus còmhrag,
As an d' thug e'n por ud riamh;
Thug e nios iad a Thùr Bhabel,
Gur am b'aill leo fèin a rian.

14

Pobull ceannairceach, cruaidh, dana,
Ag sìor bhriseadh aith'nte Dhè;
Ghabh Dia fearg ag mead an cleas ris,
'S leig e greis iad leo' a fèin.

15

Bha sinn mar chaoraich gun bhuachaill,
Gun neach a ghabhadh truas dhinn ann;
Ach Dia treun ann cath san comhrag,
Chuir e Mhac le deòin n' ar ceann.

16

B' e sin ain-deoin chruaidh ri leubha,
Mac Dhè bhith ga chur ri crann;
An gaisgeach sona rinn ar ceannach,
Air a bhàs thug buaidh d' an an-deoin.

17

Dhil e ar 'n ainmheach le eiric,
'S ann duinn a b' eibhinn bhi da choir;
Leanadh sibhse an t-iul ghlan-sholuis,
'S reachadh na choinneadh le solas.

18

'S iomadach ail leis ga reiteach,
Le sith dhuinn an Aros Dhè;
Far am fuigh sinn cuirm an asgaidh,
'S nach gabh sinn acras na dheidh.

19

Ach triallaidh 'n t-amadan na shlighe,
A reir miann a chridhe fèin;
Gus an druidear suas san uaigh e,
'S nach d' thug air Dia luadh ri rè.

20

An t-fhearran no deansa bosd,
'S as do stòr, no dhosan geill;
Oir lead an roinne 's caoile ad cheann,
Chan fhuasgaill iad thall am feasd.

21

Gabh mo chòmhairle, 's glac ciall,
'S biodh do mhian air a chuid is fearr;
Bi tric an comhladar Dhia,
'S luighide t'fhia' roi' ghleann a bhàis.

22

Bi tric a' taghal do 'n t-searmoin,
'S na dearmaida choi' ch focal De;
Feith gu foighdneach ri ordugh,
'S mo' aide do phorsan fèin.

23

Im'ich a d' laithean gu coir,
'S na dèan tair air duine bochd;
Seachan gach droch bheairt fo 'n ghrèin,
An t-eagal gun eughor thu do 'n t-sloc.

24

Faic an roth so dol mun cuairt,
Neach cha 'n eil a dol o 'n bhàs;
Gach fear 's gach bean thàinig riamh,
Thriall iad uile 'n dus o 'n d' thàinig.

‘M’ athchuinge ort a Rìgh an Aigh’

1

M’ athchuinge ort a Rìgh an Aigh,
O na ’s i do lamh is treise,
Dh’fhuasgail thu Maois ann san fhasach,
’S ann ’s gach cas gu d’ rinn thu sheasadh.

2

Thug thu aran as na neamhaidh,
Agus burn a aodan chreagan;
Sgoilt thu mhuir na rathad reidh dhoibh,
’S rinn thu Clann Israel a sheasadh.

3

Bha do ghairdein treun gun ionadh,
Ann ’s gach do’ninn chuir thu seachad;
Gus na thuit iad ann an gorraich,
’S b’ fheudar leon thoirt air am pearsainn.

4

’N uair thogadh Maois riut a lamhan,
Bha do ghrasan aig am pailteas;
Bu leis buaidh cath agus comhrag,
’S bha e beo air sgath do bhrataich.

5

Gach neach a sheasas ri d’ ordadh,
No ri teorachd as do neartsa;
’S cinntich nach basaich a ’n do ruinn,
Shoilleirich Ithob e na eachdraidh.

6

’S dana dhomh mo ruisg a thogail,
’S peacach lothar mi gun eolas,
’S dana dhomh t-ainm naomha ghluasad,
Le teangaidh bhuaireasach neo-ghlan.

7

M’ athchuinge ort a Rìgh nam Feartan,
Ge do tha mo pheacaidh lionmhor;
Cuir amach iad as do lathair,
S basaicheadh iad air sgath t-aon Mhic.

8

Cha d’ fholuich thu riamh do ghnuis,
Air neach a dh’iarr le durachd;
Cuidich mi ge d’ tha mi faillinn,
’S pailte ’n lamh no aird an lionaidh.

9

Teagaisg dhomh mo chaint a thaghadh,
’S gun deannainn roghain dhi t-ordadh;
Fuadaich mo leannanan peacaidh,
Cuir mi ’n chleachdainn ann tus m’ oige.

10

Soilsich mo chridhe le d’ mhaitheas,
Sgeudaich mi le brat na firinn;
Dion le d’ Spiorad mi o bhuaireadh,
’S tu mo charraig bhuan gu dilinn.

11

’S tu mo shoilse ri h-am codail,
’S ann sa chodal ’s tu mo dhidinn;
’S tu mo thoil-inntinn air madainn,
A Rìgh nam Feartan glac a d’ lion mi.

12

A t-fheirg a Rìgh, na treigse mise,
’S dean le d’ Spiorad Naomh mo lionadh;
Mo shuilean thogail ri d’ ordadh,
’S ri d’ stor nach teirig gu siorruidh.

13

’N uair a thoilcheas tu fein thu,
Leis a chreabaig so ri crionadh;
Glachd m’ anam a steach do d’ gharradh,
Air sgath mo Shlanuighear a dhil mi.

‘Gloir do ’n leigh da ’n leir mo lotaibh’

1
Gloir do ’n leigh da ’n leir mo lotaibh,
Tha mo shochdair ann a d’ laimh;
O! ’S tu thilg na saighde diamhair,
Thig le hiosap, ’s bidh mi slan.

2
’S tusa an leigh a thig le d’ iarraidh,
Nach iarr fiachan, ach ar gradh;
Gloir is moladh thoirt le h-umhlachd,
’S coimhdid dlu air a chiad aithn’.

3
Cha lub mi mo ghlun do dh’iomhaidh,
A rinneadh le innleachan lamh;
Leanaidh mi Caiptin Clann Israel;
A ghradhaich sinn mun d’ intrig bas.

4
O! ’S tu ’m Faidh a chum ar slainte,
Na buin fein do spiorad uainn;
O! ’S tu ’n Sagairt thug an iobairt,
Mar dhioladh air son an t-sluaigh.

5
O! ’S tu an Rìgh a ni ar conadh,
Air sgiath chomhraig ri chruaidh chath;
Froisidh tu do naimhde breugach,
Mar dhuilleach gheug ri cruaidh sneachd.

6
Cathrannaichear iad as t-fhianais,
A’ triall gu prìosan a’ bhroinn;
’Am bi gul is diasgan fhiacall,
Gan riasladh gun fhurtachd leo.

7
Fann-ghul, agus caithream broin,
’S e sud an cronan am feast;
Gan leadairt le teas agus fuachd,
Gun duil uaire ri tigh’n as.

8
M’ athchuing oirbh a bhraithrean Criosdaidh,
Aodhradh do Ard-Rìgh nam Feart;
Co bheir buaidheachas san uaigh?
’S cha d’ thig aon do ’n t-sluaigh air ais.

9
Deanamh obair fad an la,
’S dorchadas nan trath da ’r coir;
Ma ’m fas an teanga gun chli,
S uinneagan a chinn mar cheo.

10
’S amhail mi is earb am preas,
Gaodhair ga caol-ruigh ua h-airc;
’N uair tharlas i ann an cluain,
Cha chuimhnich i ruaig no cath.

11
Mar long gun seol mi ann an cuan,
Doinnean mhor ri bord a’ strith;
Fhir a dh’fhuasglas air gach cas,
Glachd an acair, sabhail mi.

12
Reiteach cala do ’m anam fein,
Cuir trusgan nam breug so dhim;
O! ’S tu cheannaich mi o ’m bhas!
A measg do chloinne aireamh mi.

13
’ N sin seinneam laoidh mholaidh dhuit’
Air na h-orgain or-uidh bhinn;
’S on ’s tu ’s airde th’ ann an gloir,
Tagair fein mo choir a Chrìosd.

7.4 Bean Torra Dhamh

‘Beatha na Buaidhe’

1

Ceòl cha’n àill leam, piob no clarsach,
Binneas ghall-thromp ’s theud,
Cha bhinn le m’ chluas ’n uair ’s aird’ am fuaim,
Cha’n imich luath mo cheum:
Air ùrlar àrd cha dean mi danns’,
’S cha ghluais mi eangaidh air sléibh’,
Tha cursa nàdur ’s cunntas làithean,
’Teagasg ceann mo réis.

2.

Mo laith’ mar cheò ’s mar fhaileas neòil,
Dh’fhalbh thairis m’ òige nuadh;
’S i ’n oidhch’ tha ’n tòir orm, dh’iompach m’ organ
Chiùil gu bròn ’s gu gruaim;
Mo chridhe tròm nach éirich leam.
Mar chlach air grunnd fo shuain,
Nach dùisg ’s nach gluais, ach tuirseach truagh,
Mar dhuine ’n cluas a bhàis.

3.

’S am bàs dha ’n tòir sinn uile géill,
Gur sgaiteach geur a lann,
’S lionmhor tréun òg ’s maighdeann bheul-dhearg,
’Chuir e ’n céis le ’laimh;
Gach bean a ’s céile ’s leanabh
’Sheilbhich beatha riamh bho Adh’mh,
Ach Enoch ’s Eliah, chaidh an tréud ud
Uile ’n géill do ’n bhàs.

4.

’S cha chùis-eagal bàs do ’n iarmad
Thig fo riaghladh gràis,
A chum fheitheamh thèid iad sgiamhach,
’S bàirleig sgrìobht’ nan laimh,
Air beulaobh ’n Rìgh nach diult doibh
Intreachduinn le mìle failt’;
Bho ’n phaidh an Sagart ac’ am fiachan,
’S thug E dioladh làn.

5.

’S ged dh’fhàg am peacadh sinn fo dhìtheadh,
Cha bu sinne phaidh,
Ach lamh ar n-urras, Rìgh na Sìothchaimh,
Dh’ iobradh air a chrann:
Le umhlachd ’s fulangas ro phiantail
Chrom E sìos gu làr,
A ’s ghlaodh E mach, “Mo Dhia, mo Dhia,”
Na trèig mi chaidh ’s na fàg.”

6.

Bho nàimhdibh guineach dh’fhuiling Iosa
Peanas, pìan, a ’s cràdh,
Air tairngibh chroch iad Corp na Firinn
Ris a chraoibh gu h-àrd,
B’ iad siol an uile thug mionnan dìtidh
’N aghaidh ’n Tì a’ s àird’:
’S a gheall gu ’n gabhadh iad fhuil phriseil
Direach air an ceann.

7.

A ghrian le teas do theich air cùl,
’S a solus dhiùlt i dhoibh,
Na creagan sgoilt gu ruig an grunnd,
’S an teampull réub gu làr;
An talamh chrath le thoradh tròm,
’S na dùilean shruth le cràdh,
’S na mairbh bho ’n uaigh do dh’éirich suas,
’Thoirt coinneamh dh’Uan nan Gràs.

8.

O m’ anam, dùisg le d’ chlarsaich chiùil,
’S dean moladh ’s cliù a sheinn
Do Thriath nam feart le ghairdean deas
Thug buaidh a mach dha threud;
’S le chomhraig thréuin thug ’arm bho ’n éug,
’S an tres là dh’éirich suas,
’S a shuidh an àird air ionad àrd,
Aig deas-laimh Rìgh nan sluagh.

9.

'S E deanabh eadar-ghuidhe bhuan
Air son a shluaigh gu léir,
An Ciobar graidh nach leig air chall
An t-uan a 's tàir dhe 'n treud;
Ard-shagart ungta, Rìgh gach prionnsa,
Bheir gach dùil dha géill,
'S le éifeachd éirigh 'chruitheachd nuadh
'S E 's breitheamh dhuinn a 's léigh.

10.

'N uair thig E nuas le ainglibh cùirt,
Mar dhealan dlùth nan spéur,
Nì 'n trombaid fuaim, 's bheir sìos a 's suas,
A 's deas a 's tuath dhith géill;
Grad-éirigh suas na bheil 's a chuan,
'S a chill, 's an uaigh, 's na sléibht,
A dh'ionnsuidh 'mhòid, 's bidh choinneamh domhail,
'Thig an còir an t-sléibh.

11.

'N sin labhraidh 'm breitheamh ris na h-oighibh
Glic, dha òrdugh 'ghéill
"A shluaigh tha beannaicht', teannaibh chum
Mo dheis, bho 'n 's eòl dhomh sibh,
'S an rioghachd m' athar gabhaibh còmhnuidh,
'S deanaibh ceòl a sheinn,
'S bho chraoibh na beatha faighibh sòlas,
'S mairibh beò gach linn."

12.

Ach dha na h-oighibh a bha gòrach,
Bheir E 'n t-òrdugh, truagh:
"A chloinn na malachd nach d' iarr m' eòlas,
Bidh bhur còmhnuidh bhuan
'S an lochan loisgeach mar ri deamhnaibh,
'Caoidh 's a bròn 's a gruaim,
A snàmh a chuain gun ghrunnd, gun *shore*
Gun phort, gun *shoal* gun bhruaich.

13.

'S e àithne bheirinn do gach beò,
Géur-aire thoirt do m' dhuan,
Tha chùis so eagalach ri leogh,
Is sgreamhaidh dhomhs' a fuaim;
O m' anam, teich mu 'm beir an tòir ort,
'S taisg do stòras shuas,
'S bidh d' urnuigh freagarrach dha d' ghlòir,
'S cha'n fhaic thu bròn a chaoidh.

14.

Tha ruintean freasdail deas an còmhnuidh
'Thoirt dhuit eòlas nuadh,
Na 'm b' aill leat freagart le do dhèoin,
'S gach lethtrom fhògradh bhuat;
Cuir cùl ri easaontas 's ri pròis,
'S le seirc a 's tròcair gluais,
'S gach cùis dean eadarginn 's a chòir,
'S luchd-brib cuir brònach bhuat.

15.

'S le gràs a 's suairce leasaich d' eòlas,
'S anns gach mòr-chéill gluais,
Mar airmhear leat gach oidhche 's lò,
Do shlighe seòl 's gach uair:
Le treud an t-seachrain na deònaich,
'S na gabh déidh nan duais,
Chum bàis tha 'n casan luath gu leòir,
'S cha 'n fhaic iad glòir an Uain.

16.

Mar dh'àicheadh iad a theistnas òg,
'S a reachd gach lò gun d' thruaill,
Air gradh a theach cha 'n fhaigh iad còir,
'S cha bhlais am beòil dhe' chuilm;
Bidh chòmhnuidh ac' an teach a bhròin,
'S bidh 'n leab' an dòruinn bhuain,
'S air cràidh an acain cha 'n eil beò
Na bheir bun sgeòil a nuas.

'Beachd Grais air an t-Saoghal'

1.

'S mile marbhaisg ort, a shaoghail,
'S carach, baoghalach, do chleachdadh,
'S gar nach eil mi sean no aosmhor,
'S lionmhor caochladh tha mi faicinn;
'S tric am bàs le shaighdibh dùbhlanaich
A tionndaidh mùirn gu airtneal,
'S a toirt aoibhneis mhòir gu bròn,
'N uair bhios ar sùil ri sòlas fhaicinn.

2.

'S tha gach là a teagasg iùil dhuinn
Chum ar cùp a ghiùlan faic'leach,
Ma 's e 's gu faigh sinn làine chuimseach,
'S cuibhrionn iomchuidh e gu 'r n-astar;
'M fad 's a bhios sinn anns an fhàsach,
Gheibh sinn aran 's pàirt ri sheachnadh,
'S cuim am biodh ar gearan uaibhreach,
Bho nach lion e suas ar beairteas.

3.

Gar na ghlac mi moran stòrais,
Cha do chrion mo chòir gu airceas,
An t-aran lathail fhuair mi 'n còmhnuidh,
'S math gu leòir gun stòr chur seachad;
An tì rinn taodhal mòr 's an fhàsach,
Cha do thàrr e maoin a thasgaidh,
'S fearr am beagan buain le gràs,
Na oighreachd 's achanna chaich thoirt dhachaidh.

4.

'S gàbhaidh bhuaidh a th' air cloinn dhaoin',
A h-uile h-aon air saod a bheairteis,
'M fad 's am fagus 'falbh g' a fhaotainn,
'S cogadh 's caonnag ga thoirt dhachaidh;
'S lionar neach tha 'cosd a shaothrach,
Nach do bhlais a mhaoin le taitneas,
'S mairg a ghlacas creach nam feumnach
Chum e féin dheanamh beairteach.

5.

An tì a thaisgeas siol na truail 'eachd,
Cha bhi 'stòras buan gu mairsinn,
Ged a dhuin e glaiste suas e,
Gheibh e sgiathan luath chum astair:
Mar an iolair 'shiubhlas bhuainn,
Chum nan neamh le fuaim 's le clapraich,
'S amhlaidh beairteas thig le foill,
Ge mòr a shraighlich, 's faoin a mhairsinn.

6.

'S tric tha 'm beairteas na chùis-dhìtidh
Dha na mìltean tha ga ghlacadh,
'Carnadh suas le cruadh 's droch-innleachd
Cuid an dilleachdain gun taice:
Bi'dh a bhantrach dhoibh fo chis,
'S tric a dhìobair i 'n t-each-toiseach.
'S cruaidh an cridh' a bh' aig an linn
A dh'orduich lagh cho millteach crosda.

7.

Chuir iad cas air reachd na firinn,
'S ghluais iad dìchiollach 's an droch-bheart,
'Claidh nam bochd 's ga 'n lot le mìorun
Banntraich 's dilleachdain gun choisreachd
B' uamhasach an cleachdadh tìre,
Croich a 's binn air aird gach cnocain,
Cùirt nan spleagh gun lagh, gun fhìrinn,
'Stric a dhìt an tì bha neo-chiont'.

8.

'N uair bhios gràs ann an luchd-riaghlaidh,
Bi'dh na h-ìochdarain làn aiteis,
'S bi'dh gach prionnsa, 's diùc, a 's iarla,
'Seasamh na còir fo sgiath a cheartais;
Cha bhi duine bochd gun phòrsan,
'S cha bhi deoiridh truagh gun taice,
'S bi'dh gach cealgair air am fògradh,
'S cha 'n fhaigh luchd-an-fhoirneirt fasgadh.

9.

An sin bi'dh sonas anns gach rioghachd,
'S cuirt gach rìgh mar fhìonan taitneach,
Torach, làn le gràdh, 's le fìrinn,
'S bheir gach sluagh deagh iobairt seachad:
Tionnda'idh 'n t-Arabach 's an t-Inns'nach,
Fo thrombaid bhinn an t-soisgeil,
'S cumadh 'm Pàp na h-aithaentan dìreach,
'S cha bhi iomhaigh ann no croisean.

10.

Ach bi'dh 'n soisgeul air a leughadh,
Anns a bheus an robh e 'n toiseach,
'S bidh an luchd-teagasg làn de éifeachd,
'Toirt an léirsinn do na bochdaibh.
'S binn am fuaim 's gach cluas 'bhi 'g éisdeachd
Ait-sgeul aoibhinn cléir nan abstoil,
Anns 'n do shuidh iad cruinn gu léir,
Le Spiorad Dhé 'toirt géill dha fhocal.

11.

'S thusa, dhuine, cluinn, a 's leugh so,
'S cuimhnich fhéin bhi ceum air toiseach,
'S thu cho pailt de stòr 's de dh'fheudail,
'S Banc gu d' ghéill, 's coig ceud air ocar;
A mheud 's ged thionail thu ri cheile,
Do mhac gun chéill 's do oighre cosdail,
B' fhearr dhuit beannachd bho luchd-déirce,
Na na dh'fhag thu 'd dhéigh gu droch bhuil.

12.

'S bho na shiùbhlas sinn gu léir
Do 'n chill bho 'n d' éirich sinn an toiseach,
Anns an uaigh 's nach luaidh sinn feudail,
'S nach bi feum againn air cosdas;
'S faoin gach fasan 's deagh éididh,
'S tan' an léin' an téid an corpsa,
'S ni na daola cuilm de 'n chreubhaig,
'M fad 's a mhaireas réud gun chosd dhi.

13.

An sin gach duine 'chuir san éucoir
Buainidh e le déuraibh goirte,
'S bi'dh an duais gu truagh mar thoill iad,
'S aird a chluinnear caoidh an ochan:
Bi'dh an lochd 'n a chrois 's gach éudann,
'S an cogais reubach fhein ga 'n lotadh,
Sgiursar iad gu slochd na péine,
'S corruich Dhé mar leus ga 'n losgadh.

14.

Ach na fireanich gu aoibhneas,
Crùn, a 's oighreachd gheibh gach neach dhiubh,
'S còmhnuidh ait an teach na soillse
'Sona, soimh' bhios cloinn na maise,
'Chliùthachadh Ut-mhac na Maighdinn,
'Choisinn saibhreas dhoibh le 'ghaisgeachd,
'S a thug buaidh bho 'n uaigh le threun' laimh,
'S geat an éig le 'ghairdean spealg E.

15.

'S chaidh E suas le buaidh-ghàir aoibhneis,
'Dh' ullachadh dha chloinn an dachaidh,
'S thug E àithntean d' a luchd-muinntir
Uain 's a chaoraich stiùradh faic'leach:
'S 'n uair a thig E ris na mhòrachd,
'Thoirt am pòrsan do gach neach dhiubh,
An seirbhiseach rinn céilg a 's fòirneart,
Sgiùrsar e le còrdaibh gorta.

7.5 Bean Iain Domhnallaich

‘Duan air Sgir Uig an Leodhas’

Fonn: ‘Hi horo ’s na horo eile.’

1.

Maduinn Dùbhlachd ’s mi neo-ionnsaicht,
Thàinig teachdaireachd a’ m’ ionnsuidh,
A thuirt rium bhi ealamh suimeil,
Chum na rainn so chur ’nan altaibh.

2.

Bha air tùs mo thuigse manndach,
’S chuir e mi an cùil do-rannsaicht;
Ach air fhoghlum dhomh le ceannsachd,
Bha ni ann bu chall leam fhalach.

3.

Sgrìobhaidh mi mar sin an Gàidhlig,
Beagan air a phaipeir bhàn so,
Dheth na thàinig orm nach b’ àbhaist:
Cha ’n fhaod mi bhi samhach uime.

4.

O, gur mise tha gu tùrsach,
’Smuaineachadh an gnath air Uige;
Sud a mhuinntir a bha fiùghmhor,
’S a bha mùirneach mun do sgar iad.

5.

’S duilich leam-sa mar a dh’ éirich,
Tuasaid mhòr am measg an treud ud;
’S tearc tha aon nach cual’ an sgeula,
’N tirean céin is aig an dachidh.

6.

Ach ’s e buidheann bheag bha aoibhneach,
No bha uailleil leis na rinn iad.
Thuit mar dhubhar sgàil na h-oidhche,
Tuiream air an dream bha seasmhach.

7.

Tacan mun do dh’ fhàg mi Uige,
Thuig mi iomadh ni nach b’ fhiù leam;
Ionnus air mo bhuadhan dhrùidh e,
Gu ’n robh mi-rùn dlùth a’ tarruing.

8.

Chaidh mi cuairt a dh’ Eilean Leòdhas;
Sin an ni a rinn mo leònadh,
’N uair a dh’ fhairich mi eas-còrdadh
Eadar dhaoine mòr is beag ann.

9.

Ràinig mi eaglais na h-Alba
Far an robh mi tric mun d’ fhalbh mi;
Ann an sin gun d’ fhuair mi dearbhadh
Air na dh’ fhalbh ’s an àite falamh.

10.

Shuidh mi fagaisg do ’n a chùbaid,
Le mo chridhe trom fo thùrsa:
’Cuimhneachadh nan iomadh fiùran,
B’ àbhaist a bhi ’n cùirt nan seanar.

11.

Bha ’n Domhnullach ’s Macleòid ’nan aonar
Gus an d’ thàinig aon bha faoilidh:
Domhull MacAulaidh fear bu chaomh leinn;
Cha bu daors’ a bhi ’ga ’n coimhead.

12.

Cliù bith-bhuan gu robh do ’n Trianaid
Nach bi chaidh a dh’ easbhuidh fianuis.
Rinn e chùirt ud dhuinn a lionadh;
O bu chianail i bhi falamh!

13.

Dh’ amhairc mi mu ’n cuairt ’s gach àite,
Ach am faicinn-sa na bràithrean,
’S peathraichean bha suairce cràbhach,
Togail àit’ fo bhlàth ’s an tall’ ud.

14.

Ach ro thearc bha iad ri ’n àireamh,
’S ged a bha gach ni mar bha e,
’S e leòn mi mo phiùthar ghràdhach,
’S mi faicinn a h-àite falamh.

15.

'S iomadh làtha agus bliadhna
Thog sinn ann gu càirdeil fianuis;
'S e tha uile 'na chuis ioghnuidh
C' uime 'mhiannaicheadh sinn teicheadh.

16.

Far air tùs an d' fhuair sinn fàbhar,
'S blas gu bheil an Tighearna gràsmhor;
Giorrad cha'n eil air a ghàirdean;
Ruigidh i gach àros beannaichte.

17.

Thachair orm-sa aon bha ciatach,
'Na fhear-iùil leinn iomadh bliadhna;
'S ged a bha a chuis leam cianail,
B'e mo mhiann a bhi 'g amharc.

18.

Bha e tlachdmhor mar bu ghnàthach,
Leis gach aon a bha 'na làthair;
Ach a mhuinntir nach do dh'fhàilltich,
Rinn iad tàir a bha neo-chleachdte.

19.

Bha againn cinn-iùil ro shuimeil,
Bho bha mi gle òg a' m' mhaighdinn,
Cha'n fhaight' iad mar iomadh slaightear,
Thigeadh ann am foill 'g ar sgàpadh.

20.

Cha robh 'n tlachd-san an cùl-chàineadh.
Na bhi luaidh air nithean tàireil;
Dh'aslaicheadh iad oirnn cho gràdhach
Sìth is bràithreachas bhi eadrainn.

21.

B' fhuathach leo ar cur an aimhleas,
No ar teagaisg suas le nàimhdeas;
Bhriseadh iad an soisgeul saoibhir,
'S chuireadh an toil-inntinn mais air.

22.

Ann an eaglais mhòr sgrì Uige,
Bha coimhthional ainmeil cliùteach;
Gus na rinneadh dhaibh droch ùirneis;
Air do sin bhi ùr dhaibh chreid iad.

23.

Rinn Macillemhòire ar riarach'
Gus a chùbaid dhuinn a lionadh;
Aodhair' a that saothrach rianail,
'S a bha suaire' a riamh 'na chleachdadh.

24.

Tha comhthional maith 'ga leanamhuinn
Ged a rinn an sluagh ud falbh aisd';
Mhealladh iad air dhoigh cho dalma
'S shaol iad gu 'm e falbh bu sheasgair,.

25.

Cha robh deireadh air an coibhneas,
No air aonsgeulachd am puingean;
Gus na dh'eirich suas am puinnsean,
Sloinnteachd mu thionndadh creidimh.

26.

Tha cuid ann a dh' fhalbh car uine,
'S iomadh làtha chuir sin tùrs orr';
Ghabh iad aithreachas 's cho-dùinn iad
Gun do ghabh iad stiùir neo-sheasmhach.

27.

Air an aobhar sin gun phill iad,
'S beag mar nàire leo 'chluinntean;
Dh' éisd iad ris a' ghuth chaol bhinn sin
A thuirt "Pillibh innt' gu h-aithghear."

28.

Ma tha caoile 's daorsainn inntinn,
Air cuid eile tha miannach pilltinn.
Biodh gu luath an cùl ri milltear,
Leis an aoibhinn a bhi carraid.

29.

Saoilidh mòran gu 'r neo-fheumail,
Neach air bith a' dhol a dh' éisdeachd
Aon deth theachdairean Mhic Dhé,
A chionn nach lean e 'n treud bheag acas.

30.

Ach ged chuirte cruaidh an gréim sinn,
Bitheamaid air fuasgladh déidheil,
'Feadh 's tha cuireadh tighinn a dh' éisdeachd,
Cliù Mhic Dhé 'ga phréisgadh fallain.

31.

Dh' aindeon de na nithean cearbach
Th'ann an eaglais mhòr na h-Alba,
Tha i fhathast seasmhach dearbhta,
'S cha do dh'fhalbh i far a bunait.

32.

Bunait nan abstoil 's nam fàidh',
Criosda sagairt mòr na slàinte;
'S saor e do gach aon ma 's àill leo,
Thighinn 'na làthair-san le 'n galair.

33.

'S iomadh creud a tha 's an t-saoghal,
'S eaglaisean le taghadh dhaoine;
Ach ged shiùbhlamaid araon iad,
Cha 'n eil fiù a h-aon gun smal orr'.

34.

Uime sin 's e bhiodh dhuinn feumail,
Binn ar 'n anamaibh a bhi stéidhicht
Shuas an eaglais mhòr nan ceud-ghin,
Ann an neamh le seula 'n Athar.

35.

An t-aros beannaicht 's am bi 'n t-aonadh,
Air nach cluinntear guth a sgaoileadh;
Cha bhi roinnean ann no claonadh,
'S tobair ghaoil a taomadh thairis.

36.

Ni aodhairean daoine 'bhuaireadh
Le 'n cuid theagaisgean gun bhuannachd,
Teumadh bhràithrean 's daoine suairce,
'S iomadh truaighe bheir iad seachad.

37.

Air bhi dhaibh a slugadh chàmhull,
Measaidh iad mar ni ro shàbhailt
Sioladh meanmhchuileag an fhàsaich,
Ni a rinn gu tràth an dalladh.

38.

'S mòr gu 'm fhearr leinn a bhi 'g éisdeachd
Clìù an uain a chaidh a cheusadh,
Na bhi cluinntinn nithean breuna
Chum ar caola 's léireadh anam.

39.

Suidhidh cuid gu subhach sòghmhor;
'G éisdeachd soisgeul aognaidh neònach;
Is e uamharr 's sal na feòla,
Tha 'ga 'chòmhach le droch bholadh.

40.

Ged a dh'éideamaid an Ròcais,
Ann an colleir dùint is còta,
Cha do cheadaich dhith Iheòbhah,
Lide beòil a thoirt gar teagaisg.

41.

Cha'n eil rian gu faigh sinn sòlas
Ann an cuideachd spiorad connspaid;
Fàgaidh e gach aon le sgòdan
Treòraichte ann an ceò an aineol.

42.

Spiorad fuarraidh, gruaime, is an-tlachd,
Tha comh-ionnan 's fuachd a gheamhraidh;
Thig e fhathast stigh fo cheannsail,
'S iomadh slabhraidh teann ma mhuinneal.

43.

O nach tigeamaid le cùram
'G asluchadh le spiorad ùrnuigh,
Gus an dòrtadh Dia a dhrùchda,
Measg gach dùil tha giùlan anam.

44.

Theagamh gu 'm bi 'n dàn so sgìth leibh
'S fèrr dhomh thoirt a chum na criche
'S ma their aon gu bheil mi clìth ann,
Sin, ni Rìgh-na Sìth a mhaitheadh.

45.

Lùiginn-sa gach aon a chàradh
Ri mo chridhe deth mo chàirdean;
Ach is folaicht uainn an tràth so,
'N coinnich sinn gu bràth air thalamb.

46.

Tighinn a dh' ionnsuidh a chomh-dhùnaidh,
Cuimhnicheam na bràithrean mùirneach,
A rinn suidhe sìos as ùr leinn,
Gu bhi stiùradh cùirt nan seanair.

47.

Domhull Macaulaidh Machair Uige,
Seanair còir nach gluaisedh tnùthar;
'S cupull òg a dh'fhearaibh tùrail,
'S Coinneach caomh Macillemhoire.

48.

Chuimhnichinn le m' uile dhùrachd,
Air gach aon a mhuinntir Uige;
Ach cha cheadaich tuilleadh ùin dhomh,
'S dùinidh mi mo dhàn mar leanas.

'Mo Thuras gu Mangersta'

Fonn: 'Hugaibh air nigh 'n donn nam meall shuil.'

Seist: O nach robh na laithean fagaig
Anns nach cluinnte leinn mu sgaradh!
O nach robh na laithean fagaig!

1.

Mu is maith leibh leigibh dhomh-sa,
Am beagan rann so chur an òrdugh,
Mu mo thuras suas gu bròinean,
A chuir leònadh air mo chridhe.

2.

Mu 'r do rinn a chogais luasgadh
Air an laochan chaomh bho 'n uair sin,
'S iomadh làtha thig mu 'n cuairt air,
Mu 'n dean mise fuaim 'na dhorus.

3.

Air dhuit tionndadh rium cho dùinte
Rinn thu, charaid ghrinn, mo chiùrradh;
'N uair gu cinnteach b' e mo dhùil-sa,
Thu bhi rium co-dhiù mar chleachd thu.

4.

B' àbhaist dhuit bhi aoibheil càirdeil,
Toirt di-bheatha dhomh mar bhràthair.
Feuch a nis bu mhòr a chràidh dhomh,
A bhi eadhon là a' d' chuideachd!

49.

Thoir mo bheannachd gu mo chàirdean,
Ged 'nach bithinn beò am màireach;
'S innis do mo piuthar Mairi,
Nach dean beath' no bàs ar sgaradh.
O 'n a' ghradh a ta ann an Iosa Crìosd ar Tighearna.

5.

Ach mu dheireadh thuig mi 'n reusan:
Cha robh ann dhìot ach "Secedar"
Fear a cheannardan an treuda,
Rinn sibh féin gu léir a sgaradh.

6.

Bha thu suilbhir, bha thu réidh rium,
'S cha bu lugh sin do chéile,
Mun do lean sibh na fìr threuna
Rinn bhur seulachadh am bannaibh.

7.

Saolaidh mi gu bheil sibh sàraicht,
Ceangailt mar le slabhraidh Shàtain;
Ach na fuasgladh e, ghrad fhàsadh
Blàth nan gràsan mar a chleachd e.

8.

C'uime dh'éisdeadh sibh ri faòineas,
A chuir sibh 'am bannaibh daorsainn
'N dòigh 's nach cluinn sibh 'n diugh le saorsa,
Ach na laoich a rinn bhur ceangal.

9.

An d'thug iadsan soisgeul ùr dhuibh,
A bha leibh mar fhàile cùbhraidh?
O mar 'cuala sibh bho thùs e,
Cha deadh shùgh e dhuibh r'a ghabhail.

10.

Ma their sibh gur lionmhor cearba,
Ann an eaglais mhòr na h-Alba,
B' fhearr gu'm b' urrainn dhuibh a dhearbhadh,
Nach eil oirbhse cearb no mearrail.

11.

An saol sibh nach eil soisgeul glòirmhor,
'S uile choibhneas an Iehobhah,
Air a chur an céill gu h-òrdail,
Ann an eaglais mhòr a Chealla?

12.

Tha fear-iùil innt' a tha dòigheil;
Bha e suimeil grinn bho oige;
Cha bu bhinn leis a bhi connspaid,
Na bhur treòrachadh air seachran.

13.

Mu 'n do theich sibh uainn cho féineil,
Leibhse bha Macdhomhnuill spéiseil,
Bheil e 'n diugh leibh tur neo-fheumail,
Bho nach treug e lagh nan seanair.

14.

Ann an aonfhillteachd mar phàirti,
Shiùbhlamaid gun ghaod 'n ar càirdeas.
Sin na làithean 's an robh fàbhar,
Ionnas nach téid sgàil gu tur orr'.

15.

O mo chàirdean gràdhach éisdibh,
S tuigeamaid le 'r 'n uile reuson,
Nach toir roinnean dhuinn an t-shèimheachd,
A bhuineas do threud nam flaitheas.

16.

Nach bu mhaiseach spiorad aonachd,
A bhi 'measg nan uile dhaoine,
Gus an deanamaid le naomhachd,
Cliu a thoirt do 'n Rìgh tha maireann?

17.

Ma 's e gaoth de dhreabhadh nàduir,
B' aobhar do gach ni ghabh àite,
Cha 'n eil gealladh gun tig blàth dheth,
Na gu 'm fàs gu bràth air toradh.

18.

Tha sin taisgte ann ar 'n inntinn
Oir is tìm a ni dhuinn fhoillseach';
'S tha mi 'n duil gu 'n dean sinn cluinntean,
De mar bhios na croinn a seasamh.

19.

'S truagh nach criòchnaiceadh a chomh-stri,
A rinn iathadh mu ar bordaibh;
Chum gu 'n tigeamaid gu còrdadh,
'S tagradh bhi fadheòidh an sion.

20.

Na 'm biodh againn buaidh a làthaireachd,
Ann an suaicheantas 'n ar nàdur,
Theicheadh uainn fear casaid bhràithrean,
'S dhaingnicheadh an gràdh tha fallain.

21.

Tha e folaicht uam am binn leibh
Gun do dheasaich mi na rainn so,
Ach bhur breth-se bi' dhomh cinnteach,
'S feithidh mi ri suim bhur freagairt.

22.

Bheireadh sibh gu coibhneil tlàth dhomh
Iomadh comhairle 'bhiodh stàthail;
'S ma their sibh nach fhiù mo bhàrdachd,
'S sàbhailt dhomh a leigeadh seachad.

23.

Mar a tuig sibh brìgh mo dhàin-sa,
Fagaidh mis' e leibh mar 'tha e.
Ni Fear rannsaich crìdh is àirne
Suas le ghràdh gach bearn tha lag leinn.

24.

An Ti tha naomh 'na uile riaghladh,
Stiùir e mi air fuinn gun iarraidh.
Air an aobhar sin bu mhiann leam,
Gu 'm bhiodh deante 'thoil-san.

25.

Chuir mi mar le ùmhlachd m' aonta,
Nach biodh di-meas air a shaothair;
Cha'n eil éiceart ann a sgaoileadh,
Gu gach aon le 'n caomh dheth blasad.

26.

Seinnidh mi mo dhàin air teudan.
A thug Esan dhomh mar fheudal;
'S ma rinn mi dhol dochair ceum annt',
Ni e féin sin réidh dhomh fhathast.

27.

Chionn gu 'm bheil an spiorad bàrdachd,
Ni éigin tha cath do ghnàth rium;
'S mi nach deanadh stri ri àrach,
Na bhi 'n ràiteachas 'ga shireadh.

28.

Ruith mar eilid e do m' ionnsuidh,
Gus an sleuchdainn ann am fonn ris;
'S aoibhinn leis mo chur air faondradh,
Mar gun chompaist air cùrs mara.

29.

Cha 'n eil leam gach là mar bhliadhna
Bho thàinig mi dh' Eilean Iarmaid;
Oir cha d' rinn a ghrian gheal iathadh,
Air son àite riamh na 's maisich.

30.

Ged a tha an sluagh ruinn coibhneil,
'S a' cur suas ar cridh le aoibhneas;
'S tric a b' fhearr leam bhi car oidhche,
Measg mo dhaimhean aig an dachidh.[sic]

31.

Mar sin bi' mi uairean tùrsach,
'S deòir an uaigneas 'ruith 'o m' shùilean;
'S O nan deanainn mar a lùiginn,
Ghabhainn bàta-smùid Mhicbrathainn.

32.

Gus an ruiginn Eilean Leòdhais,
Tìr 's an robh mi cian fad eòlach;
'S bhiodh mo chridhe làn deth shòlas
An Steòrnabhagh mhòr a chaisteil.

33.

Ach nan rachainn dh'ionnsuidh Uige,
Mheudaicheadh mo bhròn 's mo chiùrradh,
Faicinn iomadh ni nach sùgradh
Measg nam fiùrain a bha maiseach.

34.

Bho 'n a dh' éirich an eas-còrdadh,
Eadar bràithrean a bha dòigheil,
'S peathraichean bha gaolach còmhla
A' comh-sheirm air glòir an Athair.

35.

Ma ni sibh mo shaoilsinn gòrach
'S gur e th' ann dhiom creutar neònach;
Cuimhnichibh gu bheil mi 'n còmhnuidh
Dubhach brònach aig na thachair.

36.

'S beag tha fhios agaibh mar tha mi,
Air mo chlaoidh gach oidhch' is làtha;
'S sin a chionn gun rinn an nàmhaid
Bloighdean deth an ghradh a bh' eadrainn.

37.

'S fearr dhomh nis mo dhàn a dhùnadh,
Ag guidhe le m' uile dhùrachd.
Dia tha neartmhor 'thighinn 'n ar cuirtibh,
Chum gu mùch e rùn luchd ainneart.

7.6 Cailleach à Tharasaigh

'Thèid is gun tèid mi null'

Sèist:

O thèid is gun tèid mi null
Chan eil sùil agam ri fantainn
Thèid is gun tèid mi null.

1.

Dh'ionnsaigh òighreachd mo shòlais
Fhuair mi còir oirr' air an talamh.

2.

'S mòr an iognadh leam ri innse
Mar a ta mo chuimhne fantainn.

5.

Tha mi draghail mu mo rìoghachd
A chluinntinn i a bhith sa chàradh.

6.

Na nàimhdean ag iarraidh còir oirre
Sgeul brònach ri aithris.

7.

'S cha d' fhuair nàimhdean riamh buaidh oirr'
Mòran de 'n t-sluagh a' tagradh.

8.

'S tha a' rìoghachd uile brònach
Na tha innte dortadh fala.

9.

'S tha mi duilich ma mo chàirdean
A mharbhadh 's am blàr 's an teine.

3.

Mo chlaisneachd 's mo fhradharc diombuain
Chan eil aon nì dol air ais dhiubh.

4.

Nuair a chunntas mi mo laithean
Tha an ceud 's am bàs cho fagaisg.

10.

'S cuid dhuibh air nach d' fhuair sinn cunntais
Sgeul thursach ri h-aithris.

11.

'S cuid eile dhuibh anns a' Ghearmailt
Aig a' Chealgair air an glasadh.

12.

'S ceudan dhuibh nach tog an cunntais
Gus an seinn an trump air n' anam.

13.

Tha mo shùil ri bratach sìth
Mar thoireas às an tìr mi dh'aithghearr.

14.

Dh'ionnsaigh òighreachd mo shòlais
Fhuair mi còir oirr' air an talamh.

7.7 Catriona Thangaidh

‘Marbhrann do ’n Urr. Uilleam MacRath’

1.

Gur sinne tha cianail,
O ’n thriall iad o ’n bhaile!
Cha’n urrainn mi innseadh,
Mar tha m’ inntinn le fadachd
Ag ionndrain nan càirdean
Ge b’ e àite gu ’n deach iad.
’S e an turus an dràsda
Dh’fhàg cràiteach is lag mi.

2.

Na chuir sinn ’s an uaigh ud
Di-luain air an fheasgar,
Tha cuid as gach cèarna,
’G a fharraid le fadachd:
An gabh thu ort ràitinn
Nach robh gràdh ann am falach,
Ri bochdan ’s ri feumaich,
’N an éigin ’s ’n an airce?

3.

Ged tha sinn gu cràiteach
’G a fharraid le fadachd,
Tha ’r taitneas d’ a thaobhsan,
Tha ’n t-saorsa so againn:
Cha robh guth aig’ m’ an t-saoghal,
Cha d’ aom e ri aigne;
Bha subhailcean uasal,
’N a ghluasad ri ’m faicinn.

4.

A nis tha a chéile
I féin ann an laigse;
Cha ’n eil e ’n a iognadh
A ciabhag a ghlasadh;
Tha sileadh a sùilean
A’ drùghadh ’g a broilleach;
O ’n chàireadh ’s an uaigh e,
Di-luain air an fheasgar.

5.

’N a laidhe ’s an t-siaban,
Gu h-ìosal ’s a mhachair;
Ann an cist a’ chinn-chaoil,
Tha ’m fear shaoradh na bailtean
Ach a nis o ’n a dh’fhalbh e,
Tha Barbhas an airce,
Gu ’n tig cumhachd o ’n àirde,
Bheir gràs agus neart dhuinn.

6.

Och! Och! Mar a tha sinn,
Cha nàr dhuinn bhi tùrsach;
Ri faicinn an àite
An dràsda’ gun cheann-iùil ann;
Cha smal orm a ràite,
Nach robh gràdh ann a’ dùsgadh;
Cha ’n e ’m baile so mhàin,
Ach gach ceàrn de ’n dùthaich?

7.

B’ e sud am fear-dùthcha,
’Nuair dhùisgeadh a’ chòmhstri!
A ghnàth air an cùlaibh,
Cur chùisean an òrdugh.
Bha shubhailcean uasal
’N a ghluasad an còmhnuidh,
’N tig shamhuil a Bharbhas,
O dh’fhalbh e ’s nach beò e?

8.

A nise cha ’n iognadh
Ar cianalas dùsgadh
Cha ’n e ’m baile so mhàin,
Ach gach ceàrn de ’n dùthaich?
’Nuair a bhiodh an cruas orr’
Bhiodh sluagh tigh’nn d’ a ionnsuidh;
Tha mòran de dh’uisleann,
’S de thruaghain ’g a ionndrain.

9

Ged gheibhinn-sa caoimhneas,
Cho ciatach 's a fhuair mi;
Tha sileadh mo shùilean,
A' drùghadh gu m' ghruaidhean;
Ged bha mis' gun mhàthair
Gu 'n bhràthair 'n taobh shuas dhomh,
Nach fhaca sibh 'n gràdh ud,
Thug bàrr air na h-uaislean?

10

Ma tha thu ri faighneachd,
Dé 'n t-aobhar mu bheil mi;
Ma nì mi dhuit innseadh,
Nach fhaod thu mo chreidsinn?
Bha farsuingeachd mhòr ann,
Gu seòladh neach eile;
Nach cual' thu bhi 'g innseadh
B' e 'm Biobull a roghainn?

11

B' e chleachdadh 's a dhùrachd
Bhi 'g ùrnuigh gach tràthan,
Air leabaidh na dòruinn,
Ged bu mhòr bha cràidh air;
Bha facal na Firinn
Ri inntinn gu gnàthach;
Bha foighidinn rianail,
'S a chiall cha do dh'fhàg e.

12

Cha b' ann coltach ri càch a
Bha àbhaist an duin' ud;
Cha chuireadh e diù ann
An diombadh luchd-lagha;
'S ann a bhiodh e 'n còmhnuidh
A' còmhnaidh gach duine
Ri bochdan 's ri feumaich,
'N an éigin 's 'n an trioblaid.

13

Am faca tu àlach
Cho àluinn's cho taitneach?
Bu tearc anns an dùthaich
Luchd-giùlan am maise;
Bha pailteas is fialachd
Is ciall gu toirt seachad;
Mo bheannachd gu bràth orr',
Gach àit' gus an deach iad!

14

Ma tha thus' an dràsda,
Deanamh gàir' agus fanoid;
An gabh thu ort innseadh
Nach e 'n fhirinn th' agam?
'S iomadh bochd is dìol-déirc,
Thàinig feumach gu dhorus;
Le 'm poc is le 'm balgain,
'S cha'n fhalbhadh iad falamh.

15

Ach a nis' tha sinn sgìth
Ri sìor-shileadh dheòiribh;
Cha 'n urrainn ar dùrachd
A chliù chur an òrdugh;
Bha subhailcean uasal,
'N a ghluasad an còmhnuidh;
Am faigh sibh 's an dùthaich
Fear-ùmhlachd de sheòrsa?

16

Co-dhùnadh an t-seanchais,
'N duin' ionmhuinn bha 'm Barbhas
Cho fad is bu leur dhuinn,
B' e fhéin an duin' ainmeil!
Innis thus d' a chàirdean,
Cho àluinn 's a dh'fhalbh e
Ag iarraidh a' Bhiobuill
Is inntinn cho anmhuinn.

'Marbhrann Aonghas MacIomhair a bha 'na Cheistear an Uig'

1.

Dh'fhalbh oirnn air a' bhliadhna-s'
An teachdair bha ciatach is glan;
Thugadh dhachaidh gu slàint' e
Le cumhachd na h-Airde 's mòr mais;
Cha b' airidh an t-àite-s',
Gu 'n gabhadh e tàmh ann car greis,
'Nuair chunncas so iomchuidh,
'S ann rinneadh an imrich an clis.

2.

Nach faca sibh, bhràithrean,
Na bha aig' de lànachd na beath'?'
'Nuair bhiodh e ag ùrnuigh,
Bhiodh sìleadh o shùilean gu pailt;
Bhiodh e tagradh 'n còmhnuidh,
A chumhachd a dòirteadh a mach,
Air na peacaich bu thruagh,
Chum 's gu faigheadh iad fuasgladh as.

3

Och! 's truagh leinn a chéile,
Ged bu leath' Dun-éideann 's na th' ann,
I muldach deurach,
'S i 'g a ionndrainn féin, is a clann
B' e teachdair a bhàis e,
'S i faicinn gach là gu 'm b' e 'n t-àm'
Biodh i nis ri ùrnuigh,
Gu 'n tig cumhachd dhùisgeas na th' ann.

4

Tha sinn air an ràidh so,
Ag ionndrain a làith'reachd-san uainn;
Sinn a' smuaintinn a chlainn,
'S a' faicinn a bhantraich fo ghruaim;
Ach thugadh gu glòir e,
'S tha e mealtuinn sòlas bith-bhuan;
Tha e beò air a' ghràdh
Bha e tric 's an fhàsach ri luaidh.

5

Tha sinne gu tùrsach
A' sìleadh ar sùilean d' a réir;
Cha'n urrainn sinn àicheadh
Nach eil sinn 'g an àireamh gu léir.
Ach thugadh gu glòir iad,
'S tha iad mealtuinn sòlais gach ré,
S cha sguir an 'hosanna',
Ach seinn air an clarsaichean féin.

6

Ma tha thu ri faighneachd
C' arson a tha m' aobhar a nis;
Ma nì mi dhuit innseadh,
'S nì duilich dhuit cinnteach a chreids'.
Chunnaic sinn na bràithrean
Gach aon diubh làn gràidh agus seirc;
Ach thugadh gu glòir iad,
'S cha bhi Nàmhaid 'n tòir orr' am feasd.

7

Cha bhi Nàmhaid 'n còir orr',
A' tagradh orr' còir anns an tìr;
Trì nàimhdean is mòr iad,
'M peacadh-gin, an fheòil 's ana-miann;
Tha 'd so anns an fhàsach,
An tòir air na càirdean cho dian;
Ach thugadh gu glòir iad,
'S cha d' amhairc iad beò air an dion.

8

Cha téid a' ghrian sìos orr'
No air Aonghas MacIomhair gu bràth;
E moladh an Trianaid
Thug beò e le iomhaigh nan gràs;
Cha bhi oidhche no bliadhna,
Cha bhi eagal roimh riasladh nàmh:
Tre 'n chumhachd thug beò iad,
Bidh so ac' 'na phòrsan gu bràth.

9

Cha d' fhàilnich a shùilean,
Roimh 'n àm bha e dùthchas gu triall;
'M Fear-saoraidh le làith' reachd,
A' cumail ris lànachd is miann,
'M feadh bha iad 's an fhàsach,
Fhuair iad gibht agus gràdh agus ciall;
E féin is Iain Màirtinn,
Bu taitneach na bràithrean 'n an triall.

10

Cha'n fhac' thu fir-àicheadh,
'S cha d' dhearc thu air làith' reachd an gnùis;
Bu taitneach na bràithrean
An dithis a thàinig an Uig;
Bha 'n imeachd cho còmhnaidh,
Nach faicte dhiubh sgòd a dh'aon taobh;
Ach thugadh gu glòir iad
Cha nàimhdean chur còmhla air chùl.

11

Cò 's urrainn sud innseadh
Meud sonais nan daoine ud gun cheisd;
Tre chumhachd Iehobha,
Fhad 's a bha iad beò bha iad leis;
Dheasaich iad an lòchraich
Fhuair iad cumh'chd is treòir agus neart;
Fhuair iad trusgan na bainns',
Cha bhi crìoch air 'n aoibhneas am feasd.

'Ionndrain is Earail'

1

O is mis' tha gu cianail,
'S mi ruith leis na smuaintean diomhain;
Tha na glinn ud a cheart cho fiadhaich,
Ri muir a' gheamhraidh 's e toirt gu lionadh.

2

O cha 'n urrainn mi bhi sàmhach,
Cha 'n 'eil m' inntinn a' leigeadh tàmh dhomh;
Tha na neòil so cho dorch' an dràsda,
Ri maduinn geamhraidh is cathadh-làir oirre.

12

Bheil thu gal Iain ic Aoidh,
Nach fhaic thu a chaoidh fad do ré?
Cha'n iognadh a bhrònag,
Ged dubhadh do ghruaidhean 'n a dhéidh;
'S e so tha mi 'g ràitinn,
Thug esan am bàrr orr' gu léir;
Ach tre chumh'chd na slàinte,
Tha mi fhathast 'sna gáirdeanan treun.

13

Co-dhùnadh na cùise,
Tha sìleadh ar sùilean gu pailt',
Mu Aonghas MacIomhair,
Teachdair' urramach, ciatach, glan;
Nach faca sibh fhéin e,
Gu 'm bu duin' e bha treun an neart?
Ach thugadh gu glòir e,
'S cha bhi Nàmhaid m' a chòir am feasd.

14

O! anam neo-bhàsmhor,
Bi cuimhneach gach là air a chuairt;
Cha'n eil là air a ràitinn,
Chan eil mionaid, no tràth, no uair;
Biodh do shùil air an t-slàint',
A cheannaich 's phàigh fuil an Uain;
Bi caithris 's ag ùrnuigh,
'M fad 's a bhios tu 'n taobh so de 'n uaigh.

3

O a dhuine nach gabh thu còmhairl',
A tha ri diadhachd is na dèan clothadh;
Oir tha na piantan 'n seachd teothad,
Dhaibh-san a thilleas aig leith an rothaid.

4

O 'n tha d' uil iartus ceart, Iehòbha,
Na leig dhòmhsa bhi siubhal gòrach;
Bho nach do cheann'cheadh le luach an òir mi,
Dèan mo stiùireadh an ceum an eòlais.

5

O anam, ma 's maith leat dùsgadh,
Ma 'n tuit an corp so chum na h-ùrach;
Na can gu bràth gu bheil thu lùthmhor,
'S tu 'n do laigh' ann an sgitheach rùisgte.

6

Och is och! c' àit an deach thu,
Is mi 'g ad iarraidh air feadh a' bhaile?
'S ann a dh'fhàg thu mi làn de airtneul,
'S ann leam is cianail a tha mi labhairt.

7

Cha 'n e fuil is cha 'n e feòil,
Is cha 'n e saoibhreas is cha 'n e stòras:
Is cha 'n e nì dhuibh mu bheil mi còmhradh,
Ach tobar ìoc-shlainte le Rìgh na Glòire.

8

'S e sud an tobair 's a bheil an ìoc-shlaint,
O bheil na sruthana glan is priseil;
Cha 'n 'eil neach air a bheil tart dha-rìreadh,
Ach thigeadh esan is caisgear iotadh.

9

An cridh nuadh a tha thu 'g fharraid?
Is nach 'eil feum agad air an t-slàinte?
Nach 'eil thu cluinntinn 's an tobair àluinn,
Gur e 'n fhirinn a nì do theàrnadh?

10

Ach ma 's e breugan is ma 's e mionnan,
A tha co-fhalbh leat air do thurus;
Bheir thu cunntas 'n uair thig an cuireadh,
Dh 'an a' Phrionns' tha os cionn nan uile.

11

Ma cheangail Criosda dhut sìth 'n a thròcair,
Cha 'n fhuasgail airgiod 's cha 'n fhuasgail òir e;
'S cha 'n 'eil de dhaoine' air an t-saoghal còmhla,
Na chuireas sgaoileadh 'n ad cheangal-pòsaidh.

12

Ach 's lionmhor nathair tha anns a' ghleann so,
Am bun an fhraoich is an sruth na h-aibhne;
Tha iad air sgaoileadh air feadh nam beanntan,
Tha gobhan mòr orr' 's is leòr na th' ann diubh.

13

O anam, a tha gun dùsgadh,
Tha ann am monais is neo-chùram;
Thug E bhriathraibh mar riaghailt stiùiridh,
Ged do thilg thu iad air do chùlaibh.

14

Seadh, am feudadh an cridhe fallain,
Bhi ri dùsgadh air a leabaidh;
Bhi ri smuaintean air beagan cadail,
Cha 'n 'eil ann dheth ach aon nead galair.

15

Och! is truagh gun bhi agam sgiathan,
Nan colman luath gu dol as o 'n Diabhal
Bheirinn dùbhlann do dh'Ifrinn shìos, tha
Mo spiorad bàite, na fàg, mo Thriath, mi.

16

O shaoghail, gur tu tha carach,
'N uair tha thu saòilsinn gu faigh thu fear dhomh;
'S ann tha do chòmhnuidh 's na taighean-fasgaidh,
Tha tuille mòr is a' chòir 'g ad leantuinn.

17

Ach togaidh mise mo chùis gu Ceasar,
Ma 's e do thoil e gu 'n glac thu fèin e;
Cuir air falbh uam na slighean breugach,
Air sgàth do thròcair ath-bheòthaich fèin mi.

‘Laoidh – O Rìgh air a’ Chathair’

1

O Rìgh air a’ Chathair,
Tha riaghladh flaitheas tha shuas!
Thoir dhomhsa bhi sireadh
Nan smuaintean glise le buaidh:
Na leig dhomhs’ dhol seachad,
’S mi ’n còmhnuidh air seacharan truagh;
’S nach ’eil nì nì m’ theàrnadh,
Ach a’ bheath’ tha ’n làmhnan an Uain.

2

O anam bi cuimhneach,
Gu feum thu bhi ’g iompachadh tràth;
Ach an toirear dhuit còir,
An sonas na mòrachd nach tràigh;
Bi cuimhneachadh tric air
Gu feum thu bhi glic ann an gràdh;
Dh’fheuch am faigh thu ’n èiric,
An iobairt na rèite fhuair càch.

3

Thoir toighe a bhròinein
Gu feum thu a ghnàth bhi cur cheisd,
Ma ’s aom thu le gòraich
Le cuideachd gun dòchas ach beag;
’S o ’n tha thu ’n am nàbachd,
Bu mhaith leam gu ’n tàradh tu as,
O chuilbheartan Shàtain,
A dh’fheuch ris a’ ghàirdean bu treis’.

4

Tha mo chòirean briste,
Cha ’n urrainn mo mhisneachd bhi slàn;
Ma tha ’m fear tha ’n tòir orm,
An dòchas gu faigh e mo làmh;
Bheir Ùghdar na Siochaint
Dh’ a m’ anam-sa sìth agus fois,
Ma ’m faigh esan còir orm
’S gur ionnan a dhòigh is am bàs.

5

Nach tric anns an Fhìrinn,
Tha Nàmhaid nan Caorach cho teann,
’S e ’n còmhnuidh ’g am mealladh,
’S ’g an cumail gu deas air a làimh?
’N uair a thig an as-èirigh,
’S iomadh osann is èigh bhios ann;
Gun àite gu ’n teich iad,
Ag èigheach ri sgairteachd nam beann.

6

O anam mar tha thu,
’S nach aithne dhuit àmhghar do chall;
Gun solus ’n a d’ fhàrdoich,
Is cuilbheartean Nàmhaid cho teann,
Cha ’n urrainn mi àireamh,
A mheud ’s a tha sàitht’ air an ceann;
Am bothan gun solus,
’S e obair gun toradh a th’ ann.

7

O anam nach dùisg thu,
Bho aobhar do thùrs’ agus teich;
C’ uin ghuileas do shùilean,
M’ an ghniomh bha do rùn a’ cur ris?
’N uair a shèideas na gaothan
Mu thimchioll an t-saoghail g’ a sgrios,
Bidh anam nam Firean,
Ag imeachd gu sìth agus fois.

8

O ’n do chaidil thu ris?
Nach mothaich thu slighe do bhàis!
’S an t-slighe cho farsuinn,
Gu sleamhnaich do chas uait gun dàil;
’N uair shèideas na gaothan,
Mu thimchioll an t-saoghail ’s gach àit’;
Bidh anam nam Firean
Ag imeachd gu sìth agus slàint.

9

'N ann dhioms' tha thu faighneachd?
So freagart is aobhar do cheisd;
Tha là agus bliadhna
Gabhail seach 's ag iarraidh bhi deas;
'S ged tha mis' mar tha mi,
'S mo latha 'g am fhàgail gun cheisd;
Ged tha mi cho iosal,
Thug Esan mi tearuint' gu so.

'Òran air droch chridhe'

1

Tha m' chridh' air mo mhùchadh
Le dùmhlachd a' gheamhraidh,
Cha 'n urrainn mi èirigh,
Tha lèir-sgrios cho teann orm;
Tha 'n dorchadas dlùth orm,
Ni luchd-casgraidh a' sgiùrsadh;
'S e aobhar mo thùirse,
Nach d' rùnaich mi 'n samhradh.

2

Tha 'n samhradh cho soilleir
Le solas na grèine,
Ma bheir thu do chridhe
Do 'n t-slighe tha èibhinn;
Tha 'n geamhradh cho dùmhlaidh
Ni luchd-casgraidh a' sgiùrsadh;
Mur cuir thu do chùl ris,
An taobh so de 'n dìle.

3

Là dhomh 's mi am aonar,
'S mi aotrom a' coiseachd;
Cha robh spong de 'n ghràdh a 'm,
Bu shàbhailt mo phearsa;
Ach Ùghdar nan Gràsan,
Bha ullamh gu m' theàrnadh,
Leig ris dhomh 'n ghràdh-san,
Gu 'n robh ghàirdean am fagus.

10

Tha m' anam gu cràiteach,
'S a' faighinn a' bhàis ann am chom;
Cha 'n fhaod mi bhi sàmhach,
'S gun ola na slàinte 'n am fhonn;
Mo pheacanna gràineil,
'G am leagadh gach là fo am bonn;
Co dh-ionnsuidh a thèid mi
Ma bhios dèalradh Dhè air thoirt uam?

4

Tha Esan ag ùrnuigh,
'S a' chuirt air ar son-ne;
Ma thig sinn d' a ionnsuidh,
Cha 'n ionndrainn E sonas;
'S E Buachaill nan Caoraich,
'S E ghnàth ar Fear-Saoraidh,
'S E 'n Rathad 's an Fhìrinn,
Troimh 'm faod sinn bhi sona.

5

O! fosgail mo chridhe
Gu slighe na slàinte,
Dèan fèin ann an rathad,
M 'an clach iad gu bàs mi;
Dèan na smuaintean talmhaidh
A sgiùrsadh air falbh as;
Cuir d' chuideachd le 'n armachd,
'S do thargaid 'n an àite.

6

Luchd-casgraidh le teanntachd,
Cho trom air a' mhuinntir;
'S e 's tric leò a thoirt orr
Comhairle gun till iad;
Ach iadsan a ghluaisear,
Cha toir iad an cluas dhaibh;
'S ann 's an rioghachd tha shuas,
Tha 'n tuarasdail cinnteach.

7

Na 'n èisdeadh tu an dràsda,
Cha sàruichinn d' inntinn;
Cha 'n eil nì ni stà dhuit,
Nach bàirig mi fèin ort;
Cha rùisg mi do chron dhuit,
'S cha dèan mi do chlaoidheadh.
Imich uam 's gabh romhad,
Cha chomhairlich' sìth thu.

8

Cha 'n urrainn mi ràitinn
Nach d' shàruich thu m' inntinn,
Mar fhear 's a bhean-phòsda,
Bhiodh 'n comhnuidh 'g a dhiteadh;
Ma ghuidh thu air d' àilgheas,
Gu 'n cuir thu gu bàs mi:
Tha thu fèin is Sàtan,
Air 'ur càradh dh'aon inntinn.

9

Na 'm faiceadh tu tigh is
A shuidh' air a' ghainmhich,
'S e breagha làn sgeadaicht',
Le pent is le dealbhan
E dìreach 'n a sheasamh,
Is finealt ri fhaicinn;
Ach tuitidh gach clach dheth,
A steach chum na talmhainn.

10

O! anam neo-iompaicht',
Cha chluinn thu le d' chluasan;
Tha 'n dorchadas dlùth ort,
Do shùilean gun fhuasgladh;
'S ann tha thu ad laighe
An làthaich a' pheacaidh;
'S ann riut tha mi labhairt,
'S thoir leat mar a chual' thu.

11

O! anam na truailleachd,
Tha gluas 'd air son fasan;
Sud aobhar do chràidh-sa,
'N uair dh'fhàgas tu 'm bad so;
'S tu 'g amharc le mòr-chuis,
Air Focal na Glòire;
Thu coltach 'n a d' dhòighean,
Ri feòil nach gabh salainn.

12

O! Charraig na Slàinte,
Na fàg mi gu siorruidh;
Na leig dhomh bhi subhach,
A siubhal gu diomhain;
Cum mo shùil air 'n t-slighe
Tha romham a ruighinn;
Cuir fèin ann am chridhe
Na ni glic mi g 'a iarraidh.

13

Fuirich foighid ri dòchas
Na Glòire gu siorruidh:
Tha E pailt 'san tròcair,
Is còir dhuit bhi 'g iarraidh;
'S E Carraig na Slàinte,
An Tobair nach Tràigh E,
'S E Iosa Mac Dhaibhidh,
A shlànuicheas d' iarguin.

14

'N uair thig am Fear-Gearraidh
A steach chum an teampuill,
Cha mhair iad dha fada,
Oir sgathaidh e 'n ceann diubh;
'N uair thig am Fear-Sgiùrsaidh
A sgapas an dumhlachd,
Bidh tus' air do dhùsgadh,
'S do shùil ris na beanntan.

15

O! anam nach till thu,
Nach cluinn thu na tairgsean!
Ma thuig thusa le buaidh,
Na chual' thu 's an t-searmon,
Tha d' shonas neo-chrìochnach,
Leig dhìot a bhi diomhain,
Cha bhitear 'g ad phianadh,
Fo dhionas 'n a armaibh.

7.8 Catriona an Tucsain

'O nach mise bha ort fagaig'

Seist: O nach mise bha ort fagaig.

1

O 's ann anns a' ghràdh tha lionadh,
Tha e teachd bho chuislean Iosa;
'S e bha anns nu rùintean sìorruidh
'S e ni t-sìorruidheachd cho sona.

2

'S ged tha iomadh pian is craidh ann,
Bith 'gad leantainn mar a dh' àithn' thu,
Mar is motha bhios an àmhghair
'S ann is mìlse bhios an toradh

3

'S cha do dh'fhàs e riamh air nàdur
A bhith gràdhachadh nam bràithrean;
'S comharr' cinnteach air gràs e
'S gun deach thu bho bhàs gu beatha.

4

'S e tha ann ach nì tha diomhair,
'S ann tha e teachd bho Chrìosda:
Nì e tartmhor thu is cìocrach
'S chan fhaigh e riarachadh air talamh

5

'S e nì tlachdmhor clann nan gràs dhuit,
'S e chuireas tric gu caithir-gràis thu
'S cuiridh cleòc air iomadh failing,
Chan fhaic suil gràidh ach nithean matha.

16

O! dùisg as do chadal,
'S thoir 'n àire gu 'n cual' thu,
"Gearr sìos an t-seann aitreabh,"
Chum fad' thu gun ghluasad;
Mur tòisich thu nise
Aig dorus a' chridhe;
O! 's farsuinn an t-slighe,
Gu ruith thu le truaighe.

6

'S O nach iongantach ri luaidh e;
Tha iomadh saoihbheas ann nach cualas;
'S mar is doimhne nì thu gluasd ann
'S ann is diomhair e 'nad shealladh.

7

'S tric a chumas e gun tàmh thu
'S cha tig cadal 'n taobh a tha thu
Smuaineachadh air Fear-ghràdhach
A chuireadh plast dhuit air do ghalair.

8

'S dé math dhomh-sa bhith cur cainnt air,
Dh'fhàilich e air Rut 's air Daibhidh,
Ach tha aon nì a tha cinnteach
Cha bhith e gun fhios 'nad bhroilleach.

9

'S nam biodh agam sgiath a chlamain,
Dheannain iteag agus dh'fhalbhainn
Dh'ionnsaidh innis tha leam gràdhaicht,
'S gheibhinn sasachadh do m'anam.

10

'S iomadh osann tha gun chòmhradh
Ach 's ann thuigear ann an Glòir iad;
'S nuair théid troimh 'n tùisear òir iad
Bidh gach neo-ghloin' air a glanadh.

'S O tha sud ri toirt orm dānachd,
 Gun do dh'fhuiling Thu 'nar n-àite
 'S gur h-ann 'son peacaich mar a tha sinn
 Rinn Thu fàgail cùirt nam Flaitheas.

'Marbh-Rann do Ishbel Nic Leoid'

1.

Sud a bhuille, sud a bhuille,
 Sud a bhuille a bha cruaidh,
 'Nuair a chaidh mi gu do leabaidh
 Bha thu aig do dhachaidh bhuan.

2.

Sud tha duilich leinn a chreidsinn
 Is gun againn ach thu fhéin,
 Ach ged 's diomhair e ri thuigsinn
 B' e sud bh' ann a ruintean Dhè.

3.

B' e tu àileagan ur broilleach
 'S bha thu tlachdmhor annad fèin,
 'S feadh 'sa dh'fhàgair sinn air thalamh
 Bidh ar fadachd as do dheigh.

4.

'S chan 'eil taobh a ni mi sealltainn
 Nach 'eil cuimhnachain mo ghràidh,
 'S chan 'eil seomair ni mi fhuasgladh
 Anns nach fhaic mi larg do làmh.

'O! Mo Chlann'

1.

O mo chlann tha 'n diugh air m' aire,
 O mo chlann tha 'n diugh air m' inntinn;
 Feuch nach fhàg sibh e ro fhada
 Gun 'ur taghadh dhéanamh cinnteach.

2.

Thigibh tràth a dh'ionnsuidh Chrìosda
 Gabhaibh a' chuing-san 'nur n-òige;
 Mus tig cabhagach am bàs dhuibh,
 Is gum bi dùinte dorus tròcair.

5.

'S dh'fhaig thu cruaidh air ar cridhe
 Is gun annad ach am pàiste,
 Ann an greadhnachas do bheatha
 Chaidh do ghearradh a measg chàich.

6.

'Nuair thàinig teachdaireachd le cumhachd
 Bha thu umhail dh' an a bhàs,
 'S nuair bu mhotha bha ar suil ruit
 Chaidh do spionadh as ar làmh.

7.

'S nuair a chì mi do cho-aoisean
 'S na bha ionmhuinn leat a ghràidh,
 Bho 'n a rinn thu fhein an taghadh,
 Bheir mi suil orra gu brath.

8.

'S nis ged dh'fhag thu sinne cianail
 Ann an so an gleann nan deoir,
 'Se ar n' urnaigh is ar guidhe
 Fathast gun coinnich sinn an gloir.

3.

'S ged a bhuineadh dhomh bhith taingeil
 Is mar phàrant bhith fo fhiachan;
 Mur a faic mi anns a' chrò sibh
 Chaoidh ri m' bheò cha bhi mi riaricht.

4.

'S bidh mi 'g urnuigh dhuibh gach madainn
 'Nuair a dh'fhosglas mi mo shùilean;
 'S bidh mi 'g ùrnuigh dhuibh gach oidhche
 'Nuair ni mi 'n còmdach oirbh a sgaoileadh.

5.
'S e mo ghuidhe sibh bhith téaraint'
Ann an gàirdeanan Fear-saoraidh,
A thuirt "Fuilingibh do na leanabaibh
'S ann do 'n seòrs' tha 'm baile nèamhaidh."

6.
'S tha mi Thighearna cho truaillidh
Cum suas mi 's mi fo fhiachan,
A bhith togail suas na cloinne
Ann an oileanachd na Diadhachd.

7.
'S nuair a ghraidh, a gheibh sibh tuisge,
Mis' bith ann, no as 'ur làthair,
Deanaibh feum de latha chothroim
'S gheibh sibh carthannas na ghràdh-san.

8.
'S nis mus crìochnaich mi na ruinn seo
Taing do m' athair 's do mo mhathair,
'Son an teagaisg thug iad dhomh-sa
Nuair a bha mi òg 'nam phàisde.

7.9 Effie MacLean, Knockaird, Nis

'Tribute to the late Rev. A. MacLeod, Back'

1
O Mhaighstir Alasdair' ic Leòid, nach brònach a tha mi
O chuala mi nach eil thu beò, 's gun deach thu a Thìr na Saoirs',
Anns a Nis tha còr ri Crìosd an comann blàth a ghràidh
Is cha bhith àmhghar ann no pian ach sonas buan gu bràth.

2
Tha do choimhthional fo bhròn is O, chan ionghnadh e
'S mòran ann an iomadh àit' ro dhuillich man an ghèill
Nuair a bhitheadh tu ri luaidh air a ghràidh thug Crìosd do 'n threud
[aithnichte na chùis] chuir ort driùchd o Neàmh. [uncertain transcript]

3
Na faighinn-sa mar dh'iarrainn bu mhiann leam chur nam dhàn
Ghaol a bha nam chridhe dhut nach teirig às gu bràth,
Chuala mise thu a luaidh dèanamh searmoin air A ghràidh
'S cò an cridh nach leaghadh is nach toireadh dhuit-sa ghràidh.

4
Bu theachdair thu bha tlachdmhor is measail anns gach àite
A' cur an cèill nam beannachdan a tha teachd a-nuas on Àird
'S e Crìosd an Ceannard Glòirmhor a bha gad threòrachadh a-ghnàth
O, is duilich 's cianail mi nach cluinn mi thu gu bràth.

5
Tha thusa sona solasach bho fhuaire thu mach à tìm
'S tu ri 'g òl à cuan a ghràidh a chaoidh gu bràth cha tràghadh,
'S am measg na muinntir bheannaichte air a saoradh o gach truaigh
Bu tu gu sìorraidh sona seinn òran ris an Uain.

6

B' inneal thu bha mìorbhuileach gu peacaich thoirt don chrò
Is bhiodh tu gam beathachadh leis an fhìor-ghlan uisge beò
Tha tighinn a-nuas o Thìr Immanuel far a bheil an abhainn làn
'S tu 'g innse do na dh'òl aiste gum biodh iad beò gu bràth.

7

Ach chuala mis' don achmhasan nam biodh thu tric ri luaidh
Thu 'g iarraidh air a' chomunnach a thighinn a-steach fo dhion
Fo fhasgadh an Shlànuighear a dh'fhuiling bàs is pian
Gur ann air crann-cheusaidh Chalbhari thug Crìosd a-mach a' bhuaidh.

8

Is tha thu nis air chòmhaichte le trusgan geal na buaidh
A bheir an t-Athair Neàmhaidh seachad do gach fhear da shluaigh
'S tu 'measg na muinntir glòirmhor tha ri gàirdeachas a-ghnàdh
Nach sona don a mhuinntir 'bhios nan òighrichean air Slàinte.

9

Tha do bhean bha ghràdach ort do chlann gu lèir ri bròn
Ach 's e Crìosd a bheir an comhfhurt' agus a' mathadh suas an leòn
Tha fios againn gum be fireantas gum bi iad dèanamh chrò
Bha iad ri Crìosd suas gan theid iad 'steach do Ghlòir.

7.10 Iseabal NicLeòid

'Moladh na h-Eaglais Shaoir'

Seist:

Sud an Eaglais Shaor
Leis an aom na seoid,
Cha bhi i fo dhaorsa
'Sa Fear-Saoraidh beò,
Sud an Eaglais Shaor
Leis an aom na seoid.

1

Ged tha i fo thaire
Aig mòran na tràthsa
Bithidh i fathast làidir
'S Fearr a Gràidh na cór.

2

Ged tha i fo dhimeas
Aig mòran 'san t-saoghal
Tha i milis priseil
Do 'n taobh tha coir.

3

O chomhlan bhoidheach
A sheas anns a' chòmhrag
Sheas iad dileas còmhla
Ri bòidean an òige.

4

Sud fàr an robh am baileal
A bh' aca an là ud
Ach sheas iad uile daingean
Ri gealladh an òige.

5

Cha b' e òr na airgiod
As an robh an earbsa
'S ann bha an taic san earbsa
Ann an ionmhas na Glòire.

6

Bha reiseomaid bhoidheach
Air an cùl ga 'n còmhnadh
Muintir Eilean Leòdhais
'S b' iad féin na seoid.

7.11 Jessie Macritchie, Orasaigh

'O tha mi muladach'

1

O tha mi muladach
Is ganntachd 's a h-uile àit
'S mi 'g ionndrainn nam bràithrean;
O Shlànaighear cuidich leam.
O tha mi muladach.

2.

'N uair thàinig fuachd a' Gheamraidh
'S am bàs a steach 's na h-uinneagan,
'S ann dh'iarr mi do làitheareachd
'S cha robh e 'n dràs' cho furasd' dhomh.
O tha mi muladach.

7

O chòmhlán bhoidheach
Cha bhi dith bhi-beò orra
'S ann tha an taic 'san dòchas
Anns an stòr tha shuas.

8

Tha Saoibhreas do-rannsaichte
Air a thasgadh doibhse
Ann an gràs na h-òighreachd
Le Òighre na Glòir.

9

Soireadh leibh mo chàirdean
Fàgaidh mi sibh an tràthsa
Tha sibh uile gràdhach
Aig bhur càirdean òga.

3.

Bho thog Thu leat do choinnleir
Tha teanntachd 's a h-uile h-àit;
Cha chluinn mi neach 'ga thearnadh
An àite sa siubhail mi.
O tha mi muladach.

4.

'S tric do shluagh 'nan aonar
Am fàsach nan cunnartan.
'S nach fhairich iad do ghàirdean
'Gan tearnadh 's na h-uisgeachan.
O tha mi muladach.

5.
Ged a tha 's an àm so
Teanntachd an Israel,
Tha suilean ris na beanntan
O 'n 's ann a thig an cuideachadh.
O tha mi muladach.

6.
Ged tha sinn an Gleann Bàca
Gun chàil ann ach drisean dhuinn,
Treoraich le do ghràsan
Fo sgàil na crann-iubhail sinn.
O tha mi muladach.

7.
Ged a tha sinn tàireil
'S an fhàsach air faondradh.
Gheall Thu aig do bhàs dhuinn
Nach fhàgadh Tu sinn 'nar dilleachdain.
O tha mi muladach.

8.
'N uair a thréigear cairdean.
'S gach bràthair is piuthar sinn,
Thoir Thusa steach fod' sgàil sinn.
Is seinnidh sinn le subhachas.
O tha mi muladach.

'Tha mi cianail, fuar is falamh'

1.
Tha mi cianail, fuar is falamh
'S mi ri 'g ionndrainn Fear mo ghràidh,
B' àbhaist dhomh bhi suidhe fo fhasgadh
B' i a bhratach tharam an Gràdh.
2.
Bhithinn ag itheadh de na measan
Is iad ag geurachadh mo chàil,
Gu bhi ruith na réis ag amharc
Ri mo Rìgh, mo Shagart 's m' Fhàidh.

9.
'S ma 's dream mi rinn Thu thearnadh
Cuir cuing do ghràidh mum' mhuineal-sa;
Choisneadh le do bhàs mi
Chum gu bràth nach tuislich mi.
O tha mi muladach.

10.
'N uair gheibh sinn null thàr Jordan
Dh'ionnsuidh a Ghloir a dh'ullaich Thu
Gheibh sinn sin làn cóir ort
'S cha bhi bròn 'ga mheasgachadh.
O tha mi muladach.

11.
Tha mo thruas ri sluagh gun dóchas
Dol an còmhail a bhreitheamh sin
A dhiult iad an là trocair
'S chan 'eil an lòchraim uidheamaichte.
O tha mi muladach.

12.
O teichibh mach a Sodam
'S a Gomorrah cuideachd sibh
Dh'ionnsuidh Rìgh na trócair
'S gu leoir ann do 'n h-uile neach.
O tha mi muladach.

3.
Tha Thu mar an rós o Shàron
Is na 's dealraiche na ghrian,
Co riamh fhuair fo do sgàil-sa
Nach do shàsaicheadh am miann.
4.
'S iomadh neach a fhuair de d' ghràdh-sa
'S cha tàinig traghaidh air a riamh,
Cha 'n ann caochlainteach a tha e
'S e tha ann lànachd gun chrìoch.

5.

'S truagh nach robh mi mar a bha mi
Anns na làithean bho chian
N' uair bha rùin Dhé air mo phàillinn
'S cùir a ghràidh 'gam' chuimeal suas.

6.

'N uair a chi mi 'n duileach uaine
Dearbhadh cho soilleir bhi ri fàs;
Na faighinn-sa ni bu mhiann leam
'S e sin mar bhiodh m' anam fo bhlàth.

7.

Ach tha beanntan mór mo pheacaidh
Falach bhuam s' do ghnùis an trath-sa
Cumail bhuamsa iomadh beannachd
'S dànachd bhrìste tighinn 'n a d' làth 'r.

8.

'S tric ag osnaich mi fo cheannairc
'S mi cuir doilgheas air mo ghràdh
Gun mu rèidh ri d' thoil tha uasal
'N uair bhios na tuinn ag éirigh àrd.

9.

Dean mo nighe leis a hiosop
Bho gach nì tha 'n a mo ghné.
Gheibh mi sin do 'n teaghlach rioghail
Deise de d' fhìreantachd Fhéin.

10.

'S e so an trusgan a bha daor dhuit,
Bu chòta iomadh datha e,
Ged tha saoghal 'ga chuir suarach
Tha e luachmhor le d' chuid Fhéin.

11.

Bheir e steach gu bòrd an Rìgh mi
Measg na fireanaibh gu léir,
'S ann leis a bhitheas mi gu sìorruidh
Glòireachadh an Uain air neamh.

12.

O nach cum Thu sinn ri faire
Le ar lóchrain laiste làn;
Chan 'eil fhios againn dé an uair
'S an teid 'ar n' iarraidh gu do làmh.

13.

'S truagh ma gheibh Thu sinn 'nar cadal
'N deigh cho tric 's a thug Thu 'n àithne'
Gur e an fheadhainn gheibh Thu faire
Bhios gairm beannaichte 'nad lath 'r.

14.

Chan 'eil leisgeul peacaidh againn
No àm gu bhi pasgadh làmh;
Feuch an nis an t-am taitneach
Feuch an nis latha na slàint.

15.

Is math do 'n fheadhainn fhuair an t-aiseag
'S a tha 'ga fhaicinn mar a tha,
Cha dorchnaichear tuilleadh an geallach
'S an grian cha téid i sìos gu bràth.

7.12 Mairearad Chaimbeul

“Sbeag mo chion air an t-saoghal”

1
’Sbeag mo chion air an t-saoghal,
’Sbeag mo ghaol a bhith ann;
Tha mo chion air an Rìoghachd
Air nach dilinn thig ceann:
Far ’m bheil m’ aithir ’a ’s m’ éibhneas,
’Sleam a b’ éibhin bhi ann;
’S bhi faicinn Mhic Dhé,
’Se deanamh réite dhuinn ann.

2
B’ fheàrr gu ’m bithinn am’ dhorsair
Ann an taice rid’ chùirt,
Ri taobh do gheataichean prìseil,
Bho’ bheil sìth tighinn dhuinn;
Ann an co-thionnal a chéile,
’S far ’m bheil na céudan ad’ chùirt:
’Se is cleachd’ agus beus doibh,
Bhi le h-éibhneas toirt cliù.

3
Tha gach trioblaid ’s gach àdhmhar
Air am fàgail fo ’r cùl,
A ’s iad a faicinn ar slàn ’ear
Ana Phàrras an iùil;
A ’s craobh na beatha fo bhlàth ann,
A ’s meas a fàs orra dlùth:
’Se fàth m’ eibhneis gu bràth,
’N fhiuthair tha ri bhi’ d’ chùirt.

4
Bu chòir dhuinn bhith deònach
Air bhith daonnan eòlach mu ’d rùn;
O ’n nach eil anns an t-saoghal
Ach nìth caochlaideach dhuinn;
Mu ’r cum thu féin *geard* oirnn
Bho’ nàmhaid n’ an lùb,
’Se gealltainn dhuinn dàlach –
’Se ghnàthcha nach fhiù.

5
’Scha ’n ’eil gealladh air dàil
Aig aon neach fùil ’n ghrèin;
Tha ar nàmhaid ga ’r dalladh
A ’s mealladh nan céud.
Mu ’r bi Spiorad nan gràsan
A’ gabhail tàmhadh na ’r crèidh,
Bithidh esan gu dàna
Gleithheadh fàrdaich dha féin.

6
’Sfhad’ o ’n thòisich an nàmhaid
Anns a Ghàradh bho’ thùs,
Far ’n robh Eubh’ agus Adhamh’ –
’S i bhean-ghràidh ga ’n robh rùn –
Leis an ubhal air ghéig’
Chuireadh Eubh’ as a’ chùirt;
Dh’fhàg sud sinne fuidh éuslain;
’S bochd an sgeul a bh’ ann duinn.

7
As na Flaithibh is àirde
Thàinig Slàn ’ear n’ an dùl;
Rinn iochd agus bàigh riunn,
’S dhearbha an càirdeas ud duinn;
Le fhuil phriseil a thaomadh
Chosnadh saorsa math dhuinn;
’Sa mheud ’sa chreideas an fhirinn,
Gheibh iad rìoghachd a ’s crùn.

8
’S cion ’s gur fada gach là leam
Anns an fhàsach tha sgìth;
Tha mo pheacannan gràineil,
’Cur cràidh orm fhéin;
Tha mo chridhe fo èisleann,
’S goirt leam fhéin mar tha mi;
A ’s mi sìr fhaicinn mo bhràithrean
Fuidh aon fhàilliong rium fhéin.

'Sann gu seirbhais na diagh 'achd
 Chaidh ar deanamh bho thùs;
 Bu chòir dhuinn bhi leubhadh,
 'S bhi èisdeachd le sunnt;
 Bhith aig caithear na 'n gràsan,
 'S bhith ghnàtha toirt cliù,
 Air son a mhic gràidh,
 Tha deanamh àite math dhuinn.

'Tha 'n saoghal mulladach truagh'

1
 Tha 'n saoghal mulladach truagh,
 Làn àdhmair 'sgach uair;
 'Smairg bheireadh dha luaidh g' a rìreamh,
 Beartadh meadhon a b' fheàrr,
 Ge be sheòladh air tràth;
 'Sgèarr 'n uine gu 's am fàs sinn ìosal.

2
 Ann an ciste na 'm bòrd
 Bhiodh ga 'r càramh fo 'n fhòid,
 Mar 'ri durragan mòra diblidh;
 'S buithe do neach a b' è ghnàth,
 Bhiodh ri chunntas gach là,
 Mu 'n leigeadh è pàirt air dì-chuimhne.

3
 Cha bhith eagal no sgàth
 Air ro shaighdean a bhàis,
 'Se 'n dòchas gu 'n sàbhail Ios è;
 Ach bithidh 'n duine bochd truagh,
 Bhith 's an neo-chùram gach uair,
 Làn eagail a 's uamhas inntinn.

4
 'Se faicinn mar bhà
 Aig a pheacadh na thràill,
 'S nach robh e air a bhàs a' cuimhneach;
 'Se 'm breitheanas càs
 Is dorra' ata –
 Chì sinn uile ar fàillung scrìobhte.

5
 Na 'm biodh Spiorad na 'n gràs
 Na 'r cridhe do ghnàth
 Bhith 'mid cinnteach a maitheanas scrìobhte
 'S a bhith tric air ar glùn
 Aig Cathair na 'n dùl,
 'Sa 'giarraidh bhi 'n cuirt 'na rioghachd.

6
 'Sann an sin tha 'n ceòl,
 Le aoibhneis cho mòr
 'S nach urrainn neach beò g' a innseadh.
 Ach tha carraich na 'n lùb,
 Ga 'r mealladh gu dlùth
 'Sgar dalladh air cùis na fìrinn.

7
 'Se athair nam bréug
 Ar nàmhaid gu léir,
 Thug gu àdhmhar sinn fèin 'sar sinnsear,
 'S fhad o 'n thòisich e fèin
 Ann an gàrradh na 'n seud
 Far 'n robh Adhamh agus Eubh ro-phriseil.

8
 'Sann le ubhal on ghèig
 A mheall è i fèin,
 O 'n 'si 's luige bha ceum na h-inntinn:
 'Se 'n t-àrdan 'san spors',
 Sa bhi 'g iarraidh bhi mòr
 Cuir thu gu dòruinn shìoruidh.

'Sann an ifrinn gun tàmh
 Ata 'n diobarach grannd;
 Far 'm bheil gal, agus cràdh, a 's giosgail:
 Ach 'se Athair na 'n gràs
 Ghabh truas dhuinne tràth,
 'S chuir a Mhac-gràidh ga 'r didean.

'Is mulladach an saoghal'

1

Is mulladach an saoghal
 Gur caochlaideach a sheòl;
 Cha 'n 'eil ann ach carruicheadh
 Do 'n neach is motha dòigh.
 Bu chòir dhuinn a bhith iarrtach
 Air riathar na Tì 's mò;
 O 'n is rud nach crìon è
 'S gu faighear sith air glòir.

2

Cha 'n 'eil sinn ach air thurras
 Anns an fhàsach ata sgìth;
 Fàgaidh sinn e uile
 'Sgu'r gearr gu ceann ar crìch.
 Ruigidh sinn an t-àras,
 Ata gun phràmh gun sgios;
 Far a 'm bheil ar Slànuighear;
 A 's è ghnàth ri àite dhuinn.

3

Bu chòir dhuinn bhith ga 'r crioslachadh,
 'S bhith deanamh ullamh tràth;
 Gu 'n fhios nach d' tig an teachdaire,
 'Sgu 'm faidh è sinn nar tàmh:
 M 'a théid an solus as oirne,
 'Snach fhaic sinn féin ar càs;
 'Sann an sin is truagh sinn,
 Mu thig oirnn uair a bhàis.

4

Tha 'm bàs a teachd mar ghadaiche,
 Gu 'n choisemachd thabhairt dhuinn;
 Bu chòir dhuinn bhith air ar freiceadan,
 'Sbhi ullamh air a chionn.
 G 'e be staid am fàgar sinn,
 'N 'ar chàrmar sinn 'san ùir;
 'Sann mar sin a dh' éireas sinn,
 'N 'ar dh' éighear sinn gu cùirt.

5

'Stha chùirt a' feitheamh uile
 Air a h-uile neach ata
 Bu chòir dhuinn a bhith iarrtach
 Air iarraidh a ghràis.
 E bhi mar bhiadh dhuinn
 Ga' iarrguin a ghnàth;
 A 's gheibhamaid gu cinnteach
 An nith 's feàrr ata.

6

Bu chòir dhuinn a bhi deònach
 A bhi eòlach air an Tì
 Ata dhuinn mar bhuachaille
 Da 'r cuairteachadh gu 'm biodh;
 Ata gar cumail suas
 Le Frithealadh 's gach tim:
 Ata aig tuille' spèis dhuinn
 Gu 'n bhréug, na h-aguinn féin.

'S olc an t-aobhar talluich dhuinn
 Alladhbhan thigh 'n oirnn;
 'Sna dh'fhuilling ar Slànuighear,
 'Nuair bha è anns an fheòil:
 Na 'm bithe'mide foigheadnach
 Le feidheadh air a ghlòir,
 'Se thogadh dhinn na h-eallaichean,
 'Sa bheireadh fois a 's treòir.

'Chunnaic agus chuala'

1

Chunnaic agus chuala
 Buachaillean na 'n tréud –
 Na miltean do na àinglibh
 Ri moladh binn gu léir;
 A' tabhairt cliu le gàirdeachas,
 O 'n thàinig è mac Dhé;
 A 's è anns an fheòil mar chiochran
 Thàin' Iosa mac a ghràidh.

2

Rugadh ann an *stàbul* è,
 Gu 'n frithealadh bhi dha:
 Chuireadh ann am prasuich è
 Chum codail agus tàmh.
 Cha b' fhad a thuair è fuireach ann [sic]
 Le naimhdean gu 'n chion-fàth
 B' iad sin na naimhdean cruaidh-chridheach,
 A bha gu 'n iochd gu 'n bhàigh.

3

Bha daonan ga shìr-ruagadh-san
 Air thì a chur gu bàs.
 'Se *Herod* a bha fuilleachdach,
 'S gach neach a ghabh a phàirt;
 Gach mac nach robh dà bhliadhn'
 Chuir iad gu dìth gun dàil,
 'N dùil ri Ios ar Slànuighear
 A sgarradh as gu bràth.

4

A mhuinntir anns an dorchadas,
 Fui' dhùibhre sgàil a bhàis
 Thug iad dhomsa mi-chliu,
 O 'n thug mi dh' Iosa gràdh:
 Trid mi-chliu a 's deagh-chliu,
 'Stu leannas mi gu bràth.
 'Sgach neach atha 'n staid nàdarra,
 'Siad naimhdean Iosa iad.

5

'Sa mhaduinn, 'nuair a dhùisgeas mi,
 An déigh 's bhi ann am' shuain,
 'Sann duit a bheir mi buidheachas,
 An sin a Dhia na 'n sluagh;
 'Stu 'thug gu toiseach latha mi,
 'Sa tha ga 'm thogail suas:
 Mar ais-eirigh na 'm marbh,
 Tha 'g éiridh as an uaigh.

6

Tha 'n ais-eirigh bhuan mhairtheanach,
 A teannadh oirnn gu dlùth
 Siol na' nath'reach sgriosar iad,
 'S théid an cur fo 'r cùl,
 Do 'n *fhùrnais*, loisgich, mhilltich,
 'San slochd anns nach 'eil grunn;
 'Sann an sin a dh'fhàgar iad,
 'Sam pian gach là na 's mò.

7

Sìol Iehobhah cinneadh iad,
 'Scha d' théid an cur fo 'r cùl;
 Théid iad do 'n ionnad glòrmhor,
 Gu rìoghachd Dhia nan dùl;
 Liubhraidh Ios' da' Athair iad
 'Se fhéin a thug iad dha;
 'N sin bithidh iad buan, mairtheanach,
 A' séinn a ghlòir gu bràth.

8

'Sbu chòir dhuinn bhi 'g ath-chuingne,
 Air Athair geal mo ghràidh,
 Gu 'n cum è o' ana-creideamh sinn
 Cha' teagamh dhuinn am bàs
 Tha 'm bàs a 's am breitheanas
 Na 's faigse dhuinn gach là;
 'Smar bi sinn ann an Iosa,
 Cha 'n fhaigh sinn sìth gu bràth.

9

Mar bi sinn air ar ceangal ris
 Le còrdan altrach naomh,
 Le snàim nach fheudar fhuasgladh,
 'Sè theannaich è le ghaol:
 'Se fullangais an t-Slànuighear
 A dh'fhàg na creidich saor;
 Na h-àinglean ga' dhùr-bheachdachadh,
 'Scha tuig iad sud a chaoidh.

10

O 'n tha ar naimhdean curraideach
 Air thith 'ar cur an sàs
 Beachdaichibh na h-àitheantan,
 A 's thugaibh gràdh do Dhia,
 Thugaibh gaol o 'r cridhe dha,
 O 'n is è ar neart an Triàth;
 'Se 's urrainn sinn a shàbhaladh
 'Se ghràdh a mhairtheas fìor.

7.13 Màiri Anna Niclomhair

'Cogadh Hitler'

Sèist:

Och gur mise tha sgìth
 Ri faicinn mar thachair do 'n tìr,
 'S gu faod an tì ruitheas a leughadh
 Gur e smachdachadh Dhè th' air an t-saoghal.

1

Cha'n fhaod an aon againn àicheadh
 Nach d' fhuair sinn fàbhar is sìth,
 'S E fada ri sineadh a làmh ruinn'
 Ri tairgseadh d'a ghràsan saor,
 Ri fosgladh a làmh ann an caoibhneas,
 A' dortadh oirnn saoihbheas gun dìth,
 'S an àite bhi iriosal taingeil
 'S ann a mheadaichheadh aingidheachd dhaoin'.
 Och gur mise tha sgìth.

2

Bha 'n tìr air a lìonadh le airgiod,
 Gun crìoch air a h-ionmhas no stòr;
 Bha 'n tìr air a lìonadh le carbaid
 Le àrdan is farmad is pròis,
 Bha Sàbaidean naomh air an dearmad
 Le faoineasan cealgach is ceòl;
 'S a bhrosnaich sinn uile gu fearg E
 'S tha smachdachadh searbh air tighinn oirnn.
 Och gur mise tha sgìth.

3

O, ged tha Ghearmailt ri beucadh
Agus Hitler breun air an ceann,
Tha 'n t-slat ann an làimh Fear na 's treuna,
Do 'n feum sinn bhì gèilleadh gach àm
Oir aitheantan naomh cha do ghlèidh sinn
Agus thrèigeadh an lagh leis a' chlainn
'S thàinig sgiùrsaidhean goirt agus èiginn
Mar a bhagair E fèin gu teann.

Och gur mise tha sgìth.

4

Fhuair sinn iomadh fàbhar da rìreadh
Le aimsirean sìth agus sògh,
'Nuair dh'fhaodadh gach duine le dichìoll
Bhì leantuinn a shaothair gu tràth-nòin
Gun eagal no fiamh oirnn bho nàimhdean
Gun iomradh air puinnsean no 'bomb'.
Nach iongantach nach robh sinn gu taingeil
Ri faicinn a làimh' mar bu chòir.

Och gur mise tha sgìth.

5

Ach a nis 's ann tha 'n tìr so fo leònadh,
Agus nàmhaid an tòir air ar sluagh,
Nàmhaid le innleachdan seòlta
Gun iomradh air tròcair no truas.
Lìon iad gach dùthach le fòirneart,
'S rinn daoine 'nan fògaraich thruagh.
Tha mòran de fhuil air a dòrtadh,
'S tha glaothaich nan leòint air dol suas.

Och gur mise tha sgìth.

6

O chruinnich an rìoghachd le h-armachd
'S thàinig saighdeirean calm as gach àit'
Uaislean is ceannardan ainmeil
Daoine bha dearbht' ann am blàr,
Chruinneachadh mòran de airgiod,
'S chaidh innleachdan arm chuir an sàs
Ach fhathast chan eil sinn a' soirbheach
'S tha saoghal gu dearbh ann an cas.

Och gur mise tha sgìth.

7

Tha cridheachan dhaoine gan trèigsinn
A' feitheamh na sgeula gach àm,
Eagal roimh naigheachd na h-èiginn,
'S tha mòran de theaghlaichean ann.
Nach truagh mar dh'èirich d' ar n-òigridh
Nuair a dh'fhalbh iad a chòmhnadh na Fraing?
Co 's urrainn an diugh dèanamh sgeul air
No innse mu 'n lèir-sgrios 's an call?

Och gur mise tha sgìth.

8

Och thàinig an nàmhaid le toirm
Mar bhriseadh na fairge mòir
Ri lotadh 's a' milleadh 'sa marbhadh
Le innleachdan arm de gach seòrs';
'Brùchdadh a-steach leis an armachd
Gun diù ac' de mharbh no de bheò.
O nach e 'm peacadh tha searbh
Rinn daoine cho garg ris na leoghainn.

Och gur mise tha sgìth.

9

O sud far an robh taghadh nan saighdear,
Is cùl an cinn ris an làr.
Sud far an robh rogha nan suinn
Ged thuit iad an làimh an nàmh
O na 'm faiceadh an dàimhean
Fulangas cloinn an gràidh.
An iongantach an dùthaich bhì 'caoidh
Nam fiùran nach till gu bràth?

Och gur mise tha sgìth.

10

O 's iomadh mac mùirneach le mhàthair
Nach d' fhuair i gu chàradh 'san ùir.
Sud far robh athraichean gràdhach,
'S cha till iad gu pàisdean an gaoil.
O 's fuar a bhios dachaidh na bantraich
Gun lorg air a companach caomh.
O 's lom a bhios gualainn gun bhràthair
'S tha iomadh fear àluinn nach till.

Och gur mise tha sgìth.

11

O 's tric a tha sgeulan ro chruaidh
Ri tighinn bho na cuaintean mòr
Luchd luingis tha muigh air na stuaghan
Air am pianadh gu cruaidh 's air an leòn
Na longan bha greadhnach is uaibhreach
As an robh uail 'san dòigh
'Nan laigh ann an doimhneachd nan cuaintean
Is mòran nan suain fo' m bòrd.

Och gur mise tha sgìth.

12

Tha iomadh taigh maiseach 'na fhàsach,
Th iomadh fàrdach tha lom
Tha 'chlann air an sgapadh 's gach cearnaidh
'N dùil gum bi sàbhailteachd ann.
Mo thruagh gu bheil leanabanan gràdhach
Air an cuir leis an nàmhaid do 'n doimhn'
O chualas guth caoidh ann an Ramah
Rachel a' caoineadh a cloinn.

Och gur mise tha sgìth.

13

Ar bailtean bha suaimhneach is greadhnach
An diugh tha làn èiginn is call.
Chan urrainn dhaibh laighe no èirigh
Gun rànail nan iteal mu 'n ceann.
Tha innleachd a' chreachadair lionmhor
Araon anns an iarmailt 'san doimhn'
Ach O nach tig Thusa g' ar dìon bhuap'
Ri sgaoileadh do sgiath bhos ar cinn!

Och gur mise tha sgìth.

14

Oir a nis co dh'ionnsuidh a thèid sinn?
'San èiginn ri tighinn oirn dlùth.
An nàmhaid cho borb 's ri beucadh
'S bagradh bhi lèir-sgrios ar dùthch'
Nach tigeadh Tu mach le 'r n-armaibh
Cha bhiodh cumhachd na Gearmailt ach faoin
Ach, O ma bhios Dia ann am fearg rinn
'S diomhainn bhi 'g earbsa a daoine'.

Och gur mise tha sgìth.

15

Ach, O nach till Thu gu luath rinn
'S nach crom Thu do chluais ri ar leòn.
Ged is corruich a thoill sinn
Chionn gu bheil aingidheachd mòr.
Ach chuimhnich Thu roimhe 'na do thruas
Nach robh anns an t-sluagh ach feòil,
'S na 'm pilleadh Tu rithist le fuasgladh
Sin bheireadh do shluagh dhuit glòir.

Och gur mise tha sgìth.

‘Marbh-Rann air an Urramach Alasdair Macleoid, Ministear a’ Bhac’

Sèist:

O ’s tròm tha an t-eallach ’s chan fhaigh sinn air inns’
Cho falamh ’s tha ’n t-àite a b’ abhaist bhith liont,
Tha ’n teachdaire beannaicht’ bha ac’ ’na cheann-iùil,
Aig Muinntir a’ Bhac air a thasgadh ’san ùir.

1

’Se a dh’iarr E “bithibh sàmhach” fo làmh tha cho tròm
Agus tuigsinn nas fhearr nach ’eil àite so dhuinn
Gun éisd sinn an t-slat a tha a’ labhairt cho geur
’S gun tig sinn fo smachd gu bhi tabhairt dha spéis.

2

O seargaidh am feur agus crionaidh am blàth,
’S tha sin dhuinn mar shearmoin air a dhearbhadh an dràs
Culaidh bròin air ar cubaid ’s gun lùths aig an t-sluagh
’S Tusa mhàin tha gun chaochladh, ’na d’fhirinn bith-bhuan.

3

Tha ’n Tighearna ri tional nan lili ’san àits’
’S a’ briseadh na callaid, O ’s farsaing a’ bhearn.
’S air muinntir mo ghaoil chuirinn impidh an drasd’
Iad seasamh gu dileas ’n aghaidh innleachd an nàmh.

4

O Spiorad na Naomhachd gun taomadh a nuas
Thoir gliocais do dhaoine ’s thoir aonachd mun cuairt
’S a dh’ aomadh ar cluas gus an Ard-Bhuachaill tha ’g ràdh
“Bheir Mise dhuibh suaimhneas le bhur n-uallach ’s bhur cràdh.”

5

’Se aobhar ar leònaidh Macleòid a thoir bhuainn,
Ar teachdaire dileas air a shineadh ’san uaigh.
Tha neòil thiugh a’ bhròin air ar còmhach an dràs’
’S tha còmhstri aig an Tighearna ri fhion-lios ’san aits’.

6

’Nuair thuiteas na proinnsaibh, tha ionndrainn is bròn,
’Nuair bhrisear an gàradh, leanaidh namhaid an tòir,
Ach dean-sa maith ’nad dheadh-ghean, do’ d’ chnoc fèin tha dhuit dlùth,
Tha agad gàirdean tha treun agus spéis deth do chliù.

7

Tha nise seachd bliadhna bho na dh'iarr sinn do làmh
'S bha thusa làn riaracht suidhe sìos anns an àite
'S bha cuid ann a dh'fhaodadh a bhi smaointinn le Iob,
"Na mo nead gheibh mi bàs gun a carach mas mò."

8

Ach chan 'eil ni anns an t-saoghal nach fhaodar a ghluas'd
Agus claoaidh ar làithean mar sgàile gach uair,
'S e an t-aitreabh tha shuas bhios buan ann gu bràth,
'Se Dia air fear-dealbh 's cha bhi cearb air 'na làthair.

9

O 's goirid bha an t-iasad 's na bliadhnaibh ro luath
'S mar theachdaire Chrìosd bha thu dian 'na do chuairt
Agus thug thu do threis is do neart do do Rìgh
'S an uair a chrìochnaich thu 'n obair chaidh thu chadal an sìth.

10

Do chéile tha sàraicht' air a cràdh 's air a claoidh,
Do theaghlach air fhàgail an dràs 'ga do chaoidh.
Gu robh an Tighearna 'na thròcair ri deònach dhaibh gràs,
Dheanadh roghainn de 'n aon ni nach diobair gu bràth.

11

Bha thu dìreach 'na do phearsa 's tu snasail 'n a do dhoigh,
Is d' aodann gun phreasadh le maise na h-òig
Do shùilean bha blàth is fiamh a' ghàir air do ghnùis
Is tu aoidheil is càirdeil, is tu bàigheil is caomh.

12

O is lionmhor an t-àireamh tha an dràsda ri caoidh
Nach fhaic iad air Sàbaid gu bràth thu 's nach cluinn,
Ri séideadh na triompaid gu cinnteach 's gu fial
Toirt rabhadh do pheacaich a bhi teicheadh gu dian.

13

'S tu sgaoileadh gu farsaing dhaibh bratach na sìth
Mar theachdair' dheadh-sgeul bho thìr chéin a bha 'g inns'
Mu Iosa air a cheusadh rinn réite le bhàs
'S tha rithist air éirigh mar éirigh 'nan àit'.

14

'S iomadh anam bha sireadh fhuair misneachd is lùths
'S iomadh neach a bha brònach fhuair còmhndadh is iùil.
Do chùbaid tha falamh 'n diugh a' labhairt ri sluagh
'S iomadh comhairle fallain, 's iomadh earal a fhuair.

15

'S tu 'g iarraidh orr' cabhaig 's gun stad ann an àit
Gus an ruig iad am fàsghadh ann an "Carraig nan Al"
Bho 'n charraig a bhuaileadh shruth fùaran nach traogh
Làn uisgeachan beò as an òl iad gu saor.

16

'Se fuil agus fireantachd iobairt an Uain
Do bhunait nach diobair 's tu ag innseadh do 'n t-sluagh
Mun a' Chuspair ro òirdhearc 's a' ghlòir tha 'na ghnùis,
Ag cur impidh orra còrdadh ann am pòsadh nach sgaoil.

17

Chum tarruing na h-òige bha thu an còmhnuidh ri stri
Gu an glacadh le seòltachd 's le dòighean bha caomh
Is bu tric bhiodh tu brònach is do dheòir a' ruith sìos
O nach robh iad gu deònach toirt umhlachd do Chrìosd.

18

'S tu ghnàth dol mu 'n cuairt measg an t-sluaigh 'na do dhòigh,
Ri labhairt gu coibhneil ri muinntir bha leònt'
Is a' neartachadh làmhan luchd àmhghair is teinn
Chan iongnadh ged a tha sinn an drasd 'ga do chaoidh.

19

Le dìchioll mar a b' abhaisd chuir thu an t-àite so air dòigh
Le saothair fad do làithean gus an do dh'fhàilnich do threòir.
Rinn thu sgiamhach am pàillion 's rinn thu àluinn mu 'n cuairt
Chuir thu mais' air is ailleachd le fàbhar an t-sluaigh.

20

An uair a bhiodh sinn cruinn air an oidhch' an tigh Dhé
Na soluis cho soillseach is an t-seinn a' dol réidh
'S tu 'g éisdeachd a' chiuil aig an òigridh gach taobh
Bha seinn dhuit 'na shòlas 's 'na chòmhnadh do d' chridh.

21

Ach a nis tha thu seinn anns an aoibhneas nach tràigh
'S tu snàmh ann am foillseachadh saoihbreas a ghràidh
'S tu mealtuinn an t-sonais tha an comunn nach sgaoil,
'S chan abair fear-aiteach' gu brath "Tha mi tinn."

22

Chaidh crìoch air do thinneas, do thrioblaid 's do phéin,
Tha 'n aonaranachd seachad 's an an-shocair gheur.
Bha Dia dhuit 'na thearmunn, 's an uair a dh'fhàilnich do lùths
Bha caraid a b'fhearr dhuit na bràthair 's a' chùirt.

23

Bha ghràdh dhuit cho laidir, an gràdh thug ort buaidh
An gràdh sin tha dileas 's tu sìnt' anns an uaigh,
Cha sgar beatha na bàs e, cha dean àirde na doimhn'
Rinn e greim ort cho làidir 's thug e sàbhailt thu null.

24

Tha thu nis aig do dhachaidh, aig baile do mhiann
'S tu ait anns a' Chaladh tha beannaicht' gu sior.
Cha tig osnaich no bròn ann ach òran bhios ùr
Agus siabaidh Iehobhah na deòir bho gach sùil.

25

Gu cianail Di-luain thainig sluagh bho gach àrd,
Bha ciadan air cheudan ri lionadh na sràid,
An ceuman bha stòlda agus bròn air an gnùis
Ri giulain Mhicleòid chum a chomhnuidh 'san ùir.

26

'S tu gabhail ann fois gus an tig maduinn na Glòir
'S an dùisg thu 'na iomhaigh 's tu riaracht gu leòr
'S tu dealradh ann an naomhachd is saor o gach truaigh
O feuch tha thu àillidh tighinn an àird as an uaigh.

27

Chum gu faic thu A ghlòir, 's ni thu còmhnuidh fo sgàil
A' sìor leughadh 'na leòintean cho mòr is a tha a ghràdh.
Ged is tric bha thu luaidh ruinn air suaimhneas na tìr
'S ann a nis tha thu faicinn 's a' mealtuinn a sith.

28

Bu lèir Dha do thraisg, agus thaisg E do dheòir
Do shaothrachadh pailt is do thogradh bho t' òig
'S e E féin a ni aireamh ged an drasd tha e dùint
Na dhealras gu soillseach ann an aoibhneas do chrùin.

29

O is beannaichte an sluagh sin a fhuaradh fo dhion
Rinn cumhnant gu dileas le lobairt ri Dia.
Chan 'eil ni anns an t-saoghal-s' nach caochail am bàs,
Ach an greim a ni Criosd bidh e tearruint' gu bràth.

30

O comunn nam beannachd nach maireann tha sith
Cur thairis tha 'n comunn le tonnan a ghaoil
Gun pheacadh 'na nàdur gun nàmhaid na truaigh
'S iad a' mealtuinn a ghràidh-san mar lànachd a' chuain.

31

'S iad ri faicinn gu soilleir le aghaidh gun sgàil
An Uain chaidh a mharbhadh ris na dhearb iad an slàint
Ann am meadhon nan seanair 'se tha tarruing an sùil
'Se tobair an sòlais, an orain 'san cliù.

32

O cuin bhios sinn naomha 's am faod sinn dhol suas
Le muinntir ar gràidh tha toirt gràdh do 'n an Uan?
'Se "Slàinte do ar Dia-ne" bhios gu sìorruidh 'nan ceòl
'Se ghràdhaich, 'se dh'ionnaid, so am fonn ann an Glòir.

33

'Se sinne th'air fhàgail an dràsda tha truagh,
Measg stoirm agus gàbhaidh ann am fàsach tha fuar,
Na soluis 'gar fàgail 's an garadh 'dol sìos,
Luchd-eallaich ri fàilneach is an namhaid ri stri.

34

Ach gheall E bhi dileas le firinn bhios buan,
'S tric rinn E sin a dhearbhadh dhaindeoin cearban a shluaigh;
'S ann an Glòir measg na h-armailt tha e dearbhta d' a naoimh
A chliù nach do chaochail tha E dileas is fìor.

35

'S nach tog sinn ar sùilean as ùr chum nam beann,
Gu stiùreadh an t-Aodhair a threud anns a' ghleann.
'Na shagartachd shìorruidh nach crìochnaich am bàs
Tha fàsadh is dìon do na dh'iarras fo sgàil.

'Sgeul air Sgeul'

Air fonn: 'Eiribh rachamaid a so'

1

Dh'eubh e ruinn le sgeul air sgeul;
Is còir dhuinn bhith ri cnuasachd ghèir,
Smuaineachadh air oibre Dhè
'Sa dheiligeadh 'nar coimhthional.

2

Rinn E sguabadh air an àit',
Thug E suas leis luchd ar gràidh;
Dh'fhàg sin fuachd an iomadh àit'
A b' àbhaist bhith na bheatha dhuinn.

3

Thèid sinn cuairt air feadh na sgìr,
Àitean fàsail air gach taobh;
'S bha craobhan àrd ann làn de bhrìgh,
'S iad dileas air na ballachan.

4

Nach e Griais a nis tha lom
Bho n a thug E leis na Suinn;
Dh'fhalbh MacAmhlaidh 's dh'fhalbh MacAoidh,
'S tha sinne caoidh a' chomuinn ud.

5

Thug E leis ar caraid còir
Bh 'ann an Tunga, Domhnull MacLeòid;
Chaill, O chaill sinn soluis mhòr'
Is chaill sinn comhnadh beannaichte.

6

Bho 'n a dh'fhalbh MacIomhair treun
Bha e cianail triall leis fèin;
Bha ceangal diomhair ac' ri chèil'
'S iad tuigseach geur 'nam breithneachadh.

7

Dh'fhàg iad muinntir tha fo thùrs'
'S tha gan ionndrainn anns a chuir;
Fhuair iad ungadh anns an driùchd,
'S bha cùbhraidheachd a' leantuinn riu.

8

'S tric a fhuair sinn sonas àrd
Ann an conaltradh 'nam pàirt;
Cruinn nar dachaidh iomadh là
Bha an comunn càirdeil carthannach.

9

Aonghas Mhurchaidh Iain caomh
Dh'fhalbh e fhèin an deagh sheann aois;
Ruith e rèis le ' chèile chaoin
'S e roghainn Mhaois a leanadh iad.

10

Dh'fhalbh Iain Dòmhnallach nan dèidh,
'S iomadh àit' a dh'fhàiltich e;
Bu taitneach dhasan Aros Dhè
'S bhith measg an treud ag ionaltradh.

11

Thug E leis Coinneach MacLeòid;
Fhuair e roinn de theinn 's de bhròn;
Ach nuair a shiobas Dia na deòir
Cha bhith ann bròn no an-shocair.

12

Coinneach Thormoid bha 's a' ghleann,
Bha Gleann Baca dhasan trom;
Ach dh'èirich grian air, bharr nam beann,
Thug ceòl ri àm dol dhachaidh dha.

13

Ochan, Ochan! a MhicLeòid,
'S tusa dh'fhàg a' bhearna mhòr;
Cha do shlànaich fhathast ar leòn;
'S do chuimhne tha beò is beannaichte.

14

Tha Uilleam Barrant nis air triall
Fhuair e seachad air gach pian;
'S an dream a chaidil ann an Crìosd'
Bheir Dia iad gu bhi maille ris.

15

Thug e leis a phobull caomh
'S mòr an call tha ann do 'n tìr,
Luchd ùrnaigh iad bha dian ri strìth
Gu dileas ri toirt rabhaidhean.

16

'S lìonmhor innleachdan th' aig Nàmh
Tighinn le tuiltean air gach làmh
Gu fianuis Chrìosd chuir sìos fo shàil
Le luchd an àrdain cheannaircich.

17

Och ma thig na làithean oirn
Gu 'n glacte an Aire' th' An Nàmh an tòir
'S gu faoidte sgrìobhadh Ichabod;
Oir dh'fhalbh a' ghlòir bho Israel.

18

Is math nach eil sinn uile fàs
Gu bheil fianuis againn fhathast;
Gu robh an Tighearna tighinn le ghràs
Toirt orra fàs is abachadh.

19

Dhèanadh dileas iad na linn
Dh'fhàgadh dileab aig a' chloinn;
Slighe na firinn 's roghainn leinn
A bhith air cuimhne mhaireannach.

20

O, nach àit' do 'n duine sgith,
Th' air a shàrachadh le strìth,
Air a luaisg le buaireas tìm
Bhith ruighinn tìr tha beannaichte.

Tìr gun pheacadh, tìr gu thruaigh,
 Tìr tha làn de ghràdh an Uain,
 Tìr tha a sith mar dhoimhne' chuain
 'S e glòir an Uain is solus dith.

'Marbhrann do Pheigi Màiri'

1

Ceud soraidh, ceud soraidh, leis an dorus that dùint',
 Dh'fhalbh lòchran as a' bhaile bha laiste 'na cùrs',
 Bha na solus bho h-òige toirt seòladh 's iùil
 'S bho chaill sinn a còmhnaidh tha sinn brònach 's fo thùirse'.

2

Tha An Tighearna ri tionail nan liligh 'san àit s'
 'S tha E sgioblachadh dhachaidh na'm bagaidean làn
 'G an toirt suas leis gu Pàrras oir tha ghràdh dhaibh cho mòr
 'S nach b' àill leis am fàgail ann a' fàsach nan dheòir.

3

Bho fhuair mi ort eòlas ann an toiseach mo rèis
 B' thaitneach thu dhomhsa 's bu mhòr dhuit mo spèis,
 Na d' chomunn bha solas toirt còmhnaidh am fheum;
 Cha d' rinn thu tarcuis air m' òige, bha sinn coirdte 'nar gnè.

4

Chaidh do chosnadh na d' òige le eòlas Mhic Dhè,
 'S b' diomhair am pòsadh anns na chòrd sibh ri chèil',
 'S 'n gràdh thug buaidh ort 's a ghluais thu na dhèidh
 Chuir E snaim ort nach fuasgail 's tu fuair anns an eug.

5

Se gu 'n cheangal A ghràdh thu cho làidir na bhann
 A b' aobhair do ghràdhs' bhith cho blàth dh' na chloinn,
 Far am faiceadh tu an Iomhaigh bha lìonadh do chridh';
 Bha do ghràdhsa cho diomhair agus b' fhiach bhith 'g a' inns'.

6

Bha thu làithean na h-òige mar an ròs 'tighinn fo bhlàth,
 'S b' mhiann leat an còmhnuidh bhith a' còmhnuidh fo a Sgàil,
 'S ged a chaochail na bliadhnaibh 's chaidh a' ghrian fo na neòil,
 Lean cubhraidheachd dhiomhair riamh bho do sgòid.

7

O! 's cianail an dràsda tha 'n àit dh' na chloinn
Ann an tigh "Peigi Màiri" a b' àbhaist bhith cruinn;
Bha fasgadh 's blàths ann, bha càirdeas, bha dìon,
'S bha òigridh nan Ghràs faighinn àit fo do sgèith.

8

Le anmhainneachd pearsa 's gun neart iomadh là,
Is inntinn bha leagta le freasdail 's le càs,
Ged bhiodh tu ìosal 's cianail fo thùirs'
'S tric thogadh na càirdean an àird thu bho 'n ùir.

9

Ach 's ann thuit dhuit do roinn anns an òighreachd 's feàrr,
Ro-thaitneach do chuibhrionn 's tha d' aoibhneas-sa làn;
'S cha tig sgios ort a chaoidh 's tu seinn air a ghràdh
Cha tig sgàil 'na h-oidhche, cha tig tinn' ann no cràidh.

10

Gabhail fois anns an ùigh ann a' suain 's ann a' sìth;
An dùslach cha ghluais gu 's a fuasgail i ris,
Gu 's an èirigh thu nìos le neo-thruaillidheachd naomh
Dol a chòmhdail An Uain 's tu làn fuasgailte saor.

11

'S tu sàsaicht' le Iomhaigh, le Dhion, 's le Sgàil,
Na mhealtuinn gu sìorruidh bith d' iartras làn
Cha bhith feum air a' ghrian, cha bhith crìoch air an là,
Do dheòir air a siabadh agus crìoch air gach càs.

'Marbhrann do Dhomhnull MacIomhair le a Phiuthar Màiri A. NicIomhair'
(Domhnull na Criomag)

1

Och tha mi gu cianail a' triall anns an fhàsach,
Gu muladach am aonar a' caoineadh mo bhràthair,
O 'n dh'fhalbh Domhnull MacIomhair cò lionas a' bhearna
'S luchd faire fàs cho gann anns an àm so tha làthair.

2

Tha 'n Tighearna ri toirt suas leis an sluagh rinn e àillidh.
Nuair bhios iad iomlan naomh cha bhith aon ac' air fhàgail;
Cha b' ann airson an t-saoghail-s' a shaor e le bhàs iad;
'S e gu faiceadh iad a' ghlòir ann an sòlas a b' aill leis.

3

Glanaidh e mar airgiod is dearbhaidh mar òr iad;
Chan fhàg e smal no cearb orr' ged searbh do 'n fheòil e.
Cha dèan an lasair greum le e fèin a bhi còmhla' riu,
Oir gheall e dhoibh nach trèigeadh 's cha bhreugnaich e bhòidean.

4

Tha ceòl agus deòir ann an òran na h-oighreachd;
Thig aoibhneas leis an lò agus bròn anns an duibhre;
Mar sin cha tig e dhomhsa bhi 'n còmhnuidh ri caoidh ann
Tha cuimhneachadh a thròcair toirt ceòl anns an oidhche.

5

Na faighinn-sa mo rùn air do chliù dhèanainn sgeula:
Ro-thaitneach bha thu dhomh-sa 's mi leònte o 'n dh'eug thu.
O b' iongantach do ghràdh dhomh mo bhràthair ro chiatach,
Thu carthannach is càirdeil, thu bàidheil an riamh rium.

6

Ann an làithean na h-òige fhuair thu eòlas bha slàinteil;
Tharruing e le ghlòir ann an còrdaibh a ghràidh thu;
Dh'fheuch e Uan Dè a rinn rèite le bhàs dhuit
Mar phàigh e na fiachan gu siorruidh 'nad àite.

7

Le astar gun chrìoch eadar Dia agus daoine
Iad sàs ann am fiachan gun rian ac' air dioghladh.
'S e Criosd gliocas Dhè dh'fhoillsich dèidhean a ghràis dhuinn;
'S e an t-Iongantach gu dearbh ann an dealbh slighe na slàinte.

8

Riamh o 'n a dh'fhoillsich e choibhneas cho mòr dhuit,
'S a dh'fhosgail e do chuibhreach gu 'n sheinn thu le òran;
B' e do thlachd bhi ri seinn le guth binn air a thròcair;
Fhuair thu ceòl anns an oidhche 's thàinig aoibhneas an lò leis.

9

A nuas troimh an fhàsach gum b' àillidh do cheuman,
Gu h-iorasal is stuama agus suaice na do bheusan.
Ann an cùirtean tigh an Tighearna gu gnìomhach is òrdull;
Cha bhiodh tu dèanamh buaireadh le uamhar no còmhstri.

10

An dorsan Shìoin chaoimh bha thu sgaoileadh a chliù-san.
Nuair sheasadh tu measg cheudan bu chiatach do ghiùlain;
Oir sheinneadh tu a bhriathran cho tiamhaidh 's cho drùiteach,
B' e facal naomh an Tighearna e a riamh 'na do shùilean.

11

Fhuair thu tiodhlac o 'n àirde 's tre ghràs rinn thu feum dheth
Air seachduin agus Sàbaid gu 'm b' àillidh bhi 'g èisteachd
Mar sheinneadh tu gu sòlumte dèidh òran nan naoimh ud,
O b' iongantach do cheòl is a sheòrsa cha chluinn mi.

12

Theagaisgeadh tu 'n òige le eòlas 's le cùram
Gu seinn cliù Iehòbha, gu deònach 'gan stiùireadh,
Oir roinneadh tu ri càch de na tàlan a fhuair thu;
'S tha sin ri labhairt fathasd ged chàradh 'san uaigh thu.

13

Bha 'n dachaidh againn blàth 's bhiodh ar fàrdach mar Bhetel,
Nuair thionnaicheadh na càirdean air gràs bhiodh do sgeula.
“'S e do shluagh-sa mo shluagh-sa,” 's iomadh uair rinn thu innse,
'S cha bhiodh cuimhne air uair a measg sluagh a bha aonaichte.

14

B' fheàrr comunn thu is companach dream a thug gràdh dha,
A' mhuinntir bha le cùram tighinn dlùth air na h-aitheantan
Do chuimhne tha dhuinn cùbhraidh 's ar dùrachd an tràth-sa:
Gu 'm beannaicheadh an Tighearna an fhianuis a dh'fhàg thu.

15

Nuair a dhùbhlaicheadh an neul 's nach bu leur dhuit an seula
Bhiodh tusa triall fo bhròn, cha robh sòlas fo 'n ghrèin so;
Mar lann a' dol 'nad chnàmhan bha An Nàmhaid le foirneirt
Ag ràdh gu robh thu cealgach 's nach sealbhaich thu sòlas.

16

Mar sin dol thuig is uaith bha do chuairt anns an fhàsach
Ach Ceannard Treun na Buaidh chum e suas thu le 'ghàirdean;
'S e chomunn bha thu 'g iarraidh 's bu mhiann leat bhi naomha,
Gu 'n dèanadh e do dhian bho gach lion bha 'san t-saoghal.

17

A' rannsachadh na Fìrinn le dichìoll 's le dùrachd
Gu leughadh tu do chàch i le lànachd do chùram
A' faighinn boinne fìor-ghlan bha simplidh do 'n òige
Is fhuair thu fìon ro-aosd ann nach minicheadh comhradh.

18

Bu toigh leat bhi ri dioghlum 's na raointean an còmhnuidh,
Mu dhiomhaireachd na diadhachd, 's e Dia anns an fheòil e:
An duine cloinne a thàinig b' e dealradh a ghlòir e;
'S bha d' anam uile riaraichte le Crìosd mar do dhòchas.

19

Is e Jehovah Iireh fhuair iobairt tha luachmhor;
Ann an sliabh an Tighearna chì sinn an innleachd a fhuair e.
Bhiodh tusa dol a thaobh mar bha Maois anns an fhàsach,
Ri faicinn sealladh mòr ann an glòir innleachd tearnaidh.

20

Ann an comhairle na sìth chaidh gach nì ann an òrdugh,
Ann an rol an leabhair sgrìobhte le firinn ag còrdadh.
B' e sud a thlachd 'sa mhiann a thoil a dhèanamh gu dileas,
Ann an so tha gràdh nach gabh àireamh no innse.

21

Tha diamhaireachd gu bràth ann ro àrd thar gach sgeula;
Tha cuan gun ghrund gun tràigh anns a' ghràdh rinn an rèite;
Cumair e air chuimhn' do gach linn thig an dèigh so'
Nuair rugadh e le mnaoi thàinig ainglean a dh'aoradh.

22

Thàinig e le fianuis na Trianaid aig Iordan,
Chum fìorantachd choimhlionadh bh' air iarraidh le còir air.
Fear-ionaid airson sluagh bha gu truagh air an dìteadh;
Cha ghabhadh iad am fuasgladh gun Uan bhi air iobairt.

23

'S e seo an t-Uan gun ghoid a bha naomha neo-thruaillidh,
Bha 'g iomachd anns an t-saoghal 's bha daoine cuir suarach;
A thàinig fo lagh fèin, a bha geur is do-lùbaidh:
Nach iongantach Mac Dhè mar a dh'fhoghlum e ùmhlachd.

24

'S esan a shònruich Dia 's fhuair e riarachadh slàn ann,
Chum daingneachadh a' chùmhnannt bha ùmhlachd gu bàs ann.
Cha leigeadh e do thruaillidheachd uaigh bhi cuir làmh air;
'S e bh' ann a sheircean naomh bha ri giùlainn na làirich.

25

Mar Shagairt tha E priseil, mar Rìgh is mar Fhàidh;
Tre cnuasachadh na Fìrinn bha mhilseachd a' fàs dhuit.
Bu toigh leat Là an Tighearna 's bu mhiann leat a chùirtean,
'S tu iomadh bliadhna gluasad ann gu h-uasal is cliùiteach.

26

Nuair thàinig oidhchean cràidh agus làithean bha sgith ort,
Cha bu toil leat cànrán, ach b' fheàrr leat bhì'g innseadh
Mu fhulangas do Shlànuighear a ghràdhaich gu saor thu;
Bha sin a' dèanamh plàsda anns an àmhghair toirt sìth dhuit.

27

Ach 's iomadh osan throm ann an teanntachd chaidh suas bhuat
Le faireachduinn bha leònte bhiodh na deòir air do ghruaidhean;
“Chan fhaic mi Tigh an Tighearna bu mhiann leam an còmhnuidh,
'S cha bhi sinn tuilleadh cruinn ann 's mi seinn cliù Iehòbha.”

28

Cia mòr an airidh gràidh e 's e gnàth 'na do chuimhne;
Cia taitneach dhomhsa d-àros 's tu fàs ann an daimh air.
'S e dorsaireach a b' àill leat, 'cur fàilt air a chloinn ann.
'S ged bha thu lag is sgith dh'iarr thu innse mu 'n teampull.

29

Ach rinn e leapaidd blàth dhuit o 'n chàirich e fèin i,
Measg an-shocair is leòn fhuair thu sòlasan neamhaidh;
Bha dìomhaireachd na Firinn a mhinich a bheul dhuit
A' ruith mar abhuinn fiorghlan a Rìgh-Chathair Dhè ann.

30

Bha beannachadh na sìth ri cuir mìlseachd 'nad dhòighean,
Le maise 'na do ghnùis bha ri 'g ùrachadh mòran;
Oir sgapadh umad ùbhlann bha cùraidh le tròcair
Is rèir iarradas a shluaigh chumadh suas thu le còrnaibh.

31

Bha 'n Spiorad 'ga do sheòladh le eòlas na Firinn;
Gu ionmhasan a sheòmhraichean threòraich an Rìgh thu;
A' foillseachadh dhuit glòir agus mòrachd Fear-Saoraidh,
'S e an tuilleadh bha thu 'g iarraidh mar a mheudaich do chiocras.

32

Shuidh thu sìos fo sgàil 's bratach gràidh 'ga do chòmhdach,
Ri faighinn as an lànachd 's a' fàs ann an eòlas,
Mar pheann an làimh fear-sgriobhaidh tha 'g innseadh gu seòlta,
Mar sin do theanga a' luaidh air an luach tha 'na thròcair.

33

Bu mhaiseach thu ri 'g innseadh mu innleachd na slàinte,
An gràdh a rinn do lionadh toirt fianuis bho 'n àirde;
An comunn luchd do ghaoil 's e bruidhinn air a b' àill leat;
A bheannachd ort cho saoibhir 's bha cuibhrionn aig càch ann.

34

Bu mhath leò bhi ri cluinntinn do chaint bha cho òrdail
A' sìleadh mar an drùchd a rinn cubhraidh do sheòmar;
Bha 'ainm-san mar thonn de dh'ol-ungaidh a' dortadh;
Chum foillseachadh a ghràdh, ghabh E cnàmh agus feòil air.

35

'S e dhuit mar thobair luachmhor de dh'fhuar-uisg 'san fhàsach,
Le cuireadh do gach seòrs' thighinn a dh'òl as a lànachd;
Tha slànachadh gu leòr dhaibh 'na leòintean 's na chreuchdan;
Do bhrìgh gu bheil esan beò bithidh iad beò mar an ceudna.

36

Bha d' athchuing ri dol suas a leth sluagh bha gun chùram
Le eallach air do ghualainn mu 'n uachdarain saoghailt'
Airson gun chuir iad suarach lagh uasal na rioghachd
'S gun shaltair iad le tàir air a Sàbaidean Naomha.

37

Bha aobhair naomh an Tighearna bhi iosal 'na bhròn dhuit
Clò-chadal air an t-sluagh is gun uallach air mòran;
Chan eil iad air an cràidh airson amhghairean Ioseiph
'S chan aithnich iad san fhuachd gu bheil gruaim air Iehòbha.

38

Mar choigreach tha ri tionndadh car oidhch air leth-thaobh E;
Bha uair a ghabh e tàmh 's rinn e fàrdach 'san tìr seo;
Chunnaic iad a thriall 's fhuair iad fianuis a dhèidh-ghean
Nuair laigh an driùchd gu saoibhir 'san àm air a geugan.

39

Ach 's latha neulach dorch seo le borbanaich ardan;
Tha daoine mar gun leursainn a' smeurach le làmhhan
Oir thuslaich an Fhìrinn 'san tìr air na sràidean
'S bha eagal ort gu dearbh gu robh fearg ris an àite.

40

Fhir na faire, ciod mu'n oidhch' – cò tha faighneachd le dùrachd;
Cò nar measg cho geur is da leur mar tha cùisean,
Tha cur osan suas gu ruig cluasan Iehòbha;
Cò aig tha fios nach till e 's nach cuimhnich E tròcair.

41

Bhiodh tu ann an dìlseachd cuir impidh air òigridh
Iad teicheadh gu Fear-Saoraidh 's tu 'g innseadh m' a ghlòir-san,
Gu faigheadh iad E saoibhir gu cinnteach 'na thròcair
'S gur e aobhar thruais tha ann an sluagh bhios gun dòchas.

42

Nuair dh'aithnich thu fo làmh gu robh am pàillion ri sgaoileadh,
'S thuig thu gu robh a' chrìoch ann bu mhiann leat bhi striochte,
Do thoil-sa gu dèanta b' e d' iarrtas daonnan,
'S tu tric a' dèanamh fianuis air Crìosd mar do dhidean.

43

'S e 'n Dia Bith-Bhuan do thearmun, 's e ghàirdean ro-threun-san
A dh'fhosgail rathad tearnuigh tre 'n tàinig an rèite
Air slighe nuadh is bheò dh'fhoillsich glòr a' chrann-cheasaidh;
Bha fireantachd is naomhachd is saorsa 'nad fheum ann.

44

'S e an Comhfhurtair a gheall e a shoillsich do shùilean,
Toirt nithean gu do chuimhne a saoibhreas a' chùmhnannt;
Bu mhillis, blasd' do smuain air, 's e luachmhor 'na ghràsan,
'S gun iarradh tu bhi seinn air a chaoimhneas gràdhach.

45

'S a' moladh meud a thròcair bha dortadh gach taobh ort;
A làmh a bha cho fialaidh le tiodhlac a' taomadh;
Bha cùbhraidheachd na h-iobairt le mìlseachd 'gan lionadh,
A' creidsinn gur e a bhàs-san troimh an tàinig gach tiodhlac.

46

Ged a dh'fhàilnich cridh is feòil dh'fhàn do dhòchas gun nàire;
Bha gràdh is creideamh beò dh'aindeoin fòirneart An Nàmhaid;
Bha freumhan domhain sìos ann an Iosa chaidh a cheusadh
Le focol Dhè toirt fianuis, tha an Tighearna air èirigh.

47

Chaidh E steach do neamh le fhuil fèin tha ro phrìseil
Chum tagradh ann gu buadhach an luach tha 'na iobairt;
O 'n is toil Dhè gu 'm bi threud uile naomha'
Chì iad e mar tha e 'na lànachd gun traoghadh.

48

Bha tighinn gu sruth Iordain o d' òig dhuit 'na uallach;
Na h-uisgeachan bha ciùin 's tu fo chùram a' bhuachaill;
Oir laigh thu sìos fo dhidhein le sìth air na cluainibh,
'S na h-aibhnichean gu stòlda le òran na buaidh aca.

49

Bha lorg 's a bhata treun dhuit mar sheul air a dhilseachd.
Toirt comhfhurtachd 'nad fheum ann an ceuman na Fìrinn;
Ach leanaidh maith is tròcair, 's e òran na crìch dhuit,
'S 'na àros ni mi còmhnuidh toirt glòir do m' Fhear-Saoraidh.

50

Ràinig tu an aois a thuirt Maois bha air àireamh:
Tri fichead 'sa deich bliadhna ri triall anns an fhàsach;
Do shlighe mar a dh'innseadh mu 'n Fhìreann ri dealradh,
Le crìoch an duine dhìreach bha sìth ort is fàbhar.

51

'Na do bheatha bha thu gràdhach 's do bhàs bha ion-mhiannaicht,
Oir tha Dia ri innse gu bheil e prìseil 'na fhianuis;
Oir tionaillear d' a ionnsuidh an dream rinn e naomha
'Gu dìleas is gu dlùth rinn ris cùmhnant le iobairt.

52

Theid iad gu cùirt an Rìgh agus chì iad mar tha E,
Gun bhriseadh air an sìth oir tha naomhachd an gnàth ann;
Bidh 'n sin luchd seinn nan òran, toirt glòir agus cliù dha,
'S iad sona nis le a làthaireachd 's am fàsach air cùl aca.

7.14 Màiri M. NicGhilleathain

'Dearbhadh Peacaidh'

1

Tha cudthrom smuairan an diugh 'gam bhuaireadh,
Tha luchd 'nam smuaintean nach dual bhith séimh:
Tha 'n acaid thruagh seo mar fhiabhrus guailte
Ri stri 's ri buaireas a stigh 'nam chré.
An lasair bhàsmhor tha goil 'nam chnàmhan
Tha sud ro ghràineil an sealladh Dhé;
Air truail 'eachd nàduir cha seall le fàbhar,
'S nach truagh mar tha mi 'na làthair féin.

2

'Nuair lotar ainmhidh nan coilltean meanmnach
'S bheir cuims' an t-sealgair air falbh a lùths
'Se 'nàdur falbh as a léirsinn talmhaidh
'S a' chreuchd gum falaich' e o shealladh sùl;
Sin dh'éirich dhòmh-sa le m' chiorram breòite
'S gun neach 'gam chòmhnaidh 'sa chinne-daon'
'S dian-fhearg Iehòbhah mu m' cheann a dòrtadh
Le 'neart a stròiceadh gach dòchas faoin.

3

Le fearg is diombadh tha E 'gam sgiùrsadh
Mo choguis chiùrrte gu siùbhlach beò
A toirt gu 'm chuimhne mo chiont' tha ùdlaidh
'S mo staid neo-iompaicht' fo dhaors' na feòl'

Gach smuain 'san eucoir, gach gnìomh neo-bheusach,
O 'm bheil iad gléidht' aig a Bhreitheamh Mhor
'N am aghaidh stéidhicht' 'sa Leabhar Neamhaidh
Bhios air a leughadh aig Cùirt a Mhòid?

4

Ged bhithinn ionnsaichte, uasal, cliùiteach,
No uailleil, prionnsail, an gleann nan deòir
'N sud theid mo rùsgadh o sgàilean saoghalt'
Fo dhearcadh sùilean gach dùil bhios beò:
Mo pheacaidh dhiomhair o 'n didean iochdrach
Bidh 'n sud 'nam fhianuis 'san Latha Mhòr,
'S cha'n fhaod mi iarraidh ach peanas siorruidh
Na cheartas fìor-ghlan o Dhia na Glòir.

5

'M bheil seòl 'san t-saoghal tre 'm faigh mi saorsa?
Tre 'm faigh mi faochadh o ghaoid 's o leòn?
Tha sgeul aig daoine air Slànuighear caomhail
A choisinn saors' dhaibh air crann a bhròin:
'S mis' dhiobradh saobhreas na milltean daoimeann
Nam faighinn cuidhte 's an t-eallach mòr,
'S gun siùbhlainn aoibhneach troimh dhùbhrachd oidche
Nam faighinn boillsgeadh de Shoills' na glòir.

6

Do 'n mhuinntir shaoirte se 'n Cuspair gaoil E
'S E truasail, caomhail d' an taobh a ghnàth,
Ni tarruing dluth Dha an uair na h-ùrnuigh
An slàinte' a dhùbladh le sonas àigh;
Ni deàrrs o shùilean an gruaim a sgiùrsadh
'San togail sùnddach o shlochd a bhàis,
A ghnìomh no 'sheanachas cha bhidh sud searbh dhaibh
Oir cha 'neach talmhaidh d' an d' thug iad gràdh.

7

'Se 'n Deàrrsadh Gréine 's i àrd ag éirigh
'Na slàint' 's na h-éifeachd 'sa Chéitinn chiùin,
'Se Priomh nan reultan am feachd nan speuran,
'S i laiste glé-gheal is feum na h-iùil;
'Se 'm Fìor-uisg' fuarain bheir neart do 'n truaghan
'Nuair bhios na h-uamhais toirt bhuaithe 'lùths'
Se 'n Gaisgeach buadh-mhor rinn bàs a ruagadh,
A chreàch an uaigh, 's dh' éirich suas o 'n ùir.

'Ruith Na Tìm'

1

Gur luath gu uchd-bualadh na mara
Tha alltan mo bheatha a' dòrtadh,
Far an luaineach a sguabadh ri carraig
Gaoir uaibhreach is tarruing na mòr-thonn:
Tha 'bheatha bha neartmhor is fallainn
Mar mhaduinn ghrinn, gheal anns an Og-mhios
'Sior aomadh le ùmhlachd do 'n ghalair
A chuir peacadh is dalladh 'nam phòraibh.

2

'Se tìm nì do chirein a ghlasadh,
'Se bhìdeas 'sa chasas do bhòidhchead,
Ra linn thig ort mi-thlachd is braise,
'Se dh'islicheas maise na h-òige;
'Se threabhas 'nad aodunn na claisean
'N uair thig aois agus laige an tòir ort,
'Se ghoideas an lùths as do chasan,
'S do chaol-druim 'se ghaiseas gun tròcair.

3

A tàladh 'na h-aighe gach latha
Bidh 'Nàmhaid le 'gheallaidhean seòlta;
Le faoineas an t-saoghail 'gad mhealladh;
'S le dùrachd 'gad tharruing 'na chòmhdhail;
O 'n thàrmaich air tùs annad aithne
Bha 'shùil air an anam gu deònach,
'S tha dhùil-san gun sealbhaich e fhathast
Le 'chuilbheartan carach a chòir ort.

4

'S ma tha thu, tre bhuaidh a chuid beadruidh,
Caoin-shuarach, neo-eagallach, bòsdail,
Nach aom thu do chluas ri luchd-teagaisg
Ach gu fuathach 'gan greadadh le d' chòmhradh,
'Nuair thàrlas an uair anns an seas thu
Fo ghruaimenan a Bhreitheamh a dòrtadh
Nì 'n t-uamhas a bhuaileas mar dhreag ort
An uair sin do leaghadh o d' mhor-chuis.

5

Tha crìochan na siorruidheachd farsuinn,
Tha siantan na doineann a' tòchdadh,
Tha fiadhachas cianail nam frasan
Is riasladh nan tonnan a' còpadh;
Chan 'eil féath, chan 'eil briaghachd mu 'n chala,
Chan 'eil grian a cur lainnir mu 'n còrsa,
Sin suidheachadh cianail an anam
Gun Chrìosd' a dol thairis Sruth Iòrdan.

6

'Nuair a theannas gach nì bhuaht air bristeadh
Saoil an diobair do mhisneach 's do dhòchas?
Am bidh mi-run na fairg' ud 'gad chlisgeadh
'S cobhar-sine ri sitrich le bòsd riut?
Saoil an cruinnich na sgàilean neo-mhairean
Bha thu 'g-altrum 'nad anam 'ga d' chòmhnadh?
No an sluigear an càirean na mar' iad
'Gad fhàgail-se falamh 'nad ònar?

7

Ach ma rinn thu do chuibhrionn air thalamh
De Shlànuighear beannaicht' na tròcair,
Ged bheucadh 's ged bhàrcadh an Amhuinn
Cha'n fhàiling thu gearradh 'sa chòmhsstri;
Ged bhiodh an Nàmhaid neo-thlusail,
Am Bàs, 'se gad ruiseadh le fòirneart
'Se seasamh gun sgàth a nì thusa
Fo sgàil a Chuspair tha sònraicht'.

7.15 Màiri Niclomhair, nèe Màiri Ghreumach à Bhac

‘Nach mi tha gu tinn’

1
Nach robh mise tha tinn
’S an oidhche cho faisg ’us
Na chaidh mi air seinn
Na rainn ’ud a bh’ agam,
Tha Latha na Saoirse
A ghaoil ge cho taitneach
’S an diugh gur e th’ agam luchd-fòirneart.

2
A chuideachd mo ghràidh
Na’ bàsaicheadh baile
Cùmaibh sibh suas
A bhuaidh le caithream
Togaibh an àrd
Gu h-àrd air a bhratach
Na sluagh ud a cheannaich Iehòbhah.

3
Nach robh mise tha trom
Dol a dh’ionnsaidh na h-aiseig
’S gun àite ann cho gann
’S gun dhuin’ cruinn leam le bàta,
’S ged a bhiodh e ge cho geur
’S gu leughadh an eachdraidh
Chan fhaigh ar thoir thairis gun tròcair.

4
Dòchas is gràidh
Bi do làimh air gach fear ac’
Ma bheir’ iad thu ’null
Air a cheann bi m’ bheannachd
Chan i labhairt mun a bhàs
A ghràidh a dhol thairis
Tha sruth ud na chala an-còmhnaidh.

5
Tha thachair e mis’ a chaoidh
Na nèamh a bhiodh eadarainn
Nach tòir thu dhomh fàilte
Aig a bhàs bi cabhag
’S ged a bhiodh e cho dorch’
’S nach geur dhomh an eallach
Nach cùm thu rium gealladh is dòchas.

6
Nach eagallach cruaidh
Am buaireadh spioraid
Na tonnan do chuain
A bhuaireas daoine
Nì iad cridhe do shluaigh
Cho fuar a chumail
’S nach urrainn dhaibh bruidhinn an-còmhnaidh.

7
Tha mi a’ sgrìobhadh a-null
A dh’ionnsaigh mo leannan
Dhan an thir tha cho lìonte
Is i cian’ fad as bhuam,
Nam inntinn gu lèir
Gu geur ag amhairc
’S nach urrainn dhomh mealltainn a shòlais.

8
Ach bi toradh a ghràidh
Gu bràth ri fhaighinn
Cho fad ’s an tèid tràigh
Bi muir-làn ga leantainn
’S tha tonnan a’ chuain ud
Cho buain ’s cho maireann
’S gun cùm’ am maraiche seòladh.

7.16 Mearraid Nice-Leain, Pòl lù

‘Cha ghradhaich am fear beartach mi’

1
Cha ghradhaich am fear beartach mi,
Cha’n aine dha co mi,
Cha ghradhaich am fear bochd mi,
Le phoca ’g iarraidh bidh,
Cha ghradhaich am fear crosda mi,
Nach dh’fhàg na h-osnan sgith,
‘S cha ghradhaich am fear diadhaidh mi,
Ma bhios e ’g iarraidh brib.

2
’S gu ’m bheil mi ’n so na ’m aonar,
’S mi mar chaora chaillte thruagh,
Faicinn cor chlann daoinne
’S iad ro chaochlaideach gach uair
’S gad theireadh iad san eudan rium,
Theid Thusa ’n rioghachd shuas
Cha ghabhainn sud na shaor sin uatha
’S mi fein gun ghaol don Uan.

3
Cha chreid mi bho ’n chunnaic mi,
Nach eil mo thuras faoin,
Cha chreid mi bho ’n ’s aithne dhomh,
Nach eil mo rathad caol,
Bho nach tigeadh aiseiridh,
Le cabhag orm ’s le gaol,
’S e suela bho na flathanais,
Dh’fhàgadh m’ anam saor.

4
Na faighinn anns an urnuigh thu,
Cha bhiodh mo ghluinean mall,
Na Faighinn ann le durachd thu,
Gun duruigean dhol ann,
Bho ’n chan e am peacadh duthasach,
Dh’fhàg na suilean dall,
Ach a mheud ’s bha do Iudas,
Anns an umhlachd a bha ann.

5
Na faighinn còir gun cheannach,
Air mo chuid do rioghachd Dhè,
Na faighinn còir le ceartas air,
Gu ’n aidichinn da rèir,
Bho ’n chan e an t-aran laigheil,
Air an do bhlais do phobull Fein,’
S cha b’ e taois an Phaireisich,
Bu mhaith leam na mo bheul.

6
’S cha chum iad uat le bruighean mi,
Air fileantachd am beil,
Cha’n urrainn am Fear Millidh,
Mise philleadh bho do sgeul,
Bho ’n ’s e Fear Ard an Lighich Thu
Thug misneach dhiuinn cho treun,
’S ma thoilsich sinn a thighinn,
Tha do shlighse againn reidh.

7
Gur mòr an oighreachd shaoghalta,
Do ghaol bhi anns gach aite,
Faicinn snuadh an taoraidh orra,
Le faoilte mar am Màrt,
Ach ged robh neul an fhaoilich,
Anns ’n aogaisg bh’ air cach,
Dh’fhaindeoin ’s na ni an saoghal ort,
Cha chaochail air a ghràs.

8
’S bu tu bheatha shòlasach,
Dhoibhsean dholas tu,
’S cha ’n e am fion ’s boighiche,
Theid dhortadh ann an cupe,
Ach mheud ’s a chuir eòlas ort,
’S an dream dan dòchas thu,
’S e th’fhaicinn ann an trocaire,
’M biodh moralachd na cuise.

7.17 Mairead Nic a' Ghobhainn, Arnol

'An Lily'

Sèist: Faca sibh Lily tha mise ri lorg.

1
Bha mise na m' chadal
Ann an duthaich gun fhasgadh,
'S chuir e a theachdair,
Le cabhag gam shealg,
Faca sibh Lily tha mise ri lorg.

2
Thuirt e, eirich a' chailinn,
Thugainn, dean cabhaig,
Is crioslaich do chasan,
A bhaile na fearg,
Faca sibh a Lily tha mise ri lorg.

3
Bha mise air na sràidean
A faighnachd do m' chairdean
Faca sibh mo ghradh,
'S gu faigh mi air sealbh,
Faca sibh a Lily tha mise ri lorg.

4
Na 's milse na mhill dhomh,
Tha briathran do bhilean,
'S mo chridhe ri sileadh,
Gu labhair e m' ainm,
Faca sibh a Lily tha mise ri lorg.

5
Tha deoch anns a Lily,
Tha biadh ann ri itheadh,
'S tha fhasgadh bho 'n chunnairt
Na mheangan gu dearbh,
Faca sibh a Lily tha mise ri lorg.

6
So fhearan tha maiseach
'S dìreach na phearsa,
Ma ni thu air amharc,
Tha e geal agus dearg,
Faca sibh a Lily tha mise ri lorg.

7
So ungaidh na 's priseil,
Na faile na spiosraidh,
A lionadh mo chuirtean,
Le druichdean tha dearbht,
Faca sibh a Lily tha mise ri lorg.

8
Mo thruisgean tha fas ris
Do bheatha neo bhasmhor,
A choisinn a gradh dhomh,
Ann a aimhuinn na fearg,
Faca sibh a Lily tha mise ri lorg.

9
Ma chi sibh e innsibh,
Gu bheil mi bho thus,
As eugbhais a ghnuis
Gu bheil e saoghal dhomh searg,
Faca sibh a Lily tha mise ri lorg.

7.18 Margaret Camaran, Monar

‘Caoidh A Ceud-ghin’

1.

B’ e sud griùrach mo sgéile,
Rinn am beum a bha cràiteach,
Bhuinn i bhuam mo cheudghin,
’S mi gun t’ éile ’na h-àite,
Ghabhas truas ri mo lag-chuis,
Ged b’ ann an glacaibh a’ bhàis e
Cha’n ’eil te air an talamh
A ni m’ fhaire le gràdh ann.

2.

Ach tha Iosa, mo charaid,
Air a’ chathair as àirde,
’S gach nì air nèamh ’s air talamh,
Chuir an t-Athair fo làimse;
’S c’uim am bi mi fo chùram,
Ni e gach cùis mar is feàrr i;
Mar a dh’fhosglas e ’n dorus,
Bidh mi sona ’na làthair.

3.

’S mis’ tha faicinn ’na bheannachd,
Gur ann ’na làmhnan a tha iad,
Iuchraichean a’ bhàis agus ifrinn,
’S nach téid mise chuir ceàrr ann;
Ged a shiùbhlainn am chadal,
Air an astar tha nàmhaidh,
Gu ’n dean ainglean a ghlòire
Mo threòrachadh gu dìonghalt.

4.

’S bidh mi ’g innseadh gu siorruidh,
Cho fialaidh is a bha e,
Mar a mhaith e na fiachan,
A bha lionmhor do-àireamh,
Is a rinn e mo ghlanadh,
’San tobar fhallan nach fàilnich,
Bh’ air a fosgladh tre bhuaidh-sa,
Dh’ an t-sluagh a bheir gràdh dha.

5.

Ach is sgith mi dhe ’n pheacadh,
Is dhe seacharan m’ inntinn;
Ach cha tig dhomsa bhi gearain,
Ged bhiodh mo bheatha an dìmeas,
’S gu robh Prionnsa na flaitheis
Fhad ’s a bha e ’san t-saoghal,
Gun ionad gun àite aige,
Ach fo thàir a measg dhaoine.

6.

Ach tha e nis air a chrùnadh,
Rìgh nan dùl is nan aingeal,
’S chaidh e dh’ullachdainn àite,
Dh’an phàirt a ni leantuinn;
’S ma bhios mise dhe ’n àireamh
Tha mo là ach beag thairis
Cha dean mi gearain gu siorruidh,
Air na piantan troimh ’n deach mi.

7.

Ach tha mi nis air fàs aosmhor,
’S tha saoghal ’na sgleò dhomh;
Cha’n ’eil mo shocair ri fhaotainn
Air an taobh-sa de Iordan;
Tha togar ann mar air sgiathan,
Bhi maill’ ri Iosa m’ Fhear-pòsda,
Far am faic mi Domhnall is Ana,
’S gach aon chaidh dhachaidh gu glòire.

8.

Ach fhad ’sa bhios mi air thalamh,
Bidh mi tagar a thròcair
Air an son-sa tha fhathast
Caitheamh ’m beatha an gòraich;
’S iad gun eagal riomh ’n bhagar,
Tha ’san fhocal dhuinn sgriobhta –
Mheud ’s ’ bheir spéis dha na pheacadh,
Nach ’eil dol as ac’ bho phiantan.

9.

O! Thus' Athair na tròcair
Rinn rathad dhomh s' thigh'nn faisg ort,
Creutair truaillidh an nàdur,
Agus dân ann an cleachdadh,
'S tric a shaltair air t' àithne,
Tha 'n diugh 'na nàire ri aithris,
Ach 's tu mhaithreas gu léir sud,
Trid mòr eifeachd na fala.

'Cuimhneachan'

1

Ged is socrach mo leabaidh,
'S ann tha 'n oidhche leam fada,
Cha d' fhuair mi raoid cadal gun strith;

2

'S mi ri cuimhneachdainn creuchdach,
Air an t-sràc thug an t-eug dhomh,
Mar chuir e mo cheud-ghin 'na chill;

3

Mar a thug e gu bràth bhuam
An tè bha feumail dha càirdean
'S nach d' thug tè eile bàrr oirr' an gnìomh;

4

Cha d' thug tè eile am bàrr
Ann an ceutaidh 'san nàire
Mo chreach léire mar tha mi dha dìth!

5

Ach cha deach e thar òrdugh,
'N Tì tha rioghladh gu còmhnhard;
'S mise dh'iarradh bhi còrduidh r' a rian;

6

'S mise dh'iarradh bhi 'géileadh
Dha thoil anns gach ceum dhi,
Bho 'n chunnaic e m'fheum air mo chlaoidh;

7

Bho 'n chunnaic e mo ghòraich,
Thaobh nan iodhalan feòlmhoir,
Théid seachad mar cheò air an t-sliabh.

8

Cha'n eil cuspair r' a fhaotainn,
An taobh so dhe an Aon Fhear,
Leanas mise anns a' chaonnaig bhios dian.

9

Ged bhiodh iad am làthair,
Na chunnaic mi 'n tràth sin,
'S ann a dh'fheumainns' am fàgail is triall;

10

'S ann a dh'fheumainns' am fàgail,
Am dhéidh anns an fhàsach,
Far bheil ribeanan Shàtain 's a lion.

11

'S c' uim a bheil mi cho brònach,
Thaobh na dh'imich air tòs bhuam,
Ma shealbhaich iad glòir aig a' chrìoch;

12

Tha mo dhòchas 'na thròcair,
Bho 'n ghabh iad aithne 'nan oig' air,
Nach do chuir e gu bròn iad no pian.

‘Samhradh mo Chràidh’

1

B ’e sud samhradh mo chràidh,
Bhuin e bhuam-sa mo ghràidh,
’S e na laigh fo ’n fhad gu ’n éirigh.
Far an cadail e ’n suain,
Gu là as-éirigh an t-sluaigh
Anns an éirich e suas le aoibhneas.

2

Mar a dh’fhoillsichear Ios’
Bho na neamhan a nios,
Bidh mo ghaol-sa ’na sgiamh ag éirigh,
Air a sgeadach’ le glòir,
A’ dol suas air na neòil
Ghabhail sealbh air a’ chòir nach tréig e.

3

’N oighreachd fìor-ghlan nach sgàil
Cheannach Iosa le bhàs,
Dha gach aon a bheir gràdh is géill dha,
’N oighreachd bheannaichte naomh,
Far nach gearainear chaoidh,
Gu bheil gainn’ ann air aon nì feumail.

4

Ach na h-anaman saort’,
Seinn òran a ghaoil,
’S ’ga mholadh gach aon le chéile,
’Ga mholadh le gràdh
Bho ’n ’s e dh’fhuiling ’nan àit’
’S rinn an saoradh an càs na h-èiginn.

5

Mar bha sinn gun dìon,
’S am malachd gu dian,
’Gar iomain a sìos gu léir-sgrìos,
Thàinig Crìosd le deòin,
Bho rioghachd na glòir,
Dheanamh dorus na tròcair réidh dhuinn.

6

Sud a’ sgeul bha binn,
Aig ainglean ’ga inns’
Dha luchd-faire ann an tìr Iudèa,
Gu ’n rugadh an Tì
’Bail’ Dhaibhidh an Rìgh
’S am faigheadh sinn dìon bho eu-ceart.

7

’S na chaidleas fo sgàil,
An latha am bàis
Bidh ac’ dachaidh na ’s feàrr na chré so
’San Ierusalem nuadh
Far am faicear mo luaidh-s’
Mealtuinn glòir nach cualas sgeula.

8

Bidh ’n corp euslainteach tinn,
Bha mi faire leam fhéin,
Mar bu mhaith leam gun sgìos gun eucail;
Gun chasad gun chràdh
Gun eagal roimh ’n bhàs
Ach mar aingeal am Pàras nèimhe.

9

’S ged tha mis’ air mo leòin,
’Ga d’ chumha le deòir
Gur aoibhneas ro mhòr dhomh sgeul ud,
Ged chaill mi ’n t-oganach ùr
A bha taitneach do ’n t-sùil,
Agus measarra, cliùtach, beusach.

10

A bha domhain an ciall,
Ann am facal ’s an gnìomh;
’S e chuir mais’ ort a’ sgeimh nach tréig thu,
Trusgan fireantachd Chrìosd,
Bh’ air a cheannach bho chian
Dha gach neach a nì dìon dha fhéin dhi.

11

Gleidh mise gu bràth,
Bho tabhairt mo ghràdh
Dh'aon chuspair a tha fo 'n ghrein so,
Bho 'n is goirid an uair,
'S am bi mo dhachaidh 'san uaigh,
'S nam biom ullamh cha bu luath leam fhéin e.

12

Feitheam-sa le rian
T-àm a shuidhich mo Thriath,
'San téid mis' bho gach pian is eucail,
Tha aige 'na rùn
Mu 'n cadail 'san ùir,
An taice ri rùn mo chéile.

13

Mi mar chrionag gun bhlàth,
Nach toir Earrach no Màigh,
Chaidh tuilleadh gu ailt na h-òige,
Mi mar chrionag gun fheum,
Chaill a duilleach gu léir
'S nach eil sùgh an geug no mheoir dhi.

14

M' fhoghar teannadh gu dian,
'San téid an corran fo 'n dias,
'S am fàgar mi 'n dìon na foidean,
Far an cadail mi 'n suain
Gu là as-eirigh an t-sluaigh,
Anns an gairmear suas gu mòd iad.

15

Far am bidh saoghal gu léir
Air an tional r' a chéile'
Dh'fhaotainn bhreitheanais, seul na còrach.
An dream a chaidil an Ios'
Gheibh failteachadh fial,
Stigh 'sa bhaile bheil an Triath a chòmhnuidh.

16

Gu bhith 'ga mhealtuinn gu bràth,
'S cha tig faileas no sgàil
Eadar iad-s' 'sa làthaireachd glòirmhor,
Mar bhios na h-aingidh gu léir,
Air am fuadach bhuaith fhéin,
Gu ionad na pein 's na dòruinn.

17

Sios do phrìosan a bhròin,
Far am bi tuireadh gu leòir,
'S a chogais ro bheò 'gad ròsdadh,
Airson an dimeas air gràdh,
Ann an latha na slàinte,
'S nach do ghabh iad ri fabhar Iehobhah.

7.19 Màthair à Scalpaidh na Hearadh

‘Marbhrann do dh’ aon nighean màthar’

1

Tha doilgheas mo chridh’ a’ sìor dhol tharam gach là,
’S cha ruig mi a chaoidh air an t-sìth ’s an t-sonas a bha,
Oir chaill mi mo ghaol ’s chan aotramaich m’ eallach gu bràth
Gus an téid mi do ’n chill ’s an sinear mi mar riut a ghràidh.

2

’S ann falamh is fuar tha ’n saoghal dhomhsa a ghnàth
Bho ’n thugadh thu bhuam, mo luaidh do ’n tug mi mo ghràdh,
’S ged bhithinn ga innse le sgìths a dh’oidhche ’s a là
Do ’n an neach nach tuig mi, cha bhith brìgh air bith dha ’n am chàs

3

’S iomadh oidhche leam féin bhios èiginn mo chridhe gam chràdh
’S àite-falamh ri ’m thaobh nach lìonar tuilleadh gu bràth,
Far am b’ àbhaist do m’ ghaol a bhith daonnan mar ruim a ghnàdh
Tha ’n lot dhomh tha ciùrta, oir ’s e ’n ùir an-diugh leabaidh do thàmh.

4

Bho ’n thugadh tu bhuam tha gruaim air aghaidh gach àit’
’S àite-falamh ’n am chridhe nach lìonar tuilleadh gu bràth,
Nuair bhios mi leam féin ’s mi reubta ’s m’ anam ga chràdh
Cha tuig ach mo Dhia am pian a th’ agam gach tràth.

5

Is duilich bhi luaidh air an stuamachd a bh’annad ri fàs
Bha thu cho sìtheil, finealt is geanail a ghnàth,
Trom bhuailte tha mi ’s mo chridhe tha nis air a sgàin’
’S gus an duinear mo shùil bidh thu ghaoil air m’ àire gu bràth.

6

Nuair théid mi an null a ghaoil far ’m bheil thusa a’ tàmh
Mar lili ’s a chuir gu chùbhraidh maiseach a’ fàs,
Bithidh sinne mar aon ’s cha sgaoilear sinn tuilleadh le bàs
Ann an comunn a ghaoil nach caochail idir ’s nach tràigh.

7

Ceud soraidh gu buan le fuachd is doinnean an t-saogh’l
Cha bhith an so bròn no leòn na mulad na caoidh,
Nuair theicheas gach sgàil ’s a bhriseas an là le mór-shoills’
Bithidh an leanabh ’s a màthair a’ tàmh an comunn nan Naomh.

7.20 Mrs Camashron an Rannoch

‘Am Meangan Cliùiteach’

1

O bhonn Iese bhris a mach
Am Faillein gasda ùr,
Fìor chrann uaine, taghta, luachmhor,
’S airidh e air cliù ;
Meangan uasal, torrach, buadhar,
’S e gach uair fo dhriùchd,
A gheugan dosrach sìnte suas,
’S iad tarruing uaithe sùgh.

2

So an Crann am measg nan crann
Air àrdachadh gu mòr,
Faillein sùghar, maiseach, cùbhraidh,
Taitneach, ùror, òg.
Aluinn ciatach, ’s e ro sgiamhach,
Miannaicht’ air gach dòigh,
Gun fheachd no fiarach ruaidh no crionadh,
Gun ghaid, gun ghiomh, gun ghò.

3

Meangan priseil, miann na frithe,
’S e gu dìreach ’fàs,
E air sìneadh mach a gheugan,
’S iad gu léir fo bhlàth,
Nach mothaich tart ri àm an teas,
Nach searg ’s nach crion gu bràth,
Aig uisge sèimh tha e a tàmh,
’S cha tiormaich mheud an traisg.

4

Tha amhuinn fhiorghlan ruith m ’a chriocheaibh
Do ’n fhior-uisg shoilleir bheò,
Cur subhachais an cridh’ gach aon
A gheibh dhi taom r’a òl,
Tha slàint ’as ùr ’na dhuilich chùbhraidh
Dh’ anam bruit fo leòn,
Beatha ’s ioc-shlàint dhoibhs ’fo ’n iarguinn,
’S dream gun lùths gheibh treòir.

5

Meangan cliùiteach ’s e air lùbadh
Le ur-mheas chum an làir,
Toirt toraidh trom gach àm ’s a bhliadhn’,
’S gu sìorruidh a toirt fàis,
Tha e brioghar ’s mòr a mhillseachd
Do gach linn ’us àl,
’S gach eun tha glan am measg na coill,
Gheibh iad fo ’n chraoibh so sgàil.

6

Crann ro thaitneach sgaoil ro fharsuinn
Mach o chuan gu cuan,
’S ann fo sgàile gheibhear fasgadh
Taitneach do luchd-cuairt.
Tha àirde ruigheachd chum nan nèamh,
’S thar nèamh nan nèamh a bhuaidh,
Tha mhaise ’s àilleachd a toirt bàrr
Air gach crann dh ’fhàs a suas.

7

Crann ro bhrioghar e da rìreadh,
O ’n sruth milltean buaidh,
Ni ’s mills ’gu mòr na mhill ’s na cìribh
Tha ’n ioc-shlaint a thig uaithe,
Tha sruthean sòlais ruith gach lò uaithe ;
Do ’n anam leòinte thruagh,
’S na h-uile h-aon a ni dhiubh òl,
Bidh aca sòlas buan.

8

Crann ro luachmhor nach gabh gluasad,
’S nach luaig an doinionn àrd ;
Cha dean stoirm a fhreumhan fhuasgladh
’S cha chaill e shnuadh no bhlàth.
E suidhichte air sléibhtibh Israeil
Le làimh an Ti a ’s àird ;
’S cha téid am feasd a ghearradh sìos,
No chaoidh a spìon’ às àit.

9

An crann a 's riomhaich o 'n stoc as rioghail
Tha 's an fhrith a' fàs,
Gach crann 's an fhrith a tarruing brìgh uaith,
Neart 'us sùgh gach là,
Fo dhubh'r a gheugan gheibh na feumaich
Beatha réite 's blàths,
Fo sgàil a thròcair thig gach seòrsa,
'S bidh iad beò gu bràth.

'Muinghinn a Chreidich'

1

'Se Dia mo charraig 'us m'adharc shlàinte,
Mo thùr àrd 'us mo dhidean treun,
'Se m' Fhear-saoraidh e o gach ainneart,
Mo sgiath 's mo lann e, ris earbam féin.

2

'S e mo chobhair anns gach àm e,
Mo thargaid dhion 'us mo dhaingneach féin,
'S e an Ti anns am bheil mo dhòigh-sa,
Cuspair dòchais a shluaigh gu léir.

3

'S e ni fuasgladh dhoibh anns gach teanntachd,
'S a bheir o làimh mar a chì e 'm feum ;
'S caraid e a 's dlùithe na bràthair,
Do na ghràdhacheas e gu leir.

4

An Ti thug Aon-ghin Mhic mar éiric
Airson réite a mhuinntir féin,
Nach toir e dhoibh gach nì 'na dheagh-ghean,
'S an ceil e ghràs orr 'an àm am feum?

5

Anns gach trioblaid agus deuchainn,
Bidh e dhoibh 'g a fhoillseach féin,
Bidh e maille rin ann an sè dhiubh,
'Us anns an t-seachdamh cha dean e 'n tréig.

10

'S e 'n sgeul a 's priseil chaidh riamh innseadh,
'S e na fhirinn bhuan,
Gur e an Ti so Rìgh nan Rìghrean,
Sith 'us glòir a shluaigh.
Strìochdaidh cinnich dha 'us treubhan,
'S bheir fo ghéill gach sluagh,
'Us slòigh nan nèamhan bheir gu léir dha
Urram 's géill bith-bhuan.

6

Cha dean e 'n tréigsinn no am fàgail,
O na ghràdhaich e iad o chéin,
Ach bidh e ghnàth leo trid an fhàsaich,
'S cha dean am bàs an cur o chéil'.

7

Bheir e féin 'na uchd gu sèimh leis
An dream sin dhiu a bhios lag 'us maoth –
Us ni e 'm beathach 'le bainne fìor-ghlan,
A chum 's gu 'm fàs iad n 'an creidimh naomh.

8

Togaidh e iad air a ghuaillibh,
Anns gach cruaidh-chas agus leòn,
'Us ni e 'n treorach 'trid ghlinn Baca,
'S an iota chasgadh le uisge beò.

9

Bidh e 'na dhidean o gach stoirm dhoibh,
'Us 'na fhasgadh o 'n doinionn mhòr,
Ged chlisg na slèibhtean 's ged bheuc na cuantan,
Cha tig aon fhuathas dhiu sud 'n an còir.

10

Ged thig na tuiltean agus bualadh,
Tonnann uaibhreach o gach taobh,
Bidh am bunait 'a ghnàth gun ghluasad,
A mairsinn buan gu saogh 'l nan saogh 'l.

‘An t-Sàbaid Shiorruidh’

1

Ciod i an fhois tha co mòr r’ a miannach,
D’ an goir am Biobull an t-Sàbaid shiorruidh?
Is ceist ro chruaidh sin ’s cha ’n eòl dhomh briathran
A labhras sòlas na Sàbaid shiorruidh.

2

Cha bhuinn an fhois so do mhuinntir dhiomhain,
Tha leis an t-saoghal so air an riarach,
Nach ’eil a ceusadh na feòl ’le miannan,
’S e bhuineas dhaibhsan dian-pheanas shiorruidh.

3

Ach buinidh i do chloinn na Trianaid,
Fhuair sealladh trath air an cunnart shiorruidh,
Bha air an sàrach ’us air am pianadh,
Gus an d ’fhoillsich gràs agus caoimhneas Chrìosd i.

4

Is mor an t-ioghnadh an fhios tha shiorruidh,
Cha ’n ’eil fìor chiannt orr’ oir tha i diomhair,
Anns an fhios so cha bhi neach diomhain,
Cha ’n fhaigh iad clos, ach is fois gun sgios i.

5

So fois o ’n t-saoghal agus o ’n diabhol,
’Us fois o ’n fheòil ’us a h-ana-miannaibh,
’Us fois o ’n pheacadh ’s o chiont’ gu shiorruidh,
O ’imcheist inntinn ’us o gach pianadh.

6

’S a chum an fhois so a dheanamh priseil,
’Na cois bidh leanmhuinn àrd aoibhneas shiorruidh,
Chuireas gu h-iomlan gach crois air di-chuimhn’,
’Sa ni le h-aoibhneas gach gnùis ro sgiamhach.

7

An àite euslàint thig slàint neo-chrìochnach,
’S an àite laigse thig luths ni miorbhuil,
’S an àit na h-armachd a bh’ air a Chrìosduidh,
Bidh ceòl ’us clàrsach ’us caithream shiorruidh.

8

An àit luchd-seòlaidh bidh làth’ reachd Chrìosd ann,
O ’n tig àrd-fhòghlum an eòlais dhiadhaidh,
’S an àite teampuill bidh glòir na Trianaid
A ni le sòlas gach cridhe lionadh.

9

A Thi ro ghlòrmhor nis deònaich m ’iarrtus,
Air sgàth ’n Fhir-Shaoraidh ’s an d’ fhuair thu riarach,
Dubh às mo pheacaidh tha sgreadaidh lionmhor,
’Us dean an tilgeadh an cuan do dhi-chuimhu’.

10

Thoir orm gu ’n gluais mi a réir na riaghailt,
A dh’ fhàg thu sgriobht’ againn ann ad’ bhriathran,
Gu ’n cuir mi cùl ris na nithe diomhain,
’S gu ’n toir mi gràdh do na nithe shiorruidh.

11

’S bidh so ’na earlais gu ’n seas mi d’ fhianuis,
Am measg nan slògh sin tha soillseach sgiamhach,
Seinn Aleluia gun fhois gun sgios duit,
Far nach tig oidhche no ceann na bliadhna.

7.21 Nan Eòghain

‘Tha dà bhliadhna nise Slàn’

1
Tha dà bhliadhna nise Slàn
Bho dh’ altraim mise Fear mo ghràidh
Na mo chridhe rinn e ait’
Nach dean gu bràth rium dealachadh.

2
Ghiùlain mi leat eallach gràidh
A chuir mi tric gu cathair gràis
Dh’ fhuiling mi leat iomadh cràidh
Ach troimh gach càs tha beannachadh.

3
Chan innseadh mi fhèin do chàch
Mar tha mo chridhe air a chràidh
Cha dèanadh iad dheth feum no stà
’S e rèist a b’ fheàrr dhomh aire thoirt air.

4
Fhuair mi oidhche ri do thaobh
Anns a choinneamh air Diardaoin
’S cho fads a bhios mise an tùs
Bidh n’ oidhche ud ùir nam fhaireachdainn.

5
Chuir thu gathan gràidh troimh m’ fheòil
Rinn mo chridhe lot sa leòn
’S a dhol a dh’ innseadh cuan a chor
Chan fhaighinn còmhraidh freagarrach.

6
Nuair bhitheadh sinn sa choinneamh cruinn
Nam bitheadh mo shùil riut thiginn innt’
Nuair a dheireadh tu suas a sheinn
Bhitheadh tu cuir luinn is màis oirre.

7
Tha an gràdh tha so cho naomh
Is bho shuas a’ tarraing sùgh
’S ma thig nì feolmhòr steach na ghaoth
Gun cuir e gaoid is boladh dheth.

8
Nuair bha thu air do leabaidh tinn
Bhithinn tric gad righinn innt’
Bhithinn a’ còmhraidh riut troimh n’ oidhche
‘S nam inntinn dèanamh frithealadh.

9
Bheirinn airgid agus òr
Air leth-mionaid na do chòir
Gun beatha idir bhithinn beò
Na faighinn còir air d’ altramas.

10
Nach e ’n gràdh tha so tha buan
Fhathast cha do dh’ fhàs e fuar
Ged tha dà bhliadhna suas
Cha d’ fhuair mi ’uatsa coinneachadh.

11
Ach tha mo shùil ri gealladh Dhè
Tha fios agam nach dèan e breug
Ach gun coimhlion e dhomh fhìn
Nuair chì e fhèin sin freagarrach

12
Air cho fad ’s a thèid an gràidh
Thèid an fhacal ceum nas àrd
Thug siud dhòmhsa iomadh cràidh
Fèin aicheadh a’ dol roimham ann.

13
Ach dh’ fhoglam mi, ’s mi na mo phaisd
A-chaidh bhith faicealladh le gràdh
’S ged a dheidheadh e glè àrd
Nach dèanadh càch sin aithneachadh.

14
Cha b’ ann gun an shocair gu leòr
Ghiùlainn mi do gràdh bha mòr
Mar na Calamunn tha gun chron
Ach seòlta mar na nathraichean.

15

Bhitheadh do shùil gam dhèanamh làn
Is dha mo leagadh sìos le gràdh
Bhithinn ri 'g iarraidh bho 'n an àrd
Ballaist is gràs a sheasadh ris.

16

Ged nach coinnicheadh sinn gu bràth
Air an talamh seo mo ghràidh
'S fhaich na shealbhaith mi mu thràth
Na h-uile cràidh a ghiùlainn mi.

17

Bha chlann-nighean bha leam caomh
Ag radh rium gu robh dùire
Nach do dh' innis mi bho thùs
Cò e an tì a tharraing mi.

18

Ach na tuigebh ormsa beum
Air son na rùinn sa chuir an chèill
Se teas ghràidh chaidh air mo Chèill
A dh' èignich so asamsa.

'Teich le d' anam'

1

Le cuideachadh mo Shlanuighear chaidh an dan so chuir air ghleus
'S ma tha anam ann bheir àite dha sin innsidh mi mo sgeul
Tha teachdairachd bhon àrda gach la ri tighinn bhom chleith
Gu anaman neo bhàsmhor tha tàmh fo neimh nan speur.

2

O anam dùisg an àrda san oidhche a tarrainn dlùth
S an nàmhaid dèanamh gàire riut s' cuir sgàilean air do shùil
Is Dia na ghràdh a' tairgse dhut an iocshlaint a bheir dhut saòrs
Cuir cùlaibh ris an nàmhaid chum a ghnàth thu ann an daors.

3

O anam feuch do Shlànghear bha crocht air a' chrann suas
D' fhuilinn e nar n ait ann 's chaidh a chàradh anns an uaigh
Ach dh' èirich e an àrd aiste gu brath ri toirt na buaidh
'S na b' ann 'n ifrinn a bhios d' àite sa do shlànuighear gun dhuais.

4

O anam na bi taiceachadh air gaduich a fhuair saor
Cuimhnuich bha fear eile ac ann bha crocht air a làimh chli
'S tha dealbh ri dèanamh soillear dhut 's cha ghabh e bhith nas fìor
Nach e a h-uile gaduich a gheibh as aig là bhinn.

5

O anam riamh an cuala tu mactalla do ghuth fhèin
Gu brath cha toir e cobhair dhut nuair èigheas tu nad fheum
'S na leigeadh Dia 's na làithean anns an dean e suas a thrèud
Nuair a dh' èigheas e air t-anamsa gur e mactalla bheir dha gèill.

6

O anam feuch am balla sin tha eadar Dia is thu
Nach uamhasach an sealladh e ma thèid thu sìos don ùir
Gun Iosa idir faguis ach an diabhul ri do thaobh
'S e dannsa timcheall lasraichean bhon fhuar e thu a thaobh.

7

Bi namhaid dèanamh gairdeachais mun thàrr e thu le buaidh
'S mun mheall e anns an fhàsach thu cur phailliunan dhut suas
'S e their e riut 's na làithean ud bu tu a chulaidh thruais
'N robh agam-s' do rum tearnaidh-sa am Paras bhithinn shuas.

8

Ged chaitheadh tu na bliadhnaichean ri riarachadh na feòil
Cha bhi ann ach piantan dhut gu siorraidh sìleadh deòir
'S cha chreideadh tu 's na làithean nuair bha thu air do dhòigh
Nach leigeadh tu leas bàsachadh bhon bha fear saoradh beò.

9

Ged bhiodh sruthan Bhabalon gad shàrachadh le deur
Anam gheibh thu seachad orr' le cuimhneachadh air fhèin
Fosgladh e am prìosan dhut is imichidh tu gu rèidh
'S cha leig a leas do chlarsach a bhi gu brath air ghleus.

10

Tha onfhadh ann an Jordon chuireas seula ort mar an ceudna
Glanaidh i dhìot na peacaidhean chuir bacadh na do cheum
'S ged biodh iad mar an corcur 's e n gealladh thug e fèin
'S gun dèanadh e cho geall iad ris an t-sneachd a thig bho neimh.

11

Oh anam fiach nach fannaich thu cum an àrd do cheum
Is bheir e fèin thu seachad air gach bealach agus fèith
Gus fa dheòidh an dirich sinn Beinn Shìon suas le chèil
'S an sin bi chrò ud fosgailt aig a' bhuachaille ga threud.

7.22 Peigidh NicLeòid

‘Marbhrann air an t-Urramach Domhnall MacLeòid’

1
A mhuinntir Charlobhaigh ud shuas,
Ur teachdair’ àluinn chaidh thoirt uaibh,
’S bho ’n uair a chuireadh e ’s an uaigh
Do dh’fhàghadh brònach falamh sibh.

2
Tha muinntir Charlabhaigh ag ràdh
Gum ghoirt a bhuille dhoibh do bhàs,
Is iomadh fear de chlann nan Gràs
A dh’fhàg sin cràiteach muladach.

3
Ar leam gun cluinn mi sean is òg
’S iad ri caoidh ’s ri gul, ’s ri bròn,
’S nuair a b’ àbhaist dhoibh bhi ceòl,
Chan eòl dhoibh ’n diugh bhi aighearach.

4
Dh’fhalbh a nis an rionnag aoibh,
Is dh’fhàg e Carlobhagh fo ’n oidhche,
Is dh’fhàg e Carlobhagh fo ’n oidhche, [sic]
’S an aoibhneas phill gu dubhachas.

5
Bha iomradh ortsa deas is tuath,
Anns gach àite rè do chuairt,
’S ’n uair rachadh thu do ’n chùbaid suas
Bhiodh gràs is buaidh ga d’ leantuinn ann.

6
Bhitheadh thu labhairt air a’ bhàs
A dh’fhuiling Criosd air son chàich,
Bhitheadh thu ’ga inns’ gun tàmh
Air son a ghràidh a bh’ agad air.

7
Ged a shiubhlainn deas is tuath
Anns gach àite rè mo chuairt
Chan fhaicinn neach a dhèanadh suas
Riut féin a bhadaich urramaich.

8
Is e m’ iarrtas féin a ghràidh,
A bhith maille riut gu bràth,
A chum gu faighinn fois is tàmh,
’S gun bhi gu bràth ann dealachadh.

9
Ged gheibhinn-sa bho ’n Tighearna Gràs,
Agus neart a reir mo là,
Bithidh mi ga d’ chaidh gu bràth
Gus ruig mi ’n t-àit’ an deachaidh thu.

10
Och a Phàdruig Iain an Bhàin,
Bhiodh thu còmhla ris gach là,
Is bithidh thu còmhla ris gu bràth
Ged rinn am bàs bhur dealachadh.

7.23 Piuthair do Mhinistear na h-Eaglais Stèidhte nach do dhealaich ann an 1843

‘An Eaglais Shaor’

Sèist:

Sud an Eaglais Shaor,
Leis an do dh’aom na seoid;
Cha ’n iognadh thu bhi faoilteach,
Is d’ Fhear Saoraidh beò.

1
Eaglais Shaor na h-Alba,
’S fhad bho chaidh do leanmhuinn;
Chaidh thu null air faire,
Is shoirbhich thu gu mòr.

2
Eaglais Shaor nam beannachd,
’S tu A ghlòir air thalamh,
’S ann annad tha salann
Is solus nam beò.

3
Eaglais Shaor bi buadhach;
C’arson a bhiodh gruaim ort;
Sgoiltidh tu Mur Ruadh,
Sheasas suas mar thòrr.

4
’S ann annad bha na gaisgich!
Dòmhnallaich a’ bhreacainn,
Stiubhairtich, cha mheat iad,
’S Maighstir MacColl’ òg.

5
’S ann annad bha na h-àrmuinn,
Clann ic Rath Chinntaile,
Clann ic Leòid, cha ’n àicheadhainn,
Anns am bhlàr da deòin.

6
Eaglais Cheann Salair
’S tu chaill an ceòl;
Chaill thu t-inneal ciùil,
Is ceann iùl nan slòigh.

7
Chaill thu Maighstir Ruairidh,
Fear seasamh a’ chruadail,
’S e nach biodh air thuarmais,
An àm fuasgladh an sgeoil.

8
Chaill thu am pobull ùrnuigh,
Bha agad bho ’n a chùbaid,
Cha ’n iongnadh thu bhi tùrsach,
’S do shùilean fo sgleò.

9
’S duilich leam mar tha thu,
’S gur tu mo bhràthair,
Thu bhith shìol Chanàin,
’San àireamh ro mhòr.

10
Mas salann asan,
Chaill e bhlas is àille,
Ghabh am pobull gràin dhiubh,
’S lean iad càch san ròd.

11
Na bu nì bu ghnàicht,
Do dh’fhiodh ’s do chloich bhi rànaich,
Chluinnt d’ fhuaim an àirde,
’S chitheadh càch do dheòir.

12
Na Modarats shaoghalt’,
Tha iad mear da rìreadh,
Cha ’n iarr iad gu strìth
Ach mans’ is glib is cleòc.

7.24 Raonig NicCriomain, Hiort

‘An Ath-bhreith’

1
Cha dean ath-bhreith dhi fhéin ar tearnadh,
Ach Rìgh nan Gràs o ’m bheil i tighinn;
’S cha ’n urrainn sgoileireachd dhaoine,
An t-aonadh so fhaicinn.

2
O! ’s aonadh diamhair e da-rìreadh,
Cò is urrainn innse?
Air a choimeas ris a’ ghaoith,
’S ris na cnamhan am broinn na mna.

3
Ach fairichidh an t-anam a ghluasadan,
’S bheir e aignidhean suas gu neàmh;
Far nach fhaic suil ’s nach cluinn cluas,
Ach osnaich chruaidh an anam fhéin.

4
O! ’s obair dhuilich i do ’n anam fhéin,
’S e air a luasgadh o cheum gu ceum;
Ach ged tha dhaorsainnean cruaidh,
Tha fhuasglaidhean da réir.

5
Cho grad ’s tha dealanach nan speur,
Tha ’s gealladh féin a’ tighinn a stigh
Air an anam, ’s e ’n a éigin;
’S nach b’ urrainn e éiridh as.

6
Thig Spiorad na Firinn le geallannan priseil,
’S ann aige fhéin a tha fhios
Mar a chuireas e an fhìrinn,
Ri coraibh ìosal an anam.

7
Tha an t-anam da-rìreadh,
Ann an coraibh ro-ìosal;
Gu ’n tig Spiorad na Firinn,
Le gealladh priseil an t-soisgeil.

8
Bidh togail a suas,
Aig an anam an uair sin;
O dhaorsainnean truagha,
’S o bhagraidhean cruaidh an lagha.

9
’S na bagraidhean cruaidh ud,
’G a fhàgail mi-shuaimhneach
Le As-creidimh is Buairleadh,
Is cruas a ta ’n a chràdh.

10
Ged a tha mi air mo luasgadh,
Ann an cuan nan trioblaidean;
Bidh m’ earbsa gu bràth,
Ann am bàs do Mhic.

11
Ged a tha mi ’n tràth so,
Fo bhuillibh ’s an fhàsach;
Tha mi creidsinn tre d’ghràs,
Gu ’n toir thu sàbhailt dhachaidh mi.

12
Fhuair Beag-creidimh cho sabhailt,
Thairis air amhuinn a’ bhàis;
Ri Abraham ’s na fàidhean,
Is àirde tha ’n Glòir.

13
’S ann a chòmhnuich an gràdh so,
’S an Athair a tha àillidh;
Thug thairis a Mhac gu bàs,
Do làmhan nam peacach.

14
Cha b’ urrainn Diabhul no daoine,
Bunntainn r’ a dhaontachd;
Mur a tugadh an t-Athair caomh,
Mac A Ghaoil dhaibh thàiris.

15

Fhuair lagh is ceartas làn-dioladh,
 Ann am pearsa neo-chriochnach;
 O Mhac an Athar shiorruidh,
 Tha 'n a Dhia 's na dhuine.

16

'S cha'n 'eil aingeal an Glòir,
 Sheasadh ris momaint;
 Ris na fulangasan mòra,
 Chaidh comhla a leagadh air.

17

Thiormaich suas e cuan na fèirge,
 Nach tiormaich muinntir dhamnaichte gu sìorruidh;
 'S cha chluinnear aon dhiubh 'g eughach:
 'Tha e criochnaicht',
 An déigh gach pian tha iad a' fulang.
 18 [verse break possibly imposed by printer?]
 Ach beannachd gu bràth,
 Air Iosa mo Shlanuighear;
 A dh'fhuiling am bàs air a' chrànn.

7.25 Seonaid NicMhathain, Glendale, Skye

'An Neamhnuid Luachmhor'

Air fonn: 'Eifeachd Fuil An Uain'

Séist:

An neamhnuid luachmhor a fhuair mi fhìn,
 Cha toir neach uam i airson aon nì,
 Cha cheannaich de òr na bheil 'san Roinn Eorpa,
 An neamhnuid ghlòrmhor a fhuair mi fhìn.

1.

Tha m' àite falamh 'san Eaglais Shaoir,
 Airson geur-leanmhainn is mi bhi saor,
 Ach tha dorus tròcair air fosgladh dhòmh-sa
 A chumas beo mi gu deireadh tim.

An neamhnuid luachmhor, etc.

2.

Ma thig am bàs orm 's gun neach 'nam chòir,
 Bidh neamhnuid luachmhor 'ga m' churs' air dóigh;
 Bidh e còmhla rium a' dol troimh Iòrdan,
 'S chan eagal dhòmh-sa air son aon nì.

An neamhnuid luachmhor, etc.

3.

Ach na ciobairean nach gabh suim,
 Dheth 'n cuid chaorach a chumail cruinn,
 Tha latha 'm pàighidh a' tarruing dlùth dhaibh,
 'S am feum iad cunntas a thoirt do 'n Rìgh.

An neamhnuid luachmhor, etc.

4.

Beannachd is sith dhuit Mhic Aonghuis chòir,
 A rinn rannsachadh stigh 'sa chòir;
 O, bi m' ùrnuigh gu 'm bi do chrùn-sa
 Le reannag dhùbailt 's tu ann an glòir.

An neamhnuid luachmhor, etc.

5.

O, 's iomadh dòruinn roimh 'n d' thàinig mi;
 Is iomadh toibheam a bhris mo chrìdh,
 A chuir mise 'nam éiginn cho mór is dh'éigh mi,
 Rì Rìgh Shelum is fhuair mi sith.

An neamhnuid luachmhor, etc.

6.

Iosa ghaoil thug saors' dhomh fhìn
 Bho iomadh dòruinn is mi leam fhìn,
 Ach tha t' fhacal, glòrmhor-sa dhomh 'na lòchran,
 'Ga mo sheòladh 's na h-uile nì.

An neamhnuid luachmhor, etc.

7.

A pheacaich bhrònaich a bheil sibh sgith
Dheth 'n pheacadh uamhasach ni bhur claidh,
Nach téid sibh air bhur glùinean a dh'iarraidh tròcair
Air Rìgh na Gloire is gheibh sibh sith.

An neamhnuid luachmhor, etc.

8.

O, seinnibh leam-sa an diugh, "Amen";
O, seinnibh leamsa gu binn le chéil,
O, seinnibh leam-sa do Rìgh Treubh Iudah,
Bheir solus iùil dhuibh 'n 'ur n-uile cheum.

An neamhnuid luachmhor, etc.

9.

Tha Rìgh Iehobhah ri caithris bhuain,
'S cha tig aomadh air no suain;
Tha shùilean léirsinneach air gach creutair;
Tha chluas ag éisdeachd ri glaodh a shluaigh.

An neamhnuid luachmhor, etc.

10.

O anamaibh priseil nach toir sibh géill
Do 'n fhuil chaidh dhòrtadh a chùmh bhur feum,
An fhuil chaidh dhòrtadh airson mhòran
O Rìgh Iehòbha bi dlùth dhomh féin.

An neamhnuid luachmhor, etc.

11.

Tha cuid ghabh oilbheum air son an dàin
Rinn mise chliùthachadh fear mo ghràidh
Airson iomadh coibhneas a nochd e dhòmh-sa
A dheanamh tròcair air m' anam bàit.

An neamhnuid luachmhor, etc.

12.

O ged a chlachadh iad mi gu bàs,
Is ged a shàbhadh iad mi le sàbh,
Seinnidh mise cliù dha le m' uile dhùrachd
Gus an dùnar mo shùil 'sa bhàs

An neamhnuid luachmhor, etc.

13.

Ma fhuair mi tàlant o 'n Rìgh is Aird',
Chan ann a chùmh a chur anns an làr,
Ach a chur gu feum tre gach uile dheuchainn,
Gus an tog e féin e fo mo laimh.

An neamhnuid luachmhor, etc.

14.

O, 'n ti a bhuadhaicheas chun na crìch
Gheibh e dhuais bho Rìgh na Sith;
Gheibh anam sòlas bho gach dòruinn,
Is àite còmhnuidh an cùirt an Rìgh.

An neamhnuid luachmhor, etc.

15.

Och a Thighearna, thig gu luath,
Is casg gach nàmhaid tha mu 'n cuairt,
Tha milleadh sòlais na cuideachd shòluimt'
Tha seinn air do mhòrachd 's air glòir an Uain.

An neamhnuid luachmhor, etc.

16.

Aoin ro ghlòrmhor bi dhòmh-sa dlùth,
'S an leoghann beucach 's e air mo chùl,
'S na naimhdean lionmhor a' leagail liontan,
'S iad 'ga mo phianadh 'gam tharruing annt'.

An neamhnuid luachmhor, etc.

17.

A chàirdean Chrìosda biodh sibhse réidh,
Is togaibh suas gach aon a chéil,
Ag aslach gràidh mar a thug e àithne,
Sibh a ghràdhachadh aon a chéil.

An neamhnuid luachmhor, etc.

18.

Moladh siorruidh dhuit Athair Nèimh,
Moladh siorruidh do Iosa Mac Dhé.
Moladh siorruidh do 'n Spiorad Naomha;
An triùir is aon iad air feadh gach ré.

An neamhnuid luachmhor, etc.

7.26 Síne Mhàrtainn, Scalpaigh

‘Gur i an Eaglais Shaor’

Sèist:

Gur i an Eaglais Shaor leis an d’ aom na seòid
Chan iongnadh i bhi faoilidh ’s a Fear Saoraidh beò.

1

Thigibh oigridh ghaolaich na fanaibh fo an Aonadh
Gabhaidh ri Fear Saoraidh; gheibh sibh saorsa mhór.

2

Thigibh chum na fala ’s hìsop ní bhur glanadh;
Bidh na caoraich bheannaicht’ Agad anns an Chrò.

3

Bithibh ’s an Tigh Léughaidh, gradhaichibh a chéile
Gheibh ar n-ùrnuigh éisdeachd ’s cha bhi Réult fo sgleò.

4

Tha sinn anns an fhàsach is tha droighean fàs ann
Is duilich mar tha sinn is ar là mar cheò.

5

Gheibh sinn Coinnleir fhathast, solus a bhitheas laiste,
Cruithneachd a bhitheas blasda; chan fhaigh sal na chòir.

6

Is ann tha ’n Eaglais againn’ ceangailte am bannaibh;
Cha bhi Pàp ’n a cheannard againn ri ar beò.

7

Bithibh air na cluaintibh le stiùradh an Bhuachaill
Gheibh sibh fhathast fuasgladh ’s fuaran glan r’ a òl.

8

Bithibh an Gleann Bàca far am faigh sibh lànachd,
Tha tobraichean làn ann ’s bràithrean asda ag òl.

9

Thigibh mar a thà sibh chum an Naoidhein ghràdhaich
Rugadh anns an stàbull ’s gun àite ’s an Tigh Òsd.

10

An uair théid sibh dhachaigh théid na deoir a thasgadh
Bidh an t-Uan am fagus; chan fhaigh smal ’n ar còir.

11

Chan eil ann ach naomhan, sluagh a chaidh a shaoradh,
Lànachd nach dèan traoghadh, aoidhean ann gu leòr.

12

Dhòmhnuill nach dèan maille, thig a stigh le cabhaig
Man fàg mise an talamh gabh an t-aran beò.

13

Ghabh am peacadh àite tré ubhall an ghàraidh
Thug Eubha i do Àdhamh; ràinig e gach beò.

14

Bitheamaid ri fàire chan i so ar dachaigh
Biodh ar lochrain laiste mar bha aig na h-òigh.

15

Chan eil ni cho prìseil ri leughadh an Bhiobuill
'S math gu bheil e sgrìobhta do 'n linn tha tighinn oirn.

16

Cha dèan Eaglais feum dhuinn, ceanglamaid ri chéile
Glanaidh soills' na gréine reultan théid do ghlòir.

17

Is minic uair a bhà mi ann an Eaglais Mhànaid,
MacIlleathain gràdhach pàirticheadh nam bòrd.

18

'S ann aige gheibhte beannachd liobhraigeadh an arain;
Na h-uain ag faighinn bainne' s tart orra 'g a òl.

19

Na bithibh fo uallach, chan fhailnich na guailnean,
Eaglais Shaor nam buadhan fhuair sibh i le còir.

20

Na bithibh fo chùram bha i anns an fhùrnais
Tighinn a stigh le ùrnuigh 'g a crùnadh le òr.

21

Tha na bràithrean beannaicht' 'g ùrnuigh air an talamh
Tha iad air an sailleadh 's maith gu bheil iad beò.

'N tèid thu leis an Rìgh as maisich'

Sèist: 'N tèid thu leis an Rìgh as maisich
'S bidh na Flaitheas leat le còir
'N tèid thu leam gu Crìosd a'm Buachaill
'S gheibh sinn suaimhneas shuas an Glòir.

1
Tha MacRath a' tighinn le beannachd
Liobhrigadh an 'n arain bheò
'S bidh a chupan a cuir thairis
Blas na meala air ri òl.

2
'S math gun thàinig an naidheachd
Columan Noah thathas beò
Gheibh sibh coinneal a bhios laiste
'S bidh am mansa agaibh air dhòigh.

3
Tha 'n aois air m' fhàgail cho lapach
Cha tèid mise mach 'n as mò
Rinn mi maorach 'n àm na tràigheadh
Measg na'm bràithrean nach eil beò.

4
'S mòr a chuala mi nam latha
Bhon na teachdairean bha mòr,
Dòmhnuill Stiubhart, 's MacIlleathain,
Fluirichean beannaicht' tha 'n Glòir.

5
Oh! Cha terig an corn ola
Tha t-aran dhomh ri mo bheò
Bidh e dlùth dhomh anns an fhàsach
'Nuair a dh'fhailnicheas mo threòir.

6
Tormod Morisdon a dh'ùrnuigh
Anns an fhurnais le na deòir,
'S bidh Fear Saoraidh air a chulthaobh
Ged a dhusgadh tonnan mòr.

7
Tha do ghealladh-sa cho làidir
'Se do lànachd a tha mòr
Lung an t-Soisgeul asaig sabhailt
'S bidh na bràithrean innt' air bòrd.

8
An treud bheag tha lag na 'n inntinn
Tionnail chaorach cho na crò
Gheibh sibh druim a rèir an eallaich
Agus neart a rèir a lò.

9
Duisgibh a nis às bh'ur cadal
'Se peachaich a ràinig oirnn
Seall e ruith cha dèan e maille
Bidh ar dachaidh mar a' cheò.

10
Cha 'n eil nì againn nach trèig sinn
'S mòr ar feum a bhi ri bròn
Tighinn a dh'ionnsaidh a chroinn-cheusaidh
Fuil na Rèite chrathadh oirnn.

11
Tha na Mhic Struidheil a' tighinn dhachaidh
Gu Tigh an Athair 's iad bho leòn
Thèid a chulaidh uimp' bhios maiseach
Fàinne beannaicht' air am meòir.

12
Tha 'n aois air m' fhàgail cho cianail
'Se tha diomhair mi bhi beò
Tha e dlùth do leth-chiad bliadhna
Bho thog mi fianuis aig a' bhòrd.

13
'S mise a nis a' fèitheamh 'n aiseag
Cho na dachaidh nach tig sglò
Far nach tèid a' ghrian à sealladh
Seinn is moladh ann le ceòl.

14
Leigeil beannacha le na càirdean
A bha gràdhach leam san fheòil
Saoghail ùr a' tighinn am fhianuis
Cha bhith cianalas ann no bròn.

Appendix 8: Rannsachadh na Gàidhlig 7 Proceedings

AN CUAN NACH TRAOGHADH: METAPHOR AND REALITY IN THE SEA IMAGERY OF WOMEN'S EVANGELICAL SONGS

Mar an acair do 'n bhàta tha cainnt shamhlachail do 'n chuimhne. [...] 'S e 'n cosamhlachd cainnt nàdurra an anama, facal a ghlacas aire na tuigse, dealbh maiseach a chrochar ann an seòmar na cuimhne. [...] Tha nithean faicsinneach mar thigh-soluis 'nan iùil duinn gu nithibh spioradail.¹

Symbolism and allegory have long been the natural language of spiritual discourse, where the tangible world is interpreted as being a visible representation of an invisible Providence. From their beginnings in the mid-eighteenth-century up until the present day, the women's evangelical songs of the Gàidhealtachd have reflected this understanding in a constant, and sometimes disconcerting interplay between metaphor and reality. This is particularly marked in their use of complex *samhlaidhean* of the sea in giving factual accounts of contemporary events, while simultaneously expressing spiritual concern, making coded reference to biblical history or local belief and offering validation of Reformed doctrine.

The widespread perception of the sea as a sentient being is discussed in the Rev. Coinneach MacLeòid's study of sea imagery in secular verse:

A-rèir beachd an t-sluaigh, bu bheò-chreutair an Cuan Siar, le faireachdainnean daonda, 's le cumhachd thar comas nàduir, thar comas aona chuid maith no uile [...] 's cha robh geas no ealain anns na Sgoile Dubha nach robh dà thrìan às an trì dhiubh aig a' chuan, 's an trian nach robh aice, bha e glaiste an làimh dheis Rìgh nan Dùl.²

Sorley MacLean believes the supernatural themes and images which MacLeòid explores to be of 'very great antiquity', far older than the seventeenth-century examples which he quotes.³ He himself considers it unsafe to attribute indifference or emotional neutrality to any poetic depiction of the sea, as so many carry implications of separation and anticipated or actual death. Meg Bateman, in her discussion of imaginary and symbolic boats, reaches back to the days of Colum Cille and voyages between material

¹ Anon. 'Cosamhlachdan', *An Fhianuis* 78, (April 1894), 87-88.

² Coinneach MacLeòid, 'Duatharachd na mara', *The Celtic Review* 6 (1909-10), 241-57.

³ Sorley MacLean, 'Notes on sea imagery in seventeenth-century Gaelic poetry', in William Gillies (ed.), *Ris a' Bhruaich: Criticism and Prose Writings Somhairle Mac Gill-eain* (Stornoway, 1985), 83-105.

and non-material worlds.⁴ MacLeòid shows one such journey where the departing soul makes its way over a hostile sea to seek reconciliation with Christ:

Tha gàir a' chuain
A nuall 's a ghàir,
Tha gàir a' chuain
An cluas mo ghràidh,
An cluas mo ghràidh,
A Thi bheairtich an ùr-long,
Stiùir i 'n nochd thar tonn a' bhàis,
Thar tonn a' bhàis.⁵

The sea as depicted in *dàin spioradail* is in a constant state of flux, one moment entirely metaphorical, the next indisputably real but with supernatural qualities. It has 'garbh thonnan beucaich nach gèill 's nach gabh fois'. It roars 'mar beucach leòmhann', but like some ferocious watchdog it is 'ùmhal do Dhia'. It is unruly by nature, yet acknowledges its master. 'Tha aithreachd chuantaibh le borb thonnaibh mor / a' clisgeadh roi' d' fhocal, 's gu ealamh leat stold'.⁶ It acts as messenger and executioner, pursuing the wicked and preserving the faithful. As 'fàsach na fairge' it provides a setting for Man's journey through the world. As 'an cuan nach traoghadh' it is a metaphor for Eternity. It is used to show God's supreme power, implacable anger, boundless love, forgiveness and mercy, transforming itself from 'cuan feirge nach traoghadh' to 'cuan thròcair', from 'cupa feirg Dhè' to 'cupan ghaoil'. After giving a brief account of the sources from which this multifaceted sea-imagery may be drawn, and examples of its use by the evangelical poets, Dùghall Bochanan, Bean Torra Dhamh, Pàdruig Grannd, Dr Iain Domhnullach na Tòisidheachd and Iain Gobha na Hearadh, this paper will explore its functioning in two *marbhrannan* from early nineteenth-century Dornoch, two *cumhachan* from St Kilda, and a scattering of mid to late twentieth-century evangelical songs from Lewis.

In both literary and oral traditions, whether secular or spiritual, Gaelic has a rich heritage of songs and tales attributing supernatural powers to the sea. Filtering down from the Irish tradition there were accounts of mystical journeys and an Otherworld beyond the horizon. Early Irish *immrama* associate the sea with visions, penance and judgement. They tell of an island where souls take the form of birds fed by angels; another where a great seabird tells the story of Creation, and the Nativity, Passion, Crucifixion and Resurrection of Christ; yet another where the prophets Elijah and Enoch wait for the Day of Judgement.⁷ Sixth and seventh-century missionaries and ascetics would set out on penitential voyages, abandoning themselves to wind and waves as an expression of obedience to God's will.⁸

⁴ Meg Bateman, 'Boats in the Gaelic imagination', in Colm Ó Baoill, Nancy R. MacGuire (eds.), *Caindel Alban: Fèill-Sgrìobhainn do Dhòmhnall E. Meek*, *Scottish Gaelic Studies* Vol. 24 (2008), 53-72, p. 56.

⁵ MacLeòid, 'Duatharachd na mara', 257.

⁶ Anna NicFhearghais, NLS MS 14987, 9th, v. 3.

⁷ Myles Dillon, *Early Irish Literature* (Dublin, 1994), 127, 130-31.

⁸ Meg Bateman, 'Boats in the Gaelic imagination', pp. 54-5

Pre-Reformation religious verse turns again and again to the metaphor of a boat carrying the soul over the sea of life, guided and protected by Christ himself or by the Virgin Mary and the Saints.⁹ This boat survives the Reformation, becoming tangible in John Carswell's *iorram*, 'Modh beandaighthe luinge ag dul d' iondsaidhe na fairrge' (1567) where an actual Stiuradóir invokes the protection of Dia Athair, Dia an Mac and Dia an Sbiorad Naomh for his real crew.¹⁰

Shipwrecks and storms were often mythologised, with countless fishermen having no grave but the sea, while others would return in dreams and visions to tell their families where their bodies would be washed ashore. Poets and evangelists would take lessons from these real events, interpreting them as the workings of Providence and warnings not to ignore the call to repentance. Women's songs such as 'Ailein Duinn' and 'Is daor a cheannaich mi 'n t-iasgach' associate the sea with separation and death, giving vivid descriptions of the drowned foster-son or lover being tossed in the waves and torn by sea creatures.¹¹ When the Psalms were translated into Gaelic in the mid-seventeenth century, they added their voice to the song tradition, their many depictions of the soul overcome by stormy seas sitting easily with real accounts of lost husbands and sons.¹² Rìgh nan Dùl and Rìgh an Domhain appear, emphasising Gaelic perceptions of God's power over the elements.¹³ The Old Testament brings 'fàsach na fairge', the Wilderness of the Sea, to join 'an fhàsach', the Wilderness, as a metaphor for the sinful world.¹⁴ Facing 'turus an fhàsaich', the penitent calls on Ciobair nan Treud, while out on 'fàsach na fairge', he appeals to Fear a' Bhàta and Am Fear Stiùiridh to keep him from ' tràigh a' bhròin'.¹⁵

As the Evangelical missionary poets preached the Gospel throughout the Highlands and Islands they drew *samhlaidhean* from their surroundings. They looked at the sea, the perpetual movement of the tide, the power of the waves and the inevitable shipwrecks and drownings, and drew from them possibly the most potent metaphor of evangelical verse, 'an cuan nach traoghadh', Eternity as an endless sea. In the mid-eighteenth century Dùghall Bochanan measures Eternity against a sea that has no shore as the soul in torment asks:

Am màir mi 'n so gu saogh'l nan saogh'!
'N tig crìoch no caochladh orm gu bràth

⁹ Meg Bateman, 'The Themes and Images of Classical Gaelic Religious Poetry' (Aberdeen, 1990)

¹⁰ R. L. Thomson (ed.), *Foirm na n-Urrnuidheadh: John Carswell's Gaelic Translation of the Book of Common Order* (Edinburgh, 1970), 110-11.

¹¹ Anne Lorne Gillies, (ed.), *Songs of Gaelic Scotland* (Edinburgh, 2005), 48-53; 45-47.

¹² Psalm 42. 7; Psalm 88. 7; Psalm 107. 28-9.

¹³ The title Rìgh nan Dùl has no precedent in the original biblical languages. Personal communication from Professor Donald MacLeod, Free Church College, Edinburgh. The concept, however, appears in many Psalms: Psalm 107. 25; 'Air 'iartus dùisgear leis a' ghaoth gu h-àrd 's gu doinionnach.'; Psalm 148. 8, 'Tein'-athair agus clach-shneachd chruaidh, an ceò theid suas, 's an sneachd; Gaoth dhoinionnach a' coimhlionadh a' bhriathar-san gu beachd.'

¹⁴ Fàsach na fairge was the country of Babylon where the Israelites were held in captivity. Alexander Cruden, *A Complete Concordance to the Old and New Testament* (London, 1769), p. 421; Isaiah 21.1.

¹⁵ Psalm 80. 1; Psalm 77. 20; Psalm 78. 52-3; Psalm 42. 6-7.

Am bheil mi nis san t-siorruidheachd bhuan,
A' snàmh a chuain a ta gun tràigh!¹⁶

Bean Torra Dhamh of Badenoch answers his question using the same metaphor of an endless sea, adding details of her own to make it even more terrible:

Bidh bhur còmhnuidh bhuan
'S an lochan loisgeach mar ri deamhnaibh,
'Caoidh 's a bròn 's a gruaim,
A' snàmh a chuain gun ghrunnd gun shore
Gun phort, gun shoal gun bhruaich.¹⁷

Pàdruig Grannd of Strathspey shows his vision of 'Truaigh Shiorruidh', where God's anger is a sea, a cup of wrath which the sinner must drink, but can never drain:

Is searbh an deoch tha ri h-òl,
Aig an dream a bhàsaich gun eolas air Dia;
Cuan feirg tha gun tròcair,
Teine, pronnasg, 's stoirm mhòr dhiubh gun dìon.¹⁸

Dr Iain Domhnullach's *marbhrann* for his father has the soul hesitating on the banks of Jordan, 'an amhuinn a bha eadar an fhàsach agus tìr a' gheallaidh, a' ciallachadh le sin, am bàs':

Oir 's e tha romham sìorruidheachd,
Nach tomhais grian no là;
An cuan a ta neo-chrìochanach,
Gun ìochdar ann no tràigh!¹⁹

Iain Gobha na Hearadh shows lost souls drawn towards the fiery seas of Hell:

A dh'ionnsuidh léir-sgrìos d' an anmaibh,
Gu ifrinn-theinteach g' an tearbadh,

¹⁶ Dùghall Buchanan, 'Latha Bhreitheanais', A. Sinclair, (ed.), *Reminiscences of the Life and Labours of Dugald Buchanan, Formerly Teacher and Evangelist at Rannoch, Perthshire, With his Spiritual Songs and an English Version of them* (Edinburgh, 1875), 89-110, v. 101.

¹⁷ Mary MacPherson, 'Beatha na buaidhe', in Alexander MacRae (ed.), *Mary Macpherson (Mrs. Clarke) Bean Torra Dhamh, The Religious Poetess of Badenoch, Her Poems and Life* (Arbroath, nd.), 45-50. v. 12.

¹⁸ Pàdruig Grannd, 'Truaigh sìorruidh', in Eachainn Mhic Dhùghaill (ed.), *Dàin Spioradail le Pàdruig Grannd, an Strath Spe, Sgìreachd Aberneich*, 1926 ed. (Glasgow, 1809), 68-71, v. 9.

¹⁹ Iain Domhnullach, 'An Crìosduidh air a thurus gu Iordan', *Marbhrainn a Rinneadh air Diadhairibh Urramach Nach Maireann; agus Dana Spioradail Eile le Dr. Iain Domhnullach Ministear na h-Eaglais Saoire 's an Toisidheachd* (Edinburgh, 1885), 120-42, v. 3; 119.; The concept of 'abhainn a' bhàis' is rooted in Iain Buinian, *Turus a' Chrìosduidh* (Glasgow, 1865), 255-60.

Gu cuan neo-chrìochnach gun teancas’
Do dh’ionmhas feirge nach traogh.²⁰

Mythology, metaphor and reality merge in *marbhrannan* marking the Meickle Ferry Disaster of 1809. *Samhlaidhean* of death as the crossing of Jordan, the sea as a place of judgement, fish tormenting sinners while sparing the righteous and the drowned returning in dreams are brought together to validate evangelical teaching on resurrection. Janet Mackintosh and her husband Uilleam Guinne attempt to explain the tragedy in their *marbhrannan* for Sheriff Hugh McCulloch.²¹ The Inverness Journal of August 18, 1809 reports that at Meickle Ferry on the Dornoch Firth, an overloaded ferry had sunk with the loss of ninety-nine lives. It was the day of the Lammas Fair in Tain, so the ferry had been full of small farmers, soldiers rejoining their regiments and young people hoping to be taken on as farm-hands or servants. Among them was Hugh McCulloch, Sheriff Substitute of Dornoch, a devout man, noted for his leniency towards the poor who came before his court and for his inspirational teaching and prayer at the weekly fellowship meetings in Proncy. He had seen the danger of overloading the ferry and had tried to prevent its leaving, but was unable to make himself heard. The sinking of the ferry was popularly believed to have been foreseen by the Edderton Seer many years before.²² McCulloch’s drowning was also seen as having been predestined. As a child he had narrowly escaped being drowned, describing the experience as being like ‘falling into a gentle sleep’, saying that ‘if God were to give him his choice of deaths, he would choose drowning’.²³

Janet MacKintosh’s ‘Marbh-rann do Shiorra MacCulloch’ ascribes purposeful intent rather than malice to the sea as it fulfils God’s providence.²⁴ It had refused to drown McCulloch as a boy because it was not yet his appointed time. When that time came, it duly drowned him, but preserved his body intact while opening a gateway to Heaven for his soul:

Oir fhuair an cuan thu, ’s rinn e t-aicheadh
’S fhuair e rist thu ’us chaidh do bhathadh;
Ach dh’fhoisgil sud dhuit doras sabhailt
Maille ri Isaac agus Iacob.
Ach ged a rinn an cuan do bhathadh,
Cha b’ ann gu do chall-sa a bha sud;

²⁰ John Morison, George Henderson (ed.), *Dàin Iain Ghobha: The Poems of John Morison*, 2nd ed. (Edinburgh, 1893), Vol. 2, 61-83, v. 27.

²¹ Uilleam Guinne ’sa Bhean, *Marbh-Rainn air Daoine Urramach Diadhaidh a bha ’an Sgìre Dhornaich, ’an Cataobh. Le Uilleam Guinne ’sa Bhean, ’am Pronnsuidh, ’s an Sgìre Cheudna* (Dingwall, 1887), 7-11.

²² The Edderton Seer was a crofter from Lechonich, Edderton. www.historylinksarchive.org.uk accessed 2.7.14. Ref. 200 279 No. 4830.

²³ ‘That choice, in the inscrutable providence of God, was given him, for about four miles above that spot, on that identical firth, he was, with many others, drowned at the Meickle-ferry’. Donald Sage, *Memorabilia Domestica; or, Parish Life in the North of Scotland*, ed. by Donald Fraser Sage (Edinburgh, 1889), 143-4.

²⁴ Janet MacKintosh, ‘Marbh-rann do Shiorra MacCulloch’, in Uilleam Guinne, *Marbh-Rainn*, 10-11.

Oir thug e 'mach thu bho gach sar' chadh,
Gu bhi 'seinn anns an Tigh a 's airde.

The metaphorical 'fàsach na fairge', an infinitely more dangerous sea than the Dornoch Firth, has its metaphorical waves, 'tonnan garbh na fàsaich'. These threaten to engulf the congregation, who, without McCulloch's guidance, may succumb to temptation and stray from 'Rathad an Tèarnaidh', the metaphorical road to Salvation:

Oir 's e do thoirt uainn 'rinn sinn craiteach
Fosgailt do thonnan garbh na fasaich,
Gun bhith cluinntinn rathad an tearnaidh
Air a mhineachadh dhuinn gu tearuint.

Just as Sheriff McCulloch had warned his congregation to turn away from sin, so he had warned the ferry-man to turn back or they would all be drowned, but he had been ignored. Uilleam Guinne's 'Marbh-rann do Shiorra MacCulloch bha 'an Dornach', shows McCulloch and those whom he had tried to save from both actual and spiritual drowning going to their deaths together.²⁵ 'Beul na milseachd', the mouth which had warned, and 'cluas' n bodh' r, the ears that had not listened, were now sealed. They were sealed both in the physical sense of being closed up by the sea, and in the sense of there being no further possibility of Redemption for those who had not secured the 'seula' of conversion and were now sealed out of heaven:

Fhuair an cuan e ri bhathadh,
Maill' ri moran de dh'aireamh,
'S thug sud dealachdan craiteach mu 'n cuairt,
Beul na milseachd a dhuineadh,
Bho bhi 'labhairt le curam,
Timchìol corain ro-bhruideil an t-shluaigh.

Ach bha cluas 'n bodh 'r gu eisdeachd,
Nach d' robh 'cluinnntinn na h-eibh ud,
'Us tha 'nis air a sheuladh mach uainn.

It was taken as a special mark of God's favour that McCulloch's body, missing for three days, was found undamaged by the sea, untouched by fish.²⁶ The place where the body would be recovered had been revealed to a friend in a dream. The Rev. Sage of Resolis reports:

---

²⁵ Uilleam Guinne, 'Marbh-rann do Shiorra MacCulloch bha 'n Dornach', in Uilleam Guinne, *Marbh-Rainn*, 7-9.

²⁶ See also: Samuel Mathanach, 'Marbh-rann do Shearra McCulloch bha 'n Dornoch a bhàthadh 'sa Phort-mhòr', *Laoidhean Spioradail le Domhnall Mathanach, Duine urramach diadhaidh a bha ann an Sgìre Chìl-Donnain an Cataobh*, 2nd ed. (Tain: 1825)

In the dream the Sheriff appeared, spoke of his sudden call to the other world, and told him where his earthly remains lay, adding that, whilst the fish of the sea were permitted to mangle at their pleasure the bodies of his fellow-sufferers, they were restrained from putting a tooth upon his, which would be found entire. The dream was realised in every particular.²⁷

The Edderton Seer's prophecy; McCulloch's return from near-death; his second drowning having, as it were, made a pact with the sea by wishing for death by drowning; his returning from the dead in a dream; his body's immunity to natural decomposition and the depredations of fish, may not fit easily with mainstream Reformed doctrine, but have ample precedent in the mythologies surrounding the great Evangelical preachers – and may possibly have been a more accurate mirror of contemporary belief.

The power of the Evangelical preachers, themselves often poets and musicians, lay in their ability to bring biblical teaching into language which the people could understand, using illustrations drawn from local life and experience. Often credited with powers of prophecy and the 'spiritual gift' of the Second Sight, they were not slow to warn of sudden death at sea as a punishment for sin. When Dr Iain Domhnullach visited St Kilda as an SSPCK missionary in 1822, he compared the St Kildans to sheep without a shepherd, or a rudderless ship tossed by waves, both real and metaphorical, with their sins carrying them to certain destruction.²⁸

Tha iad mar chaoraich gun bhuachaill,
A nochdas dhoibh cluaine no iùl;
'S do mhilleadh sìorruidh tha buailteach,
Och, 's cruaidhchasach cianail an cùis!

No mar an luing th' air a luasgadh
Le garbh-thonnaibh cuain, 's i gun stiùir;
Gun fhios ciod an taobh gus an gluais i,
No 'm buail i air creagaibh 'n a smùir!

He shows them the Church which will save them as a ship with Fear-a-Ghràidh at the helm, but like St Kilda, she is also a rock battered by waves which threaten to sweep her away at any moment:

Ach 's an àm ud bha an sealladh
'N theagasg ro-shoilleir dhomh fèin,
Air Eaglais Dhé air an talamh
'N a turus gu cala nan nèamh.

---

²⁷ Sage, *Memorabilia*, 246-47.

²⁸ Iain Domhnullach, 'Turus an ughdair do Eilean Hiorta', in *Marbhrainn*, 104-16, vv. 2, 3, 47, 48.

Oirr'-san tha tuiltean a' bualadh
'S na tonnan 'g a luasgadh gu garbh,
'S tha iad aig uairibh a' bagairt,
A sguabadh gu h-obann air falbh.

In Dr Domhnullach's warnings of the immanent power of sin, *samhlaidhean* of being swept away by waves left little to the imaginations of those to whom the sea was an ever-present danger. This imagery was not purely of his own invention, having a long history in Christian literature of all denominations. An early SSPCK Gaelic schoolbook, used by both adults and children, has a strangely ambivalent attitude towards the sea. While one text shows the sea as a pathway for the Gospel and lists the benefits of trade, the next, 'An Cuan Ùmhal do Dhia', shows it acting as God's executioner as it seizes sinners, drowns them and holds them in its endless wilderness:

Seadh ga d' ghlacas an doinionn
cuid diu' 'na tonnaibh bàithte,
Tha fàis na mhaireas gun chiall,
gun urram do Thriath na Slàinte.²⁹

An anonymous St Kilda mother's *cumha* for a son who had fallen to his death while catching seabirds echoes this teaching. It merges the reality of the father watching helplessly as his son struggles in the waves with a metaphorical world where the sea is a place of punishment and death ruled by Rìgh an Domhain. Real waves of a real sea pound the struggling soul, but it is sin which will drown him. The mother's only hope was that Christ had claimed her son before Satan's net could close around him:

'Mi gun suigear 's mi gun sòlas
'S mo leanabh uam feadh na fòlaibh,
Ach tha mo dhùil a Rìgh an Domhain
Gun d' ghlac do Mhaighstir còir ort,
Mur do phill do pheacadh mòr thu.³⁰

The sea as an agent of God's providence is seen again in Raonig NicCriomain's 'Cumha Thormaid Ghillies' of 1906.³¹ While our first St Kilda poet is virtually anonymous, Raonig NicCriomain makes several appearances in local histories and the circumstances of the thirteen-year-old Tormad Gillies' drowning are well documented. Born around 1832, Raonig is noted by J. Sands in 1875 as being 'a middle-aged unmarried woman of estimable character', who 'lives alone in a black house, desolate and

²⁹ Norman MacLeod (ed.), 'An cuan ùmhal do Dhia', in *Co-chruinneachadh, air a chur ri cheile air iartras Comuinn Ard-Sheanadh Eaglais na h-Alba airson an sgoilean air feadh Tìr Mòr agus Eileana na Gaeltachd* (Glasgow, 1828), 217-18.

³⁰ Anon. 'Mi gun suigear 's mi gun sòlas', Calum MacFhearghuis (ed.), *Hiort, Far na laigh a' ghrian* (Stornoway, 1995), 62. ; Mark 1. 17, 'Ni mi 'n 'ur n-iasgairean air daoine sibh.'; Ecclesiastes 9. 12. 'Cha'n eil fhios aig duine air àm féin, mar iasg a ghlacar ann an droch lion.'

³¹ Raonig NicCriomain, 'Cumha Thormaid Ghillies', *An Fhianuis Ghaidhealach*, (Nov. 1908), 84-85.

destitute but bearing her lot with Christian resignation'.³² She had no land and no cow and an income of just under £2 a year from spinning and from sorting feathers. Raonig was said to be the last of the MacCrimmon family, hereditary pipers to MacLeod of Dunvegan and was a niece of another poetess Oighrig NicCriomain from whom Alexander Carmichael had collected traditional songs and stories in 1865.³³ In other accounts we see that Raonig was reputed to have memorised every word of the Bible, to preach to the congregation as they left Church, to scold visiting sea captains for setting sail on the Sabbath and to take personal charge of small boys who did not pay attention during the sermon.³⁴

The particular small boy for whom she made 'Cumha Thormaid' had been a favourite of hers, often visiting her and regularly taking the Books with old ladies who could no longer attend church. He had asked to be allowed to leave school early that day, then had gone fishing with friends. Somehow losing his footing on the rocks, he had fallen into the sea and gone down before anyone could reach him. Raonig gives graphic detail of his drowning, telling us 'Gun robh Tormad anns a' chuain / air a luasgadh measg na mara'. She describes his father and his brother desperately trying to reach him, his becoming entangled in the seaweed and his parents' grief at not recovering the body:

'Dh'fhalbh t-athair is do bhràthair,
'N an cabhaig leis a bhàta;
Ach man a nochd iad ri creig do bhàthaidh,
Bha an Gràdh air dol fodha.
Tha do phàrantan cho cianail,
Bho chaidh tu anns na liaghaibh;
'S nach d' fhuair do chorp mar dh'iarr iad,
Gu crìoch chur air.
Ach dh'fhàg Slànuighear nam beannachd
Thu 'n a d' shineadh air muin na mara;
'S cha 'n urrainn sinne innse,
Ciod a' ni rinn E ri t' anam.

It is possible that there are older beliefs implicit in the 'creig do bhàthaidh' mentioned in the third and the tenth verses. It both identifies the place of Tormad's death in a literal sense, and is reminiscent of the 'fód a bháis' seen in Irish tradition, where each soul coming into the world is appointed a precise place and time where they will one day leave it.³⁵ This same idea of inevitability appears in a Gaelic proverb, 'Bhéir fód a bhreith 'sa bháis, duin' air atha 's air éigin', showing that from the time of one's birth, one

³² J. Sands, *Out of the World: Or Life in St Kilda*, 2nd ed. (Edinburgh, 1878), 135-36.

³³ Anon. 'Last of the MacCrimmons', *Northern Advocate*, (29 July 1914), 11; Michael Robson, *St. Kilda, Church, Visitors and 'Natives'* (Port of Ness, 2005), 474.

³⁴ David A. Quine, *St. Kilda Portraits* (Frome, 1998), 119, 141, 40-41.

³⁵ James Carney, *Medieval Irish Lyrics, Translated by James Carney*, (Dublin, 1967), xxix-xi. ; p. 44, 'Fót for ro-delbad mo lecht, isam écen a thairecht.'

is irresistibly drawn to the place of one's death.³⁶ Both of these are in accord with Reformed teaching on preordination and may have informed Raonaig's use of the term 'creig do bhàthaidh'. Tormad's leaving school early and his choice of the parting hymn 'Gus an coinnich sinn a-rithist' were later seen as signs of his approaching death – that his predestined time had found him at the predestined place where the real sea would become the endless sea of eternity.

Raonig's poem, however, is more than a simple *cumha*. As a woman, she could not speak in Church services, but she could make her voice heard in discussion and in song. Village poets even today represent the voice of the community to a greater or lesser extent, and here we see her explaining Tormad's drowning as validation of evangelical doctrine. She shows that the workings of Providence are beyond man's understanding and that the boy's death is a warning to others. She makes it clear that despite his youthful piety, no one can know whether young Tormad's soul has been taken to heaven or to hell as his body lies on the bed of the sea. Her disturbingly direct hope that the parents will be given Mac an Àigh in place of their lost son encapsulates the Christian message of the Son of God being offered for the sons of men while seeming to extend the biblical promise of His being husband to the widow and father to the fatherless to filling the place of a lost child – a child to the childless.³⁷

Ach gu 'n tugadh Rìgh nan Gràs,
Faghaidin do d' phàrantan;
'S gu 'n tugadh E dhaibh Mac an Àigh,
An àit' a' mhic a chaill iad.

Much of the energy and the significance of evangelical songs derives from the biblical texts, songs and sermons which surround them. Those for whom individual songs are made are expected to be familiar with the Bible itself, with local preaching and with other songs circulating in the community, resonances from which continually influence what is heard and understood. No single song is complete in itself, and consequently can have no single interpretation, depending, as it does, on the hearer's familiarity with surrounding texts. This is not to say that evangelical songs were consciously created as part of a whole, merely that being drawn from the same sources and with the same intention – to explain or respond to the Gospel message as they understood it – songs relate to each other reflexively. One song throws light on another, just as poets themselves sought to throw light on what was heard or read. By recasting biblical teaching, itself deeply allegorical, into familiar poetic forms, these songs enabled people to take in with one sense what could not be fully absorbed with another. Many are full of peripheral images which may not be fully developed, but like tunes, are unmistakably there, adding dimensions of their own to the message. Songs may also carry scriptural parallels, often encoded in a single allusion, which leads back to a text, a sermon or another song.

---

³⁶ Donald MacKintosh, *A Collection of Gaelic Proverbs and Familiar Phrases; Accompanied with an English Translation, Intended to Facilitate the Study of the Language; Illustrated with Notes. To Which is Added The Way to Wealth, by Dr. Franklin: Translated into Gaelic by Donald MacKintosh* (Edinburgh, 1785), 9.

³⁷ Isaiah 54. 4-6; Psalm 68. 5-6.

A clear example of this use of scriptural allusion is seen in Màiri Anna NicIomhair of Vatisker's poem 'Cogadh Hitler'.³⁸ Her *sèist*, 'S gu faod an ti ruitheas a leughadh / gur e smachdachadh Dhè th' air an t-saoghal', refers directly to the prophet Habakkuk's vision of the Chaldean invasion and the fall of Jerusalem. The nations of Europe were being punished exactly as the Israelites had been. She gives a graphic account of the impact of war, evoking old associations of the sea with 'feirg Dhè' as she describes the march of soldiers across Europe. 'Thàinig an nàmhaid le toirm / mar bhriseadh na fairge mòir'. An Nàmhaid, man's old enemy Satan, has been let loose and comes like an angry sea to punish the people for their neglect of God's law. Indifferent as the tide, he spreads devastation before him, taking warships and evacuee ships, young recruits and fleeing children to the depths of the sea – where like young Tormad Gillies and many others before them they lie waiting for Là a' Bhreitheanais:

Sèist:

Och gur mise tha sgith
 Ri faicinn mar thachair do 'n tìr,
 'S gu faod an ti ruitheas a leughadh
 Gur e smachdachadh Dhè th' air an t-saoghal.

Och thàinig an nàmhaid le toirm
 Mar bhriseadh na fairge mòir',
 Ri lotadh 's a' milleadh 'sa marbhadh
 Le innleachdan arm de gach seòrs';
 'Brùchdadh a steach leis an armachd
 Gun diù ac' de mharbh no de bheò
 O nach e 'm peacadh tha searbh
 Rinn daoine cho garg ris na leoghainn.

The most potent *samhlaidhean* came to be fixed in poetic phrases which became part of the poet's and the preacher's lexicon. Many have dual aspects, the one lending strength to the other. Bean Torra Dhamh's terrifying 'cuan gun ghrund gun shore' of eternal torment, was also the 'cuan gun ghrund gun tràigh anns a ghràdh rinn an rèite' with which Màiri Anna NicIomhair describes the depth of God's love.³⁹ The implacable anger of 'cuan feirg tha gun tròcair' is balanced against 'cuan a ghaoil gun tràigh'. There are seas of 'maitheas nach traoghadh' and 'tròcair gun traoghadh', symbolic of forgiveness. For Iain Gobha 'maitheas nach traoghadh' is both a sea and a river. 'Tha 'n abhuinn saor nach tràigh / mar chuan a ghlanas o gach goid', while Mrs Cameron of Rannoch has 'Dubh às mo

³⁸ Màiri Anna NicIomhair, 'Cogadh Hitler', *Ceòl agus Deòir* (Stornoway: nd.), 13-16; Habakkuk 2. 2.

³⁹ MacPherson, *Bean Torra Dhamh*, 49, v. 12; Màiri Anna NicIomhair, *Marbhrann do Dhòmhnull MacIomhair* (Stornoway: nd.), 4, v. 21.

pheacaidh tha sgreataidh lionmhor / 'us dèan an tilgeadh an cuan do dhi-chuimhne', a sea of forgetfulness where sin could be forgotten as though it had never been.⁴⁰

Raonig NicCriomain shows Christ drinking from the sea of wrath. 'Thiormaich suas E cuan na feirge / nach tiormaich muinntir dhamnaichte gu sìorruidh'.⁴¹ Murchadh a' Cheisdeir has the same image of 'cupan feirg Dhè' as a sea. 'Tuil na feirg' tha cho searbh 's nach gabh innse / 's nach ruig miltean de linn-tean a tràigh / sin an cupan thug Dia dha ri 'òl'.⁴² The cup of wrath which thousands of generations could not drain has its counterpart in Màiri Anna NicIomhair's cup of love which never grows less though thousands drink from it. 'S ged dh'òl na miltean sluaigh / an cuan ud tha gun traoghadh'.⁴³ The co-existence of these images in the mind, if not within a specific song, intensifies rather than neutralises their resonance, not least because the one is seen as a consequence of not accepting the other.

From the first quarter of the twentieth century on there has been a decreasing emphasis on the 'doctrine of eternal punishment'. 'An cuan nach traoghadh', however, is still a powerful symbol, gradually moving from the 'cuan feirg Dhè' to the 'cuan buaireasach' or 'cuan nan trioblaidean' of personal conscience. Individuals and congregations may suffer 'traoghadh spioradail', a feeling of spiritual emptiness, but are reassured, 'cho fad 's a thèid traoghadh bidh muir-làn ga leantainn'.⁴⁴ The constant ebbing and flowing of the tide so long associated with the uncontrollability of sin, is now more commonly seen as emblematic of constancy and fidelity, love which never tires and can never be worn out. As young Jessie MacRitchie of Orinsay lies in Stornoway Sanatorium she feels the cold emptiness of 'traoghadh spioradail', and as her own life ebbs away, reassures herself that God's love for her will never change:

'S iomadh neach a fhuair de d' ghràdh-sa
'S cha tàinig traghaidh air a riamh,
Cha 'n ann caochlainteach a tha e
'S e tha ann lànachd gun chrìoch.⁴⁵

Another marked transformation has been in earlier evangelical poets' depiction of 'long le sgioba gun ghràs / stiùireadh thairis gu tràigh a bhròin', where the soul drifts towards destruction in a boat crewed by its own ungoverned vices.⁴⁶ This has largely been replaced by the 'aiseag' carrying the soul across

⁴⁰ Morison, *Dàin Iain Ghobha*, Vol.1, 'Buadhannan an t-Slànuighear', 7-16, v. 16; Mrs Camashron an Rannoch, 'An t-Sàbaid Shiorruidh', in *Laoidhean Spioradail le Domhnall Camashron, A bha na Mhaighstir-sgoil Gailig 'an Eilean Uibhist, Maille ri Beagan Laoighean le Ughdaran Eile*, (Glasgow, 1881), 43, v. 9; Micah 7. 18-19.

⁴¹ Raonig NicCriomain, 'An Ath-bhreith', *An Fhianuis Ghaidhealach* (Jan 1907), 6-7, v. 17.

⁴² Murdo MacLeod, 'Clìù an Uain', *Bàrdachd Mhurchaidh a' Cheisdeir, Laoidhean agus Òrain* (Edinburgh, 1962), 44-45.

⁴³ Màiri Anna NicIomhair, 'Lanachd Chrìosd', *Ceòl agus Deòir*, 28-29, v. 6.

⁴⁴ Màiri NicIomhair, née Màiri Ghreumach, 'Nach mi tha gu tinn', on CD, *Mo dhùthaich ri tighinn air m' aire*, sung by Annie MacKinnon (Lewis Recordings, RCS 252, 1997).

⁴⁵ Jessie MacRitchie, 'Tha mi cianail fuar is falamh', *Gaelic Hymns by (the late) Jessie MacRitchie (Sheonaid Bheag) of Orinsay, Lochs* (Stornoway, nd.), 22-24, v. 4.

⁴⁶ Anna NicFhearghais, NLS MS 14987, 7th text.

Jordan, the river dividing life from death. Màiri Ghreumach of Back approaches the ferry full of fear and apprehension. ‘Nach robh mise tha trom ’dol a dh’ionnsuidh na h-aiseig [...] chan fhaigh ar thoirt thairis gun thròcair’.⁴⁷ Eachann MacFhionghain’s evangelical waulking song shows him to be equally anxious. ‘Thèid mi nùll thar abhainn Iòrdain / ’s ann gu dòrainn no gu mathas / thèid is gun tèid mi nùll’.⁴⁸ A lady from the Bays of Harris is more confident, as she sings ‘S math nach e òr neo airgead / thèid a dhearbhadh abhainn Iordain’, knowing that she has the ‘dearbhadh’ of her conversion, and that payment for the ferry was made long ago in the ‘rèite’ made by Christ.⁴⁹

The ‘aiseag’ taking the faithful to ‘Cladach an t-Siorraidheachd’ may reflect not only the doctrine of conversion, but the custom of Church members travelling from village to village to attend Communion services. This would often involve being ferried to remote villages in small fishing boats, putting their faith in an actual ‘fear a bhàta’ and ‘fear stiùiridh’, who might well be one of the local elders, whom they also looked to for spiritual guidance. With the building of better roads, bridges and causeways, these small ferries have become a thing of the past, but while the sea may have retreated as a threat, the sea-imagery of evangelical song is as strong as ever. The ‘Aiseag Bheannaichte’ which carries Janet MacPhail’s mother over Jordan is in no sense a real ferry, but marks her passing as a journey over a calm sea to a safe harbour.⁵⁰ Composed as the first sharp pain of separation is fading, the ‘sgeirean duaichnidh’ are behind her as she crosses towards the ‘cladach socair’, supported by the ‘sgioba treun’ and the Bible’s promise ‘cha robh fairge ann ni ’s mò’, that in Heaven there will be no more sea:

Dh’fhàg an aiseag na cabhaig is i falbh a-null dhachaidh,
 Muir fèathach le cladach bha socair is sèimh.
 Cha robh neòil anns na speuran, no eagal air creutair,
 Na dùilean cho rèidh is an sgioba cho treun.
 Cha robh geilt air aon duine, is bha fois aig a chruinne,
 Dh’fhalbh an t-eagal ’san tuireadh ’s a chaoidh a bha geur.
 Thàinig fois chun a chala, is am bàta a-nis seachad
 Air sgeirean bha duaichnidh ’s cunnartach fèin.

Conclusion

The late eighteenth century brought a proliferation of religious groupings opposing the established Church, with itinerant evangelists holding Revival meetings throughout the Gàidhealtachd. The Psalms, the New Testament and sections of the Old Testament were becoming more generally available in translation and literacy was increasing exponentially with the spread of SSPCK schools. Together these fuelled the increasingly complex biblical *samhlaidheachd* of evangelical song, which flourished in

⁴⁷ Màiri NicIomhair, née Màiri Ghreumach, ‘Nach mi tha gu tinn’.

⁴⁸ Eachann MacFhionghain, ‘An Dachaidh Bhuan 1927’, *An Neamhnaid Luachmhor*, (Stornoway, 1990) 101-5, v. 2.

⁴⁹ Anon. ‘Mo ghràdh air an Spiorad Naomha’ SA 1968/125/6.

⁵⁰ Janet MacPhail, ‘Aiseag bheannaichte’, 1986, unpublished; Rev. 21.1.

proportion to the voices wishing to be heard. This diversity of lay voices in preaching and *dàin spioradail* was altogether new, making its own interpretations of biblical texts and its own groupings of traditional poetic images. While much of the resulting sea-imagery is biblical in origin, its darker aspects were more than amplified by Puritan writers and by the itinerant preachers and poets in whose journeyings the sea was a direct and obvious presence. For the village poets whose menfolk faced the dangers of the sea on a daily basis and for whom it was possibly the most immediate cause of widowhood and destitution, tides, wind and waves were inescapably real. The more closely their *samhlaidhean* reflected this reality the more compelling their force, but the less stable the border between literal and figurative meaning.

Shadowy images of predestination underpin many of the poems discussed above, with the sea as executor and executioner, malignant in its own right, but bound by God's providence and unable to harm Man except by express command. The 'bàta gun stiùir' on the sea of life may have given way to the 'aiseag' crossing Jordan, but the modern 'aiseag' would carry little without the reciprocal imagery of 'fàsach na fairge' and Fear a' Bhàta – *samhlaidhean* surviving historical change and doctrinal difference.

Appendix 9: Rannsachadh na Gàidhlig 8 Proceedings

Dh'fhalbh na Gillean Grinn:

Spiritual Perspectives in Women's Songs of The Great War

This paper is based on a group of Gaelic songs composed during the Great War by women in the Isle of Lewis and in Harris. There are songs from Losgaintir, Tarasaigh and Orasaigh; Sildinis, Baile Ailein and Cromòr; Sgìre a' Bhac and Tolastadh bho Thuath; Pabail Ìosal, Brèinis Uig, Càrlabhagh and Baile an Truiseil, each poet responding to the war as it unfolds, with no idea of when, how or even if it would end. They belong to a time and a place where no distinct separation was made between the spiritual and the secular, where the one was understood in the light of the other. The songs draw freely on each other. Each tune and chorus has a specific emotional register. Each has a life of its own, deeply embedded in communal memory, surviving through generations, surfacing as and when required to carry forward something less tangible yet stronger than any individual song.

Of the fifteen songs found from this period, twelve show poets setting out a framework within which war can be comprehended and its impact mitigated, accepting it as having been preordained, affecting humanity at large, rather than just their own villages. Seven songs have been selected as representing different points on this spiritual/secular spectrum. By their proximity in time and place, and their similarity in theme, they allow a clear picture to emerge of the systematic sharing of tunes, verses and choruses, intensifying and contextualising each individual's message. This thread of contextualisation also runs through the work of war poets such as Dòmhnall Ruadh Chorùna who, amidst the indiscriminate slaughter of the Somme, uses the *dùthchas* implicit in patronymics and in songs such as 'Dh'fhalbh na gilleann grinn' and 'Tha mi duilich, cianail duilich' to assert the identity of the individual soldier.

Four days after the declaration of war the *Highland News* of 8 August 1914 reported, 'The mobilisation of the Militias and the Territorials, after the Naval Reservists, has practically denuded Lewis of its able-bodied male population'. The absence of the men had an immediate effect on crofting and fishing, and on domestic, social and spiritual life. This is clearly reflected in women's songs. In Losgaintir, the sub-postmistress Mary Galbraith puts new words to the old recruiting song 'Dh'fhalbh na gilleann grinn' telling of the sudden call-up of the Militia, men returning wounded, men lost or missing in action, young girls giving up hope of marrying:

'S ann an taigh a' chladaich
Fhuair sinn òrdan batail,
Thog na gilleann gasda
Cas mu seach 's gun dh'fhalbh iad.
Dh'fhalbh na gilleann grinn fo 'n chuid armachd. (v. 2)¹

---

¹ Galbraith, M. 'Dh'fhalbh na gilleann grinn', www.tobarandualchais.co.uk SA1977.182.

Of six versions of this song, three are thought to date to the Peninsular War of 1807-14; one to the Boer War; two to the Great War.² They show recruits from different islands, heading for different destinations, some armed with swords, some with guns. In one of the early versions, the *gilleann grinn* are Mrs MacLeod of Losgaintir's sons, John, Bannatyne, William, Donald and Ewan, all of whom were serving soldiers.³ In Mairead NicAoidh's version, thought to relate to the Boer War, the cries of cormorants and seagulls mingle with the women's tears as their men leave An Tairbeart.⁴ A version from Mòr NicAmhlaidh in Toronto reflects the patriotism of Canadians and emigrant Highlanders flocking to join the British forces.⁵ Dòmhnall Ruadh Chorùna, himself one of the *gilleann grinn*, leaves a version grimly evocative of the horrors of trench warfare, yet somehow preserving the cheerful camaraderie of the frontline soldiers – even when listing the names of the fallen.⁶

In Tarasaigh, a grandmother takes up a well-known campaigning song for her own protest, 'Is làithean brònach a th' ann'. In Orasaigh and Baile Ailein, the love song 'Tha mi tinn, tinn, tinn' becomes a lament and an appeal that Christ as *An Lighiche* bring peace and healing. In Brèinis, Baile an Truiseil and Cromòr, even in the trenches of the Somme, the old *cianalas* song 'Tha mi duilich, duilich, duilich' re-materialises to mourn sons, brothers and brothers-in-arms. As the unprecedented scale and inhumanity of the war become apparent, some poets rationalise it in terms of an unchangeable providence, some as the last great battle between good and evil. A single voice speaks of war in purely secular terms – if malediction can be considered to be a secular concept.

Ceit Anna Domhnullach, Ceann a muigh a' Bhaic, Leòdhas, 'Tha mo mhallachd aig a' Chaiseir'

Ceit Anna Domhnullach was in Fraserburgh, possibly working as a herring girl, when the call-up came. With the men gone, the herring trade collapsed and the women were left to make their way home to Lewis, unpaid. Everyone had expected the boys of the Militia and the Reserve to be back by New Year, but it soon became clear that the Naval ports of Chatham and Portsmouth were little better than *bailtean faing*, sheep fanks where men were herded together to be sent to the slaughter:

Tha mo mhallachd aig a' Chaiseir
 Choisin an Reserve thoirt uainne,
 'S am Militia mar an ceudna
 Gu Brigade a chuir thar chuain. (v. 1)

² Anon. 'Dh'fhalbh na gilleann grinn', SA1954. 053 ; SA1975. 221.

³ MacLeod, 'Òran le Bean Lusgintir', in MacDonald, A. (ed.) (1911) *The MacDonald Collection of Gaelic Poetry*, Inverness: Northern Counties Newspaper and Print and Publishing Co., p. 180.

⁴ NicAoidh, M. 'Dh'fhalbh na gilleann grinn', SA1952/114.

⁵ NicAmhlaidh, M. 'Dh'fhalbh na gilleann grinn', *The Celtic Annual: Year Book of the Dundee Highland Society* 1915-16, p. 96.

⁶ MacDonald, D. Dòmhnall Rudh Chorùna, 'Dh'fhalbh na gilleann grinn', in Black, R. (ed.) (1999) *An Tuil*, Edinburgh: Polygon, pp. 126-30.

Dh'fhalbh an traine leibh do Chatham
Is do Phortsmouth, bailtean faing,
Sgap iad sibh an sin bho chèile
Thirean cèin is dhan a' Fhràing. (v. 3)

Tha mo mhallachd aig a' Chaiseir
'S iomadh cridhe rinn e tinn,
'S iomadh fùran maiseach àluinn
Chaidh a chàradh ri a linn. (v. 7)⁷

Her condemnation of the Kaiser is absolutely unequivocal, and is unique within the context of these songs in that she depicts him as being wholly responsible for a war which he himself has instigated. The other poets consistently represent war as being above and beyond human control. The Kaiser may be depicted as Satan, allowed to trouble the world for a fixed period, but is just playing out his part in an unchangeable providence, as they themselves are. The understanding is that wars are ordained by God himself, and that neither side can prevail over the other, nor peace be won except with His consent. Iain MacLeòid of Siabost had set this out very clearly in his 'Òran a' Chogaidh', composed while serving in the Transvaal in 1899:

'S e Dia tha riaghladh an domhainn,
'S ann Leis a tha còmhairl' gach rìgh,
'S ann Leis a tha bhuaidh anns a' chogadh,
'S E dh'ordaich an claidheamh o thim. (v. 1)⁸

As war returned in 1914, his song was still fresh in local memory, with stray couplets and verses clearly traceable in these songs of the Great War.

Raonaid NicFhearghais, Tarasaigh, 'Is làithean brònach a th' ann'

MacLeòid's cataloguing of the heavy losses and dubious victories of the Boer War shares both tune and chorus with Iain MacMhathain's 'Òran mu 'n Eaglais', castigating worldly ministers, and Rob MacDougall's condemnation of hard-drinking Highland emigrants, 'Comunn na Stuamachd'.⁹ In each, the optimism of the chorus, 'Tha buaidh aig comunn mo ghaoil' rises above the darkness of the subject, making it a natural choice for Raonaid NicFhearghais' wartime song, 'Is làithean brònach

⁷ Domhnullach, C. A. (1917) 'Tha mo mhallachd aig a' Chaiseir', *Stornoway Gazette*, 10 August 1917.

⁸ MacLeòid, I. (1899) 'Òran a' Chogaidh', in MacLeod, N. (ed.) (1998) *Bàrdachd Leòdhais*, Stornoway: Acair, pp. 239-47.

⁹ MacMhathain, I. (1843) *Òran mu 'n Eaglais*, <http://digital.nls.uk/76984457>; MacDhùgaill, R. 'Comunn na Stuamachd', in Cameron, P. 'Perthshire Gaelic Songs', *TGSI* 18 (1891-2), 340-62, 351-5.

a th' ann'.¹⁰ In 1915 Raonaid was eighty-two years old, with her son and two grandsons on active service in France. Her song shows her to be practical, angry and well-informed. She complains that with most able-bodied men away, Tarasaigh was facing real difficulties in feeding the women and children. There was no work, just a steady stream of official papers as the Government spread its net ever wider, taking in older men, and boys who had been too young for the first call to arms. The newspapers were filled with reports of war and notifications of those lost, or missing in action:

Is làithean brònach a th' ann
Dh'fhannaich gach cosnadh a bh' ann,
Cha 'n fhaic mi an diugh tighinn do 'n àite
Ach eallaich de phàipeirean Galld'. (v. 1)

Cha bheathaich sud mnathan is clann
Feumaidh sinn Creideamh 's an àm,
'S iad innleachdan mallaichte a' Chésair
A tharruing gu léir oirnn an call. (v. 2)

Chuala sibh uile 's gach àit'
Mu 'n chroich a rinn Haman mar thà,
Tha an César a' togail dhuibh t' éile
Ach cha 'n eil i gu léir aig a h-àrd. (v. 3)

This was the year of Ypres and the Battle of Loos and whether from newspapers, from men invalided out or from men returning on leave, Raonaid had a clear perception of this war as going beyond all other wars. It was not just the difficulty of feeding local children which concerned her, but that as thousands of men fell, an unimaginable number of children all over Europe were being left fatherless:

Cha do chruthaichheadh teang' ann an ceann
A dh'innseadh mu 'n chogadh a th' ann,
Na tharruing e dh'olc air gach rìoghachd
Is na dh'fhàg e de dhilleachdain annt'. (v. 4)

As with MacLeòid's 'Òran a' Chogaidh', her understanding was that it was not only the soldiers on the battle front who would affect the outcome, but also those who recognise the cause behind war and who pray for peace. While soldiers faced *an nàmhaid* in the trenches, spiritual leaders confronted *Nàmhaid Dhaoine*, man's old enemy Satan, in a war which was just as real:

---

¹⁰ NicFhearghais, R. (1915) 'Is laithean brònach a th' ann', *The Celtic Annual*, 1915-16, p. 95.

Thàinig an glaoth ud chum bàis
Ràinig e iosal is àrd,
Dh'fhàg iad an dachaidhean rìomhach
Is leagadh na mìltean 's na blàir. (v. 5)

Is iomadh bliadhna is linn
Bho dh'innis an Fhìrinn sud duinn,
Gu 'n èirich cogadh 's gach rioghachd
Mu 'n ruig sìth sinn a mhàireas a-chaidh. (v. 7)

Na smuainichibh idir an ràdh
Nach eil iomadh Maois anns gach àit',
Tha tagradh a là is a dh'oidhche
Cho dìleas ri saighdear aig blàr. (v. 8)

Mo chluas ri clàistinn gach tràth
Chluinntinn na sìth 'tighinn bho 'n Àird,
Oir cha dèan innleachdan rìghrean
An Nàmhaid a chlaoidh anns na blàr. (v. 11)

In a society which accepted the Bible as the source of all authority, her biblical references would have been immediately recognised and understood. Citing Old Testament precedent, she compares the Kaiser to Haman, showing that those who try to destroy their neighbours will themselves be destroyed.¹¹ Her reference to Moses was a reminder that their own ministers and elders were also in the forefront of battle, praying night and day that evil would be overcome and peace be restored. Iain MacLeòid had used exactly the same illustration to make the same point:

Tha Maois ann an iomadach àite
'S luchd-cumail a làmhnan a-suas. (v. 16)

She sees the whole world at war, interpreting this as a fulfilment of the biblical prophecies of the 'last days' when there would be wars and rumours of wars, when nation would rise against nation. Listening for news of peace, she longs for some sign of comprehension on the part of governments that war is an affliction visited equally on both sides and that neither enemy forces nor Satan himself can be overcome by strength of arms alone. She hears reports from the trenches: the poison gas, the wounded shot on the battlefield, crowded field hospitals, shell-holes becoming graves for men drowning in mud, and she despairs of her son and grandsons returning:

---

¹¹ Esther, 8. 5-10.

Is mìorbhuil iongantach th' ann
Ma thilleas sibh chugainn a nall,
Am measg nan lasraichean puinsein
'S na peileirean dian ruith mu 'r ceann. (v. 12)

Gur iomadh cridh' tha fo chàs
Cluinntinn thighean-leighis bhi làn,
Is a chuid dhiubh nach gabhadh an giùlan
Chuir an nàmhaid gu brùideil gu bàs. (v. 13)

Cha d' àraicheadh cridh' ann an com
Nach leaghadh an sealladh tha trom,
Tha spreadhadh nam peilear mòr ùra
A dùsgadh dhoibh uaighean 's a' pholl. (v. 14)

Having said what she can, with all the dignity of her eighty-two years, she steps back from this world and turns her face to the next, waiting patiently for the *aiseag*, not from Tarasaigh to Harris, but to carry her soul over Jordan:

Cha chuala mi leithid 'nam là
'S mi nise ceithir fichead 's a dhà,
Is m' aghaidh gu dlùth air mo dhachaidh
A' feitheamh an aiseig gach tràth. (v. 15)

Mrs Ceanadaidh, Orasaigh, 'Tha mi tinn, tinn, tinn'

By the spring of 1916 Loos and Ypres were over. The Battle of Verdun was well under way and set to continue until winter. Casualties on the Western Front alone were being counted in their hundreds of thousands by both sides. In Orasaigh, South Lochs, another poet, Mrs Ceanadaidh, goes far beyond Raonaid NicFhearghais in explaining war as being under divine rather than human control. From her very first verse, Mrs Ceanadaidh's words mark her out as one of the *mathraichean an Israel*, devout women respected for their biblical knowledge and spiritual insight. She acknowledges immediately that peace can only come from *Rìgh nam Buadh*, from virtue rather than power alone. Though evangelical song often depicts Christ as *An Gaisgeach*, no such imagery appears in these songs of actual war.¹² *Gaisgeach Treun nam Buadh* and *Armailt Neàmh* do not fight in earthly wars and cannot

---

¹² The appellations *An Gaisgeach Buadh-mhor*, *Gaisgeach Treun nam Buadh* and *An Curaidh Treun*, appear in NicDhòmhnaill, C. (2010) *A' Chreathall, An Crann 's An Crùn*, Staffin: Cranagan, 24.1, 6; *Gaisgeach Mòr na Buaidh* and *An Gaisgeach*, see MacLeod, N, (1916) pp. 315, 316.

be called upon by either side. The whole message of Mrs Ceanadaidh's song is that both sides are equally culpable, and all must suffer the consequences of defying God's Law. Both tune and chorus, 'Tha mi tinn, tinn, tinn', traditionally associated with songs of unrequited love or spiritual longing, transfer effortlessly to wartime laments where the sickness of love gives way to the sickness of anxiety and grief. 'Tha mi tinn, tinn, tinn' had appeared in the Elizabeth Ross Manuscript of 1812.¹³ Iain MacLennan, the 'Brisbane Bàrd', made it into a *cianalas* song as he emigrated to Australia in 1885:

Tha mi tinn, tinn, tinn,
Tha mi tinn gun bhith slàn,
Mi bhi fàgail an tìr
Gun fhios an till mi gu bràth.¹⁴

John MacRae of Kintail's version was an old man's love song to his young wife.¹⁵ In Scalpaigh, Calum MacSween transformed it into an evangelical song, 'Tha mi tinn leis A ghràidh'.¹⁶ For Bean Chaluim Dhòmhnuill Alasdair of Baile Ailein it became 'Caoidh Iain MacLeòid', mourning a young soldier lost on the Western Front in 1917.¹⁷ By changing *gràdh* to *Gràs* Mrs Ceanadaidh emphasises her evangelical message, depicting war and sorrow as disease, healing as Salvation, with Christ as *An Lighiche*, the Physician. Loneliness, anxiety and grief are as poignant in her song as in any secular lament as she explains her own situation and that of the local community:

Sèist
Tha mi tinn, tinn, tinn,
Tha mi tinn, gun bhi slàn,
'S cha 'n eil lighich fo 'n a' ghréin
A nì feum dhomh ach Gràs.¹⁸

Dh'fhàgadh mis' an so air tuath
'Am baile aig gualainn na Pàirc',
'S mar tig Thu Rìgh nam Buadh
Cha bhi suaimhneas an càil. (v. 1)

¹³ Elizabeth Ross Manuscript, 1812, p. 62.

www.ed.ac.uk/polopolyfs/1.100545!.../Erossfacsimiles.pdf

¹⁴ MacLennan, I. 'Tha mi tinn, tinn, tinn', in MacDougall, H. (ed.) (1937) *Duanagan agus Sgeulachdan Beaga*, Glasgow: Mac Labhruinn, 1937, p. 2.

¹⁵ MacRae, J. 'Tha mi tinn, tinn, tinn', SA1980. 026.

¹⁶ MacSween, C. 'Laoidh', on *Airc a' Choimhcheangal*, John Murdo Martin (Smith Mearns Recordings, Perth, 1998).

¹⁷ Bean Chaluim Dhòmhnuill Alasdair, 'Caoidh air Iain Macleòid', *Stornoway Gazette*, 30 November 1917.

¹⁸ Ceanadaidh, I. (1916) 'Tha mi tinn, tinn, tinn', *Monthly Record* (March 1916), 11-12.

Thugadh taobh mo leapa bhuam
Bha mi lòn anns an àit,
Ach na 'm biodh e a chum Glòir Chrìosd,
Bhithinn riaraicht' le 'làimh. (v. 2)

Unlike Raonaid NicFhearghais, she makes no complaint of domestic hardship. Her bleak statement that her husband has been taken and that she lies in an empty bed is all that she claims of sympathy for herself, quickly covering her weakness with a willingness to accept even this if it is part of God's purpose:

Tha mi 'g ionndrain Do shluaigh
'Bha dèanamh suaimhneach an àit,
Tha cuid sgapt' ac' anns a' chuan
'S cuid aig cruadal 's a bhlàr. (v. 3)

Tha e duilich ri 'luaidh
Gu 'n d' thuit cuid fuar anns a' bhlàr,
Tha iadsan 'nis an sonas buan
'Snàmh a' chuan 'tha gun tràigh. (v. 4)

She speaks of missing, not her own family, but the spiritual family of the church. The term *Do shluaigh* indicates members rather than adherents, and her confidence that those friends lost in battle or at sea are now *an sonas buan*, *a' snàmh a' chuan tha gun tràigh* is a clear statement of this distinction. The *cuan gun tràigh* was not the North Atlantic or the South China Sea where so many lost their lives, but one of evangelical song's many names for eternity: in this case, *Cuan A ghràidh*, the sea of unbounded love as opposed to *Cuan feirge*, the sea of wrath. In the absence of the men who made up the backbone of the congregation, Mrs Ceanadaidh takes on the task of those whom Iain MacLeòid and Raonaid NicFhearghais had depicted as Moses, the spiritual leaders who pray for peace. Her song amounts almost to an evangelical sermon, warning against politicians who think that military strength brings victory:

'S ann tha ceann'rdan ar sluaigh-n'
Ann an suain cadail bàis,
Suil ri Breatainn airson buaidh
'S air Rìgh nan Sluagh 'dèanamh tàir. (v. 39)

An underlying convention of evangelical preaching, prayer and song is that every assertion must be supported by *dearbhadh an Fhocail*, a biblical text used to validate each statement made and justify each hope expressed. As one of the *mathraichean an Israel*, Mrs Ceanadaidh would naturally support

her message at every point with the appropriate *dearbhadh*. For those facing insurmountable odds in battle she cites the case of David, the shepherd boy armed with a sling who defeated Goliath and the whole of the Philistine army.¹⁹ For those under enemy fire, there were Shadrach, Meshach and Abednego who came unharmed from Nebuchadnezzar's fiery furnace.²⁰ For those hemmed in by the enemy, there was the account of the Israelites escaping Pharaoh's army by the parting of the Red Sea.²¹ For those at sea, there was the story of Jonah brought safely to shore in the belly of the whale.²² Her central example is that of the King of Nineveh, whose penitence turned aside God's anger.²³ This is exactly what Mrs Ceanadaidh hopes for and what her song is intended to bring about. She petitions The King of Kings on behalf of the kings of Europe, looking to a time when the Gospel of Peace will be declared throughout the world; when Satan's power will be broken; when nations recognise that peace is in the hands of God himself and is beyond the power of any earthly leader:

Na 'n tigeadh Tu a dh'eubhach sith
 'Measg na rìghrean an dràs',
 Deidheadh an cumhachdan 'neo-bhrìgh
 Cha d' dheidheadh nì dheth thar T' Ainm. (v. 43)

Sin an là air am bi prìs
 'S cha bhi nì mar a bha,
 Rachadh Soisgeul na Sith'
 Chraobh-sgaoileadh 's gach àit'. (v. 44)

Ma 's e sin tha 'na Do rùn
 Bheir Thu daoine gu àit',
 Bheir thu dhaibh aon chridhe
 'S cha bhith cìs orr' aig Nàmh. (v. 45)

Màiread NicLeòid, Tolastadh bho Thuath, 'Òran air a' Chogadh: 1914-18'

In Tolastadh bho Thuath, Màiread NicLeòid is tired of lonely nights, sleeping and waking alone in her empty bed while her husband Seonaidh Choinnich is at sea:

---

¹⁹ I Samuel 17.50

²⁰ Daniel 3.26

²¹ Exodus 14.29

²² Jonah 2.10

²³ Jonah 3.5-10

Sèist:

O nach mise tha sgìth ag èirigh 's a' laighe leam fhìn,
'S nach urrainn dhomh gun a bhith 'g ionndrainn
Gu h-àraid mo chompanach fhìn.²⁴

With two hundred and thirty men from Tolastadh bho Thuath away on active service, the village is empty. Scouring the newspapers for news of her husband's ship, the *HMS Invincible*, Màiread is quietly proud as she hears of Admiral Sturdee's victory in the Falklands, then, feeling torn between her husband and her brother, she excuses herself for having her heart at sea with Seonaidh Choinnich rather than in France with her brother:

Feuch an gabh sibh bhur tid'
Anns an rioghachd ri strì aig an àm,
Ach, O bhiodh bhur sùil ris an Rìgh
Aig am bheil iuchair na sìth 'n A làimh. (v. 9)

O, ged dh'fhàg mi mo bhràthair
Chan e nach cuimhnich mi e,
Oir tha e muigh anns gach gàbhadh is cunnart
A ghràidh as do dhèidh. (v. 10)

Ach is ann air a' mhuir 'tha mo chridhse
Is èiginn dhomh innse sin dhuibh,
O gu 'n tilleadh iad sàbhailt
Le beannachd nan Gràs air an cinn. (v. 11)

She becomes convinced that this is Armageddon. The Kaiser is to her, and to many others, the Beast depicted in the Book of Revelation. He is to be given power for a certain time, but will be overcome and imprisoned by the King of Kings:

O cha b' fhair orm Kaisear
A thuirt air A' Bhéisd mar ainm,
Is iomadh cridh' rinn e 'reubadh
A bha glè threubhant a' falbh. (v. 14)

---

²⁴ NicLeòid, M. (1916) 'Òran air a' Chogadh 1914-18', in *Clachan Criche: Taghadh de Bhàrdachd Tholastaidh – 1850-2000*, Tolsta: Comann Eachdraidh Tholastaidh bho Thuath, 2005, pp. 87-8.

Ma 's e gum faigh sibh gu Bherlin
'S ar brataichean fèin chur air seilbh,
Cha chreid mi nach cuir sibh e am prìosan
Às nach fhaigh e ri shaoghal air falbh. (v. 15)

Màiread makes no separation between the reality of war and the reality of evil. She reminds servicemen and prisoners of war caught up in this conflict between the King and the Beast, the great struggle between good and evil, that they must be in constant readiness for the coming of *an Rìgh aig am bheil iuchair na sìth 'n A làimh*. In one sense this would be their own death: in another, the return of Christ and the end of the world. Physical and non-physical worlds are again barely distinguishable in her expectation that it is in Berlin that this incarnation of evil, the Beast, will be imprisoned. As she lies in her own warm bed, she thinks of local boys out in the trenches, soaking wet, sleepless, with neither blanket nor pillow:

O chàirdean, nach sibh a tha suaimhneach
'N ur laigh' air a' chluasaig troi 'n oidhch',
An uair a tha balaich ur dùthcha
A-muigh fo 'n bhùirn anns an trainns'. (v. 20)

Unlike Mrs Ceanadaidh, Màiread does not deliver a sermon. Her song simply reflects the perspective of a woman for whom life is contextualised in terms of biblical teaching. Longing for life to return to normal, she quotes the prophet Isaiah's description of the reign of peace and justice, where there would be no more destruction and where the outcast and the exile would be gathered home from the four corners of the earth:

Is truagh nach tigeadh an latha
Às am bitheadh gach bail' ann an sìth,
Is gu 'n cluicheadh an leòghann 's an leanabh
Aig toll na nathrach 's an raon. (v. 24)

Is gu 'n itheadh a' bho 's am math-ghamhainn
Sìol às an amar mar aon,
Is gu 'n sguireadh gach rìoghachd a' chòmhstri
Is iomradh air cogadh nach bi. (v. 25)

Though the text is from Isaiah 11. 7-8, her paraphrasing of it imitates Iain MacLeòid's 'Òran a' Chogaidh'. Her mirroring of MacLeòid's verse suggests a possibility at least, that she may also have been using his tune, just as Raonaid NicFhearghais had done:

O, nach tigeadh an latha
 Sam biodh gach bail' ann an sìth!
 A chluicheadh an naoidhean 's an leanabh
 An comann nan nathrach is rìgh;
 A dh'itheadh an leòmhan 's am math-ghamhainn
 An sìol anns an amar mar aon;
 A sguireadh gach rìoghachd da còmhraig
 Is iomradh air cogadh nach biodh! ('Òran a' Chogaidh', v. 4)

'An Leave mu Dheireadh'

Màiread's second song, 'An Leave mu Dheireadh' goes beyond biblical prophecy and enters the realm of preordination, the concept that the world and everything in it, every living creature and all human life follow a course ordained for them before the universe itself came into being.²⁵ In the Battle of Jutland, on the last day of May 1916, her husband's ship the *HMS Invincible* took a direct hit to the munitions store and went down with the loss of over a thousand men, Seonaidh Choinnich amongst them. Màiread, now a widow with four children, is tormented not just by the loss of her husband, but by the thought that he has no grave. A year and more after his death she cannot keep from watching the shore, thinking of him amongst the waves or on the bed of the sea. If she could lay him in his coffin, stand at his grave, put a stone at his head, she believes she could at least be free from this endless watching:

Nam faighinn do an ùir thu
 Is ciste dhùinte ort a ghràidh,
 Gun tugadh sin dhomh saorsa
 Gun mo shùil bhith air an tràigh. (v. 6)

Looking back on his last leave, Màiread has come to believe that her husband had foreknowledge of his own death. After visiting a fellow Naval Reservist who had been invalided out and was close to death, he had said that he would rather be dying there with him, if he could be sure of a place in heaven. As though his words had somehow attracted death's attention, on the very day that his friend Iain Dòmhnallach died at home in Tolastadh, Seonaidh Choinnich's ship was lost:

B' iongantach mar a dh'òrdaich Thu
 'S gun deònaicheadh dhuit e,
 'S tu sealltain air do charaid
 'S tu aig an taigh air 'leave'. (v. 1)

---

²⁵ NicLeòid, M. 'An leave mu dheireadh', in *Clachan Criche*, pp. 88-9.

Is e thuirt thu nuair a dh'fhàg thu e
Gum b' fheàrr gun robh thu fhèin,
Còmhla ris a' bàsachadh
Nam biodh d' àit air Nèamh. (v. 2)

Is ann mar sin a thachair
Chaidh a choimhlionadh dhuit fèin,
Bha e rèir nam briathran
Mar a dh'iarr thu às do bheul. (v. 3)

In describing what happened, Màiread uses the words *òrdaich*, *deònaich* and *coimhlionadh*, words bound up with the concept of preordination and to a path set out for Seonaidh Choinnich which he must inevitably follow. Her understanding of his having known the place and time of his own death, and that he went back to sea knowing that he would not return, sits somewhere between local belief in foreknowledge and Reformed teaching on preordination, but it is to the Bible that she turns for words to express her anguish:

Cha robh ach beagan uairean
Anns a' cheum bha sibh bho chèil',
Gus an robh sibh anns an t-siorraidheachd
'S gun iadh oirbh an t-eug. (v. 4)

Nuair a bhios mi stigh leam fhìn
Bidh mi smaoinichadh a ghràidh,
Cho òg 's a chaidh ar dealachadh
Ann an toileachas ar là. (v. 11)

An cupan chaidh a lionadh dhuinn
Air iarraidh a bhith tràight',
Is gun dh'òl mi deoch bha searbh dheth
'S cha chaill mi bhlàs gu bràth. (v. 12)

O tha mis an dòchas
Nach robh do lòchran gann,
Is gun d' fhuair thu 'measg nan òighean
'Steach còmhla' ri Fear na Bannse. (v. 13)

The *cupan searbh*, symbolising acceptance of God's will in the face of grief and adversity, appears again and again in Gaelic spiritual song.²⁶ For Màiread, the *deoch bha searbh* which she could never lose the taste of was widowhood. For Seonaidh Choinnich, it was that he would die far from home. In her first song, with her husband still living, Màiread hopes for peace in this world. In her second, she can only hope that he has passed safely to the next. Using the conventional symbolism of evangelical laments; *an lòchran*, the lamp which must always be kept in readiness; *na h-òighean*, those who watch and wait faithfully for the coming of *Fear na Binnse*, and *an aiseag* which carries the soul over Jordan, she hopes that death had not caught him unprepared:

Is ma fhuair thu 'n aiseag shòlasach
A thug do Ghlòir thu null,
Cha chaidh thu gun do dh'fhàg thu
An saoghal ànradhach seo tha ann. (v. 14)

Catriona Mhoireasdan, Brèinis, 'Tha mi duilich, duilich, duilich'

By the spring of 1917, unrestricted submarine warfare was sinking one in every four merchant ships coming to Britain, and in the village of Brèinis, Catriona Mhoireasdan was mourning her brother Domhnall. His ship, the *HMS Jason*, had hit a mine twenty miles off the Irish Coast and gone down with the loss of twenty-five men. Though Catriona's lament is essentially secular, it shares the same perspective as the most spiritual of these poems. She reconciles herself to the loss of her brother in virtually the same words as Mrs Ceanadaidh accepts the loss of her husband, '*bhiodh sinn riaraicht' leis an àmhghar*' and '*bhithinn riaraicht' le 'làimh*'. Both the tune and the chorus, 'Tha mi duilich, duilich, duilich' were known throughout the islands, in men's songs and women's songs, secular and spiritual alike. Originally associated with physical and spiritual exile, they came to typify wartime laments. Uilleam MacCoinnich, Bàrd Cnoc Chùsbaig had used these words as he left Siadar for Ontario in 1907:

Tha mi duilich, duilich, duilich,
Tha mi duilich, duilich thà,
Tha mi duilich, duilich, brònach,
Fàgail Steòrnabhagh mo ghràidh.²⁷

²⁶ The symbolism of the *cupan searbh* is explained in MacLeod, M., 'Cliù an Uain', *Bardachd Mhurchaidh a' Cheisdeir*, Edinburgh: Darien Press, (1962) pp. 44-5. 'Tuil na feirg' tha cho searbh nach gabh inns' / 'S nach ruig miltean de linntean a tràigh / Sin an cupan thug Dia dha ri òl / Gus ar dìon o gach dòruinn gu bràth'; Bean Iain Domhnullach, 'Cumha', in *Òrain le Bean Iain Domhnullach*, np. nd. pp. 21-5, v. 9. 'Tha 'm banntraichean le cridhe leòint' / Ag òl á cupan searbh'.

²⁷ MacCoinnich, U. (1907) 'Tha mi duilich, duilich, duilich', in *Eilean Fraoich*, Lewis Gaelic Songs and Melodies, Stornoway: Acair, (1982) pp. 41-2.

In Beàrnaraigh, the evangelical poet Eachann MacFhionghain, dreading exclusion from God's presence, adopts them for 'Cait an Taisbean Mi?'

Tha mi duilich, cianail duilich,
Tha mi duilich dol tron fhàsach;
Tha mi duilich 's trom fo smuaintean
An téid m' fhuadachadh bho làthair.²⁸

Peigi NicLeòid of Cromòr takes them for 'Amhran Peigi Eachainn', mourning her son John who was lost in action in Cairo:

Tha mi duilich, duilich, duilich,
Tha mi duilich dol tron fhàsach,
Tha mo chridhe tùrsach cianail,
Cha b' e an aois a liath cho tràth mi.²⁹

Dòmhnall Ruadh Chorùna transforms them into a lament for fellow soldiers lost in the trenches of the Somme:

Tha mi duilich, cianail duilich,
Tha mi duilich 's cianail tha mi,
Bhon a chunna mi le m' shùilean
Sealladh tùrsach mo chuid bhràithrean.³⁰

Some versions pre-date Catrìona's lament for her brother, others post-date it, but the survival of at least ten published versions implies the existence of similar unpublished songs:

Sèist
Tha mi duilich, duilich, duilich,
Duilich airson mo bhràthar,
Tha mi duilich, tùrsach, cianail
Làn de chianalas a tà mi.³¹

---

²⁸ MacFhionghain, E. 'Cait an taisbean mi?', in *An Neamhnaid Luachmhor*, Stornoway: Stornoway Religious Bookshop, (1990), pp. 77-80.

²⁹ NicLeòid, P. 'Amhran Peigi Eachainn', in Maggie Smith (ed.) (2010) *Sgìre a' Bhradain: Bàrdachd bho Cheann a' Loch, Eilean Leòdhais*, Stornoway: Comunn Eachdraidh Cheann a' Loch, p. 79.

³⁰ MacDonald, D. Dòmhnall Ruadh Chorùna (1916), 'Tha mi duilich, cianail, duilich', in *An Tuil*, pp. 134-8.

³¹ Mhoireasdan, C. (1917), 'Jason', in *Sheòl mi 'n Uiridh; Òrain mun t-Sheòladh*, Màiri Nic a' Ghobhainn, (ed.) Inverness: Clàr, (2009), p. 74.

Bha thu measail anns gach baile
'S aig gach banabaidh is nàbaidh,
Fichead mìle mach à Èirinn
Anns an *Jason* chaidh do bhàthadh. (v. 1)

Ach cha tèid sinn dh'ionnsaidh t' uaigh
Fada bhuainn 'sa chuain a tà i,
Ach nam biodh tu ann an Criosda
Bhiodh sinn riaraidh' leis an àmhghar. (v. 2)

Everything around her reminds Catriona of her brother; the *feannagan* which had cost him so much labour, the sound of the sea on the shore, the bed which he will never sleep in and the thought as she smooths the covers that he is lying on the bed of the sea, a bed that can never be warmed:

Nuair a thèid mi gu do leabaidh
'S a bheir mi làmh oirr' gus a càradh,
'S a chuimhnicheas mi do leabaidh fhuar-sa
Anns a' chuain a-chaidh nach blàthaich. (v. 4)

Nuair a thèid mi chun an dorais
Oidhche ghealaich 's i an àirde,
Cianalas a' tighinn air m' inntinn
Nuair a chluinn mi fuaim na tràghad. (v. 5)

'S e thubhairt thu ri Calum do charaid,
Nach deigheadh talamh gu bràth ort,
Is nach fhaiceadh tu tuilleadh Ùige
'S nach fhaiceadh tu a-chaidh do chàirdean. (v. 6)

Like Seonaidh Choinnich, Dòmhnall had had a premonition of his own death, confiding it to a friend the last time he had been home on leave. He was a man of forty-nine, and in this third year of the war, was well able to understand the dangers he faced and that men lost at sea rarely came home for burial. For Dòmhnall and for Seonaidh Choinnich, forewarning of their own death carries connotations of sacrifice or of being sacrificed, laying down their lives for family and friends, or of going as lambs to the slaughter. By this stage of the Great War casualties were being counted in their millions, and men being sacrificed needlessly must have been in the forefront of many minds. For the men themselves, caught up in a war over which they had no control, forewarning and predestination may have offered a

way of maintaining dignity and a sense of identity. It may have helped them face the fear of death or the fear of being afraid. It may have comforted them to feel that, however indiscriminate the slaughter and however unidentifiable the bodies, each one of them was known to God.

Whatever they may have of poetic or philosophical merit, these songs are eloquently evocative of a time and place where a generation was cut off. In Losgaintir young girls lose all hope of marrying. In Tarasaigh, Raonaid NicFhearghais has little hope that her son and her grandsons will survive. In Brèinis, Catriona Mhoireasdan mourns her only brother. In Tolastadh, Màiread is left with four fatherless children. In Orasaigh, there is no word of children, or that life may in any way continue. Tunes which used to belong to love songs are still shared and still carry their traditional associations, but are now turned to mourning, each song a formalised expression of grief where no funeral is possible, a headstone on a non-existent grave:

Soraidh leat gus 'n tig a mhaduinn,
'S an teich na sgàilean tha mun cuairt,
Soraidh leat, thèid sinne thugad,
Ach cha till thu, ghaoil on uaigh.³²

Bibliography

- Bean Iain Domhnullaich (nd). *Òrain le Bean Iain Domhnullaich*. No publisher stated.
- Black, Ronald (ed.) (1999). *An Tuil: Anthology of 20th Century Scottish Gaelic Verse*. Edinburgh: Polygon.
- Cameron, Paul (1892). 'Perthshire Gaelic Songs'. *TGSI*, Vol, 18, pp. 340-62.
- Ceanadaidh, I. (1916) 'Tha mi tinn, tinn, tinn', *The Monthly Record of the Free Church of Scotland*, March 1916, pp. 11-12.
- Comunn Gaidhealach Leòdhais (1982). *Eilean Fraoich: Lewis Gaelic Songs and Melodies*. Stornoway: Acair.
- Comann Eachdraidh Tholastaidh bho Thuath (2005). *Clachan Criche: Taghadh de Bhàrdachd Tholastaidh – 1850-2000*. Tolsta: Comann Eachdraidh Tholastaidh bho Thuath.
- Cooke, Peter, MacLeod, Morag and Ó Baoill, Colm (eds). *The Elizabeth Ross Manuscript: Original Highland Airs Collected at Raasay in 1812 by Elizabeth Jane Ross*. Edinburgh: Celtic and Scottish

---

³² NicLeòid, C. (1917), 'Marbh-Rainn do Dhomhnull MacLeòid le phiuthar', *Stornoway Gazette*, 1 June 1917.

Studies. Available from URL: http://www.ed.ac.uk/polopoly_fs/1.100544!/fileManager/RossMS.pdf (accessed 12 August 2015).

MacDonald, Angus, and MacDonald, Archibald (eds) (1911). *The MacDonald Collection of Gaelic Poetry*. Inverness: Northern Counties Newspaper and Print and Publishing Co.

MacFhionghain, Eachann (1990). *An Neamhnaid Luachmhor*. Stornoway: Stornoway Religious Bookshop.

MacLennan, John (1937). *Duanagan agus Sgeulachdan Beaga*, ed. by Hector MacDougall. Glasgow: Alasdair MacLabhrainn.

MacLeod, Iain N. (ed.) (1998 [1916]). *Bàrdachd Leòdhais*, Stornoway: Acair.

MacLeod, Malcolm C. (ed.) (1916). *The Celtic Annual 1916: Year Book of the Dundee Highland Society*. Dundee: Dundee Highland Society.

MacLeod, Murdo (1962). *Bardachd Mhurchaidh a' Cheisdeir*. Edinburgh: Darien Press.

MacMhathain, Iain (1843). *Òran mu 'n Eaglais*. Edinburgh: Thornton and Collie.

Martin, John Murdo (1998). *Airc a' Choimhcheangal* (CD). Perth: Smith Mearns Recordings.

Nic a' Ghobhainn, Màiri (ed.) (2009). *Sheòl mi 'n Uiridh; Òrain mun t-Seòladh*. Inverness: Clàr.

NicDhòmhnaill, Catriona (2010). *A' Chreathall, An Crann 's An Crùn*. Staffin: Cranagan.

NicFhearghais, Raonaid 'Is laithean brònach a th' ann', in *The Celtic Annual*, 1915-16.

Smith, Maggie (ed.) (2010). *Sgìre a' Bhradain: Bàrdachd bho Cheann a' Loch, Eilean Leòdhais*. Stornoway: Comunn Eachdraidh Cheann a' Loch.

This paper is included with the permission of Dunedin Academic Press Ltd.